

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANMARKS FRIHEDSKAMP

DANMARKS FRIHEDSKAMP

SKREVET AF

DANSKE JOURNALISTER

Under Redaktion af

EBBE MUNCK OG BØRGE OUTZE

BIND II

BOGFORLAGET NUTIDEN

KØBENHAVN

COPYRIGHT 1948
BY
BOGFORLAGET NUTIDEN
COPENHAGEN

Printed in Denmark
Sankt Annæ Trykkeri A/S . København

MODSTANDSBEVÆGELSEN I PRÆSTØ AMT

Af Journalist OTTO ELBO

Præstø Amt, der for et Par Hundrede Aar siden var Skuepladsen for en Række af Gøngenhøvdingens dristigste Aktioner, kom ogsaa under den tyske Besættelse 1940-45 til at danne Baggrund for Situationer, hvor fremmede Krigere i vort Land tørnede sammen med dansk Mandsmod, Snedighed og Forvovenhed fremstaaet af Kærlighed til Danmark og Sorg over den Skæbne, der havde ramt Fædrelandet.

Naar der her skal berettes om selve Frihedskampen, maa Beretningen først og fremmest samle sig om Kamphandlingerne paa Gardehusarkasernen i Næstved Natten til den 29. August 1943, om Episoden paa Rosenfeldt Gods Nord for Vordingborg den 1. Maj 1945, samt om Sabotagehandlinger og Vaabenmodtagninger rundt om i Amtet, hvor uforfærdede Danskere af Præstø Amt satte Livet paa Spil i aaben og delvis aaben Kamp mod Undertrykkerne.

Næstved og Vordingborg, der er udprægede Garnisonsbyer med store Kaserneanlæg, blev under Krigen belagt med tysk Militær, og navnlig efter den 29. August 1943, da Tyskerne havde taget alle Kaserne i Besiddelse, var der meget »grønt« i de to Byer. Kaserneerne i Næstved var dog indtil nævnte Dato belagt med dansk Militær.

Amtets øvrige Byer havde tyske Forlægninger paa Hoteller, Skoler, i Baraklejre og lignende Steder.

Om selve Opbygningen af Modstandsbevægelsen i Præstø Amt kan siges, at den kom spontant som i de fleste andre Amter. Enkelte smaa Grupper og Sammenslutninger famlede sig frem en Tid for senere at blive sammentømret i een fast Organisation, der den 5. Maj 1945 dukkede op i fuldt Dagslys rede til at gøre et godt Stykke Arbejde over Jorden, saaledes som den hidtil havde gjort det under Jorden. Her arbejdede civile, militære og politimæssige Kræfter Haand i Haand, repræsenterende alle Befolkningsgrupper i By som paa Land.

Det tyske Gangster-Overfald paa Gardehusar-Kasernen i Næstved.

Medens Livet Lørdag Eftermiddag den 28. August 1943 tilsyneladende pulserede i Næstveds Gader som sædvanligt, forberedtes fra tysk Side en Aktion mod Næstveds to Kaserne, Gardehusarkasernen og Grønnegades Kaserne, — en Aktion, der skulde foretages som et gement Gangster-Overfald i Ly af Mørket i Forventning om, at de tyske Gangstere kunde overrumple sovende danske Soldater.

Men det skulde gaa ganske anderledes.

Garnisonskommandanten, Oberstløjtnant Magnus Fog, havde truffet alle Forholdsregler til at sætte haardt imod haardt, og under hans Ledelse fik danske Soldater Udløsning for noget af den Kamplyst og Værnevilje, de hidtil afmægtige havde maattet indestænge i deres Hjerter.

Stabschefen for Sjællandske Division havde den 28. August om Morgenen pr. Telefon underrettet Oberstløjtnant Fog om, at den politiske Situation mellem Danmark og Tyskland var kritisk.

Fodfolkets Kornet- og Korporalskole, der efter Generalkommandoens Ordre netop denne Dag skulde afgaa til Fægtningsskydning i Jægerspris, forhørte sig paa Garnisonskommandantens Foranledning hos Generalinspektøren for Fodfolket, om Skolen under de foreliggende Omstændigheder skulde afgaa eller blive. Svaret lød, at Skolen skulde afgaa som forud beordret. Dette betød en alvorlig Svækkelse af Gardehusarkasernens Bemanding, men Ordren maatte følges, og Skolen afgik.

Ved Middagstid gav Sjællandske Division Ordre til, at al Lørdag-Søndagsorlov skulde ophøre. Senere modtog Garnisonskommandanten Meddelelse om, at Situationen nu var yderligere spændt paa Grund af en Række nye tyske Krav, af hvilke Krav med Hensyn til Hæren formentlig vilde blive afslaaet.

Klokken 16 indløb Ordre om, at der paa hver Kaserne skulde være en Stabsofficer indtil videre. Oberstløjtnant Fog overtog selv denne Stabsofficers Tjeneste paa Gardehusarkasernen, medens Oberstløjtnant Riis Lassen (der efter Befrielsen blev myrdet i Aarhus) overtog denne Tjeneste paa Grønnegades Kaserne.

Ved 18-Tiden erfarede Oberstløjtnant Fog fra civil Side, at Regeringen havde afslaaet de tyske Krav. Fra officiel Side forelaa ingen Forholdsordre, men efter tidligere modtagen Instruks skulde man, hvis der fra tysk Side stilledes Krav om Overtagelse af Kaserne, Vaaben m. v., forhandle med Chefen for de tyske Tropper, der stillede Kravene, og herunder meddele, at Forholdsordre skulde indhentes fra egne højere Myndigheder, før noget kunde afgives. Skulde en mindre tysk militær Styrke forsøge at undlade Forhandlinger og i Stedet ved Magt prøve at sætte sig i Besiddelse af Kaserne og anden dansk militær Ejendom, skulde et saadant Forsøg afvises med Magt, men hvis Kravet støttedes paa et tydeligt regulært Kommando, og den tyske Kommandant ikke vilde afvente Forhandlingerne, skulde man fra dansk Side give efter mod Protest. Yderligere var det fastslaaet, at et »Köpenickforløb« ikke maatte forekomme.

Imidlertid besluttede Garnisonskommandanten, da alt saaledes endnu ved 19-Tiden var uafklaret, at forberede sig paa en tysk Agression i Overensstemmelse med Instruksen. En meget betydelig Vagtstyrke blev holdt rede, og den øvrige Styrke holdtes i højt Beredskab. Kasernekommandanten paa Grønnegades Kaserne blev orienteret og indrettede sig paa

samme Maade. Her bestod Besætningen af Rideskolen og Rytteriets Befalingsmandsskoles Personel — ialt 100 Mand. Styrken paa Gardehusarkasernen bestod — efter Kornet- og Korporalskolens Afgang — af ca. 480 Befalingsmænd og Menige, hvis Værdi som Kamp-tropper var meget forskelligartet. Rytter-Eskadronen (57), Sergent- og Oversergentskolen (38) var fuldt uddannede. Cyklist-Eskadronen (64) og 7. Bataillons 5. Kompagni (91) havde kun smaa 4 Maaneders Uddannelse, men maa betegnes som fuldt ud brugbare Tropper. De øvrige Underafdelinger, Train-Eskadronen, 11. Ingeniørkompagni og Gardehusar-Regimentets Depotstyrke havde kun Uddannelse i Skydning med almindeligt Gevær, og Halvdelen af denne Styrke havde en saa kort Uddannelse, at den ikke kunde betegnes som anvendelig i Kamphandlinger.

Gardehusarkasernen sattes i Forsvarsberedskab efter en forud aftalt Plan, i Følge hvilken Omraadet var opdelt i 3 Afsnit. De faste Poster blev forstærket, og yderligere blev der udstillet 3 Poster langs Kasernens Ydergrænse, ligesom der beordredes Patruljering Kaserne-omraadet rundt med Forbindelse til alle de udstillede Poster. Som Støtte for Posterne langs Kasernens Hegn var 4 Rekylgeværgrupper klar til øjeblikkelig Indgriben. Alt øvrigt Personel var paa Belægningsstuerne i højeste Beredskab med Ammunition, Haandbomber og Lysmateriel udleveret, saaledes at hurtig Udrykning var sikret.

Klokken 22 samlede Garnisonskommandanten Underafdelingscheferne fra de 3 Forsvarsafsnit og andre Officerer, forelagde Situationen, som den forelaa for ham, instruerede om Forhold og gav Ordre til, saafremt Angreb fandt Sted, og Telefonen ikke virkede, da uden at afvente nærmere Ordre straks at gribe ind i Kampen. Standsning af en eventuel Kamp vilde ske ved Hornsignal.

Tyskerne angriber fra Skoven.

Man havde ikke siden om Eftermiddagen hørt noget fra Sjællandske Division. Klokken 23, da Vagt- og Beredskabsordningen var tilvejebragt og inspiceret, ankom fra Vordingborg i Bil Premierløjtnant Nielsen fra 7. Bataillon. Han meldte, at Tyskerne i Vordingborg havde rekvireret civile Biler og var kørt bort, men hvorhen vidste man ikke. Han havde dog ikke paa Turen fra Vordingborg til Næstved set noget til dem. Ved 3-Tiden blev Posten ved østre Hovedindgang (nærmest Kalbyrisskoven) urolig, idet man mente at have hørt noget fra Skovkanten. Premierløjtnant P. Hansen-Nord blev beordret ned til Indgangen, og der blev sendt en Patrulje til Skoven, men intet usædvanligt var at observere. Klokken 4.05 modtog den vagthavende Officer, der var i Vagtbygningen, Telefonbesked fra Souchefen for Sjællandske Division, at Slotsholmen og Sorgenfri var omringet, og at der blev skudt flere Steder i Købehavn.

En halv Time senere lød et Skud fra Kalbyrisskoven, og paany sendtes en Patrulje bestaaende af Overofficiant Gunnar Jensen og 4 Menige ud for at undersøge Skovkanten og forstærke Posten ved Krudthuset nær Skovkanten. Patruljen greb straks ind, da Skydningen begyndte, og Overofficianten trak sig med sine Folk kæmpende tilbage mod Kasernens Hovedbygning. Rytter-Eskadronen rykkede samtidig paa Plads for at optage Kampen. Paa Kommandostationen i Administrationsfløjen befandt sig Oberstløjtnant Fog med Stab. Man forsøgte at telefonere til Afsnittene om at tage Kampen op. Telefonen var imidlertid afbrudt, men Afsnittene handlede efter den forud givne Instruks om at gaa i Kamp, og snart hørtes Skydning fra alle tre Afsnit.

Umiddelbart efter at Premierløjtnant P. Hansen-Nord og Overofficiant Gunnar Jensen

havde været fremme ved Skovkanten henholdsvis ved Vejen og ved Krudthuset, klippede en tysk Stødtrop sig gennem Hegnet ved Vejen og sneg sig frem mod Posten ved østre Hovedport, sandsynligvis for at overrumple denne. Ved Posten var paa det Tidspunkt Premierløjtnant P. Hansen-Nord, Rekylgæværggruppen under Ledelse af Oversergent Høst-Olsen samt Ritmester Stenkov, der som Afsnitleder var paa Inspektion til Posterne. Premierløjtnanten opdagede Tyskerne, da disse var 15-20 Meter fra Posten, og raabte dem an. Tyskerne kastede sig ned og aabnede Ilden, som straks blev besvaret. Ritmesteren, der var paa Cykle, begav sig øjeblikkelig tilbage til sin Eskadron for at bringe den i Stilling til Imødegaaelse af Angrebet. Rekylgæværggruppen blev beordret tilbage til Stillingen.

Tyskerne gav nu et Lyssignal, og Kl. 4.15 aabnedes en kraftig Ild af 37 mm Fodfolkskanoner og 80 mm Morterer mod Kasernen. Ilden var navnlig rettet mod Øst- og Sydfløjen. Efter ca. 10 Minutters Forløb begyndte tysk Fodfolk at trænge frem mod Kasernens Øst- og Sydfløj. Det var stadig ret mørkt og regnfuldt Vejr, og dette i Forbindelse med Kamp-larmen, Skud og Sprængninger, nedfaldende Tagsten m. v. gjorde det umuligt at overskue Situationen. Kommandanten besluttede som Følge af, at Granaterne slog gennem Ydermurene, at forlægge Kommandostationen til Kældertrappen under Officerscasinoets Opgang.

Ved østre Hovedindgang havde Forholdene udviklet sig saaledes: Rekylgæværggruppen under Oversergent Høst-Olsens Ledelse gik tilbage til Stillingen dækket af Premierløjtnant P. Hansen-Nord, der kom i Nærkamp med de fremstormende tyske Soldater og blev ramt af 5 Skud, af hvilke det ene gik gennem Hjelmen og saarede ham dødeligt. Oversergent Høst-Olsen havde imidlertid hurtigt faaet sin Gruppe i Stilling og fortsatte Beskydningen af Tyskerne, af hvilke flere faldt. Oversergenten fik selv ved Tyskernes første Salve et Skud gennem højre Laar, men fortsatte trods Blodtabet Kampen. En af hans Folk fik et Skud i Støvlehælen og en anden et Skud paa Hjelmen, der heldigvis holdt og reddede hans Liv.

Ved den anden Hovedindgang, hvor Kaptajnløjtnant P. M. Jespersen havde Kommandoen, standsede man en mindre tysk Styrke, der vilde snige sig ind paa Kasernevagten. Herunder blev Menig 649/1943 Jensen saaret af en Granatsplint, der ramte ham ved Næseroden, men han insisterede paa fortsat at betjene Rekylgæværet, skønt Saaret var meget generende. Kornet Frederiksen, der ogsaa var stationeret her, skød en tysk Officer, der førte en Styrke frem til Angreb.

I Afsnit 2 (Mandskabskasernen) beordrede Afsnitlederen, Ritmester Resen Steenstrup, sine Folk til at indtage Stillinger ved Kasernens Vinduer for herfra at tage Del i Kamphandlingerne. Herunder haardtssaaredes Sergent Andersen af Gardehusarregimentet. I Afsnit 1 (Kasernens vestlige Del og Baraklejren, hvor Kaptajn Gebeke førte Kommandoen) blev 4 Maskingeværer bragt i Stilling i Baraklejrens sydlige Del og en Rekylgæværggruppe i den nordlige, medens Resten af Styrken holdtes i Reserve. Patruljer blev sendt ud til Soldaterhjemmet og Gartneriet nord for Kasernen. Maskingeværerne kunde ikke gribe ind i Kampen ved Vagtbygningen, da det var for mørkt til at skelne Ven fra Fjende. Der blev fra Afsnittet lagt Ild over Ekscerserpladsen og Haven syd for Kasernen.

Overalt kom det danske Mandskab beslutsomt i Stilling. Der var ingen Nølen, skønt Fjendens svære Ild bestandig laa over Kasernen, og Plænerne opløjedes af Mortergranaterne, ligesom Bygningerne efterhaanden bar tydelige Spor af Kampen. Klokkeren godt 5 befandt Garnisonskommandanten med Stab sig i Kasernegaarden, og ved dette Tidspunkt udviste Menig af Depotstyrken 1041/1943 Christiansen uforfærdet Optræden som Ordonnans under Beskydningen. Klokkeren 5.10 tog Beskydningen af Kasernen af, og Tyskerne beredte sig

3 Billeder fra Gardehusarkasernen i Næstved. 5. Maj blev det tyske Krigsflaag over Kasernen nedtaget og der blev ikke meget tilbage af det (øverst). De to nederste Billeder viser den Uorden og Ødelæggelse, som Tyskerne efterlod sig.

paa at storme. Klokken ca. 5.20, da tyske Tropper i stadig større Tal vrimlede ind paa selve Kasernens Grund, besluttede Garnisonskommandanten sig til at lade Kampen blæse af. Det var erkendt, at Angrebet udførtes af et stærkt tysk Kommando, og det var klart, at en Fortsættelse af Kampen vilde gaa haardt ud over de danske Styrker uden at ændre Slutresultatet. Endelig var en Standsning af Kampen paa dette Tidspunkt i Overensstemmelse med de højere Myndigheders Instruks.

Hornsignalet til Kampens Ophør lyder.

Kaptajnløjtnant Jespersen, Kaptajnløjtnant Birkhede, Officiant H. A. Kock og Menig 1022/1943 Flies blev sendt ud med Parlamentærflag samtidig med, at Hornsignalet, som Tegn paa Kampens Ophør, lød gennem Kasernegaarden, men det kneb med at det kunde høres. De tyske Tropper gik samtidig til regulær Storm fra Øst og Syd, og det var en yderst farlig Færd for Parlamentærerne, der maatte gaa ud i Kugleregneren. Først efter nogen Tids Forløb lykkedes det at faa standset Kampen. Tyske Tropper, der rykkede frem i Kasernens nordlige Udkant, bekæmpede endnu en Stund danske Soldater ved den nordlige Staldbygning, hvor Trainsoldat 1136/43 Larsen saaredes i Ryggen af et Pistolskud. En Gruppe af Sergentskolen, der laa i Baraklejren, og som ikke havde hørt Hornsignalerne, kom i Kamp med en tysk Fremrykning nordfra. Omsider stilnede dog Kampen af overalt.

Klokken 5.30 traf Garnisonskommandanten Chefen for de tyske Tropper, der angreb Kasernen, Major von Oertzen, og det vedtoges at indstille Kampen. Jeg har bedt Oberst Fog om at skildre dette dramatiske Møde i Kasernegaarden, medens Krudtrøgen hang tungt over Kaserneområdet og der stadig hørtes spredt Skydning i Omraadets Yderkanter.

— »Hvad sagde Tyskeren, da De traf ham?«

— »Hans første Ord var: »Ich schäme mich, ich schäme mich über diesen Gangstertat«, og jeg gav ham Ret. Det var et regulært Gangsteroverfald ført i Ly af Mørket. Angrebet lededes af Oberst Eicl og blev udført med et Antal Fodfolkskanoner, Morterer og Maskingeværer placeret i Skovkanten formentlig 3-400 Meter fra Kasernen. Der deltog 4 Fodfolkskompagnier paa ca. 800 Mand, og det viste sig senere, at der ogsaa skulde have deltaget et Batteri i Beskydningen af Kasernen, men det kom ikke til Skud, da det ikke rettidigt naaede at indtage sin Stilling tæt sydfor Holsted Mejeri.

Tyskeren var virkelig meget skamfuld, men han understregede stærkt, at han havde sine Ordre, og dem maatte han følge. Vi blev hurtigt enige om, at Kampen skulde indstilles. Han meddelte mig, at han ogsaa havde Ordre til at sætte sig i Besiddelse af Grønnegades Kaserne paa samme Maade, men det blev ordnet saaledes, at en dansk Officer kørte med Tyskerne til Grønnegades Kaserne, og her fandt ingen Kamp Sted«.

— »Hvorledes fordelte Tabene sig?«

— »Premierløjtnant P. Hansen-Nord og Sergent S. A. J. Andersen døde begge samme Nat af deres Saar. Desuden havde vi som nævnt 3 saarede. Hvor mange Døde Tyskerne havde, er det aldrig lykkedes at faa opklaret. De havde oprettet en Forbindsstation i Skoven, hvortil en Del saarede bragtes. Paa Kasernens Infirmeri behandledes 7 haardtsaarede Tyskere og 5 letsaarede. 7 blev afvist af den tyske Kommandant, da deres Saar ikke var værre, end at Tyskerne selv kunde forbinde dem.«

— »Overtog Tyskerne med det samme Kasernen?«

— »Ja, og de danske Styrker blev internerede paa selve Kasernen, men jeg havde stadig Kommandoen over dem. Rent fysisk led vi ikke noget under Interneringen; vi sørgede selv for

vor Forplejning, og Underafdelingerne opretholdtes. Der sørgedes for Beskæftigelse af saavel Befalingsmænd som Mandskab. Fra By og Land strømmede det ind med Gaver af enhver Art, og vi følte i rigeligt Maal, at vore Landsmænd havde Hjerter for os. De søgte at gøre os vort Fangenskab saa let for os som muligt.«

— »De danske Soldater smuglede en Del Vaaben ud?«

— »Ja, der foregik meget derude ved Dag og ved Nat. Alle mulige Metoder bragtes i Anvendelse. Saaledes udsugledes en Kasse med Maskingeværer gemt i et Læs Gødning. I Bevogtningsstyrkerne var en Del Polakker, og de var os venligtsindede, saa det var muligt at smugle Gods udover Hegnet omkring Kasernen.«

— »Flygtede der ikke nogen under Interneringen?«

— »Jo, en enkelt Mand, der var eftersøgt af Gestapo. Ellers afventede alle andre, at Tyskerne ophævede Interneringen. Der manglede ganske vist nu og da nogle af vore Folk, for Polakkerne saa gennem Fingre med, at de smuttede ud over Hegnet. Saaledes manglede en Søndag Formiddag 8 Mand — de var til Konfirmation i København, men de kom til Tyskernes store Forundring tilbage, da Konfirmationsfestlighederne var vel overstaaet.

Interneringen ophævedes i Begyndelsen af Oktober. Mandskabet hjemsendtes først, og senere kom Turen til Befalingsmændene.«

— — —

Kampen om Gardehusarkasernen viste, at Kampaanden stadig levede i den danske Soldat. Modigt og uforfærdet gik Kasernens Besætning til Kamp mod Besættelsesmagten, skønt Kampens Udfald paa Forhaand var givet. Landet havde været besat af tyske Tropper i 3 Aar, og ingen var uvidende om, at den tyske Værnemagt i Kraft af sin overlegne Styrke var i Stand til at knække en hvilken som helst væbnet Modstand. At Kampen blev standset, da Tyskerne vrimlede over hele Kaserneområdet, og man hvert Øjeblik kunde vente, at Kamp paa Haandbomber og Haandgranater indendørs vilde bryde løs, er der intet at sige til. Al yderligere Blodsudgydelse var unødvendig, og ingen tør bestride, at den danske Soldats Ære var reddet. Det samme kan ikke siges om den tyske Soldat, og man forstaar, at den tyske Kommandant skammede sig. Det kan i denne Forbindelse noteres, at de tyske Tropper foretog en regulær Udplyndring af de danske Soldaters Ejendele, medens de slagne Styrker efter Ordre samledes i Kasernegaarden.

Efter Interneringens Ophævelse gik mange, ja vel næsten Hovedparten af de danske Soldater fra Kasernerne ind i Modstandsbevægelsen. Befalingsmændene indordnedes i særlige Militærgrupper. Oberstløjtnant Riis Lassen fik saaledes til Opgave at danne O-Grupper paa Sjælland, Lolland og Falster, og heri assisteredes han af Kaptajn E. Frigast, den senere Amtsleder (nu Oberstløjtnant og Chef for 9. Bataillon i Viborg). En Del Befalingsmænd kom til Sverige og gik ind i Brigaden. Senere, da alle Modstandsgrupper gik sammen, ser vi Oberstløjtnant Riis Lassen som Leder af Region 5. Kaptajn E. Frigast fungerede dels i samme Region og senere som Amtsleder over Præstø Amt. Mange andre af Befalingsmændene, ikke mindst Officianterne, kom til at indtage ledende Stillinger i Modstandsbevægelsen. Garnisonskommandanten selv, Oberstløjtnant M. Fog, blev senere eftersøgt af Gestapo, forlod Næstved og blev militær Leder i MB Sorø Amt.

Episoden ved Rosenfeldt.

Den anden aabne Ildkamp med tyske Styrker udkæmpedes den 1. Maj 1945 foran Rosenfeldt Gods, et Par Kilometer nordfor Vordingborg. Den kostede Tyskerne fire dræbte, medens man paa dansk Side ingen Tab havde.

Aarsagen til Episoden var den, at der Mandag den 30. April gennem Borgmester Calum i Næstved tilgik Amtsledelsen Meddelelse fra den tyske Kommandant i Næstved, Major Høkkerup, at der kunde forventes Kapitulation den 1. Maj Klokken 11. I den Anledning besluttede Amtslederen, Kaptajn Frigast, at gøre alt klar til at overtage Bevogtningstjeneste m. v., og han gav sine Ordre ud desangaaende. Disse Ordres videre Udførelse var det, der fandt Sted for Vordingborgs Vedkommende paa Rosenfeldt Gods den 1. Maj. Her samledes om Morgenen Delingsførerne til Møde under Ledelse af MBs Byleder i Vordingborg, Lærer Thorup. Der var samlet omkring et halvt Hundrede Mand: Delingsførere, Læger og en Deling Politifolk (14 Mand) som Vagthold, da flere af Deltagerne i Mødet var eftersøgte af Tyskerne. Mødet holdtes hos Overforvalter Vipholt, og som militær Raadgiver fungerede Premierløjtnant Chr. E. Nielsen, der sammen med Thorup i Dagens Løb tog til Næstved for at indhente nærmere Ordre. Imens ventede den nævnte Styrke paa Rosenfeldt, og der var udstillet Vagtposter (5 Dobbeltposter) rundt om hele Gaarden med Overbetjent P. H. Larsen, Vordingborg, som Leder.

Da Kapitulationen imidlertid ikke skete Klokken 11, besluttede Amtslederen at afblæse de trufne Foranstaltninger og gav Ordre til igen at gaa »under Jorden«. Man var ogsaa ved at skilles ved 18.30-Tiden, da en tysk Opelvogn med A-Nummer kom kørende ad Vordingborg-Næstvedlandevejen, og den svingede nedad Alleen mod Rosenfeldt Gods. Da Bilen kom paa Prajehold, blev den raabt an af Vagtposten, der stod med Karabinen over Skulderen og rakte Haanden op til Stop. I Bilen befandt sig 4 uniformerede Tyskere: Kommandanten paa Masnedøfortet, en Feltpræst og 2 menige Soldater. De 4 Tyskere sprang ud af Bilen og gik i Dækning bag Træerne og i Grøften. De begyndte uden Varsel at fyre løs paa den danske Vagtpost. Bag denne befandt sig en anden Vagtpost, som omgaaende besvarede Ilden med Maskingevær, men dette gik efter de første Skud i Stykker og nægtede at fungere. Lederen af Vagterne, der sammen med Lagerforvalter Svend Erik Henriksen i Bil var ude at inspicere Vagtposterne, kom i samme Øjeblik kørende ad Vejen nord om Rosenfeldt Avlsgaard, og mod denne Bil rettede Tyskerne nu Ilden. Overbetjent P. H. Larsen svarede igen med sin Husquarna-Maskinpistol, og fra en Position foran Gaarden aabnede andre Politifolk, der havde observeret Tyskernes Komme, Ild mod Fjenden. Imidlertid kom Forstærkning til hidkaldt af Skyderiet, og de tyske Vaaben blev hurtigt tavse.

Kommandanten og Præsten var begge døde, medens de 2 Menige var haardtsoarede. Politifolkene bar dem op til Gaarden, hvor man forbandt dem med Forbindssager fra de medbragte amerikanske Forbindspakker, og fra Rosenfeldt rekvireredes en dansk Ambulance. Derefter tiltraadte man i Lastbiler, Personbiler og paa Cykler Tilbageslaget medtagende alle de Vaaben og alt det Gods, MB havde paa Rosenfeldt, og det var ikke lidt. Turen gik først til Skaverup, og da det var blevet mørkt, spredtes Styrken, hvoraf en Del gik i Kvarter hos Sognefoged Thorsen, Stensved, medens Resten indkvarteredes hos MB's mange Venner rundt om i Sydsjælland.

Imidlertid havde Ambulancen transporteret de to Tyskere til Vordingborg Sygehus, hvor de dog snart døde af deres Saar. Fra Næstved og Vordingborg satte Tyskerne et større Eftersøgningsapparat i Gang for at finde ud af, hvor MB-Styrken var blevet af. Fra Næstved rykkede 200 tyske Officersaspiranter — unge hidsige Nazister — ind paa Rosenfeldt, og her udfoldede de en sand Vandalisme, idet de kastede kostbare Møbler ud af Vinduerne, slog dem i Stykker, og ødelagde iøvrigt alt, hvad de kunde overkomme. Skaderne ved denne Hævnaktion er opgjort til 100.000 Kroner. Det kan iøvrigt oplyses, at selve General Lindemann personlig gav Ordre til at afbrænde Slottet, men denne Ordre blev

saboteret af en Major i det tyske Hovedkvarter i København, med hvem MB's Hovedledelse havde indledet Forbindelse.

Da Danskerne forlod Rosenfeldt efter Episoden, var Ambulancen endnu ikke kommet, og de saarede Tyskere efterlodes liggende ved Indkørslen. Alle tyske Vaaben i Bilen og paa Ligene blev taget med, og man bemærkede herunder, at den tyske Kommandant var bevæbnet med en dansk Pistol, som bar Rigspolitichefens Stempel.

Da Næstved Havn brændte.

Den næste store Aktion mod Tyskerne foregik i Næstved i Sommeren 1944. Fra København havde Næstveds Byleder, daværende Officiant Frits Larsen, modtaget Ordre til at foretage en Sabotageaktion mod DDPAs store Tankanlæg paa Næstved Havn, hvor 800,000 Liter Solar-Olie var opmagasineret, og man ønskede fra MB-Ledelsens Side at afskære Tyskerne fra at drage Nytte af dette Kæmpelager. Ordren blev modtaget en Lørdag, og Aktionen skulde udføres den følgende Mandag Kl. 20,45. Lignende Aktionen skulde iværksættes andre Steder paa samme Tidspunkt, og det var afgørende, at der blev sat ind samtidig, saa der ikke fra tysk Side kunde træffes yderligere Afværgeforanstaltninger forårsaget af et enkeltstaaende Attentat.

Aktionen i Næstved var meget farlig, fordi Tyskerne havde Vagtposter gaaende paa Havnen Døgnet rundt. Frits Larsen udvalgte sig 5 Mand til dette Job, som han selv skulde lede. Søndag Aften skulde der foretages Rekognoscering, og Mandskabet sneg sig frem til Tankene, der laa højt paa Havnen. Ved en forsigtig Banken paa Tankvæggene konstaterede man, hvor højt Olien stod. Medens man var beskæftiget hermed, genlød Havneterrænet af en Bombeeksplosion, der kom ligesaa meget bag paa Danskerne som paa Tyskerne. Det er senere opklaret, at det drejede sig om en ukontrolleret privat Sabotagehandling mod en nærliggende Hesteskofabrik. Der blev naturligvis straks livligt paa Havnen, og de »legale« Sabotører fik travlt med at komme af Sted. De slap uskadte i Kvarter, men Situationen var jo nu yderligere blevet alvorlig for Aktionens heldige Gennemførelse, thi at Tyskerne efter dette vilde passe dobbelt paa, var udenfor al Tvivl.

Men Tankene skulde sprænges Mandag Aften paa det givne Klokkeslet, koste hvad det vilde. Frits Larsen havde paa Forhaand sikret sig imod, at Arbejderne paa den nærliggende Papirfabrik kunde komme i Fare paa Vej til eller fra deres Arbejde, og da Tidspunktet nærmede sig Mandag Aften, sneg han sig med sine udvalgte Folk bagom de tyske Vagtposter op til Tankanlægget, nedenfor hvilke de stillede deres Cykler. Man anbragte derefter to »Skilpadder« paa hver af Tankene og advarede en Familie, der beboede en Lejlighed i Huset, hvor Benzinkontorerne laa. Saa gjorde Sabotørerne sig usynlige, og præcis paa Klokkeslettet lød en øredøvende Eksplosion. Tankene væltede om paa Siden, og 800,000 Liter Solar Olie strømmede ud. Det blev et Kæmpebaal, hvis Lige ingensinde er set i Næstved. Den brændende Olie flød ud over Havneterrænet som en glødende Lavastrøm fra en Vulkan. Den flød udover Kajen og ned i Havnebassinet, medens en tyk, sort Røg hævede sig mod Himlen og drev ind over Byen.

Tyskerne brugte den sædvanlige Trafik. De fyrede løs i Blinde med Maskinpistoler og Karabiner uden at finde Maal for deres Kugler. Tusinder af Byens Borgere valfartede til Havnen hidkaldt af det enorme Brandskær, og her beskuede de med Undren det Særsyn, at Vandet i Næstved Havn stod i Flamme.

MB-Organisationens Opbygning i Præstø Amt.

Naar man efterforsker Amstorganisationens Opbygning, støder man ustandselig paa Oberstløjtnant Toussiengs Navn. Han og hans nærmeste Medarbejdere var, da den endelige »Sammentømring« foregik, midtsamlende Faktorer i MB-Organisationen, og Toussieng udrettede et stort og betydningsfuldt Arbejde paa Amtslederposten, inden han senere overlod denne til daværende Kaptajn E. Frigast, i hvis faste Haand Tøjlerne laa, da Kapitulationen kom. Paa dette Tidspunkt stod Organisationen fast sammentømret og rede til at udføre en Slutaktion, der dog ikke kom i den Form, som den var ventet. I det følgende søges redegjort for de vigtigste Fakta i Amtets Organisationers Opbygning, og i denne Redegørelse vil Læseren støde paa en Del Navne, hvis Bærere øvede en Indsats, der vil blive husket til sene Tider, men den, der skriver disse Linier, er klar over, at skulde dette være en fuldstændig Beretning over MB-Organisationens Arbejde (hvad jfr. Titlen ikke er tilstræbt), burde mange flere Navne være nævnt. Pladshensynet og Opgavens Begrænsning sætter imidlertid en Grænse, som desværre maa respekteres.

Paa Næstvedegnen og i selve Næstved var MB ved den tyske Kapitulation organiseret i 6 Delinger og talte ca. 100 Mand, medens et Par Hundrede stod paa Ventelister. Organisationen maatte efter Omstændighederne siges at være godt bevæbnet og den var fast sammentømret og veltrænet takket være Næstveds aldeles fortræffelige Byleder, Officiant (senere Kaptajn) Frits Larsen, der fra September 1944 udelukkende beskæftigede sig med »underjordisk« Organisationsarbejde og illegal Indsats af allehaande Arter. Initiativet til Dannelse af de første Grupper udgik fra Læge Movin, Præstø Amtssygehus, og Civilingeniør K. Staal, Stafas kemiske Fabriker, Næstved, i November 1943. Flere fulgte efter, og i 1944 blev Officiant Frits Larsen knyttet til Terrænsportsforeningen som Instruktør. Hermed begyndte det egentlige Arbejde med Sammentømringen af Næstved MB i By og paa Land. Det viste sig, at adskillige af Gruppernes Mandskab kun fandtes paa de hemmelige Papirer, og det blev Frits Larsens primære Opgave at rejse hele Omraadet rundt, stampe Folk frem og organisere det hele i een Organisation. Først i Marts 1945 kunde Styrken inddeles i 6 Afdelinger hver med en Officiant som Leder. Kun Gruffeførerne indenfor de enkelte Delinger kendte hinanden. Det øvrige Mandskab holdtes i Uvidenhed om de andres Eksistens.

I Hyllinge blev dannet en særlig Gruppe med Jernbanesabotage for Øje. I August 1944 tilsluttedes Næstvedorganisationen MB for Præstø Amt. Fra Amtsledelsen tildeltes Næstved MB som første Opgave at opretholde en Rekognosceringstjeneste med Henblik paa Tyskernes Styrker i Tybjerglejren og paa Vandrerhjemmet ved Næstved. Men i Oktober 1944 kom fra Amtsledelsen Ordre til, at man fra Næstved skulde foretage en Aktion mod et Troppetransporttog, der i Nærheden af Næstved skulde sprænges i Luften. Folkene var ogsaa paa Stedet, men der kom et dansk Persontog i Vejen, og Foretagendet maatte aflyses. Næste Aktion var mod en Fræsemaskine, som henstod paa Hesteskofabriken i Næstved. Man vidste, at Tyskerne var ude efter Maskinen, der skulde føres til Riffelsyndikatet, og Sabotagen lykkedes. Maskinen blev ødelagt. Dernæst fulgte en Sabotage mod Krydsfinérfabriken, hvor man — efter længe at have vægret sig og trukket Tiden ud — omsider var kommet i Gang med at fremstille Krydsfinér til den tyske Flyvemaskineproduktion. Et nødvendigt Led i denne Fabrikation var Limen, som opbevaredes paa et særligt Lager paa Fabriken, og mod dette Lager rettedes Aktionen. Det gik i Luften uden Forstyrrelse af den Del af Fabriken, der arbejdede for danske Interesser. De danske Sabotagevagter,

der overvaagede Aktionen, kom i tysk Forhør, men røbede ikke noget, der kunde skade Sabotørerne.

Fra Riffelsyndikatet var sendt et Par Maskiner til Reparation paa Hesteskofabriken paa Næstved Havn, men man havde fra Fabrikens Side betydet Tyskerne, at man ikke kunde reparere Maskinerne, der derfor atter skulde tilbage til Syndikatet; da de ad Havnesporet skulde køres til Jernbanestationen, sprængte Modstandsbevægelsen Jernbanevogn og Maskiner i Luften i Lille Næstved.

Derefter fulgte den tidligere omtalte store Aktion mod DDPAs Tankanlæg. Det blev imidlertid kort efter opdaget, at der i en underjordisk Tank var 40,000 Liter Solar-Olie, som ikke var berørt af Branden, og dette Lager transporterede Tyskerne bort, foreløbig til Næstved Jernbanestation. MB havde dog gode Forbundsfæller indenfor Jernbane-Etaten, og disse rapporterede Transporten. Det lykkedes en Gruppe under Civilingeniør K. Staals Ledelse, trods de tyske Vagtposter paa Jernbaneterrænet at rangere de store Tankvogne ud paa Jernbanelinien ved Rislev, hvor de 40,000 Liter led samme Skæbne som de 800,000. Aktionen støttedes paa udmærket Maade af Lokomotivpersonalet.

Ved en anden Lejlighed fik man Rapport om, at en stor transportabel Jernbane-Kran i tysk Ærinde skulde passere Næstved. Den standsede MB nordfor Næstved i Nærheden af Rislev, og den fik saa meget P. E. 2, at den ikke mere var i Stand til at udfylde sit oprindelige Formaal. Selve Skinnelegemet blev af Næstved-MB sprængt ved Stenstrup, sydfor Næstved, hvilket sinkede de tyske Transporter en Del, og nogle Vogne med tysk Generatorbrænde, henstillet ved Hyllinge Station, blev ødelagt af Hyllingegruppen.

Nervepirrende Oplevelser ved Vaabenmodtagninger.

Og hvorledes blev saa MB-Næstved bevæbnet? Som andre Steder: fra Luften. De allerførste Vaaben blev købt af finske Søfolk i Næstved Havn i 1943, men det forslog saa lidt. I December 1944 modtog man fra Sydsjællands Modtagechef, Overbetjent P. H. Larsen, Vordingborg, Meddelelse om, at Næstved skulde have Vaaben fra Luften, og til dette Formaal udpegede man Dyremosen ved Fensmark i Nærheden af Holmegaards Glasværk. Denne Plads blev imidlertid kasseret af Sagkundskaben, og i Stedet fik man saa anerkendt en ny Plads ved Rappenborg Skov, i Nærheden af Karrebækstorp Teglværk sydfor Næstved. Her modtog man Vaaben fra Luften 9 Gange, og Modtagningerne forløb uden Uheld, men ikke uden farefulde og nervepirrende Situationer. 50 pCt. af de lette Vaaben og 25 pCt. af de tunge fik Næstvedgrupperne selv Lov at beholde. Resten gik til Hovedstaden. To Gange blev der ved Fejltagelser kastet Vaaben ned i Mosen tæt ved Holmegaards Glasværk, men Sendingerne blev reddet og kom paa rette Hænder takket være Næstvedgrupperne og Grupper i Fensmark samt Glasværkets Folk. Ved den ene Lejlighed fik Tyskerne Nys om, at der var nedkastet Vaaben, og de mødte op med en større Styrke. Da de imidlertid ikke opnaede noget Resultat ved Eftersøgningen, meddelte den ledende tyske Officer, at hvis man ikke naaede til positive Resultater inden en vis Tidsfrist, vilde der blive udtaget 10 Gidsler i Fensmark. Civilingeniør Rønne, Glasværket, tog til Næstved og opnaede Foretræde for den tyske Kommandant for Værnemagtsafdelingerne i Næstved. Det blev herunder opklaret, at det var Gestapo, der stod bag Truslen, og paa Grund af

bestaaende Rivaliseringer mellem Værnemagt og Gestapo afblæstes Truslen, idet Værnemagten aabenbart for en Gangs Skyld gik af med Sejren.

I Foraaret 1945 kom en engelsk Maskine med en Sending Vaaben til Sorø Amts MB ind over Næstved, og — antagelig vildledet af et Blinksignal fra Jernbaneterrænet — lossede Flyveren Beholderne ned over Holsted lige udenfor Næstved. Her laa og hængte de, da Morgensolens første Straaler belyste Holsted, og morgenduelige Folk undersøgte med største Interesse de mærkelige Tingester. Vagtværnet i Næstved underrettedes, men ogsaa MB fik Besked, og Civilingeniør K. Staal og hans Gruppe fik rekvireret en Lastbil og Mandskab, der naaede at bortføre de rare Sager lige umiddelbart før Tyskerne kom til Stede. Det var et ualmindelig godt Stykke Arbejde, som Englænderne ved en senere Lejlighed komplimenterede Næstved MB for.

En af de ivrigste og mest aktive MB-Folk paa Næstvedegnen var Gdr. Frede Grønne-mose, Karrebæk, der en Nat kom ud for en slem Forskrækkelse. Han blev standset af en tysk Patrulje, da han i Lastbil var paa Vej til Modtagepladsen. Tyskerne fik en længere Søforklaring om, at han havde været ude at spille Kort, og efter nogen Tids Parlamenteren løslodes han, uden at Tyskerne bemærkede nogle Haandgranater, han havde liggende i Bunden af Førerhuset.

En Del af de modtagne Vaaben førtes i mørke Nætter bl. a. til Ydernæs nær Næstved Kanal for ad Søvejen at blive transporteret videre. En tidlig Morgen, da Frits Larsen med Hjælpere var optaget af at grave Vaaben frem ved Ydernæs, overraskedes de af to tyske Officerer, der kom ridende ned mod dem. De fik hevet en nærliggende Skydepram over Vaabnene og begyndte at hamre og banke paa den uskyldige Pram, som om den var under Reparation. Den Slags Episoder — fornøjelige at læse om bagefter, men nervepirrende at opleve i Øjeblikket — kan der fortælles mange af fra Næstvedgruppernes Arbejde.

En Ugestid før Kapitulationen modtog man fra Køge 22,000 Liter Benzin til MB Præstø Amt. Benzinen kom pr. Jernbanevoge og dirigeredes til Lundby Station midt mellem Næstved og Vordingborg, og her paa den lille Landstation udfoldedes den Dag et usædvanligt Liv. I Tankvogne stillet til Raadighed bl. a. af KKKK, Næstved, kørte man rundt og fyldte Benzinen paa de mange tomme Tanke i Køng, Svinø, Baarse, Bahl, Langebæk, Stensved, Haslev og mange andre Steder.

Frits Larsen, der ubestridt og anerkendt fra alle Sider er det største Navn i Modstandskampen paa Næstvedegnen, havde den meste Tid af sin underjordiske Tilværelse »Kontor« i Cykelimporten paa Hjultorvet i Næstved hos Vagn Petersen, hvis Telefon var »officiel« Byledertelefon. Der fortælles talrige Historier — og de er sande — om Frits Larsens Evne til at narre Tyskerne. Medens Sabotager og Vaabenmodtagninger gik allerlivligst til, præsterede han en Dag at gaa op til den tyske Kommandant i Næstved for at anmode om en Køretilladelse til en Lastbil, som han havde laant af Grønnemose. Den skulde bruges til Vaabentransport, hvad han dog ikke meddelte Tyskeren. Kommandanten havde ikke Anelse om, at den høflige unge Mand var Sjælen i alt det, der satte Tyskerne graa Haar i Hovedet paa Næstvedegnen, og han udstedte elskværdigst Tilladelsen til Frits Larsen.

Men Frits Larsen havde mange Hjælpere fra alle Samfundslag. Hans højre Haand var Keramiker Carmel Hansen under Dæknavnet »Børge«. En Del Vaabendemonstrationer foregik paa Bryggeriet Fønix, hvor Brygger Dithmar var en god Vært og ivrig Deltager i de hemmelige, natlige Sammenkomster. Grupperne bestod ikke blot af Folk fra Næstved, men tillige af Folk fra Byens Opland, og i det hele taget priser man fra MBs Side i høje Toner Landbefolkningen for dens hjælpsomme og uforfærdede Holdning samt dens aktive Indsats ved mange Lejligheder.

Næstveds illegale Byraad, der oprettedes før Frihedsraadet oprettedes, bestod af Overkirug, Dr. med. Hans Tønnesen, Læge Movin, Carmel Hansen, Civilingeniør K. Staal og senere Frits Larsen. Hemmelige Møder holdtes bl. a. i Sygehusets Kældre og paa Herlufsholms Bibliotek. Byraadet samarbejdede senere intimt med Frihedsraadets Lokalkomité.

Paa Herlufsholm udfoldedes livlig Aktivitet, og her havde man bl. a. en vis Tid skjult en Sender i Kapellet.

Tyskernes Plageaander i Vordingborg.

Efter 29. August 1943 begyndte Ingeniørkaptajn Vald. Keller, den Motorsagkyndige i Vordingborg Politikreds, at danne Grupper. De første fik han samlet paa Møen tidligt paa Efteraaret 1943. Senere fik han Besøg af Løjtnant Warthoe Hansen, der var Elev paa Vordingborg Seminarium, som anmodede Ingeniørkaptajnen om at overtage Ledelsen af en Del Grupper i Vordingborg. Denne Opfordring kom via Løjtnanten fra Frihedsraadet, og Ingeniørkaptajnen sagde Ja. Dette betegner Starten af Modstandsorganisationen i Vordingborg. Kort før Jul samme Aar modtog Kaptajn Keller endvidere Besøg af Oberstløjtnant Riis Lassen, der paa Frihedsraadets Vegne opfordrede Keller til at indtræde i Amtsledelsen. Kaptajn Keller fik herefter sin Søn, Civilingeniør Hakon Keller, til at hjælpe sig med Organisationen af Grupper i Vordingborg, og da Oberstløjtnant Toussieng blev Amtsleder, blev Civilingeniøren hans betroede Næstkommanderende, medens Ingeniørkaptajnen trak sig lidt i Baggrunden. Ingeniørkaptajn Keller blev 8. Januar 1945 arresteret af Tyskerne, der holdt ham fangen indtil 13. Februar, hvorefter han blev løsladt af Mangel paa Bevis. Han blev senere paany eftersøgt, men var da gaet under Jorden.

Civilingeniør Keller blev paa den lokale Lederpost afløst af Postpakmester Volmer Hansen, der igen efterfulgtes som Byleder af Lærer Thorup. Der dannedes i Vordingborg civile Sabotagegrupper hovedsageligt bestaaende af Seminarieelever fra Vordingborg Seminarium ledet af Officiant Moestrup. Endvidere arbejdedes i samme Brance af et Par Politigrupper. Jernbanelinien blev sprængt to Steder, ved Lou og ved Lundby. Desuden sprængte man et Spor fra Statens Beredskabslager af Briketter, og det foregik ved højlys Dag. Fryseanlægget ved Masnedsund Svineslagteri, hvor Tyskerne opbevarede store Mængder af Kød, saboteredes ligeledes. Et Troppetransporttog sinkedes flere Dage i Vordingborg; det var lastet med 400 Mand Tropper og en Masse Materiel og var rangeret ind paa et Vigespor, der ved en natlig Aktion sprængtes baade foran og bagved Toget. Tillige afbrændte man en Jernbanevogn med en tysk Flyvemaskine ombord lige for Næsen af de tyske Vagtposter.

Et Vaabenmodtagehold bestaaende af 24 Mand af Vordingborg Politistyrke plus en civil Chauffør modtog under Ledelse af Sydsjællands Modtagechef, Overbetjent P. H. Larsen, Vordingborg, 5 Vaabenladninger i Løbet af 1945. Modtagepladserne var ved Liliendal Gods, ved Høvdingsgaard sydfor Mern og paa Lundbygaardens Marker (Gøngehøvdingens gamle Herresæde). En Ladning gik tabt, fordi Flyveren kastede Beholderne ved Rødstofte 7 Kilometer fra Pladsen, og denne Ladning fik Tyskerne fat paa. En anden Ladning var i Farezonen, idet en geschäftig Person vilde telefonere til Tyskerne, at der var faldet noget ned paa hans Mark, men takket være en klarhjernet Telefondame opnaaede han ikke Forbindelse med Værnemagten, hvorimod Modtagechefen fik Besked, og Vaabnene blev derefter afhentet af rette vedkommende.

Tyskerne var meget hidsige efter at arrestere danske Statsborgere i Vordingborg Politikreds, hvor der fandtes flere farlige Stikkere. En Tid sad 25 kendte Borgere arresteret i Vordingborg sigtet for antitysk Virksomhed.

Under en Razzia i Vordingborg By blev et aktivt Medlem af en Politigruppe, Reservebetjent Kaj Johansen, antruffet i sit Hjem Natten mellem den 9. og 10. April 1945. Huset var omringet af Tyskere, og da Johansen ikke hurtigt nok lukkede Døren op, kastede Tyskerne en Haandgranat ind i Stuen gennem et Vindue. Johansen saaredes dødeligt. Tyskerne sprængte Døren og slæbte den haardtsaarede Mand ud paa Gaden, hvor han brutalt kastedes ind i en Bil, i hvilken befandt sig Læge Christensen, Vordingborg, ligeledes som Arrestant og Medlem af MB. Lægens Forsøg paa at komme til at hjælpe Johansen blev med Magt forhindret af Tyskerne, og den haardtsaarede Politimand døde 4 Dage senere i Vestre Fængsels tyske Afdeling af Saarfeber, fordi han ikke kom under Lægebehandling.

Tyskerne raserede paa det skændigste Johansens Hjem for Øjnene af hans Hustru, skød løs paa alt i Stuer og Køkken og ødelagde, hvad der laa for.

Da Præstøegnens Modstandsbevægelse blev rullet op.

Grunden til MB paa Præstøegnen blev lagt af Oberstløjtnant Thygesen-Nim og Frue, der paa et ret tidligt Tidspunkt kom i Kontakt med Modstandsgrupper i København via Faksinge Sanatorium, hvor man havde Modstandsfolk gaaende som »Patienter«. Ægteparret startede med en Pengeindsamling, og efter at Jødeforfølgelserne var begyndt, tog man fat paa at danne Grupper. Fruen, der er Tandlæge, følte sine Patienter paa Tænderne i mere end een Forstand, og adskillige af dem blev lukket ind til Oberstløjtnanten, der ad denne Vej kom i Kontakt med adskillige, der senere var med til at danne Stammen i Præstøorganisationen. Gamle Soldater blev Gruffeførere, og da Organisationen i 1944 blev tilsluttet MB, var der 9 Grupper klar til Aktion. Senere udvidedes Styrken til 12 Grupper med ialt 65 Mand. Den af Frihedsraadet nedsatte Bykomité kom i Efteraaret 1944 til at bestaa af Dyrslæge Lund Larsen, Maskinfabrikant Clausen og Maskinarbejder Harald Jensen.

Der uddannedes Mandskab til Jernbanesabotagen, og alle fik Undervisning i Brug af Maskinpistol. I December 1944 modtog man Vaaben, der førtes pr. Mælkevogn til Melteskov, hvor Overskovfoged Sloth lod dem opmagasinere i sine Kartoffelkuler. Præstøorganisationen forberedte sig paa forskellige Opgaver; der var projekteret Jernbanesabotager og Ødelæggelse af en tysk Meldecentral, men før man fik realiseret Planerne, skete der det, at hele Bevægelsen i Julen 1944 blev revet op. En ung Mand fandt tilfældigt Vaabendepotet i Overskovfoged Sloths Kartoffelkule, og han gik til Tyskerne med sin Opdagelse. Gestapohovedkvarteret var paa det Tidspunkt paa Hotel »Danmark« i Præstø, hvorfra Tyskerne rykkede ud med den unge Mand til Paavisning, og Gestapo gjorde her en god Fangst, idet følgende aktive MB Folk arresteredes: Overskovfoged Sloth, Godsejer Fugman, Skovfoged Rossen, Radioforhandler Petersen, Landmand Harald Madsen, Landmand Sigurd Friis Madsen, Kontorassistent Jørgensen, Portør Sørensen, Gdr. Tissot Nielsen, Vejmænd Petersen, Forvalter Staunstrup, Forvalter Mønsted, Fodermester Frederiksen, Skibsfører Benzon samt 4 Medlemmer af Kalvehavegrupperne.

Allerede i November 1944 var det blevet betydet Thygesen-Nim, at han skulde gaa under Jorden, og efter Frihedsraadets Ordre tog han til Sverige, medens hans Hustru rejste til København, hvor Tyskerne imidlertid arresterede hende, og hun sad i Vestre Fængsel indtil 5. Maj. I December var Godsejer Fugman Leder af MB Præstø, og han forberedte Vaabenmodtagninger, da Massearrestationerne fandt Sted. Størsteparten af de nævnte

førtes til tyske Koncentrationslejre, og Præstøorganisationen var saaledes berøvet en betydelig Del af sine bedste Folk med Bylederen i Spidsen.

Men efter at Gemytterne var faldet til Ro, begyndte man atter at bygge Organisationen op med Falckstationen i Præstø som Hovedkvarter og Kvartermester K. Rasmussen som Leder. Det var ikke vanskeligt at samle Folk, og den 5. Maj mødte man med 200 Frihedskæmpere, heraf Størsteparten fra Landdistrikterne, og navnlig fremhæves Snese Sogn, der stillede henved 100 Mand. Intet andet Sogn i Landet har procentvis præsteret noget tilsvarende.

Livlig Aktivitet paa Stevns.

I Efteraaret 1943 henvendte Ritmester Rantzau sig til Godsejer Tesdorpf, Gjorslev, for eventuelt at faa iværksat Sejlads til Sverige. Godsejeren gik fuldt ind for Sagen og stillede til Raadighed samtlige Huse, Pengemidler og sin egen personlige Indsats, hvilket han fortsatte med, saa længe Besættelsen varede. Der blev købt en Baad, etableret Opsamlingssteder paa Egnens Kroer og hos forskellige Gaardejere, og Stevns-Sverige-Ruten brugtes livligt. Senere blev den overtaget af Kommandørkaptajn Bangsbøll, som stationerede Søløjtnant J. Christensen (Dæknavn »Jens«) paa Gjorslev Godskontor til at tage sig af Rutens Virksomhed. Der transporteredes Jøder, Officerer, Sabotører og Post, indtil Baaden blev taget af Tyskerne. Ruten blev dog hurtigt genoprettet og derefter holdt i Gang til Krigens Slutning.

Samtidig var Gjorslev og Omegn under Ledelse af Skovrider Petersen Opsamlingssted for underjordiske Folk, saaledes en Del Politifolk, en Holger Danske Gruppe, Ingeniør Remfeldt (Dæknavn »Ole«) m. fl., som kom fra Vaabenedkastning paa Mors, samt Postassistent Therkel Teilman (Dæknavn »Mads«), som i Ribe havde virket som Sabotør og Instruktør. Saa kom Tiden, hvor Modstandsbevægelsen dannedes alle Steder. Paa Stevns henvendte Amtslederen, Oberstløjtnant Toussieng, sig til Statskonsulent Søndergaard, Renge, der henvendte sig til Politifuldmægtig Hertz, St. Hedinge. Denne kendte Gjorslevorganisationen, og Resultatet blev, at der dannedes en Organisation for hele Stevns med Kaptajn (senere Oberstløjtnant) Gebecke som Leder med en Underafdeling for Nordstevns under Ledelse af Skovrider Petersen, Gjorslev, en for Sydstevns under Ledelse af Statskonsulent Søndergaard og en for Fakse under Ledelse af Søløjtnant (senere Orlogskaptajn) Larsen.

Da Grupperne i Distriktet var uden Vaaben, var det naturligt at tænke paa Vaabenmodtagelse, og da Modtagechefen Stig fra København gennem Mellemløbet Erik henvendte sig til Amtsledelsen for at komme i Kontakt med nogle Folk, blev Skovrider Petersen (»Børge«) Modtagechef for Præstø Amt, direkte tilknyttet Modtageledelsen for Sjælland og Falster i København. Paa Grund af Amtets store Udstrækning blev det hurtigt naturligt, at der oprettedes selvstændigt arbejdende Modtagehold dels i Sydsjælland under Ledelse af Overbetjent P. H. Larsen, Vordingborg, og dels i Næstved under Ledelse af Officiant Frits Larsen. Arbejdet var udmærket organiseret. Nordstevnsgrupperne brugte flere Modtagepladser: Vallø Storskov, Ganneskov ved Fakse og Boelskov, og ofte modtog to Pladser Vaaben paa een Gang.

Transportspørgsmaalet blev hurtigt aktuelt. Foruden Vognmand Børge Nielsen, St. Hedinge, der hver Gang stillede med sin Lastvogn, havde man Brug for flere Biler, og man foretog derfor et Hold up paa Sydøstsjællands Elektricitets Aktieselskab i Haslev, hvor man bemægtigede sig 2 Lastbiler og en Personbil. For at skaffe Benzin »rekvirerede« man

Politiets Lagre, hvoraf noget anbragtes paa Søholm og Søgaard, som begge hørte under Gjorslev. Ligeledes beslaglagdes en Tankbil fra København med 4000 Liter Benzin bestemt for Gummifabriken i Køge paa Køgelandevej. Benzinen kørtes til Søgaard, hvor den aftappedes og anbragtes. Endvidere fik Nordstevnsdistriktet gennem Stig i København i Kommission at skjule og fordele 110,000 Liter Flyverbenzin fordelt paa 6 Jernbanevogne, som var taget fra Tyskerne i Kastrup Lufthavn, hvilket man gjorde.

Den hurtigste Nedkastning af Vaaben varede 20 Minutter, fra Maskinen havde kastet sin Ladning, til de læssede Biler kørte til Pakkestedet. Af Pakkesteder brugtes forskellige: Haarlev Bryggeri, Magleby Brugsforening og Raahoved Skov, men langt de fleste Gange benyttedes Søholm Hovedbygning.

Den mest langvarige Vaabenmodtagning varede ca. 7 Timer, men da hængte ogsaa de fleste Faldskærme med Containers i 30 Meter høje Bøgetræer, saa man maatte dels have et Par Mand klatrende oppe i Træerne for at skære dem ned, dels fælde nogle Træer. At man ikke fik nogen Ubehageligheder for den forøvede Ødelæggelse i Skoven, skyldtes Overfører Fabricius, Vallø. Aanden blandt Deltagerne ved Nedkastningerne var den bedst mulige. Et Eksempel paa Iveren og Mod til at tage fat var Godsejer Tesdorpf; han sad i Arbejdsforhandlinger i København en Dag fra Kl. 8 Morgen til 17,30. Klokken 18,15 hørte han Kodeordet i Radioen, lejede en Bil, saa langt den vilde køre ham, lejede en Cykel Resten af Vejen og var paa Pladsen Kl. 22. Maskinen kom Klokken godt 23 og kastede Ladningen daarligt. Man var ikke færdige paa Pakkestedet før Kl. 6 Morgen, hvorefter Godsejeren tog en Bil til København og sad her i Arbejdsforhandlinger fra Kl. 8 og Resten af Dagen.

Nedkastningen Natten mellem den 2. og 3. April 1945 blev skæbnesvanger. Maskinen gik Fejl af Pladsen to Gange, fløj bort og kredsede over St. Hedinge og Gjorslev en halv Time, kom tilbage og kastede Ladningen, hvoraf en Del blev hængende i høje Træer, som maatte fældes. Det var et haardt Job, og først langt ud paa Morgenen havde man Ladningen godt i Hus paa Søholm. Ved 6-Tiden kørte Vognmand Børge Nielsen efter endt Gerning tilbage til St. Hedinge. Han havde 4 Mand fra Byen med paa Bilen, og dem satte han af paa Torvet, hvorfra han havde ca. 200 Meter at køre til sit Hjem. Danske Nazister havde imidlertid haft ham under Observation, og da han kom hjem, blev han arresteret af to, som udleverede ham til Hipo. Endvidere arresteredes af Hipo-Folk samme Dag en Gruppe fra St. Hedinge med Tandlæge Harry Larsen i Spidsen. De sad alle fængslede til 5. Maj.

Disse Arrestationer fulgtes af en formelig Klappjagt paa de øvrige implicerede, der saa sig nødsaget til at gaa under Jorden, hvad der i høj Grad besværliggjorde det senere Arbejde. Søholm fik Besøg af tre fuldt bemandede Hipobiler, men det lykkedes at faa sendt Advarsler herfra til Gjorslev. Dr. Thomsen fra Fakse kom paa dette Tidspunkt intetanende kørende til Søholm. Med sig i Bilen havde han »Mads« og MB-Lederen i Fakse, Søløjtnant Larsen. De kom for at hente Benzin, og de opdagede først Hipoerne, da de stod af Bilen og befandt sig ca. 20 Meter fra dem. Da det imidlertid gik op for Thomsen og hans Ledsagere, hvad det var for Folk, man havde for sig, løb de tilbage til deres Bil, som Dr. Thomsen fik startet, og mens Bilen rasede af Sted i vild Flugt, fyrede Hipoerne løs mod den. Mads, som ikke naaede at komme ind i Bilen, blev ramt i den ene Arm og maatte, hængende paa den ene Forskærm, holde sig fast med den saarede Arm over en Strækning paa 1 1/2 km. Søløjtnant Larsen fik en Kugle i det ene Ben. Det lykkedes Dr. Thomsen at slippe fra sine Forfølgere og naa Fakse, hvor de saarede blev behandlet af Overlægerne Groth-Petersen og Devantier.

Efter disse Begivenheder opdelte man Modtage-Styrken i 2 Afdelinger: een med Hoved-

kvarter i Vallø ledet af »Jens« i Forbindelse med Forvalter Vibholm, Vallø, og Forvalter Petersen, Søholm, og een med Hovedkvarter i Fakse Ladeplads ledet af Skovrider Petersen i Forbindelse med »Ole«. Arbejdet fortsattes. Fakse Ladepladsgruppen fik bl. a. til Opgave at undervise Haslevfolkene i Vaabenmodtagning paa en Plads ved Sparresholm. Da Vallø-grupperne havde været ude i 5 Nætter i Træk uden Resultat, og en Maskine, som kom til Sparresholmpladsen havde losset sine Containers ved Holmegaardsmosen, blev man enige om, at noget maatte være galt. »Ole« sendtes til København og fandt ud af, at Kontoret var taget. Ole fik fat i Stig, hvem han forelagde sin Plan om alle Tidens største samlede Nedkastning af Vaaben. Planen gik ud paa at lade 10 Maskiner nedkaste 260 Containers langs Østsjællandsbanens Spor Syd for Karise Station. 250 Mand fra Stevns, Vordingborg og Næstved skulde medvirke, dels ved at læsse Ladningerne paa et Tog med 10 Jernbanevogne, dels ved Vagttjeneste og dels ved at besætte Telefoncentraler og Jernbanestationer i Omraadet. Alt var nøje tilrettelagt, og Stig sendte Planen til London, hvor den godkendtes. Kodeordet »Grisen gaar paa Ruller« skulde være Signalet til Aktionens Start, men Kapitulationen kom først.

Af Sabotager tog Stevnsgruppen sig af et tysk Pejlefyr ved Holtug, der blev ordnet af Mads og tre Mand.

Modstandsbevægelsen i Haslev.

Hvad angaar MB i Haslev, opbyggedes Organisationen her paa samme Maade, som det skete andre Steder (Haslev hører til Sorø Amt, men MB her stod tilknyttet Præstø Amts MB): Mennesker fra forskellige Samfundslag fandt sammen i smaa Grupper, — samledes om denne ene Tanke, at gøre noget for at være med til at befri Danmark for Undertrykkerne, fordi de ikke kunde udholde længere blot at se til. Paa Haslevveggen opstod spontant paa et ret tidligt Tidspunkt, uden Forbindelse med hinanden, adskillige Grupper, som den senere Leder af de væbnede Styrker, Personalechef paa SEAS, C. Maaløe, tilfældigt kom i Forbindelse med; han havde i Forvejen Forbindelse med illegale Kredse udenbys, idet han deltog aktivt i den illegale Pressetjeneste. I Efteraaret 1943 kom en Repræsentant for Frihedsraadet til Haslev for at anmode Maaløe om at paatage sig Hvervet som Distriktsleder og samle de allerede eksisterende Haslevgrupper under een Hat samt desuden forsøge yderligere at udbygge denne Modstandsorganisation under Frihedsraadet. Dette skete, og i Sommeren 1944 sluttedes Kontakten med MB Præstø Amt gennem Elektriker Helge Madsen. Man samledes til natlige Møder af instruktiv Karakter i Distriktslederens Hjem, og efterhaanden groede en maalbevidst og omfattende Organisation frem, en Organisation, der 5. Maj stod paa Højde med Amtets øvrige Byers og var rede til at øve en Indsats som de. Den under Besættelsen nedsatte Lokalkomité bestod af Frk. Helga Hansen (Frit Danmark), Montør Carl Emil Jensen (Kommunister), Arkitekt Overvold (Dansk Sml.), LRS Schaumburg Müller (Ringen) og Personalechef Maaløe, der dels repræsenterede Ringen og dels de væbnede Styrker. Fra Februar 1945 supplerede Komitéen sig med Arkitekt Otto Brüel, Arkitekt Hegelund, Gartner Ulrik og Ingeniør Ejnar Mortensen, da Maaløes Arbejde med de væbnede Styrker lagde Beslag paa al hans Tid og hindrede ham i regelmæssigt at tage Del i Møderne.

De helt store Opgaver fik MB Haslev ikke at løse, men der foretoges en Række mindre Aktioner, Vaabentransporter m. v. I Oktober 1943 modtog Maaløe fra Ritmester Rantzau Anmodning om Hjælp til Jødetransporter, og denne Opgave løste Haslevfolkene paa til-

fredsstillende Maade. Transporterne foregik i Biler tilhørende SEAS og lededes af en Komité bestaaende af C. Maaløe, Læge Gøtzsche, Pastor Th. Bruun og Diakonissesøster Mary. Læge Gøtzsche og Gdr. Fløjtrup, der paa sin Gaard, Stenlundsgaard i Simendrup, havde opbevaret Politiets Uniformer, Vaaben og en Del Sprængstoffer, blev arresteret af Tyskerne, overført til Vestre Fængsel og siden til Frøslev. Et andet alvorligt Stød rettedes mod det Haslev MB tilknyttede Dalbydistrikt Natten mellem 6. og 7. April 1945, da Rudolf Martinsen og Aage Hansen, begge af Dalby, samt Ole Pagh Petersen, Haslev, paa Vej ud fra et illegalt Møde hos Boghandler Rønne i Haslev blev arresteret af Tyskerne. Sammen med Direktør Ørum, SEAS, der forøvrigt intet havde med MB at gøre, blev de kørt ud af Byen i en af Tyskernes Vogne. Under Transporten foretog MB-Medlemmerne et Flugtforsøg, der lykkedes for Ole Pags og Aage Hansens Vedkommende. Under en Kamp i Bilen blev Rudolf Martinsen dræbt af en tysk Kugle. Skønt Direktør Ørum havde forholdt sig passiv under Kampen, dræbte de ophidsede Tyskere ham ved Nakkeskud. Grunden til, at Tyskerne havde taget ham med, skyldtes en Tyskerhaandlanger, der som Hævn for et Udestaaende med Direktøren havde angivet ham for opdigtede Handlinger.

En ung Marinesoldat fra Haslev, Knud Møller, der deltog i illegalt Arbejde i København, øvede en modig og paaskønnelsesværdig Indsats, indtil Gestapo fik ham. Efter at have været underkastet Tortur, førtes han til Neuengamme, hvor han døde.

Haslev var fri for tysk Indkvartering indtil Februar 1945, da man paa et Par af Skolerne fik indkvarteret et Par Regimenter af de værste SS-Folk. Modstandsgrupperne i og ved Haslev bevæbnedes fra København og Depoterne paa Remkolde Mejeri, hvorfra Linieassistent Emil Nielsen, SEAS, i sin Personvogn foretog de farefulde Transporter til Haslev med Sprængstoffer. Disse opmagasineredes dels hos C. Maaløe og dels paa Sofiendal, hvor Tyskerne foretog en Razzia uden dog at finde noget. I denne Henseende saavel som i sin Egenskab af Leder af Dalbydistriktet, der under Aktion skulde slutte sig til Haslev, øvede Forpagter Lacoppidan, Sofiendal, en fortjenstfuld Indsats.

Der var planlagt Vaabenedkastninger til Haslevgrupperne paa en godkendt Plads ved Sparresholm, men de to Gange, man var gaaet i Stilling for at afvente Vaabnene, gik Maskinen Fejl af Pladsen. Vaabnene nedkastedes andetsteds og transporteredes siden til Haslev. Slutteligt kan nævnes, at Haslev Politi tilsluttede sig MB, der iøvrigt rekrutterede sine Folk fra samtlige Samfundslag.

De »vaksinerede« paa Fakseegnen.

I nogen Tid før den væbnede Modstandsbevægelse organisatorisk antog Skikkelse paa Fakseegnen og i Fakse By, var der her som de fleste andre Steder Enkeltpersoner, der havde Kontakt med Modstandsorganisationerne og modtog illegale Blade til Uddeling. Endvidere havde MB i Civilingeniør Langkilde, Fakse Kalkbrud, en god og fast Leverandør af Sprængstoffer. 10 amerikanske Flyvere, der styrtede ned paa Stevns, fik ydet Lægehjælp af Dr. Thomsen, Fakse, hvorefter de senere kunde tage paa deres i illegale Blade meget omtalte og fornøjelige Københavns- og Sverigestur. Det var fra Dr. Thomsen og Overlæge Groth-Petersen, Fakse, Initiativet til Dannelsen af væbnede Grupper udgik; de samlede i Løbet af August-September 1944 en Kreds af paalidelige Folk, der uddannedes som Gruppeledere. Endvidere knyttedes Forbindelse med lokalt stationerede Marinere samt med Amtsledelsens Chef, Oberstløjtnant Toussieng. Marinerne var en halv Snes Befalingsmænd fra den danske

Marine, som under Ledelse af Søløjtnant Harry Larsen dels levede under Jorden paa Fakseegnen, dels officielt var ansatte som Kystbetjente. Efter Tyskernes Aktion mod Politiet indlemmedes Marinerne i Præstø Amts MB, og Søløjtnant Larsen blev Distriktschef for et Omraade, der dækkede Fakse, Fakse Ladeplads, Kongsted, Toksværd, Rødvig m. m.

I Løbet af faa Maaneder dannede nu hver Gruppeleder sin egen Gruppe rekrutteret af Folk fra By og Land i det nævnte Omraade, og Organisationen var saa »tæt«, at den fuldt ud hemmeligholdtes. Ved Kapitulationen disponeredes over 10 Grupper med ialt 110 Mand under Fakseafdelingen, og ialt havde Omraadet 230 Mand i Organisationen. Medlemmer af Lokalkomiteén før 5. Maj var Postassistent Herman Sørensen, Fakse (Frit Danmark), Gdr. Jens Aage Larsen, Ebbeskov (Hærens Efterretningstjeneste), Civilingeniør Preben Langkilde, Fakse (den militære Ledelse), Pastor Gustav Jørgensen, Fakse (Civilbefolkningens ill. Afd.), Kommunekasserer August Hansen (ill. Civilbef. i Fakse Ladeplads), Overlæge E. Groth-Petersen, Fakse (Ringen). Den militære Ledelse bestod af Søløjtnant Harry Larsen, Langkilde, Overlæge Groth Petersen og Dr. Thomsen.

Marinerne havde forskellige Haandvaaben, bl. a. Maskinpistoler, der brugtes til Instruction, og i Løbet af Vinteren 1944-45 fordelte Amtsledelsen Vaaben til Grupperne. Som Kuriosum kan nævnes, at man i MB-Korrespondancer betegnede de bevæbnede som »vaccinerede«, medens ubevæbnede var »ikke vaccinerede«. Men efterhaanden gennemvaccineredes Grupperne, der ved Kapitulationen raadede over hver en eller to Maskinpistoler, almindelige Pistoler eller Karabiner og Haandgranater. Omraadet havde tillige to Bazookaer. Det aktive Arbejde — bortset fra Organisation og Uddannelse — bestod i Dækning og Arrangement af Transporter til og fra Sverige, som foregik meget livligt paa disse Kanter. Endvidere deltog Fakse-Organisationen ogsaa i Vaabenmodtagning bl. a. ved Ganneskov. En af Faksedeltagerne heri blev arresteret i 1945 efter en Modtagning, men han havde draget Omsorg for et godt Alibi og løslodes atter.

I Stationsforstander E. Nielsen, Fakse Ladeplads, havde Modstandsbevægelsen et særdeles aktivt Medlem, og paa Fakse Ladeplads Station foregik de sælsomste Ting. Her tilbageholdtes i god Forstaaelse med Fakse Kalkbrud Sendinger til Kalkbrudet af Sprængstoffer, der gik direkte til Modstandsbevægelsen, og fra Fakse Ladeplads Station udgik mangan Vaabensending dels pr. Jernbane og dels pr. Biler, som aabenlyst læssedes ved højlys Dag undertiden i Overværelse af tyske Soldater. Imidlertid fik Hipo Mistanke til Stationen og dens Forstander. En Nat ved 3-Tiden blev Fakse Ladeplads Station omringet, Stationens Bøger blev nøje undersøgt, og Stationsforstander Nielsen var i timelangt Forhør, men han havde forberedt en længere »Søforklaring« om en mystisk Lastbil og en dito Montør. Forklaringen blev taget for gode Varer, og Stationsforstanderen undgik en grundig Husundersøgelse, hvilket var særdeles heldigt, da han paa det Tidspunkt laa inde med en Demonstrationskuffert indeholdende Maskinpistol, Riffel og alm. Pistol, ligesom der iøvrigt paa Stationen fandtes forskelligt Materiel, der vilde have været fældende Beviser.

Imidlertid besluttede man sig til at tage Stationsforstanderen med til Politigaarden i København, og efter yderligere Forhør her indsattes han i Vestre Fængsel, hvorfra det lykkedes at faa ham ud just Dagen før Gestapo modtog et Stikkerbrev, hvori hans Navn figurerede sammen med 8 andre aktive MB-Folk i Distriktet. Derefter gik han under Jorden.

MB i Fakse Ladeplads og Rødvig m. v. foretog talrige Jødetransporter og andre illegale Transporter. 283 Personer fordelt paa 15 Transporter fra Fakse Ladeplads Havn naede Sverige i god Behold, og mange i denne Beretning unævnte indlagde sig megen Hæder uden andet Maal for Øje end at hjælpe nødstedte Medmennesker. M/S »Carla« af Fakse Ladeplads deltog særdeles aktivt i disse farlige Sejladser, og det var med dette Skib, Søløjtnant

Larsen umiddelbart efter Kapitulationen foretog et Togt til Kiel, hvor han fandt adskillige danske Marine- og Handelsskibe, som hjemførtes.

De 10 amerikanske Flyvere, der nødlandede paa Stevns, blev af Distriktets Folk transporteret til Fakse Ladeplads, hvor de indlogeredes paa Sømandshjemmet, indtil de kunde videresendes til København.

MB fulgte opmærksomt Tyskernes Eksperimenter med V-Vaaben paa Møn.

Som nævnt begyndte Ingeniørkaptajn Vald. Keller Arbejdet med at starte Grupper paa Møn med den særdeles virksomme Landbetjent Byel som Kontaktmand. Byel fortsatte selv Dannelsen af Grupper. Da Oberstløjtnant Toussieng blev Amtsleder, udnævnte han Kaptajn Jard til Distriktsleder paa Møn, og Byel blev Næstkommanderende. Kaptajn Jard fortrak senere, og man dannede »det mønske Triumvirat« bestaaende af Landbetjent Byel, Løjtnant, Toldassistent Bøgebjerg Hansen og Forsikringsinspektør Bruno Christensen, der i Fællesskab ledede MB-Arbejdet fremover. Ved Kapitulationen stod man med en Styrke paa 5 Delinger med ialt 23 Grupper paa hver 6 til 8 Mand samt en Kommando- og en Efterretningsgruppe, ialt et samlet Mandskab paa 252 Mand bevæbnet med Skydevaaben og instrueret i Brugen af samme. Instruktør: Dyrnlæge Kaj Jensen, Stege.

I December 1944 foretog Gestapo Razziaer for at finde MB-Folk, og det lykkedes at arrestere to af Møn-Organisationens Gruffeførere i Kalvehave, der sorterede under Møn. Umiddelbart efter gjorde Kaptajn Jard sig usynlig, og den militære Næstkommanderende, Bøgebjerg Hansen, blev Distriktsleder. Man tilrettelagde under Triumviratets Ledelse alt med Henblik paa en allieret Invasion. Der byggedes saaledes et transportabelt Elektricitetsværk, der kunde betjene den elektriske Telefon, der byggedes transportable Radiosendere og Modtagere, der organiseredes et fuldendt Hvervesystem for Møn og Bogø, Hospitals- og Sanitetstjeneste, og Politiets Beredskabslager af Benzin, ca. 2500 Liter, sikredes MB paa Møn, medens MB Vordingborg fik overladt 1400 Liter. Fra Kredskontoret sikrede man sig Nummerplader til Biler og Motorcykler, og da Tyskerne begyndte at interessere sig for de paa Politistationen deponerede Lister over Jagtvaaben og disses Ejere, foretog man et Hold up og fjernede saavel Jagtprotokoller som Vaabenkartoteker fra Politistationen.

MB i København havde Rekylgæværer, men savnede Magasiner til disse i tilstrækkelig Mængde, og MB paa Møn foretog derfor en vellykket Aktion mod Borgsted Batteri, hvor man røvede adskillige Kasser indeholdende de ønskede Magasiner, som sendtes til København. Lastbilen, der forlod Batteriet med Magasinerne paa Ladet, mødte en tysk Patrulje paa tre Mand, men Danskerne var velbevæbnede og i Overtal, og Chaufføren gav fuld Gas, hvorved man slap heldigt bort med den dyrebare og farlige Last.

MB paa Møn havde endvidere udarbejdet nøjagtige Planer over samtlige tyske Forlægninger paa Møn og var klar til paa et givet Signal at foretage Aktioner mod disse Forlægninger. Der var oprettet et udmærket System af Meldeposter langs Øens Kyster, der rapporterede alle Skibsbevægelser i Farvan-

Kort efter Befrielsen fik Modstandsbevægelsen i Præstø Amt Besøg af Nedkastingsscheferne paa den anden Side Nordsoen, og Modtageholdene stillede i Næstved til en Parade, som Billedet viser det. Her hilser den amerikanske Oberst Cal Winkelhorn paa Næstveds Byleder, Frits Larsen. Bag Obersten staar den engelske Oberst Hollingworth samt to unge engelske Damer, der havde varetaget Arbejdet med Koderne til den danske Modstandsbevægelse.

Nederst: Fra venstre Oberst Cal Winkelhorn, USA, Oberst Hollingworth, England og Modtagechefen Stig Jensen, Danmark.

det, og pr. Ordonnans (Dyrlæge Gert Jørgensen) transporteredes Rapporterne pr. Motorcykle videre til Amtsledelsen. Mange af de Vaaben, Møn-Organisationen modtog, var beskadigede ved Nedkastningen, men Sukkerfabrikens Maskin-Arbejdere foretog de nødvendige Reparationer og blev særdeles øvede heri.

En af Organisationens Gruppeledere var Kbmd. Felix Købmann, Kalvehave, der øvede en energisk Indsats paa mange Omraader og bl. a. opbevarede en Del Vaaben. Da han den 28. November 1944 arresteredes af Tyskerne, var de forskellige MB-Effekter, der var i hans Varetægt, i overhængende Fare, og MB-Folk foretog derfor, umiddelbart efter at Tyskerne var kørt bort med ham (han kom sammen med flere andre til Dachau), en Aktion for at redde Vaaben m. v. Det lykkedes at faa alt fjernet, før Tyskerne kom paa Husundersøgelse.

Fra Møn foretoges i Besættelsestiden talrige Transporter til og fra Sverige, og mange blev hjulpet med falske Legitimationskort, der dels tryktes hos Købmann, dels skaffedes fra Stege. Et særligt interessant Kapitel er MBs Kontakt med Tyskernes V-Vaaben-Eksperimenter paa Møn. Kommandørkaptajn Bangsbøll, København, havde, da de første mønske Rapporter om disse Eksperimenter indgik, faaet anbragt en Del »Geodæter« i Omraadet, ligesom Kaptajnløjtnant Valentiner kom til Stede, da man fra Møn via Amtsledelsen var i Stand til at meddele baade Tid og Sted for Eksperimenterne. MB havde en Mand anbragt ved Tyskernes Telefonstation, og han var saaledes fra denne udmærkede Position i Stand til at levere alle Oplysninger om Eksperimenterne.

Umiddelbart før Kapitulationen gik MB paa Møn til Aktion mod samtlige i Stege Havn liggende Skibe, idet man ombord paa hvert eneste fjernede en vigtig Maskindel, saaledes at Tyskerne ikke kunde flygte med Skibene. Ved Kapitulationen havde man ogsaa alt rede til at foretage Sprængninger af Havnene og Mønsbroen, hvis det skulde blive nødvendigt.

Afslutning.

Efterhaanden som MB-Afdelingerne i Amtet fandt sammen i Amtsorganisationen, knyttes en intim Kontakt mellem »Hoved og Lemmer«, og i denne Forbindelse nævnes den af Løjtnant B. Andersen igennem talrige Agenter Amtet over organiserede Meldetjeneste, der virkede fortrinligt og hurtigt til Varsko af alle Styrkerne. Andersen var en af Amtsledelsens dygtige Hjælpere. Endvidere maa nævnes den af Lægerne organiserede Sanitets- og Hjælpetjeneste, der var fortræffeligt tilrettelagt og i mange Tilfælde var et moralsk Rygstød for Mandskabet, der udførte deres Aktioner i Bevidstheden om, at informerede og velforberejede Læger sad rede til Hjælp naar som helst overalt i Omraadet.

Befolkningen i Præstø Amt forsynedes under det meste af Besættelsen mere eller mindre regelmæssigt med illegale Blade, der bidrog til at vække, holde Modet oppe og give Tonen an for de kæmpende og kampklare Organisationer. Den illegale Presses Betydning lader sig vanskeligt maale, men der hersker vel Enighed om, at den havde sin Mission. Ogsaa Præstø Amt raadede over illegale Trykkerier, mange »Pressemænd« rekrutteret direkte fra Dagspressen og fra Kredse, der stod denne mere eller mindre nær, og mange dristige Folk, der paatog sig Distribueringen. Store Oplag af de Blade, der fordeltes i Amtet, blev dog trykt i København eller andre Steder og sendt til Tillidsmænd i Amtet, der saa sørgede for det videre fornødne, støttet pengemæssigt (det kostede jo en Del at trykke disse Blade) af Banker og Privatpersoner.

Man ser saaledes, at der ogsaa i Præstø Amt arbejdedes energisk mod det store Fællesmaal: Danmark frit!

MODSTANDSBEVÆGELSEN I FREDRIKSBOG AMT

Af Redaktør OLE SMITH

Nordsjællænderne har efter Evne gjort deres i den danske Modstandskamp og kan pege paa Resultater, man godt kan være bekendt. Her udførtes Landets første Jernbanesabotage, her arrangeredes de første Ruteforbindelser for Folk, der nødvendigvis maatte til Sverige — og fra de store Vaabenmodtagelser i Gribskovs Hjerter forsynedes en Partisanhær paa 5000 Mand.

Skal man give et Overblik over Modstandsbevægelsens Vækst og Arbejde i Frederiksborg Amt, stilles man overfor de samme Vanskeligheder, som Journalister, der skildrer andre Amter: hvilke Navne skal nævnes? Men for Nordsjællands Vedkommende er der endnu en Vanskelighed: store Dele af den københavnske Modstandskamp blev forlagt til nordsjællandske Egne og lader sig umulig skildre i Sammenhæng med Nordsjællands, fordi det var isolerede Handlinger set nordfra, selvom Frederiksborg Amts Frihedskæmpere fik Underretning om, at den og den Begivenhed skulde de lade »passere« uden at blinke. Naar Stikkerlikvideringer blev udført i nordsjællandske Skove, er de derfor vanskelige at »rubricere« i en Redegørelse, som gerne skulde være sammenhængende. Hvorledes skal jeg indarbejde fantastiske Begivenheder, der er foretaget isoleret, og hvis Hovedpersoner er døde? Jeg behøver her bare at henvise til Eksemplet, Spionen Jane Horney, hvis Likvidering efter alt foreliggende at dømme blev foretaget i Gilleleje. Den, der vilde oprulle alle Begivenhederne omkring Jane Horney med Sommerhuset i Gilleleje som Udgangspunkt, kunde give et usædvanligt begivenhedsrigt Udsnit af den danske Modstandskamp. Og hvorledes skal man rubricere Englændernes første Forsøg i Verden paa at kaste Faldskærmsfolk paa aabent Hav? Det skete udfor Gilleleje Havn. Efter at Faldskærmspioneren Løjtnant Rottbøll var blevet dræbt af en dansk Politimand, besluttede hans Medkæmper, Kaptajn Hammer, der netop var naaet tilbage til England, at han vilde til Danmark igen og fortsætte Arbejdet. Men Nedspring var en farlig Sag for Kaptajnen, fordi han vejede

lige saa meget som to andre Faldskærmsfolk tilsammen. Man havde ved hans første Nedspring valgt at benytte en specielt bygget Faldskærm, men nu vilde man forsøge det nye indenfor Faldskærmsteknikken. Kaptajn Hammer kastede sig ud i Havet iført en vandtæt Gummidrags. Det gik godt, og han svømmede ind til Kysten ved Gilleleje, hvor han vakte nogen Opmærksomhed, men snart efter forsvandt han og dukkede op til Arbejdet i København.

Faldskærmsmanden Geisler, der senere skabte Kontakt med Hvidsten-Gruppen, som maatte bøde med Livet for deres Indsats, sprang ogsaa ud over Nordsjælland. Det skete en Dag i 1942. Geisler havde trænet til denne Opgave i 2 Aar. Han havde straks meldt sig til den norske Træningslejr i Canada »Little Norway« i 1940, og han prøvede tre Gange at komme ned i Danmark, før det lykkedes. Endelig skete det ved Furesøen. Han sprang ud sammen med tre andre Faldskærmsfolk, og en Lystfisker, der laa i sin Baad og filosoferede, blev aldeles chokeret ved at se tre Mand springe ud fra Maskinen og dale ned i hans Nærhed. Geisler har senere fortalt, at Mandens Tunge var som lammet. Først efter nogle Minutters Forløb kunde han fremstamme et »Velkommen«, men mere blev det heller ikke til trods ihærdige Forsøg. Geisler tog straks videre til Jylland, hvor han skabte Kontakt mellem de Allierede og de jyske Modstandsfolk. De tre andre, som sprang ud over Furesøen, gik det galt. Den ene blev straks skudt af Gestapo, de andre sendtes til tyske Koncentrationslejre. Geisler klarede sig med Nød og næppe gennem Vanskelighederne og maatte fortrække fra Jylland til København, hvor han var Organisator for en Række Sabotager. Ordrene til flere af de største Sabotageaktioner gik gennem ham.

Grundlaget: Den frie Presse.

Men jeg maa holde mig til den specielt nordsjællandske Indsats, selvom den undertiden »løber sammen« med den københavnske og undertiden parallelt med den. En af Modstandsbevægelsens førende Mænd i Nordsjælland har efter Kapitulationen sagt, at Hovedstadens og Nordsjællands Frihedskæmpere har støttet hinanden paa en Maade, som vel aldrig helt bliver klarlagt, men de, der stod i Arbejdet, gik ud af Krigen med Minder om enestaaende Sammenhold og Kammeratskab.

Som overalt i Landet blev Grundlaget for Modstandskampen lagt gennem den illegale Presse, og den begyndte tidlig med »Land og Folk«, »Frit Danmark«, »Studenternes Efterretningstjeneste« og de andre Landsblade, der fik »Lokalredaktioner« i Nordsjælland. Det er blevet sagt om den illegale Presse, at det var et underligt »utaknemmeligt« Arbejde at have med at gøre. Det var ikke de store Drøn, ingen ydre Resultater at se, og det var en ikke særlig spændende Kamp for at skaffe Papir, Sværte, Duplikatorer, Trykkesteder — og Værter, der kunde tie stille. Hvor mange Gange har den frie Presses Folk ikke maattet flytte i Huj og Hast, fordi en bundhæderlig Vært har villet gøre sig interessant ved at fortælle sin Kone eller sine Venner lidt om, hvad der foregik om Aftenen og Natten paa hans Kontor eller Værksted. Men de illegale Bladfolk, som jo for en Del rekrutteredes fra de »rigtige« Blade, der havde Mundkurv paa, arbejdede i Bevidstheden om, at de dannede Basis for det fortsatte Modstandsarbejde — og med den samme Risiko. I Frederiksborg

Amt kom »Land og Folk« til Syne allerede i 1941, og omkring 1. April 1942 »Frit Danmark«. Men da havde Kommunisterne allerede deres eget Blad, »Ny Tid«, der blev til

Panserbil »V 3«, bygget illegalt paa Frederiksværkbanens Værksted. Bemærk Skydehullerne og Pansertaarnene. Det var med »V 3«, Hiporeden i Asserbo blev indtaget.

under store Kvaler. Det var før de illegale Blades saa navnkundige »Information« fik sat Skik paa det hele og fik udbygget Korrespondent-Nettet ud over Landet, saa den illegale Ritzau kunde lette de illegale Bladfolk med at skaffe noget udover Nyheder fra deres eget Amt. Journalister fra Nordsjællands Blade forsynede paa dette Tidspunkt det kommunistiske Blad med Ritzaus Bureaus (det rigtige!) fortrolige Meddelelser til Bladene, med alt forbudt Stof og med Meddelelser om Tyskernes Indgreb i det redaktoinelle Arbejde. Til at begynde med kunde Tyskerne ikke begribe, hvordan disse Meddelelser fandt Vej til de illegale Blade, men efterhaanden gik der dog en Praas op selv for dem. Til en nordsjællandsk Bladmand, der sad i Enecelle paa Gestapos Højborg i Rungsted, sagde Forhørslederen: »Tror De ikke, vi ved, at de fleste danske Journalister arbejder for de illegale Blade!« Bladmanden svarede naturligtvis, at det kunde han ikke tænke sig, da et saadant Dobbeltspil jo »vilde være en farlig Sag for de paagældende«. Bladmanden var isøvrigt Medlem af Frihedsraadets Lokalkomite for Hillerød og maatte vide, hvor farligt den Slags »Dobbeltspil« var! Pudsigt var det isøvrigt for mange Bladfolk efter 5. Maj at konstatere, at Medarbejdere ved samme Blad havde haft hver sit illegale Blad at passe uden gensidig at ane det — og først nu blev klar over, hvorfor den anden altid ligesom tilfældigt var saa interesseret først og fremmest i det, der ikke maatte skrives! Illegale Bladfolk i Nordsjælland har ogsaa haft et enestaaende godt Samarbejde med københavnske Kolleger. Det meste Papir fik de fra København, og mange husker f. Eks. »Dr. Meyers« Indsats. Nordsjælland fik efterhaanden en Række selvstændige Blade. I Frederikssund gjorde Bladet »Frederikssund-Kurieren« et godt Stykke Arbejde, men ogsaa andre bør nævnes: »Kulsviernes Nyhedstjeneste« i Hillerød, »Helsingørs Oplysningstjeneste«, »De sidste Nyheder« (Helsingør), »Holger Danske« (Helsingør) og »Ugen« (Hillerød).

Den illegale Sundtrafik.

Hälsingborgs Aftenlys virkede dragende paa dem, der maatte gaa under Jorden i Uvirksomhed, og allerede den 9. April indledtes det Kapitel, der hedder »den illegale Sundtrafik« — og det sluttedes først et Stykke paa den anden Side 5. Maj 1945. I det mellemliggende Tidsrum maatte mange illegale Sejlruters bedste Folk vandre i tyske Fængsler, lide Døden eller leve det frygtelige Liv, der var beskaaret Kvinder og Mænd i de tyske Dødslejre. Den illegale Sundtrafik er et af de mest spændende og gribende Kapitler i den nordsjællandske Besættelses Historie. 4. Regiment fra Holbæk og Roskilde indledte ved at tage til Sverige under Oberst Bennikes Føring 9. April med Statsbanefærge og Opmaalingskibet »Freja«. Omtrent samtidigt begyndte de nordsjællandske Fiskere at røre paa sig og lod indskibe Folk, der skulde til Sverige. I Begyndelsen drejede det sig om statsløse Personer, der var forfulgte, Jøder eller Emigranter, der kendte Tyskernes Metoder fra andre Lande og ikke nærrede noget Haab om, at det skulde gaa bedre i det nu tysk besatte Danmark. De vilde udenfor den germanske Arms Rækkevidde (men desværre viste det sig, at Tyskerne via deres danske og svenske Haandlangere kunde naa enkelte ogsaa i Sverige). Den nordsjællandske Kyst blev i de første Aar af Besættelsen bevogtet af dansk Politi, som i det store og hele forstod, hvad det gjaldt. Politiet havde dog ogsaa indenfor sine Rækker Folk, der arbejdede i Modsætning til Landets virkelige Interesser, men den store Part var sig deres Ansvar bevidst. Og mange Gange har Politifolkene lukket Øjnene under Patruljering langs Kysten eller ligefrem hjulpet til med Indskibningen af Flygtninge. Man maa retfærdigvis ogsaa nævne, at mange søgte til Sverige fra Nordsjælland af ren Eventyrlyst, og der var

jo ikke megen Fornøjelse ved for en Politimand at hjælpe en Eventyrer eller maaske en ren Forbryder til Sverige for at se ham blive returneret af det svenske Politi nogle faa Dage efter!

9.000 over Sundet paa to Maaneder!

I 1941 begyndte de illegale Ruter imidlertid at komme ind under faste Former, og det helt store Ryk kom med den organiserede tyske Forfølgelse af Jøder, der var danske Statsborgere. For Oktober 1943 opgøres Tallet af landsatte i Sverige til ca. 7.500, i November til ca. 1.500, heraf kom dog en stor Del over ved København eller fra andre Kyststrækninger end den nordsjællandske. Men der kan vist ikke være Tvivl om, at Kysterne Nord for København langs Sundet til Gilleleje og et Stykke Vest paa var de foretrukne, og man maa sige om den nordsjællandske Befolkning paa disse Egne, at den af et varmt Hjerte hjalp til i de kaotiske Dage for at frelse saa mange Menneskeliv som muligt. Hovedstadens Tusinde Jøder strømmede i Vifteform udover Nordsjælland, og de smaa Byer langs Nordsjællands Kyst var fyldt med Folk, der angstfulde ventede paa Overfartsmuligheder. I Gilleleje var der Jøder snart sagt hos hver Familie, og der laa hundredvis paa Lofterne og ventede paa de forløsende Ord: »Følg med, vi skal over om et Kvarter«. Gribende og rørende Scener udspilledes i de Dage, gamle Kvinder sad med deres Børnebørn paa Armene, udslidte og fattige Mennesker pintes af Tankerne om, at de maaske ikke kunde komme over, fordi de ingen Penge havde. Men der var ogsaa flere velstillede Jøder, som ofrede deres Kapital for at hjælpe Lidelsesfæller. Der kan i denne Forbindelse være Grund til at aflive de mange Krøniker om, at de fleste Fiskere tjente Kæpeformuer paa Transporterne. I det store og hele gik alt reelt til. Kun sjældent lod nogen sig friste til at tjene paa Medborgeres ulykkelige Situation. Men der var rige Muligheder for Stikkere i denne Tid. Og de udnyttede Mulighederne. De flokkedes i Gilleleje og Helsingør og fik desværre ogsaa Udbytte af deres gemene Virksomhed.

Paa Gilleleje Kirkeloft blev over 100 Jøder arresteret af Gestapo, og mange Fiskere og andre Borgere fra Gilleleje, der sammen med deres Kammerater dannede Grundstammen i den voksende Modstandsbevægelse, maatte vandre i tyske Fængsler. Og her bestod de danske Politifolk Ildprøven. Overalt arbejdedes der under febrilsk Højtryk — det gjaldt Menneskeliv. En anden Gruppe end Politifolkene bør nævnes i denne Forbindelse. Det er Lægerne. Den danske Lægestand, der saa godt som nogen anden deltog i Modstandskampen, havde gode Repræsentanter i Nordsjælland. Lægebiler — som paa dette Tidspunkt var blandt de faa, der kunde befare Landevejene — og Ambulancerne kørte gennem Nordsjælland med Flygtninge, som skulde færges over til Sverige. Man saa i de Dage et usædvanligt stort Antal »syge« Personer i Nordsjælland — Jøder, der havde skiftet Navn paa Attesterne til Hansen og Olsen og var blevet forsynet med voldsomme Gibsbandager. Og der var endda »døde« Mennesker, der fulgtes til Havnen af et stort »Ligfølge«, nogle kørtes i Skraldevogne, andre i Fiskebiler, og i Helsingør begyndte den store »Svindel« med plomberede Jernbanevogne, som de tyske Vagtposter gjorde Hønnør for, mens Flygtningene inde i Vognen skælvede for, om alt vilde gaa godt. Men de kom godt over næsten alle. Tabsprocenten var forbløffende lille i Betragtning af, at Danmark vel næppe har oplevet lignende kaotiske Tilstande. Men Tragedier var der. Man husker i Nordsjælland særlig, da fire Flygtningebaade et Sted mellem København og Helsingør blev beskudt af Tyskerne, og en Snes Mennesker dræbtes. I en Strandkabine nær Helsingør skar en fortvivlet Flygtning Halsen

over paa sine Børn, sin Kone og sig selv. Paa Hillerød Kirkegaard kan man i Dag se en Natursten med Indskriften: »Dr. phil. Joseph Davidsohn, 22/2 1894 — 31/8 1943, Fanja Davidsohn, f. Rosenblum, 27/8 1892 — 31/8 1943«. Her er en af Tragedierne, og den er Fællesnævner for mange. Den stiltfærdige Videnskabsmand og hans Kone var sammen med Hundreder af Lidelsesfæller søgt op i Nordsjælland. De gemte sig i Gribskov, indtil Overfart kunde muliggøres, men her var de ikke i Stand til at modstaa det store Nervepres, og de søgte Døden sammen. Man ved ikke, om Dødsdatoen er helt nøjagtig. Der skete saa meget i de Dage. Men nu staar Mindestenen som er Skamstøtte over en Politik, der ikke var Politik, men raa Vold.

»Syklubben« og andre Mandfolkeklubber.

Der er flere, hvis Navne burde indrises i den danske Historie som en Tak for de Paa-gældendes humanitære Indsats midt i Krigens Blod og Taarer, men det vilde blive en meget lang Liste, for selv om der kun var faa faste Ruter, var der mange gode Hjælpere — direkte og indirekte. Efter den store Strøm af Jøder blev Trafikken mindre. Nu gjaldt det først og fremmest Sabotører eller andre Modstandsfolk, der havde faaet det saa varmt, at de faktisk ikke kunde røre sig til nyttigt Modstandsarbejde uden at blive fanget af Gestapo og derved være til Fare for andre Frihedskæmpere. Transporttjenesten blev for 90 pCt. Vedkommende organiseret paa nogle faa faste Ruter, og der er Grund til at nævne »Syklubben« i Helsingør — en Klub, der havde dette uskyldige feminine Feltraab, men i Virkeligheden hver Aften var paa haardt Mandfolkearbejde — Dansk-Svensk Flygtningetjeneste, Studenternes Efterretningstjeneste, »Speditøren«s Overfart, Løjtnant Kjærs Rute og Vasa-Ruten. Disse Ruters Folk gjorde Dag efter Dag og Nat efter Nat en straalende Indsats med Gestapo som en mere og mere vaagen Fjende i Hælene. Flere af Skibene — Hurtigbaade, Fragtbaade eller Kuttere — havde fast Kontakt med svenske Fartøjer, der mødte dem paa i Forvejen aftalte Kontaktsteder ude i Sundet, mens for Eksempel Vasa-Ruten benyttede Bornholmerbaadene ved at lade Transporterne gaa via Bornholm eller ved at opnaa Forbindelse mellem Rutebaadene og svenske Lods- og Fiskerbaade.

Den første danske Jernbanesabotage.

Sabotagen kom sent i Gang i Danmark, men det skyldtes jo Forhold, som var af politisk Natur. Der skulde simpelthen først oparbejdes en Atmosfære, i hvilken den kunde udføres. Med Befolkningen imod sig, vilde det have været næsten umuligt at gennemføre en effektiv Sabotage i Danmark — med Folket bag sig, blev det ikke alene muligt at føre denne den farligste Krig af alle, men ogsaa at udføre den som en Folkesag. Da Sabotagen begyndte i Danmark var den et Stridens Tegn, og Pionererne maatte faktisk kæmpe paa to Fronter. Hvor skulde man simpelthen vente Hjælp, hvis det kneb? Hvilken Modsætning til Sabotagen mod Krigens Slutning, da Sabotage-Organisationerne ligefrem havde Besvær med at blive fri for overdreven Hjælp, som kunde være farlig! Der var flere villige Mennesker end nødvendigt, og den, der var kommet ind i Rækkerne, men viste sig daarligt egnet, kunde blive farlig paa flere Maader, naar han maatte lempes ud. Mange Sabotører forklarer den Kendsgerning, at der faktisk var Stikkere indenfor deres egne Rækker med, at de skuffede Forventninger bar Skylden. Sager mod Stikkere efter Kapitulationen synes at give dem

Ret. Da de første Sabotageaktioner fandt Sted, havde Sabotørerne yderligere Vanskeligheder med det rent tekniske Udstyr. Der var de største Betæneligheder hos de Allierede ved at udlevere Sprængstof. Maaske var der ogsaa Leveringsvanskeligheder. I hvert Fald maatte Sabotørerne selv skaffe sig Sprængstoffer til Sabotagerne eller klare sig med beskedne Hjælpemidler af en anden Art. Saadan var Situationen, da den første danske Jernbanesabotage blev planlagt af Sabotører fra Helsingør — Folk, der stod i Tilknytning til BOPA, den senere saa berømte Sabotage-Organisation. Man havde valgt et Sted ved Snekkersten, hvor et tysk Ammunitionstog skulde passere paa Kystbanen, og den 31. August 1942 gjorde man det første Forsøg, som imidlertid mislykkedes. Lige før Ammunitionstoget skulde komme, ventede man to danske Tog, saa Tiden var knap. Sabotørerne løsnede en Skinne, som imidlertid gik paa Plads igen, netop som Toget kørte over den. Den 6. November gjorde man et nyt Forsøg. Et 20 m langt Skinnestykke blev bøjet 20 cm til Siden, og det tyske Ammunitionstog blev afsporet og væltede i Grøften. Der var stor Tilfredshed med denne første vellykkede Jernbanesabotage, og den Meddelelse, der officielt udsendtes til den danske Presse, vakte Munterhed hos de Indviede. I Meddelelsen stod, at en gammel Træstub i Banelegemet ved Snekkersten pludselig var begyndt at skyde i Vejret (!), og og dette havde foraarsaget et Skinnebrud. Den var heldigvis saa tydelig, at man skulde være meget ubegavet for ikke at se, hvad der virkelig var sket.

Sabotagen gik videre over hele Landet, og de nordsjællandske Sabotører og andre Modstandsfolk havde den Glæde at hjælpe BOPA og »Holger Danske« til Rette i mange Tilfælde. »Holger Danske«s navnkundige Chef, Overbetjent Harald Petersen (»Strøm«), var jo Helsingoraner. Og maaske det ogsaa er tilladt at pege paa, at »Flammen« var Nordsjællænder. Den berømte Partisan, der sluttede sin storartede Kamp mod de tyske Undertrykkere ved at give sit Liv, har nu faaet sin Mindesten ved Hotel »Birkegaarden« i Asserbo. Den staar her som et Minde om en af de mest frygtløse og mest koldblodige danske Sabotører, midt i en Egn, der mere end nogen anden var plaget af Schalburgfolk, Hipoer og andre Landsforræddere fra de mange tyske »Uddannelseslejre«.

Ogsaa i Nordsjælland udførtes Sabotage bl. a. paa Skævinge Hørskætterri, paa Hillerød Gummihjulsfabrik, paa et Dampvaskeri, der arbejdede for Tyskerne, paa Maskinfabrikker og mindre Værksteder. En »Sabotagebølge« gik over Nordsjælland i April 1943 paa et Tidspunkt, da Sabotage var forholdsvis sjælden, og Bladene blev tvunget til at omtale den paa en Maade, som ikke stod i det rigtige Forhold til de illegale Blades Bestræbelser paa at oparbejde Modstandsviljen mod Tyskerne.

BOPA lagde en Del af sin Virksomhed ud i Nordsjælland, for Eksempel havde Organisationen sin egen Vaabenfabrik i Holte. Det var ikke nogen lille Fabrik. Af de saakaldte BOPA-Guns fremstilledes hver Uge 150 Stykker. Prøveskydningen fandt Sted i Rude Skov, og her konstaterede man første Gang, at BOPA-Guns med Lethed trængte igennem en Jernplade paa 3 Millimeter. Det var ogsaa i Holte, man fremstillede svære Vaaben, bl. a. Torpedoer til Sænkning af tyske Skibe. Man naaede imidlertid ikke at faa sænket noget tysk Fartøj med dem, idet Kapitulationen kom Sabotørerne i Forkøbet.

I over et halvt Aar arbejdede fire Mand i denne Vaabenfabrik, og de fabrikerede 200 Maskinpistoler. Undertiden skete det, at Tyskerne slog sig ned udenfor Fabrikken, og en enkelt Gang stod en Gruppe Hipoer i Døren og holdt Raadslagning. Af en eller anden Grund, som ikke blev opklaret, forsvandt de pludselig, og man havde aldrig Ubehageligheder af Tyskerne og deres Haandlangere. Og det var egentlig mærkeligt, for man havde ikke gjort meget for at skjule, hvad der foregik i den lille Fabrik — fordi man fandt det haabløst. Naar man har 450 Enkeltdeler til Maskingeværer liggende, vil enhver med blot

nogenlunde Kendskab til Vaaben med det samme kunne se, hvad det drejer sig om. Derfor havde man nøjedes med at sætte nogle Spareovne udenfor Værkstedet. Engang imellem flyttede man lidt rundt paa dem, og denne Camouflage holdt lige til Kapitulationen. De 4 Mand, alle dygtige Teknikere, holdt Fabrikken i Gang som enhver anden Virksomhed. De kom om Morgenen, begyndte deres Arbejde, holdt Frokostpause og tog til deres Hjem ved 17-Tiden som alle andre Arbejdere. Men indenfor i Fabrikken vidste enhver, hvor hans Maskinpistol stod, og der laa Haandgranater parat. Hvis nogen trængte ind, skulde hver Mand styrte til Vaaben og sørge for en varm Modtagelse. Det var den eneste Chance, de havde, for at slippe godt fra et uvelkomment Besøg. Hver af de fire Mand maatte saa efter Planen sørge for sig selv, efter at Haandgranaterne var kastet, og Maskingeværerne havde skrattet. Men heldigvis fik man ikke Brug for denne Plan. Tværtimod blev man ret dristige. De 200 Maskinpistoler bragtes efterhaanden til Sabotørerne med S-Banen. »Arbejderne« paa Fabrikken pakkede ganske simpelt Vaabnene ind i Avispapir og lagde dem op i Nettet, naar de tog hjem fra Arbejdet. Det skete ogsaa en Dag, da en af dem havde et meget tungt avisindpakket Maskingevær, der skulde laves om til en lille Kanon. Han steg ud paa Virum Station, og 3-4 tyske Vagtposter gik hen imod ham. Han troede naturligvis, at han nu var »færdig«, og at han havde drevet Spillet lidt for vidt. Men Tyskerne havde ikke haft noget at ryge paa, og de tiggede nu et Par Cigaretter. Mens »Mekanikeren« ledte efter Cigaretter til Tyskerne, hjalp de ham med at holde den tunge Pakke, og de nikkede smilende til ham, da han gik videre med Maskingeværet. De kendte ham jo saa godt. Det var et af de flinke Mennesker, der gerne havde saa skrækkelig tunge Pakker at slæbe paa . . .

Paa Vaabenfabrikken i Holte blev der ogsaa fabrikeret alle mulige Specialvaaben. Her blev fremstillet alt fra Tromlerevolvere og Antitankkanoner til Bazooka'er, og der lavedes en særlig Slags Haandgranater, som kun havde en Eksplosionsforsinkelse paa 3 Sekunder — men de var temmelig farlige at haandtere, og da Sabotørerne efterhaanden fik gode Forsyninger andre Steder fra, opgav man denne Fabrikation. De omtalte Torpedoer blev prøveskudt paa Furesøen, og det viste sig, at de gik en halv Snes Kilometer i Timen, et helt fint Resultat. BOPAs Vaabenfabrik var efterhaanden kendt af en Række illegale Folk, der endog aflagde Studiebesøg, men man undgik at komme i Konflikt med Stikkere.

»Frit Danmark«, der havde camoufleret sit første Trykkeri i Forbindelse med et Værksted, regnede ud, at man ligesaa godt kunde benytte Værkstedet til noget fornuftigt . . . og saa fik man en BOPA-gun fra Holte som Model, hvorefter man gik i Gang med at fabricere Vaaben. Egentlig en pudsigt Tanke at Camouflagen blev ligesaa farlig som det, der skulde dækkes . . .

Den sidste Sabotage.

Den sidste Sabotage, som forsøgte i Nordsjælland, fandt Sted 24. Marts 1945. Man havde valgt et tysk Tog paa Frederiksværkbanen. Sabotørerne fik standset Toget og beskød Vognene. Men ved en Fejlregning mislykkedes Sabotagen. Den tyske Garnison i Hillerød blev udkommanderet, og man efterlyste især en Bil med Sabotører. De tyske Tropper var paa dette Tidspunkt — saa nær Freden — ganske unge Mennesker, der mildest talt var nervøse. Ved en Afspærring ud for en Jernbaneviadukt skød de efter en Bil, der ikke standsede paa et Tilraab. Tyskerne bestrøg Gaden i flere Minutter og dræbte to tilfældige Mennesker, en Teglværks-

Øverst: Hipo-Reden i Asserbo.

Nederst: Sprængstof fundet skjult under Grene og Mos ved et Træ bag Hipo-Reden i Asserbo.

forvalters Frue og Elektroinstallatør Fleischer Michaelsen, Hillerød. For Frihedsfronten var det et stort Tab, at Fleischer Michaelsen skulde dø for en tysk Kugle. Uden at vide det havde Tyskerne her ramt en af Modstandsbevægelsens dygtige Folk, der selv var klar over, hvad Kampen kunde koste, men næppe havde forestillet sig, at han skulde falde paa denne Maade. Under lignende Omstændigheder mistede andre Nordsjællændere Livet. Saaledes blev to Mænd, der vendte hjem fra Fisketur ved Holte, dræbt ved en »Fejltagelse«.

Eet Folk —

Nordsjælland oplevede ogsaa de Stikkerlikvideringer, som var nødvendige for at redde Menneskeliv. I Helsingør, Hillerød, Frederikssund og Horns Herred maatte Frihedskæmpere paatage sig Opgaven med at uskadeliggøre Stikkere. Der gik et Lettelsens Suk gennem Nordsjælland, da den berygtede Sydslesviger »Bubi« blev skudt. I Gilleleje og Helsingør var man især plaget af Stikkere, der desværre fik Held til at angive mange gode Borgere til Gestapo. Helsingør er maaske den By i Landet, der har haft det største Antal Borgere i tysk Fangenskab i Forhold til Indbyggertallet. Da den tyske Terror naede sin Kulmination lige før Kapitulationen, var ikke mindre end 40 af Byens ca. 1500 Indbyggere i tysk Fangenskab eller ca. 5 Procent af den mandlige Befolkning. Desværre kostede det tre Døde, og mange blev mærket paa Livstid af Opholdet i de tyske Koncentrationslejre.

I Helsingør oplevede man blodige Sammenstød med Tyskerne og Repræsalier af en Beskaffenhed, der fik hele Landet til at harmes. Efter en Demonstration mod en Dansker, der var gaaet i tysk Tjeneste, provokerede tyske Soldater og tyske Politifolk til Uroligheder, lige før 29. August. Den 26. August jog man en Landsforrædder hjem, da han optraadte udæskende paa Gaderne — Folk bombarderede ham med Tørv — men om Aftenen begyndte Tyskerne et sandt Rædselsherredømme i Gaderne. Herunder skød de to Arbejdere og ramte en Politibetjent i Benet. Befolkningen svarede med at etablere Folkestrejke, og alle fulgte Opfordringen.

Et Mord, der vakte Afsky over hele Landet, fandt Sted den 2. August 1944. Tyske Banditter trængte ind hos Billedskærer Otto Bülow, der var meget afholdt af alle Befolkningslag. De skød ham ned, og Helsingørs Indbyggere etablerede derefter Strejke, som varede i to Dage. Hele Byen sørgede over Mordet paa denne Mand, der djærvt havde sagt sin Mening om Tyskerne, og hvis hele Livsindstilling stod i saa skarp Modstrid til den tyske Terror. Ved Begravelsen strejkede man igen, alle Forretninger lukkede, og Kisten blev af kendte og ukendte Borgere baaret den een Kilometer lange Strækning fra Kirken til Kirkegaarden gennem hele den tavse og sørgende By. Tyskerne maatte se til i Raseri, men de stod afmægtige.

Helsingør var i sjælden Grad en Sammenholdets By under Besættelsen, og fra Bystyrets Side blev der optraadt med Værdighed og Kraft overfor de mange Tyskere, man var blevet paatvunget. Der fandt ingen Sabotager Sted i Helsingør, men det var efter udtrykkelige Ordre fra Frihedsraadets Repræsentanter. Man vilde sikre de illegale Ruter og tilsidst de store Vaabentransporter, som foregik over Sundet, og de illegale Postforbindelser, der ikke havde svigtet en eneste Dag under Besættelsen. Paa Helsingør Skibsværft havde man flere Grupper — Arbejdere, Funktionærer og Ingeniører — der med stor Ildhu og Dygtighed gik ind i Kampen, og i det hele var Helsingør en vaagen By, der førte Frihedskampen intenst.

Naturligvis deltog man ogsaa i Lands-Folkestrejkerne, som prægede Nordsjælland mere

end nogen anden Landsdel. Tusinder af Københavnerne søgte ud over Nordsjælland i de bevægede Dage, og Frihedskæmperne i alle nordsjællandske Byer stod Københavnerne bi med Husly og Føde. Et mærkeligt Syn oprulledes for den, der i disse Dage havde Lejlighed til at færdes paa Udfaldsvejene fra København. Der var en Strøm af Cyklister, Folk til Fods med Bohavet paa Ryggen, Kvinder med Barnevogne, Københavnerne med Trækvogne og Trillebører, og Grosserere, som benyttede deres Forretningers Budcykler for at komme ud til Aandehullet i Nordsjælland. Der blev stor Indkvartering i de nordsjællandske Hjem, og der blev livlig Handel hos Landmændene, der solgte Mælk, Smør og Æg direkte fra Producent til Forbruger. Men en usynlig og bemærkelsesværdig Strøm gik den anden Vej. Fra Købstæderne rullede Ambulancerne ind til Storbyen med Rugbrød i Stedet for syge Mennesker, og man har dokumenterede Eksempler paa, at Begravelsesforretningerne stillede sig til Frihedskæmpernes Raadighed og befordrede Levnedsmidler ind til Medkæmperne i Hovedstaden. Aldrig før har Nordsjælland som dengang rakt Haanden til Hovedstaden, og aldrig før har Frederiksborg Amts Borgere følt, at Taknemmeligheden var stor hos den københavnske Befolkning. Det hørte til Besættelsestidens Lyspunkter at mærke den næsten haandgribelige Følelse af, at vi var eet Folk paa een Front.

Vaaben fra 17 Flyvemaskiner.

I Frederiksborg Amt Vest var »Tom« (Truelson) og »Dalle« (Hans Petersen) Ledere af Vaabenmodtagningen, og dette Kapitel i den nordsjællandske Frihedskamp er et af de vægtigste og tillige et af de mest begivenhedsrige — selv om Modstandsfolkene til Tider kunde have ønsket det knapt saa »spændende«. Der er i Nordsjælland modtaget Vaaben fra ialt 17 engelske Maskiner. De fleste Flyvemaskiner afleverede deres kostbare Last over Gribskov. Landets største Skov, hvor de gamle Kulsviere i tidligere Tid levede deres sagnomspundne Liv, føjede et nyt Blad til sin Historie, og Frihedskæmperne tog Navn efter Kulsvierne, som i Krigen 1848—50 og i 1864 havde gjort sig saa heldig bemærket, at det var en Ros i sig selv at blive omtalt som Kulsvier. Og før den Tid havde man Kulsvierbataljonerne i Landeværnet — de var bl. a. med i 1807. Det var derfor naturligt, at man tog de gamle Kulsviere som Forbillede — og saaledes blev »Kulsvierbataljonen« til. Efter 5. Maj kaldtes »Kulsvierne« til Parade paa Frederiksborg Slot, hvor deres Forgængere havde gjort Hoveriarbejde. Nu takkede den engelske Major Lawrence Lassen Kulsvierne for deres dygtige Vaabenmodtagelse, hvori ca. 120 Kulsviere havde deltaget i første Linie og flere Hundrede bag Linierne.

I Begyndelsen kneb det med at finde passende Udpakningssteder i Gribskov, naar man havde modtaget Vaabnene, men saa benyttede man sig af et ægte Kulsvier-Fif, som de gamle Skovens Kæmper vilde have nikket smilende til. Man valgte simpelthen at benytte Tyskernes forladte Depotpladser i Gribskov. Man havde nemlig opdaget, at de tyske Vagtpatruljer med typisk tysk Grundighed indfandt sig ved Depotterne paa ganske bestemte Ugedage og ganske bestemte Klokkeslet, og det blev de ved med under hele Krigen. Det var derfor ganske naturligt, at Vaabenmodtagningsfolkene udnyttede Depotpladserne i den Tid, der ingen Tyskere var at se. Fra de mange Vaabenmodtagninger kan Deltagerne berette om nervepirrende Oplevelser. F. Eks. maatte en Frihedskæmper tilbringe en hel Nat i et Træ, mens Tyskerne støjede rundt nedenunder, og en Gang maatte man fælde et Kæmpetræ for at faa fat i den Container, der var havnet i Toppen. Men den utvivlsomt mest nervepirrende Oplevelse havde Modstandsfolkene, da Flyvemaskine Nr. 13 havde af-

leveret sine Containers. Vaabnene var drysset ned d. 20. April 1945 om Aftenen efter »Felt-raabene« Lambert og Gregaard i B. B. C., og da man næste Dag vilde hente Vaabnene ved en Plads i Nærheden af en stor Sten — »Smørstenen« — i Gribskov, havde Tyskerne faaet Færten af, hvad der skulde foregaa. De mødte mandstærkt op tillige med en Afdeling Hipoer, og de medbragte bl. a. Kanoner, som de satte ind i den Kamp, som var uundgaelig. Frihedskæmperne, en lille Haandfuld Mænd, tog imidlertid Kampen op og bed godt fra sig, og Træfningen kostede i hvert Fald to Tyskere Livet. Om de havde flere døde blev aldrig konstateret, men der laa to Dræbte og flere Saarede, da Frihedskæmpernes Ammunition var opbrugt, og Tilbagetrækningen begyndte. Tyskerne forsøgte en Omringning af Frihedskæmperne, og det lykkedes dem at tage tre til Fange. De øvrige slap bort, et Par af dem lettere saaret. Heldigvis naaede Tyskerne ikke at faa dømt de tilfangetagne til Døden. Kort efter befriedes de ved Kapitulationen. Under Tilbagetoget lykkedes det tolv Mand at forsvinde i Skoven eller at komme ned til Esrom Sø, hvor de fik fat i et Par Baade, og de naaede velbeholdent over til Søens modsatte Bred, hvor de fra den nærmeste Telefon fik alarmeret Lastbilerne, som var paa Vej til Gribskov for at hente Vaabnene.

Ved »Smørstenen« staar nu en Mindesten for Kampen med Indskriften:

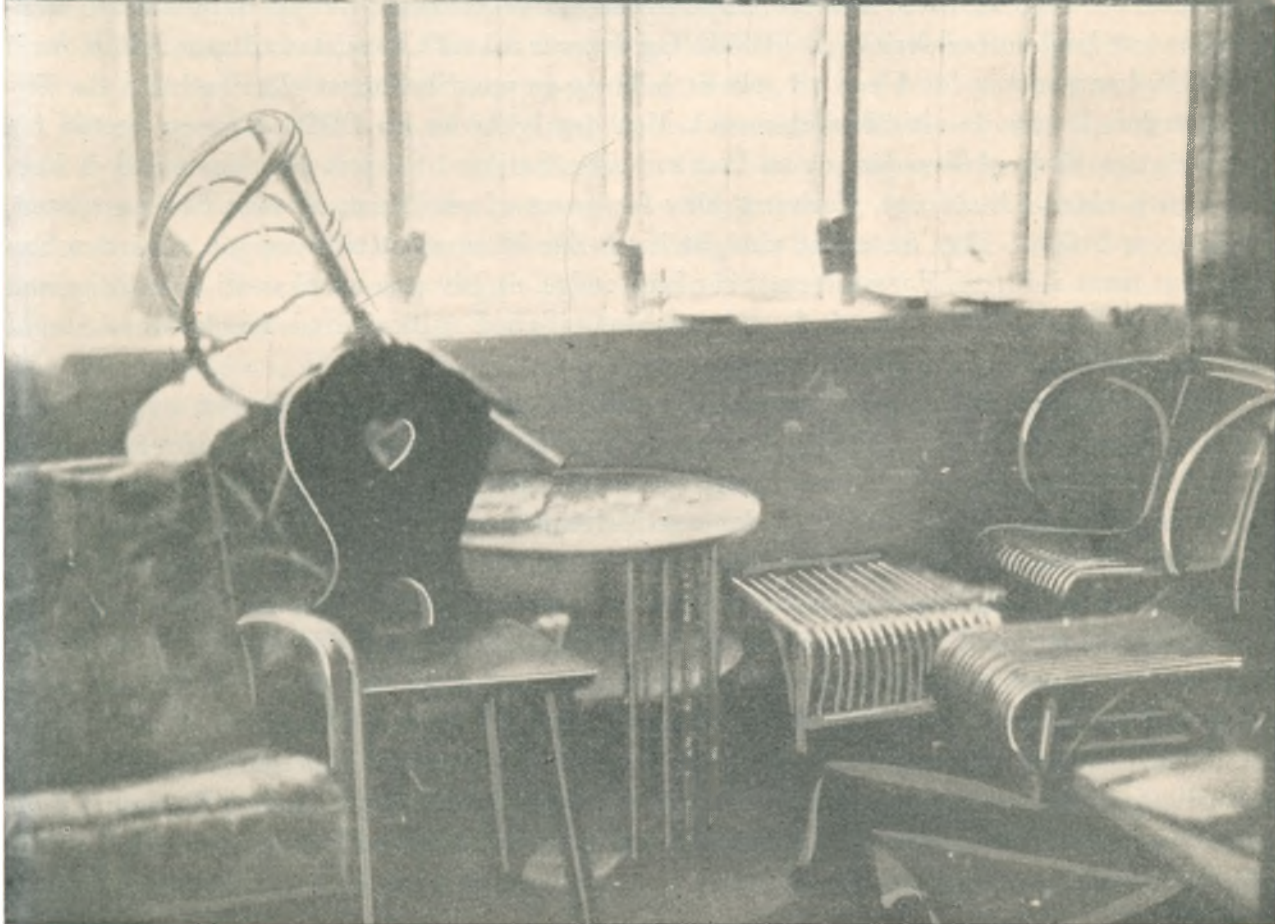
»Vegen er for Overmagt
liden Flok tilsidst,
men af Danmarks Ære
den haver intet mist!«

Mindestenen er bekostet af Godsejer Axel Jarl, hvis Landvæsenselever dannede en selvstændig Modtagegruppe »Musketererne«. Selv blev Godsejer Jarl arresteret af Tyskerne under Besættelsen, men paa Vej til Arresten forulykkede Bilen, og en Tysker dræbtes. Godsejer Jarl blev indlagt paa Sygehus, og senere lykkedes det ham at komme til Sverige.

Den dramatiske Episode, da en Frihedskæmper maatte sidde en Nat i et Træ, er en særlig Omtale værd. Det var nemlig den allerførste Vaabenmodtagelse, »Kulsvier«-Frihedskæmperne skulde ud paa. Man havde gennem »Modtagelseskomiteen« i København faaet Kontakt med Special Forces, og ved Hjælp af Lommelamper havde man signaliseret til den engelske Flyver. Store Dyrehave ved Hillerød var udpeget til denne alvorlige Generalprøve, men paa en eller anden Maade havde Tyskerne faaet opsnuset, hvad der skulde ske, og de kom stormende ind i Skoven, netop da Flyvemaskinen havde afleveret sine Containers. Det kom til en kort Ildkamp mellem de tre Modtagefolk og de tyske Tropper, og det lykkedes Frihedskæmperne at redde sig bort i Skoven, efter at de havde tømt deres Maskinpistoler mod de fremrykkende Tyskere. De to slap ud af Skoven, men den tredie, »Knud«, kom i Klemme i den Skyttekæde, de tyske Soldater havde dannet. Han maatte saa søge op i et Træ, og her tilbragte han hele Natten i tolv Graders Kulde. Der var god Udsigt deroppefra, og han kunde følge, hvordan nye Troppekontingenter blev kommanderet ud fra Hillerøds Garnison. Soldaterne stormede forbi paa Landevejen, Motorcykler jog i rasende Fart frem og tilbage, Lastbiler med Tropper blev tømt af, og flere Gange naaede Tyskerne frem til »Knud«. Heldigvis blev Generalprøven vellykket. Ikke alene kom Frihedskæmperen i Træet godt fra den farlige Episode, men

Øverst: Medlemmer af Schiøler-Gruppen, der sammen med deres Leder, Lorentzen, blev taget i Hipo-Reden i Asserbo den 5. Maj 1945 af Frihedskæmpere fra Frederiksværk. — Lorentzen blev haardt saaret og laa længe paa Sygehuset i Frederiksværk. (Det hvide Kors i Baggrunden er fra et Dannebrogslag malet paa den berømte frederiksværkske Panserbil •V 3•).

Nederst: Interiør fra Hipo-Reden i Asserbo efter Ildkampen. Samtlige Ruder og Vinduesposterne er gennemhullede af Maskingeværkugler fra Panserbil •V 3•.

Tyskerne fandt ikke Vaabnene, og næste Dag tog man fat paa at fjerne dem. Tyske Vagtposter stod endnu placeret rundt om i Skoven, og alle Vejene var spærret, men Frihedskæmperne kørte ind med en tom Vogn, og vendte tilbage med alle Vaabnene i god Behold. De passerede Vagtposterne, idet de hilste dem siddende højt til Vejrs paa et Læs Stødbrende, hvorunder Vaabnene selvfølgelig laa. Tyskerne var jo i de fleste Tilfælde dumme . . .

De mange Vaabenmodtagelser i Nordsjælland gav en god Træning, og da Københavnerne efter Befrielsen skulde se, hvordan der kastedes Vaaben ned, og hvordan Frihedskæmperne paa Jorden tog sig af Vaabnene, blev det Kulsvierne, der gav »Opvisningskamp« for 100.000 Københavnerne paa Eremitagen. Ialt forsynedes fra de engelske Flyvere over Nordsjælland de 1200 Frihedskæmpere, der dukkede op fra Undergrunden den 4. Maj om Aftenen med Vaaben, men Størsteparten af Vaabnene var gaaet til København, og ialt blev en Partisanhær paa ca. 5000 Mand udstyret med Vaaben fra Nordsjælland.

Illegal Trafik i andre nordsjællandske Skove.

Hvis disse Træer kunde tale . . . ja, hvis de danske Skove fik Mæle og kunde fortælle om Besættelsestiden, vilde det blive nogle af de paa een Gang mest spændende og mest uhyggelige Kapitler i Modstandsbevægelsens Historie. Hvad er der ikke sket for Eksempel i Hareskoven, der blev benyttet af nordsjællandske Frihedskæmpere som »Modtageskov« og af de københavnske Frihedskæmpere og Likvideringsgrupper som Skjulested, som Mødested og som Likvideringssted. I Hareskoven blev — for blot at nævne en enkelt Likvidering — den berygtede »Mr. Smile«, Restauratør Henning Walthing »Café 44«, Rantzausgade, gjort uskadelig for evig. Han var Næstkommanderende i Svend Staahl-Gruppen, hvis fleste Medlemmer var landsforrædderiske Politifolk. Og det var maaske Landets farligste Klike, fordi dens Medlemmer var for kloge til selv at lade sig se paa Shellhuset eller andre tyske Tilholdssteder. De havde altid Mellemmænd. Men det lykkedes en BOPA-Gruppe at faa fat i den rigtige Ende af Traaden, og en Dag sad »Mr. Smile« i Saksen. Han førtes til et Forhør i en Kælder i Buddinge. Forhøret blev foretaget af en Jurist, og »Mr. Smile« tilstod, at han var Stikker. Han fik nu at vide, at han vilde blive »ført til Sverige«, og i den Tro blev han kørt i Bil til Hareskoven, hvor han endte sit Liv paa en Skovsti, samtidig med at andre Modstandsfolk stormede Svend Staahls Lejlighed og likviderede baade Svend Staahl og »Mr. Smile«s Mor, der var Stickerske.

Ved en Vaabenmodtagelse i Hareskoven nærede man alvorlig Frygt for, at Tyskerne havde opdaget, hvad der foregik eller rettere skulde foregaa, men man blev reddet af en dansk Politimands Fif. En Overbetjent, der senere maatte flygte til England, var ansat i Statsadvokatens politiske Afdeling, der var Mellemed mellem Tyskerne og Statens civile Luftværn. Da en engelsk Flyvemaskine sendte Vaaben ned over Hareskoven, blev denne brave Overbetjent nervøs for, at det var saa nær København, at Tyskerne skulde opdage det, og han ringede da Tyskerne op og meddelte med alle Tegn paa Forfærdelse, at der var kastet Vaaben ned, og at han havde Grund til at tro, at Aktionen foregik i Skovene mellem — Næstved og Sorø. 3000 tyske Tropper blev sat ud paa Opgaven, og de støjede rundt hele Natten og forstyrrede en Masse Menneskers Nattesøvn paa denne Egn, hvor der naturligvis ikke var Skyggen af en Container at se. Overbetjenten sad i København og morede sig storartet, og Vaabenfolkene i Hareskoven baksede med Containerne uden mindste Forstyrrelse.

Tyskerne til Kaffe i Sabotørernes Hovedkvarter.

I Frederikssund maa den unge idealistiske Kunstner, Billedhugger Morten Nielsen, nævnes for sin Evne til at organisere Modstandskampen. Samtidig med, at han gik frem i kunstnerisk Henseende og bl. a. modtog Kunstakademiets Legat for en Kvindefigur, arbejdede han ihærdigt paa alle Fronter i Modstandskampen, og sluttede ved Kapitulationen som Kompagnichef for 4. Kompagni og Byleder i Frederikssund. Paa Frederikssundsegnen havde man en Kurerafdeling, Modtagegrupper og en Sabotagegruppe, der holdt til paa »Strandgaarden« i Horns Herred hos »Sabotør-Gaardejeren« G. Marboe. I Frederikssund saboteredes bl. a. en Tjærefabrik, Skinnemateriel oplagret af Statsbanerne, — og den store Kalvøpavillon brændte netop, som Tyskerne havde udset sig Frederikssund som Garnisonsby. Gruppen, der havde Strandgaarden som fast Udgangspunkt, satte ogsaa Vipperød-Senderen ud af Funktion, en Sabotage, man nok kunde være bekendt. Man spændte her Ben for Tyskernes Udsendelser, der var et ikke uvigtigt Led i hele deres paastaaede Forsvar af Landet. Mellem Frederikssund-Sabotørernes Bedrifter maa man ogsaa nævne Befrielsen af en engelsk Flyver, der var styrtet ned ved Engbæk, Nord for Frederikssund. Han var som saaret blevet indlagt paa Frederikssund Sygehus. Kurergruppen rykkede ud samtidig med Tyskerne, og det kom til et spændende Kapløb. Kurergruppen kom først, og Flyveren bragtes ud fra Sygehusets Grund, netop som Tyskerne med Brask og Bram kørte ind fra den anden Side.

Gaardejer Marboe er en af den nordsjællandske Frihedskamps største Skikkelser og en Personlighed af usædvanligt Format. Hans Ejendom var før Krigen en Mønstergaard, men det lykkedes ham ikke at holde Standarden under Besættelsen. Naar man nu ved, hvad den Mand har kunnet overkomme af illegalt Arbejde, forstaar man det bedre. Horns Herreds Befolkning foretog som Tak for Gaardejer Marboes enestaaende Indsats i Frihedskampen en Indsamling, der gav et meget betydeligt Beløb, og ved en Fest blev han hyldet som en Mand, man var stolt over at have paa Egnen. Gaardejer Marboe havde med Uddannelsen af Sabotører at gøre, han tilrettelagde en Række Sabotager, sørgede for, at Frihedskæmpernes Bilpark kom i Orden, arrangerede Skydeøvelser for Frihedskæmperne — og meget andet. Og paa hans Gaard boede til Stadighed Sabotører eller Folk, der var gaaet under Jorden. Han »passede« begge Egne, baade Horns Herred, Nord for Gaarden, Frederikssund iberegnet, og Herredet Syd for Strandgaarden, helt ned til Holbæk. Han var Leder af, eller Deltager i, Holbæk Amts Frihedskæmperes store Sabotager. Paa Strandgaarden mødtes ogsaa en Del københavnske Sabotører, naar nye ukendte Vaaben skulde prøves, eller man vilde være lidt borte et Stykke Tid fra Opgaverne i København. Strandgaarden var blevet omdannet til en Fæstning. Der var nedlagt automatisk virkende Alarmapparater i 300 Meters Afstand fra Ejendommen, og naar nogen nærmede sig, blev der straks slaaet Alarm, saa man var klar til at tage varmt mod de uvelkomne Gæster. Og dem kom der ogsaa nogle af paa Strandgaarden. En Dag troppede en Flok tyske Soldater op paa Gaarden, der paa det Tidspunkt rummede en hel lille Vognpark af laante Biler til Frihedskampen. Og uheldigvis var der netop denne Dag en lille Opel Vogn, som man var kørt galt med under en Øvelse. Den stod i Laden, og da Tyskerne marcherede ind paa Gaardspladsen, blev gode Raad dyre. Gaardejer Marboe er imidlertid, som man vil have forstaaet, ikke nogen helt almindelig Mand. Han maatte benytte en Krigslist, og det gjorde han. Til den tyske Officers store Forbavselse, blev han budt hjertelig velkommen til Strandgaarden, og Gaardejer Marboe raabte ud i Køkkenet, at der skulde »sættes Kaffe over« til den tyske

Officer. Ogsaa Underofficererne blev budt paa Kaffe, og deres Begejstring over at finde saa forstaaende en Mand var stor. Men saa kom der en Betingelse fra Gaardejer Marboes Side: han spurgte høfligt, om Officererne vilde sørge for, at de menige ikke kom i Laden eller Loen, »vi ved jo nok, at de kan fristes til at ryge eller stryge en Tændstik i Mørket«. Det forstod de tyske Officerer saa udmærket, og de satte sig tilfredse ved Kaffebordet, mens de menige stod ude paa Gaardspladsen i silende Regn. Og rundt om paa Gaarden laa Sabotørerne paa Vagt, i Lo og Lade stod Køretøjerne, og Høstænget var proppet med Maskingeværer, Maskinpistoler, Haandgranater og Geværer. Denne Kop danske Kaffe resulterede ikke alene i, at Tyskerne ikke undersøgte Gaarden, men ogsaa i, at Tyskerne for al Fremtid mistede Interessen for Sabotørernes Hovedkvarter. For her boede jo en venligsindet Mand! Paa Væggen i sin Dagligstue havde Gaardejer Marboe et Østfrontkort med Positionsangivelser hængende. Da de tyske Officerer havde kigget lidt paa det, gav en af dem sig til at flytte Knappenaalene, der markerede Tyskerne, frem, mens den røde Hærs Positioner ikke var helt saa fordelagtige efter Officerens »Revision«!

29. August.

Optakten til den øgede Modstand mod de tyske Undertrykkere kunde ikke faa et bedre Forløb end i Nordsjælland, hvor den 29. August fik en markant Start i Farvandet udfor Hundested. Artilleriskibet »Niels Juel«, Danmarks største Krigsskib, der havde ligget i Holbæk, var om Morgenen startet med Hundested som Maal. Da man naaede udfor Fiskerbyen, kom der imidlertid Ordre fra København om, at man skulde afvente nærmere Besked, idet Hær og Flaade dér var sat ud af Spillet. Daværende Orlogskaptajn Westermann var imidlertid ikke sindet at give op uden videre. Der skulde komme en Flyvemaskine med nærmere Ordre, men mens man spejdede efter Maskinen, dukkede 3—4 tyske Bombemaskiner op. Pludselig foretog den ene Maskine et Dykangreb ned mod »Niels Juel« og kastede en Bombe, der ramte Vandoverfladen 20 Meter agten for Skibet. De tyske Flyvere angreb nu voldsomt, men Ilden blev besvaret fra Luftværnskanonerne. Tre menige Marinere blev saaret, og en Kvartermester, Andreasen, blev saa haardt kvæstet, at han senere døde. Den ene af de tyske Maskiner blev ramt fra »Niels Juel« og styrtede ned over Halsnæs. Orlogskaptajn Westermann overvejede nu at sænke Krigsskibet paa dybt Vand, men opgav Planen, fordi Redningsbaadene var blevet gennemhullet af Tyskernes Kugler. Det vilde højst sandsynligt have betydet Druknedøden for de 300 ombordværende, hvis »Niels Juel« var blevet sænket. I Stedet valgte Orlogskaptajnen at sætte fuld Kraft paa Maskinerne for at sætte Skibet paa Grund i Isefjordens Bund. »Niels Juel« blev sat haardt paa Grund ved Nykøbing, Bundventilerne fjernet og alt ombord ødelagt. Kun Kongens og Dronningens Billeder var uskadte, da Tyskerne entrede Skibet. Det varede halvanden Maaned, før tyske Bjergningsdampere fik hævet »Niels Juel«, og det skete først efter store Kvaler. Kampdygtigt blev Krigsskibet aldrig mere, men Tyskerne slæbte det til Kiel, hvor det blev omdannet til Lazaretskib. Her endte det sine Dage for en engelsk Bombe under et af de ødelæggende Angreb paa den tyske Krigshavn.

Den 29. August stak som bekendt en Række danske Skibe til Sverige. Ni Kuttere, der blev anvendt til Kystbevogtning, tog over med Flygtninge. En Del af Kystpolitiet benyttede Lejligheden til at tage med — og de havde betydeligt Materiale vedrørende Politiets Sabotage-Sager med sig. En helt fin Aktion.

I Horserødlejren sad de danske Kommuniste i Internering, da den 29. August kom,

men der herskede stor Bitterhed blandt dem, (der jo var i dansk »Beskyttelsesarrest«), fordi de ikke blev lukket ud, saaledes som det var blevet lovet dem, saafremt en Situation som den paagældende indtraf. Men Dørene til en Del af Lejren blev dog aabnet i sidste Øjeblik. Bevogtningsmandskabet flygtede, og det lykkedes nogle af de Internerede at komme bort efter nervepirrende og dramatiske Øjeblikke — og netop som Tyskerne indfandt sig. Nye »Gæster« ankom i de følgende Dage til Horserødlejren. Tyskerne havde udarbejdet en meget lang Liste over Personer, der var med til at præge dansk Politik og Kulturliv, og man »sikrede« sig dem den 29. August og de følgende Dage. Gennemgaaende havde denne Kategori Horserødfanger det godt, men naturligvis var deres Liv præget af Usikkerhed — det var vanskeligt for dem at se bort fra, at de rimeligvis var Gidsler. Nogen Tid efter begyndte Tyskerne at løslade dem i tilfældig Orden efter mere eller mindre ligesaa tilfældige Forhør.

Kampen om Sorgenfri, hvor Kongen befandt sig den 29. August, blev meget dramatisk. Allerede om Natten havde Vagtposterne bemærket nogle mystiske Biler, og da en Vogn blev standset, spurgte man en Mand, som steg ud af den, hvad han lavede paa denne Tid af Natten. Han svarede, at han var Kriminalbetjent, og at han var sendt ud fra København. Han viste sit Politiskilt. Ved en Undersøgelse blev det hurtigt konstateret, at Bilens Nummer var inddraget forlængst — saa der var ingen Tvivl om, at man havde staaet overfor en Landsforræder, der forberedte Aktionen mod Sorgenfri og dermed mod Kongen. Da det begyndte at lysne, opdagede Vagtposterne en Vogn paa Vejen. Vagtkommandøren løb ud bevæbnet med en Maskinpistol og raabte en Mand an. Den fremmede kom gaaende op ad Alleen mod Slottet, og han rakte Hænderne i Vejret.

Han forklarede, at han var kommet Nord fra, og at han udfor Høveltelejren havde passeret en stor tysk Motorkolonne paa Kongevejen. Man var nu klar over, at der forestod en Kamp, og man gjorde sig klar, bl.a. armerede man en Kasse med Haandgranater. Tyske Tropper passerede, men endnu ved 4-Tiden var alt roligt paa Slottet. En af Betjentene tændte en Lygte, da han hørte noget pusle, og man saa, at tyske Tropper stod opmarcheret i Alleen i Rodekolonne. De havde Front mod Sorgenfri. Der lød et brutalt »Halt!«, og det var Signalet til Angreb. Det kom til en kort Ildkamp mellem Tyskerne og Garderne flere Steder paa Slottet, en Haandgranat gik ind i Mandskabslokalet, en Alarmklokke gav sig til at skingre, Maskingeværerne skrattede. Efter Ordre fra Kongen beredte Danskerne sig paa at indstille Kampen, men Tyskernes Svar var nye Maskingeværsalver og Haandgranater. Kort efter fik Danskerne en Opvisning i den særlige tyske Officersopførsel. En Tysker stak en Revolver ind i Munden paa en Politibetjent for at faa ham til at fortælle, hvor Vagtposterne var placeret, men Betjenten anede det ikke, bortset fra, at han ikke kunde sige noget med Revolveren i Munden. En Frikorpsmand forklarede Tyskeren, at Politiet sikkert ikke vidste Besked. Saa gik den tyske Officer hen til en saaret Garder, trak ham i Haaret og raabte ham ind i Ansigtet, mens han bearbejdede ham med Knytnæve i Nakken: »Kan De saa se at faa vist os, hvor Posterne staaer!« Garderne protesterede mod denne Behandling af en saaret Soldat, og Tyskeren, der pludselig kom i Tanker om, at han var Officer, slap Taget i den Saarede og fik en Politibetjent og en Garder med sig. Tilbage var et Par Underofficerer til at passe paa Danskerne. Den ene humpede saaret rundt og jamrede over Skudskaar i Laaret og den ene Arm: »Die Dänen ... die Dänen, ach, sie werden mein Tod...« Det var i og for sig helt opmuntrende for Garderne, og en af Betjentene anlagde en Forbinding paa Tyskeren, for at de dog kunde faa at se, hvorledes man behandler en saaret Fjende. Senere kom en dansk Kaptajn ned hos Garderne og bragte en Tak fra Kongen for den Maade, den højst ulige Kamp var ført paa. Den saarede Garder døde paa Vej til Hospitalet i en tysk Militærambulance.

19. September.

Den 19. September betød for Nordsjælland det samme som for andre Landsdele: Modstandsbevægelsen fik et værdifuldt Aktiv i de mange Politifolk, der jo var som skabt til en hel Del »underjordisk« Arbejde, bl. a. Rapportoptagning over Personer, som man senere skulde gøre op med. Enkelte Politifolk unddrog sig Arbejdet, bl. a. fordi de ikke egnede sig til det, men det var forbavsende faa. Jødeforfølgelserne havde givet Nordsjællands Politifolk en god Fortræning, og mange stod i Modstandsbevægelsens Tjeneste længe inden 19. September. Illegale Bladfolk havde for Eksempel et fortrinligt Samarbejde i de fleste nordsjællandske Byer med en Række Politifolk, særlig indenfor Kriminalpolitiet, og som Forbindelsesled mellem »civile« og militære Modstandsfolk udførte Politifolkene et stort Arbejde. Overalt var Sagerne i Orden, da 5. Maj oprandt, og man skred til Anholdelse af Landsforræderne.

Den 19. September formede sig iøvrigt mærkeligt paa de fleste nordsjællandske Politistationer, hvor man meget hurtigt erfarede om den falske Luftalarm, og hvad der var sket i København. Ti Minutter efter »Luftalarmen«s Ophør var man i Gang med at skifte Uniformerne om med civilt Tøj, og paa Kriminalpolitikets Kontorer fjernede man alle de Papirer, som man ikke ønskede skulde falde i Tyskernes Hænder. Man ventede at se Tyskerne troppe op, men der skete det mærkelige, at den saa meget omtalte tyske Organisation svigtede totalt her. I Hillerød havde den tyske Kommandant for Eksempel ikke erfaret det mindste om den forestaaende Aktion, og han enten simulerede eller var virkelig meget forundret over, at Politiet pakkede sammen. Til Politimesteren lod han meddele, at man fra tysk Side absolut ventede, at det nordsjællandske Politi forblev paa sine Poster, da Aktionen i København maatte være et isoleret Tilfælde! Politimesteren henviste til den »Redegørelse«, Tyskerne selv sendte ud, hvorefter Politiet simpelthen var sat ud af Spillet. Politimesteren tog iøvrigt til Sverige, hvor han i Hälsingborg virkede som dansk »Politimester«. Og kort Tid efter rykkede tyske Politisoldater, Gestapofolk og Landsforrædere ind paa de nordsjællandske Politistationer til Befolkningens store Harme — og Vagtværn maatte oprettes som andre Steder. De nordsjællandske Vagtværn klarede iøvrigt deres Opgaver med Bravour. Man husker især, hvordan man nogle Gange pudsede Tyskerne til Trods for, at Værnene var ubevæbnede. Tre Schalburg-Banditter, som havde taget en Udflugt fra Køge til Hillerød, hvor de holdt Hillerød Jernbanestations Personale op og røvede Kassen, blev skarpt forfulgt af Vagtværnet ned gennem Nordsjælland, men dette maatte bøje af, da de Forfulgte skød efter dem. Bilens Nummer blev dog noteret, og der afgik Klage til Tyskerne, der blev saa ophidsede over deres Venners Klodsethed, at de henrettede alle tre Banditter.

Fra 10 til 1200 Mand.

De militære Grupper, der i Nordsjælland som andre Steder kom som en naturlig Udvikling fra Sabotagen og det danske Folks hele ændrede Indstilling, blev i Frederiksborg Amt organiseret paa et ret tidligt Tidspunkt. Der er Grund til at nævne et Par af Pionererne. Tonny Hansen, der arbejdede illegalt fra 9. April 1940, og hans Medkæmper »Hilmer« (Lütken), der kom i Forbindelse med københavnske Modstandsfolk, som arbejdede med samme Problemer. Lütken paatog sig Opgaven for Frederiksborg Amt, blev Amtsleder først for 10—20 Pionerer, senere for 100, og i Løbet af et Aars Tid for et Par Hundrede.

Man var nu naaet frem til November 1944, da den nordsjællandske Modstandsbevægelse led en haard Medfart og stod i Fare for helt at blive revet op. Lütken og en Snes andre Modstandsfolk rundt om i Amtet blev taget ved den Razzia, som senere er blevet kaldt — og som vil gaa over i den nordsjællandske Modstandsbevægelses Historie som — »den store November-Razzia«. Den medførte, at Tyskerne kom paa Sporet af andre Grupper, Sabotagegrupper, Enkeltpersoner, Forbindelsesfolk, illegale Bladfolk o.s.v. En Mængde Mennesker maatte gaa under Jorden i den kommende Tid, men Arbejdet blev naturligvis fortsat, fordi det skulde fortsætte. Med Anholdelsen af Lütken gik den første Amtsleder ud af Sagaen for bestandig. Han førtes til Tyskland, maatte gennem den frygteligste Tortur, bl. a. fik han ødelagt sine Negle og blev brændt paa Kroppen, og han havde det Uheld, da han kom hjem efter Kapitulationen, at tage Difteri med sig fra Tyskland. Han var ukampdygtig men fulgte med Spænding Begivenhederne fra sin Sygeseng. Og Udviklingen var unægtelig gaaet frem fra den Tid, da han startede med en stor Cowboy-Revolver, der ikke kunde skyde, til de hypermoderne engelske Vaaben, som Frihedskæmperne nu var udstyret med. Den senere Amtsleder, »Tom« (Truelsen), bragte Styrkerne op paa 1200 Mand ved et ihærdigt Arbejde sammen med den militære Sagkundskab, Kaptajn Dines Jensen, der blev Bataljonchef. I Helsingør gjorde mange Modstandsfolk et betydeligt Arbejde for de militære Ventegrupper. Byleder var her Orlogskaptajn Westrup.

»Uddannelseslejrene« og den brede Befolknings Sabotage

Et særligt Kapitel i Nordsjællands Besættelseshistorie er de mange »Uddannelseslejre«, som Tyskerne havde lagt i denne skønne Del af Landet. Foruden de sædvanlige Politikolonnsteder og Gestapokontorer havde Tyskerne og Landsforræderne beslagnagt eller købt »Krogerup« ved Humlebæk, Høveltegaard, Melbylejren, Sandholmlejren og flere Badehoteller, hvor Hitlerjugend, Hipoer, Schalburgfolk eller andre ligesindede var til daglig Harme og Irritation for Befolkningen. En kendt nordsjællandsk Sagfører betegnede i et Retsmøde et af Stederne som »Eggerødgaards Filial«, og det var ikke uden virkelig Baggrund. Mange Alumner fra Aandssvageanstalten flygtede til »Filialen« og blev »uddannet« af Tyskerne.

Nordsjælland havde mange Gange i Besættelsens Forløb Besøg af Landsforrædere, der tog paa Udflugt fra Lejrene og røvede og plyndrede. Det værste, man kom ud for i den Retning, var, da tre »danske« Marinevægtere hyrede en Bil til Helsingør og trængte ind i »Nordsjællands Bank«, hvor de holdt Kassereren op og flygtede med 200.000 Kr. Naturligvis havde de tre Røvere sagt, at de »kom fra Frihedsbevægelsen«, men ingen troede dem, og da de flygtede ud ad Døren, blev de forfulgt af en hel Egn's Befolkning. Der deltog Hundreder af Mennesker i Jagten paa Røverne, og da Banditterne kunde se, at Slaget var tabt, prøvede de først at skyde sig fri, men det mislykkedes. Saa skød den ene Røver den anden og derefter sig selv, mens Befolkningen fangede den tredie. Røverne havde kastet alle Pengene fra sig paa Markerne, og det var et godt Vidnesbyrd om Sammenholdet i Befolkningen, at alle 200.000 Kr. blev afleveret — i Portioner helt ned til 10—20 og 30 Kr. Den overlevende Røver blev dømt af Tyskerne, men blev set senere paa fri Fod.

Under Folkestrejken terroriserede Landsforræderne fra Karsemoselejren Frederiksværkegnen, og i Frederiksværks Gader kom det til en Batalje, da Schalburg-Folkene kom til-

bage fra et Plyndringstogt udover Nordsjælland. I en stjaalen Bil havde de gennemtrawlet Landskabet og »rekvireret« Madvarer paa Gaardene og hos de Handlende. Ved »Rekvisionen« stod en Maskingeværskytte og pegede med Vaabnet mod dem, der blev tvunget til at udlevere Varerne. Da Bilen kørte gennem Frederiksværks Gader, blev der affyret et Skud mod den som Svar paa Schalburg-Folkenes Provokationer. Banditterne skød ned gennem Gaden; og Frederiksværks Politi forberedte sig paa Uroligheder. Politiet forskansede sig paa Tinghuset, der blev belejret af Schalburg-Folkene, og man gjorde alle Skydevaaben skudklare. Men saa blev Kampen blæst af. Schalburg-Folkenes Venner — Tyskerne — gav dem Ordre til at indstille Urolighederne og fortrække til Lejren.

Nordsjælland oplevede ogsaa et Besøg af den berygtede »Peter-Gruppe«, der sidst i Juli anbragte en tidsindstillet Bombe i et Nordbanetog. Den eksploderede, netop som Toget var kørt fra Lillerød Station, 3 Passagerer blev dræbt, 15 saaret, deraf 9 haardt. Bomben var anbragt i en Kuffert, og det nordsjællandske Politi kunde straks konstatere, hvor man skulde søge Gerningsmændene til det brutale Attentat.

Naturligvis maatte der opstaa Uroligheder omkring den tyske Flyveplads ved Værløse. Her var til Stadighed engageret danske Arbejdere, Vagtfolk og Folk, der ikke tog det saa nøje med, hvordan de tjente deres Penge. Det var her 11 danske Flyvemaskiner blev ødelagt og 34 blev beskadiget den 9. April. Nu benyttede Tyskerne Flyvepladsen, men der blev lagt Landsforræderne, som deltog i Arbejdet med at udvide Flyvepladsen, alle tænkelige Hindringer i Vejen.

I denne Forbindelse maa man nævne, at et andet stort tysk Arbejde blev heldigt saboteret. Det var den store Tankgrav, som de tyske militære Strateger havde regnet ud skulde gaa fra Helsingør til Arresø, altsaa tværs over Nordsjælland, midt gennem det idylliske Landskab, der hvert Aar i Fredstid lokkede Tusinder af danske og udenlandske Turister til Egnen. Denne militære Forsvarslinie, der selv af Tyskere, naar de var meddelsomme, blev betegnet som latterlig i enhver Henseende, ødelagde mange Tønder Land god Agerjord. Og den blev saboteret kraftigt. Arbejdet var overdraget en Organisation Tesch, der har lignende militære Anlæg paa Samvittigheden andre Steder i Landet, men nu var man naaet saa langt hen i Tiden, at selv denne Organisations Folk kunde se, at Krigen var tabt for Tyskerne. Den blev et eneste stort Svindelnummer. Dertil kom, at Frihedsbevægelsens Folk satte mange »Arbejdere« ind ved Tankgravene, og der var en uendelig Masse Besvær forbundet med det hele, bl. a. forsvandt paa een Nat alle Redskaberne, Gravemaskinerne havde en Tilbøjelighed til at falde ned i Udgravningerne, de interimistiske Broer var faldet sammen om Morgenens, naar Arbejderne kom med Særtog fra København, og det var i det hele saa besværligt, at Arbejdet efterhaanden gik helt i Staa. Befolkningen blev anmodet om at tage sig af de »danske Arbejdere« og give dem Husly, da det var for besværligt for dem at rejse frem og tilbage mellem København og Arresøegnen, men der er vist ikke eet eneste Eksempel paa, at der er skaffet noget Værelse paa denne Konto. Og engang imellem foretog Frihedskæmpere direkte Fremstød om Dagen mod Voldgraven. For Eksempel fik et Hold Arbejdere en Dag Besøg af en lille Gruppe, der »udbad« sig alle Arbejdernes Legitimationskort. Enkelte havde ingen Kort, men det havde Frihedskæmperne imødeset. De havde selv en Fotograf med, der sørgede for, at ingen undgik sin Skæbne. Fotografierne var naturligvis til Brug for Kartoteket over Værnemagere og deres Haandlangere.

Om den latterlige »Forsvarslinie« sagde Befolkningen iøvrigt, at det vilde tage de Allierede 61 Minutter at komme over den — een Time at faa grinet af og et Minut at springe over Tankgraven!

Øverst: Mens Frihedskæmperne gjorde Honnør og Tilskuerne blottede Hovederne, lod Politiafficiant Stokvad Flaget gaa til Tops paa Politistationen i Hillerød.
Nederst: Parade paa Hillerød Torv for militære Modstandsfolk.

Tyve Borgere i Landsby som Landets første Gidsler

Man kan ikke nævne »de lunkne« eller Landsforræderne i Nordsjælland uden at vie den berygtede Bager i Stenløse en særlig Omtale. Bagermester Fiehn og hans Kone, der opnaaede den tvivlsomme Ære at blive omtalt flere Gange i illegale Blade, i engelsk Radio og i Alverdens frie Blade, blev arresteret af Frihedskæmperne efter Kapitulationen. Og det var med god Grund. Under Besættelsen modtog Bagermesteren et anonymt Truselsbrev, og han henvendte sig til Politiet i Frederikssund, der sendte en Politibetjent ud for at se, hvad der var paa Færde i den ellers saa fredelige og hyggelige By. Bagermesteren havde imidlertid »glemt« at meddele Politiet, at han ogsaa havde alarmeret Tyskerne, og de var kommet først og havde sat Vagtposter ud. Da Politiet fra Frederikssund kom, blev der aabnet Ild mod dem, og en Politibetjent blev ramt af flere Projektiler i Benene. Efter denne Episode forlangte den tyske Kommandant paa Stedet, at Stenløse By skulde være »Garant« for, at der ikke skete Bagermesteren noget. Det var første Gang, Tyskerne her i Landet forlangte »kollektive« Garantier, og det vakte Opsigt i den frie Verden, da 20 af den lille Bys Borgere blev udtaget som Gidsler. Paa Plakater underskrevet af den tyske Kommandant blev det kundgjort, at disse 20 Borgere vilde blive »affivet ved Skydning«, hvis der skete Bagermester Fiehn eller hans Kone den mindste Overlast. Det var en alvorlig Historie for Stenløse By, og Borgerne enedes derfor om at købe Bageriet af Hr. Fiehn, der ved denne Lejlighed igen viste, at han ikke svarede til sit Navn. Han forlangte, støttet af Tyskerne, 75.000 Kr. for Forretningen, der var vurderet til det halve! Der blev foretaget en Indsamling, Pengene blev skaffet tilveje, og Bageriet blev købt, hvorefter man solgte det for 32.000 Kr. Da Bagermester Fiehn og hans Kone blev anholdt af Frihedskæmperne, var det ved en Skæbnens ironiske Tilskikkelse den Politibetjent, der blev saaret af Tyskerne, som foretog den første Afhøring af Ægteparret.

Den sidste Kamp.

Mens man modtog Forsyninger i meget stærkt Tempo i Nordsjælland — de sidste Sendinger kom saa at sige hver Nat — forberedte man sig paa den sidste Kamp. I Frederiksværk, hvor Frihedskæmperne under Besættelsen havde været ude efter Sprængstoffer paa Krudtværket — de blev hentet af københavnske »Kolleger« — byggede man Landets eneste eksisterende Partisan-Panserbil. Den blev kaldt »V 3« og blev til om Natten paa Frederiksværkbanens Værksteder i Frederiksværk. Det var en Kampvogn af stor Værdi, og den deltog med megen Hæder i de Kampe efter 5. Maj, som Nordsjælland og København maatte igennem. Bilen var forsynet med tykke Panserplader og med Skydetaarn. Ved Asserbo, hvor HIPO ikke vilde overgive sig, og hvortil en Række københavnske Landsforræddere flygtede, bl. a. Solodanser Leif Ørnberg, kom det til Kampe. »V 3« kørte frem med sin Maskingeværskytte i Taarnet, og en »Hiporede« blev skudt sønder og sammen, efter at Beboerne havde nægtet at kapitulere. Ved denne Lejlighed dræbtes tre HIPO-Folk fra Lorentzen-Banden, og dennes kvindelige Medlem Anna Lund blev alvorligt saaret og maatte have den ene Arm amputeret efter Indlæggelsen paa Frederiksværk Sygehus. Ogsaa andre Steder i Nordsjælland maatte man igennem Kampe, som det øvrige Land stort set blev skaanet for. I nogle stort anlagte Razziaer, hvori deltog Frihedskæmpere fra alle Egne lige fra Horns Herred til Helsingør, blev Skovene finkæmmet. I en enkelt af disse Razziaer deltog 800 Mand under Ledelse af Kaptajn Dines Jensen. Desværre kostede Tiden efter

5. Maj flere gode danske Mænd Livet, bl. a. faldt Lærer Thomle Nielsen, Frederiksværk, der havde været med i Organisationen fra et tidligt Tidspunkt, og Kranfører Jessen, der omkom ved en Bilulykke.

Vigtige Planer, der heldigvis blev overflødige.

Det vil være naturligt at slutte dette Udsyn over det nordsjællandske Modstandsarbejde under den tyske Besættelse med en Omtale af de mindre kendte Planer, der blev udarbejdet af de Sagkyndige for at skaffe den danske Brigade fra Sverige velbeholdent i Land i Helsingør. BOPA's Leder, Børge Brandt, var sammen med de øvrige Sagkyndige paa det rene med, at Helsingør var noget nær det vanskeligste Sted, man kunde sætte Brigaden i Land, hvis det skulde komme til Kamp om Brohovedet — og det maatte man absolut regne med, det var jo simpelthen Forudsætningen for den danske Brigade i Sverige. Men en Ordre var en Ordre, og man gik i Gang med Forberedelserne, der da ogsaa var tilendebragt den 5. Maj. Orlogskaptajn Westrup, Helsingørs Byleder, tog fat paa Opgavens Løsning sammen med Chefen for Sjællandsledelsen, Oberstløjtnant Riis-Lassen, der senere faldt for en Morderkugle i Aarhus, og Chefen for O-Grupperne, Oberstløjtnant Stagaard. De tilkaldte Børge Brandt med Ordene: »De har jo lugtet mest til Krudtrøg under Besættelsen!«, og den tidligere københavnske Blikkenslager, der takket være sin Intelligens, Koldblodighed og enestaaende Evner til at lede sine Folk, kunde opvise saa fine Resultater indenfor Sabotage-Arbejdet og Partisankrigen, begyndte sammen med de egentlig militære at udarbejde Planer for de tyske Troppers Nedkæmpning og Isolering. Kronborg skulde spares, men Tropperne uskadelliggøres, Havnen holdes fri og Brigaden sættes intakt i Land. Det var vanskeligt — men Planerne kom til Verden, og vi har Partisanlederens Ord for, at Planerne omsat til Virkelighed vilde være blevet udført tilfredsstillende. Det borger ogsaa hans tidligere og ogsaa de øvrige Sagkyndiges Resultater for. Det var alle nøgterne uromantiske Mænd, der havde med denne, den maaske vigtigste Plan under Besættelsen at gøre.

Rejsen fra København til Helsingør blev iøvrigt foretaget af Børge Brandt og Oberstløjtnant Stagaard i en Ambulance med Brandt som »Sygepasser« og Obersten som »Patient«. Senere tog de Turen i Taxa, men blev visiteret to Gange undervejs. Første Gang var det tyske Soldater, og de godkendte uden videre de falske tyske Papirer. Anden Gang var det HIPO-Folk, som vendte og drejede Papirerne og erklærede, at de var falske. Kun takket være HIPO-Folkenes ringe Begavelse lykkedes det at slippe igennem til Helsingør.

Til alt Held blev det ikke nødvendigt at praktisere de udarbejdede Planer. Kapitulationen kom paa den bedst tænkelige Maade for Landet, men det er værd at slaa fast, at Danmarks Frihedshær ogsaa paa dette Punkt var rede til at paatage sig de nødvendige Opgaver.

MODSTANDSBEVÆGELSEN I SKANDERBORG AMT

Af Redaktør MARTIN RAVN

I flere Henseender kom Befolkningen i Skanderborg Amt paa en udsat Post i Besættelsens Aar og i den Modstandskamp mod Tyskervældet, som allerede 9. Aprilmorgenens dystre Oplevelser lagde Spiren til i Amtets tre Købstæder Horsens, Silkeborg og Skanderborg. Tyskernes March mod Nord ad Hovedvejene den 9. April førte dem gennem disse Byer, og mens tyske Tanks og Tropper i Tusindvis drog gennem Gaderne, maatte Borgerne i afmægtig Harme se til. Senere blev det anderledes.

Landskabet omkring Jyllands Højderyg i Skanderborg Amt har fra Arilds Tid været et Modstandscenter mod indtrængende Fjender. Saaledes ogsaa denne Gang. Vel tændtes Bavnerne ikke som i gamle Dage paa Højene, men til Gengæld blinkede Modtagerholdenes Signallamper Nat efter Nat mod Himlen og de ventede allierede Flyvemaskiner fra talrige velegnede Nedkastningspladser mellem Højderne og de vidtstrakte Plantager i det storslaaede Landskab mellem de tre Byer. Dette vigtige Stykke Modstandsarbejde blev gjort saa grundigt, at den jyske Modstandschef Toldstrup efter Befrielsen kunde rette en speciel Tak til Amtets Droppinghold fra Land og By, der saa vidt vides satte Rekord i modtaget »Gods«. I hvert Fald hørte Modstandsbevægelsen i Skanderborg Amt ved Befrielsen til de bedst bevæbnede Styrker i Landet.

Hver paa sin Maade blev Amtets tre Byer udsat for Tyskernes Interesse og særlige Form for Bevaagenhed.

Dengang da Faren for en Invasion i Jylland voksede fra Maaned til Maaned, maatte den Øverstkommanderende over de tyske Tropper i Danmark nødtvungent flytte sit Hovedkvarter fra København til det formodede Invasionsomraade i Jylland, og han valgte Silkeborg. Som Følge heraf fik denne berømte Turistby en Invasion af Generalens Stab og de til Hovedkvarteret knyttede Styrker, som var i høj Grad uvelkommen og til

Efter Befrielsen rejste Modstandsbevægelsen i Horsens en smuk Mindesten paa Klosterkirkegaarden for de faldne Kammerater. Her ses Mindestenen med Navnene paa Frihedskampens Ofre. Paa Mindedagene samles her Modstandsbevægelsens Folk for at hædre deres Minde.

PEER BORUP

F. 2. 8. 1921 D. ÅBENRÅ 6. 2. 1944

HENNING GRØNLUND CARLSEN

F. 17. 6. 1925 D. SKANDERBORG 14. 7. 1944

EBBE GYLDING HOLMBOE

F. 23. 12. 1921 D. PORTA WESTPHALICA 5. 12. 1944

EGIL FUSSING

F. 24. 1. 1909 D. PORTA WESTPHALICA 5. 1. 1945

ARNE MIKKELSEN

F. 1. 9. 1909 D. BUCHENWALDE 12. 1. 1945

OTTO JOHANSEN BOGH

F. 23. 10. 1917 D. HANNOVER 25. 1. 1945

GEORG WALTHER ANDERSEN

F. 8. 12. 1920 D. BYGHOLM 10. 2. 1945

DAVID VANG JENSEN

F. 1. 8. 1925 D. BYGHOLM 10. 2. 1945

HANS JØRGEN MADSEN

F. 7. 12. 1922 D. HANNOVER 4. 3. 1945

HANS ZEUTHEN ENGBERG

F. 21. 5. 1923 D. ÅRHUS 24. 3. 1945

SVEND HOLM

F. 9. 4. 1918 D. SØNDERBORG 30. 3. 1945

RASMUS CHR. REEHOLM

F. 20. 5. 1916 D. ÅRHUS 11. 4. 1945

VIKTOR FUSSING RASMUSSEN

F. 15. 4. 1920 D. ÅRHUS 16. 4. 1945

Gene for Borgerne. Ved Tyskernes kolossale Udbygning af de strategisk vigtige Omraader ved Sølund blev Skanderborg omdannet til en veritabel Fæstningsby og Garnisonsby, og paa Bygholm Slot ved Horsens opslog Generalen for en tysk Panserdivision sit Hovedkvarter.

Hver af Byerne fik saaledes sit Kors, og Landomraadet imellem dem blev ogsaa stærkt spækket med tyske Anlæg og Tropper, men det ansporede blot til yderligere Aktivisering af Modstandsviljen. Nu traf det sig saaledes, at der var usædvanlig god Brug for denne Modstandsvilje. En Hovedopgave for hele Danmarks Modstandsbevægelse laa lige for Døren. Gennem Amtet fra Nord til Syd løber den østjydske Længdebane, som var Tyskernes vigtigste strategiske Forbindelse med Tropperne i Norge. Ved at sabotere Troppe- og Materieltransporterne ad denne Linje kunde man for Alvor genere Fjenden, og Terrænet paa disse Kanter bød særlige gunstige Muligheder derfor.

Denne store Opgave blev grebet an med Mod og Dygtighed, uden Hensyn til nogen Risiko, af Amtets Modstandsstyrker, da Ordren til dem om at yde organiseret Modstand kom. Ja, den var forøvrigt blevet paabegyndt længe før af mindre, men arbejdsivrige Grupper.

Alle Muligheder for Angreb paa denne for Tyskerne livsvigtige Jernbanelinje blev udnyttet fuldt ud. Her leverede Skanderborg Amts Modstandsbevægelse sit Hovedslag og gjorde det paa en saadan Maade, at den tyske Modpart ofte undveg Kamp mod de drevne og trænedes Jernbanesabotører. De var Amtets Frontsoldater og røgtede deres farefulde Job baade i bidende Frost og i øsende Regn, naar Radioens Særmelding kaldte dem ud.

Mens Efterretningstjenestens Folk koncentrerede deres Opklaringsarbejde om de tyske Nøglepositioner i de tre Byer, knaldede Jernbanesabotørernes Bomber i Serier paa Statsbanernes Dobbeltspor. Gang paa Gang opnaaedes betydningsfulde Resultater i Form af langvarige Forsinkelser af tyske Troppetransporter. Sideløbende med dette Arbejde uddannedes der ved Hjælp af Instruktører en stor Beredskabsstyrke, bevæbnet med de Vaaben, som Droppingfolkene saa trofast slæbte hjem til Depoterne.

Denne Kamp paa flere Fronter blev ikke ført uden Tab i Skanderborg Amt. I saa Henseende blev Horsens By haardest ramt. Herom vil Mindestenen for Frihedskampens Faldne paa Horsens Klosterkirkegaard vidne for sene Slægter. Ogsaa Listerne over Deporterede til Tyskland og Listerne fra Horserød og Frøslev vidner i uhyggelig Grad om, hvor haardt Horsens blev ramt af den tyske Terror og Voldspolitik.

Da Landsforeningen af Besættelsestidens politiske Fanger efter Krigen samledes til et Aarsmøde i Horsens, udtalte en af Frihedskampens ledende Personligheder, Redaktør Aage Schoch, der selv er Horsensianer af Fødsel: »Da vi i sin Tid fik Horserødlisterne om Overførelserne til Frøslev og Tyskland var det paa sin Vis en sørgelig Liste, men som gammel Horsensdreng bankede mit Hjerte dog ved at se saa mange Navne fra Horsens paa denne Liste. Ikke mindre end 70 Fanger eller 10 pCt. af hele Styrken paa Listen var fra Horsens!

Landsforeningen ydede hermed sin Hyldest til en By, der havde betalt dyrt for sin Indsats i Kampen, men som ikke havde betænkt sig derpaa, og hvis Kampaand ikke lod sig kue af nok saa mange Gestaporazziaer. Dens tunge Sorg over de umenneskelige Lidelser, som det tyske Aag bragte, men ogsaa dens ubøjelige og frygtløse Vilje til Oprør mod Tyranniet fandt sit smukkeste og mest gribende Udtryk den Dag under Besættelsen, da den unge, uforfærdede Modstandspioner Peer Borups Baare førtes gennem Byens brede Hovedgade til Klosterkirken og til det sidste Hvilested paa Østre Kirkegaard.

Omstændighederne ved hans Død og Gestapos paafølgende sindssyge Optræden aabnede mange Øjne for de faktiske Forhold, som de hidtil havde haft ondt ved at tro paa. Peer Borup gav et lysende Eksempel for sine Kammerater, og hans Grav blev et Vidnesbyrd om den Kraft og Overbevisning, der laa bag Ungdommens Indsats i Frihedskampen.

27 illegale Trykkerier i Horsens.

Modstandsbevægelsen i Horsens var meget tidligt paa Færde. Efter 9. April 1940 opstod der i By og paa Egn en stærkere og stærkere Trang til at give de nationale Følelser og Oppositionen mod den tyske Undertrykkelse mere konkret Form end den, der almindeligt kom til Udtryk gennem »den kolde Skulder«.

Allerede i 1941 gav Modstandsbevægelsen sig de første omend spredte Udslag, og saa tidligt som i Sommeren 1942 eksisterede der i Horsens i hvert Fald tre illegale Organisationer, nemlig »Frit Danmark«, »Ringene« og Kommunisterne. Disse Organisationer og de senere tilkomne saa det navnlig i første Omgang som et Maal at modvirke den af Tyskerne iværksatte Censur ogsaa paa det hjemlige Omraade, og at skabe Talerør til Styrkelse af Modstandsandaen. Herigennem opstod de første illegale Blade og Pjecer i Horsens. Det hele begyndte under yderst beskedne og ret primitive Former, men Interessen for de illegale Blade var enorm. Oplagene voksede, Trykkeriforholdene forbedredes og Bidragene strømmede ind ad hemmelige Kanaler og medførte Kvitteringer i Form af »Særmeldinger«.

De rent lokale Blade, der udkom i Horsens under Besættelsen var »Danskeren«, »Den tredie Front«, »Folkets Røst«, »Folkeviljen«, »Frit Danmark«s Nyhedstjeneste for Horsens og »Horsens Ekko«. Men desforuden fremstilledes der ogsaa Oplag af de illegale Blade »Politiske Maanedsbreve«, »Frit Danmark« og »Land og Folk«. Frihedsraadets Opraab og de mange lokale Nyhedsblade udsendtes ogsaa fra Trykkerierne, ja, et Oplag af »Maanen er skjult« blev ogsaa udsendt lokalt.

De illegale Blade maatte ustandseligt lege Kispuds, først med Sikkerhedspolitiet og siden med Gestapo. Hvor brydsomt og besværligt det har været ustandseligt at flytte rundt og træffe Sikkerhedsforanstaltninger ses bedst af, at der saa vidt man kan skønne har været illegale Trykkerier ikke mindre end 27 forskellige Steder i Byen. Det kan saaledes nævnes at følgende Adresser i tilfældig Rækkefølge har dækket over illegale Trykkerier: Arbejdsmand Arne Gottlieb Hansen, Nørrestrandsgade 30 A, Sagfører Kaj Dahl, Jessensplads 1, Spare- og Laanekassen, Jessensgade 1, Fuldmægtig W. Sørensen, Hulvej 35, Frk. Anna Olsen, Strandpromenaden 25, H. O. K. I. Kontoret, Raadhusgade, Tom Knudsens Trykkeri, Strøgplassen, Kontorassistent Jessen, Kirkegyde 8, Slagteriarbejder N. Lykkeberg, Frederiksberggade 20, Loftsværelser i Borgergade 3 og Søndergade 1, et Havehus paa Priorsløkkevej, Arbejdsmand Peter Christensen, Ryesgade 2, Mekaniker Holger Christensen, Raadmandsvej, Vestmarken, Karetmager Hans Rasmussen, H. C. Andersensgade 28, Bogtrykker Tom Knudsen, Sundvej 40, Arbejdsmand Jens Hald, Havneallé 29, Radioforhandler Jørgensen, Grønnegade, Elektriker Harry Tøttrup, Vestergade 1 A, Snedker Hjerrild, Aaboulevarden 45, Glarmester C. O. Hansen, Søndergade 41, Sommerhus ved Hammersholm, tilhørende Jacobsen, Houmannsgade 16, Gartner Kaj Andersen, Vestergade 21, et Loftsværelse i Vestergade, Egon Juul-Nielsen, Aaboulevarden 64, et Sommerhus ved Husodde, tilhørende Installatør Petersen, Torvet 10, og hos Træindustriarbejder Marinus Eskildsen, Carl Günthersvej 14. Hertil kommer saa den endnu længere Liste omfattende Redaktions- og Distribueringssteder.

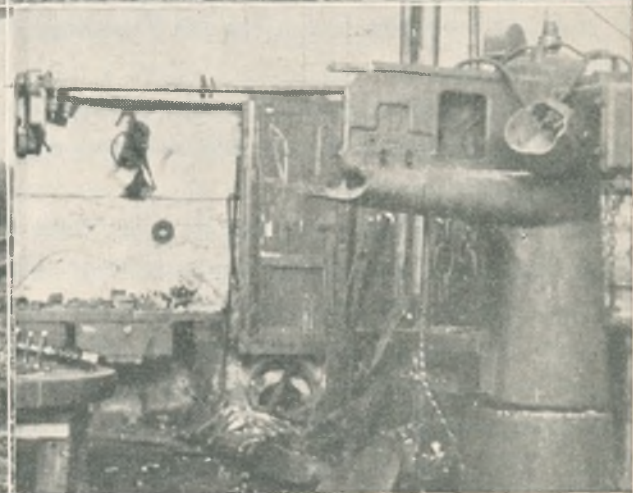
Trykkeriet i Nørrestrandsgade og det i Borgergade fungerede i Tiden før Gestapo tog fat, men blev taget og beslaglagt af det daværende Sikkerhedspoliti. I Borgergade gik kun Maskinerne tabt, men i Nørrestrandsgade blev to Mand af Trykkeriets Mandskab anholdt. Trykkeriet i Spare- og Laanekassen og Bogtrykker Tom Knudsens Trykkeri blev taget af Gestapo, og Tom Knudsen blev anholdt og deporteret til Tyskland.

Arbejdet med de illegale Blade foregik efterhaanden under Udfoldelse af stor Opfindsomhed, og det var trods alt ikke saa mærkeligt, at Gestapo havde svært ved at finde de illegale Bladfolk i Horsens.

Som Eksempel kan nævnes Frit Danmarks Nyhedstjeneste og »Horsens Ekko« som det lokale Stof hed. Det lykkedes at fremstille dette fortræffeligt underrettede illegale Blad i 2500 Eksemplarer. Dette store Oplag fremstilledes i et Trykkeri, der var indrettet i en Villa i den øverste Halvdel af Hulvej Nr. 35. Indehaveren var Fuldmægtig Waldemar Sørensen og hans Hustru, Fru Signe Sørensen, som begge med levende Interesse gik op i det store Arbejde. Der var ingen bestemt Redaktør, derimod en Redaktionsstab bestaaende af syv Medlemmer, nemlig Frk. Unmack Larsen, Skaftø, Vægter, nuværende Byrådsmedlem Holger Nielsen, Lærer Baungaard, O. Gjerding, Fru Signe Sørensen og Waldemar Sørensen. Desuden var der naturligvis en lang Række Hjælpere, der dels sørgede for at faa Bladet ud, dels forsynede Redaktionsudvalget med Nyheder. En stor Del af Oplaget sendtes med Postvæsenet ud til forskellige Steder, 650 Eksemplarer et Sted hen, 250 et andet o. s. v. Bladene blev paa disse Fordelingscentraler uddelt mellem Grupper af unge Mennesker, der delte dem ud ved at gaa rundt og lægge dem i Folks Brevkasser. Nyhedsstoffet leverede »Information« og den engelske Radio, og »Information« fik til Gengæld tilsendt Nyhederne her fra Byen fra flere Korrespondenter.

Trykkeriet i Villaen paa Hulvej var usædvanlig godt skjult. Adgang fik man kun, hvis man ringede paa en særlig Ringeklokke, skjult under Væggens Vildvin. Men det var ikke nok at kende den hemmelige Klokke paa de Aftener, hvor Duplikatorerne snurrede. Hvis man ikke var kendt med Husets Beboere, skulde man endvidere have en bestemt Hilsen med, en hel lille Særmelding. Først saa fik man Adgang til Husets Indre. Men Trykkeriet laa ikke engang i selve Villaen. For at naa det skulde man gennem en Bagdør, over en lille Gaard, op ad en Trappe og ind i et lille sparsomt møbleret Værelse. Selve dette lille Gæsteværelse tog sig uhyre uskyldigt ud, men aabnede man Klædeskabet, skød Frakker og Gangklæder til Side, viste det sig, at Klædeskabets Bagvæg kunde skydes opad, og der fremkom en lille Aabning ind til et lillebitte Rum bagved. Her var det Trykningen af Frit Danmarks Nyhedstjeneste i Horsens foregik. I »Hulen« var Størsteparten af Pladsen optaget af en stor, moderne Duplikator, og derudover var der ikke Plads til stort andet end det Par Mand, der skulde betjene den, og til et lille Papiroplag. Over den lille Aabning til Klædeskabet var anbragt en »Alarm-Brummer« og en Lampe, der lyste, naar en Kontakt nede i Villaen blev slaaet til. Det var en Kontakt som alle andre Kontakter, anbragt ved Siden af Kontakter til Stuebelysningen. Men blev den slaaet til, var der indtruffet et Uromoment, og Duplikatorens Fart standsedes. Endelig indeholdt det lille Rum ogsaa et Radioapparat beregnet til Modtagelse af de særlige Bølger, som der imidlertid ikke blev Brug for. Den første Duplikator, som man fik fra Aarhus, gik i Stykker. Derefter »hentedes« man een paa Gummivalsefabriken »Jylland«. I Skyndingen havde man glemt nogle Dele til Duplikatoren, som saa maatte afhentes ved Ekstrabud. Da dette kom, laa de manglende Ting frit fremme sammen med Stencils, Brugsanvisning m. m. Direktøren var indforstaaet med, hvad Duplikatoren skulde bruges til og vilde selv hjælpe til, at den blev rigtigt anvendt. Efter Befrielsen fik han den tilbage med Tak for Laan. Siden Juli 1944 blev Bladet trykt i Hulvej, og dette godt skjulte Trykkersted blev aldrig opdaget. Men der var ogsaa tænkt paa alt. Foruden de ovenfor nævnte Sikkerhedsforanstaltninger, kunde Villaens Indehaver faa en Chance for Flugt gennem en hemmelig Lem i Loftet. Fru Sørensen var derimod nødt til at

Øverst ses Medlemmer af Sabotørgupper i Horsens, fotograferet efter Befrielsen, Nederst Situationer fra Jernbanesabotage i Gruppe »Nord« og et Billede fra en Fabrikssabotage.

blive tilbage, men hvis Gestapo var kommet, havde hun i Beredskab et pro forma Skilsmiddokument, der gav en tilsyneladende gyldig Forklaring paa Ægtefællens Fravær.

Den illegale Presse var en god Støtte for den aktive Modstandsbevægelse i Horsens, og skønt der foretoges Massearrestationer i Byen, lykkedes det ikke at standse Bladarbejdet. Men en halv Snes af Bladets skiftende Medarbejdere har været arresteret og ført til Tyskland. Ogsaa Peer Borup, der faldt i Aabenraa under en H. D. Aktion i Februar 1944, havde været Medlem af Medarbejderstaben.

De første Sabotageaktioner fra Horsensgruppen.

Som nævnt har der fra Sommeren 1942 eksisteret illegale Grupper i Horsens. Den første Sabotage forøvedes i Begyndelsen af 1943 mod tyske militære Maal, bl. a. af Grupper fra »Frit Danmark« (Peer Borup, Henning Carlsen og Mørch Sørensen) og Kommunisterne (»Aage« og »Aksel«).

Kommunisternes første Aktioner i Horsens foretoges af en Gruppe Ungkommunister under Ledelse af Steen Lykkeberg, som i 1942, da de illegale Blade rettede de første Opfordringer til Sabotage, fik en Kurer fra Aarhus ned med nogle Brandbomber og Instruktionsmateriale. Brandbomberne blev hovedsagelig anbragt i Jernbanevogne. Selvom Brandbomberne var af daarlig Kvalitet, menes det dog, at de har gjort Virkning i nogle Tilfælde. Der blev ogsaa paa det Tidspunkt gjort tre forgæves Forsøg paa at afbrænde et Brunkulslager paa Horsens Havn. Gruppen blev sprængt ved Arrestationer foretaget af de danske Myndigheder. Flere maatte forlade Horsens, bl. a. Sylvest Grantzau og Steen Lykkeberg, der arbejdede illegalt i Aarhus og Aalborg Resten af Krigstiden.

I Efteraaret 1942 kom Fritz Nielsen med Dæknavnet »Aage« til Horsens fra Aarhus med den Opgave at organisere de kommunistiske Sabotagegrupper i Midtjylland og fordele det forhaandenværende Sprængmateriale. Der blev ikke i den Tid foretaget Aktioner i Horsens, fordi man ønskede Ro i den By, hvor Fordelingscentralen laa, men derimod tømte man et Sprængstoflager ved Hylke og ved Langemarksvej og anvendte dette Materiale til Sabotage i Skanderborg og Silkeborg. I Horsens kom »Aage« bl. a. i Forbindelse med nogle af de første Modstandsfolk fra andre Lejre, bl. a. Peer Borup.

»Aage« blev arresteret i Nørrestrandsgade i Juni 1943 og efter 29. August idømtes han 5 Aars Tugthus af en tysk Krigsret og blev sendt til Tugthuset i Rendsborg. Herfra kom han engang igen i Aarhus Arrest for at blive forhørt om sine Forbindelser med to Faldskærmsfolk, men han røbede intet og fik lagt 5 Aars Tugthus til sin allerede modtagne Straf. Efter 5. Maj 1945 vendte han hjem fra Tyskland, hvor Tugthusopholdet havde forskaffet ham en svær Sygdom.

Efter »Aage«s Arrestation udpegedes Banearbejder Leon Bregenov til hans Efterfølger og fik Dæknavnet »Aksel«. Allerede paa det Tidspunkt havde han imidlertid udført Sabotager i Togtransporter.

Paa det Tidspunkt var der da i Horsens dannet Grupper af Holger Jacobsen (»Steen«), Peer Borup og Henning Grønlund Carlsen. Den sidstes Gruppe bestod hovedsagelig af Statskoleelever, og det maa bemærkes, at han ogsaa tidligere havde udført Sabotage paa egen Haand. Natten til den 29. August 1943 rettede disse Grupper deres første Aktion mod Transformatorstationen i Levysgade. Siden blev der udført saavel Jernbanesabotage som Sabotage mod Fabriker og Virksomheder. Den 9. September udførtes der en Jernbanesabotage i Handsted By og paa Kongens Fødselsdag blev der foretaget talrige Forsøg, og der

bortsprængtes i hvert Fald 7 Skinner. Nogle Lagre af Interesse for Tyskerne blev ødelagt ved Brandstiftelse.

Mellem Jul og Nytaar 1943 foretoges der nogle Fabrikssabotager, som blev udført i Fællesskab med et Rejsehold fra Holger Danske Gruppen. Banearbejdere var meget virksomme indenfor Grupperne med Oplysningsarbejde og Aktioner, og der blev foretaget en Del Diversionshandlinger paa Banegaardsterrænet. Saaledes blev to Radiovogne, der stod paa Ladesporene, ødelagte ved Sprængning. Denne Aktion udførtes af Peer Borup. I ca. 10 Tilfælde blev Flyvemaskinmotorer ødelagt ved Hjælp af Slaginstrumenter og omkring 100 Biler led samme Skæbne.

Horsens Hjemmeværn.

Vi er nu naaet frem til Aarsskiftet 1943—44 og dermed til det Kapitel i Modstandsbevægelsens Historie i Horsens, der hedder Horsens Hjemmeværn, et Kapitel, som desværre skulde ende med Gestapos berygtede Razziaer og Massearrestationer af Organisationens Medlemmer. Horsens Hjemmeværns Skæbne var ikke god, men dets Medlemmer var besjælet af Viljen til at gøre en Indsats i Frihedskampen, og de smertelige Erfaringer, der blev høstet, kom senere det fortsatte Arbejde til Gode.

De første Planer om Oprettelsen af Horsens Hjemmeværn kom til Verden omkring Juletid 1943. I »Niels Jyde«s Breve var der blevet agiteret for Dannelsen af Grupper med militær Modstand for Øje, og to Politimænd her i Byen havde fra forskellig Side modtaget Opfordring til at paabegynde et Organisationsarbejde. Overbetjent i Kriminalpolitiet, Kaptajn A. J. Jørgensen, den senere berømte Byleder i Aalborg, havde modtaget en Opfordring fra militær Side, og fra to andre Sider var der kommet Opfordring til Politikommissær Palle Høybye. Den ene af disse Henvendelser var kommet fra en Organisation i Aarhus, kaldet S. I. T. For at vildlede Tyskerne havde denne Organisation lavet et antikommunistisk Program til at stikke ud i paakommende Tilfælde. Kaptajn Jørgensen og Politikommissær Høybye enedes om at træde i Samarbejde og fik derefter Instruktioner og Forbindelser opad. Det første Skridt, der blev foretaget, var Dannelsen af et Øversteraad. Heri fik, foruden de to ovennævnte Politimænd, Direktør Asger Holmboe, Sejlmager Mortensen, Ingeniør Andersen, (Paasch & Larsen, Petersen) og Murermester Andreas Nielsen Sæde. Som foreløbigt Maal satte man sig at danne tre Kompagnier à ca. 100 Mand, og der blev derfor sat Hververe i Gang med Rekrutteringsopgaven. Hver Hverver maatte kun kende eet Medlem af Øversteraadet, og han skulde saa kun hverve een Gruffefører, der tilmeldte Gruppen blot med Angivelse af Tallet paa Medlemmerne. Disse Forsigtighedsforanstaltninger blev truffet for at sikre Organisationen saa godt som muligt, men i Praksis viste det sig vanskeligt at hindre, at mange fik Kendskab til for meget. Overfor den stedlige Organisation blev der ovenfra presset paa for at faa Arbejdet fremskyndet. Som yderste Frist havde man angivet 1. Februar, idet man dengang levede i Forventning om, at der meget snart vilde komme en allieret Invasion i Danmark. Dette Forhold er ikke uden Betydning, naar man i Dag vil bedømme under hvilke Betingelser, man arbejdede med Horsens Hjemmeværns Oprettelse. Maalet var hurtigst muligt at faa stillet en Styrke paa Benene for at yde Assistance ved Invasion.

Grupperne var inddelt i Sabotagegrupper og Militsgrupper. Sabotagegrupperne forberedte Sabotage paa Jernbanelinjerne, Telefon- og Telegrafnet. Der blev rekognosceret efter tyske Kabler langs Landevejene og boret Huller, saa man med kort Varsel kunde skride til Handling, alt sammen med den forventede Invasion for Øje.

Demonstrationsvaaben havde man faaet fra Aarhus og en Samling Pistoler sikrede man sig ved at arrangere et Indbrud paa Politistationen, hvor de afleverede Vaaben opbevarede. Ogsaa Sprængstof og andet Materiel var man i Besiddelse af, ja, der var endog oprettet en Sanitetsafdeling i Samarbejde med Overlæge K. F. B. Busch, Kommnehospitalet. Saavel Transport og Opbevaring af Vaaben som Sanitetsafdelingens Transport var tilrettelagt, og der var dannet Aflæggere af Organisationen i Stensballe, Gedved, Juelsminde, Brødstrup m. fl. Steder.

Horsens Hjemmeværn havde ogsaa Forbindelse med Efterretningsfolk fra den danske Hær og arbejdede med at skaffe Oplysninger frem til Brug opad. Paa dette Omraade gjorde Henning Grønlund Carlsen og hans Gruppe et dygtigt Stykke Arbejde.

Medlemmerne af Horsens Hjemmeværn stammede fra alle Samfundslag, og der var Folk af forskellig Alder, men de fleste var dog unge, og mange havde været Medlemmer af Horsens Terrænsportsforening, der var blevet dannet paa et tidligere Tidspunkt. De Folk, der var gaaet ind i Terrænsportsforeningen, havde indset, at det før eller siden maatte komme til et væbnet Opgør med Tyskerne herhjemme. Partifarve spurgtes der ikke om under Hvervningen, men det var et Særkende, at der ingen Politifolk var med. Saavel Politikommissæren som Kaptajn Jørgensen var klar over, at man altid kunde regne med Politiet i Horsens paa Patriotside i alle Tilfælde, og man vilde paa dette tidlige Tidspunkt undgaa eventuelt at kompromittere Politiet overfor Tyskerne.

Blandt Horsens Hjemmeværns Forbindelser opad var ogsaa Nedkastningschefen »Toldstrup«, der var i Horsens flere Gange. Den senere henrettede Frihedskæmper Chr. U. Hansen havde udpeget en velegnet Nedkastningsplads i Sondrup Bakker, og »Toldstrup« gav Pladsen en Kode. Der blev ogsaa dannet et Modtagerhold, der rykkede ud, naar Særmeldingerne kom, men inden det kom til en Nedkastning, blev hele Holdet med Undtagelse af Læge Høegh-Guldberg fra Gedved og Direktør Asger Holmboe anholdt af Gestapo den 16. Maj. Den foregaaende Nat havde Holdet været ude paa Pladsen.

Hjemmeværnets Kontaktsted i Byen var C. P. Andersens Butik. Dette Kontaktsted blev ikke opdaget af Gestapo og fortsatte ufortrødent sin Virksomhed gennem hele Besættelsen. Her modtoges Hjemmeværnets mærkelige Post og lige saa mærkelige Gæster, blandt hvilke ogsaa kan nævnes »Tante Marie«, alias Forfatterinden, Fru Læge Gravesen, der kom som Kurer.

Der var ogsaa oprettet en fast Lyttepost, som varetoges af Forretningen U. S. A.s Indehaver S. J. Larsen. Man havde ikke alene modtaget Nedkastningskoder, men ogsaa Invasionskoder, og da der en Aften blev givet en Kode, som gav Ordre til at lave Sabotage paa Elektricitetsværker, holdt man et Møde i Øversteraadet og besluttede at kvittere for Modtagelsen ved en Sabotage mod Elektricitetsforsyningen. Ved denne Sabotage blev en stor Elektricitetsmast paa Højspændingsledningen ved Bygholm sprængt.

Omkring 1. Februar 1944 var Gestapo i Aarhus paa en generende Maade begyndt at interessere sig for Modstandsbevægelsen i Horsens.

Den første Razzia spredte Uhyggestemning i Byen, og den foraarsagede saadanne »Nedslag«, at nogle af de til da mest aktive Sabotører nødvendigvis maatte forlade Byen, f. Eks. Peer Borup, »Aksel« og »Steen«. Peer Borups Gruppe var blevet sprængt som Følge af talrige Arrestationer blandt »Frit Danmark«s Aktivister. Selv sluttede han sig til en Holger Danske Gruppe og fortsatte sin Sabotagevirksomhed, til han faldt. »Aksel«s Hustru, der var gravid, blev bragt i Sikkerhed til Sverige, og ogsaa »Steen« tog til Sverige, for dog senere at vende tilbage til Arbejdet paa disse Kanter.

Horsens Hjemmeværn var dog den Organisation som blev mest medtaget under Gesta-

pos Razziaer i Horsens i Foraaret 1944. Organisationen blev faktisk rullet op efter et mislykket Vaabenrøveri i Omegnen, hvorved nogle Gruppemedlemmer faldt i Gestapos Hænder. Arrestationerne bredte sig efter Sneboldsystemet. Med faa Dages Mellemrum kørte Korteger af Gestapobiler rundt i Byens Gader i de allerførste Morgentimer, og deres Høst var kun alt for rig. Aktionerne var saa omfattende, at Gestapo i Aarhus ikke selv havde Mandskab nok til at udføre dem. Man maatte have Assistance af uniformeret Feltgendarmeri og Politisoldater. Hver Gestapomand var ledsaget af 2 eller 3 Soldater bevæbnet med Maskinpistoler. Arrestationen indleddes altid med en hurtig Kropsvisitation og med Spørgsmaalet: Hvor har De gemt Deres Revolver. Lad blot være, vi ved, at De har et Skydevaaben!

Derefter fulgte en grundig Husundersøgelse, som i de fleste Tilfælde efterlod Lejlighederne i et syndigt Virvar. Arrestanterne førtes ud til en Slags hastigt oprettet »Mellemstation« paa Statsskolen, hvorfra de i Hold og under bevæbnet Eskorte blev ført til Aarhus Arrest. I de følgende Dage blev de een efter een underkastet Forhør i Gestapohovedkvarteret paa Universitetet og fik her en Prøve paa Gestapos grumme Forhørsmetoder. Forbløffende var det for mange af dem at erfare, hvor godt Gestapo havde været underrettet om denne Modstandsorganisation i Horsens. En af de anholdte, Journalist Jørgen Rye, har senere skrevet herom: »Til min Overraskelse trak Gestapomanden Völker en Mappe frem fra Skrivebordskuffen og begyndte at læse op af en Rapport. Der stod mere i denne Rapport om Hjemmeværnet og Gruppeorganisationen i Horsens, end jeg vidste, ligesom der stod alt, hvad jeg havde lavet, og hvad min Gruppe havde til Opgave. Det slog mig ud. Jeg havde ikke ventet at blive præsenteret for saa fuldstændig en Redegørelse af Sagen«. Og da saa Forhøret omsider var sluttet, og Jørgen Rye havde underskrevet den afgivne Rapport, spurgte han Gestapomanden, hvordan det havde været muligt at optrevle Organisationen i Horsens. Hertil svarede Völker: »Jeg kan godt fortælle Dem, at vi i Horsens har de fineste Hjælpere i Jylland. Vi har i en Maaned været klar over Gruppeorganisationen i Horsens. For Deres Vedkommende gælder det, at vi allerede kunde have taget Dem for en Maaned siden, men vi vilde vente til vi havde alle Beviserne samlet«.

Desværre er det ikke lykkedes at konstatere, hvem de omtalte »fine Hjælpere« har været. Gestapohovedkvarteret i Aarhus gennemgik jo nogle Forskydninger, efterhaanden som Krigen skred frem.

Modstandsbevægelsens Ofre afspejlede sig i Røde Kors Krigsværnskontoars Arbejde.

Massearrestationerne den 16. og 19. Maj 1944 havde vakt den største Opsigt og gjort et dybt Indtryk paa Byens Befolkning. Her fik man for Alvor tysk Terror ind paa Livet, og tavse, men truende Folkemængder samlede sig omkring de Gader, som Politisoldaterne afspærrede med deres Maskinpistoler, mens Razziaen foregik. Nogle af Razziaerne varede fra tidlig Morgen til hen paa Eftermiddagen, og Stemningen i Byen steg til Ophidselse for hver Time. For en kort Tid lykkedes det vel Gestapo at hæmme Modstandsbevægelsens Effektivitet, men den forbitrede Modstandsaaand, som Arrestationernes Brutalitet skabte og den Opfindsomhed, som derefter blev lagt for Dagen i Modstandsarbejdet, opvejede langt de Skaar, der var slaadet.

I Massearrestationernes Kølvannd fulgte i Horsens Oprettelsen af en særlig Røde Kors

Institution, et Krigsværnskontor, hvis Arbejde skal omtales her, fordi det afspejler en Fase af Modstandsbevægelsens store Indsats i Horsens.

Røde Kors Kontoret i Aarhus, der paa det Tidspunkt lededes af Direktør Bernhard Kjær, blev ved Massearrestationerne i Horsens fuldstændig overbebyrdet med Arbejde. I Løbet af nogle Dage havde Gestapo jo taget over 80 Mand af Hjemmeværnets Folk. Telefontraadene mellem Aarhus og Horsens glødede. Fra de arresteredes Paarørende skete der Henvendelse paa Henvendelse til Røde Kors Krigsværnskontor i Aarhus. Efter Forhandling med Røde Kors' Bestyrelse i Horsens, hvis Formand netop da maatte underkaste sig en alvorlig Operation paa Hospitalet, blev der paa »Horsens Folkeblad«s Kontor oprettet et Hjælpekontor for Krigsværnskontoret i Aarhus med Redaktør N. Chr. Christensen som daglig Leder.

Overlæge K. F. B. Busch, Kommunehospitalet, stod ligeledes til Raadighed for Hjælpearbejdet, og var — hvad der viste sig efter Befrielsen — Bindeleddet til Ledelsen af de illegale Kredse. De Traade, der gik mellem Frihedsbevægelsen og Hjælpekontoret for Gestapos Ofre — og som naturligvis ikke var kendt — viste sig i mange Tilfælde at være af stor Betydning. Kontorets Stilling blev nemlig dobbeltsidet, for det første at hjælpe Fangernes Paarørende med Raad og Daad, med Oplysningerne og med at etablere Forbindelse, for det andet at faa truede Personer bort fra Farezonen, i flere Tilfælde i Form af Flugt til Sverige.

Krigsværnskontoret i Horsens blev oprettet efter telegrafiske Forhandlinger den 25. Maj 1944, og i det Aar, det kom til at virke, foretog Gestapo ikke mindre end 215 Arrestationer i Byen og Omegnen. Deraf blev ca. Halvdelen frigivet efter kortere eller længere Tids Ophold i Aarhus Arrest eller i Horserød eller Frøslev. Til Tyskland deporteredes 58, deraf døde 5 i tyske Koncentrationslejre og een døde efter Hjemkomsten efter nogle Maaneders Sygeleje. Enkelte var let angrebne af Tuberkulose, men de fleste har i Forhold til de ufattelige Lidelser, de har maattet gennemgaa, klaret sig over Forventning. Syv faldt i Kampen mod Tyskerne og een som Offer for tysk Tortur.

Grundlaget for det Hjælpearbejde, der blev udført for Gestapofangerne og deres Paarørende, var et Kartotek over samtlige Fanger. Indtil 19. September 1944 førtes Kartoteket i Samarbejde med det danske Sikkerhedspoliti. Fra den 19. September fik Røde Kors overdraget Sikkerhedspolitiets Kartotek, og man maatte nu selv fremskaffe alle Underretninger om de foretagne Anholdelser, hvilke ofte var vanskeligt, da Forbindelsen med Gestapo for hver Dag, der gik, blev mere og mere problematisk. Kartotekskortene blev dog hele Tiden ført à jour efterhaanden som der skete Forandringer for de arresterede, og paa den Maade kunde Kontoret holde de Paarørende underrettet om, hvor deres Slægtninge befandt sig.

Saalænge de arresterede befandt sig i Aarhus, var Kontakten Røde Kors Kontoret paa Raadhuset der. Da Horsensianerne flyttedes til Horserød, knyttede Kontoret Forbindelse med Sikkerhedspolitiet i Helsingør. Da Frøslevlejren blev oprettet, var Forbindelsesleddet Røde Kors Kontoret i Padborg samt illegale Forbindelser gennem danske Fængselsbetjente.

Da Horsensianerne deporteredes, gik Forbindelsen over Røde Kors Hovedkvarter i København, Udenrigsministeriet, Jan M. Lyngby, ligesom man i flere Tilfælde rettede direkte Henvendelse til Shell-Huset og den højere Pancke.

Forbindelse med de Arresteredes Paarørende opretholdtes gennem disses Besøg paa Kontoret og ved Udsendelsen af Cirkulærer og Breve, ved Fremskaffelse af Beklædningsgenstande, Tobak o. s. v.

De mange Horsensianere, der sad i tyske Koncentrationslejre, blev overført 15. September, 3. Oktober, 20. Oktober, 29. November og 21. December.

Hvor haardt Horsens var ramt af Gestapos Kno, faar man et stærkt Indtryk af ved at studere en Liste, som Krigsværnskoret i Horsens maatte afgive til Røde Kors Hovedkontor paa et vist Tidspunkt. Denne Liste over Horsensianere i tyske Koncentrationslejre eller hvis Paarørende var bosiddende i Horsens, havde følgende Indhold:

	Overført
Andersen, Erik, København, f. 22. 10. 1920	16. 2. 1945
Andersen, Chr. Anders, Havnen 29	16. 2. 1945
Beck, Otto Carsten, Næsset 21, f. 8. 1. 1917.....	21. 12. 1944
Blicher, Steen Steensen, Aarhus	29. 11. 1944
Bogh, Otto, Amaliegade 16 A, f. 23. 10. 1917.....	5. 10. 1944
Brochmann, Jens, Aaboulevarden 60, f. 2. 2. 1908.....	5. 10. 1944
Dahl, Kaj Vilhelm, Borgergade 23, f. 7. 10. 1894	20. 10. 1944
Dahl, Aage, Klostergaarden, Sognepræst	15. 9. 1944
Engberg, Axel, Randers, f. 27. 2. 1925	29. 11. 1944
Eriksen, Peer, Strandpromenaden 15.....	21. 12. 1944
Eriksen, Anton Eggert, Nørregade 16, f. 12. 8. 1921.....	5. 10. 1944
Hansen, Ditlev Keller, Emil Møllersgade 18, f. 18. 10. 1911	21. 12. 1944
Hansen, Jens Peter, Allégade 30, f. 3. 3. 1920	21. 12. 1944
Hansen, Fritz Peter, Frederiksgade 87, f. 21. 3. 1927.....	5. 10. 1944
Hansen, Karl Osvald, Løvhøjvej 6, f. 26. 4. 1916.....	5. 10. 1944
Hansen, Johan Gotlieb, Padborg, f. 10. 1. 1921.....	12. 1. 1945
Jensen, Villy Dahl, Søndergade 31, f. 14. 9. 1920	5. 10. 1944
Jensen, Regnar, Sønderbrogade 83, f. 25. 10. 1923	21. 12. 1944
Jensen, Aage, Kongensgade 25, f. 22. 7. 1905.....	21. 12. 1944
Jensen, Svend Aage, Borgergade 18, f. 13. 11. 1909	21. 12. 1944
Jessen, Ingvar, Aarhus, f. 18. 3. 1914.....	12. 1. 1945
Jørgensen, Jørgen Hermann, Grønnegade 24, f. 23. 6. 1888	20. 10. 1944
Kieler, Flemming, København, f. 22. 6. 1922	15. 9. 1944
Kieler, Jørgen, København, f. 23. 8. 1919	15. 9. 1944
Knudsen, Thomas Peter, Sundvej 40, f. 28. 1. 1905	15. 9. 1944
Korup, Søren, Fredericiagade 4 A, f. 5. 4. 1922	5. 10. 1944
Kristensen, S. Laugaard, Jyllandsgade 5, f. 19. 4. 1911	16. 2. 1945
Lykkeberg, Steen, Frederiksberggade 20, f. 15. 4. 1924	5. 10. 1944
Lykkeberg, Ove, Enggade 11, f. 12. 5. 1920	5. 10. 1944
Løvschal, Rolf, Sundvej 25, f. 1. 8. 1917	21. 12. 1944
Madsen, Erik Krogsgaard, Idrætsvej 22, f. 2. 10. 1922.....	21. 12. 1944
Madsen, Chr. Riis, Smedegade 86, f. 3. 9. 1902	21. 12. 1944
Madsen, Jørgen, Søndergade 31, f. 7. 2. 1922	5. 10. 1944
Madsen, Knud Otto, Søndergade 28, f. 15. 9. 1916	5. 10. 1944
Mikkelsen, Anton Peter Christian, Tordenskjoldsgade 8, f. 26. 3. 1907	21. 12. 1944
Miller, Hans Erik, Nørregade 28, f. 6. 6. 1920	16. 2. 1945
Mortensen, Poul Rønne, Mælketorvet 6, f. 24. 11. 1907	21. 12. 1944
Møller Rosensteen, Søren Chr. Thomsen, Frejasgade 24, f. 27. 2. 1916.....	21. 12. 1944
Nielsen, Andreas, Bøghsgade 43, f. 12. 8. 1902	21. 12. 1944
Nielsen, Chr. Elkjær, Grønnegade 3, f. 20. 8. 1923	21. 12. 1944
Nielsen, Viggo Emil, Fredensgade 10, f. 4. 2. 1908.....	21. 12. 1944
Nielsen, Verner Høj, Sønderbrogade 7, f. 19. 3. 1924.....	5. 10. 1944

	Overført
Nielsen, Carl Bøgh, Sønderbrogade 10, f. 16. 9. 1920.....	21. 12. 1944
Nielsen, Orla, Aaboulevarden 46, f. 2. 12. 1924.....	5. 10. 1944
Nielsen, Aksel G., Fjordsgade 47, f. 3. 1. 1920.....	5. 10. 1920
Pedersen, Erik Hjerred, Jessensgade 4, f. 14. 11. 1924.....	5. 10. 1944
Porsgaard, Martin Iver, Allégade 33, f. 20. 1. 1923.....	16. 2. 1945
Rasmussen, Verner Willy Egon, Aaboulevarden 94, f. 18. 12. 1917.....	16. 2. 1945
Rasmussen, Orla Helmuth, Frederiksgade 62, f. 19. 10. 1911.....	21. 12. 1944
Rottbøl, Jens Chr., Fredericiagade 4, f. 10. 6. 1923.....	21. 12. 1944
Rye, Jørgen Kragelund, Journalist, Kattesund 19, f. 4. 11. 1918.....	21. 12. 1944
Rørvang, Børge Erik Norup, Viborgvej 9, f. 13. 4. 1923.....	21. 12. 1944
Schaumann, Arnold Ernst, Sundvej 4, f. 4. 9. 1921.....	20. 10. 1944
Sørensen, Adolf, Smedegade 90, f. 9. 12. 1925.....	5. 10. 1944
Sørensen, Ove Misfeldt, Sjællandsgade 2, f. 18. 2. 1925.....	5. 10. 1944
Thomsen, Iver, Nylandsallé 44, f. 3. 12. 1913.....	21. 12. 1944
Transel, Gunnar, Søndergade 43, 21. 7. 1925.....	5. 10. 1944
Wive, Magnus Kaj, Aaboulevarden 29 B, f. 9. 4. 1905.....	5. 10. 1944

Desuden var der overført seks Horsensianere til tyske Tugthuse. Fire af disse var be-naadet fra Dødsstraf til livsvarigt Fængsel, og de slap alle velbeholdent hjem. Deportatio-nerne gav naturligvis Anledning til hjerteskrærende Henvendelser fra Hundreder af Paa-rørende, der gik i Angst for, at det nu netop var deres Søn eller Fader, der var gaaet Syd paa. Kontoret sørgede derfor hurtigst muligt for at skaffe Underretning frem, og var Ulyk-ken sket, kørte Lederen personlig rundt til de Paarørende og gav dem Underretning. Det samme var Tilfældet, naar Meddelelser om Dødsstraf indtraf. Iøvrigt var det ofte en stor Trøst for de Paarørende, naar man kunde lade et eller andet Brev fra en af de Deporterede mangfoldiggøre. Mange Breve gik jo tabt, og denne »Udveksling« af Breve fra det store Horsenskontingent i Tyskland var til stor Hjælp.

Kontorets Virksomhed vakte ogsaa en Overgang Gestapos Mistanke, og Redaktør Chri-stensen blev afhentet og afhørt, sigtet for at have indsmuglet store Mængder af Tobak til Frøslevlejren i den Tid, hvor der var Rygeforbud og for at skrive »illegale« Breve om For-holdene i de tyske Koncentrationslejre og Fængsler. Desuden var der ogsaa en Sigtelse for at føre Stikkerkartotek for Horsens.

Der forelaa imidlertid ingen Beviser og Sigtelserne blev opgivet.

Da de danske og norske Fanger kom til Møgelkjær. Grev Folke Bernadottes Besøg.

Inden vi vender tilbage til Skildringen af Modstandsstyrkernes Opstilling i Horsens og deres Aktioner, er der et Kapitel i Forbindelse med Røde Kors Arbejde og Statens civile Luftværn, som man ikke kan forbigaa: Møgelkjærlejrens Oprettelse som en Station paa de norske og danske Koncentrati-onslejrfangers Vej til Friheden og Grev Folke Bernadottes Be-søg paa Horsenseggen og i Lej-

Øverst ses Medlemmer af Forsyningstjenesten fotograferet under en Faldskærm foran to af deres Biler, som kørte »Godset« hjem. Nederst Lederen af Horsens-tjenesten. Fra venstre Chefen Bendt Jensen, Pladsleder Carl Nielsen og Næstkommanderende Henriksen.

ren. Det vil altid være et uforglemmeligt Kapitel, ikke alene i Horsensegnens Historie under Besættelsen, men i hele Landets.

I sidste Halvdel af April Maaned havde Fængselsmyndighederne i Horsens faaet Meddelelse om, at den beskedne Arbejdslejr, der var indrettet paa den tidligere Herregaard Møgelkjær umiddelbart syd for Horsens, i Lyntempo skulde laves om til en Lejr, der kunde rumme 1500 Mennesker. Arbejdsministeriets Folk var mødt frem og havde taget fat paa Opgaven med et Tempo og et Humør, der gjorde det sikkert, at Arbejdet i hvert Fald ikke havde nogen Forbindelse med Fremme af tyske Interesser. Derfor opstod snart de vildeste Rygter i Horsens By, og omsider bekræftedes det, at Grev Folke Bernadotte ved sine Forhandlinger med Himmler havde opnaaet, at de norske og danske Koncentrationslejr-fanger kunde føres hjem eller til Sverige, og at Møgelkjær skulde være en Gennemgangslejr for dem. Saa kom der for Alvor Fart i Arbejdet. Over 100 Haandværkere arbejdede i Iltempo med Lejrens Indretning, og fra H. O. K. I., der havde Depot for Arbejdsministeriet, førtes uanede Mængder af Varer, Madrasser, Tæpper o. l. ud til Møgelkjær. Saa blev otte Rutebiler i Horsens udtaget til at være Led i den Autobus-Konvoj, der skulde føre Koncentrationslejrenes Ofre hjem til Danmark. Busserne blev alle hvidmalede og forsynede med store Dannebrogssflag. I Spænding ventede man de første Nordmænds og Landsmænds Ankomst til Lejren.

Røde Kors og Statens civile Luftværn havde oprettet en Modtagelsesstation i Bredal Kro. Motorordnanser og Kommandocentralen stod til Raadighed for at virke som Lodser for Hjembringelsesbilerne, og da en Bilkonvoj Gestapofolk kom og prøvede paa at lave et »hold op« ved Kroen, havde man den Fornøjelse at vise dem en forkert Vej til Lejren, saa det tyske Bevogtningsmandskab til Lejren blev mange Timer forsinket. Disse Timer blev benyttet til en bevæget Modtagelse af de første Hold Nordmænd og Danskere.

I denne hyggelige Landevejskro serveredes der let Mad og en Pilsner til alle Fanger. Selv om Patrioternes Maver langt fra var vænnet til dansk Kost endsige en god dansk Øl, saa var Glæden over disse Lækkerier alligevel stor. — »Ja, jeg ved godt, at jeg maaske ikke kan taale den, men nu har jeg saa længe fantaseret om en dansk Pilsner, saa ned skal den«, sagde en Fange glædestraalende over sin Øl. I de første Morgentimer blev Dannebrog hejst til Tops paa Byens Flagstænger. Det var et gribende Øjeblik, fordi det skete umiddelbart efter at en blandet dansk-norsk Konvoj var ankommet til Kroen. Med blottede Hoveder stod Fangerne fra Neuengamme og Hjælpemandskabet og saa snart det ene, snart det andet Dannebrog gaa til Tops i Byen. Ingen sagde noget, men det duggede i Øjnene. Det var første Gang Tyskerfangerne saa Dannebrog efter Maaneders Indespærring, og Stemningen og Glæden greb dybt om Hjerterne.

Det var hurtigt rygtedes, at Fangetransporterne gjorde Holdt i Bredal Kro paa deres Vej til Møgelkjær, og Hustruer til de Internerede begyndte at indfinde sig. Naar Konvojerne kom, løb de fra Bil til Bil. Stor var Gensynsglæden, hvis Manden var med — og bitter Skuffelsen for dem, der ikke fik Held med deres Søgen. Det var jo kun den ene Halvdel af Fangerne, der naaede herop. Den anden blev ført til Frøslevlejren.

De, der deltog i denne uofficielle Modtagelse af Koncentrationslejr-fangerne, vil aldrig glemme disse Dage og Aftener, der stod som Forløbere for Freden. De tyske Vogtere var allerede saa demoraliserede, at de ikke gjorde Indvendinger mod, at Fangerne blev inviteret ind paa Hyggeophold i Kroen, mens de selv maatte sidde udenfor og fryse uden at faa vaadt eller tørt.

En norsk Fange tog ved denne første Velkomstlejlighed Ordet og sagde:

»Vi er ubeskrivelig lykkelige, og vi er saa taknemlige overfor Danskerne. De Baand, som er knyttet mellem danske og norske Fanger i tyske Koncentrationslejre, vil holde ind

i Fremtiden. Vore Lidelser har været ubeskrivelige. Hvis ikke Dansk Røde Kors havde sendt de vældige Forsyninger af Levnedsmidler til Lejren, var ikke en Fjerdedel af Fangerne kommet hjem. De pinte os ned under Sultegrænsen. De tappede langsomt Livet af os — men de danske Pakker og svensk Røde Kors' Tilsyn med Lejren reddede os — og det var i sidste Øjeblik, Hjælpen kom ...»

I Møgelkjær blev Fangerne modtaget af Hipomænd. Saa Indtrykket var ikke godt. De skældte og truede med deres Maskinpistoler og gjorde Forsøg paa at genere Overlæge Busch og hans Hjælpere af Læger og Sygeplejersker og D. K. B. er i deres Arbejde for at komme til at pleje Fangerne, hvoraf mange var dødssyge.

Danske Kvinders Beredskab i Horsens under Ledelse af den afholdte og meget dygtige Formand, Fru Julie Them, udrettede Vidundere i disse hektiske Dage. Til Trods for Hipornes Maskinpistoler fortsatte de uanfægtet deres Hjelpearbejde og holdt ud lige saa længe Lejren varede.

Efter kort Tids Forløb forsvandt Hipoerne iøvrigt. Den tyske Kommandant vilde ikke have dem. Han var godt klar over, at det kunde komme til Uroligheder, hvis han beholdt dem. Det almindelige tyske Bevogtningsmandskab var sløvt og kunde købes til at lukke Øjnene. Man saa derfor det Særsyn, at mange Fanger »plankede« den. Nogle forsvandt helt og skabte stor Forvirring i mange horsensianske Hjem, naar de mødte op med deres Skaldpander og mærkelige Paaklædning. De blev naturligvis alle hjulpet i andet Tøj, forsynet med godt Hovedtøj og falske Papirer og sendt af Sted paany. Andre tog sig blot en kort Udgangstur og vendte tilbage til Lejren igen. De syntes ikke, at de vilde volde Røde Kors Vanskeligheder ved at fordufte. For de internerede vilde Møgelkjærpholdet have været et rent Paradis, hvis ikke mange af dem havde faaet deres Maver saa ødelagt i Tyskland, at de reagerede ved Mødet med den danske Kost. Flertallet af Fangerne fik »Møgelkjærssyge« — og mærkeligt nok fik mange af de assisterende D. K. B. er og Fængselspersonale ogsaa denne Sygdom, som det tog dem lange Tider at overvinde.

En Mærkedag i Møgelkjærs kortvarige Historie som Lejr var den Dag, da Grev Folke Bernadotte aflagde Lejren et Besøg og havde en kort Samtale med de tyske Myndigheder. Grevens resolute Væsen og de tyske Myndigheders Respekt for hans Personlighed gjorde et dybt Indtryk paa alle.

Tre Uger efter Ordren til at indrette Lejren var den atter affolket. Forinden indtraf der dog et Optrin, som ogsaa er værd at notere. Det var Nordmændenes Tillidsmænd, der — for Øjnene af SS og Gestapo — takkede de danske Kammerater for deres Troskab og ukuelige Mod, for deres Fædrelandssind og deres Kamp mod Undertrykkerne. »Nu gryr den nye Dag. Nu falder Lænkerne snart. Leve det frie Danmark, som vi elsker og beundrer!« Møgelkjær blev for utallige danske og norske Koncentrationslejr fanger det første gode Minde og Haab om en bedre Tilværelse efter Maaneders Elendighed og Savn.

De væbnede Styrker reorganiseres og Frihedsraadets Lokalkomité dannes.

Som nævnt lykkedes det ikke Gestapo at lamme Modstandsbevægelsen med de foretagne Massearrestationer i Horsens i Begyndelsen af 1944. Tværtimod gav Modgangen kun Anledning til yderligere Udfoldelse af Aktivitet, i Begyndelsen delt, men snart samlet og

koordineret under en dygtig og fast Byledelse og en Lokalkomité dannet i Folkestrejkeperioden paa Opfordring af Frihedsraadet.

En Gren af Arbejdet udgik fortsat fra »Aksel«s Gruppe, som det var lykkedes at holde sammen paa. Den fortsatte under Ledelse af A. P. Andersen (»Sømanden«). Gruppen modtog stadig ny Tilgang og fik ogsaa Forbindelse med Grupper, som foretog mindre Sabotager paa egen Haand og Folk, som tidligere havde haft Forbindelse med H. H. Denne Gruppe blev efterhaanden formeret til den Organisation, som fik Navnet Kolonne »Nord«.

Men ogsaa indenfor H. H. var der efter den sidste Razzia den 19. Maj een Gruppe, som var intakt. Denne Gruppe, hvis Kernetropper var gamle, grønne Spejdere, havde stedse været meget aktiv og blev nu en Slags Ledergruppe for den Organisation, der byggedes op paa Grundlag af Overbetjent, Kaptajn Jørgensens forberedende Arbejde og Kriminalbetjent Jens Sørensens Arbejde som Byleder. Kriminalbetjent Jens Sørensen blev efter Razziaen den 19. Maj udpeget til Byleder af Midtjyllandsledelsen, som han havde Kontakt med. Overbetjent, Kaptajn Jørgensen spillede en Rolle i det resolute Reorganisationsarbejde med de væbnede Styrker, som maatte udføres umiddelbart efter Razziaerne. Han var klar over, at et Arbejde paa længere Sigt i Horsens for hans Vedkommende var umuliggjort ved Razziaerne, men han blev alligevel i Byen en fjorten Dages Tid for at se, hvor store Skaar, der var slaaet i Arbejdet og for at faa tilrettelagt Rammerne for den kommende Udvidelse. At denne vilde komme, var der ingen Tvivl om. Først da dette Grundlag var skabt, rejste Kaptajn Jørgensen til Sabotr ernes »Sommerlejr«, hvor Folk, der maatte gaa under Jorden, lærte Sabotage. Inden denne Lejr sluttede sin Virksomhed, var han blevet dens Chef. Senere udførte han et betydeligt Arbejde som Byleder, først i Grenaa og senere i Aalborg, hvor han fungerede ved Kapitulationen.

Den omtalte Gruppe, som Bylederen Jens Sørensen havde Kendskab til i Maj, bestod af Boghandler Svend Christensen, hans Broder, Bogholder Asger Christensen, Landinspektør O. E. Clemmesen, Gartner Ebert Andersen og Maskinisterne Finn Andersen og Ferdinand Momme. Da Kaptajn Jørgensen var kommet til Grenaa, sendte han som en yderligere Arbejdskraft til denne Gruppe Reservebetjent Georg W. Andersen fra Grenaa, som havde maattet gaa under Jorden deroppe. Georg Walther Andersen udførte under Dæknavnet Henry et stort og helt modigt Arbejde i Horsens, hvor han senere faldt under en Ildkamp sammen med David Vang Jensen.

Hele Sommeren arbejdede denne Gruppe ufortrødent med at skaffe Vaaben og med Jernbanesabotage, og i August Maaned begyndte man for Alvor at skabe Tilgang til Organisationen paany.

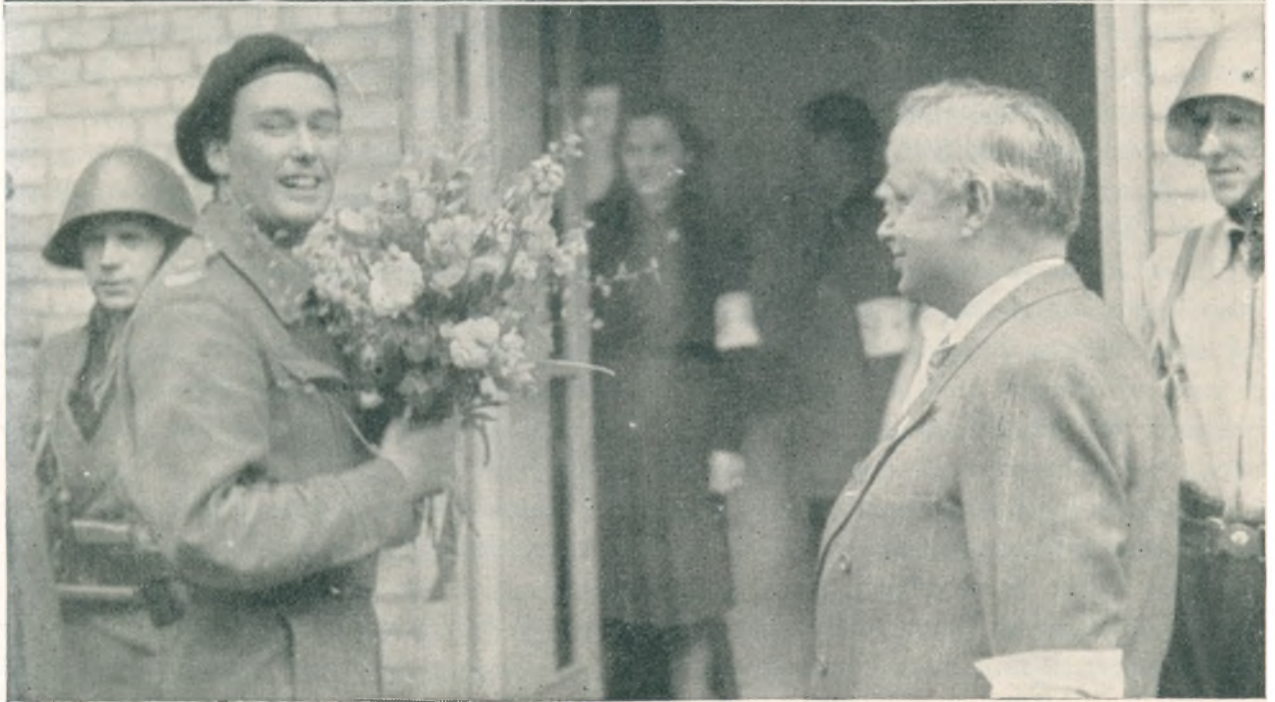
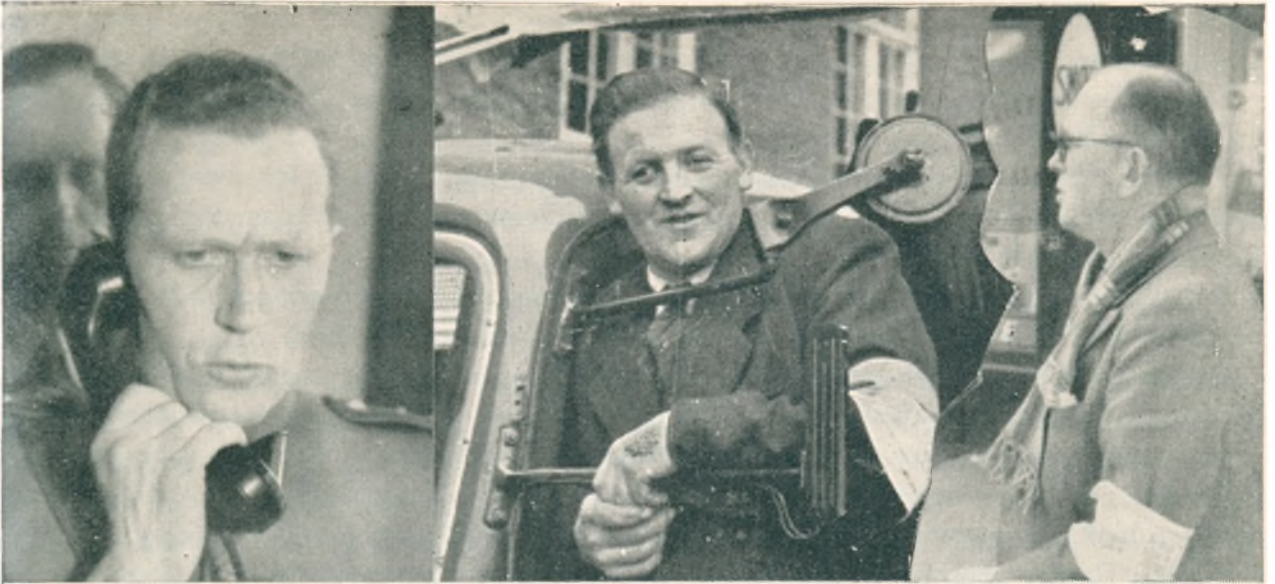
August Maaned blev her som andre Steder en betydningsfuld Tid for Modstandsbevægelsen. Paa Opfordring af Frihedsraadet dannedes der en Lokalkomité i Horsens bestaaende af Repræsentanter for de samme Retninger, som havde dannet selve Frihedsraadet.

I Horsens kom Lokalkomitéen til at bestaa af følgende: Fuldmægtig Waldemar Sørensen (Frit Danmark), Kommunel rerinde Maren Juul (Ringen), Arbejdsmand Peter Sabroe (Dæknavn: Peter Jørgensen eller Anton) (Danmarks kommunistiske Parti), Landinspektør O. E. Clemmesen (Dansk Samling), Kriminalbetjent Jens Sørensen (Lederen af de væbnede Styrker). Som Re-

 verste Række fra venstre: Byleder, Kriminalbetjent Jens Sørensen, den kendte Dropping-Vognmand Hjerrild, der transporterede de store Mængder »Gods«, og Politilederen, Kaptajn N. Hjelmfeldt.

I mellemste Række et Billede fra Stabskontoret i Hovedkvarteret ved Kapitulationen. Siddende fra venstre R ngselsbetjent Thomassen, Trafikassistent Mortensen, Boghandler Sv. Christensen og Disponent Brock. Staaende fra venstre: A. P. Andersen (Sømanden), Gartner Ebert Larsen og Ferdinand Momme.

Forneden ses den engelske Major Fisher fra The royal Dragoons ankomme til Hovedkvarteret i Horsens umiddelbart efter Befrielsen. Til højre Lederen af Røde Kors' Krigsv rningskontor i Horsens, Redaktør N. Chr. Christensen.

præsident for de store Kredse af Befolkningen, der stod bag Frihedsbevægelsen, indtraadte Pastor Aage Krohn og Formanden for Sølvmedenes Fagforening, R. Wikke.

Da Landinspektør Clemmesen efter en Aktion blev arresteret af Tyskerne i Januar 1945, indtraadte Overlæge Busch i Komitéen.

I Spidsen for de væbnede Styrker stod en Byledelse bestaaende af Jens Sørensen (Leder) samt Boghandler Svend Christensen, Landinspektør Clemmesen og Arbejdsmand Peter Sabroe. Herunder sorterede de militære Opgaver.

Lokalkomitéen fik tildelt de civile Opgaver indenfor Modstandsbevægelsen, f. Eks. Henvendelser til Befolkningen og Udfærdigelse af de nødvendige Kartoteker.

Paa det militære Omraade arbejdedes der ivrigt under Jens Sørensens Ledelse. Reservebetjent G. W. Andersen (Henry) fungerede som Vaaben- og Sprængstofdepotforvalter, som Vaabeninstruktør og som Afsender af Vaaben o. s. v. Vedrørende Transportspørgsmaalet havde den omtalte Gruppe det Held at komme i Forbindelse med Vognmand Aage Hjerrild, der haardnakket nægtede at modtage Betaling for Kørselen, skønt han maatte køre Nat efter Nat. Han er utvivlsomt en af dem, der har transporteret flest Vaaben i Danmark.

Efter Razziaerne var Vaabenbeholdningerne imidlertid saa beskedne, at Gruppens Folk ikke havde Revolvere med ved de første Jernbanesabotagehandlinger. Det vilde være alt for risikabelt at miste de faa Vaaben, man paa det Tidspunkt raadede over.

Som Mødested for det daglige Arbejde i Gruppen benyttedes Holms Boghandel i Graven, hvis Indehaver er Sv. Christensen. En stor Del Forhandlinger og Organisationsarbejde foregik hos Landinspektør Clemmesen, der ogsaa havde en stor Korrespondance til udenbys Forbindelser. Gruppen optog efterhaanden et intimt Samarbejde med andre Medlemmer af Modstandsorganisationer, der havde overlevet Razziaerne, bl. a. med Skotøjshandler Brock jun., og Rekrutteringen gik i det hele taget fint.

Inden December samme Aar var der opstillet en Styrke paa 300 Mand.

To »Slag«, hvor Tyskerne kæmpede mod hinanden.

Samtidig med Hvervningen blev Jernbanesabotagen drevet med megen Flid. Som det fremgaar af Navnet virkede Kolonne »Nord« i det nordlige Felt, medens Seksmandsgruppen og dens Medarbejdere holdt til Syd for Byen, udenfor Horsens, ved Hatting, Løsning og Hedensted. Man havde sine Forbindelser ved Banen, der kunde give Oplysninger om Troppetransporternes Ankomster, og man fik ogsaa Ordrene gennem Særmeldinger i Radioen. Naar der var Hilsener til Fynboen betød det, der skulde laves Jernbanesabotage tre Nætter i Træk.

Under Jernbanesabotagerne kom det til en lang Række spændende Episoder. Selv om Vagtposterne stod tæt, forstod Sabotørerne at undgaa dem. De kendte naturligvis snart Banestrækningen ud og ind og vidste, hvor Smuthullerne var. To Episoder fra Syd og Nord er værd at mindes, fordi de dengang gav Anledning til en Række vilde Rygter om store Slag, der var udkæmpet paa Banelinjen. I Virkeligheden var det Sabotørerne, der havde narret tyske Patruljer til at gaa i Kamp mod hinanden.

Berømt er saaledes »Slaget ved Hatting«. Ebert Larsen, Aabo Hansen, Kjeldsen og Asger Christensen rykkede ud paa en Aktion, der blev iværksat efter Særmelding fra B. B. C., netop en Hilsen til »Fynboen«.

De havde lagt to Gange to Bomber mellem Horsens og Hatting Stationer. De to Bomber var indstillet til to Timers Ventetid og de to til 20 Timers Ventetid. Nu var der imidlertid

den Omstændighed ved det plastiske Sprængstof, som benyttedes, at stærk Kulde forsinkede Tiden for Sprængningens Indtræden. Det varede 2½ Time, inden de første Bomber gik og paa det Tidspunkt var Horsenssabotørerne naturligvis over alle Bjerge.

Men næste Aften besluttede Tyskerne, at nu skulde der i hvert Fald ikke komme Sabotører ind paa Banelinjen paa det Sted, og de fordoblede derfor baade deres Vagtposter og deres Opmærksomhed. Tyskerne vidste ikke noget om, at der allerede fandtes Bomber paa Banelinjen, saa al deres Opmærksomhed hjalp ingen Ting. Ud paa Aftenen sprang derpaa med nogen Forsinkelse de »langsomme Bomber«, og de sprang i umiddelbar Nærhed af de tyske Vagtposter.

Lidt længere henne paa Linjen var der endnu et Hold tyske Vagtposter, og de begyndte straks at fyre paa Holdet ved Sprængningsstedet i den Tro, at det var Sabotører, de havde for sig der. Begge Hold gik omgaaende i Dækning paa Jernbanelinjen og begyndte en overordentlig livlig Skududveksling. Sabotørerne nød denne Ildkamps Larm inde i Byen. De nød den dobbelt, først og fremmest fordi deres Bomber arbejdede, mens de selv kunde tage sig en Friaften, og dernæst fordi Tyskerne var blevet narret til at slaas indbyrdes.

Ogsaa Afsnittet nord for Horsens kunde opvise en Episode af lignende Karakter. Beboerne ved Stationen i Tvingstrup blev en Nat ved 3-Tiden vækket ved et frygteligt Skyderi. Det var ikke af ufarlig Karakter, idet Kroens Tag blev gennemhullet af Kugler. Man troede, at der havde fundet en voldsom Ildkamp Sted mellem Sabotører og tyske Soldater, men da Dagen gryede, viste det sig, at Ildkampen var blevet udkæmpet mellem to Hold tyske Vagtposter, der var gaaet fejl af hinanden. En tysk Soldat blev dræbt og en anden dødelig saaret ved den Lejlighed.

Da Mandtalslisterne gik op i Luer.

En anden Episode fra den Tid var en større Autodafé, som Frihedskæmperne foranstaltede i Centralbibliotekets Gaard paa den gamle Statsskole midt for Offentlighedens Øjne og uden Hensyn til de tyske Troppers Tilstedeværelse. Folkeregistret var allerede blevet ødelagt ved en Aktion foretaget af Marinus Sørensen, men Mandtalslisterne var blevet tilbage, saa et nyt Folkeregister ved deres Hjælp kunde rekonstrueres. De maatte altsaa fjernes og en Ekspedition bestaaende af Georg W. Andersen, Ferdinand Momme, Finn Andersen og O. E. Clemmesen paatog sig at løse Opgaven. De gik ind i Kommunens Administrationskontorer ved Siden af Biblioteket og støvede rundt mellem Reolerne for at finde Listerne, indtil en Mand pludselig viste sig ved Indgangen. Det var Kommunalbetjenten, og det var lige ham, man manglede til at give Oplysninger. Omsider blev Mandtalslisterne baaret ned i Gaarden, efter at man forsigtigt havde laaset baade Kommunalbetjenten og hans Kone inde i deres Lejlighed.

Arbejdet med at bringe Mandtalslisterne ned foregik, medens Folk ilede til og fra Biblioteket og Eleverne til Aftenskolen begyndte at indfinde sig, men Gruppemedlemmerne lod som ingen Ting og sagde blot engang imellem til hinanden, saa det kunde høres: »Læg dem nu pænt, saa L. A. B. kan afhente dem i Morgen tidlig«. Grunden til at man ikke kørte dem bort var, at den dertil beregnede Lastbil var blevet temmelig pludselig optaget af en Vaabentransport. I Stedet hældte man tilsidst nogle Liter Benzin ud over Listerne og satte en Tændstik til. Flere Meter høje Flammer slog op og imponerede Folk i den Grad, at ingen tænkte paa at se efter Frihedskæmperne, som stille gik bort.

Bagefter opdagede de, at de helt havde glemt at laase Ægteparret ud. Georg W. Andersen, der altid var meget hensynsfuld, ringede til Vagtværnet, der spurgte inkvisitorisk:

»Hvem taler vi med?«. »Det skal De ikke interessere Dem for«, sagde Georg W. Andersen, »gaa blot hen og befri Kommunalbetjenten i Administrationsbygningen, han er nemlig blevet laaset inde ved et Uheld«. Bagefter sendte de opmærksomme Sabotører en Buket Blomster til Ægteparret med en ærbødig Undskyldning for den Forskrækkelse, de havde forårsaget.

Befrielsen af de politiske Fanger paa Statsfængslet.

En Aktion, der vakte stor Opsigt Landet over, var Befrielsen af de politiske Fanger paa Statsfængslet i Horsens. Den blev meget omhyggeligt og grundigt forberedt. Gennem Pastor Mikkelsen paa Statsfængslet blev der rettet Henvendelse til Fangerne, om de ønskede at komme ud. Det kunde godt være et Spørgsmaal, for som Patrioter fik de jo en god Behandling i Fængslet, og man havde oven i Købet lovet dem, at de skulde blive sluppet ud, hvis der skulde vise sig Tegn til, at Tyskerne ønskede dem overført til tysk Fængsel. Alligevel kunde man ikke være sikker paa, at disse Forholdsregler kunde tages i Tide, og Forberedelserne til Aktionen blev derfor fortsat.

Efterhaanden ændredes ogsaa Fangernes Indstilling, og de var nu alle opsat paa at komme ud undtagen Christmas Møllers Skipper. Han havde kun kort Tid tilbage af sin Straf og ønskede ikke at udsætte sin Familie for Risiko ved at stikke af, idet Søgelyset jo muligvis særlig var rettet mod ham.

Ved Nytaarstid 1944 blev Aktionen saa iværksat kort før Mørkets Frembrud Kl. 14,45. Pastor Mikkelsen havde smuglet Vaaben ind og havde tillige draget Omsorg for, at de 15 Fanger kom til at tage deres Gaardtur i en Gaard, som forud var udpeget. Det var Regnvej, men skønt det altid var Koutume, at Fangerne optraadte med Træsko under Gaardturene i Regnvej, var de mærkeligt nok den Dag blevet instrueret om at tage Sko eller Støvler paa, hvilket havde vakt nogen Forundring blandt uindviede paa Stedet.

Til Aktionen blev benyttet en stor Lastvogn fra Falcks Redningskorps. Falck-Mændene blev for et Syns Skyld holdt op, men var iøvrigt klar nok over, hvad der skulde foregaa. Falck var altid parat til at yde Frihedsbevægelsen værdifulde Tjenester og Assistanter og oplevede i den politiløse Tid bevægede Stunder som Forløber for Vagtværnet.

I tusende Fart kørte Vognen op langs Østsiden af det høje Hegn, der omgiver Tugthusets Omraade. To Mænd sprang af og gav sig til at klippe Hul i Traadvævet, og Hovedmændene ved denne Lejlighed, de to uadskillelige Kammerater Georg W. Andersen og David Vang Jensen, gik ind gennem Hullet og passerede Hækken med en Specialstige, som Tømrermester Steffensen havde lavet.

Fangerne var gennem Fængselspræsten blevet instrueret om, at de skulde holde sig klar, naar de hørte en dump Lyd mod Muren, saa de var straks parate, da Stigen blev sat til. Georg W. Andersen og David Vang Jensen kravlede op paa Fængselsmuren, satte sig overskrævs paa den og dækkede derfra Gaarden med deres Maskinpistoler samtidig med, at de halede Stigen op og sænkede den ned i Fængselsgaarden. Fangerne var ikke sene til at entre Stigen, og de firedes sig ned udenfor ved Hjælp af nogle Tove, de to Sabotører havde medbragt.

En Mand, der var blevet holdt op under Aktionen, paastod bagefter, at det hele ikke havde staaet paa i mere end tre Minutter. Paa Lastvognen blev Fangerne straks forsynede med Frakker, Halstørklæder og Hatte og kravlede i Ly under en Presenning. Vognen kørte dem til Langemarksvej og videre til Parallelvej, hvorfra de en for en begav sig til et

Værelse i Holmboes store Ejendom paa Nørregade. Hele det store Apparat, som Jens Sørensen havde været med at planlægge, klappede som det skulde. I Løbet af 14 Dage var Fangerne forklædt, forsynet med falske Legitimationskort, Rationeringsmærker og andet Tilbehør og sendt ud af Byen i forskellige Verdenhjørner, men med hver sin Bestemmelsesadresse.

Den illegale Lægefamilie i Horsens.

Mange Lægehjem har ydet en tapper Indsats under Danmarks Frihedskamp, og man kan ikke skrive om Frihedsbevægelsen uden ogsaa at nævne den illegale Lægefamilie i Horsens, berømt som en af Landets mest illegale Familier. Lægefamilien Kieler i Horsens blev udsat for svære Prøvelser under Besættelsen, men kunde mødes lykkeligt genforenet efter Befrielsen. Paa et vist Tidspunkt sad Far, to Søstre og to Brødre i tyske Fængsler eller Koncentrationslejre. Læge Kielers to Sønner undgik kun ved Spil af Skæbningen en Dødsdom og maatte hele den haarde Tur igennem i Tyskland.

De to Søstre og de to Brødre studerede alle og begyndte paa det illegale Bladarbejde i 1942. Brødrene var med til nogle af de første Sabotager, der udførtes her i Landet. En Overgang befandt de sig i Aarhus og samarbejdede med Peer Borups Gruppe i Horsens. Saa flyttede de fire Søskende sammen i en fælles Lejlighed i København og begyndte i stor Stil at hjælpe Jøder over Sundet. Derved kom Brødrene i Forbindelse med Holger Danske-Organisationen og samarbejdede med »John«, Matematiklæreren Svend Otto Nielsen, ved en meget lang Række Sabotager. Ved »John«s Anholdelse maatte hele Familien gaa under Jorden, men fortsatte hver for sig. Brødrene blev derefter anholdt under den H. D.-Aktion i Aabenraa, hvor Peer Borup faldt.

Nogle Dage senere blev Læge Kieler anholdt og lidt senere begge Søstre Elsebeth og Bente. Elsebeth kom i Vestre Fængsel til at sidde i Celle sammen med Kvinderne fra Hvidsten Kro efter Henrettelserne. Brødrene blev kun ved et Tilfælde reddet fra Eksekution. Nogle Gestapofolk havde ikke faaet deres Rapporter om Kielernes Sag færdige. Derfor kom Hvidstensagen for i Stedet for deres Sag. Kun tre Dage efter udviklede Situationen sig under Folkestrejkerne saaledes, at Krigsretterne blev ophævede. Tyskerne turde i de Dage ikke foretage flere Henrettelser, og Brødrene Kieler kom til Frøslev i Stedet for at blive skudt. Senere blev de deporterede til Tyskland, men sidst i Maj Maaned 1945 kunde Flemming og Jørgen Kieler fejre et lykkeligt Gensyn med den samlede Familie i Horsens og genoptage deres Studier. Allerede under Opholdet i Koncentrationslejren havde de som Medicinere kunnet gøre Nytte blandt deres Kammerater som Revierlæger.

Smuk Anerkendelse til Droppingholdene.

Torsdag den 24. Maj 1945 var en stor Dag for Droppingholdene paa Egnen. Da fik de Besøg af den jyske Nedkastningschef Toldstrup, Commander Hollingworth og Major Winkelhorn, som kom for officielt at takke dem for deres Indsats i Danmarks Frihedskamp. Man kan ikke hædre Modtageholdenes Arbejde bedre end ved at gengive nogle af Toldstrups Udtalelser ved denne Lejlighed.

Ikke mindre end 200 Modtagerfolk, der alle havde været knyttet til Vaabenafhentning, deltog i den store Parade. Af disse udgjorde de 180 Mand Modtagegrupperne fra Egnen rundt om Amtets Pladser, medens de 20 var fra Horsens. Ialt var der 10 Droppinghold, som stod opmarcheret i 5 Mands Kolonner og bag hver Gruppe holdt den Lastbil, som den havde benyttet til de natlige Vaabentransporter. Det var ikke alene Mænd, der havde gjort et Stykke Arbejde paa dette Omraade. I Nr. Snede Gruppen saas flere Kvinder, og med i Overby-Gruppen var den 76-aarige Fru Maren Jensen, Overby, i hvis lille Hus der var blevet skjult Vaaben. De tre Gæster hilste paa Grupperne og takkede dem i officielle Taler. Bagefter aflagde de Besøg i Droppingshovedkvarteret paa Tinghuset, hvor Toldstrup udtalte sig om Arbejdet her. Den første Sending Vaaben til Egnen var blevet nedkastet syd for Tebstrup Sø, og det var Læge Høegh-Guldberg fra Gedved, som modtog den. Han var Leder af Modtagningen til at begynde med. En af mine gode Medarbejdere i Aalborg var Bendt Jensen, og ham havde jeg sendt ned til Gedved til Assistance som teknisk Sagkyndig. Da Høegh-Guldberg fik Besøg af Gestapo og nødvendigvis maatte gaa under Jorden, udnævnte jeg Bendt til Chef for Horsenslandet, og han svigtede ikke den Tillid, sagde Toldstrup. Horsenseggen har opnaaet det største Nedkastningsresultat, takket være den fortrinlige Chef Bendt og hans udmærkede Næstkommanderende Henriksen, Delingsføreren Carl Nielsen og hans dygtige Folk. Bendt har været meget ihærdig. Naar man fik Brev fra Horsens, kunde man altid være sikker paa, at der var en ny Plads paa Kortet. Yderligere er det bemærkelsesværdigt saa lidt »Gods«, der er gaaet tabt her i Skanderborg Amt. Der er faktisk kun sket Tab ved ganske enkelte Lejligheder, og da kun ved Fejlkastninger, som man ingen Indflydelse har haft paa. Forsyningstjenestens Arbejde har været meget stort. Det er vanskeligt at gøre sig Begreb om, hvad det har kostet af Sved og Anstrengelser. I Distriktet her naaede man helt op paa 20 Nedkastninger paa en enkelt Plads i Marts Maaned.

Saavidt Toldstrup om Arbejdet. Foruden det umaadelige Slid medførte det ogsaa mange spændende Oplevelser. Men baade Bendt og hans Medarbejdere, ikke mindst den flittige »Godsekspeditør« Vognmand Hjerrild, bevarede Hovedet koldt. En tidlig Morgen var en hel Lastbil fuld af Droppingfolk nær blevet taget. Bilen var paa Vej mod Hjemmet efter veludført Arbejde, da en tysk Patrulje ved 5-Tiden pludselig dukkede frem fra et Baghold og omringede Vognen. Hjerrild sad imidlertid ganske rolig og uanfægtet, og da han blev spurgt, hvad det var for en Masse Folk, han havde med paa Bilen, svarede han, at det var Tørvearbejdere fra Silkeborg, som skulde til en Mose ved Horsens. Og Tyskerne gik paa den. Ikke een af de svært bevæbnede Mænd blev visiteret.

En anden Gang var et lille Transporthold i en endnu værre Knibe. Det var ved Skanderborg, hvor Vognen blev standset af en tysk Patrulje, Tyskerne lavede Vrøvl over de Ausweis, som Folkene kunde præstere. Der manglede en rød Tværstreg, sagde de. Paa Stedet blev der etableret et skarpt Forhør, og det gjorde ikke Tyskerne mildere stemt, at Bomberne samtidig begyndte at springe livligt paa Banelinjen rundt om. Det hele endte imidlertid med, at en af Droppingfolkene insisterede paa, at han vilde have Lov til at ringe til Horsens. Saa kunde han bevise, at det var i »lovligt Ærinde«. Tilladelsen til Opringningen blev mod Forventning givet, og det traf sig saa heldigt, at Ejeren af den benyttede Vogn kendte den Tysker, som udstedte Ausweis i Horsens, og han fik denne til at ringe til Skanderborg og sige god for Holdet. Det siger sig selv, at der var Jubel i Vognen, da det atter gik hjemad.

Meget benyttede Pladser i Omraadet havde Kodeordene Winston, Wincent, Bernhardt, Yvonne og Tage.

Henry og Davids sidste heltemodige Indsats.

To Navne lyser med usædvanlig Glans fra Frihedskampens Tid og vil blive mindet til sene Tider for deres Bæreres heltemodige Indsats og store menneskelige Egenskaber: Henry og David.

Vi har truffet disse Navne før i denne Beretning, for de var begge usædvanligt aktive og maalbevidste i deres Modstandsgerning, og de skal ogsaa nævnes her i et særligt Afsnit, fordi de faldt sammen paa Ærens Mark under Udførelsen af en af de dristigste Sabotageaktioner paa den jydsk Længdebane under Besættelsen.

Henry, eller Politibetjent Georg Walther Andersen som hans Navn var, var født i 1924 i Ramten. Han var meget nationalt indstillet, og det var en Sorg for ham, at han ikke kom til at tjene i den danske Hær, fordi han blev kasseret paa Sessionen. Senere viste han imidlertid, at han var den fødte Soldat, frygtløs og dristig. Han døde som dansk Soldat og vil blive mindet med Ære. Da det illegale Arbejde i Grenaa, hvor han var Politibetjent, blev reorganiseret i September 1944, blev en Gruppe oprettet med ham som Leder. Denne Gruppe og navnlig dens Leder hørte til blandt de mest aktive paa Djursland. Hans Kolleger giver ham det Lov, at om ham kunde man med Sandhed sige, han ikke kendte til Frygt. Utrætteligt var han med til at modtage Vaaben, udføre Sabotager og flytte Depoter. Hans Grenaa-Kammeraters bedste Minder om ham er knyttede til Tyskernes Overfald paa det danske Politi den 19. September 1944. Han gik under Jorden, og det kunde ikke falde ham ind at aflevere sine Tjenestevaaben.

Da det blev betydet ham, at han derved udsatte sig for en skrap Eftersøgning fra det tyske Politis Side, svarede han roligt: »Jeg har faaet mine Vaaben udleveret af mine rette overordnede, da de ikke var under Tvang. Jeg agter at melde mig tilbage og have mine Vaaben med mig, naar det danske Politi igen kan arbejde frit«. Dette mandige Standpunkt blev klart respekteret af Georg W. Andersens overordnede. Samme Dag udførte han forøvrigt et virkeligt Kup i Grenaa; han havde hørt, at Kystpolitiet havde afleveret 17 Pistoler til Politistationen, og at de skulde afleveres til Tyskerne. Altid rask til Handling, som han var, lavede han sammen med en anden bevæbnet Kollega et rask »Hold op« paa Politistationen, tiltvang sig under Udfoldelse af al sit jydsk Lune og sin store Charme Nøglerne til Politistationens Pengeskab og sikrede sig Pistolerne, som alle lykkeligt kom i Modstandsbevægelsens Besiddelse.

Efter denne dristige Aktion var det klart, at Georg W. Andersen ikke længere kunde opholde sig paa Grenaaegnen, og da der var Bud efter ham fra Horsens og stærkt Brug for ham her, faldt det ham naturligt straks at begive sig af Sted. Resten af hans betydningsfulde Indsats i Frihedskampen blev øvet i Skanderborg Amt, og han var saa fast knyttet til Frihedsbevægelsen her, at hans Død følte, som om Byen havde mistet en trofast Søn.

David Vang Jensen var født den 1. August 1925 i Bredal som Søn af Gaardejer Marius Vang Jensen. Han var Klassekammerat med den anden fremragende Sabotør fra Horsens Statsskole Henning Grønlund Carlsen og skulde have taget sin Studentereksamen i Sommeren 1945. I Stedet for at betrygge sin Fremtid gennem Studierne, valgte han imidlertid at betrygge Danmarks Fremtid ved at ofre Fædrelandet al sin Tid og alle sine Kræfter.

Den unge Gymnasiast var ikke noget Dusinmenneske. Hans Rektor har givet ham det Skudsmaal, at han sin unge Alder til trods allerede var et fuldt færdigt Mandfolk. Han var moden og tænksom og havde dannet sig en fast Livsanskuelse. For ham gaves der ikke nogen Afstikker fra den lige Vej. Hans Optræden var behersket og modig, og hans Domme var altid velovervejede. David Vang Jensen var ikke alene en intelligent og dygtig ung

Mand, af sine Kammerater betragtet som Nr. 1 i alle Forhold. Han var tillige en god og kærlig Søn og en uforlignelig Kammerat. Frihedskampen optog ham mere og mere, og de sidste Par Maaneder før sin Død maatte han helt gaa under Jorden. Han vidste meget vel, at det var Livet om at gøre, men det anfægtede ham ikke. For ham var det Hovedsagen at løse den Opgave, han havde stillet sig og gennemføre de Aktioner, han drog ud til.

Da Georg W. Andersen kom til Horsens og blev til Henry, sluttede han et varmt og inderligt Venskab med David, og de to blev snart uadskillelige. Henry var med overalt. Medens de andre Sabotører i Byen paa den Tid maatte passe deres daglige Arbejde, var Henry stadig beskæftiget som Depotforvalter, Fordeler af Vaaben og Sprængstof og Led-sager for Faldskærmsjægere. Han var som nævnt aldrig bange og altid mest spøgefuld, naar der var en Risiko at løbe. Herom vidner Historien om, hvorledes der havde været 10 Mand til at laste en Bil med Vaaben og Sprængstof, medens der kun var to til at tømme den. Heraf var den ene Georg, og han demonstrerede sin særlige Form for Humor ved at faa nogle tyske Soldater til at hjælpe sig med at slæbe disse »Maskindele« af Vognen og ind i Depotet.

Naar han havde været paa Fabrikssabotage, plejede han at blande sig mellem de Arbejdere, som han kort forinden havde været med til at holde op, og han var ikke bange for at uddele Advarsler om at tie stille paa Stedet, hvis det forekom ham formaalstjenligt.

Hans og Davids Indsats ved Befrielsen af de fangne Sabotører fra Statsfængslet er allerede omtalt. Her skal fortælles om en anden dristig Aktion, de foretog en Snes Dage, før de faldt.

De havde besluttet at sprænge Jernbanelinjerne syd for Byen ved Kolonihaverne, men blev raabt an af en tysk Vagtpost, som de ikke havde opdaget. De nærmede sig da Vagt-posten med de afsikrede Pistoler skudklare, men skjulte, og havde Mapperne med Bom-berne under Armen.

Da de var kommet hen til Vagten, sagde denne: »Legitimationskarte«. Derved reddede han utvivlsomt sit eget Liv.

»Ikke andet«, sagde Henry, og stak sin Pistol i Baglommen, mens det for Tyskerne saa ud, som om han langede ud efter sin Tegnebog. Kortene kom frem, og de røg en Cigaret med Tyskeren, inden de drog bort. Dog, Ordren vilde de udføre, og da det ikke gik syd for Byen, tog de fat nord for den. Mens Vagtposterne skiltes efter en Runde, lagde de Bomber ud paa Linjen Kl. 10 om Formiddagen og forsvandt uden at blive opdaget. Og samme Eftermiddag Kl. 16 lavede de en ny Sprængning paa akkurat det samme Sted.

Den Aktion, der skulde blive deres sidste, blev ogsaa foretaget paa Terrain'et ved Horsens Banegaard. Det var af Betydning at rette et Slag mod Fjendens Forbindelseslinje syd for Aarhus, og det gjaldt om at finde det mest saarbare Punkt paa Jernbanesystemet og søge at lamme det. Derved kunde Sabotagen blive virkelig effektiv, men naturligvis var Risikoen ogsaa tilsvarende stor. Henry og David havde udvalgt sig Krydsskinnen ved den sydlige Udkørsel fra Jernbanestationen, det saakaldte Hjertespor, som Maal. Det var et utroligt dristigt Eksperiment, de her indlod sig paa. De tyske Vagtposter stod i umiddelbar Nærhed under og paa Viadukten, og Sprængningen maatte foretages lige for Næsen af dem. Stedet var saa farligt, at selv Personalet paa Stationen ikke brød sig om at gaa der efter Mørkets Frembrud, fordi Tyskerne skød ved mindste Tegn

Frihedsraadets Lokalkomité i Horsens. Fra venstre Bylederen, Kriminalbetjent Jens Sørensen, Boghandler Sv. Christensen, Arbejdsmand Peter Sabroe, Overlæge, Dr. med. K. F. B. Busch, Pastor Aage Krohn, Sølvmed R. Wikke, Fuldmægtig Waldemar Sørensen og Lærerinde, Fru Maren Juul.

Øverst ses den historiske Plakat som Borgmesteren udsendte i Horsens 1. Maj 1945, og som var underskrevet af Lokalkomitéen. Denne Plakat bragte Gestapo i afmægtigt Raseri.

Borgmesteren i Horsens meddeler:

Efter Aftale med den tyske Kommandant og de tyske Patruljer tilbage til Gudena.
Danke Myndigheder - Politisk Vagt-
værn - har forlyttet sig til at opret-
holde Ro og Orden.
Befolkningen opfordres derfor til saa-
vidt muligt at holde sig hjemme - vise
Respekt og Lydighed og rette sig efter Politiets
og Vagtværnets Ordre.

Føreløsende Udvalgte af Borgmesteren tiltrædes
og anbefales af

**Danmarks Frihedsraads
Lokalkomite for Horsens**

Borgmesteren i Horsens meddeler:

Efter Aftale med den tyske Komman-
dant og de tyske Patruljer tilbage
til Gudena.
Danke Myndigheder - Politisk Vagt-
værn - har forlyttet sig til at opret-
holde Ro og Orden.
Befolkningen opfordres derfor til saa-
vidt muligt at holde sig hjemme - vise
Respekt og Lydighed og rette sig efter Politiets
og Vagtværnets Ordre.

Føreløsende Udvalgte af Borgmesteren tiltrædes
og anbefales af

**Danmarks Frihedsraads
Lokalkomite for Horsens**

paa noget usædvanligt. Men den 10. Februar 1945 ved 17-Tiden begyndte David og Henry Aktionen. De havde forklædt sig som Jernbanearbejdere og forsynet sig med Kasket og Smørekande, fordi de vilde lægge Bomberne, mens de foregav at smøre Sporskifterne.

Hvorledes Vagtposterne fattede Mistanke, kan man kun gisne om. I hvert Fald blev de opdaget, og det kom til Skudveksling. De stod overfor en langt overlegen Styrke. Henry blev straks ramt af Maskinpistolkugler, medens David trak sig kæmpende tilbage for faa Øjeblikke efter ogsaa at segne for Fjendens Kugler. De to faldne Sabotører blev ført til Kommnehospitalet, men om Natten kom Gestapo og fjernede deres Lig. De gravede dem uden videre ned ved Bygholm Søes vestlige Bred, medens Skoven blev afspærret af Soldater for at holde Stedet hemmeligt for de dødes Landsmænd.

Heldigvis blev de fundet efter Kapitulationen. Deres Kammerater havde sat alt ind paa at finde dem og ydede dem derefter de største Hædersbevisninger, de var i Stand til. Søndag den 13. Maj afholdtes der en Højtidelighed paa det Sted ved Jernbanen, hvor de faldt.

De Faldnes Familie og Paarørende var til Stede sammen med en Mængde Horsensianere, ligesom de drøbtes Kammerater indenfor Modstandsbevægelsen var mødt frem for at hædre Henrys og Davids Minde.

Bylederen, Kriminalbetjent Jens Sørensen, gav her smukt Udtryk for Modstandsbevægelsens sidste Hilsen til de to Kammerater: »Her, hvor I faldt, skal der lyde en Hilsen til jer og en Tak, fordi I ikke svigtede, da Landet kaldte paa jer. I har bragt jer selv som Offer, og Ofret har vist sig ikke at være forgæves. Nu er Danmark atter frit, og det er Kammerater som jer og ligesindede, som har en væsentlig Andel deri, og Andel i, at Danmark nationalt staar saa godt, som det gør«.

Boghandler Sv. Christensen skildrede deres sidste Kamp og udtalte derefter bl. a.: »Vi sørger over dem. Men det er vor Stolthed og Ære, at vort Folk kan fostre Mænd af denne Slags. Vort Folk vil aldrig kunne sige disse unge Mænd tilstrækkeligt Tak«.

Inden Højtideligheden sluttede affyredes tre Æressalver.

Tirsdag den 15. Maj tog Kammeraterne endelig Afsked med Henry og David. Henry bisattes ved en stor Højtidelighed i Vor Frelzers Kirke og begravedes paa østre Kirkegaard. For David holdtes der Sørgehøjtidelighed i Klosterkirkens Kapel, inden hans Baare paa Vognmand Hjerrilds Vogn førtes til Engom. Et stort Følge med Kammerater fra Gymnasiet og Modstandsbevægelsen fulgte under Statsskolens Fane Kisten til Bygrønsen. Næste Dag fandt Begravelsen Sted under stor Deltagelse i Hjemsoget.

Davids og Henrys Navne staar blandt deres andre faldne Kammeraters paa Mindestenen paa Klosterkirkegaarden. Desuden er der rejst en Mindesten for dem paa det Sted, hvor de laa ved Bygholm, og for David er der rejst en Mindesten ved Hovedvejen i Bredal Skoles Have.

Sabotagen og Styrkernes Opstilling.

Omtalen af Henrys og Davids Aktionen er Eksempler paa de haarde Vilkaar, hvorunder Jernbanesabotørerne i Amtet arbejdede. Der var ikke alene Tale om Mod, men om et frygteligt Slid. Deres Flid var saa stor, at 8. Statsbanesektion har rapporteret 121 Jernbanesabotageaktioner i sit Omraade.

Sydgrupperne var aktive ustandselt fra den omtalte Reorganisation. Nordgrupperne havde resultatrige Sabotageaktioner i Efteraaret 1944, og i de sidste Uger af dette Aar

fik Grupperne tildelt Opgaver indenfor det organiserede og planmæssigt udførte Arbejde. I de første Dage af 1945 havde Nord det Uheld, at fem Forsøg mislykkedes af forskellige Aarsager, bl. a. Forsagere, men fra den 20. Januar og lige til Kapitulationen lykkedes en lang Række Aktioner. Kolonnen talte da 24 Mand i fire Grupper samt en Gruppe i Hovedgaard og een i Tvingstrup.

Udover den livsvigtige Jernbanesabotage deltog baade Nord- og Sydgrupperne i Fabriksabotage i Horsens og Omegn mod Fabrikation af tysk Jernbanemateriel og andre for Tyskerne nyttige Fabrikationer. Den største samlede Fabrikssabotage, 4 samtidige Aktioner, blev udført den 21. Januar 1945.

Samtidig med Planlægningen og Ledelsen af Sabotageudførelsen arbejdede Byleder Jens Sørensen og hans Stab med den største Energi paa Opbygningen af Styrkerne. Vi har omtalt, at der i December 1944 var naaet en Styrke paa 300 Mand. Fra Udgangen af 1944 og i Begyndelsen af 1945 kom der en ny stor Fremgangsperiode med en Tilvækst paa over 100 pCt.

I April 1945 raadede man derfor over en Styrke paa ialt 750 Mand fordelt i ca. 80 Grupper. De 60 Grupper fandtes i Byen og de 20 paa Landet. Alle Grupperne var godt bevæbnet med Undtagelse af en enkelt Deling, som ikke naaede at blive bevæbnet inden Kapitulationen. Vaabenfordelingen her var imidlertid usædvanlig god, ca. 90 pCt., medens det almindelige andre Steder var 50 pCt. Styrkernes Sammensætning var et Udtryk for hele Befolkningen. Styrken var formeret i Delinger paa fire Grupper, hver paa 10—12 Mand. Tre Delinger var bevæbnet med panserbrydende Vaaben. Desuden var der to Maskingeværdelinger, to Sabotagedelinger og en Telegrafafdeling, Resten bestod af lette Militærdelinger. Sabotageafdelingerne og Telegrafafdelingen havde Teknikere som Raadgivere. For at opøve Skydefærdigheden blev der afholdt enkelte Skydeøvelser i fjerntliggende Plantager, men de sværeste Vaaben kunde ifølge Sagens Natur ikke afprøves.

Sektionsmæssigt sorterede Byen under Ritmester Bjørnholm og Orlogskaptajn Münter med Overlæge Busch som Stedfortræder.

Den militære Byledeelse Jens Sørensen, Sv. Christensen, Sabroe og Clemmesen havde som Stab Disponent Arne Grønlund Brock og Trælasthandler Erik Olsen.

Sekretær- og Ordonnanstjenesten blev udført af Frk. Gurli Schrøder og Kontorassistent Vibro Juel Lynge.

Endvidere var der en administrativ Ledelse bestaaende af Forstander Melchior, Branddirektør Müller, Sparekassedirektør Olsen, Civilingeniør Liep, Ingeniør Georg Rasmussen, Forretningsfører Rich. Eriksen og Byraadssekretær Langdal. F.-Gruppefører var Ingeniør Kaj Johnsen. Ambulancetjenesten lededes af Overlæge Busch og Radiotjenesten af Overassistent Emil Frederiksen. Delingsførere for Droppingdelingerne var Montør Carl Nielsen og Skrædermester Peter Jørgensen, Gedved. Delingsførere for Sabotageafdelingerne var Prokurist P. Thurøe Hansen og Montør A. P. Andersen. Fængselsbetjent Harry Todbjerg var Delingsfører for Bazooka-Delingen og Forvalter Hans Wiese Delingsfører for Piat-Delingen. Delingsførere for Maskingeværdelinger var Fængselsbetjent Stig Nielsen, Fængselsbetjent Aage Eldrup Thomassen og Politibetjent S. A. Jørgensen. Delingsførere for lette Militærdelinger var Fængselsbetjent Olaf H. Ulbrichsen, Overlærer H. Overbye-Jensen og Tømrermester Ejner Steffensen. Trafikassistent K. A. Mortensen var Delingsfører for Landgruppe Syd, Instruktør Finn Højfang Andersen for Landgruppe Nord, Instruktør Ferdinand Momme for Landgruppe Vest og Elektricitetsværksbestyrer Petersen for Endelavegruppen. Bevogtningsdelingen lededes af Delingsførerne Murermester Magnus Werner, Svejser Gunnar Hansen og Luftværnssekretær, Kaptajn Malling. Delingsfører for Telegrafafdelingen var Bog-

holder Asger Christensen. Leder af Modstandsbevægelsens Efterretningstjeneste var Overbetjent Jensen Hinnerup og Leder af Modstandsbevægelsens Ordenstjeneste Kaptajn N. Hjelmfeldt med Politiassistent Edvin Jørgensen som Stedfortræder.

Da Horsens lavede »Særfred«.

Tyskerne kapitulerede fem Dage for tidligt.

Den 1. Maj 1945 er den mest bevægede Maj-Dag i Horsens Bys Historie. Den kan aldrig gaa af Minde. Det var den Dag, da Horsens lavede »Særfred«, hvor Byen stod paa den anden Ende, og hvor hele Landet blev chokeret over de forunderlige Begivenheder, der indtraf. Den tyske Garnison kapitulerede fem Dage før alle andre Steder i Nordeuropa, de populære Politibetjente dukkede op i Gadebilledet for nogle Timer og forsvandt lige saa pludseligt, som de var kommet. Den spontane Jubel, der brød løs ved Kapitulationsbudskabet den 4. Maj om Aftenen, havde Horsensianerne allerede holdt Generalprøve paa, saa man vidste saa nogenlunde, hvad der forestod.

Hvordan gik det hele til? Hvad skete der bag Kulisserne? Ja, der var flere sammenstødende Omstændigheder, som bevirkede Dagens sælsomme Forløb.

Først og fremmest var Grunden den, at Modstandsbevægelsens Ledelse paa Forhaand havde Rede paa, hvorledes Byens tyske Garnison var indstillet. I Løbet af April Maaned blev det jo klart, at der maatte komme en Dag med store Afgørelser. Det var vigtigt at faa klarlagt den stedlige Kommandant Major Wolfs og hans Officerers Indstilling: Om det var deres Hensigt at »kæmpe til sidste Patron«, eller om de var modtagelige for Fornuft og Forhandling. Det viste sig, at Majoren var meget forhandlingsvenlig. Ad flere Kanaler var der blevet stukket Følere ud til ham, og man havde dannet sig et sikkert Indtryk af, at han var fredelig stemt. Den 1. Maj skulde tilfulde bekræfte dette Indtryk.

Den anden Grund til Dagens Hændelser var, at der om Morgenen ved 8^{1/2}-Tiden var indløbet Meddelelser fra Kilder, som maatte anses for absolut første Klasses orienterede, om at Kapitulationen i København var en Kendsgerning, og at den Kl. 12 vilde være det for hele Landets Vedkommende. Samtidig begyndte der at indløbe Meddelelser om, at Tyskerne allerede flere Steder havde kapituleret lokalt og overgivet sig til Frihedskæmperne. Disse Meddelelser kunde hverken bekræftes eller afkræftes, da Byen praktisk talt var afskaaret fra Omverdenen. Hverken telefonisk eller telegrafisk var det muligt at faa Forbindelse med højere Instanser, og det blev ogsaa taget som et Udtryk for, at det helt store allerede var under fuld Udvikling.

Paa Politistationen, der ellers havde været øde og forladt, myldrede det den Formiddag pludseligt med Liv. De væbnede Styrkers Ledelse og Frihedsraadets Lokalkomité samledes paa det gamle Politimesterkontor til permanent Raadslagning.

Resultatet af Overlægningerne og af førte Samtaler med Borgmester J. Chr. Juliusen blev, at man besluttede at lade en Deputation bestaaende af Borgmesteren, Byraadssekretær Langdal, Politilederen, Kaptajn Hjelmfeldt og Overlæge K. F. B. Busch direkte opsøge den tyske Kommandant for at undersøge, hvorledes man fra den Side saa paa Udsigterne for Dagens Forløb. Kommandanten kendte Borgmesteren og Byraadssekretæren fra forudgaaende Forhandlinger om løbende Uoverensstemmelser i den daglige Administration, og Kaptajn Hjelmfeldt var fra sin Politikommandanttid i Flensborg efter sidste Krig vant til at forhandle med Tyskere. Borgmesteren formodede, at Kommandanten antog de to

Herrer for udsendte fra Ministeriet. I hvert Fald reagerede han ikke, da Kaptajn Hjelmfeldt blev præsenteret for ham som Politimester.

Det viste sig at være en probat Beslutning. Major Woolf oplyste, at han ikke havde Kendskab til nogen Kapitulation og ingen specielle Ordre for Horsens Vedkommende. Men paa den anden Side erklærede han sig villig til at trække de tyske Styrker væk fra Gaden, holde dem inde i deres Kvarterer, og tillige villig til at inddrage de forstærkede og svært bevæbnede Patruljer, han havde sendt paa Gaden. Han havde endvidere ikke noget imod, at Ordenens Opretholdelse blev overtaget af det danske Politi og Vagtværnet. Han spurgte, om Modstandsbevægelsen var i Stand til at garantere for Roens og Ordenens Opretholdelse, og hertil svarede Deputationen bekræftende.

Deputationen vendte tilbage til Hovedkvarteret, og Raadslagningen mellem Modstandsbevægelsens Ledelse og Borgmesteren fortsattes. Enden paa Overvejelserne blev, at man besluttede at lade Modstandsstyrkerne gaa i Beredskabsstillinger og at lade Politiet træde i Funktion. Denne Kompromisløsning, hvorved man opnaaede, at Modstandshærens Styrke ikke for tidligt blev afsløret, kunde udføres, fordi man i Horsens havde ladet Politiet indgaa i Modstandsbevægelsen som en Enhed, medens man andre Steder havde Politifolkene fordelt rundt i Grupperne.

Politiet kunde derfor sættes ind til Varetagelse af Politiopgaver uden at svække Kampgruppernes Styrker.

Bylederens Ordonnans Vibroe Lynge ilede til Horsens Folkeblads Redaktion med det Opraab fra Borgmesteren, som skulde udsendes.

Det gik straks i Trykken og fordeltes i Løbet af ganske kort Tid ud over Byen ved Hjælp af en Gruppe Motorordonnanser. Det historiske Opslag havde følgende Ordlyd:

Borgmesteren i Horsens meddeler:

Efter Aftale med den tyske Kommandant trækkes de tyske Patruljer tilbage fra Gaderne.

Danske Myndigheder — Politi og Vagtværn — har forpligtet sig til at opretholde Ro og Orden.

Befolkningen opfordres til saa vidt muligt at holde sig hjemme — vise Ro og Disciplin og rette sig efter Politiets og Vagtværnets Ordre.

Foranstaaende Udtalelser af Borgmesteren tiltrædes og anbefales af

Danmarks Frihedsraads Lokalkomité for Horsens.

Det var et stort  jeblik, da den opsigtsvækkende Plakat første Gang kom til Syne paa Søndergade. Hurraraabene brød spontant l s, og i Løbet af et  jeblik var Gaderne fyldt af Folk. Smaa Dannebrogflag viftede overalt i Mængden. En resolut Forretningsmand havde delt Flagene ud med rund Haand. Endnu større blev Glæden, da de uniformerede, men ubevæbnede Politibetjente ved Middagstid strømmede til Politistationen og kort efter paabegyndte Patruljering i Gaderne to og to. Vistnok aldrig er dansk Politi blevet hyldet i en saadan Gr d som det skete i Horsens paa denne minderige 1. Maj.

Men det skal ikke skjules, at det efterhaanden vakte nogen Betænkelighed hos Ledelsen, at der ikke indløb Bekræftelse paa Kapitulationsmeddelelsen. Og ved 17-Tiden  ndredes Situationen totalt, idet en Gestapovogn ankom til Byen nordfra. Man ved endnu ikke, om den var tilkaldt af Stikkere eller om den tilfældigt kom til Byen.

Gestapomændene anholdt straks fire Politibetjente og førte dem til Missionshotellet. Her blev de dog atter løsladt, idet Kommandanten erklærede, at det var med hans Billigelse, at det danske Politi opretholdt Ro og Orden.

Betjentenes Anholdelse var omgaaende blevet rapporteret til Hovedkvarteret, og Kaptajn Hjelmfeldt og Bylederen begav sig for anden Gang til Missionshotellet for at protestere. Paa Vejen mødte de Betjentene, men fortsatte alligevel for at udbede sig en Forklaring. I Kommandanturen passerede Bylederen og Kaptajnen forbi tre Gestapomænd, som kort forinden havde været paa Bylederens Bopæl for at anholde ham. Pudsigt nok benyttede de sig nu ikke af Lejligheden, men de har sikkert slet ikke anet, hvem det var, der gik ind til Kommandanten.

Major Woolf undskyldte Anholdelsen, men sagde, at det tyske Sikkerhedspoliti havde henstillet, at Politifolkene ikke optraadte i Uniform, og det var han nødt til at respektere.

Det var nu klart, at Kapitulationsrygtet var stærkt forhastet, saa Politiet blev trukket tilbage og forsvandt igen under Jorden, hvorimod de væbnede Styrker forblev i Beredskab og holdt Øje med Udviklingen.

Gestapomændene, ledsaget af en Stikker fra Horsens, vedblev om Eftermiddagen at husere i Byen. Navnlig var de optaget af at finde ud af, hvem Frihedsraadets Lokalkomité var. At Borgmesteren havde udsendt en Plakat, kunde de endda forstaa, men Lokalkomitéen!! Der var Trykkersted paa Plakaten, saa Gestapoerne for frem og tilbage mellem Vagtværnet, Borgmesterkontoret og Horsens Folkeblad for at hitte ud af, hvem Frihedsbevægelsens Folk var i Horsens. De fandt ingen hjemme og blev omsider trætte af Jagten og kørte bort — uvidende om, at de hele Tiden havde været dækket af skjulte, men vaagne og maskinpistolbevæbnede Frihedskæmpere, som kunde gribe ind, hvis det blev nødvendigt.

Gestapo kom ikke igen. Dertil var de blevet for skræmte, og den 4. Maj om Aftenen indløb saa Budskabet, som paany satte Frihedskæmperne i Alarmberedskab og som næste Dag bragte dem deres vigtige Opgave: Ansvar og Forsvaret for deres Hjemstavnsby og Egn. Det militære Hovedkvarter blev oprettet i Horsens Folkeblads Redaktionslokaler, hvor Bylederen nogle faa Dage senere havde den store Glæde at modtage og hylde Major Fisher og hans Stab fra The royal Dragoons, mens Horsensianerne i Tusindvis hyldede hans Pansertrupper, Befrielsesarmeens Fortropper, paa Byens Hovedgade. Ved en Parade paa Søndergade bragte Major Fisher Frihedskæmperne Feltmarskal Montgommerys Hilsen og Tak.

Frihedskampens Ofre.

Foruden Henry og David, hvis Skæbne er skildret, fandt 11 andre Frihedskæmpere med Tilknytning til Horsens Døden i Frihedskampen.

Peer Borup, hvis Navn allerede flere Gange har været nævnt, var Søn af Hattemager K. Borup. Han var een af Pionererne, og trods sin Ungdom nærrede han en klippefast Overbevisning om Nødvendigheden af ufortrødent at gaa til Modstand. Da han gik ind i Frihedsbevægelsen som en af de første, var han stud. pharm. paa Helms Apotek, og havde som den brave og tapre Natur han var, vundet sig mange Venner. Den sidste Kamp mod Fjenden udkæmpede han i Aabenraa. Efter veludført Sabotageakt havde hans Gruppe trukket sig tilbage til et Hus i den sydlige Udkant af Byen, men dens Tilstedeværelse blev røbet af en Stikker, og det blev nødvendigt for Sabotørerne at trække sig kæmpende tilbage. Herunder blev Peer Borup saaret og døde ved Indlæggelsen paa det tyske Feltlazaret i Vojens. Hans Broder Poul Borup fik Tilladelse til at afhente hans Baare, der førtes gen-

nem Byen, hvor Folk andagtsfuldt blottede Hovederne, hvor den kom frem. Bag Baaren gik Familien og ved dens Side Pastor Aage Dahl, der ved denne, som ved alle andre Lejligheder, lagde en rank, dansk Holdning for Dagen. Det bidrog utvivlsomt ogsaa til at fremskynde Pastorens Arrestation og senere Deportation til Tyskland. Dannebrog var overalt gaaet paa halv Stang, men Gestapoagenterne og deres danske Haandlangere generede sig ikke for at beordre dem ned igen, og ganske hensynsløst beordredes Familien til at lade Begravelsen fremskynde. Trods Gestapos Nærværelse holdt Sagfører Kaj Dahl uforfærdet en god, dansk Mindetale ved Graven.

I sin Død var Peer Borup med til at opflamme Byens Ungdom til Kampen. Hans Eksempel virkede.

Kriminalbetjent Arne Mikkelsen var oprindelig Landmand ved Hansted, hvorfra han stammede. Han kom til Ordenspolitiet i Horsens 1934 og i 1943 kom han ind ved Kriminalpolitiet i Aarhus. Han blev anholdt her sammen med Politiet og ført til Buchenwalde, hvor han døde i Januar 1945. Arne Mikkelsen var en dygtig og afholdt Politimand.

Ebbe Gylding Holmboe var Søn af afdøde Købmand Chr. Holmboe. Alle, der har kendt denne prægtige unge Mand, var enige om, at han var et 100 pCt. Mandfolk, som maalbevidst og med brændende Tro gik ind i Modstandskampen ligesom hans øvrige Familie. Ebbe Gylding Holmboe havde store kunstneriske og skabende Evner og vilde utvivlsomt, som sin Broder Komponisten og sin afdøde Broder Forfatteren, have sat sig kunstneriske Spor, hvis han ikke havde givet sit Liv i Kampen for Danmark. Da han blev anholdt var det som fremtrædende Medlem af en stor Jernbanesabotørgruppe paa Sjælland. Han var med blandt de første Sabotører, som sendtes til Tyskland, hvor han omkom i den berygtede Koncentrationslejr Porta Westphalica.

Henning Grønlund Carlsen, Davids Klassekammerat paa Statsskolen, er et Navn, vi ogsaa flere Gange er stødt paa i denne Beretning. Han var en lys, munter og frisk Type, rigtig en glad dansk Gut og overordentlig afholdt af sine Kammerater og Venner. De jyske Sabotørers Hovedbeskæftigelse, Jernbanesabotagen var hans Speciale, og hans Mod og Evner blev ustandseligt taget i Brug. Under Udførelsen af en vanskelig Aktion kom hans Gruppe i Kamp med en tysk Patrulje, og Henning Grønlund Carlsen blev ramt under Skudvekslingen og dødeligt saaret. Han førtes til Amtssygehuset i Skanderborg, hvor hans Familie lige naaede at tage Afsked med ham inden Døden indtraf. Hans Minde blev paa den smukkeste Maade hædret paa Horsens Statsskole, hvor Rektor Strehle afholdt en Mindehøjtidelighed for ham, der havde givet sine Kammerater et saa stort Eksempel.

Som det var Tilfældet med flere andre, blev heller ikke Henning Grønlund Carlsens Lig udleveret af Tyskerne, og der maatte efter Kapitulationen udføres et stort Arbejde af hans Kammerater i Frihedsbevægelsen for at finde den midlertidige Grav, som Tyskerne havde tildelt ham. Omsider fik man oplyst, at Tyskerne havde begravet en enkelt Sabotør mellem nogle Betonstillinger ved Moesgaard Strand.

Efter flere Døgn Søgen fandt man her en Kiste, som var gravet ned i en Søbatteristilling, og Sv. Christensen og Andreas Nielsen identificerede denne faldne Patriot som Henning Grønlund Carlsen.

Hans Jordefærd i Horsens formede sig som en gribende Højtidelighed.

Ekspedient Hans Jørgen Madsen blev arresteret den 16. Maj 1944 og kom straks i skarpt Forhør i Aarhus. Som Gruffefører havde han været Medlem af Horsens Hjemmeværn. Han havde derudover tidligere som Soldat været med i Træfningerne ved Nyborg Strand den 29. August, og havde her ved modig Optræden vist sig at være af den rette Støbning. Han var modig, sund og stærk, og man havde derfor ogsaa haabet, at han havde staaet

Tysklandsopholdet igennem, men han kom til at arbejde paa de berygtede Fabriker i Hannover, og bukkede under den 4. Marts, kun 23 Aar gammel.

Otto Johansen Bogh, der var ansat i Engelsk Beklædningsmagasin, blev arresteret i Juni 1944 som Medlem af Hjemmeværnet. Her var han med Iver og Dygtighed gaaet op i Arbejdet. Han kom til Horserød og Frøslev og blev deporteret til Tyskland i Oktober.

Han arbejdede i Hannover, men blev syg og kom paa Revier. Her blev han sidst i Januar i 10 Graders Frost jaget op af sin Seng midt om Natten, og i tyndt Hospitalstøj beordret til at flytte en Vogn, skønt han havde høj Feber. Herved paadrog han sig en Lungebetændelse og døde. For hans mange Venner, der holdt af ham for hans muntre og livsglade Færd, var Dødsbudskabet en stor Sorg.

Politibetjent Viktor Fussing Rasmussen var oprindelig Møbelpolstrer og kom i Politiets Tjeneste i 1942. Da han var kvik og hurtig i Opfattelsen, kom han hurtigt til at gøre god Fyldest i Tjenesten. Han var kendt som en dygtig Idrætsmand og var en afholdt Leder af et Haandboldhold. Da Politiet i Horsens samlet gik over i Modstandsbevægelsen, deltog han straks med Iver i Arbejdet, men skulde ikke komme til at opleve Befrielsen. Dagen efter sin 25 Aars Fødselsdag den 16. April døde han paa det tyske Feltlazaret i Aarhus som Følge af et Skudsaar, han fik tilføjet under et Sammenstød i Gedved paa Hjemvejen fra en Aktion.

Rasmus Chr. Reeholm var en flittig og meget pligtopfyldende ung Haandværker, som stod foran Aflæggelsen af Mesterprøven i sit Fag, da han faldt. Han var Medlem af en Militærgruppe, der holdt Instruktion i Beringsgaard. Under en Øvelse gik en Serie Skud fra et Maskingevær, og Larmen herfra blev hørt i Tyskernes Hovedkvarter, det nærliggende Missionshotel. Medens det lykkedes Kammeraterne at slippe bort, blev Reeholm anholdt, og da han førtes til Aarhus i Bil, maatte denne i Aarhus stoppe op for rødt Lys. Reeholm saa en Flugtchance og sprang ud, men blev beskudt og lettere saaret. Den 11. April døde han paa det tyske Feltlazaret i Aarhus, hvor man opgav Dødsårsagen som Tyfus. Med ham gik en god dansk Haandværker og djærv Frihedskæmper bort.

Hans Zeuthen Engberg var Søn af Motorsagkyndig, Civilingeniør J. F. Engberg, Torsted, og Student ved Horsens Statsskole.

Han kom ind i Frihedsbevægelsen sammen med Studiekammerater ved Aarhus Universitet. Hans Zeuthen Engberg var en meget selvstændig Natur, og naar han havde taget sit Standpunkt, var han urokkelig i sin Overbevisning. For ham kom det som en helt selvfølgelig Sag, at han sluttede sig til Modstandsbevægelsen og blev Medlem af en Sabotagegruppe. Denne fik til Opgave at søge at sabotere tre nødlandede tyske Flyvemaskiner ved Aarhus. Der opstod under Aktionen en Ildkamp, hvorunder Engberg faldt under direkte Skudveksling med Fjenden.

Engberg havde næret Haab om at blive en god Ordets Forkynder. Nu blev hans Død en Forkyndelse om opofrende Heltemod.

Fussing Rasmussens, Reeholms og Engbergs Lig blev ikke udleveret til Familierne af Tyskerne, men efter Kapitulationen blev de fundet sammen med en halv Snes andre Patrioter paa Skejby Mark ved Aarhus og blev begravet i deres Hjemsgogne under stor Deltagelse.

Kontorassistent Eigil Fussing var Søn af den kendte Horsens Bygmester, Arkitekt F. Han var en ualmindelig intelligent og dygtig Mand, som havde taget Studentereksamen fra Horsens Statsskole, den Skole, der kom til at yde et saa stort Kontingent til Frihedskampen og som har sat en Mindetavle over sine faldne Elever. Han sluttede sig tidligt til Danmarks kommunistiske Parti og gik stærkt ind for sin Overbevisning. Den 1. Februar

1944 blev han arresteret og blev senere overført til Frøslev. Den 15. September blev han deporteret til Porta Westphalica og døde her allerede den 5. Januar 1945 som Følge af de Lidelser, han blev udsat for. Han var en god Kammerat og Familiefader, der efterlod sig et stort Savn.

Fhv. Oversergent Svend Holm var født i Horsens, men blev anholdt i Nyborg, hvor han var Fængselsbetjent. I Sønderborg, hvor han havde forrettet Militærtjeneste, var han blevet meget afholdt som en god og trofast Soldat, der gjorde sin Pligt til det sidste.

Efter sin Anholdelse i Nyborg førtes han den 26. Marts til Frøslev, men var ved Ankomsten til Lejren syg og maatte overføres til Sønderborg Statshospital den 30. Marts 1945, hvor han samme Dag døde som Følge af den brutale Behandling, Tyskernes Bøddler havde udsat ham for under Forhørene. Denne prægtige unge Mands tragiske Død gjorde et meget dybt Indtryk paa alle, der kendte ham.

Modstandsbevægelsen i Brædstrup og Nørre Snede.

I det store Landomraade mellem de tre Købstæder er der gjort et stort Stykke Modstandsarbejde, i Følge Sagens Natur navnlig i Retning af Vaabenmodtagning paa de vel-egnede Pladser.

I den største Stationsby Brædstrup mellem Horsens og Silkeborg begyndte det egentlige Modstandsarbejde i Begyndelsen af 1943, da ORS. Warberg, Brædstrup, begyndte Organiseringen af et Ordenskorps, der skulde varetage den danske Befolknings Interesser under en indtrædende Katastrofesituation. Forinden den Tid havde dog Bladarbejdet været i fuld Gang. Da Byledelserne dannedes fik Tømmerhandler F. Sylvestersen, der baade havde været med i Bladarbejdet og været Medlem af Warbergs Korps, Opfordring til at danne Militærgrupper og blive Byleder. Han begyndte straks Arbejdet og opretholdt herunder Forbindelsen med ORS. Warberg, som varetog Posten som Politileder.

Ledelsen af Militærgrupperne varetoges af Elektricitetsbestyrer Bertram og Mejeribestyrer Løkke. Den administrative Ledelse af Styrkens Forhold varetoges af Skovrider K. Lange, og Sogneraadformand Hans Mikkelsen var underrettet om Frihedsbevægelsens Arbejde og stod i Kontakt med den. F.-Grupper, der skulde sørge for Transport, Vejspærringer o. l. var organiseret under Ledelse af Skovrider K. Lange.

Under Vaabenmodtagningen arbejdede Brædstrupfolkene, hvis Kernetropper paa dette Felt var Brødrene Henry og Svend Erik Jensen og Erling Honoré sammen med Grupper i Østbirk og Bryrup, under Ledelse af Poul Hansen og West-Nielsen.

I Nørre Snede blev der udført et intensivt Modtagningsarbejde. Store Droppinghold var i Virksomhed og modtog meget Gods.

Et Centrum for Modstandsarbejdet paa denne Egn var Læge Malmstrøms Hjem. I April 1944 dannede Læge Malmstrøm de første Grupper, men desværre blev Lægen anholdt af Tyskerne i December. Hans Hustru fortsatte dog uforfærdet Arbejdet, og Nr. Snede kunde, takket være Fru Malmstrøms tapre Indsats, ved Kapitulationen møde med en Gruppe, hvoraf flere Kvinder var aktive Deltagere, ogsaa i Vaabenmodtagning.

Militær Befalingshaver var Lærer Kaj Linde Laursen, og Støtter i Arbejdet Læge Gadborg og Dyrslæge Thomsen. Arbejdet var haardt nok før Kapitulationen med Vaabenmodtagningen paa de vidtstrakte Arealer omkring Byen, og efter Kapitulationen kom Frihedskæmperne fra Nr. Snede ud for den store Opgave sammen med Fængselsbetjente fra Horsens at overtage Bevogtningen af de store tyske Ammunitionsdepoter, der med mægtige Udgifter var ind-

rettet paa Egnen. Dette Bevogtningsarbejde foregik, mens Tusinder af tyske Soldater strømmede ned langs Vejene omkring Depoterne. Skarer af Frihedskæmpere, der besatte disse Lejre og overtog dem direkte fra Tyskerne med kun et Par engelske Soldater i deres Midte, synede kun lidt paa Baggrund af de meget store tyske Styrker, de skulde holde Kontrol med.

Modstandsbevægelsen her kendte imidlertid Forholdene i Lejrene udmærket. En vigtig Gren af dens Arbejde havde jo været at skaffe Oplysninger om de store Ammunitionsdepoter og deres Indhold.

Dette Efterretningsarbejde var af den største Betydning. Den største af Lejrene var nemlig indrettet paa et Areal af over 800 Tdr. Land i Hjælland Plantage. Den var bygget af Luftwaffe og indeholdt udelukkende Ammunition til Luftskyts og Flyverbomber. Rundt i Granplantagerne var der gravet underjordiske Bunkers til Ammunition, og Lejren havde sit eget Tog, der kunde køre rundt til Depoterne. Flere Luftskytsbatterier bevogtede Lejren. Depoterne var uden Tvivl beregnet til at forsyne en Linje gennem hele Midt- og Sydjylland.

Om Hjællandlejrens Betydning for Tyskernes Krigsførelse faar man et Begreb, naar man hører, at den var i Stand til paa en Gang at afsende 1400 Jernbanevogne med Flyverbomber. Nogle af Bomberne var saa store, at der kun kunde være een i hver Jernbanevogn. Foruden Lejren i Hjælland var der indrettet lignende, omend knapt saa store Lejre i Hampen og Gludsted samt i Snabegaard Plantage ved Vrads. Dette mægtige Militæromraade, der ialt dækkede over 2000 Tønder Land og var strengt afspærret, havde den stedlige Modstandsbevægelse indgaaende Kendskab til og som Følge deraf ogsaa den allierede Overledelse.

Kort efter Kapitulationen kom en engelsk Militærdelegation til Nr. Snede og anmodede om Assistance af Frihedsbevægelsen paa Egnen ved Lejrens Overtagelse. Det var en stor Dag for Modstandsbevægelsens Folk paa Nr. Snede Egnen. Ved Englændernes Ankomst var Styrken af Dropping- og Militærgrupper opmarcheret foran Kroen og blev præsenteret ved en Parade. Bagefter begav Englændere og Frihedskæmpere sig til Nr. Snede Præstegaard, hvor D. K. Bernes Forplejningsstation for Frihedskæmperne var oprettet. Her bød D. K. Bernes Leder, Fru Læge Malmstrøm velkommen og holdt paa Engelsk en smuk Tale for Gæsterne, som takkede og efter Ankomsten til Lejren overdrog Ansvar for dennes Bevogtning til Frihedskæmperne.

I Tørring blev der dannet to Grupper med Lærer H. Jensen som Byleder. Tørring udrettede et stort Arbejde bl. a. med Modtagning paa den berømte Plads »Yvonne«.

Modstandsbevægelsen i Silkeborg.

Det tyske Hovedkvarters Flytning fra Nyboder i København til Silkeborg Bad paa samme Tid som Frihedskampen i Danmark for Alvor satte ind, kom til at øve den største Indflydelse paa Modstandsbevægelsens Arbejde i Silkeborg.

Samtidig med at Modstanden mod Tyskerne fulgte de fra andre Egne af Landet kendte Baner, maatte Ledelsen og Frihedskæmperne i Silkeborg tage de særlige Opgaver op, som fulgte med Hovedkvarterets Tilstedeværelse. Paa begge de to nævnte Fronter blev der ydet et fortrinligt Arbejde. Havde Byen stort Besvær og mangfoldige Ubehageligheder af den svulmende Hovedkvartergarnison, saa havde den til Gengæld Æren af at eje en aktiv og og vaagen Frihedskæmperskare, som røgtede sit Kald med baade Mod og Nidkærhed.

Aarsagen til Flytningen af Hovedkvarteret var en stigende Ængstelse hos Tyskerne for Muligheden af en allieret Invasion i Jylland. Paa forskellig Vis skærpedes derfor det tyske Jerngreb om Landets Forvaltning, og Centraladministrationen, der søgte at varetage danske Interesser efter 29. August, forudsaa, at den muligvis vilde blive afskaaret fra Jylland. Man besluttede derfor at udpege Stiftamtmand P. Herschend i Vejle til at fungere som Centraladministrationens Repræsentant ved det tyske Hovedkvarter i Silkeborg, for at han bedst muligt kunde søge at beskytte Befolkningens og de danske Kommunalmyndigheders Interesser overfor Hovedkvarterets militære Dispositioner.

Men ligesom de officielle danske Myndigheder vendte deres Interesse mod Silkeborg og søgte at dæmme op mod den tyske Trusel, der udgik herfra, saa rettede ogsaa Undergrundsbevægelsen sit Søgelys mod Hovedkvarterets By. Fra Silkeborg ledede den tyske General Udbygningen af de mægtige Fæstningsværker paa Jyllands Vestkyst. Herfra udgik de Traade, hvorigennem han opretholdt Forbindelsen med sine Styrker ud over Landet. Saa-vel for Frihedskæmperne som for den allierede Ledelse var det af vital Betydning at erhverve sig et nøje Kendskab til Nervecentret i Fjendens Organisation, Mulighederne for at sabotere det under en allieret Invasionsoperation og til de Planer, som udklækkedes der. Denne Opgave var ikke den mindst krævende af Modstandsbevægelsens Arbejde i Silkeborg.

Silkeborg Bad var allerede i Efteraaret 1942 blevet beslaglagt af Tyskerne, men til at begynde med havde det ingen særlig militær Betydning. Først i 1943 begyndte Badets Epoke som Hovedkvarter. General v. Hanneken holdt sit Indtog i December 1943, men allerede først i November havde de danske Myndigheder faaet Meddelelse om, at det var Meningen at Hovedkvarteret skulde ligge der. I December blev saa ogsaa Gl. Skovridergaard rekvireret af Tyskerne og indrettet som Kvarter for en Del af Generalens Stab.

General v. Hanneken tog straks for Alvor fat paa at indrette Hovedkvarteret som en stærk Pindsvinestilling, og navnlig lagde han Vægt paa — saa vidt Tyskernes Formaaen gik — at gøre Hovedkvarteret usaarligt for Angreb fra Luften. Millioner og atter Millioner af Kroner blev øst ud til dette Formaal.

Det er velkendt, at Generalen ogsaa ofrede store Summer af danske Skatteyderes Penge paa sin og sine Omgivelsers personlige Luksus. Samtidig med Befæstningsarbejderne sørgede han omhyggeligt for sin egen Bekvemmelighed. Han lod plante Tusinder af Sommerblomster omkring sin Bolig i Overlægebygningen, lod Vognladning efter Vognladning af Vesterhavssand hente til Indretning af en kunstig Badestrand ved Søens Bred. En pompøs Badebro og stjaalne Badehuse samt en Lystyacht fuldendte Rammen omkring en Generalsbolig, der var smykket med kostbare Tæpper og Malerier og forsynet med en gigantisk Vinkælder af fornemme Mærker, røvet i Frankrig.

Denne for en Soldat usmagelige Luksus betød dog i Penge slet intet ved Siden af de enorme Summer, der medgik til Anlæg af de store Bunkers, som Pindsvinestillingen blev udbygget med.

Tusinder af Sække Cement blev daglig fra Silkeborg Banegaard kørt ud til Badet. Hundredtusinder af Sække Cement gik med, men det skal siges, at der ogsaa blev ødelagt i Titusindvis af Sække paa Grund af Lige gyldighed. Penge spillede slet ingen Rolle ved dette Fæstningsbyggeri. Det var jo ikke Tyskerne selv, der skulde betale Gildet.

Hovedkvarterets Bunkers var forsynet med flere Meter tykke Vægge og Lofter og var udstyret med selvlukkende Panserdøre, Gaskamre m. m. Udefra synede det ikke meget. De var naturligvis godt camouflerede. Foruden ca. 15 Kæmpebunkers blev et stort Baraksystem til Mandskabet spredt ud over Terrænet.

I de underjordiske Bunkers fandtes Hovedkvarterets Telefon-, Telegraf-, Fjernskriver-

og Radiostationer. Alle var de af sidste nye Konstruktion og forsynet med alle tænkelige tekniske Finesser. Særlige Kabler var udlagt til en Række Hovedledninger, som Tyskerne havde udlagt straks efter Besættelsen, og Generalen stod herigennem i direkte Forbindelse med alle de vigtigste Befæstningsanlæg i Danmark. Videre kunde man herfra være i direkte Forbindelse med de vigtigste Kommandostationer i Tyskland og Norge.

Som Rosinen i Pølseenden lod General v. Hanneken anlægge en særlig Banegaard paa Hovedkvarterets Omraade. Han vilde ikke være udsat for at skulle benytte Banegaarden i Silkeborg, naar han skulde ud paa en af sine talrige Inspektionsrejser.

Modstandens første Faser.

I Silkeborg som andre Steder udsprang Frihedsbevægelsen af den første famlende og til dels passive Modstand, som lige fra 9. April havde karakteriseret Befolkningens Holdning overfor Tyskerne.

Naar man skal skildre Modstandskampens Udvikling i Silkeborg, er det svært at fastholde den kronologiske Rækkefølge. Flere af hinanden uafhængige Personer og Grupper af Venner begyndte nemlig at tage fat paa det Værk, som efterhaanden skulde føre frem til en stor og stærk, velsammensvejet Organisation.

Flere Grupper fortsatte et sideordnet Arbejde, men havde ikke altid Kontakt med hinanden, fordi de slet ikke kendte hinanden, eller fordi en Kontakt var glippet paa Grund af Gestapos Arbejde.

Stort set falder Modstandsarbejdet imidlertid i to Perioder, en første Periode, hvor der skabtes enkeltstaaende Sabotagehandlinger, og hvor der kom Flugt og Fart over Bladarbejdet, men hvor man led stærkt under Mangel paa baade Vaaben og Sprængstoffer, og en anden Periode, hvor disse Savn var blevet afhjulpet og afløst af en rig Sabotagevirksomhed og Opbygning af en stærk Militærorganisation, og en god intellektuel Støtte i Modstandspressen og Lokalkomitéen.

Nogle af Lederne i Arbejdet, f. Eks. Byledelsen ved Fabrikant Gisselbæk, Seminarieforsker Herluf Jensen og Boghandler Anker Mogensen og Medlemmer af Lokalkomitéen, f. Eks. Viceskoleinspektør Carl Nielsen, lykkedes det at forblive dækket for Gestapos Efterstræbelser saa de kunde træde frem for Offentligheden i deres Hjemby ved Kapitulationen.

Andre maatte gaa under Jorden, fordi deres Virksomhed var kendt af for mange eller de direkte blev eftersøgt. Nogle af dem fortsatte deres illegale Tilværelse og Indsats i andre Byer og fik maaske tildelt vanskelige Rejseopgaver, andre maatte flygte til Sverige. I hvert Fald var der lige fra Begyndelsen en livlig Virksomhed paa flere Omraader, og et af de første, der blev dyrket med Iver, var Bladarbejdet.

Allerede i 1941—42 blev der begyndt paa Distribuering af Blade, der kom til Byen udefra. Men ret hurtigt blev Arbejdet præget af det lokale Stof, som havde Publikums store Bevaagenhed.

Dygtige Bladledere i Silkeborg var Overlærer Poul Nord, som i Besættelsens Løb maatte gaa under Jorden, men udførte en stor og farlig Gerning andetsteds og vendte tilbage til Lokalkomitéen ved Kapitulationen, samt Viceskoleinspektør Carl Nielsen og Bibliotekar Gustav Hansen. I en anden Gruppe Bladfolk arbejdede Viggo Nielsen

Paa Kirkegaarden ved Krematoriet har Silkeborg By sat sine faldne Frihedskæmpere et smukt Minde, en Mindelund med en stor Sten med Inskription omgivet af mindre Mindestene for hver enkelt Frihedskæmper. Foroven ser man Mindelunden, nedenunder ses den fælles Mindesten omgivet af de mindre Stene i Nærbilleder.

SKOVARBEJDER
H. P. KRARUP ANDREASEN
13. 9. 1913 + 21. 2. 1945
SKUDT I AALBORG

PAPIRARBEJDER
CHR. M. ERIKSEN BYTH
29. 9. 1895 + 28. 11. 1944
DØD I MEPPEN

KRIMINALBETJENT
POUL NØRGAARD
10. 1. 1914 + 5. 12. 1944
DØD I BUCHENWALDE

STUD. THEOL.
KAJ ANDERSEN
10. 10. 1923 + 4. 11. 1944
SKUDT I SILKEBORG

VERKTØJSMAGER
PREBEN HOLGER LARSEN
15. 6. 1918 + 22. 11. 1944
DØD I NEUENGAMME

OVERBETJENT
JØRGEN CHR. JENSEN
18. 7. 1901 + 9. 5. 1945
SKUDT I AARHUS

KOMMUNEASSISTENT
POUL MØLLER RASMUSSEN
11. 10. 1921 + 21. 2. 1945
SKUDT I KØBENHAVN

SKOVFØGEDASPIRANT
LEIF DINES PETERSEN
3. 12. 1921 + 17. 3. 1945
HENRETTET I RYVANGEN

MASKINMESTER
HERMAN FR. SØRENSEN
7. 5. 1903 + 7. 2. 1944
KRIGSFØRLIST

MASKINARBEJDER
SVEND ULRICH PEDERSEN
27. 1. 1923 + 27. 1. 1945
SKUDT I AALBORG

SEMINARIELEV
AAGE SØNDERGAARD
9. 10. 1922 + 17. 3. 1945
HENRETTET I RYVANGEN

ARBEJDSMAND
JOHS. EGERTON SIMONSEN
12. 3. 1913 + 26. 11. 1944
DØD I NEUENGAMME

SKOVFØGEDELEV
POUL MACKEPFRANG NIELSEN
31. 12. 1922 + 17. 3. 1945
HENRETTET I RYVANGEN

MASKINSNEDKER
BENT JENSEN
8. 5. 1923 + 17. 3. 1945
HENRETTET I RYVANGEN

KONTORIST
ARLY HESS THOMSEN
15. 3. 1923 + 7. 5. 1945
SKUDT I SILKEBORG

I TAKNEMLIGHED MOD DE BYSSØRNE
DER SATTE LIVET TIL UNDER KAMPEN
FOR DANMARKS FRIHED ÅRENE 1940-1945
REISTE SILKEBORG BY DETTE MINDE
AT VIDNE FOR KOMMENDE SLEGTER
ENIGHED ER STYRKE
TRO ER SEJR
END ER DER EN GUD FØROVEN
DER RÅDER FOR DANMARKS SAG

(Mikkelberg), Vilh. Andersen og Hans Krarup Andreasen. Den sidste blev et af Silkeborgs mange berømte Navne fra Modstandstiden. Nords Gruppe lavede det lokale Blad »Nyheds-tjenesten«, medens Kommunisternes Blad hed »Stjernen«.

Bladene blev trykt rundt om i private Hjem, paa Værelser, i Kældre, og der blev udvist stor Opfindsomhed m. H. t. at sikre Materialet mod Opdagelse. F. Eks. kan det nævnes, at en af de Duplikatorer, som anvendtes til Fremstillingen, en Overgang var skjult i en Kano ved et Sommerhus. Viggo Nielsen ved Distributionen deltog ogsaa i Sabotage, naar der ellers kunde skaffes Sprængstof. Til sidst maatte han rejse til Sverige. Radioforhandler Hj. Skafte var ogsaa en virksom Kraft i dette Bladarbejde, som udvikledes saa stærkt, at man ogsaa tog Begivenheder i Herning og Ringkøbing under Behandling,

Hans Krarup Andreasen var en af de Bladgruppefolk, som ogsaa tidligt drev Sabotage i Silkeborg. Han var Skovarbejdsmand og tilhørte en Familie, som samlet og med Iver gik op i Modstandsarbejdet. Fra Skovarbejdet havde han samlet Aerolit, og ved Hjælp af dette foretog han selv Sprængninger. Han blev en af de bedste Sabotører, Silkeborg har fostret, men paa Grund af Efterstræbelser maatte han gaa under Jorden og tage til Aalborg, hvor Ledelsen benyttede ham til de farligste af de foreliggende Opgaver. Men i Silkeborg var han med i S.-Grupperne til Aarsskiftet 1945.

En ung Bankmand Aagaard var ogsaa med i den første Sabotage, forøvet med hjemmelavede Aerolimbomber.

En Modstandsorganisation fra denne Periode blev skabt af Fabriksinspektør Steninge. Som Tekniker kom Fabriksinspektøren meget omkring i Omegnen og lagde straks Mærke til, at Tyskerne begyndte at lade et Ledningsnet straae ud i alle Retninger fra Silkeborg. Han skønnede meget rigtigt, at Silkeborg derfor af Tyskerne var blevet udpeget til Generalens Hovedkvarter og besluttede at skabe en Organisation, som kunde sabotere Hovedkvarterets Forbindelseslinjer. Det lykkedes ham at finde de nødvendige Medarbejdere til dette Arbejde, saaledes at Ledningerne i givet Fald og paa et givet Signal med en bestemt Kode kunde afbrydes paa to Steder med 5 til 15 km. Afstand. Tyskerne havde lavet en speciel Slags Ledninger med fire Traade paa samme Master, hvorigennem der kunde føres 64 Samtaler samtidigt, og Fabriksinspektøren fandt en Metode, hvorved Ledningerne kunde kortsluttes uden at Stedet herfor let kunde findes.

I Vinteren 1944 fik Steninge og Aagaard Kontakt med Kaptajn Søren Larsen i Aarhus, som igen satte dem i Forbindelse med Oberstløjtnant Waage Petersen. Denne anmodede Steninge om at søge Kontakt med andre Modstandsgrupper i Silkeborg, som man kendte.

F. Eks. var Skrædermester Aksel Simonsen begyndt at danne Militærgrupper sammen med Løjtnant Hans V. Petersen, som var Formand for Terrænsportsforeningen. Ogsaa Hans Krarup Andreasens Sabotagegrupper mod Vest og Øst havde man Kendskab til og til det Arbejde, der udførtes af Formanden for Spejderne, Guldsmid Børge Jacobsen.

Hans V. Petersen, Simonsen, Børge Jacobsen og Steninge dannede dengang et Slags Raad, idet man talte sammen om Sagerne og udgjorde hvad man kunde kalde en Byledelse endnu før denne Betegnelse var blevet indført i Frihedsarbejdet.

Skrædermester Aksel Simonsen var kommet ind i Arbejdet gennem en Broder til ham, som havde anmodet ham om at tage en Dækadresse. Aksel Simonsen modtog derigennem Blade, som han bragte videre til Etlar Madsen. Men han modtog ogsaa selv Blade, som han besørgede uddelt. Hermed kom han i Forbindelse med Overlærer Nord, med hvem han udvekslede Oplysninger. Da Overlærer Nord vidste, at Skrædermesteren var kendt med Soldaterforeningsarbejde, anmodede han ham om at danne Militærgrupper. Han fik da startet en Femmandsgruppe, som igen dannede Femmandsgrupper, saaledes at denne Organisation

i Sommeren 1944 talte ca. 250 Mand. Der blev udfoldet Bestræbelser for at skaffe Vaaben, men det lykkedes ikke. I Paasken havde man haft Møde med Toldstrup, men en planlagt Nedkastning kom ikke til Udførelse. Derimod fik Simonsen Demonstrationsvaaben, to Maskinpistoler og 600 Skud, og der fandt saa Vaabendemonstration Sted i et Lysthus i hans Have.

Organisationen arbejdede meget sammen med to Mænd, der fik stor Betydning for den daværende og senere Modstandskamp, Trafikassistent Wigant og Civilingeniør René Nielsen.

Da Simonsens Broder i Juli 1944 blev anholdt, lykkedes det hans Søster at give ham en Advarsel om, at Gestapo var ude efter ham. Simonsen maatte saa gaa under Jorden, men havde forinden sat Steninge ind i Situationen.

Et Par Maaneder senere blev Løjtnant Hans V. Petersen anholdt af Gestapo, vistnok fordi man havde faaet Mistanke til alle Terrænsportsledere. Organisationens følte herved truet, og Steninge og Nord samt nogle af Sabotagefolkene gik under Jorden. I den Tid Steninge havde virket, havde han kortlagt Tyskernes Telefonnet, og forskellige Haandværkere og Arbejdsmand, bl. a. ogsaa Hans Krarup Andreasen, havde skaffet ham vigtige Oplysninger om Indretningen af Tyskernes Hovedkvarter og andre Stillinger. En god Transportforbindelse var Vognmand Holger Jensen, Lysbro.

Folkestrejkerne i Sommeren 1944 og Arbejdsnedlæggelserne i August i Anledning af Dødsdommene havde intensiveret Stemningen, og efterhaanden som Tiden skred frem, og Modstandsarbejdet voksede i Omfang, fik man større Kontakt med Omgivelserne.

Det lykkedes Fabrikant Hugo Gisselbæk sammen med de prøvede, ledende Modstandsfolk at knytte de bristede Traade og at faa genoprettet de Kontakter, der var gaaet tabt. Man havde Forbindelsen opad i Orden og fra Frihedsraadet kom Direktiver om, hvorledes Arbejdet med Organisationens skulde gribes an. Arbejdet med Starten af Militærgrupper til Beredskabshæren toges op.

Der var blevet lovet Byledelsen Vaaben, men de udeblev, fordi der ingen Nedkastninger fandt Sted paa Egnen før i Sommeren 1944, og da fik man endda ikke Lov til at beholde de Sendinger, der ankom. De blev dirigeret til andre Byer. Dette vakte naturligvis ikke saa lidt Utaalmodighed og en Del Utilfredshed. Efterhaanden fik man dog udleveret Demonstrationsmateriale og fik Gang i Instruksen rundt omkring i Grupperne, men den virkelige Udlevering af Vaaben til Militærgrupperne kunde dog ikke finde Sted før i den sidste Maanedstid før Kapitulationen.

Samtidig med Militærgrupperne blev der dannet Sabotagegrupper, og Sabotagen begyndte at tage mere og mere Form. Snart kom der Meldinger med Direktiver fra England om Sabotageindsatsen. Man kom op paa et meget stort Antal Sabotager, de sidste Maaneder præsterede man op til 60 Sprængninger paa en Nat. Disse meget virkningsfulde Aktioner blev foretaget af Sabotagegrupperne Øst og Vest samt af en Jernbanegruppe, der arbejdede paa Terrænet ved Banegaarden. Grupperne stod i et meget nært og godt Samarbejde, og der blev udvist stor Opfindsomhed. Ja, en af Sabotørerne, Niels Krarup Andreasen, var endda saa snild, at han direkte spurgte den tyske Kommandantur, om han ikke som Skovarbejder kunde faa Tilladelse til at cykle mellem sit Hjem og Arbejdspladserne i Skovene med det Sprængstof, som han skulde bruge til Bøgestød. Han forklarede, at Bøgestødene var i Vejen for de tyske Befæstningsanlæg, og han opnaaede virkelig Tilladelsen. Med Sprængstof-Ausweis kunde han derefter i Ro og Mag transportere »Stoffet«, noget temmeligt enestaaende i Frihedskampens Historie.

En Vognmand, der kørte for Sabotørerne, men blev standset med baade Sabotører og Sprængstof, klarede Frisag overfor de tyske Vagtposter ved grinende at svare paa Vagtpostens Forespørgsel om, hvad han havde i Vognen: »Sabotører og Ammunition«.

En af de Særaktioner, der ogsaa huskes, var Opbringningen af en stor tysk Omnibus med Dele til V-Bomber. Efter Sprængningen af Vognen tog man det tyske Mandskab med tilbage til Silkeborg.

Alle Former for Jernbanesabotage blev udøvet. Det gik haardt ud over Sporskifter, Tankvogne og Forsyningstog. Selve Vandtaarnet blev sprængt med 100 pCt. Virkning. Paa et tidligere Tidspunkt havde den kommunistiske Gruppe Johs. Simonsen, »Mikkelberg« og Etlar Madsen destrueret et stort tysk Lager ved »Linden« ved Hjælp af Brandbomber.

Sabotagegrupperne havde oprettet flere Sprængstofdepoter i Nærheden af de Steder, hvor der skulde sættes ind. En god Hjælper havde man i Købmand Søndergaard, hvis Butikshylder paa et vist Tidspunkt mere bugnede af Sprængstoffer end af Forbrugsvarer. Jernbanegruppens »Arbejdsmaterialer« blev meget praktisk anbragt paa selve Stationen, enten under en Perron eller i et Lokale, der stødte umiddelbart op til de tyske Jernbanemænds Opholdsstue. Mange dramatiske Situationer blev udspillet paa Stationens Omraade i den Tid. En vigtig Aktion var Sprængningen af de fire Vandkraner paa Stationen, der blev udført efter højere Ordre. Ved den Lejlighed blev alle fire Baner lukkede. Ved en anden Lejlighed ødelagde man hele Stationens Oplag af Reserveskiner. Den fine Kontakt med Banegaardens Personale blev opretholdt gennem Trafikassistentene Wigant og A. Christiansen, som havde deres eget snilde Kodesystem for Meddelelser til Sabotørerne.

900 Liter Benzin bortført for Næsen af Tyskerne.

Ved en Aktion, der var planlagt af Bylederen, Fabrikant Gisselbæk, lykkedes det at bortføre 900 Liter Benzin lige for Næsen af Tyskerne. Det var atter Banegaardsgruppen, som var paa Spil.

Den gik i Aktion uden Hensyn til, at der holdt et tysk Troppetog paa Nabosporet. En 10 Meter lang Slange blev ført ned i Benzintanken ved Svinefolden og ud til nogle Tromler. Sabotørernes Vagtposter var camoufleret som Haandværkere og Fejere. En nysgerrig tysk Jernbanemand blev gjort umistænksom ved en lille Vittighed og en for nysgerrig »Publikummer« blev simpelthen holdt op og anmodet om at forsvinde, hvilket han omgaaende gjorde, da han blev klar over, hvad der foregik. De mange rare Liter Benzin blev transporteret bort fra Stationspladsen paa en Udrykningsvogn fra Falck.

En af de mørke Dage i Jernbanegruppernes Historie var den Dag, da stud. theol. Kaj Andersen faldt under et Forsøg paa at erobre Pistoler og andre Haandvaaben fra tyske Vagtposter.

Sammen med en Kammerat trængte Kaj Andersen ind i en Stue, hvor han troede, at der opholdt sig to eller tre Vagtposter. Det viste sig imidlertid, at der var en 6—8 Mand, og to af dem kunde ikke ses af de indtrængende. De aabnede straks Ilden og dræbte derved Kaj Andersen, medens det lykkedes hans Ledsager at undslippe.

Det modige og dygtige Sabotagearbejde blev udført af følgende i Vestgruppen, hvis Historie deles i Perioder før og efter 18. Februar, da Gruppens Medlemmer enten blev arresteret eller maatte gaa under Jorden. Før 18. Februar: Gruppeleder, Civilingeniør René

Nielsen, Kontorist Otto Rohde Andersen, Kaj Sørensen, Seminarieelev Mogens Pedersen, Seminarieelev Jens Thellessen (Leder), der kom paa Rejsehold efter November 1944, stud. theol. Kaj Andersen, som faldt, Skovfogedaspirant Leif Dines Petersen, der blev arresteret den

Efter Bothillsen Nielsen Bandens Terrorbesøg i Silkeborg tog Haandværkerforeningens Ruin sig saaledes ud. Ved den Lejlighed gik hele Fru Gerda Christophersens Teaterudstyr tabt.

17. Februar og henrettet den 16. Marts, og Seminarieelev Aage Søndergaard, som ligeledes blev arresteret den 17. Februar og henrettet 16. Marts. Vestgruppen fra 1. Marts 1945: Gruppeleder, Papirarbejder Niels Pedersen, Seminarieeleverne Ivan Vad, Ejvind Baase, Jørgen Vedel, Jørgen Majbom, Knud Schiøler, Børge Missel og P. Frederiksen, Arkitekt Knud Mathiasen, Kontorist Otto Andersen, Bagerne Frede Knudsen og Buster Thomassen og L. B. Svend Rasmussen.

Østgruppen: Gruppeleder, Hønseriejer Niels Krarup Andreasen, Snedker Henry Jensen, Elektromekaniker Sv. Aage Andersen, Smed Leif Mortensen, Lagerarbejder Ulrik Krarup Andreasen, Mekaniker Peter Svendsen, Mekaniker Bent Laursen, Chauffør Aage Andreasen, Mekaniker Aage Barith, Arbejdsmand Peter Jensen, Arbejdsmand Palle Christensen, Portør Erik Skjødt og Maskinarbejder Aage Bach. Tidligere i Gruppen var Hans Krarup Andreasen, som er omtalt og som blev skudt i Aalborg 18. Februar 1945, Svend Ulrik Pedersen, der blev skudt i Aalborg 20. Februar 1945, Købmand Aage Søndergaard, som maatte gaa under Jorden i Juni 1944, Arbejdsmand Peter Bølko, der gik under Jorden i Januar 1945, Politibetjent Bølko (ligeledes), Paul Sand, der gik under Jorden i Januar 1945 og Viggo Nielsen, kaldet »Mikkelberg«, der var den første Leder.

En Sabotage med tragisk Udgang.

En af de Virksomheder i Silkeborg, der var af Betydning for den tyske Krigsindustri, var Darr's Automobilfabrik. Der var flere Gange planlagt Sabotager paa denne Fabrik og midt i Februar kom der saa endelig Ordre til at udføre Sabotagen. Til at udføre den var udvalgt et Rejsehold fra Aarhus, men dette blev suppleret med stedlige Sabotører Skovfogedaspirant Leif Dines Petersen og hans Kammerat Poul Mackeprang Nielsen. Selve Sabotagen blev fuldført helt planmæssigt. Ved Middagstid gik Sabotørerne forklædte som Arbejdere ind i Virksomheden bag Sabotagevagterne, idet de skaffede sig Adgang gennem en Pianoforretning ved Siden af. Bomberne blev placeret i Maskinhallen og Malerværkstedet. Arbejderne blev fjernet, Sabotørerne forsvandt igen, og Bomberne eksploderede og anrettede store Ødelæggelser.

Næste Dag vilde Leif Dines Petersen imidlertid selv realisere den farlige Idé at prøve at tage Billeder af Sabotagen. Han laante sin Kammerat, Skovfogedeleve Poul Mackeprang Niensens Fotografiapparat og forsøgte at udføre sin Plan, men blev anholdt. Dagen efter anholdtes yderligere Poul Mackeprang Nielsen og Kammeraterne Seminarieelev Aage Søndergaard og Maskinsnedker Bent Jensen, medens en stor Del af Frihedsbevægelsens Mænd for en Tid maatte gøre sig usynlige. De fire anholdte blev overført til København og henrettet i Ryvangen den 13. Marts 1945. Deres Dødsdomme blev offentliggjort den 20. Marts 1945.

Lokalkomité og Byledelse.

Efterhaanden som Arbejdet tog større Omfang, Kurerer kom og gik, Vaabensendinger skulde videreekspereres og Kontakter etableres, udbyggedes Byledelsen. Den bestod af Fabrikant Gisselbæk, Seminarieførstander Herluf Jensen og Boghandler Anker Mogensen.

Under denne Ledelse sorterede den militære Leder, Kaptajnløjtnant Sylvan Lund. Kaptajnløjtnanten var efter 29. August gaaet under Jorden paa Silkeborgegnen og meldte sig straks til Tjeneste ved Organiseringen af Modstandsbevægelsens Militærorganisation.

Frihedsraadets Lokalkomité dannedes i Efteraaret 1944. Den bestod af følgende: Vice-skoleinspektør Carl Nielsen (Leder fra 1. September 1944), Blikkenslager Thorkild Jørgensen, Guldsmed Børge Jacobsen, Bibliotekar Gustav Hansen, Maskinarbejder Carl Andersen, Seminarieforstander Herluf Jensen og Kontorassistent Fritjof Palm. Efter 5. Maj tiltraadte Overlærer Nord, der som omtalt havde været under Jorden.

Ved Kapitulationen omfattede de militære Styrker mellem 6 og 700 Mand, men kom op paa 800. Nedkastningsfolkene overgik samlet til Militærgrupperne som en speciel Sektion. De udgjorde en Styrke paa 90—100 Mand. Deres Ledere havde været (B egh), (Kristiansen) og (Kofoed) i denne Rækkefølge. Droppingholdene havde konstant 3—4 Pladser i Gang og var saa heldige, at kun et Par Containers gik tabt. Flere Vognmænd var dem behjælpelige, bl. a. Chauffør Vald. Lund, der kørte for dem saavel ved Dag som ved Nat.

Med Politistyrken havde Modstandsbevægelsen god Kontakt. De gik ind i M.-Grupperne som en særlig Gruppe, og ved Kapitulationen gik de over til at varetage deres specielle Opgaver.

Til Vaabenfordelere og som Kurerer fik Byledelsen Hjælp af to Politibetjente. Politibetjent Carl Schmidt var en fortrinlig Vaabenmester, der udførte et stort og meget farefuldt Arbejde. I Silkeborg blev han meget afholdt indenfor Modstandsbevægelsen.

Mellem Lokalkomitéen og Byledelsen var der et godt Samarbejde. Lokalkomitéen omfattede bl. a. de trænede Bladfolk fra Besættelsens første Tid, og Komitéen varetog en Række vigtige Opgaver ved Affattelsen af Meddelelserne til Offentligheden og F ringen af Modstandsbevægelsens Kartoteker. Da Lokalkomité og Byledelse traadte officielt frem efter Kapitulationen, blev Samarbejdet naturligt nok endnu snævrere.

I Slutningen af Vinteren 1945 blev der dannet F.-Grupper,  del ggelsesgrupper under Ledelse af kgl. Skovrider Schoubye.

Af Sikkerhedsgrunde var det nødvendigt under Besættelsen i Silkeborg at foretage et Par Stikkerlikvideringer.

Det tyske Hovedkvarter og Kapitulationen.

Paa Grund af det tyske Hovedkvarters Beliggenhed i Silkeborg var Byledelse og Lokalkomité her udsat for ganske særlige Vanskeligheder under den sidste Del af Besættelsen.

Efterretningstjenesten maatte hele Tiden arbejde under Højtryk, og det var vigtigt at blive klar over, hvorledes Tyskerne kunde tænke sig at reagere. Der er Grund til at complimentere Byledelsen og Komitéens Medlemmer for den smukke Maade, de l ste deres Opgaver paa. Ikke alene udførte de et kæmpemæssigt Arbejde indenfor de forskellige Modstandsomraader, men den sidste Tid var naturligvis fuld af svære Overvejelser.

I et Særnummer af det illegale Blad »Nyheds-Tjenesten« efter Kapitulationen har Seminarieforstander Herluf Jensen givet en ganske glimrende Skildring af de hektiske Dage i Silkeborg, hvor Modstandsbevægelsens Hovedkvarter var opslaaet i Fabrikant Gisselb ks Villa paa Ansvej. Seminarieforstanderen retter her en hjertelig Tak til Fabrikanten og hans Hustru for deres Virksomhed i den Tid. Byledelsen holdt naturligvis næsten uafbrudt Møder, og Alarmering fulgte paa Alarmering, indtil endelig Kapitulationsbudskabet kom, og den sidste Beredskabstjeneste forberedtes efter en hastig, men glædelig Lyk nskningstund. Saa fulgte nye bevægede Dage med nye Opgaver. Et Højdepunkt i Silkeborg Modstandsbevægelse var Modtagelsen af Major Fisher fra The Royal Dragoons, som i sin Mappe medførte Kapitulationsdokumentet for Danmark, som General Lindeman underskrev. Det

var karakteristisk for Englænderne, at Major Fisher ankom i en almindelig Bil, kun ledsaget af Kaptajn Helk. I al Stilhed førte Boghandler Anker Mogensen fra Byledelsen og Carl Johan Nielsen Majoren til Badet. Senere ankom The Royal Dragoons officielt til Silkeborg, og da gav Byen dem en Befrielsesvelkomst, som altid vil huskes i dens Historie.

Sabotage under Højtryk de sidste Maaneder.

I de sidste Maaneder før Kapitulationen foregik Sabotagen næsten uopholdelig, hvilket fremgaar af følgende Dagbog, som Styrkerne har ført over deres Operationer:

4. Marts: Sabotage mellem Silkeborg—Svejbæk, fem Skinner. Jernbanetrafikken stoppet i 13½ Time.
4. Marts: Sabotage mellem Silkeborg og Resenbro, fem Skinner. Stop i 17 Timer.
5. Marts: Sabotage mellem Silkeborg—Funder, otte Skinner. Stop i 13 Timer.
7. Marts: Sabotage mellem Engesvang og Bording. (Bluff). Stop i 4 Timer.
14. Marts: Sabotage mellem Silkeborg—Funder, otte Skinner. Stop i 15 Timer.
14. Marts: Sabotage mellem Silkeborg—Svejbæk, syv Skinner. Stop i 14 Timer.
14. Marts: Sabotage mellem Silkeborg—Lysbro, fire Skinner. Stop i 6 Timer.
25. Marts: Sabotage mellem Silkeborg—Funder, tre Skinner. Stop i 16½ Time.
25. Marts: Sabotage mellem Funder—Engesvang, tre Skinner. Stop i 18 Timer.
26. Marts: Sabotage mellem Silkeborg—Resenbro, otte Skinner. Stop i 23 Timer.
26. Marts: Sabotage paa Silkeborg Station. Krydsningssporskifter totalt ødelagt, to Tyskere saaret.
1. April: Sabotage paa Silkeborg Station. Sporskifte ødelagt.
2. April: Sabotage mellem Silkeborg—Svejbæk, otte Skinner. Stop i 22 Timer.
2. April: Sabotage paa Silkeborg Station. Sporskifte ødelagt og 2 Brodragere ødelagt.
6. April: Sabotage mellem Silkeborg—Funder, to Skinner. Stop i 10 Timer.
8. April: Sabotage mellem Silkeborg—Funder. (Bluff).
8. April: Sabotage mellem Silkeborg—Funder, en Skinne. Stop i tre Timer.
9. April: Sabotage mellem Lemming—Hinge. Sprængladningerne blev imidlertid opdaget.
12. April: Sabotage mellem Silkeborg—Resenbro, tre Skinner. Stop i 6 Timer.
13. April: Sabotage paa Silkeborg Station. Sprængninger.
13. April: Sabotage mellem Silkeborg—Resenbro, 10 Skinner. Stop i 22 Timer.
14. April: Sabotage mellem Lysbro—Øster Bording. Fem Bomber udløst af tysk Tog. 20 saarede. To Tyskere dræbt.
18. April: Sabotage mellem Silkeborg—Funder, tolv Skinner. Stop i 15 Timer.
18. April: Sabotage mellem Silkeborg—Resenbro, tolv Skinner. Stop i 16 Timer.
20. April: Sabotage paa Silkeborg Station. Alle fire Vandkraner sprængt. Det var ensbetydende med 25 Minutters Forsinkelse for alle Tog.
20. April: Sabotage mellem Silkeborg—Funder, tolv Skinner. Stop i 17 Timer.
20. April: Sabotage mellem Silkeborg—Resenbro, fire Skinner. Stop i 17 Timer.
21. April: Sabotage paa Svejbæk Station. En Telegrafvogn sprængt.
21. April: Sabotage mellem Silkeborg—Funder, ti Skinner. Stop i 18 Timer.
22. April: Sabotage mellem Silkeborg—Svejbæk, syvogtyve Skinner. Stop i 29 Timer.
22. April: Sabotage mellem Silkeborg—Lysbro, ni Skinner. Stop i 11 Timer.

Efter Kapitulationen samledes Nedkastningsgrupperne i Silkeborgdistriktet til en Sammenkomst, hvor dette store Gruppebillede blev taget.

23. April: Sabotage mellem Gern og Sminge, tolv Skinner. Stop i 51 Timer.
23. April: Sabotage mellem Laven—Svejbæk, treogtyve Skinner. Stop i 43 Timer. Dæmning sprængt. Spunsvæggene ødelagt paa 25 Meter.
26. April: Sabotage mellem Laven—Svejbæk, Skinner løsnet, Bolte fjernet.
27. April: Sabotage mellem Laven—Ry. Skinner løsnet, Bolte fjernet.
27. April: Sabotage mellem Silkeborg—Resebro, fem Skinner. Stop i 19 Timer.
27. April: Sabotage mellem Laven—Svejbæk, tretten Skinner. Stop i 13 Timer.
28. April: Sabotage mellem Silkeborg—Virklund, elleve Skinner. Stop i 16 Timer. Motorvogn afsporet.
28. April: Sabotage mellem Silkeborg—Funder, Banen sprængt til 1. Maj. 60 Timer.
1. Maj: Sabotage mellem Silkeborg—Funder, sytten Skinner. Stop i 66 Timer.
1. Maj: Sabotage mellem Silkeborg—Svejbæk, otteogtredive Skinner. Stop i 138 Timer.
1. Maj: Sabotage mellem Silkeborg—Resebro, ti Skinner. Stop i 20 Timer.
3. Maj: Sabotage paa Bording Station. Sporskifte sprængt. Stop i 17 Timer.
4. Maj: Sabotage mellem Silkeborg—Svejbæk, otteogtyve Skinner.

Modstandsbevægelsen i Skanderborg.

I Sommeren 1942 enedes en Kreds af Borgere i Skanderborg, nemlig Bogholder Svend Andersen, Kriminaloverbetjent H. Frederiksen, Landsretssagfører Chr. Hedegaard, Prokurist Erik Hundertmark, Læge Leth Sørensen, Bankdirektør Østergaard, Tandlæge Thorning Henriksen, Landinspektør Bech Nielsen og Ingeniør A. Blom, om Opstilling af militære Formationer, der skulde falde Tyskerne i Ryggen i Tilfælde af en allieret Invasion. Som militær Leder udpegedes Overbetjent Frederiksen, og i Løbet af det følgende Aar fik man stablet et Kompagni paa 120 Mand paa Benene. Der meldte sig straks to store Problemer. Det ene var Styrkens Uniformering, for man kunde vanskeligt tænke sig, at Grupperne i en given Situation skulde gaa i Aktion uden at være iklædt Uniform. Dette Problem løste imidlertid Luftværnschefen i Skanderborg, Politifuldmægtig G. Munch, idet han straks, da han blev sat ind i Sagerne, stillede et større Antal CB-Uniformer, Kapper og Staalhjelme til Raadighed. Det andet Problem var Bevæbningen, og det blev en langt haardere Nød at knække. Man fik dog fat paa nogle faa Geværer, og et Par Pistoler købte man »sort« til Fantasipriser, og saa gik man i Gang med at uddanne Grupperne i Vaabenbrug.

Samtidig var Landsretssagfører Hedegaard begyndt at sysle med Sabotageplaner. Ved et Tilfælde kom han i Forbindelse med Lærer Karl Rasmussen, som allerede da havde dannet en Gruppe paa fem unge Mænd, der vilde lave Sabotage, i første Række Jernbanesabotage, fordi Jernbanelinien havde saa stor Betydning for Forsyningerne til de tyske Styrker i Norge og Nordfinland. Desværre blev Samarbejdet mellem Hedegaard og Rasmussen ikke langvarigt. Rasmussen blev i Foraaret 1943 anholdt af det danske Sikkerhedspoliti i Kolding, hvor han sad fængslet indtil det Natten til den 2. August samme Aar — et Par Dage, før han skulde have sin Dom for Sprængstoftyveri og illegal Virksomhed — lykkedes ham at gennemføre en fantastisk Flugt sammen med en Medfange.

Resten af Gruppen — med Undtagelse af en Mand, der sprang fra ved Lærer Rasmussens Anholdelse — forblev intakt, og da det i Eftersommeren 1943 blev muligt at faa Sprængstof og Vaaben gennem en Forbindelse i Aarhus, gik den, der bestod af Maskinlærlingene Ernst Leach, Victor Laursen, Vagner Andersen og stud. jur. Mogens Riiskjær i Gang med Sabotagen. I Løbet af Efteraaret 1943 udførte Gruppen nogle yderst vellykkede Ak-

tioner, der i høj Grad var med til at forsinke de tyske Transporter, og endvidere angreb den en Servicestation, der arbejdede for Fjenden, hvorunder den ødelagde et Antal tyske Militærkøretøjer. I Februar 1944 foretog den et Angreb paa Aandssvageanstalten Sølunds Bygninger, desværre uden at lave større Ravage. Dagen efter rykkede Tyskerne ind, og i de kommende Maaneder opførtes omkring Anstalten og med dennes Hovedbygninger som Midtpunkt en veritabel Fæstning med Pigtraadsspærringer, Maskingeværstillinger, Løbegrave, Tankspærringer, Tankfælder og mægtige Betonbunkers. Skanderborg var pludselig blevet en vigtig By. Den var blevet udset til at huse Hovedkvarteret for General der Luftwaffe.

Opbygningen af de militære Formationer.

Opbygningen og Uddannelsen af de militære Formationer kom først rigtig ind i faste Rammer, da Kaptajnløjtnant Erik Kirkegaard, der havde gjort Tjeneste ved en Militær-afdeling i Assens, den 29. August, efter en kort Tids Internering paa Hindsgaul, kom til Skanderborg. Som Militærsagkyndig blev han modtaget med aabne Arme og var straks villig til at deltage i Modstandsarbejdet.

Man fik Kontakt med Nedkastningstjenesten og fik regelmæssigt Vaaben og Sprængstoffer omend ikke i det Omfang, man kunde ønske. Sprængningerne paa Jernbanen tog til i Antal og Effektivitet, Efterretningstjenesten blev etableret, og Grupper gik i Gang med at indtegne de tyske Befæstningsanlæg ved Sølund, de store Bunkers ved Vrold og Nybro og Lytteposterne ved Hemstok paa Kort, som sendtes ind til Jyllandsledelsen til videre Foranstaltning. Det var et meget stort og ofte risikabelt Arbejde, som stud. jur. Jens Richard Madsen, Willie Berner Madsen, stud. jur. Kjeld Østergaard, Murerlærling Erik Holtet, stud. med. Las Holtet, stud. jur. Mogens Riiskjær, stud. mag. Jens Vestentoft, Journalist Egon Rasmussen (populært kaldet »Brækjern«) og CB-Undergruppeløfter Jørgen Melgaard Pedersen udførte med stor Dygtighed. Politibetjentene Dyrby Andersen og Richard Christensen knyttedes til Organisationen, førstnævnte som Instruktør i Vaabenbrug.

Der skete noget næsten hele Tiden, og det undgik selvfølgelig ikke Gestapos Opmærksomhed, som ogsaa i Skanderborg havde sine trofaste Meddelere. I Løbet af 1944 foretoges en Række Razziaer. Saaledes anholdtes i Tiden fra Juni til August Kaptajnløjtnant Kirkegaards Broder, Tandlæge N. L. Kirkegaard (hvorefter Kaptajnløjtnanten foretrak at gaa under Jorden), Ernst Leach, Overbetjent Frederiksen, Læge Leth Sørensen, Gdr. Børge Olsen, Hvolbæk, paa hvis Ejendom der var Depot, og endelig Typograf Chr. Mikkelsen. Victor Laursen, Vagner Andersen og Svend Andersen blev eftersøgt, men var kommet i Sikkerhed.

Det var et haardt Slag. Hele Sabotagegruppen var borte, men de, der havde undgaaet Gestapos lange Arm i denne Omgang, tabte ikke Modet. De tog fat paa at uddanne en ny Gruppe bestaaende af Folkene fra den ovennævnte Efterretningsgruppe, efterhaanden suppleret med nye. Paa Grund af Sprængstofmangel kom Gruppen ikke rigtig i Gang før hen paa Efteraaret. Saa hamrede den til Gengæld løs paa Jernbanelinien med en saadan Kraft og saa ofte, at Strækningen, der løber gennem det Omraade af Region II, der var Skanderborg-Sabotørernes Virkefelt, en Overgang som Følge deraf var den stærkest bevogtede i hele Danmark.

Efter Overbetjent Frederiksens Anholdelse blev Overbetjent Munch Carlsen kort Tid efter den 19. September 1944 Byleder med Landsretssagfører C. V. Rise som Næstkomman-

derende, og da Tandlæge Kirkegaard i September vendte hjem efter Internering i Horsens og Frøslev, nedsattes Frihedsraadets Lokalkomité. Den kom til at bestaa af Borgmester, Direktør Olaf Nielsen, Tandlæge Kirkegaard, Redaktør Sandvad Hauberg, Landsretssagfører Rise, Overbetjent Munch Carlsen og Maskinarbejder Arthur Sørensen.

Stud. jur. Jens Richard Madsen blev Delingsfører for Sabotagegrupperne, og der oprettedes nye aktive Grupper i Stilling, Hørning, Hasselager, Hylke og Ry og Militærgrupper samme Steder. Alle disse Oplandsgrupper stod under Byledelsen i Skanderborg, blev forsynet med Vaaben og Sprængstof herfra, og Politibetjent Dyrby Andersen ledede Instruktionen af dem.

En komplet Fiasko for Gestapo.

I Oktober 1944 kom den næste store Razzia, som blev en komplet Fiasko for det tyske Sikkerhedspoliti. Tyskerne traf ingen af de eftersøgte hjemme. Rise, der var en af disse, rejste bort fra Byen en Tid, og i hans Sted som Næstkommanderende fulgte Richard Christensen.

Med Sprængningernes Antal voksede Sabotørernes Erfaring. De blev helt dygtige til at undgaa de tyske Vagtposter og Patruljer, selvom der ikke var langt imellem dem, og til at finde de mest saarbare Punkter paa Jernbanelinien. Deres »banebrydende« Arbejde resulterede ofte i Forsinkelser i Toggangen fra 1 til 3 Døgn alene paa Strækningen fra Hasselager i Nord til Hylke i Syd, ialt ca. 30 km.

En Banearbejder, Sigfred Nielsen, udførte paa egen Haand et Par virkningsfulde Sprængninger, hvoraf den sidste sikrede ham herostratisk Berømmelse, fordi han med bare Næver gjorde det af med to tyske Soldater, der vovede at forstyrre ham en Vinternat, han var ved at fylde plastisk Sprængstof i nogle Sporskifter.

Men der blev ogsaa lavet Fabrikssabotage. Et Savværk, der arbejdede for Tyskerne, blev ødelagt i Voerladegaard, et andet i Nr. Vissing og et tredje i Beringbro ved Hørning. Vognmænd, der transporterede Arbejdere til Fæstningen Sølund, blev anmodet om at holde op med deres landsskadelige Virksomhed, og rettede de sig ikke efter Henstillingen, satte en velanbragt Pakke »PE 2« Punktum for deres Kørsel for Fjenden. Foruden den allerede omtalte Sabotage mod en Servicestation ødelagdes endnu et Mekanikerværksted og de tyske Køretøjer, der stod der.

Den mest dristige Aktion blev udført af en Kommunist fra Aarhus, der havde taget Arbejde paa Sølund med Sabotage for Øje. Paa Arbejdspladsen kom han i Forbindelse med Arne Tinning og Knud Aage Rohrberg, begge fra Skanderborg, og de var villige til at hjælpe ham. Sølund var meget stærkt bevogtet, men i et Hestekøretøj, der skulde til Fæstningen med Byggematerialer, lykkedes det dem at smugle Sprængladningen ind gennem Vagten uden at blive opdaget. De anbragte Ledningerne paa »strategisk vigtige« Punkter, bl. a. en Transformator, hvoraf hele Fæstningens Elektricitetsforsyning var afhængig og paa nogle Motorkøretøjer, der var anbragt i »Flyverskjul«. Da Bomberne eksploderede, anrettede de store Ødelæggelser og fremkaldte Nervøsitet i Fjendens Lejr.

Øverst til venstre ser man Major Fisher hilse paa Fabrikant Gisselbæk udenfor Hovedkvarteret. Foroven til højre ses Skanderborg-Sabotører, der træffer Forberedelser til en Sabotage.

Nederst til venstre ses et Billede fra Frihedsfesten i Silkeborg. Fra venstre ses Kofoed, Kaptajnlejtuant Sylvan Lund, Fabrikant Gisselbæk, Boghandler Anker Mogensen og Seminarieførstander Herluf Jensen.

Endelig: Udenfor Hovedkvarteret i Silkeborg. Paa Billedet ses Skrædermester Simonsen, Gisselbæk, R. G. Petersen, Ankersen, Troelsen, Smith, Sv. Larsen, Mogensen, Schoubye og Sylvan Lund.

Endvidere sprængtes Blokposterne paa Hasselager og Hørning Stationer, og de to kendte Horsens-Sabotører »Magnus«, alias Nordmanden Carsten Mollestad, og Feldberg ødelagde nogle for Trafikken vigtige Indretninger paa Skanderborg Station. Der blev ogsaa anrettet virkningsfulde Angreb paa Pumpestationen i Sølyst, hvorfra Lokomotiverne blev forsynet med Vand. Og i Skanderborg opdagede man først Betydningen af at sprænge Tungepartierne, hvor Skinnerne krydser hinanden. En saadan Skade var svær at udbedre, fordi man som Regel skulde hente de ret sjældne Tungepartier langvejs fra.

I Marts 1945 anholdtes Erik Holtet og CB-Undergruppeløber Chr. Kallesøe paa Vej til den før omtalte Aktion mod Nr. Vissing Savværk. De blev taget med Sprængstoffet paa sig, saa for deres Vedkommende var der ikke nogen Vej udenom. Det lykkedes dog ikke Gestapo at faa Oplysninger ud af dem, men ved Hjælp af Stikkere fandt Tyskerne ud af, hvem der hørte til de to anholdtes nærmeste Omgangskreds. Og saa slog de til en tidlig Morgen i Slutningen af April 1945. Men det blev et Slag i den tomme Luft. Tyskerne traf ikke nogen hjemme.

Klar til den sidste Dyst med Fjenden.

Efter nogle Dages Ophold paa Landet vendte de eftersøgte tilbage igen, og nu begyndte for Alvor »Oprustningen« til den sidste Dyst med Fjenden. I Tyskland nærmede Montgomery sig Dag for Dag den danske Grænse. Tyskerne sendte Transport efter Transport sydpaa til Forstærkning af de haardt trængte Tropper i det tredie Rige. Jernbanesabotagen kunde ikke standse disse Transporter, men den kunde forsinke dem. Det var Jernbanesabotørernes Haandsrækning til Tommy'erne. Sprængningerne fortsattes Nat efter Nat. Et Brud paa Skinnelegemet var knapt helet før et nyt blev fremkaldt. Og der uddannedes nye Sabotører. Der blev udlagt Depoter paa Steder, hvor man ventede at faa Brug for dem, og Militærgrupperne, der skulde træde i Aktion paa D-Dag, voksede, saaledes at man den 1. Maj havde registreret ialt 360 Mand, alle saa godt uddannede, som Forholdene tillod det, og udrustet med Sten guns, Bren guns, Karabiner M 30, Bazookaer og Haandgranater. Det var en Styrke, der i Antal nogenlunde svarede til Fjendens, men selvfølgelig uden hans Kamperfaring.

I de sidste Dage af April og indtil Kapitulationen var Grupperne i højeste Alarmberedskab. Sabotørerne var næsten uafbrudt i Virksomhed Dag og Nat, Alarmerings- og Meldesystemet blev prøvet Gang paa Gang, og hver Mand blev nøje instrueret om sin egen og sin Gruppes Opgaver under de forskellige Forhold, som man antog kunde opstaa.

Og saa kom endelig D-Dag. Der blev ikke løsnat et Skud. Tyskerne blev holdt inden Døre i deres Kvarterer, saaledes at Modstandsbevægelsen kunde løse sine Opgaver under fredelige Former og uden Blodsudgydelse.

Bevægelsen i Skanderborg havde fra sin Start i 1942 til Kapitulationen ingen Tab af Menneskeliv. Men i Sommeren 1944 dræbte Tyskerne den unge Horsensianer, den kun 19-aarige Henning Grønlund Carlsen, der deltog i en Aktion mod et tysk Troppetransporttog ved Mallinggaard, faa Kilometer Nord for Skanderborg. Efter Kapitulationen rejstes en smuk Mindesten paa Stedet, hvor den unge Frihedskæmper faldt.

Politibetjent Georg Walther Andersen, der faldt paa Banelinjen ved Horsens, var en Broder til Politibetjent Dyrby Andersen, og det var ham, der introducerede den over hele Danmark kendte Faldskærmsmand »Kaptajn Bech« i Skanderborg, ligesom det en Overgang var ham, der ledede Transporterne af Vaaben og Sprængstoffer til Skanderborg.

Under Krigen blev to Stikkere likvideret. Den ene modtog en Pakke indeholdende en Bombe, der eksploderede, da han vilde aabne Pakken, og en anden blev henrettet ved Skydning.

De anholdte og deporterede.

Af anholdte og deporterede var der en Del. I Foraaret 1943 anholdtes Prokurist Hundertmark, Salgschef Jac. Jacobsen og Direktør T. Laursen, alle blev dog løsladt ret hurtigt igen. Radiotekniker Kaj Pedersen blev, ogsaa i Foraaret 1943, af Byretten idømt 3 Maaneders Fængsel for Uddeling af »Land og Folk«. Efter Afsoningen anholdt Tyskerne ham og sendte ham til Horserød, hvorfra han senere blev løsladt. I Sommeren 1944 anholdtes Typograf Chr. Mikkelsen, Ernst Leach, Overbetjent Frederiksen, Læge Leth Sørensen og Børge Olsen, der alle via Frøslev kom til KZ-Lejre i Tyskland. Erik Holtet opnaede at komme to Gange til Frøslev, og til Frøslev kom endvidere Terrænsportsforeningens energiske Formand, Lederen af Zoneredningskorpsets Station, K. Hanson, stud. jur. Mogens Riiskjær, CB-Undergruppeløber Chr. Kallesøe, Landsretssagfører Chr. Hedegaard og som tidligere nævnt Tandlæge Kirkegaard.

Natten til den 8. December 1944 fik Skanderborg den tyske Terror at føle, da Schalburgtage-Eksperten Bothilsen Nielsen med sin Bande sprængte Kontorlokalet til Skanderborg Amtsbogtrykkeri og Forretningslokalet i J. Pøhlsgaards Boghandel. Det maa betegnes som et Mirakel, at der ikke kom Mennesker til Skade ved disse to lumske Angreb. Ved Sprængningen af Pøhlsgaards Boghandel ramte Tyskerne og deres danske Haandlangere uden at vide det Modstandsbevægelsen, idet Boghandleren var Forbindelsesmand til Byledelsen.

Til Slut bør lige nævnes det kommunale Vagtværns Samarbejde med Modstandsbevægelsen. Dette Vagtværn, der oprettedes lige efter 19. September 1944 og lededes af Byraadsmedlem, Repræsentant K. P. Sørensen, og Radiotelegrafist Henning Pløger, var ofte Modstandsbevægelsen en uvurderlig Hjælp, bl. a. ved at det holdt Øje med Gestapos Bevægelser, naar d'Herrer besøgte Byen i tjenstligt Ærinde og ledte dem paa Vildspor, naar de spurgte om Vej. Iøvrigt optraadte Vagtværnet som en samlet bevæbnet Styrke under Modstandsbevægelsen paa D-Dagen.

Frihedskampens Ofre i Silkeborg.

Maskinmester Herman Frederik Sørensen fra Alderslyst var Søn af afdøde Brøndgraver S. Han kom i Lære paa Maskinfabriken i Silkeborg og tog derefter ud at sejle. I 1928 blev han gift med en Søster til Bent Jensen, som ogsaa ofrede sit Liv i Frihedskampen.

Herman Frederik Sørensen var sidst hjemme i Silkeborg i 1939. Under Krigen sejlede han for de allierede og var bl. a. i Indien. Den 7. Februar 1944 forliste det Skib, han sejlede med, paa Rejse fra England til Island. Sømændenes store Indsats i Frihedskampen maa ikke glemmes, saa det er velbetænkt af Silkeborg Byraad, at de har placeret ham blandt Mindelundens Sabotører og Koncentrationslejrfanger.

For stud. theol. Kaj Andersen er der den 5. Maj 1947 afsløret en Mindeplade i Th. Langs Skole i Silkeborg, hvorfra han var udgaaet. Paa Mindepladen deler han Plads med en anden af denne Skoles Sønner, Ebbe Gylding Holmboe, der er omtalt under Horsensafsnittet af

denne Artikel. Kaj Andersen var Elev paa Skolen fra 1940 til 1943, da han blev Student. Kaj Andersen var rolig, fast og arbejdsom med et rart Sind og et ægte Lune.

Rektor Fr. Lang udtalte ved Afsløringen: »Vi har muret denne Mindetavle for i den at ære alle unge Danske, der gav deres Liv i Frihedskampen«.

Yderligere er en Mindesten rejst for ham ud mod Drewsensvej nær det Sted, hvor han faldt. Denne Sten er rejst af Modstandsbevægelsen, men ogsaa paa andet Sted, nemlig Aarhus Universitet, vil hans Navn blive skrevet i Sten.

Tyskerne havde gravet hans Lig ned i Haven bag Drewsens Villa uden videre. I lange Tider søgte hans Kammerater at finde Graven, men først efter meget omhyggelige Undersøgelser lykkedes det at finde frem til en menig Soldat, som havde været med til at grave hans første Grav og som kunde paavise Stedet efter at han var ført til Silkeborg. Derefter fik den unge teologiske Student en højtidelig Begravelse, en Frihedskæmper værdig, og kom til at hvile i indviet Jord.

Værktøjsmager Preben Holger Larsen var fra København, hvor hans Far var Værkmester. Ogsaa han kom i Lære paa Maskinfabriken og fik derefter Plads paa »Atlas«. Han havde gode kunstneriske Evner og søgte Uddannelse som Kunstmaler. I den illegale Bladvirksomhed gik han straks fra Begyndelsen meget ivrigt op og var bl. a. Medarbejder ved »Fri Presse«. Han var højt begavet, og det var et stort Tab for hans Gruppe, da han blev taget. Da han blev taget af Gestapo røbede han intet. Han døde i Neuengamme.

Arbejdsmand Johs. Egerton Simonsen blev ialt arresteret tre Gange af Tyskerne. De to Gange slap han ud igen, men tredie Gang vendte han ikke tilbage. Han blev ført til Neuengamme, hvor han døde i November 1944. Forinden havde han maattet døje et halvt Aars Ophold i Vestre Fængsel for sin politiske Overbevisning.

Papirarbejder Chr. M. Eriksen Byth blev anholdt paa samme Tid som Johs. Egerton Simonsen. Han døde i Meppen, og det lykkedes at finde frem til hans Grav, saaledes at han kunde føres tilbage til Silkeborg, hvor han under overordentlig stor Deltagelse blev begravet den 19. Juli 1947 sammen med N. P. Braüner fra Kellerup. Ved Begravelseshøjtideligheden fik Byth det Lov, at han var en god Kammerat og Kollega, og det var hans Kammerater indenfor Fagforeningen, der satte ham det smukke Mindesmærke paa hans Grav. Fra Aarhus Arrest blev han ført til Frøslev og Neuengamme for tilsidst at blive ført til Dødslejren i Meppen, hvor han omkom af Sult og Kulde.

Kriminalbetjent Poul Nørgaard blev 30 Aar gammel. Han var Landmandssøn fra Hjørringegnen og begyndte sin Karriere ved Politiet i København. I 1940 kom han til Silkeborg, hvor han først gjorde Tjeneste i Ordenspolitiet og i 1942 blev overflyttet til Kriminalpolitiet. Han var ikke alene en elskværdig Politimand, men var ogsaa energisk og haardt arbejdende, og der er ingen Tvivl om, at han havde en lovende Løbebane foran sig indenfor Kriminalpolitiet, hvis han havde levet. Tillige var han en stilfærdig og beskeden Mand, som havde vundet sig mange Venner. Sammen med 7 Silkeborg-Politimænd blev han taget af Tyskerne ved Politiets Anholdelse i København og ført til Tyskland. Medens de øvrige vendte tilbage, bukkede Nørgaard under og døde i Buchenwalde.

Maskinarbejder Svend Ulrik Pedersen blev en af Danmarks berømteste Frihedskæmpere, hvis Indsats er beskrevet i la Cours kendte Bog om Modstandskampen. Han tog Realeksamen i Silkeborg og gik derefter i Lære som Maskinarbejder.

Allerede i 1941 kom han ind i illegal Virksomhed og var med i et af de allerførste Sabotagehold, som lagde for i Silkeborg.

Da hans meget aktive Optræden bevirkede, at han ikke længere kunde forblive paa Egnen, men var nødt til at gaa under Jorden, placerede Frihedsbevægelsen denne udsøgte

og handlekraftige Mand i første Kamplinje i Aalborg. Her arbejdede han intimt sammen med Sabotørerne Platou og »Leif«. »Kjeld« var det Dæknavn, hvorunder han blev kendt og respekteret i Aalborg, som en af Danmarks mest uforfærdede Sønner.

Den 27. Januar 1945 blev han overrasket af Gestapo paa det Værelse, hvor han boede. Tre Mand trængte ind, men han vilde ikke overgive sig og under Ildkamp dræbte han to Mand og saarede den tredje. Han var lige ved at undslippe gennem en Bagdør, men løb paa 7—8 Tyskere og blev dræbt af deres Kugler. Med ham mistede Danmark en af sine tapreste Sønner.

Skovarbejder Hans Krarup Andreasen har ofte været omtalt i denne Artikel. For ham har Silkeborg Skovdistrikt rejst en Mindesten i Nordskoven i Nærheden af hans Barndoms-hjem. Han var Skovarbejder som sin Fader, arbejdede flittigt og dygtigt og elskede Fred og Fordragelighed. Han var en Personlighed som indgød sine Medmennesker Tillid. I Aalborg blev han stillet paa de farligste Poster. Han laa syg paa sit Værelse, da Gestapo den 18. Februar 1945 bankede paa hans Dør. Han lukkede ikke op, og de skød gennem Døren. Da den blev sprængt fandt man hans afsjælede Legeme. I sin Mindetale over ham sagde kgl. Skovrider Schoubye: Hans Historie minder os om Njals Saga. Bylederen føjede en smuk Mindekrans til og fremhævede, hvorledes han altid ønskede at beskytte sine Kammerater. I Silkeborg vil denne fremragende Modstandsmands Minde altid blive holdt højt i Ære.

Kommuneassistent Poul Møller Rasmussen, der var ansat paa Kommunekontoret, da han maatte gaa under Jorden, tog til København, hvor han fortsatte Modstandskampen. En Nat blev han anholdt af Tyskerne paa Hjørnet af Aalholmsvej og Roskildevej. Gestapo tog ham med til en Mælkeforretning og spurgte her efter en bestemt Mand. Ved denne Lejlighed sagde Poul Møller Rasmussen intet.

Hvorledes denne Køretur er sluttet, ved man ikke med Sikkerhed. Der var foruden Møller Rasmussen to Danskere og en Tysker i Vognen. De to Danskere blev sat af, og Tyskeren kørte videre med ham. Han blev skudt, og hans Lig blev fundet i Frederiksholms Kanal. Hvor afholdt han var, fremgik af hans Begravelse, der blev overværet af et Følge, som man anslaa til 5000 Mennesker og otte Faner stod Æresvagt ved hans Kiste.

Maskinsnedker Bent Jensen blev begravet den 21. Juni 1945. Ved hans dannebrogssmykkede Kiste stod Ungdomsorganisationerne Æresvagt og i Følget saas en hel Flok Studenter, der havde været hans Modstandskammerater. Pastor Gram udtalte, at det er en Ære for vort Land at eje mange unge Mennesker som Bent Jensen. Han var præget af sit gode danske Hjem og var ikke bange for Døden. Det skrev han selv hjem, da Dødsdommen var fældet. Han tænkte ikke paa sig selv, men kun paa sine Forældre. Han var ogsaa præget af Skolen og af Livet i F. D. F., hvor han var et ivrigt Medlem af Musikkorpset. En Mindesten er rejst for ham af F. D. F. ved Baalpladsen paa Møgelø.

For Leif Dines Petersen og Poul Mackeprang Nielsen er der rejst en Mindesten i Silkeborg Skovdistrikt. Den staar i Vesterskov. I sin Tale over dem sagde kgl. Skovrider Schoubye, at de to Kammerater havde Egenskaber, der gjorde dem afholdte af deres Omgivelser. Da Pligten kaldte, lød de dens Bud, men de var ikke sensationslystne. De var klar over Risikoen, men saa Døden modigt i Øjnene. De havde begge gode Evner, og de vilde have været Skovfogder.

Leif Dines Petersen havde ogsaa arbejdet illegalt i Kolding.

Seminarieelev Aage Søndergaard, der stammer fra Randers, blev begravet fra Sct. Peters Kirke i Randers. Begravelsen overværedes af flere Tusinde Mennesker, og Seminarieforstander Herluf Jensen sagde i sin Mindetale over ham: »Det er tungt, at netop han skulde

miste Livet, men i Sorgen blander der sig ogsaa Stolthed over, at vi har saadanne danske Unge. Han var en sejt og udholdende Natur. Vi vil mindes hans Offer ved fortsat at kæmpe for de Idealer og det Maal vi har sat os«. Han havde i 1940—41 været Elev paa Ollerup Gymnastikhøjskole og blev saa Elev paa Seminariet i Silkeborg. Her var han Medlem af 14. Nedkastningsgruppe.

Kontorist Arly Hess Thomsen blev skudt i Silkeborg efter et Sammenstød med en tysk Vagtpost den 7. Maj 1945. Det var kommet til et Ordskifte mellem dem. Tyskernes Op-hidselse over Kapitulationen var endnu stor, og Tyskeren skød uden Varsel efter ham, idet han bagefter paaberaabte sig sine Instrukser. Han blev dog siden idømt en Fængsels- straf ved en Krigsret.

Overbetjent i Kriminalpolitiet Jørgen Chr. Jensen blev knap 44 Aar gammel. Overbe- tjenten var en usædvanlig dygtig og afholdt Politimand og viste sig som en fremragende Mand i Modstandsarbejdet. Han havde været ansat ved Politiet i Silkeborg siden 1933. Da Politiet maatte gaa under Jorden efter den 19. September 1944, blev han omgaaende Sabotør og meldte sig til Modstandsarbejdet i Aarhus, hvor Ledelsen placerede ham i aller- forreste Frontlinje. Desværre skulde denne prægtige Mand ikke opleve Danmarks Friheds- stund. Dagen før Kapitulationen blev han under Kampene i Aarhus indviklet i en Ildkamp med to Gestapomænd og ramt af et Skudskaar i Maven. Hans Kammerater lovede at frelse ham fra de desperate Gestapomænds Forfølgelser og indlagde ham derfor ikke paa Hospi- talet i Aarhus, men førte ham til Sygehuset i Hammel. Det viste sig imidlertid, at hans Saar var af saa alvorlig Karakter, at hans Liv ikke stod til at redde. Ogsaa han blev be- gravet under store Æresbevisninger.

FRIHEDSRAADET

Af ERLING FOSS

Baggrunden for Frihedsraadet var først og fremmest et afmægtigt Folk i Harmen. Harmegraden varierede efter Temperament og Anskuelse, og man kunde mene, at saare mange var meget langt fra at være villige til at give et dristigt Udtryk for denne Harmen, og dog viste Sommeren 1943 noget andet. Der skete noget uset i dansk Historie — en hel By rejste sig i Trods mod den berygtede Fjende og gennemførte en total Strejke. Det skete første Gang i Esbjerg, og endda med den forbløffende og uventede Virkning at Tyskerne gav efter!

Det var ikke en tilfældig spontan Reaktion, der satte ind hos Danskerne.

En forudgaaende langsom og fortsat Proces havde gæret i Folket lige fra Lammelsen efter 9. April 1940 og betingede, at dette Stadium blev naaet i Sommeren 1943.

— Man kan nok saa mange Gange konstatere, at Tyskerne er daarlige Psykologer, og dog maa man indrømme, at den Politik, de førte over for Danskerne de første Besættelsesaar, var overmaade farlig. Alt skulde gaa friktionsløst med fuld Hensyntagen til Danskeres materielle Vaner og herunder deres kendte Interesse for Mad. Den »Tilpasning til det nye Europa«, som Scavenius havde lovet Tyskerne, forlangte de i Begyndelsen kun indfriet gennem et vist Tryk paa Pressen — som hovedsagelig mislykkedes. Men Tyskerne gav Afkald paa de mere drastiske Skridt som f. Eks. Mønt- og Toldunionen, der oprindeligt ikke var med paa deres aktuelle Program, men tilkom tilfældigt ved Scavenius' indbydende Erklæring af 8. Juli 1940. Man fristes til at godkende, at visse ledende tyske Kræfter paa det Tidspunkt bedre forstod det danske Folks Følelser, end Scavenius selv gjorde. Var Tyskerne saaledes farlige nok — og var Scavenius villig nok til en Indrømmelses- og Tilpasningspolitik — saa var han personlig til Gengæld i aandeligt Forstand mindre »farlig«, som han ikke selv med Smiger og Løfter prøvede at lokke den menige Dansker til at gaa Tyskernes Ærinde. Han havde for megen Foragt for den gemene Hob til at søge at paavirke den. Scavenius flyttede paa Brikkerne — naar de andre Ministre ikke slog Brættet fra ham — uden at bekymre sig om, hvad Brikkerne tænkte og følte. Saa mærkeligt selvmodsigende det er, ligger heri een af Spirerne til, at Folkets Had ikke slog ud mod Scavenius, som det gjorde mod Quisling og Laval, fordi Scavenius ikke forsøgte at vinde sit eget Folk — det, som han ikke forstod.

De Tilskud, der satte Gæringsprocessen i Gang og langsomt vækkede Folket, var særlig: Radioen, illegale Blade og Sabotagen. Christmas Møller havde sin store Andel, da han allerede straks i 1940 fra Talerstolene om Tyskerne sagde »Fjenden«. Tyskerne fjernede ham, ligesom de senere fjernede Hedtoft og H. C. Hansen og som de stoppede Vilh. la Cour, som de tvang Redaktør Schoch bort fra Nationaltidende, Redaktør Helweg Larsen fra

Kristeligt Dagblad, Redaktør H. P. Sørensen fra Social-Demokraten o. s. v. — men hver Gang Tyskerne af Forsigtighedsgrunde greb ind for at fjerne en Mand og lukke Munden paa ham, tabte de Terrain og tog et Skridt tilbage fra deres oprindelige venlige og »farligste« Politik. Processen skred frem støttet af de illegale Skrifter »Frit Danmark« og »Land og Folk«, der naaede ud over hele Landet, endvidere »De frie Danske« — som mere var et Københavnerblad — og mange andre.

For Kommunisterne var Vejen klar fra det Øjeblik, de blev forbudt den 23. Juni 1941 ved Tysklands Overfald paa Sovjet-Rusland. De var straks parat til at gaa under Jorden og tage fat paa Arbejdet og bl. a. udsende Bladet »Land og Folk«.

»Frit Danmark« blev dannet hos Professor Mogens Fog af ham, den konservative Christmas Møller og Lederen af Kommunisterne Aksel Larsen i Vinteren 1941—42. Bibliotekar Th. Døssing (der dengang var erklæret Socialdemokrat), Professor Ole Chievitz og Landsrets-sagfører Prytz kom senere til. Den første snævre Redaktionskomité dannedes af Ole Kiile-
rich (fra Nationaltidende) og Børge Houmann (Kommunist).

I Sommeren 1942 grundlagde cand. mag. Elias Bredsdorff en Række Provinsgrupper af »Frit Danmark«, samtidig med at Faggrupperne dannedes i København særlig inspireret af Professor Mogens Fogs Ildhu, ligesom han forblev den levende Kraft i »Frit Danmark«.

»Frit Danmark« fik fra Begyndelsen sit stærke Præg af at være Samlingspunktet for Medlemmer af alle Partier.

Dansk Samling tog ogsaa tidligt fat og udsendte allerede i Sommeren 1940 illegale Skrifter i Form af norske Digte, som blev duplikeret. I Vinteren 1941—42 medvirkede man ved Udsendelsen af Vilh. la Cours Piecer: »Ord til os i Dag« og »Om at sige Ja og om at sige Nej«. Ved Indsættelsen af Faldskærmsorganisationer var Partiets ledende Folk aktive.

En betydningsfuld Organisation udviklede »Studieringen« sig til at blive med cand. mag. Frode Jacobsen (Socialdemokrat) som den drivende Kraft. Han berejste først selv Landet for at knytte personlige Forbindelser, senere blev dette Arbejde delvis overtaget af cand. mag. Arthur Hansen. Oprindelig var »Studieringen« anlagt udelukkende til legal Oplysning med Deltagelse af Rigsdagsmænd fra alle Partier, men disse trak sig efterhaanden tilbage. Frode Jacobsen forberedte Overgangen til illegal Modstandsorganisation og »opløste« officielt »Studieringen« i Sommeren 1943 — den indvendige Kerne til »Ringene« var da dannet. Tilslutning var sikret »Ringene« fra mange forskellige Hold, der ligesom »Frit Danmark« ogsaa dannede Faggrupper inden for flere Erhverv, og Deltagere blev hentet fra forskellige politiske Afskygninger.

Sabotagen blev af den største Betydning for den spirende Modstandsbevægelse, idet den viste en Vej frem til aktiv Handling. Den fandt sit agitatoriske Virkefelt mod de Industrier, der gik ind paa at lave Vaaben til Tyskerne. Tanken om, at de gjorde dette, og Virksomhederne tilmed tjente store Penge herpaa, vakte en saadan Harme, at den danske Psyke, som ellers ikke er anlagt for det voldsomme, efterhaanden i større og større Kredse akcepterede Sabotagen som en Krigsindsats paa dette Omraade.

Det tog Tid hos Tyskerne, inden de lagde Fløjlshandske-Indstillingen og tog haardt fat, hertil medvirkede ogsaa, at Sabotagen klogelig nok var rettet mod andre danske og ikke i første Omgang direkte mod Tyskerne. De hurtige og umaadelig voldsomme Repressalier med Terrorhandling, som Nazisterne ikke uden Virkning anvendte i Tschecoslovakiet, slap vi i Starten for i Danmark.

Kommunisterne tog tidlig fat paa Sabotagen paa egen Haand, hertil kom saa, hvad der i den illegale Tid Mand og Mand imellem kaldtes »Englænderne«: Faldskærmsorganisationen. Den tog sig af Nedkastninger fra England, af Sprængstoffer og Instruktioner.

Forskellige »Chefer« uddannedes i England og afløste hverandre. Blandt de ledende Kræfter herhjemme fra Begyndelsen Redaktør Stig Jensen — der klarede sig gennem hele Krigen uopdaget — og Godsejer Flemming Juncker, som i lang Tid bestred Arbejdet i Jylland.

Een af Pionererne fra England var Erik Rottbøll, Søn af Godsejer Rottbøll. Gennem Ole Kiilerich kom der en Forbindelse i Gang med Dansk Samling: Arne Sørensen og hans Medhjælper Jørgen Diemer og Rejsesekretær i D. S. Børge Eriksen.

Den første Faldskærmsudkastning i Danmark fandt Sted i April 1942 efter et forgæves Forsøg i Marts. Mogens Fog var med i dette Arbejde og skaffede Biler til Afhentning. De første danske, der blev kastet ned, var Rottbøll, Styrmand Mikkelsen og Johansen (den sidste tog Cyankalium i Efteraaret ved Damhussøen, da der ikke var andre Udveje).

Den første Udkastning i Jylland fandt Sted Natten mellem 31. Juli og 1. August 1942 i Rold Skov. — Den nærboende Højskoleforstander Robert Stærmosé (senere Folketingsmand) var medvirkende.

Hærens Efterretningsvæsen kom ogsaa til at spille en betydelig Rolle for denne Periode med Ritmester Lunding og Kaptajn V. Gyth under Ledelse af Oberstløjtnant E. Nordentoft. Her tænkes, foruden det uvurderlige militære Efterretningsvæsen af højeste Kvalitet, der gav London sort paa hvidt for, hvor de Allierede havde Danmark, ogsaa paa den Forsyning, man ad samme Veje var i Stand til at give B. B. C. til den danske Radio fra London.

Sjælen i Forbindelsen var Ebbe Munck, som arbejdede Døgnet rundt i Stockholm under stadig Fare for at blive arresteret under den svenske Lovgivning mod fremmede Landes Agenter. Han tog et dristigt Initiativ og førte mange Ting igennem i Forholdet til vore fremtidige allierede. Ebbe Munck er den Enkeltperson, der gjorde mest for, at Tilknytning til de allierede fandt Sted hjemmefra. Et vigtigt Led for Stemningen i Danmark var de Meddelelser, man kunde faa fra London om Forholdene hjemme, og som skar igennem den officielle tyske Skrift og Tale. Men Meddelelserne kom ikke frem af sig selv — man kan sige tværtimod — for alle de forkerte Oplysninger, som kom ud i Verden, var uvægerlig baseret paa Rygter, som de legale danske og svenske Rejsende bragte selvbestalt med til Sverige. Der skulde først og fremmest paalidelige, men ogsaa hurtige Oplysninger til, og det sørgede særlig Kaptajn V. Gyth for gennem Mikrofilm, som fandt frem ad specielle Veje til Stockholm. Indsamling af det politiske Materiale beroede paa flere Personer, her skal nævnes Redaktør Erik Seidenfaden, Redaktør H. Martinsen og Erling Foss.

Hermed er kun i store Linier trukket op, hvilke Kræfter der var i Gang for at gennemføre disse Processer, der ud af det lammede Folk i Sommeren 1940 skabte en Modstandsbevægelse langsomt stigende op til Sommeren tre Aar efter. Det er indlysende, at mange andre Kræfter og Enkeltpersoner havde medvirket hertil — tænk blot paa Navne som Kaj Munk og Peder de Hemmer Gudme — og at mange andre Sammenslutninger og Organisationer end de nævnte havde ydet deres Bidrag til den Baggrund, der var Forudsætningen for, at Danmarks Frihedsraad skabtes i Sommeren 1943.

Danmarks Frihedsraad.

Danmarks Frihedsraad skabtes gennem et Sammenspil mellem Frode Jacobsen, der længe havde haft Planer om at danne en »Befrielseskomité«, Erling Foss, der søgte en Koordination af Sabotagen for at undgaa Vildskud og samtidig vilde skabe et aktivt Center i Kampen mod Tyskerne, og Mogens Fog, der allerede sad med mange Traade i sin

Haand, baade hvad Propaganda angik og i Samarbejde med Aage Schoch havde nær Føling med Faldskærmsorganisationen, og endvidere som tidligere Partimedlem — ganske vist ikke særlig aktivt — ogsaa med Kommunisterne.

Det første egentlige Møde og Daabsdagen fandt Sted paa Harilds Afskrivningsbureau midt om Eftermiddagen den 16. September 1943. Harild havde uden at blinke og uden at spørge overladt sin Dagligstue til et Møde. Han var tilfreds med Instruksen om at skulde der komme Forespørgsler udefra, var det Ingeniør Foss, der havde faaet Værelset overladt til Franskundervisning. »Eleverne« blev af Undertegnede lukket ind og gennem den mørke Gang — der kendetegner alle Lejligheder bygget i sidste Aarhundrede — førte til Dagligstuen. Enkeltvis ankom »Holm« (Frode Jacobsen), »From« (Mogens Fog) og »Nielsen« (Kommunistredaktøren Børge Houmann, hvis Identitet for de fleste først blev endelig afsløret ved Kapitulationen), der kom »Willumsen« (Aage Schoch) og Professor Noe-Nygaard. Et Haandtryk, et Smil og nogle almindelige Bemærkninger, og uden højtidelige Taler eller andre Formaliteter gik man løs paa Sagerne.

Navnet var noget af det første, der skulde klares. »Holm« nævnte »Befrielseskomitéen«. Ord som »Frihed«, »dansk« og »Raad« laa i Luften. »Danmarks Friheds Raad« blev fremført af Erling Foss, men »Nielsen« mente, det var galt med tre Ord — og saa var Resultatet der: »Danmarks Frihedsraad«, som fik enstemmig Tilslutning. Det blev et godt Varsel for det fremtidige Arbejde: Hurtige — ikke for ordrige — Diskussioner og en rask Afgørelse, som skabte fuld Enighed. Der blev praktisk taget i Frihedsraadet aldrig Brug for Afstemninger.

Fra første Møde var man klar over Arbejdsgrundlaget: Det var ikke Hensigten at søge at tilrive sig nogen Magt. Det gjaldt først og fremmest om at være et Koordineringspunkt for det Arbejde, der var i Gang. Enhver indbyrdes Modsætning, der kom til Udtryk i de illegale Blade eller i Modsætninger af mere haandgribelig Karakter, vilde være til Fordel for Tyskerne. Frihedsraadet maatte samtidig være i nøje Føling med de Stemninger i Folket, som gik mod Tyskerne, kun derigennem fik det sit demokratiske Præg og kunde med fuld Styrke ikke alene nationalt bekæmpe Tyskerne, men ogsaa ideologisk bekæmpe Nazisterne — saavel de fremmede Undertrykkere som de hjemlige Forrædere.

De »Grundlove«, som Frihedsraadet straks slog fast for sit Virke, er ret korte og sammentrængte og skal derfor gives her i hele deres Ordlyd:

- 1) Danmarks Frihedsraad er dannet af Repræsentanter for de danske Bevægelser, der i Fællesskab og i Overensstemmelse med Folkets Ønsker aktivt vil bekæmpe den tyske Besættelsesmagt, indtil Danmark er et frit og uafhængigt Land.
- 2) Raadet har optaget en Repræsentant for De frie Danske i Udlandet, hvis betydningsfulde Arbejde for Danmarks Sag vi i høj Grad anerkender.
- 3) Raadets Medlemmer afgiver højtideligt Løfte om i Arbejdet for Danmarks Frihed at sætte dette Maal over ethvert Partihensyn og enhver Særinteresse.
- 4) Raadet vil henvende sig til Folket gennem den frie Presse, hvis Opgave det er at vise de Veje, der fører til Friheden, og — trods vanskelige Arbejdsvilkår — at bringe Befolkningen den ærlige Oplysning, som Tyskerne hindrer Presse og Radio i at udbrede.
- 5) Raadet arbejder for de demokratiske Idealer og vil bekæmpe ikke alene de ydre Fjender, men ogsaa de danske Nazister, Overløbere og Kapitulanter.

6) Raadets Opgave er at organisere Modstanden mod Tyskerne paa alle Omraader og med alle Midler, der staar til Folkets Raadighed.

Allerede i det første Punkt fastlægges det, at Retningslinierne for Raadet er demokratiske, idet Kampen skal føres i Overensstemmelse med Folkets Ønsker. Et meget betydningsfuldt Løfte indeholder det tredje Punkt, og hvad mere er, Løftet blev overholdt med stor Loyalitet fra alle Sider inden for Raadet lige til Kapitulationen.

Som det fremgaar af Punkt 2) enedes man straks fra Begyndelsen om at tage en Repræsentant med fra De frie Danske i Udlandet. Hermed tænkte man paa »Chefen« for Faldskærmsorganisationen, der ganske vist var udnævnt af Englænderne og var engelsk Officer, men samtidig havde bevaret sin danske Nationalitet og derfor som dansk blev Medlem af Raadet. Der blev herigennem straks skabt en betydningsfuld Forbindelse med disse Organisationer — som allerede da laa paa den mest aktive Fløj — i Samarbejde med Sabotørerne. — Jørgen Muus bestred Hvervet som »Chef« med megen Dygtighed, men var nærmest Observatør naar han kom til Stede ved Raadmøderne. Paa Grund af sit Forhold til de ham betroede store Pengemidler afrejste han i November 1944. Ole Lippmann (Major »Lund«) overtog Arbejdet i 1945.

I ovennævnte Skikkelse fortsatte Raadet uforandret til December 1943. Møder blev afholdt hver Uge, og efter nogle Gange hos Harild skiftedes Mødestedet til stadig et nyt Sted hver Gang. Det var ikke tilstrækkeligt længere, at Foss stillede en Bordlampe i Vindueskarmen ud mod Nørrebrogade, som Signal for de andre at Vejen var fri. Man maatte regne med, at det paa den ene eller anden Maade vilde rygtes, naar der holdtes regelmæssige Møder et Sted. Danmarks Frihedsraad havde nu grundig averteret sig selv, og Ønsket om at fange det samlet, maatte være højt hos Gestapo. Men det lykkedes dem aldrig. Det blev først ved hvert Møde aftalt, hvor det næste Møde skulde være. Blev et af Medlemmerne fanget, kunde der kun fravristes ham Viden om, hvor det første Møde var planlagt, ikke hvor de følgende var paatænkt. Og det aftalte Mødested blev øjeblikkelig ændret, naar et Medlem blev fanget. Pr. Telefon kunde der opgives ny Adresse baseret paa Cifferkode bygget over Spaltenumrene og Placeringen i Telefonbogen. — Det var forudset, at hele Raadet blev revet op. Hver enkelt havde i lukket Konvolut afleveret Navnet paa sin Efterfølger. Disse Konvolutter var skjult af et sikkert Forbindelsesled.

Parolerne.

Danmarks Frihedsraad satte især ind paa at give det danske Folk den rigtige Parole i de skiftende Situationer; Anvisninger og Raad i højere Grad end Ordre, og dog udviklede disse Paroler sig paa adskillige Omraader til at blive den Lov, som Manden i Gaden fulgte. I flere af de bevægede Dage spurgte man »Hvad siger Frihedsraadet?«, og naar Beskeden kom, var man klar over, at det var rigtigt og fulgte den. — Tyskerne kunde ikke præstere falske Proklamationer, som gik i Folk, de kunde ikke som Frihedsraadet gengive med klare koncise Sætninger, hvad den ærlige Dansker følte var rigtig Tale — de kunde ikke mestre Sproget, som Frihedsraadet kunde det.

Gaar man igennem hvad Frihedsraadet har sat sit Navn under (se Besættelsestidens Fakta, 1. Bind, 1. Del), kan man kun glæde sig over det klare smukke Sprog. Man mærker den stigende Linie fra Appellen til Modstand i Begyndelsen, gennem indtrængende Raad senere om at holde Hovedet klart og ikke lade sig provokere frem af Tyskerne — og til

Slut til de rene stærke Forholdsordrer, som blev Forudsætningen for, at vi ikke oplevede »de lange Knives Dage« — som enkelte fablede om.

En samlet Gennemlæsning af Frihedsraadets Proklamationer og en Gennemgang af Tiden fra 29. August 1943, da Rigsdag, Regering og Konge ophørte at fungere, til Kapitulationsdagen den 5. Maj 1945. Det er Emner som: Planen for: »Naar Danmark atter er frit«. — Fordømmelse af Jødeprogromerne. — Sabotagen. — Aabne Breve til Dr. Best, det tyske Riges Befuldmægtigede. — Raad med illegalt Arbejde. — Anvisninger: »Hvis Invasionen kommer«. — Appel til Finland. — Redegørelse: »Frihedskamp og Frihedsraad«. — Angaaende Gidselhenrettelser. — Anerkendelse til Sabotørerne. — Opraab ved Folkestrejken i København — og ved »2 Minutters Tavshed«. — Kommuniké om Døssings Anerkendelse i Moskva. — Kommunikéerne særlig om Jernbanesabotage. — Retningslinier for Myndighederne, Radioen m. m. — Fordømmelse af Røverier. — Forholdsordre ved Arrestationer ved Kapitulationen. — Gentagen Fordømmelse af Selvtægt og Røverier. — Ingen Afladskøb. — Opraab om Hjælp til Norge. — Og til Slut den 4. Maj: Til det danske Folk (»Danmarks Befrielse er ogsaa det danske Folks Værk«) — som slutter:

»Vi har kæmpet for et frit, et nyt, et bedre Danmark. Lad os i Fællesskab fortsætte denne Kamp!

Bag de fleste af disse Proklamationer laa der ydre højst dramatiske Begivenheder. De Bestemmelser, der skulde træffes for at angive det rigtige Standpunkt, var som Regel heller ikke af nogen almindelig Karakter. Det kan bagefter synes at maatte have været lidet vanskeligt at holde stærke og klare Modstandslinier, — men helt enkelt var det ikke samtidig at undgaa Risiko for unødige Ofre udover dem, som en Kamp nødvendigvis maatte bringe. Frihedsraadet var sig sit Ansvar bevidst. Der skal i denne Forbindelse kastes et Strejflys over to af de mange afgørende Beslutninger, Raadet tog.

Stikkerlikvideringen.

I Efteraaret 1943 gjorde Tyskerne Rede til fortsat at gøre Alvor af deres Trusler om Dødsstraf. Den første officielle Henrettelse af en Sabotør fandt Sted i Aalborg den 8. September, det var Poul E. K. Sørensen. Frihedsraadet stod nu overfor at skulle træffe Beslutning om et Svar. Skulde man tage det samme Skridt, som Polakkerne og nedsætte en Domstol, der dømte de Tyskere, som var ansvarlige for Henrettelserne — eller hvad burde man gøre? Dommen kunde kun blive Døden, og nogen større Vanskelighed ved at indføre en saadan Domstols Bestemmelser vilde man ikke møde, naar man gav sig lidt Tid. Men — ræsonnerede Raadet — det danske Folk har en dyb Retfærdighedssans. Straffede man disse Underofficerer eller Officerer af lavere Grad, der stod for selve Henrettelsen, vilde Folket ikke være tilfreds, men pege paa, at Ansvarret laa højere oppe; og naturligvis hos Dr. Best! Altsaa skulde Best straffes. Heller ikke dette var uoverkommeligt; men Resultatet? Som Tyskerne reagerede i Tschechoslovakiet ved Heydrichs Likvidation — med Myrderier af 1000 Mennesker — saaledes maatte man regne med at blive mødt af Reprisalier i Danmark. Det vilde i saa Fald blive et frygteligt Offer for at naa det praktiske Resultat at faa en ny Befuldmægtiget, som maaske vilde blive langt værre end Best! Vilde det danske Folk være indforstaaet med at betale Prisen og stadig slutte op bag Modstanden? Eller vilde det eksisterende stærke Kontingent af »hvad-kan-det-Nytte« Folk og »for-

enhver-Pris« Pacifister ikke netop faa nye og kraftige Argumenter for hellere at være Tyskerne til Vilje?

Overvejelser i den Retning førte Frihedsraadet bort fra Tanken om en Domstol over Tyskerne — men ind paa at sætte haardt ind imod de Individider, der var endnu værre og samtidig nødvendige Betingelser for, at Arrestationer og Henrettelser kunde finde Sted — nemlig Stikkerne, de danske Forrædere som for Betaling angav deres Landsmænd!!

Frihedsraadet besluttede at slaa ind paa Likvidering af Stikkerne og havde her Folkets Flertal bag sig.

Det blev dog ikke straks aabenlyst proklameret for ikke at give Stikkerne en ekstra Chance. Den 29. Oktober 1943 nøjedes man med at advare det danske Folk mod som Udslag af den voldsomme Harmen at angribe »danske« og tyske Medlemmer af Værnemagten. — »Hvor Kampen mod Tyskerne kræver Afstraffelse af Enkeltpersoner, skal denne bevidst rettes mod ansvarlige og ikke mod tilfældige Medlemmer af Værnemagten og Frikorps« — i Stedet for pegede Raadet baade paa den passive Sabotage og paa den specielle aktive Sabotage mod Forbindelsesveje og Krigsproduktion.

I Praksis blev Likvideringen af Stikkere sat i Gang, og Tyskerne svarede med det første Clearingmord paa Kaj Munk, Mordforsøg paa Ole Bjørn Kraft etc.

De fem samarbejdende Partier mente, at de tjente Landet bedst ved at gøre et Forsøg paa at standse Drabene og samtidig give Udtryk for deres Afsky for Drabet af Kaj Munk, men de kunde derved ikke undgaa ogsaa offentligt at tage Afstand fra Drabene af Stikkerne, og de siger i deres Erklæring, som kom frem i de danske Aviser, at »man paa Grund af modstaaende Indstilling og Anskuelse stræber hverandre paa Livet«. Frihedsraadet kunde fastslaa i sin Parole ved Nytaar 1944 bl. a.:

»Vi maa bestemt afvise, at der fra dansk Side af den danske Frihedsbevægelse er blevet anvendt Midler af denne Art. Ingen af Besættelsesmagtens Ledelses Repræsentanter og ingen fremtrædende Nazist er bleven hverken overfaldet eller dræbt. De nazistiske Mennesker, der i den seneste Tid har fundet Døden eller er blevet saaret, er ikke angrebet paa Grund af deres Overbevisning, men alene fordi de mod høj Betaling havde paataget sig at efterspore Landsmænd, der er aktive i Frihedskampen og udlevere dem til Gestapo. Disse Stikkere er ikke uskadeliggjort som Straf, men fordi de har foraarsaget talrige Menneskers Fængsling og fleres Henrettelser og udelukkende for at forebygge, at de ved fortsat Angivervirksomhed skal bringe endnu flere i Livsfare.

Det er Besættelsesmagtens voldelige Omstyrning af vor Retsorden, af Begrebet »Lighed for Loven«, der alene nødvendiggør og berettiger denne Fremgangsmaade. Den kan ikke sidestilles med de nazistiske Hævmord«.

København-Folkestrejkenes Krav.

En anden særdeles dramatisk Afgørelse fandt Sted i de bevægede Dage omkring Folkestrejken i København i Slutningen af Juni 1944. Retningslinierne i den første Proklamation, der blev udsendt til Københavns Befolkning den 30. Juni, staar klare og stærke, men hvilke ansvarsfulde Beslutninger skulde ikke tages, inden Raadet udsendte sin Erklæring! Den indledtes med at konstaterer, hvad der var sket, for derefter at fortsætte:

»Danmarks Frihedsraad opfordrer til Fortsættelse af Folkestrejken, indtil for det første Schalburgkorpset er fjernet fra Landet, for det andet den faktiske Undtagelsestilstand (Spærretid, Standret m. m.) er ophævet.

Indtil disse Krav er opfyldt, bør Strejken fortsættes med samme Beslutsomhed og Solidaritet som hidtil. Af Hensyn til Befolkningen bør det dog tilstræbes, at Forsyningerne af Elektricitet, Gas, Vand, Brød og Mælk opretholdes.

Frihedsraadet opfordrer til at udvise Disciplin, saaledes at enhver Form for Udskejelser undgaas. Den Kamp, der i disse Dage føres i København, er et Bevis paa, at det danske Folk den Dag, det kræves, er beredt til at sætte alt ind for vort Lands endelige Frihed og Befrielse«.

Danmarks Frihedsraad.

Strejken begyndte de første Dage i Ugen med, at Arbejderne fra Burmeister & Wain lavede tidlig-gaa-hjem Strejke, fordi Tyskerne havde indført Spærretid fra Kl. 8 Aften midt i den lyse Sommertid. Tyskerne trak i Land — men det var for sent, Gemytterne var kommet i Kog samtidig over Schalburgkorpsets Udskejelser og Torsdags-Meddelelsen om Henrettelsen af 8 Danske. Og Strejken satte spontant ind over hele Byen Fredag den 1. Juli.

Frihedsraadet holdt Møde samme Dag. Raadet havde ikke paakaldt Strejken, men nu var den der. Da indtraf en højst ejendommelig Begivenhed:

Den tidligere Premierminister Buhl — som ogsaa paa et eller andet Tidspunkt af Besættelsen maatte regnes som den af Kongen til efter Krigen designerede Statsminister — stillede til Møde i Frihedsraadet efter Aftale; Medlemmerne havde hørt, at Politikerne gerne vilde tale med Raadet. Risikoen for ham var aabenlys, men den var ikke mindre for Raadets Medlemmer, hvis den letkendelige Buhl havde været skygget.

Der udspandt sig nu en Diskussion paa det højeste Plan. Buhl havde ingen Vanskeligheder ved at udmale de frygtelige Konsekvenser, Strejkerne kunde faa, hvilke Repressalier man kunde frygte, og at det nu gjaldt om omgaaende med alle Midler at faa Strejken afblæst.

Raadet var ikke blind for, hvad der muligt kunde ske. De havde dog samtidig fuld Tillid til, at Ordren til Frihedskæmperne om ikke at bruge Skydevaaben til Angreb vilde blive fulgt. De pegede paa, hvilken voldsom Stemning og Mod, der var i Befolkningen; man kunde simpelthen ikke uden videre afblæse Strejken, selv om man vilde — der vilde ikke blive lyttet til Raadet. Det var meget bedre at fastsætte Strejkens Maal. Man havde før set Tyskerne give sig (ved Folkestrejker i andre Byer). Det var tillige det bedste Middel til at faa Kontrol, for derefter med Autoritet at kunne afblæse Strejken i det rigtige Øjeblik.

Buhl svarede hertil omtrent følgende:

»Der kan jo godt være noget om det, De siger, men jeg mener nu ikke, det er rigtigt! Vi har lavet en Proklamation om Genoptagelsen af Arbejdet, og vi vil nu se, hvordan det gaar med den, naar vi sender den ud.«

Og idet han gik, bemærkede han meget godmodigt:

»Nu gaar jeg og passer mit og De passer Deres!«

Frihedsraadets Krav, som er angivet i ovenstaaende Opraab, blev yderligere udpenslet i 4 Punkter Fredag den 1. Juli, da Tyskerne havde afspærret Byen og stoppet for Gas, Vand og Lys. Den Proklamation om betingelsesløs Optagelse af Arbejdet, som Buhl nævnte, kom først ud Søndag, den blev standset af Best i første Omgang.

Begivenhederne gav iøvrigt Frihedsraadet Ret. Andet Steds i dette Værk er Begivenhederne nærmere beskrevet.

Ledelsen af Danmarks Kamp mod Tyskerne.

Tanken om at stikke Vaaben til Side og skabe Rammerne om bevæbnede Styrker, der i et givet Øjeblik kunde mobiliseres, var fremme meget tidligt. Generalstaben arbejdede i stor Hemmelighed — altsaa kun med faa Indviede — paa den saakaldte P-Plan. Man regnede med at støtte sig paa lokale Reserveofficerer og paa at skabe sig skjulte Vaabendepoter bl. a. ud af den danske Hærs Materiel. De Armbind, som Frihedskæmperne senere brugte, blev komponeret saa tidligt som 1941 og fremstillet i en vis Mængde og henlagt i Depoter i Jylland af Ritmester Lunding med General Gørtz's Godkendelse. Det kan næppe kritiseres, at Planerne ikke blev ført længere frem til en Realisation. Paa dette Tidspunkt havde det mere end lange Udsigter med en allieret Invasion, og ved at skabe Organisationerne for tidligt, vilde den kunne blive bragt til Uvirksomhed i lange Tider ved unødigt at udsættes for at blive revet op.

Op imod August 1939 gjorde Oberst Bennike, assisteret af Kaptajn E. Schou og andre Officerer, Alvor af at skabe Vaabendepoter paa Sjælland paa flere Herregaarde. Men ud af dette Forsøg blev der heller ikke skabt »underjordiske« Styrker. Vilkaarene for disses Eksistens i et besat Land skulde blive af en ganske anden Karakter.

Officererne vilde uvægerlig i Tankerne altid operere med Styrker i større Antal, som kunde afvikles i Kampformationer i aaben Mark. Man anstregte sig ogsaa for at deponere Uniformer samtidig med Vaabnene. Enten var det saadanne Planer, eller man tænkte sig Bevogtningsstyrker, som efter Krigens Afslutning skulde være med til at opretholde »Ro og Orden«. Samtidig var der ved at vokse en anden Opfattelse frem i Modstandsbevægelsen. Her tænkte man sig »Sabotage« og Gruppeoverfald mere i Retning af Partisankampe af en helt anden Struktur end den »regulære« Kamp, Officererne var opøvet i. Hertil kom et Moment, som rummede en ikke ringe Fare for store Modsætninger — eller i alt Fald Misforstaaelser; den Miskredit, som netop Begrebet »Ro og Orden« var kommet i. Rygterne gik haardnakket, at Kommunisterne var stærkt bevæbnede, og at de regnede med at tage Magten, naar Tyskerne var slaaet. Trods sin Urimelighed — som man nu kan smile ad — vandt Rygterne en ikke ringe Tiltro og skabte en vis Spænding. Navne paa »Organisationer« fra anden Side med Navne som »Borgervæbning« og lign. kunde give Kommunisterne den Opfattelse, at der var ved at blive skabt en »hvid« Garde rettet mod dem. Dansk Industri Syndikat forhandlede med en Organisation om at skaffe Vaaben under den Betingelse, at »Kommunisterne« ikke fik dem!

Historier blev sat i Omløb af en selvbestaltet Spion, der vilde gøre sig interessant paa Kommunisternes Bekostning — hvis han ikke ligefrem var betalt af Tyskerne — om saa taabelig en Ting, som at Kommunisterne havde lavet et Komplot for at bortføre Kongen fra Sorgenfri med Magt! Kommunisternes stærke Bevæbning blev af Rygterne hævdet at være en Kendsgerning. Naar man betænker, at mange ikke havde andet Kendskab til Kommunisterne end Beretninger om disses revolutionære Oprørsmetoder i deres mest primitive oprindelige Form, kan man forstaa, at Rygterne fandt en vis Grobund.

Paa den anden Side var Kommunisterne ikke indstillet paa at tro for godt om de »borgerlige« — fredløse og jagede, som de havde været endda efter enstemmig dansk Lovgivning. Var de een Gang blevet indfanget af dansk Politi, havde de Erfaring for Udlevering

til de tyske Bøddler. Hvilke »borgerlige« Tilsagn kunde de stole paa? Skulde de derfor respektere Ejendomsretten til skjulte Sprængstoflagre og Vaaben? Og her er vi kommet til et Spørgsmaal, som den Gang havde grimme Perspektiver. Man kunde frygte, at de forskellige Grupper vilde »hjælpe« hinanden med Vaabentransporter og »organisere« sig til at tage den Part, der passede dem. Derfra til indbyrdes Kamp var der ikke langt.

Det maa straks tilføjes, at disse Faresignaler opstod gennem fantasifulde Advarsler mellem »velmenende« Mennesker, og de kom ikke længere. I den personlige Kontakt mellem Kommuniste »ude i Arbejdet« og K. U.'r eller Folk fra Dansk Samling eller andet Sted opstod fra første Færd den rette Kammeratskabsfølelse og en gensidig Tillid i den fælles Front over for Fjenden. Paa dette Grundlag kunde Frihedsraadet bygge videre og skabe den sammensvejsede Enhedsfront mod Tyskerne under Besættelsen. — Bagefter ser det hele saa selvfølgelig og let ud; men at Danmarks Frihedsraad her fik ydet een af sine mest betydende Indsatser, kan man hurtigt blive klar over bl. a. ved at studere Modstandsbevægelsen i adskillige andre Lande.

Blandt Hærens og Flaadens Officerer gjorde der sig forskellige Strømninger gældende. Nogle ønskede snarest at faa Chance for via Sverige at komme i allieret Tjeneste, andre vilde gerne tage fat hjemme, medens andre igen holdt sig passive. For alle Officerer gjaldt den samme Fare for at blive deporteret til Tyskland, som ramte de norske Officerer. Det viste sig hurtigt, at det var meget faa, der kunde regne med at komme over med de begrænsede Luftransportmuligheder, der dengang fandtes mellem Sverige og England. Englænderne havde nærmest lukket for Tilgangen. Muligheden for at danne en Militærstyrke af danske Flygtninge i Sverige dukkede op i Efteraaret 43 — og hertil blev visse Officerer ligefrem udsendt med Ordre fra General Gørtz. Andre af de ældre Aargange fik Ordre til at holde sig udenfor de aktives Rækker samtidig med, at alle de tilbageblivende yngre Officerer nu for Alvor gik ind i Arbejdet for at skabe en væbnet underjordisk Organisation. Frihedsraadet var med i Arbejdet fra Begyndelsen og tog Initiativet for at samle alle væbnede Styrker under dansk Kommando i Samarbejde med de allierede.

Det var ganske særlig Frode Jakobsen, der med uopslidelig Energi og Jernvillie gik ind for Opgaven. Frihedsraadet var dannet i Protesten mod den scaveniuske Samarbejdspolitik, og ogsaa efter 29. August kneb det med Troen paa, at de gamle Partier paa Rigsdagen kunde enes om en virkelig Kamppolitik, naar Chancerne for Gennemførelse af en sejrrig Strid og en værdifuld Indsats paa allieret Side var til Stede. Hvis de »gamle Politikere« skulde træffe Afgørelsen, kunde man frygte, at de vilde svigte, naar Kampordren skulde gives. Frode Jakobsen satte sig derfor allerede i November 1943 Maalet at: »Danmarks Frihedsraad har Ledelsen af Danmarks Kamp mod Tyskerne til Danmarks Konge frit kan vælge sin Regering«. Et Aar efter blev denne Formel nedskrevet og medunderskrevet af de militære Chefer. I Efteraaret 1943 afgav Gørtz sit Æresord paa et lignende Grundlag, og Admiral Vedel sluttede sig beredvilligt til Frihedsraadet for Flaadens vedkommende. Den vidtgrenede Opbygning hjemme tog sin Begyndelse Landet over, da Frihedsraadet i December 1943 besluttede Oprettelsen af væbnede Styrker. I Januar ned-sattes et M-Udvalg. Det var baseret paa Rekruttering fra de illegale Grupper med Tilslutning af Officererne. Frode Jakobsens Initiativ havde banet Vejen for denne Tilslutning, men det var en given Sag, at Styrkerne ogsaa var blevet dannet, hvis Officererne ikke vilde have været med. M-Udvalget bestod til en Begyndelse af Redaktør Stig Jensen (Modtagerorganisationen for »Varer« ad Luftvejen), Kaptajn Aage Højland Christensen, senere afløst af Kaptajn Ahnfeldt Møllerup (Hæren), Orlogskaptajn Erik Rasmussen (Flaaden), Jørgen Staffelt (Dansk Samling), Arbejdsmand Svend Wagner (det kommunistiske Parti).

Senere indtraadte ogsaa Kaptajn Ole Geisler (Special Forces) og efter ca. 2 Maaneder ogsaa Mogens Fog (som Repræsentant for Frihedsraadet).

Hen paa Sommeren opløstes M-Udvalget, da Organisationsrammerne og Rekrutteringen i det væsentligste laa fast. — Det afløstes af en Slags Stab i Kommandoudvalget. Det bestod af Frode Jakobsen og Mogens Fog (som Repræsentanter for Raadet; efter Fogs Arrestation var Frode Jakobsen Enerepræsentant og blev udnævnt til Leder af Udvalget), desuden Kaptajn C. V. Hjalf (Stabschef i Hærens illegale Organisation), Kommandørkaptajn K. Lundsteen (Stabschef i Flaadens illegale Organisation), Major Flemming Muus (Speciel Forces) og efter 19. September 1944 Politiinspektør S. A. Holten (Politiets illegale Organisation). Som Forbindelsesofficerer i Distrikterne deltog Svend Wagner og Ahnfeldt-Møllerup i Udvalgsarbejdet henholdsvis for København—Sjælland og Jylland—Fyn.

Hele dette Arbejde skete i nøjeste Kontakt og efter Aftale med de allieredes Hærledelse i London. I Legationssekretær Turnbulls Lejlighed i Stockholm fandt afgørende Forhandlinger Sted med Frode Jakobsen, Oberstløjtnant E. Nordentoft og Orlogskaptajn P. Mørch og Ebbe Munck fra dansk Side og »Lillefar«, Commander Hollingworth lige ankommet fra London, paa den anden Side. Fra U. S. A. George Brewer, fra England John Ray. Principper blev fastlagt og Detailler diskuteret, som senere blev godkendt af Frihedsraadet. Det blev fra dansk Side fastholdt, at Kommandoen var dansk, selv om man fuldt gav sig ind under Eisenhowers Overkommando. Visse Ordre maatte dog af praktiske Grunde udløses direkte i Radioen i B. B. C. fra London; men man fandt frem til Aftaler, der dækkede de danske Ønsker. Ved en senere Lejlighed blev det aftalt, at Frihedsraadet skulde udpege den danske Øverstkommanderende, som de allieredes Hovedkvarter derefter skulde godkende, til at træde i Funktion, dog først naar de ønskede det proklameret. — Det blev Generalløjtnant E. Gørtz.

Der klages altid over, og der klagedes ogsaa stærkt under Besættelsen over, at Danskerne ikke kan tie stille, ikke kan være diskrete; — men det var dog et ganske godt Stykke Arbejde, der saaledes blev gennemført, uden at det lykkedes Tyskerne med alle deres Magtmidler og deres skrupelløse Anstrængelser at rive den danske militære Organisation op eller at forhindre, at der tilførtes og fordeltes Vaaben til over 40.000 Mand. Trods Dødsstraf for Opbevaring af Vaaben og paa Trods af, at det paa et vist Tidspunkt lykkedes Gestapo at fange hele den lokale Københavnledning paa 5 Mand (ikke at forveksle med Kommandoudvalget, der ledede Arbejdet for hele Landet med Sæde i København), saa stod den underjordiske Hær af Frihedskæmpere dog intakt, da Befrielsen kom den 5. Maj.

Frihedsraadet og de allierede.

Den lykkelige Udgang af Danmarks Frihedskamp var knyttet til de allieredes Sejr over Tyskland, og det er derfor ganske logisk, at den Vekselvirkning, der fødtes mellem Ulandet og Danmark under Besættelsen, var af den allerstørste Betydning for Modstandsbevægelsen. De Handlinger i den rigtige Retning, som blev foretaget af fremtrædende Danske, de Udtalelser de fremsatte og i forreste Linie vore Søfolks Deltagelse i Kampen paavirkede de paagældende Landes Opfattelse af Danmark. Den Stilling, disse Lande derefter indtog, spillede tilbage paa Hjemmefronten gennem Radioen og opmuntrede til ikke at tabe Modet overfor Tyskerne. De første Historier om Modstand fandt derefter Vejen ud i Verdenspressen og kom tilbage gennem Radioen — saaledes opstod Vekselvirkningen.

Enhver Dansker i de allierede Lande havde sin Rolle paa godt og ondt i dette Spil. Tusinder gjorde deres uselviske gode Indsats, her skal kun nævnes enkelte Navne.

Andet Steds i dette Værk berettes om den danske Minister i Washington Henrik Kauffmann, der støttet af Landsretssagfører senere Legationsraad Bang Jensen og de danske Generalkonsuler straks ved Overfaldet paa Danmark erklærede sig som fri Danskere, medens den normale Legationsraad ikke turde følge ham og lod sig kalde hjem. Kauffmanns behjertede og kloge Handling fik selvsagt enorm Betydning for Danmark.

Minister Fensmark i Teheran erklærede sig ligesom flere andre Diplomater fri samtidig. Fensmarks Position fik en gunstig Betydning i Forholdet til Sovjetunionen senere, da Teheran blev et vigtigt Center for diplomatisk Forbindelse parallelt med Stockholm. Russerne havde her fra et tidligt Tidspunkt haft den rette danske Indstilling for Øje. Betydningen havde været endnu større, hvis Forbindelsen med den voksende Modstand hjemme havde været i Orden; som Forbindelsespunkt i saa Henseende kom Stockholm til at virke fremfor Teheran.

Fra de tidligste Besættelsesdage var det her Ebbe Munck, som effektivt og dygtigt knyttede Forbindelse fra København til London i et langt Tidsrum før 29. August, hvor den danske Gesandt i Stockholm ikke indlod sig paa det mindste i Retning af Forbindelse med den engelske Gesandt. Derimod tog Legationsraad Torp-Pedersen den personlige Risiko, der laa i at hjælpe Ebbe Munck i hans Arbejde. »Skipperen«, det Navn som dækkede Ebbe Muncks, blev ogsaa en berettiget symbolsk Betegnelse. Han fik sin Skude bragt i de allieredes sejrige Havn, efter at have gjort sit Land mange og gode Tjenester.

Til London ankom Christmas Møller i Maj 1942, et halvt Aar efter at den danske Minister Eduard Reventlow efter lang Tøven havde benyttet Antikomintern-Pagten til at erklære sig fri. — Og dette, at Danmarks tidligere Handelsminister, fortrængt af Tyskerne, pludselig dukkede op i England efter en eventyrlig Rejse, vakte Opsigt i hele Verden. Ikke alene ved denne Handling, men ved sit fortsatte Virke i London gjorde Christmas Møller sit Land store Tjenester.

Hermed er berørt nogle fremtrædende Træk af Danmarks Forbindelse med de allierede forud for Frihedsraadets Eksistens, de samme Personers Rolle blev ikke mindre efterhaanden som Frihedsraadet fik Autoritet.

Det Arbejde, som kunde gøres af danske udadtil, laa saaledes i de bedste Hænder, og allerede fra December 1943 blev Ebbe Munck direkte Repræsentant for Raadet i Stockholm. Tilbage var Sovjetunionen, hvortil Forbindelsen fra Danmark havde været helt afbrudt siden Juli 1941. Minister Fensmark havde med et vist Held knyttet en Forbindelse, som beredte Vejen. Forhenværende Minister P. Skov rejste illegalt til Sverige fra København i Efteraaret 1943 for at søge til Moskva gennem Forhandlinger med Sovjetlegationen i Stockholm. Baade Christmas Møller og Henrik Kauffmann havde søgt at nærme sig Russerne. Men Vanskeligheden for at faa det kæmpende Danmark anerkendt af Sovjetunionen laa overalt i den rent formelle Mangel paa en Eksponent, som Godkendelsen kunde støttes paa. Det var ikke nok med danske ude, som dog naar alt kom til alt kunde betegnes som Emigranter; Russerne maatte være sikker paa Forankringen i det danske Folk.

Løsningen fremskaffedes ved at Frode Jakobsen og Arne Sørensen i Foraaret 1944 dukkede op i Stockholm og sammen med Erling Foss fik Kontakt med Semonov fra Legationen under Ambassadør Madame Kollontay's Ledelse og herigennem fra Moskva fik Anerkendelse for at sende en Repræsentant for »det kæmpende Danmark« til Sovjetunionen. Han skulde udpeges af Frihedsraadet. Herom udsendte Sovjetunionen og Danmarks Frihedsraad senere et fælles Kommunique, da den udpegede Mand, Biblioteksdirektør Th.

Døssing i Juli 1944 vel var passeret Stockholm paa Vej til Rusland via London, Teheran. Russerne ønskede, at Th. Døssing skulde betegnes som Minister med en saadans diplomatiske Rettigheder.

Hermed var et vigtigt Skridt taget, som medvirkede til, at Danmark umiddelbart efter Befrielsen blev anerkendt som Allieret.

I det sidste Aar af Besættelsen fandt der et fortsat Samarbejde Sted mellem danske ude for at placere Danmark bedst muligt. Der fandt Sammenkomster Sted i London, Washington og Stockholm, hvor Frihedsraadets Stockholmsrepræsentant, dets Minister i Moskva og dets udenrigske Medlem var med. Der arbejdedes paa Bevæbningen af Danmarks Undergrundshær, dennes og den frivillige Sverige-Brigades Tilknytning til de allieredes Hær under Eisenhowers Kommando, samt i det hele taget, ogsaa gennem Nyhedsformidlingen, paa at give Danmarks Ansigt udadtil det rette Præg.

Gestapos Jagt paa Medlemmerne.

Fra Begyndelsen var der Enighed indenfor Raadet om strængt at bevare Anonymiteten. Man var klar over, at det paa en vis Maade vilde stimulere Autoriteten at være anonym, men først og fremmest gjaldt det dog om ikke at give Gestapo Nøglerne til Organisationen. Jo færre, der vidste, hvem der var Medlem, jo færre kunde bringes til at røbe noget.

Snart begyndte Rygterne selvfølgelig at gaa om, hvem der var Medlemmer! Det var interessant at gætte — og nogle Gætterier var saa nærliggende, at de dækkede hinanden. Det var særlig Mogens Fog's Navn, der fra mange Sider blev gættet paa, han var kendt fra de illegale Breve, han udsendte, da han »gik under Jorden«. Allerede inden Raadets Dannelse blev der gjort et Forsøg paa at give ham et Alibi. Han talte til Gerløv Mødet i August 1943 fra B. B. C. i London, men der indtraf forskellige Uheld med den Plade, han indtalte i selve Radiohuset for Næsen af Tyskerne. Den første gik i Stykker paa Vejen, og da den næste kom frem, blev den serveret saaledes, at det var klart, at det var en Plade og ikke Mogens Fog selv.

Andre rigtige Navne kom ikke frem i første Omgang; men det fortæltes f. Eks. i November 1943, at en tilfældig Mand paa Arbejdspladsen hos Burmeister & Wain havde sagt, at Ingeniør Foss var Medlem!

ERLING FOSS

Der var derfor mere end en forslidt Frase, at »det var med bange Hjerte i Livet«, at Erling Foss den 12. December 1943 blev bragt til Dagmarhus af tre Gestapomænd i en af de smaa graa Biler. Hans Hænder var bundet sammen med eget Halstørklæde. Det var en Søndag. Natten før havde Tyskerne opsnappet en Fiskerbaad, der skulde hente Flygtninge paa Stevns og samtidig bragte en Postsæk fra Sverige. Ole Bjørn Kraft havde faaet Meddelelse om dette og stillede Søndag Eftermiddag hos Foss for at advare. Hvis Postsækken var taget (der var Ordre til altid at have Jern i den og straks kaste den udenbords ved Angreb) vilde den indeholde et Brev fra »Skipperen« (Ebbe Munck) til »Videnskabsmanden« (Erling Foss) med Forslag om en Jagttur (Møde) hos »E. Tes« (Godsejer Edvard Tesdorf, Gjorslev) med »Ole B. K.« og »Husmanden« (Per Federspiel, der sørgede for Penge til Faldskærmsfolkene). Foss mente, at Postsækken sikkert ikke var taget og blev hjemme, men der havde ikke været Jern i Sækken, og Gestapo kom allerede Kl. 21.

Det lykkedes Foss under Forhørene at henlede Opmærksomheden paa en Stedsøn, der

som Flygtning opholdt sig i Sverige. Foss nægtede pure at kende noget til det Brev, han havde faaet og en Seddel, som han ikke havde faaet fjernet fra sin Tegnebog med halv engelsk og halv dansk Tekst ogsaa indeholdende Dæknævnet »Husmanden«, og Tyskerne fik senere »selv« den Tanke, at Stedsønnen maatte have benyttet sig af Faderens legale Gennemrejse til Stockholm 3 Dage tidligere til at bruge hans Tegnebog til Forsendelse og hans Adresse til Afhentningssted. Saa mærkeligt det lyder, saa slap Foss fri! Flere Kræfter intervererede takket være den utrættelige Hustru: 1) Politiets særlige Anliggender forklarede Gestapo, at de havde faaet fat i en helt forkert Mand. 2) Fra Sadolin & Holmblad kom der Meddelelse, at Foss ikke kunde undværes til vigtige Forhandlinger for Industrien, og 3) Højesteretssagfører Leif Gamborg fortalte til Kriminalraten i Abteilung 3, at »alle i København fik de illegale Breve fra Sverige«.

Gestapos Trusler fra Arrestationsdagen om »at de havde Midler til at faa Een til at tale« blev nu afløst af Kriminalratens Spørgsmaal til Foss — hvis man slap ham fri — om han saa i en lignende Situation vilde behandle Tyskerne paa samme Maade? Endvidere fulgte der Forsikringer med ved Løsladelsen fra Vestre Fængsel Lille Juleaftensdag om »at det ikke var Svaghed hos det tyske Politi, men Humanitet«, at man slap ham løs.

Humaniteten var dog ikke større, end at Erling Foss blev sat paa Clearingmordlisten, og den danske Nazist, Gestapoløjtnant O. Arno Hammeken, med en Maskinpistol under Frakken blev anbragt uden for hans Villa for at skyde ham den 2. Februar. Hammeken blev afsløret af en forbipasserende Bekendt, som advarede, og Familien Foss »gik under Jorden«, d. v. s. gemte sig i en Villa i Charlottenlund. Et Par Dage efter havde Gestapo fundet ham, hvilket blev røbet, ved at Huset blev skygget paa en klodset Maade. Et nyt og mere sikkert Sted blev fundet. Karakteristisk for Tiden foretog Kriminalpolitiet Familietransporten. Foss var nu blevet for udsat. Allerede efter den første Fængsling maatte han holde sig borte fra selve Frihedsraadets Møder, men der var Enighed om, at han skulde fortsætte Virksomheden i Udlandet.

AAGE SCHOCH

Det gik nu godt det næste halve Aar for Frihedsraadets Medlemmer. Den stadige Flytning af selve Raadets Møder gjorde, at Gestapo aldrig kunde slaa ned paa Raadet som Helhed. Men alle Forsigtighedsregler til Trods kunde det ikke undgaas, at de enkelte af Raadets Medlemmer nødvendigvis maatte have personlige Sammentræf med de mange forskellige Grupper og Organisationer, som de arbejdede med. Det var stærkt begrænset, hvor meget man kunde ændre paa Opholds- og Mødesteder og ikke let stadig at finde nye og sikre. — Og til Slut gik det galt for Schoch 1. September 1944.

Problemet om »at gaa under Jorden« var ikke fri for at være kompliceret for flere af Frihedsraadets Medlemmer. Saalænge f. Eks. Ole Chievitz og Aage Schoch tilsyneladende passede deres normale Arbejde, henledte de ikke Opmærksomheden paa sig, hvortil kom den Betydning det havde for det praktiske Arbejde, at de var relativ lette at faa Forbindelse med. Var et Medlem først gaaet under Jorden, maatte der indskydes Kontaktpersoner, som ikke vidste hvor Raadsmedlemmet var, medens dette omvendt selv sørgede for at sætte sig i Forbindelse med Kontaktpersonen med regelmæssige Mellemløb, hvilket betød, at det krævede Tid at etablere en Forbindelse. Paa den anden Side var ikke alene den personlige Risiko stor, men den, der blev fanget, udsatte alle de andre for Fare.

Det er ganske interessant at følge en personlig modig Mand som Schoch og se, hvorledes Gestapos Jagt tvang ham til modvillig at gaa under Jorden.

Den første Fejl, Schoch begik, var i Foraaret 1943, da han i eget Navn lejede en Lejlighed for 3 Maaneder i Rahbeks Allé af en Dame som var midlertidig fraværende. Forklaringen paa, hvorfor han havde lejet Lejligheden, havde han en plausibel Redegørelse for i Forbindelse med en Ingeniør i Aarhus. Lejligheden blev brugt til Faldskærmsfolk ankommet fra England. Et Aar efter blev de fanget.

Inden dette skete, var Aage Schoch udsat for et Clearingmordattentat i Fortsættelse af Forsøg af lignende Karakter mod konservative Politikere. Den 24. Januar 1944 kom han kørende i Taxi til sit Hjem. Idet han stod ud, kom en lille graa Bil kørende i fuld Fart og standsede med hvinende Bremses paa den anden Side af Gaden. Schoch fik travlt med at komme ind ad sin Port. Et stærkt Søgelys rettedes efter ham. Han sprang op af Trappen og naaede et Stykke op, inden Forfølgerne kom ind gennem Gadeporten. Paa tredie Sal, hvor han hørte hjemme, kimede han paa, og til hans store Lettelse lukkedes der straks op, og han begyndte at tale. Forfølgerne var da naaet til anden Sal, men ved at høre Stemmer opgav Attentatmanden — og gik ned igen. Denne Episode skærpede Schochs Forsigtighed; men han blev i Hjemmet og passede sit lille Kontor i Dansk Reklameforening i Krystalgade — et udmærket Kontaktsted.

Henimod Marts havde en af de fangne Faldskærmsfolk opgivet Adressen paa Lejligheden i Rahbeks Allé. I Begyndelsen af Marts hentede bevæbnede tyske Soldater Indehaversken af Lejligheden i Rahbeks Allé til Forhør. Hun kendte ikke noget til, hvad der skulde være foregaaet i hendes Lejlighed, men kunde naturligvis ikke nægte, at den Aaret før havde været lejet ud til Schoch. Hun fik Lov at gaa hjem til sine Børn mod Løfte om ikke at sige noget til Redaktør Schoch. Ikke saa snart var hun sluppet, før hun begav sig hen til Antikvarboghandler Kaaber med Advarsel. Han ringede straks til Dansk Reklameforening og gav sit Navn, saaledes at der laa Besked til Schoch, da han ringede til Kontoret, inden han gik til sit Hjem. Derefter straks telefonisk Advarsel hjemover og Fru Schoch, der var klar til Flugt, skyndte sig ned ad Bagtrappen. Der stod allerede bevæbnede Mænd foran Hovedindgangen.

Om Natten blev der Razzia i Huset — men Fuglen med Mage var fløjet.

Schoch havde forberedt Retraitten og havde sikret sig Lejlighed andet Sted: Sønder Fasanvej 39. Endnu kunde han bruge sit Kontor til enkelte forsigtige Besøg og Opringninger, men det varede ikke længe.

En Mand kom paa Kontoret og angav at komme med Brev fra den Ingeniør i Aarhus, som Schoch havde villet bruge til Forklaring om Lejligheden i Rahbeks Allé. Aage Schoch's Brev skulde overbringes personligt. Sekretær, Frk. Edouard var en behjertet Dame, og heller ikke under Mandens næste Besøg indlod hun sig paa, som han forlangte, at træffe Aftale for et Møde med Schoch, men endte med at vende sig mod den til Slut paatrængende Herre: »De er vist en illegal Person, De maa hellere gaa med det samme. Hr. Schoch vil bestemt ikke have noget med illegale Personer at gøre« — og hun viste ham Døren.

Saa slog Nazisterne over til en anden Fremgangsmaade. Gestapos Folk stillede og hentede hende til Forhør. Hun blev herunder nødt til at indrømme, at Redaktør Schoch — som hun jo stadig ikke »anede« noget ufordelagtigt om — ringede hver Dag Kl. 11, og at de aftalte paa hvilken Café, de skulde træffes. Nu regnede Tyskerne aabenbart, at Frk. Edouards Udeblivelse vilde blive signaleret, og de valgte derfor at aftvinge hende et Løfte om ikke at sige noget og blot den næste Dag Kl. 11 lade som ingen Ting og aftale Mødet i Telefonen og gaa til det aftalte Sted. — Een Gang ude af Dagmarhus tog Frk. Edouard sporenstrengs med Toget til Hillerød og gik i Dækning og fik udsendt de fornødne Advarsler.

Nu var ogsaa Schoch for Alvor tvunget »under Jorden«. Kontaktstedet i Krystalgade

maatte opgives. Den nærliggende Kaabers Boghandel kunde derimod fortsat bruges til Krigens Slutning.

Men til Slut gik det alligevel galt for Schoch. Han havde længe været Chef for Fordelingen af den engelske Propaganda i Danmark, der blev sendt hertil baade paa dansk til Fordeling og til de tyske Soldater paa tysk. Fra London havde man endda sendt en særlig Faldskærmsmand Herrschend over til Assistance. Herrschend havde heldigvis ikke større Tilknytning til den rigtige Faldskærmsorganisation med Vaaben og Sprængstoffer. Schoch havde fra Begyndelsen gennem Redaktør Stig Jensen haft Forbindelse med denne. En enkelt Gang i September 1943 havde han været med ved Vaabenmodtagning ved Skjoldnæsholm sammen med bl. a. Christoffersen (som senere blev henrettet) og hans Kone, som undslap, da hun kom hjem til den besatte Lejlighed. Herrschend blev taget og viste sig ikke at være af nogen holdbar Støbning, han afleverede sin Viden til Gestapo — og det endda meget hurtigt. Samme Aften han blev taget — den 1. September 1944 — stillede det tyske Sicherheitspolizei med stor Opbud ved Schochs Lejlighed og Opholdssted, som han havde været uforsigtig nok til at vise Herrschend.

Klokken var 2³⁰ om Morgenen. Schoch lukkede ikke op, men telefonedede til det danske Politi, som kom til Stede, de kunde intet gøre. Schoch overvejede et Spring fra Altanen, men opgav det. Det havde heller ikke hjulpet ham noget. Der laa ogsaa Tyskerne parat paa Plænen med Skydevaaben klar. Seks Tyskere trængte ind og slæbte ham ned paa næste Afsats, hvor fire andre stod med Herrschend, der straks bekræftede, at det var Schoch, de havde fanget. Schoch's falske Identitet var altsaa ikke noget værd. Endnu seks Mand stod nedenfor foruden Folkene paa Plænen.

Lejligheden blev tømt for et ret stort Lager af Propagandaskrifter og Breve, som faktisk kom Schoch til megen Nytte under Forhørene.

Schoch blev straks ført til Shellhuset, hvor han blev anklaget for at være Medlem af Frihedsraadet. Han nægtede og blev omgaaende slaaet i Ansigtet, til Blodet flød ud af Munden. Derefter blev han slæbt ind i et Værelse ved Siden af med Hænderne lænket paa Ryggen, og blev pryglet med Gummiknippel af en Mand, som det viste sig senere blev kaldt »Tæve-Hansen« (Birkedal-Hansen).

Under stadige Forhør i Shellhuset efter Transport frem og tilbage fra Vestre Fængsel (hvor han en Uge havde Haandjern paa — Hænderne paa Ryggen om Dagen, foran om Natten), vilde Schoch intet indrømme udover hvad der direkte stod i Forbindelse med Herrschend og Propagandaskrifterne. Schoch vedgik, at han tog sig af dette Stof og fordelte det, men ellers havde han intet at gøre med noget. To andre fangne Faldskærmsfolk blev han konfronteret med, den ene bekræftede at kende Schoch, medens den anden kaldet »Lille Peter« (Lock Lindblad) var standhaftig og røbede intet. Ligesaa Schoch. Tyskerne sagde selv, at de havde faaet en haard Nød at knække.

Til Held for Schoch blev han ligesom Fog overladt til en Tysker ved Navn Schweitzer i den politiske Afdeling, som var Modstander af Tortur, og de senere Forhør blev gennemførte paa en menneskelig Maade. En Lykke var ogsaa den Jalousi, der herskede mellem de forskellige Afdelinger paa de forskellige Etager. Schweitzer i den politiske paa 5. Sal vilde ikke fremlægge sine Observationer eller sine Oplysninger paa tredje Sal, hvor de havde med Bekæmpelse af Sprængstof-Sabotagen og Vaaben at gøre; ellers var Schoch uvægerlig blevet afsløret.

Nu gik Tiden igennem Uger med Gennemgang af Propagandamateriale og Breve. Der var rig Lejlighed til at diskutere og forklare — og at skyde Skylden over paa de danske i Udlandet.

Et enkelt Fund blev af stor Betydning, det var en Skrivelse fra politiske Kredse, som stærkt fordømte Frihedsraadets Holdning under og efter Folkestrejken i København. Tyskerne var i Forhørene ivrige efter at finde en Forbindelse til Politikerne, og her kunde Schoch Gang paa Gang pege paa, at saadan var de blevet underkendte og lyst i Band af Politikerne, der ikke vilde have noget med Frihedsraadet og dets Folk at gøre. Senere lykkedes det Schoch at veksle nogle Ord med den arresterede Folketingsmand Poul Sørensen ved en given Lejlighed, og her fik de bekræftet det fælles Forsvar, som holdt Resten af Politikerne ude af Gestapos Arrestation. I Timevis pressede Tyskerne Schoch paa dette Punkt, men han fastholdt sin Linie.

Først efter godt 1½ Maaned ca. 20. Oktober indrømmede han, at han var Medlem af Frihedsraadet, da Oplysninger fra Arrestationen den 14. Oktober paa Gl. Kongevej gjorde det haabløst at blive ved at nægte; men han fastholdt stadig, at han kun havde haft med Propagandaen at gøre.

Den store Dag kom, da R. A. F.s Bomber ramte Shellhuset. Schoch gav sig rent mekanisk til at samle sin Tobak sammen. Men pludselig lugtede han Brand, og med eet jog Frygten igennem ham. Han ræsonnerede derefter ganske klart, at det jo egentlig var meningsløst at samle sin Tobak sammen, naar han alligevel skulde dø. Den behjertede Overbetjent Lys-Hansen, der havde slaaet sin Dør i Stykker og frataget den af Rædsel lamslaaede tyske Fængselsvogter Nøglerne, fandt dog Schoch ganske rolig i Færd med at fylde Lommerne med Tobak. — Det er svært at faa et klart Billede af, hvorledes de danske undslap, det er ligesom de fleste Fangers Erindring er lammet paa en Række Punkter. Men det ser ud til, at de fleste af Danskerne i samlet Klump søgte ned ad Køkkentrappen, medens Fog og en anden først gik et Stykke ned ad Hovedtrappen og derpaa ud gennem Kontorerne længere nede. Schoch kom i alt Fald ned i Gaarden ud mod Ingeniørhuset og derfra videre ud paa Gaden. Han tog Maal af Gaden for at se, hvor han kunde søge Dækning, naar Tyskerne begyndte at aabne Ilden paa ham, hvad han ventede hvert Øjeblik. Tyskerne var og blev dog som blæst væk, og han traadte ud paa Gaden alene. Da kom Mogens Fog hen til ham og trak ham i Ærmet, idet han sagde: »Jeg vil følges med Dem, for De kan skaffe Cigarer!« — Og saaledes vandrede de to Medlemmer af Danmarks Frihedsraad paa en mirakuløs Maade ud i Friheden.

MOGENS FOG

Den 14. Oktober 1944 holdt Redaktionen for »De Frie Danske« Møde i en Lejlighed paa Gl. Kongevej. Som politisk Medarbejder ved dette illegale Blad havde Schoch i sin Tid afløst Foss, og nu havde Fog overtaget Hvervet efter Schoch. Det skulde blive et skæbnesvangert Møde! — Man havde allerede begyndt at tale om, at Stedet »var varmt«, at det havde været Mødested for længe, og det vilde være mere sikkert at prøve et nyt Sted. Fog begik tilmed den Fejl at glemme at se efter, om det aftalte Tegn var ved Døren, som betød, at Vejen var fri. Til hans Undskyldning gælder, at han 10 Minutter før havde ringet op og været 100 pCt. sikker paa, at det var den rigtige Stemme, der svarede i Telefonen. Han gik raskt op ad Trappen og ringede paa Døren med det aftalte Signal; den gik op, og Fog befandt sig for Enden af et Revolverløb. Manden med Revolveren viste sig senere at være O. Arno Hammeken. Fog blev kommanderet op ad Væggen med Hænderne i Vejret, nogen Tid efter fik han Lov til at opgive denne ubehagelige Stilling, men skulde til Gengæld lægge sig paa Gulvet. Det ringede igen — Hammeken lukkede op — en Mand sprang ned ad Trappen. Han blev skudt og døde paa Stedet. Det var Kaj Holbech, Redaktør af De Frie Danske. Fog blev tilkaldt som Læge og søgte stadig en Vej til Flugt. En Over-

gang blev han ladet tilbage i Lejligheden og skulde til at redde sig ned ad Køkkentrappen, men det lykkedes ikke. I denne Lejlighed blev foruden Værtinden ogsaa Restauratør Mik-kelsen (Medredaktør af De Frie Danske) og Børge Outze fra Information fanget.

Bragt til Shellhuset forsøgte Fog først at fastholde sit Dæknavn, men blev straks præ-senteret for den Kendsgerning, at Tyskerne havde hans Navn og vidste, han var Medlem af Frihedsraadet. Han forandrede sin Taktik. Han nægtede selv at angive noget, men er-klærede sig villig til at bekræfte eller afkræfte de Oplysninger, som Gestapo allerede maatte ligge inde med, og som de vilde forelægge ham. Han fastholdt konsekvent dette Standpunkt og bekræftede, hvad der passede ham, og hvad han skønnede, Tyskerne selv var klare over, var rigtigt. Han blev forhørt Natten igennem og blev pisket i 3 Timer med et tyndt Spanskrør, der hver 15. Minut faldt paa nøjagtig samme Sted, uden at Tyskerne fik mere ud af ham af den Grund. Siden blev han ikke underkastet Tortur. Han hævdede, uden at vide det, det samme Standpunkt som Schoch, at Frihedsraadet var en ideologisk Propagandacentral, som ikke havde noget at gøre med Militærgrupper eller med at give Ordre til Sabotage. Naar han ikke var i Forhør, blev han anbragt i Enecelle i Vestre Fængsel.

Gestapochefen Hoffmann anklagede ham en Dag for at have været moralsk ansvarlig for al Sabotage og for alle Mordene paa tyske Soldater. Fog svarede hertil, at det var rigtigt, at han havde et vist Medansvar, men kun for den Sabotage, der var Mening i paa Grund af Krigssituationen og kun for de Stikkerlikvideringer, der var nødvendige, medens han havde taget Afstand fra Bagholdsoverfald paa tyske Soldater og Officerer. Iøvrigt snakkede Fog meget og holdt lange Foredrag for Tyskerne, saa det forlød hurtigt, at Hoffmann havde betegnet ham som en »Wirrkopf«. Endvidere kom det ud, at han efter tre Maaneder fik den begrænsede Besøgstilladelse samt Lov til at ryge og læse.

2 Timer før han blev arresteret, havde han af en Mellemand netop hørt, at en dansk Fængselsbetjent Kaj Hansen havde faaet Forbindelse med de danske Fanger paa den tyske Afdeling i Vestre Fængsel. Kaj Hansen kravlede ind over det øverste Loft fra den danske Afdeling og brugte Luftkanalerne til at hejse Meddelelser op og ned. Fog interesserede sig derfor meget for disse Kanaler under sit Ophold i Vestre Fængsel. Og efter tre Uger synes han en Dag at høre en Stemme i Kanalen, og ganske rigtig, han fik Forbindelse. Den første Seddel, der blev hejst op fra Fogs Celle, var en Besked fra ham om, at Gestapo kendte alle Frihedsraadets Medlemmer med Signalement undtagen den sidst tilkomne. Dette blev læst forkert i Retning af, at man ogsaa kendte den sidste, nemlig Biskop Ølgaard, som havde efterfulgt Schoch. Biskoppen holdt sig derefter borte fra Raadets Møder.

Under Forhørene hos Hoffmann forelagde man Fog Navne og Beskrivelse af Raadets Medlemmer: Kommunisten »Nielsen«, ja, det var rigtigt nok, men han vidste bestemt ikke hans rigtige Navn. Nej, han troede ikke, at det var Formanden for Kommunistpartiet Alfred Jensen. Han havde hørt, det skulde være en hel anden Type. »Arne Sørensen«, jo, det var rigtigt. »Frode Jakobsen« — ja, men saa lille, som man vilde gøre ham til, det var han nu ikke. »Erling Foss« — ja, han sad i Stockholm, det var muligt, han havde med det militære at gøre. Hvortil Hoffmann bemærkede: »Og tænk, ham har vi haft og ladet gaa!!« Fog skønnede, at han ikke skadede de paagældende ved at indrømme dette, men derimod regnede han med, at Ole Chievitz var meget kendt og let genkendelig, og nægtede bestemt, at han var med i Raadet. Han vidste, at Schoch havde nægtet i Fængslet at være Medlem, og Fog sagde derfor ogsaa, at Schoch ikke var Medlem.

Fog fik kun to Meddelelser ud gennem Luftkanalen, før han blev ført til Shellhuset og anbragt dér, oppe under Taget.

Befrielsesdagen kom. Vi har hørt, hvorledes han traf Schoch paa Fortovet foran Ingeniørhuset. Hos en nærboende Læge fik de »en Adresse«, og tog af Sted med Sporvognen. Her var stor Opstandelse, og Dagens Begivenheder blev ivrigt drøftet blandt Passagererne, som beklagede de stakkels Patrioter, som var blevet dræbt under Taget. Fog og Schoch blandede sig i Samtalen og spurgte deltagende, hvem der havde siddet deroppe. Navne som Admiral Hammerich blev nævnt, og de to undkomne havde ikke større Vanskelighed ved at se deltagende ud og lade være med at smile over den uvilkaarlige Følelse af en lille Skuffelse over, at deres egne Navne ikke blev nævnt.

Fra den 21. Marts var saaledes alle Frihedsraadets Medlemmer intakte. Det var ikke lykkedes Gestapo at uskadeliggøre nogle af dem. Og denne Situation forblev uforandret indtil 5. Maj, da Rollerne blev byttet om.

FRODE JAKOBSEN

Frode Jakobsen var en meget systematisk og konsekvent Natur, som i sit Arbejde traf alle de Forsigtighedsforanstaltninger, som kunde bevirke, at Gestapo ikke fik Chance for at gribe ind. Han selv havde ikke ventet at kunne klare sig saa længe og var fuldt forberedt paa, at en Dag gik det galt. Da han begyndte sit Arbejde i 1941 paa at bygge »Ring«^{en}, gjorde han det med den Forventning, at han kun kunde klare sig fri et Par Maaneder i dette Arbejde. Det lykkedes dog aldrig Tyskerne at finde Veje, der førte til ham, kun ved rene tilfældige Sammentræf var det ved at gaa galt.

Første Gang var helt tilbage i 1942 før Frihedsraadets Tid, da han arbejdede paa at udbygge Ringen ude i Landet. Han havde med sig en Mape fuld af kompromitterende Skrifter og heriblandt endda enkelte paa tysk. Ved et Besøg paa Skagen tog han sig en ensom Spadseretur et Sted paa Stranden, som han havde faaet angivet var frit. Det modsatte var Tilfældet, Omraadet var forbudt, og Tyskerne anholdt Frode Jakobsen. Han var klar over, at han var færdig, saa snart Tyskerne fik set i hans Mape, og han forsøgte at vinde Tid i Haab om en Udvej.

»Hvad han gjorde der?« Han studerede Fuglelivet, hvad sandt var, og han var Ornitolog. Dette bragte ham i Kontakt med en tysk Oberfeldwebel, som ogsaa var Ornitolog, og der var ikke Ende paa, hvad Frode Jakobsen havde set af sjældne Fuglearter og paa de Detailler, han kunde fremsætte under de paafølgende videnskabelige Drøftelser. Den tyske Officer blev fuldstændig vundet; men han havde kun Fangen i midlertidig Varetægt, der skulde ankomme en anden højerestaaende Officer for at overtage ham og foretage Forhør og Visitation. Det tog lang Tid før denne ankom, og Frode Jakobsen begyndte at beklage sig over, at han blev forsinket, saa han ikke kunde naa Toget, »hvad der var af den allerstørste Betydning for ham«. Til sidst fik Frode Jakobsen den fugleinteresserede Officer overtalt til pr. Telefon at bede om Tilladelse til selv at foretage Forhøret. Han fik Nej i første Omgang, men atter klagede Frode Jakobsen sin Nød. Og til sidst lykkedes det, og han hørte Officeren forklare i Telefonen, at det var »ein ganz harmloser Mensch, ein Kollega von mir«. Da »Forhøret« naaede til Mappen, og Tyskeren vilde til at se Indholdet, blev Frode Jakobsens Ansigtstudtryk en stor smertelig Skuffelse over, at den foregaaende venskabelige ornitologiske Diskussion ikke havde bragt dem nærmere sammen, end at der nu skulde rodes i hans Papirer, og med et »Wenn sie müssen« rakte han surt Mappen frem med sit mest bebrejdende Blik. Tyskerens Hjerter smeltede nu helt, og Papirerne fik Lov at blive usete i Mappen. Han standsede oven i Købet en militær Lastbil og kørte selv med for at være sikker paa, at Frode Jakobsen naaede Toget. Denne kvitterede ved at fremsende Titlen paa en svensk Bog om Fugleæg som aftalt under Drøftelsen af Fuglelivet paa Skagen.

I Marts 1945 havde »Dr. Knudsen« (Frode Jakobsen) ogsaa paa et vist Tidspunkt gjort op, at nu var Slaget for hans personlige vedkommende tabt. Han havde indrettet sig i en Lejlighed i Lipkesgade 25 og var netop kommet ind af Døren fra et Møde i Frihedsraadet, da han kunde høre, at Tyskerne havde taget fat paa en Razzia af hele Huset. Mappen var atter fuld af Papirer! Man kan synes, at dette var forkert, men den Risiko maatte tages, det var nødvendigt at have Papirerne ved Haanden til Mødet, og have dem samlet paa et Sted: i Mappen — uden om det kunde man ikke komme. Ellers gik det ud over Arbejdets Effektivitet. Frode Jakobsen var ganske rolig, han havde længe ventet, at dette Øjeblik skulde komme. Der var endnu Tid til at gøre et sidste Forsøg paa at tage Papirerne ud af Mappen og gemme dem, saa Tyskerne ikke fandt dem. Valget faldt paa nogle Skotøjsæsker, anbragt oven paa et Skab i Køkkenet — og Tyskerne myldrede ind, forlangte de personlige Papirer og ledte overalt efter skjulte Ting. Papirerne lød naturligvis paa et falsk Navn: Jens Bæk. Tyskerne indledte som sædvanlig i brøsig Tone med at sige, at Papirerne var falske, men da det ingen Virkning havde, lod de Paastanden ligge. Skabet blev undersøgt, og Tyskerne saa godt efter alle Vegne, men ikke i Skotøjsæsken. Frode Jacobsen siger selv, at han blot »grinede fjollet« hele Tiden, saa Nazisterne maa have faaet det Indtryk, at han var ganske ufarlig. — Man kan uden at gaa andre for nær driste sig til at paastaa, at han paa dette Tidspunkt endda var den mest betydende Enkeltperson i Arbejdet i Modstandsbevægelsen.

BØRGE HOUMANN

Den mystiske Kommunistredaktør »Nielsen« kendte faa kun det rigtige Navn paa i den Tid, han var Medlem af Frihedsraadet. Han havde forud været stærkt efterstræbt af det danske Politi særlig i en vis Periode efter Vedtagelsen af Loven mod Kommunisterne. Det tyske Sikkerhedspoliti lagde stærkt Vægt paa, at de ledende danske Kommunistere skulde uskadeliggøres, og de arbejdede selv med. Iøvrigt var Aftalen den, at naar en Arrestation skulde gennemføres og Tyskerne havde Sagen i Orden, skulde de tilkalde det danske Politi i Telefonen paa et bestemt Palænummer. De danske Betjente vilde da rykke ud og give Arrestationen det danske lovlige Skær. Een Gang indfanget, skulde Kommunistføreren udleveres til Tyskerne. Dette Samarbejde mellem tysk og dansk Politi var en Overgang meget effektivt og farligt for de efterstræbte. Omkring Nytaar 1942—43 havde Børge Houmann afleveret sin Frakke hos Skrædermester Niels Larsen paa Nørrebrogade for at faa den vendt, og nogen Tid efter kom han for at hente den. Børge Houmann svarede da ikke længere helt til sit gamle Signalement, han havde bl. a. faaet Overskæg. Da han nærmer sig Indgangen faar han Øje paa en Mand, der nærmest saa ud til at staa paa Vagt, og som kikkede undersøgende paa ham. Houmann gaar derfor forbi Døren og krydser tilbage, men faar kun bestyrket sin Opfattelse af den mærkelige Mand. Houmann gaar til en Kiosktelefon og ringer Skræderen op. »Er min Overfrakke færdig?« »Ja.« »Kan jeg komme at hente den?« »Det maa du selv om!« svarede Skræderen. »Jamen, kan jeg da ikke komme, er den da ikke færdig?« Samme Svar: »Det maa du selv om!« — Houmann synes det er et højst mærkeligt Svar, og tænker alligevel paa at gaa op ad Bagtrappen. Men dér er den mystiske Vagtmand igen, som følger ham, og Houmann anser det for klogest at forsvinde. Kort Tid efter faar Partiet Kontakt med ham og fortæller, at de selv havde anbragt en Vagt, der passede Indgangen Dag og Nat, for at advare Houmann; men Vagten var ikke sikker paa at have genkendt ham. Oppe hos Skræderen sad nemlig en tysk Politimand, der forstod dansk og overvaagede alle Telefonsamtaler. At Tyskerne var udholdende og havde faaet et sikkert Vink om, at Houmann nok skulde komme for at hente sin Frakke, fremgaar

af, at de udstrakte deres Nærværelse hos Skræderen i seks Uger, saa gav de op, og Skrædermester Niels Larsen kunde da sige lige saa uskyldigt til dem »at det maatte de selv om«.

»Nielsen« var maaske den allermest omhyggelige af Frihedsraadets Medlemmer. Naar han tog sin »Arkitekt«-Mappe frem til et Møde i Raadet, var den fuld af Blaatryk af Tegninger, og først ind mellem de sammenfoldede Blaatryk laa de Breve eller Artikler som Arbejdet medførte. En anden Metode, som paa et vist Tidspunkt var meget brugt ogsaa af andre, var at lægge de illegale Blade og andet ind i en Konvolut adresseret Politigaarden, omhyggeligt lukket og frankeret med Frimærke. Hvis man tilfældigvis blev standset, havde man fundet disse mystiske Papirer paa en Trappegang, og havde bestemt at sende dem til Politiet.

Da det danske Politi blev fjernet den 19. September 1944 kunde denne Metode ikke bruges, men i Stedet for at have Papirerne liggende aabent og frit i Mappen brugte »Nielsen« den lille Sikkerhedsforanstaltning, at lave flere Pakker af brunt Papir lukket med Klistebaand af Papir, saa de frembød et uskyldigt Udseende.

En Torsdag først i December 1944 kom »Nielsen« med S-Toget til Frederiksberg Station, hvor han havde Mødested med Landsretssagfører Niels Andersen, som skulde overtage og viderebesørge hele Posten med alle Brevene til samtlige Lokalkomitéer. I Stedet for at finde Niels Andersen løb »Nielsen« lige ind i en Razzia. Tyske Soldater i Uniform fangede alle de ankomne til Jernbanestationen ind og bragte dem til Frederiksberg Politistation. »Nielsen« vidste at en forhenværende dansk Trafikassistent, som kendte ham godt, huserede netop paa denne Politistation, og han havde det ikke helt godt paa Vejen derhen med Mappen med alle Brevene under Armen. Trafikassistenten viste sig dog ikke, og »Nielsen« havde naturligvis ikke svært ved at svare paa de sædvanlige Spørgsmaal om »Hvorfra han kom?«, »Hvad han skulde?« o. s. v. — Mappen aabnede Soldaten og tømte den med et raskt Tag, saa Aviser, Pibe, Tobak og — flere brune tilklistrede Pakker veltede ud paa Bordet. »Hvad det var?« — »Ja, det var Papirer.« — Færdig, pak sammen det »Schweinerei«, og »Nielsen«, alias Børge Houmann«, forlod Stationen med sine Breve som en fri Mand og fortsatte sit farlige Spil.

OLE CHIEVITZ

Professor Ole Chievitz holdt sig længe »over Jorden« og boede »fredeligt« i sit Hjem paa Finsens Institut. Tyskerne havde taget Bestik af ham og troede dels, at han var blevet pacificeret gennem sin Fængselsstraf, og dels ansaa de ham ikke for nogen »Führer«, efter at Dr. Best havde talt med ham. Arrestationen, der førte til Fængselsstraf, fandt Sted, da Hovedledelsen af Bladet »Frit Danmark« blev revet op. Kun Mogens Fog undslap ved at gaa »under Jorden«. Ovenpaa Aksel Larsens Arrestation fulgte Th. Døssing's, Chievitz's og Landsretssagfører Prytz's.

Chievitz blev arresteret den 9. December 1942 af to danske Politimænd ledsaget af en Tysker. De meddelte, at Bestemmelsen om Arrestationen var truffet i et dansk Ministermøde. Vejen gik direkte til Vestre Fængsels tyske Afdeling, hvor Chievitz blev afleveret. Her blev han anbragt uden Seler, Slips, Snørebaand, Barbermaskine, Sæbe eller Nattøj i 10 Døgn. Senere kom han under Danskerne og fik 8 Maaneders Hefte, men slap ud efter 4 Maaneder.

Dagen efter, at han blev løsladt den 10. April 1943, kaldte Dr. Best ham til en Samtale, og Chievitz betegnede bagefter Best som meget farlig, da han øjensynlig lagde Vægt paa og vidste hvorledes den, han i det givne Øjeblik talte med, bedst »kunde tages«. Overfor Chievitz begyndte Dr. Best f. Eks. at sige: »Paa eet Punkt er vi to enige i dybeste Sym-

pati, og det er med Hensyn til Finland«. Chievitz lagde ingenlunde Skjul paa sit Syn paa Forholdene. Han udtalte sig paa en meget aaben Maade over for Dr. Best, i en Form som denne sikkert ikke var vant til at høre fra dansk Side. Givet er det, at Best ikke kan have haft den fjerneste Anelse om, at den Mand, som han sad over for, og som tilsyneladende udtalte sig saa »uforsigtigt« om Tingene, at han i Aar havde været en aktiv Formidler for det danske Efterretningsvæsen.

Intet Under at Chievitz ufortrødent fortsatte dette Arbejde. Naar det alligevel var ved at gaa galt, skyldtes det et forberedende Arbejde fra anden dansk Side paa at danne en »Katastrofeordning« i Storkøbenhavn i det Øjeblik, Kampen fra dansk Side blev sat ind under en Invasion. Tyskerne havde faaet Nys om dette og rullede Sagen op. Det kunde i Følge Sagens Natur ikke føre til særlige tyske Repressalier, og Ole Chievitz tog det derfor med Ro, da han engang i Juni 1943 fik een af de Telefonadvarsler, der paa det Tidspunkt ikke var til at tage Fejl af. Han bestemte sig til at blive hjemme og tage Risikoen. Ganske rigtigt, ved 11-Tiden om Aftenen stillede Tyskerne og hamrede paa Døren. Chievitz ringede til det danske Politi, men de svarede, at hvis det virkelig var Tyskerne — og det var der jo ingen Tvivl om — saa kunde de alligevel intet udrette. Tyskerne truede med at sprænge Døren, og Chievitz bestemte sig til at lukke op. For at vise dem sin Foragt, tog han sine Pyjamasbukser af og modtog dem i sin bare. Der er jo mange Former for Demonstration, og det var nu Chievitz's Maade at gøre Front paa, da han gik forud for Tyskerne op ad Trappen!

Han fik Lov til at klæde sig paa, og Tyskerne kastede sig over Skrivebordet. At undersøge Kæmpeantallet af Bøger paa Reolerne var jo uoverkommeligt, selv om de maaske netop dér havde fundet et eller andet af Interesse. Chievitz havde om Aftenen afleveret et Telegram til Eisenhowers Stab til den glimrende danske Radiotelegrafist Duus Hansen og sagt, at det ikke behøvedes at afsendes om Natten. Da Chievitz kom hjem, skrev han det kortere og tænkte saa, at han vilde give det til Radiotelegrafisten den næste Morgen. Han mente at have gemt det, men kom heldigvis, mens Tyskernes Anfører undersøgte Skrivebordet, i Tanker om det, og følte det i sin Jakkelomme, hvor det blev »nulret« sammen og senere smidt paa den mørklagte Trappe.

Ved Udgangen stod Operationssygeplejersken og vilde absolut trykke Professoren i Haanden i Tanken om muligt at hjælpe ham, hvis noget skulde afleveres. En finsk Sygeplejerske, der ogsaa var til Stede, udbrød bagefter: »Der var kun fire Tyskere, hvorfor slog I dem ikke ned?«

Ole Chievitz havde ikke bedømt Situationen saa meget forkert, Tyskerne slap ham ud igen efter 10 Dage. Grundlaget var for spinkelt til at arrestere danske Læger paa, fordi de forberedte Hjælp i Tilfælde af at det kom til Kamp i København.

I Juli Maaned fik Chievitz at vide fra Dagmarhus, at Tyskerne nu vidste alt om ham og havde udtalt, at de skulde nok faa fat paa ham. Dertil kom udtrykkelige Ordre fra de andre Medlemmer i Raadet, at nu var det forbi med at bo hjemme, og ogsaa Chievitz maatte meget mod sin Vilje gaa i Dækning.

ARNE SØRENSEN

Arne Sørensens Erfaringer med Hensyn til det danske Politi var af en hel anden Karakter end Børge Houmanns. Selv om Arne Sørensen blev idømt Fængselsstraf i Efteråret 1941 paa 2 Maaneders Hefte, var Betjentene, som skulde foretage Beslaglæggelsen af Tryksagerne, som Regel (med enkelte Undtagelser) udmærkede Patrioter, med hvem Forhøret frit kunde »planlægges«. Dansk Samling, under Arne Sørensens Ledelse, holdt lukkede

Møder i Grundtvigs Hus i 1940—43 med Talere som Vilh. la Cour, Ole Chievitz, Claus Eskildsen og Peter de Hemmer Gudme. Ogsaa her hjalp det danske Politi og »redigerede Vidneudsagn«, der blev brugt mod Beretninger fra de Stikkere, som Tyskerne havde faaet med til Møderne.

Arne Sørensen gik ogsaa fri af sit Samarbejde med Faldskærmsfolkene, der begyndte i 1942, selv da en af hans bedste Hjælpere (Krebs) blev arresteret. Krebs havde givet sin Lejlighed til en Telegrafist, der tog Gift efter at have skudt en dansk Betjent. Krebs røbede intet trods langt Fængselsophold. Han slap ud paa Grundlag af nogle i og for sig usandsynlige Fortællinger, som senere blev bekræftet over for Tyskerne af andre Faldskærmsfolk, der senere blev fængslet. Krebs havde i Mellemtiden faaet en »Forklaring« ud til de paagældende.

Arne Sørensen skulde have været fængslet sammen med de konservative Politikere den 30. August 1943 af Tyskerne, men han var gaaet under Jorden 2 Dage før.

Opholdet »under Jorden« blev gennemført med en systematisk Flytning til stadig nye Hjem, der husede Arne Sørensen i Lejligheder og Villaer, som Gestapo ikke havde faaet Interesse for — endnu. Det blev til ca. 100 Steder i 21 Maaneder. Paa Trods af Arne Sørensens høje Skikkelse og yderst karakteristiske Ydre, var Sikkerhedsforanstaltningerne saa effektive, at Gestapo aldrig fandt ud af, hvor han boede — før bagefter. Nazisterne laa ikke paa den lade Side og pressede enhver mulig Oplysning ud af de Hjælpere, de fangede, og deres Stikkere arbejdede energisk for at finde Adresser, hvor Arne Sørensen holdt til. De fandt efterhaanden ud af omkring 20, men hver eneste Gang var det for sent, Fuglen var fløjet — og kom ikke tilbage.

De fire Rejser frem og tilbage, som Arne Sørensen foretog til Sverige efter August 1943, var ikke uden Spænding, og i alt Fald ved to af dem var det ikke langt fra at gaa galt.

I Efteraaret 1944 ved Saltholm for hjemgaaende, med Baadskifte fra Hendils svenske Baad til en lille dansk Fiskerbaad, fik han Meddelelse fra de danske Fiskere om, at den nye »Postmester« Lagergren fra Berlingske Tidende netop var blevet taget af Gestapo, han havde nylig afløst »Tom«, som faldt for tyske Kugler, da »Postkontoret« blev stormet. Baaden nærmede sig derefter med stor Forsigtighed den lille Havn Kl. 9 om Morgenen. Arne Sørensen fik bjerget sine to Kufferter og Postsækken — som han havde overtaget — op paa Strandvejen, og herfra kom han først væk efter at have ventet 1½ Time. Man kan nemt forestille sig, at det ikke har været nogen særlig behagelig Ventetid. Fiskerne maatte flygte til Sverige, da det viste sig, at Gestapo havde været i deres Lejligheder.

Affæren bevirkede, at der opstod den Forestilling, at Arne Sørensen blev skygget konstant, fordi man vilde bruge ham til at fange de andre Medlemmer af Frihedsraadet. For at bevise over for sig selv og andre, at dette ikke var Tilfældet, tog Arne Sørensen en Uge efter en ny — og denne Gang uhindret — Tur til Sverige.

Ved Juletid 1944 skulde endnu en Sverigestur foretages. Arne Sørensen blev sammen med ca. 60 andre Personer skjult i to Dampere, der skulde til Norge via Göteborg. Alt syntes at være klart til Afrejse, efter at de officielle Undersøgelser havde fundet Sted, men paa en eller anden Maade fik Tyskerne Mistanke og beordrede Skibene ind til Langelinimolen, hvor de brugte hele to Timer til at undersøge Skibene!! Det saa slemt ud, men endnu en Gang gik det godt, og Skibene fik Lov at sejle igen med sine mange Passagerer!

Arne Sørensen havde mange nære trofaste Medarbejdere, som ikke alle havde samme Lykkestjerne som han. Saaledes blev følgende fanget: Jørgen Staffelt, som sad i M-Udval-

get, Forløberen for Kommandoudvalget (han døde senere i tysk Koncentrationslejr i Porta), Boye Eriksen fra Jyllandsledelsen, Brandt (døde ogsaa i Porta) fra det illegale Skipper Clements Forlag og Høberg Peterson fra den illegale Filmsvirksomhed. I December 1944 blev endda Arne Sørensens Privatsekretær Frk. Signe Sand taget af Gestapo. Hun vidste alt om alle hans personlige Kontakter, men allerede 4 Dage efter Arrestationen lykkedes det hende at undslippe efter en Paavisning paa det Pensionat, hvor hun havde boet.

At Arne Sørensen slap fri igennem lige til Kapitulationsdagen vidner højt om Medarbejdernes Trofasthed og Karakterstyrke, som fik dem til at klare sig igennem Gestapos Forhørsmetoder.

Een Gang, som her skal berettes om i Detailler, var Timen næsten slaaet for Arne Sørensen. Tilfældet havde spillet ham i Hænderne paa Gestapo — omtrent da!

Saa vidt man kan finde ud af bagefter, maa Gestapo paa en eller anden Maade have faaet Vink om, at der »foregik noget« hos en Sagfører paa en af Villaerne paa Skovvej i Klampenborg. Hvorom alt er, den 17. Oktober 1944 om Formiddagen paabegyndtes en Undersøgelse af samtlige Sagføreres Huse paa Skovvej, af et sædvanligt 3 Mands Hold alle i civilt Tøj, 2 Tyskere og 1 Dansker: »Deutsche Sickerheitspolizei«. Det begyndte hos Landsretssagfører Adam Jacobi med grundigt Eftersyn. Huset blev brugt til Politifolk under Jorden, men de var heldigvis ikke hjemme, og Eftersynet gav intet Resultat. Hos den næste, Landsretssagfører Erik Tobiesen, fandt man noget, men det var kun Minister Mohrs Kuffert, og dens Indhold kunde jo ikke ligefrem høre til blandt Modstandsbevægelsens hemmelige Sager.

Godt halv elleve om Formiddagen kom Turen til Højesteretssagfører Gamborgs Hus, hvor Fruen og Husassistenten var alene hjemme. Gestapo kom ikke alene een Dag, men ogsaa nogle Minutter for sent til et interessant Bytte. Dagen før havde selve Frihedsraadet holdt til i Huset med et Møde, der begyndte Kl. 10 Morgen og varede hele Dagen og Aftenen med. Først Kl. 12³⁰ om Aftenen forlod det næstsidste Medlem Huset. Den sidste blev, og det var Arne Sørensen. Han havde tidligere boet samme Sted een Gang endda ca. 14 Dage. Normalt sov han i et af Værelserne i Stueetagen, men denne Gang sov han i et Pigeværelse i den høje Kælderetage.

Tilfældighederne kan jo nu og da komme ud med heldige Numre, og dem faldt der nogle af denne Dag; det var dog ikke gaaet uden kvindelig Hjælp.

Fruen skulde tilfældigvis bruge et Værelse til en Frisørbehandling, og Arne Sørensen kunde derfor intet Værelse faa til Formiddagskonference. Den ventede Mand blev i Stedet taget med til en Spadseretur, til ugenert Drøftelse i det frie, og Arne Sørensen var lige akkurat gaaet, da Gestapo kom!

En grundig Undersøgelse, hvor Fru Gamborgs Tilstedeværelse blev krævet, begyndte nu. Bøgerne interesserede man sig ikke for — og der var dog adskillige, Nazisterne havde haft godt af at læse — men derimod koncentrerede Tyskerne sig om Radioerne, hvoraf der var hele tre i Opholdsstuerne — og Skabene. Til Slut kunde den lille Tysker ikke naa at faa en Metalkasse ned, der stod højt paa et Skab. »Om Frau Gamborg ikke havde en Stige?« Endelig en Chance for en Besked til Pigen, ud styrtede Fruen, fik fat i Husassistenten og bad hende: 1) Rede Sengen i Arne Sørensens Værelse, saa man ikke kunde se, den var brugt. 2) Fjerne enhver af hans Ting og gemme dem uden at fortælle hvor. — Og Fruen kom tilbage med Stigen.

Pigen fandt een af de famøse Mapper, som vi kender fra tidligere Beretninger, i Arne Sørensens Værelse, endda med hans Navn i! Hun fik den hurtigt væk og gemte den i Halmen i et Udhus, der blev brugt til Kaninfoder. Tyskerne fortsatte metodisk Undersøgelsen

af alle Værelserne og alle Udhusene, men efterhaanden begyndte de at blive trætte, der var øjensynligt ikke noget at finde, og Fruen syntes ikke at ville skjule noget. Hun kom igen bort fra Tyskerne i Haven, da de kaldte paa hende, og ikke uden Grund.

Arne Sørensen var nemlig kommet tilbage! Hans Cykle stod inde i Haven. Han gik ganske roligt hen og tog den og kørte sin Vej.

»Frau Gamborg, hvem var inde for at tage en Cykle?« »Det var vel en Arbejder,« svarede hun. »Nej, det saa han ikke ud til at være.« »Ja, saa ved jeg ikke, hvem det var, hvorfor kaldte De ikke paa mig, medens Manden var der?« — Gestapo blev hende Svar skyldig og Arne Sørensen beholdt Friheden.

Fornyelse i Raadet.

I December 1943 afløste Folketingsmand Arne Sørensen, som Leder af Dansk Samling, Professor Noe-Nygaard i Frihedsraadet.

I Februar 1944 rejste Erling Foss til Stockholm, hvor han forblev Medlem af Raadet og arbejdede sammen med Ebbe Munck, som i Forvejen var Raadets Repræsentant i Sverige.

I København supplerede Frihedsraadet sig med Professor Ole Chievitz.

Redaktør Aage Schoch blev arresteret i September 1944 og Biskop Øllgaard, Odense, indtraadte. I Oktober samme Aar blev det Professor Mogens Fogs Tur til at blive fanget, han erstattedes af Professor C. A. Bodelsen.

Redaktør Børge Houmann maatte Januar 1945 trække sig tilbage paa Grund af Sygdom, og det kommunistiske Partis Næstformand Folketingsmand Alfred Jensen kom ind.

I April Maaned 1945 kom baade Houmann, Schoch og Fog tilbage, de to sidste efter deres mirakuløse Redning fra det bombede og brændende Shellhus, hvor de sad øverst paa Kvisten som Fanger, og samtidig supplerede Raadet sig med Professor Erik Husfeldt (Ringens) og Kontorchef N. S. Banke (Dansk Samling).

Fra Efteraaret 1944 var der truffet Aftale med J. Christmas Møller i London om, at han skulde indtræde i Raadet i det Øjeblik, han kom paa dansk Jord, der var da Planer fremme om hans Hjemkomst, men de blev opgivet. Hans Hjemkomst fandt Sted lige efter Kapitulationen.

Det har været overvejet, i dette Værk at angive Navnene paa alle de mange ledende Personer fra hver Udvalg og Komité Landet over, som arbejdede sammen med Frihedsraadet. Tanken blev dog opgivet, og det af to Grunde. Dels fordi det er meget vanskeligt at trække Grænsen for Betegnelsen »ledende«. Dels fordi mange, som tidligere havde været med til at dirigere det ene og det andet, ophørte dermed grundet paa Fængsling, Udrejse af Landet eller de ligefrem blev dræbt. De sidste har man Klarhed over, men da alt skriftligt fra Tiden ikke eksisterer med Personangivelser, vilde man uvægerligt komme til at gøre Uret mod adskillige af Pionererne, som netop burde fremhæves.

Med denne Betragtning som Baggrund kan det indvendes, at i saa Fald burde Frihedsraadets Medlemmers Navne heller ikke være givet. Hele Modstandsbevægelsen skulde have været skildret udfra den store Mængde anonyme Personer — den aktive Del af Folket — som netop saa udpræget gjorde sin Pligt overfor Landet uden Tanke paa at faa Tak eller Omtale. For saaledes førtes i Virkeligheden Kampen.

En saadan Kritik kan ikke afvises, men den, der skriver disse Linier, har ikke destomindre fundet, ligesom det er gaaet andre, der skildrer Begivenheder som hører Historien til, at Billederne bliver mere levende, naar der til dem ogsaa knyttes mere direkte Beretninger om de Personer, der har taget Del i Begivenhederne.

Forhandlinger om Regeringsdannelse.

Det indgik ikke i Frihedsraadets Planer fra Begyndelsen at tage Del i Regeringen efter Befrielsen. Man havde proklameret, at Frihedsraadet skulde ophæves, naar Danmark atter var frit; men i sin Efterkrigsplan havde Frihedsraadet stærkt fremhævet, at de Mænd, der gik ind i den første Regering, maatte nyde Befolkningens fulde Tillid, og det burde være Mænd, der ikke paa nogen Maade var kompromitteret ved deres Optræden under Besættelsen.

Da Rigsdagen blev arbejdsløs den 29. August 1943, betød dette ikke, at selve Bygningen blev lukket for Medlemmerne. Livet fortsatte her sin Gang svarende til den Tid, hvor ingen Møder var i selve Rigsdagssalene, der fandt stadig Drøftelser Sted i Partiværelserne og de smaa Mødestuer. Emnet blev meget hurtigt, hvorledes den første Regering skulde være sammensat efter Krigen. Her var et rigt Felt for Diskussioner, ikke alene om Antallet af Medlemmer for de forskellige Partier, men ogsaa den enkeltes Personnavn. Hele Ministeriet blev planlagt med alle Poster navngivne.

Medens Politikerne i Begyndelsen overhovedet ikke kunde tænke sig at have nogen med udefra, endsige en Kommunist, saa dukkede denne Tanke dog op efterhaanden. Hen paa Foraaret taltes alvorligt om den Mulighed at medtage en Repræsentant for det kommunistiske Parti og fra Frihedsraadet Mogens Fog. Politikerne fandt, at dette var at strække sig uhyre langt.

Der var ikke nogen egentlig Forbindelse mellem det haardt arbejdende Frihedsraad og Politikerne i det første halve Aar af 1944, udover enkelte konkrete Tilbud omkring Januar til nogle faa Politikere om at gaa ind i Raadet. Tilbud blev givet enkelte Socialdemokrater og enkelte Konservative. Enten svarede den paagældende Ja, men spurgte videre hos Partiet og fik her Nej, eller omvendt; Partiet sagde Ja og den tilbudte Nej. Allerede i Februar opgav Frihedsraadet definitivt Planer om at faa enkelte Politikere med, noget som Christmas Møller stadig stærkt havde anbefalet fra London.

Den første direkte Forhandling om en fælles Stillingtagen til et Problem fandt Sted under Storstrejken i København. Her viste Opfattelserne sig at være meget forskellige, og der opstod en Del Bitterhed under gensidige Beskyldninger. Ikke desto mindre blev denne Periode Indledning til en konstant Forbindelse. Forhandlingerne fandt Sted gennem et Kontaktudvalg, bestaaende af Schoch og Børge Houmann paa den ene Side og Politikerne Aksel Møller og H. C. Hansen paa den anden Side. Da Schoch blev arresteret den 2. September overtog Frode Jacobsen hans Plads. Senere blev Houmann under Sygdom i Januar 1945 afløst af Alfred Jensen.

Mellem Frihedsraadet og Politikerne var der Sommeren og Efteraaret igennem ingen Forhandlinger om Deltagelse i en Efterkrigsregering. Spørgsmaalet kom op i en ganske bestemt Anledning i November Maaned.

Frihedsraadet havde forud arbejdet paa, at Danmark skulde blive anerkendt som allieret med Støtte fra de frie Danske vest paa og fra Thomas Døssing i Moskva, men det var ikke muligt at opnaa en formel Anerkendelse.

Fra Politikernes Side havde man i Sommeren 1944 ogsaa foretaget et Fremstød for at søge Kontakt, og dette var sket via London i Kongens Navn til Moskva i Anledning af Døssings Anerkendelse som Repræsentant for det kæmpende Danmark. Der kom ikke noget Svar, og Th. Døssings Opfattelse er sikkert rigtig, naar han tilskrev dette Undladelsen i Noten af at omtale Frihedsraadet og Modstandskampen, det var jo denne sidste som ene havde Russernes Interesse.

Frihedsraadet vilde ikke opgive Anstrengelserne for at naa til en Anerkendelse af Danmark som allieret, og tog derfor i November Sagen op igen, denne Gang med et Forslag til de samarbejdende Partier om en fælles Henvendelse. Vestmagterne lagde Vægt paa at den danske Rigsdag var med.

Dette førte til konkrete Forhandlinger om, hvem der skulde danne den første Regering efter Krigen. Frihedsraadet var efterhaanden blevet klar over, at skulde Efterkrigsplanen gennemføres, var det ikke nok at faa et Løfte herom fra Politikerne, man maatte selv være i Ministeriet. Hertil kom, at det tegnede sig som den sikreste Løsning for Landet at være enig herom i Forvejen og have Program og Planer klare. Man havde Begivenhederne i Belgien og senere Grækenland i Minde og stiledede mod en værdig Indførelse af Retsforhold ved Befrielsen. Da derfor Spørgsmaalet om Regeringsdannelse kom op, forlangte Frode Jakobsen for Frihedsraadet straks en ligelig Repræsentation i første Regering — og fik ligesaa omgaaende en Afvisning. Politikerne ønskede dog en motiveret Skrivelse fra Raadet med dets Ønsker. Frode Jacobsen udarbejdede en saadan, idet Raadet som Helhed støttede det Krav, der havde været fremsat i Kontaktudvalget, ligesom han fik Tilslutning til Skrivelsen, der lød som følger:

»Til de samarbejdende Partier«.

Ud fra den Opfattelse, at en dybtgaaende Spaltning mellem den danske Modstandsbevægelse og Landets fire største Partier vilde være en Ulykke for vort Folk, ønsker Danmarks Frihedsraad at foretage en Henvendelse til førende Repræsentanter for de samarbejdende Partier. Et saadant Modsætningsforhold, der vilde forbitre vort politiske Liv for adskillige Aar efter Befrielsen, vilde ikke blot være til Skade for begge Parter, men først og fremmest til Skade for Landet ved at lægge Hindringer i Vejen for Virkeliggørelsen af det Program, man burde enes om i Fællesskab at gennemføre. Maaden at undgaa en saadan Konflikt paa maa efter Frihedsraadets Opfattelse være, at man allerede nu søger at komme til Enighed i store Træk om den første foreløbige Regerings nationale Program og — ligeledes i grove Træk — denne Regerings Sammensætning.

Forholdene efter den 29. August 1943 har ført med sig, at Danmarks Frihedsraad for den almindelige Bevidsthed er kommet til at staa som den danske Regering, hvis Anvisninger og Paroler Folket har fulgt i kritiske Situationer. Frihedsraadet har derfor maattet overveje, hvilke Opgaver der naturligt kommer til at paahvile det i den Overgangstid, der maa komme efter Danmarks Befrielse, indtil Landet efter Nyvalg til Rigsdagen igen kan komme under normale parlamentariske Styreformer. Den Lære, man kan drage af Forholdenes Udvikling i de allerede befriede Lande, er, at Danmark maa have en fast Regering, som kan regne med overvejende Tilslutning i den danske Befolkning. En saadan Regering, der kan sikre en saa let og gnidningsfri Overgang som mulig til normale parlamentariske Former, kan dannes ved Samarbejde mellem Modstandsbevægelsen og Landets største politiske Partier.

Det nationale Program.

For at Forholdene kan udvikle sig saa roligt som muligt, maa den kommende Regering have et klart Program, der opfylder de Forventninger, der i vide Kredse næres. Frihedsraadet finder det naturligt, at det begrænser sig til at formulere det nationale Program, som en Regering maa have for at kunne nyde Tillid hos de store Dele af Folket, der staar bag Modstandsbevægelsen.

Det nationale Program falder i tre Hovedafsnit:

- I. Opgøret med dem, der er skyldige i Landsforræderi, andre Forbrydelser eller Forseelser, som enten de særlige Forhold under Besættelsen har muliggjort, eller som det under Besættelsen har været umuligt at straffe.
- II. Erstatninger til alle, der har lidt Tab paa Grund af tysk Forfølgelse.
- III. Danmarks Orientering i den internationale Politik efter Krigen.

ad. I.

Opgøret med de strafskyldige falder i tre Dele. Der maa gennemføres:

- 1) En Straffelovgivning, som supplerer den gældende borgerlige Straffelov, saaledes at man med tilbagevirkende Kraft sætter Straf for alle Overtrædelser, der kun er forblevet straffefri, fordi Lovgivningsmagten under Besættelsen ikke har kunnet give de nødvendige Love, eller fordi Anklagemyndigheden paa Grund af Forholdene blev forhindret i at gennemføre Straffesager for begaaede Forbrydelser. For de groveste Forbrydelser indføres Dødsstraf. Hertil maa slutte sig saadanne Ændringer i Retsplejeloven, at Paadømmelsen sker ved Domstole, der ikke er kompromitterede ved Gennemførelsen af grundlovsstridige Lovbestemmelser.
- 2) En Konfiskationslovgivning som i Tilslutning til Straffebestemmelserne inddrager ulovlig Fortjeneste.
- 3) Rigsretsanklage mod saadanne Personer, som efter Grundlovens § 67 kan drages til Ansvar.

ad. III.

Spørgsmaalet om Danmarks Udenrigspolitik efter Krigen gaar modsat Modstandsbevægelsens øvrige Program ud over den allernærmeste Fremtid og den mest umiddelbare Tilknytning til selve Modstandskampen. Det turde imidlertid være en given Sag, at Modstandsbevægelsen, efter under blodige Tab at have medvirket til Landets Befrielse og genoprettet dets Ære udadtil, maa lægge Vægt paa, at alt, hvad der staar i vor Magt, gøres for at forhindre en Gentagelse af vort Lands Ulykke og Nedværdigelse. Danmarks fremtidige Forsvar maa bringes op til det nødvendige Omfang, og alle Forestillinger om Danmarks isolerede Neutralitet maa efter denne Krig være til Ende. Danmark maa fuldt ud paatage sig de Forpligtelser, der maatte forlanges af det i den nye internationale Organisation, som forhaabentlig bliver Resultatet af Krigen. Disse Spørgsmaal maa straks tages op til Klarlæggelse af den første foreløbige Regering, saaledes at de kan behandles og afgøres af den kommende frit valgte Rigsdag.

Regeringens Sammensætning.

Frihedsraadet finder det ønskeligt, at den patriotiske Samling, som Modstandsbevægelsen repræsenterer, faar den bredest mulige Basis i Samarbejdet med de store politiske Partier.

Dette Samarbejde bør finde Udtryk ved den første Regerings Sammensætning. Regeringens Program er naturligvis det vigtigste. I en Regering uden et klart Program i Retning af det ovenfor skitserede kan Modstandsbevægelsen ikke deltage. Ogsaa Regeringens Sammensætning er imidlertid for Modstandsbevægelsen af stor Betydning, idet et Programs Gennemførelse i høj Grad afhænger af de Personer, der bliver sat til at gennemføre det. Derfor ønsker Modstandsbevægelsen Indflydelse paa de Omraader, der ifølge Sagens Natur maa interessere den særlig. Modstandsbevægelsen, der allerede nu har flere Hundrede dræbte og mange Tusinde fængslede, maa saaledes være stærkt interesseret i at overvaage, at Erstatningerne til de efterladte og dem, der ved deres nationale Indsats er slaaet ud, bliver gennemført paa tilfredsstillende Maade. Ligeledes ønsker Modstandsbevægelsen Kontrol med, at Landsforrædernes Afstraffelse gennemføres strengt, men retfærdigt i Erkendelse af, at denne Proces er en ubehagelig, men for Landets Skyld nødvendig Renselse.

Naar Modstandsbevægelsen ønsker en fyldig Repræsentation i den kommende Regering, er Grunden ogsaa den, at det af Hensyn til selve Landet er af den yderste Vigtighed, at det allerede af Regeringens Sammensætning fremgaar, at Danmark erkender, at Modstandspolitikken var den rigtige, »Scavenius-Politikken« forkert. Dette vil blive et Folkekrav og er af den største Betydning indadtil, hvor en Knæsættelse af den første Politik vilde være en endnu større Fare for vort Folks aandelige Sundhed end selve denne Politik. Ligeledes vil det være af den allerstørste Betydning udadtil, at Danmark gennem dette første Ministerium bekræfter, at Modstandspolitikken, ikke Eftergivenesspolitikken var Danmarks sande Ansigt.

Af disse Grunde maa Modstandsbevægelsen kræve, at Politikere, der i særlig Grad har repræsenteret Samarbejdspolitikken med Tyskerne eller en særlig eftergivende Kurs, ikke optages i det nye Ministerium. Endvidere maa hele Modstandsbevægelsen deltage i Regeringen, saaledes at de afgørende Kræfter i Danmarks Befrielseskamp: Danmarks kommunistiske Parti, Dansk Samling og upolitiske Patrioter er repræsenterede. Minimum for Modstandsbevægelsens Repræsentation maa være een Repræsentant for hver af de fire store Modstandsorganisationer: Danmarks kommunistiske Parti, Dansk Samling, Ringen og Frit Danmark. Det er en Selvfølge, at disse Repræsentanter udpeges af Modstandsbevægelsen selv. Foruden disse Repræsentanter for den hjemlige Modstandsbevægelse maa der være mindst 2 Repræsentanter for de frie Danske i Udlandet. Disse Tal maa gælde for et normalt stort Ministerium. Skulde Resultatet imidlertid blive et ekstraordinært stort Ministerium, maa ogsaa Modstandsbevægelsens Talstyrke naturligvis tilsvarende forhøjes.

December 1944.

DANMARKS FRIHEDSRAAD

Politikerne vilde nok i Hovedsagen akceptere det nationale Program, men ikke det foreslaaede Antal Regeringsmedlemmer for Modstandsbevægelsen, ganske særlig var man imod Deltagelse fra Dansk Samling, og gjorde alt muligt for at splitte Modstandsbevægelsen gennem Forlangende om, at Arne Sørensen skulde afvises som Ministeremne.

Frihedsraadet stod dog fast. Dets Københavnermedlemmer bestod paa dette Tidspunkt af Frode Jakobsen, Børge Houmann (som i Januar blev afløst af Alfred Jensen), Arne Sørensen, Professor Ole Chievitz, Biskop Øllgaard (i Stedet for Schoch) og Professor Bodelsen (i Stedet for Mogens Fog). Da begge Parter for Landets Skyld var ivrige efter at gøre alt hvad man kunde, for saa hurtigt som muligt at faa Landet anerkendt som allieret, besluttedes det straks at foretage en fælles Henvendelse til de allierede med en almindelig

Forsikring om Samarbejde mellem de to Partier og Enighed om at tilstræbe en fælles Regering. Denne Henvendelse blev afsendt Januar 1944, medens de faktiske Regerings- og Programforhandlinger endnu havde langt til Vejs Ende.

Diskussionen forblev derefter løbende, samtidig med at der var bragt et nyt Moment ind i Sagen fra Frihedsraadet, denne Gang om, hvem der ikke kunde komme med af Politikerne. Af Hensyn til Udlandet — specielt Sovjetunionen, hvis Anerkendelse af den danske Regering efter Befrielsen var af særlig stor Betydning — mente Frihedsraadet, at Medlemmer af det sidste Ministerium under Scavenius som Statsminister ikke kunde komme i Betragtning, endvidere at disse selv maatte kunne forstaa dette og for Landets Skyld trække sig tilbage. Dette drejede sig om Bording, Halfdan Henriksen og Jørgen Jørgensen. Det endte med, at Frihedsraadet i en Skrivelse afgav en Erklæring om, at det udelukkende var af udenrigspolitiske Grunde, at disse var uønskede, og at det ikke gjaldt de enkelte Personers nationale Holdning.

I Midten af April blev der derefter Enighed om Ministeriet. Fra »Ringene« kom Frode Jacobsen og Busch Jensen ind. Fra »Frit Danmark« Mogens Fog og Christmas Møller. Danmarks kommunistiske Parti: Alfred Jensen og Aksel Larsen. Dansk Samling: Arne Sørensen og Juul Christensen. Endelig kom Minister Kauffmann med for sin store Indsats for Danmarks Sag i U. S. A.

Frihedsraadet opløstes da, saasnt Danmark var blevet befriet. Tyskernes fuldstændige Sammenbrud og betingelsesløse Kapitulation sparede os for Slutkampen.

Takket være Frihedsraadets omhyggelige Forberedelser slap vi for »de lange Knives Nat«, for et ubehersket, blodigt Opgør med Landsforrædere og Landssvigere.

Der var heller ikke længere i Danmark nogen Gruppe, der stod fast om Scavenius-Politiken, som i 1940 havde udslunget sit stærke Tilsagn til Hitler om aktivt Samarbejde med Tyskland i det nye Europa. Det var og blev en udpræget Opportunitetspolitik kun tiltænkt Øjeblikket — omend ikke mindre farlig af den Grund.

At opelske Had hører ikke hjemme i den danske Nationalkarakter, der findes tværtimod en udpræget Tendens til at undskylde og tilgive (sometider lidt for villigt). Det blev derfor for Danmark en karakteristisk Løsning, at Kongen ønskede og Landet accepterede som Statsminister V. Buhl fra de gamle Politikeres Kreds — og at Frihedsraadets Mænd gik ind i Regeringen i Samarbejde med den samme Mand (og hans Folk), der tidligere havde brugt stærke Ord mod Sabotørerne.

Tyskerne havde mod Slutningen af Besættelsen mødt Modstand fra et samlet Folk. Danskerne af mange Afskygninger fandt sammen i den første Regering ved Befrielsen.

Afgørende Episoder paa Rigsdagen — og Politikere paa Frihedskampens Fronter

Af Redaktør TAGE TAANING

Nogle løse Dagbogsblade fra den første Uge efter 9. April 1940 undgik Gestapos Opmærksomhed gennem Besættelsens fem Aar, skønt disse Himmlers Hunde paa forskellig Maade og forskellige Tidspunkter aabenbarede en indgaaende Interesse ogsaa for mit Privatliv. Disse Papirer ligger nu foran mig med deres Vidnesbyrd om mine Indtryk fra de rystende Døgn.

Spændingen var begyndt Søndag den 7. April, da jeg havde set tyske Transportskibe i Storebælt og straks havde sat dem i Forbindelse med den britiske Mineudlægning ved Norge. I Toget over Sjælland var det truende Uvejr, som trak op fra Syd, almindeligt Samtaleemne. En Medpassager — efter Udseende at dømme en Mand i Manufakturbranchen — fastslog: »Ja, nu kommer Hitler og tager os!«. Han havde allerede Lørdag den 6. været i København for at købe Smykker for alle sine rede Penge, betroede han sine Medrejsende. Mandag Morgen, den 8. April, meldtes om nye Transporter gennem Bæltet, Spændingen voksede. Trætheden meldte sig den 10. April, da den lammende Virkning af Lynnedslaget gjorde sig gældende.

Dagbogen oplyser, at jeg Mandag Aften var paa Rigsdagen, hvor der skulde være Formandsmøde Kl. 20. Der foreligger ingen Dagbogsoptegnelse dateret 9. April; men den 10. hedder det om Mandag Aften: »I Vandrehallen var mange af mine Kolleger samlet. Desuden mødte jeg Ole Bjørn Kraft, Henning Hasle, Christmas Møller og H. C. Hansen. I Folketingssalen stod Hartvig Frisch og Hedtoft-Hansen ved et Vindue og talte ivrigt sammen. Lars M. Olsen og Westermann kom senere til. Andre Folketingsmedlemmer saa jeg ikke. Der blev talt og gisnet meget. Meddelelse om Motor-Tropper ved Grænsen forelaa. Den eneste af de tilstedeværende, der udtrykte Forventning om Landgang i Danmark var Hedtoft-Hansen. De øvrige talte om Ikke-Angrebstraktaten. Formandsmødet blev afbrudt ved, at Dr. Munch Kl. 21 hentede Mohr i Udenrigsministeriet. De kom, begge meget alvorlige, gennem Folketingssalen. Da Partiformændene kort efter kom ud fra Mødet, stimlede vi sammen om dem. Hasle, der havde deltaget som Formand for den konservative Rigsdagsgruppe, var ophidset og hævdede, at Dr. Munch ikke sagde den fulde Sandhed om Situa-

tionen. Halfdan Hendriksen, Formand for Landstingsgruppen, bemærkede, at Formændene i hvert Fald maatte føle sig utilfredsstillende orienteret. Hasle oplyste, at den tyske Gesandt havde været i Særbesøg hos Munch og havde raadet til, at Danmark ikke mobilisere, og at man ikke for hastigt lagde sin Politik fast. Hvilken Anmasselse! Efter Formandsmødet var der Ministermøde, som varede ca. fem Kvarter. Regeringens Beslutning gik ud paa, at der intet skulde foretages. Jeg ringede til Bladet og sagde, at i Nat kastedes Terningerne. Da jeg forlod Rigsdagen Kl. 23,30, talte jeg paa Trappen med Hedtoft, der udtalte Haabet om, at vi ikke skulde have »Pas for at komme til Jylland i Morgen . . .«. Jeg havde netop sagt til en Kollega, at vi maatte haabe, at vi boede i Danmark, naar vi vaagnede næste Morgen. Jeg gentog dette over for Hedtoft. »Sig det ikke!« svarede han. Alt dette var ikke Udtryk for bestemte Konklusioner, for nogen Art af eklatant Vished, kun Udslag af den almindelige Uro.«

Af de følgende Notater fremgaar, at jeg den følgende Morgen i Rigsdagens Vandrehal traf Kraft, Kr. Amby, Christmas Møller, Alfr. Bindslev samt de to færøiske Rigsdagsmænd, Poul Niclasen og Johan Poulsen; den sidste græd. Videre staar der ordret: »Christmas Møller ønskede, at vi alle skulde gribe til Vaaben og smide Tyskerne ud igen. Det kan naas endnu! sagde han. Tilføjede, at det vilde være farligt for det danske Folk, hvis vi blot lod Tyskerne sætte sig paa os. Det vilde være bedre for Landet, om vi var 10,000, der ofrede Livet nu med det samme. Hedtoft-H. kom til. Han trykkede kraftigt min Haand og bed sig i Læben, men sagde ikke noget. Senere samledes vi ved Radioen i Samtaleværelset. Kl. 10 gik jeg til Møde i Udenrigsministeriet . . .«

Naar jeg opholder mig ved disse Notater, der hastigt blev nedskrevet under Begivenhedernes Udvikling, er det, fordi Flertallet af de ovenfor nævnte Politikere — foruden de kommunistiske Folketingsmænd og et Par andre — blev Kernen i den aktive Modstand mod Tyskerne, som i den efterfølgende Tid groede frem inden for Rigsdagskredse, og som ydede væsentlige Bidrag til Modstandskampen i de følgende Aar. Det blev disse Enkeltpersoner, som i første Række gjorde den kollektive Fordømmelse af Politikernes Holdning under Besættelsen til et falsk Standpunkt. Her tænkes ikke paa de saakaldte Afværgesjere, som fra politisk Side opnaedes over for Tyskerne, men som i øvrigt sjældent kom til Offentlighedens Kundskab. At der ogsaa blev ydet en positiv og aktiv Indsats af danske Politikere vil det følgende vise — som et Forsøg paa at stille Tingene paa Plads inden for denne Gren af Danmarks Frihedskamp.

Man har talt om »Linien af 9. April«, men denne Linie var allerede mere end en Menneskealder gammel, da Tyskerne invaderede, og dens Aand var saa indgroet i den danske Befolkning, at en kendt Pressemand, der er mere verdensklog end Flertallet, den 9. April om Aftenen ophidset kunde udbryde: »Københavnernes har taget Besættelsen som en Børnehjælpsdag!«

Den Modstandslyst, som skabtes under Trykket af tysk Overmagt, rejste nok Stemningsbølger, som kunde vække Fortrøstning og Optimisme, men i Virkeligheden var det kun Sædekorn, der først skulde spire efter Aars Røgt og Pleje. At hæge om denne Vækst var i Virkeligheden Frihedsbevægelsens store Opgave efter 5. Maj 1945. Men dertil krævedes noget, som var fælles ud over Minderne fra Kampens Dage, noget der kunde bære over Nederlag og Skuffelser, noget, som kunde skabe en Rustning af Taalmod og Selvovervindelse. Tværpolitiken var et tomt Ord; Kommunisterne kæmpede for noget helt andet end deres Tusinder Kampfæller. Tilbage blev et Korstog uden Kors. »Hvad troede man paa?« Var der noget at leve op til i Aand og Sandhed? Kampens Ledere stod tilbage med tomme Hænder.

Kløften mellem Folket og Fjenden.

I det Opraab, General Kaupisch havde spredt over Landet henvistes til en Overenskomst med den danske Regering. En saadan Overenskomst eksisterede imidlertid ikke og blev aldrig oprettet. Ud over det tyske Tilsagn om at respektere Danmarks Uafhængighed og Integritet og Ret til at ordne sine indre Forhold eksisterede ingen tyske Løfter, og de faa, der saaledes var fremsat i den almindelige Invasions-Forvirring, viste sig hurtigt at være Mundsvejr. Danmark var ikke beskyttet, men besat af Fjender. Danmark var Krigsskueplads, en Kendsgerning, der ikke kunde være fremmed for noget Medlem af det danske Samfund, hvad saa diverse Jurister og Schalburgvenner senere har søgt at forklare og bortforklare.

Den alt overvejende Opfattelse paa Rigsdagen umiddelbart efter Besættelsen var denne:

Som Dramaet den 9. April havde formet sig, gjaldt det at undgaa tysk Civiladministration og at bevare Hær, Flaade, Politi, Kommunalforvaltning samt de store Erhvervs- og Arbejderorganisationer under dansk Ledelse, selv om Regeringen maatte følge tyske Paroler.

Kun enkelte Politikere var kompromisløse mod Tyskerne. Deri spejlede Rigsdagen klart Stemningen ude i Befolkningen, selv om 9. April baade paa Christiansborg og ude i Landet havde rejst en umiddelbar og umiskendelig Modstandsfølelse over for Voldsmændene. Mest udpræget blandt Politikerne var i sin Afvisning af Tyskerne fra første Færd den konservative Kr. Amby, som den 10. April modsatte sig endog Drøftelse af, at hans Parti skulde deltage i en Samarbejds-Regering, der skulde føre Forhandlingspolitik over for Fjenden. Han præciserede sit Standpunkt i Partiet saaledes: »Tyskerne er her som Fjender og ikke noget som helst andet. Dette betyder ikke, at vi skal lade Befolkningen decimere, men det betyder, at vi ikke skal inlade os paa Samarbejde under nogen Form« (af Dagbog 14. April 1940).

Samme Dato, den 10. April, fastslog Landbrugsraadets Præsident, Landstingsmand Henrik Hauch i et Møde i Landbrugsraadet, at hvad der end skete, vilde dansk Landbrug »ikke give Tyskerne politiske Indrømmelser for at vinde økonomiske Fordele«. Desværre sejlede dansk Landbrug med det nationale Aadsel L. S. i Lasten, hvilket Hauch ogsaa rent personligt fik rig Lejlighed til at mærke senere.

Efter at April-Chock'et havde sat sig lidt, begyndte den enkelte Politiker at se paa sin egen Stilling i den opstaaede Situation og at formulere de Opgaver, som han mente, han maatte paatage sig Løsningen af. For de fleste Rigsdagspolitikere gjaldt det, at de i første Række saa indad, paa Varetagelse af den danske Befolknings materielle Interesser — og da først og fremmest paa Interesserne i de Befolknings-Grupper, hvorfra de hentede deres politiske Tilslutning. Dertil var de politisk født og baaret, opdraget og tilvant. Kun et Faatal tænkte fra første Færd paa, hvorledes Danmarks Ansigt saa ud over for Omverdenen. Men hvad enten Politikeren i Tyskerne saa den Fjende, der havde ført Krigen ind over Danmarks Grænser, eller han søgte at slaa sig til Ro med, at Tysken lod sig besværges og besnære ved en hensynsfuld, subsidiært eftergivende Holdning med det Formaal at tæmme Uhyret, saa var der for langt det overvejende Flertals Vedkommende Enighed om, at Situationen krævede Samling og Samarbejde, hvis det skulde lykkes at skabe og opretholde en Kløft mellem Folket og Fjenden og ikke mellem Befolknings-Grupper indbyrdes. Det var denne sidste Mulighed, de danske Nazister opererede med.

Men der var ogsaa Politikere, som paa et tidligt Tidspunkt saa Faren i at lade Eftergivenheden faa for stort Spillerum, saaledes at baade Folk og Rigsdag kvaltes i Forhandlingspolitikens redebonne Kviksand. Disse Politikere paatog sig den paa daværende Tids-

punkt ingenlunde taknemmelige Opgave at rejse Modstand bag Kulisserne mod deres egne Eftergivenhed. Det viste sig ret hurtigt, at der ogsaa inden for de hidtidige Regeringspartier, der havde Hovedansvaret for 9. April, var Medlemmer, som havde andre Streng paa Fiolerne end Stauning og P. Munch, der kun tænkte paa at forsvare deres lunkne Politik med de gamle Logre-Melodunter.

Allerede i April mandede Regeringen sig dog op til det første danske Nej over for Tyskerne. Dette gjaldt et tysk Ønske om at lade tyske Embedsmænd kontrollere den danske Centraladministration i dens enkelte Led. Regeringen svarede, at det kunde man ikke indlade sig paa. Tyske Klager og Besværinger henvistes iøvrigt til Udenrigsministeriet.

Paa tværs af Partierne dannedes hurtigt en spinkel, men aarvaagen Front over for den Politik, Erik Scavenius afslørede med sin Erklæring 8. Juli 1940. De kompromitterende Vendinger deri: at »med de tyske Sejre, der har slaaet Verden med Forbavselse og Beundring, er en ny Tid oprundet i Europa« — om »Tysklands Førerskab« — og om Danmark i »gensidigt og aktivt Samarbejde med Stortyskland« — kaldte direkte paa aktiv Modstandsand. Ængstelse og Uro over for Scavenius-Kursen kom stærkt til Orde i Rigsdagens Kulisser, og Kritikken forstærkedes, da Forslagene om Mønt- og Toldunion med Tyskland blev aabenbaret. Den første, som i Konsekvens af denne Kritik, paa selve Rigsdagen, talte Tyskerne imod, var Hartvig Frisch i sin Ordførertale under Finanslovdebatten 1940. Hans Tale virkede utvivlsomt stærkt stimulerende ikke blot paa Partifællerne i Salen, men ogsaa ude i Landet. Men alt dette skete, »før Frygten kom til Junglen«; Tyskerne havde endnu ikke taget til Repressalier i nogen Anledning,

I Sommeren og Efteraaret 1940 holdt adskillige Politikere en Række Møder ude i Landet, hvor Folk med Begærlighed lyttede til enhver Form for Redegørelse med Hensyn til Tyskernes Politik og Hensigter i Danmark. Den største Indsats paa dette Omraade øvedes af Christmas Møller, som ved de vældige Møder, han holdt over hele Landet i Efteraaret 1940, mere end nogen anden medvirkede til at samle Befolkningen om vore demokratiske Idealer. Og samtidig bortledte han Opmærksomheden fra den paagaende nazistiske Propaganda, som Fritz Clausen og hans Medpsykopater havde sat i Sving. Christmas Møllers frimodige Optræden skabte hastigt en nazistisk Reaktion. I Oktober begyndte »Fædrelandet« en voldsom Kampagne imod ham. Kort efter fremtvang Tyskerne gennem Gesandten, von Renthe Fink hans Afgang som Handelsminister.

Det var i Alsangens og Algangens første Periode. Christmas Møller var hurtigt kommen i skarp Modsætningsforhold til Udenrigsminister Scavenius, der i Tilstrømningen til Handelsministerens Møder og den deraf opstaaede »danske Stemnings Terror«, som han saa selvaflørende udtrykte sig, saa de første Varsler om sin Politik og Positions Undergang.

Samtidig med de offentlige og halvoffentlige Møder holdt adskillige af Rigsdagens Medlemmer fortrolige Møder, de saakaldte Dagligstuemøder, hvor der gaves ren Besked om Tyskernes Fremfærd her til Lands. Det blev en værdifuld Informations-Tjeneste, hvorfra Modstandsandaanden bredte sig som Ringe i Vandspejlet efter et Stenkast. Den begyndende Højkonjunktur sløvede efterhaanden en Del af Virkningen, men var ikke i Stand til at standse den. Der var ved at komme Samling over den nationale Bevægelse, men der var lang Vej inden fornøden Slagkraft kunde skabes. I den første Tid var det navnlig de yngre Politikere inden for Det konservative Folkeparti og Socialdemokratiet, der samlede disse Dagligstue-Kredse; men andre kom efterhaanden med i Arbejdet. Inden for Socialdemokratiet havde Stillingen i de første Uger efter 9. April været den, at nogle af Gruppens Medlemmer forberedte Flugt til Sverige, men de yngre Politikere saa, da Omtanken begyndte at vende tilbage, at der forestod en Kamp om dansk Aand og Sind, og i denne

Kamp maatte først og fremmest de informerede Politikere tage Del. For Socialdemokraternes Vedkommende blev de hemmelige Efterretninger, Hovedorganisationernes Informations- og Propaganda-Afdeling (saakaldte Hipa, ikke at forveksle med Hipo) udsendte, Baggrund for Oplysningsarbejdet og Dagligstuemøderne. De Konservative, som startede Dagligstuemøderne, fik dem efterhaanden organiseret gennem Partikontoret.

Kommunisterne var heller ikke uvirksomme under Overfladen og havde derfor i store Træk deres underjordiske Organisation parat, da Tyskerne det følgende Aar faldt ind i Rusland og samtidig gik til Angreb paa det kommunistiske Parti i Danmark.

I Forsommeren 1940 havde Indenrigsminister Jørgen Jørgensen sammen med Medicinaldirektør Johs. Frandsen, Biskop Axel Rosendal o. fl. dannet den saakaldte Ældste-Organisation, hvor Kredse af udvalgte Folk samledes amtsvis og fik Oplysning om Tingenes Tilstand.

Alle disse Arrangementer var taknemmelige, men de var allerede paa daværende Tidspunkt ikke uden Risiko. Det tyske Gesandtskab gjorde Gang paa Gang Forestillinger i Udenrigsministeriet angaaende den Informations-Virksomhed, der udgik fra Rigsdagen. (Da Folketingsmand Aksel Møller efter 29. August sad i Vestre Fængsel, gættede han overfor den tyske Forhørsdommer paa, at man havde arresteret ham paa Grund af hans Taler. Svaret lød: »Nej, vi har ingen af Deres Taler; for de bad jo altid Tilhørerne om at passe paa, at ingen skrev, medens De talte —!«). Hedtoft og H. C. Hansen fik Forbud mod at tale uden for deres egne Valgkredse. Christmas Møller, som i Oktober var tvunget bort fra Handelsministeriet — efter Henstilling fra Stauning og Scavenius havde han nedlagt Porteføljen — blev straks efter valgt ind i Rigsdagens Samarbejds-Udvalg (Nimandsudvalget), som repræsenterede de fem samarbejdende Partier over for Regeringen. Tyskerne stillede kort efter Krav om, at han ogsaa skulde fjernes fra denne Tillidspost. Kravet blev prompte efterkommet. Ved Nytaarstid 1941 forlangte Tyskerne Mødeforbud mod Christmas Møller. Dette Krav blev afvist. Pressen fik dog fra Udenrigsministeriet Instrukser om, at hans Møder hverken maatte averteres eller refereres. Faa Dage senere krævede Tyskerne i en Note, at Christmas Møller skulde træde ud af Rigsdagen. I modsat Fald vilde han blive arresteret, og dette vilde blive Signalet til, at skrapere »deutsche Metoden« kunde ventes indført over hele Landet. Den 11. Januar nedlagde Christmas Møller sit Folketingsmandat. Samtidig gik Tyskerne løs paa Hans Hedtoft og H. C. Hansen, som begge maatte nedlægge deres Partihverv den 8. Februar. Derimod nægtede de at vige fra det Mandat, Folketingsvælgerne havde givet dem. Under Forhandlingerne om deres Udtræden var det kommen til et symptomatisk Sammenstød i Udenrigsministeriet mellem Hedtoft og Scavenius. Tyskerne havde udleveret Scavenius et Mikrofotografi af de fortrolige Meddelelser, som fra Hipa udsendtes til den socialdemokratiske Partigruppe, og med dette Foto i Haanden forelagde Scavenius Kravet om Udtrædelse af Rigsdagen for Hedtofts og H. C. Hansens Vedkommende. Det Ordskifte, som fulgte, blev desværre ikke opbevaret i stenografisk Referat. Om det efterlod Mærker i Udenrigsministerens Bordplade, vides ikke, men der gik Rygter om, at der var talt med Eftertryk, og at der ikke var udvekslet Komplimenter.

Den første Illegalitet og Christmas Møllers Englandsrejse

Allerede i sin Ministertid havde Christmas Møller haft fortrolig Forbindelse med Hærens Efterretningsvæsen, bl. a. gennem Ritmester Hans Lunding, og han havde kunnet give denne Officersgruppe, kaldet Prinserne, en Række vigtige Informationer om Tyskernes

Forhold. Saa tidligt som sidst i April 1940 havde Generalstabens Efterretningssektion under Oberstløjtnant Nordentoft, faaet Forbindelse med den britiske Intelligence Service, og der blev i de kommende Maaneder udbygget et Efterretningsnet, som omfattede hele Danmark. Baade civile og militære blev brugt i denne Organisation, og en Radiotjeneste blev etableret. Fra engelsk Side tillagde man dette Arrangement stor Betydning, og den danske Overkommando, General Ebbe Gørtz, som var Medvider og Hjælper, gik ind paa en videre Udbygning af hele dette Militærapparat. Der blev dannet den saakaldte P-Organisation, bestaaende af militære P-Grupper, Danmarks første Frihedshær. De trefarvede Armbind, som Frihedsbevægelsen fik udleveret den 4. Maj 1945, var allerede i Efteraaret 1940 udlagt i P-Depoterne. Her skal iøvrigt kun tilføjes, at som Hjælpere i den militære Organisation, som Raadgivere og Støtter deltog forskellige Politikere, i første Række Folketingsmændene H. C. Hansen, Jørgen Gram, Hans Hedtoft og, som nævnt, Christmas Møller.

Efter Udsnidningen af Rigsdagen kom Christmas Møller ind i en illegalt arbejdende Kreds bestaaende af Ths. Døssing, Mogens Fog, Fru Ellen Hørup og senere tilsluttet af Redaktør Ole Kiilerich; disse var alle enige om, at der maatte foretages noget aktivt for at vække og styrke Modstanden mod Fjenden. Den første Plan gik ud paa at oprette et legalt Blad, der skulde bringe Artikler, som gik lige til Grænsen af det mulige, men denne Idé blev hurtigt skrinlagt. Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, som Christmas Møller mødte hos Døssing, fremsatte senere den Idé, at man skulde forsøge at danne en eller anden hemmelig Landsorganisation. Christmas Møller forelagde da Forslag om Oprettelse af Studiekredse over hele Landet. Disse Studiekredse skulde være offentlige, men med det hemmelige Formaal at blive Kamp-Organisationer. Saaledes blev Christmas Møller Fader til Studieringen — eller Ringen, som Organisationen snart kom til at hedde. Hos Banke førtes Christmas Møller sammen med cand. mag. Frode Jakobsen, som blev sat ind i Arbejdet med Oprettelsen af Studiekredse, og cand. mag. Erik Møller blev Ringens første Formand. Der var fra Starten Tale om, at politiske Repræsentanter burde træde ind i Ledelsen af Studieringen, men man mente blandt de Politikere, der beskæftigede sig med Sagen, at Partiernes Informations-Virksomhed rakte saa langt og saa dybt, at den stort set dækkede de Kredse, der ønskede Besked.

Interneringen af danske Kommuniste den 22. Juni blev den første Omgaaelse af Grundloven, der foretoges fra dansk Side. Motiveringen var, at man ikke ønskede, Kommunisterne skulde falde i Tyskernes Hænder. Kuppet kom bag paa de kommunistiske Ledere, skønt disse utvivlsomt havde forberedt Muligheden af at maatte gaa under Jorden. Det lykkedes Folketingsmand Aksel Larsen, som var paa Rejse, at undgaa Anholdelsen, medens Folketingsmand Alfred Jensen vel blev anholdt, men »stak af« fra Politiet paa Københavns Hovedbanegaard. Derimod blev Folketingsmand Martin Nielsen interneret og førtes efter 29. August med mange Lidelsesfæller til Tyskland. Aksel Larsen og Alfred Jensen gik under Jorden herhjemme med hele den Del af den kommunistiske Organisation, som kunde fungere, efter at mange Organisationsledere var sat fast. Dermed skabtes paa en Gang den første organiserede, underjordiske Modstandsbevægelse. I Løbet af Efteraaret 1941 begyndte den første illegale Avis »Land og Folk« at udkomme; hidtil havde de illegale Blade, hvis man overhovedet kunde tale om et saadant Begreb, været cirkulerende Breve. Paa samme Tid førte Mogens Fog de to Politikere Christmas Møller og Aksel Larsen sammen om Starten af »Frit Danmark«.

Midt i August 1941 modtog Christmas Møller Opfordring til at tage til England. Opfordringen kom pr. Brev fra den engelske Minister fra Economic Welfare, Hugh Dalton.

Brevet var sendt til engelske Kredse i Stockholm, og da Redaktør Erik Seidenfadens Frue, som paa den Tid boede i den svenske Hovedstad, skulde paa Besøg i København, blev det overladt hende at bringe Budskabet til rette Vedkommende. Hun lærte Brevet udenad og kunde ved Hjemkomsten rekonstruere det. En lignende Opfordring rettedes for øvrigt til Red. Nic. Blædel, som imidlertid ikke turde tage imod den, da han frygtede for, at hans Datter i Paris skulde blive taget som Gidsel af Tyskerne, hvis han talte over engelsk Radio. En tredie Opfordring rettedes samtidig til Hans Hedtoft, der havde personligt Venskabsforhold til Hugh Dalton. Opfordringen var fremsat paa Vicepremierminister Attlees Vegne. Hedtoft blev ligesom Christmas Møller og Blædel indbudt med hele sin Familie. Han var i Begyndelsen af 1942 indstillet paa at modtage Indbydelsen, men Stauning, hvem han af Loyalitetsgrunde forelagde Sagen, nedlagde absolut Forbud mod Planens Gennemførelse, idet han henviste til, at han, Stauning selv, og andre ledende Socialdemokrater da vilde komme til at sidde som Gidsler herhjemme for alt, hvad Hedtoft foretog sig i England mod Tyskerne. Stillet over for denne Holdning fra Staunings Side sendte Hedtoft Afslag paa Indbydelsen.

Men Christmas Møller sagde ja. Og efter Modtagelsen af Indbydelsen blev han mere forsigtig med, hvad han tog aktivt Del i af Modstandsarbejde. Da »Frit Danmark« ved Nytaarstid saa Lyset, havde Christmas Møller dog skrevet Aabnings-Artiklen paa Forsiden — der var trykt med rød Farve. Afrejsen til England blev opsat fra Maaned til Maaned paa Grund af Isvinteren; først den 30. April 1942 forlod Christmas Møller Danmark med sin Familie, skjult i en Last Molér ombord i Skonnerten »Argo« af Kolding, ført af Skipper Peter Vald. Schmidt og Matros Vejle-Petersen.

Før Christmas Møller rejste var der sket det, at den første Faldskærmsmand, Mogens Hammer, den 28. December, var hoppet ned ved Haslev (hvor hans Ledsager, Læge Brun blev dræbt under sit Nedspring). Hammer, som Christmas Møller ogsaa senere fik en Del at gøre med, bl. a. i London, ansattes under Dæknavnet Lindberg som Luftværnsinspektør i Det Berlinske Hus. Med Hammer, saavel som med den senere ankomne Faldskærmsmand, Rotthøl, havde Christmas Møller flere Møder i sit Hjem, hvor han paa Forhaand blev informeret om en Række Forhold i England. Den 14. Maj 1942 talte Christmas Møller første Gang over London Radio til sine Landsmænd herhjemme. I Indledningen til sin Tale sagde han bl. a.: »Maaske der findes mange hjemme i Danmark, som misbilliger min Handlemaade. Jeg skal ikke tale herom nu under Krigen. Jeg ved med mig selv, eller snarere, vi ved, min Kone og jeg, at vi har handlet, som vor Samvittighed bød os, og i denne store Tid kan enhver kun handle, som han finder det rigtigt«.

Paa Rigsdagen vakte hans Rejse saavel som hans første Tale megen Diskussion. Gamle Modstandere var ikke sene til at benytte hans »Flugt«, som man kaldte det, til allehaande Agitation. Selv havde han ordnet sit Forhold til Partiet ved at efterlade sin Udmeldelse.

Anti-Kominternpagten og Oppositionen mod Scavenius.

I Løbet af Sommeren og Efteraaret 1941 bredte Ønskerne om større Aktivitet mod Tyskerne sig umiskendeligt i mange Befolkningslag, ikke mindst blandt Ungdommen. Men hvorledes gribe Sagen an? Fortilfælde forelaa ikke siden Gøngehøvdingen. Paa Rigsdagen meldte sig fornyet Uro inden for flere Parti-Grupper; Lysten til at bryde ud af Samarbejdet

kom adskillige Gange til Orde, men blev stedse dysset ned med det Argument, at man for Landets og Folkets Skyld burde staa sammen og følge »Linien af 9. April«, indtil et Brud kunde tages samlet. At det Tidspunkt maatte komme før eller senere, da man aabent og effektivt maatte gaa mod de bestandigt voksende tyske Krav, stod klart for alle. Nogle mente, man burde benytte den først forefaldne Lejlighed, andre at man burde vente til yderste Øjeblik. Flertallet var enigt om, at et Brud i hvert Fald ikke burde tages, før man havde saa at sige hele Befolkningen bag dette afgørende Skridt, saaledes at Tyskerne ikke havde flere Muligheder at spille paa i Retning af at stable et dansk Skinstyre paa Benene. Saa kom Konflikten om Tiltrædelse af Anti-Kominternpagten. Lørdag og Søndag den 22. og 23. November herskede der Feberstemning paa Christiansborg. Man vidste, at Tyskerne holdt Tropper i Alarmberedskab, parat til Aktion, hvis det blev Afslag. Adskillige Rigsdagsmænd var inde paa den Opfattelse, at under en saadan Trusel var det overhovedet umuligt at tage Stilling til Sagen. Scavenius havde travlt og oprullede rystende Perspektiver for Regeringen og Samarbejdsudvalget, aabenbarede de Følger en Afvisning vilde afstedkomme. Handelsminister Halfdan Hendriksen erklærede, at han vilde gaa af, hvis Danmark skulde underskrive Pagten. Efter enstemmig Henstilling fra Partiet blev han paa sin Post. De stærkeste Modsætninger gjorde sig utvivlsomt gældende inden for den konservative Rigsdagsgruppe, som paa dette Tidspunkt havde delt sig i en Nej-Fløj og en Ja-Fløj, en Deling, der skærpedes stærkt i den følgende Tid og ganske aabenlyst gav sig til Kende under Dannelsen af Ministeriet Scavenius Aaret efter.

At der ogsaa var ved at gaa Revner i Socialdemokratiets Front kunde heller ikke skjules. Hans Hedtoft var efter at være tvunget bort som Partiets Formand, hurtigt bleven Leder af den Fløj inden for Partiet, som saa frem til det afgørende Brud med Eftergivelses-Politiken. Dette bragte ham i et utvetydigt Modsætningsforhold til Statsminister Stauning, hvis Protegé han oprindeligt var, og hvem han fra sin grønne Ungdom havde beundret stærkt. Et tydeligt Vidnesbyrd om den Kløft, der var opstaaet mellem »de Gamle« og »de Unge« inden for Partiet, var en Tale, Hedtoft holdt den 13. August 1941 til Socialdemokratiets Hovedbestyrelse, Rigsdagsgruppen og Redaktørerne, der var samlet til en fortrolig Drøftelse paa Christiansborg. For Hedtofts Vedkommende var hans Udtalelser sikkert i højere Grad rettet til Stauning og dennes Følge inden for Rigsdagsgruppen end til Forsamlingen som Helhed. Han udtalte bl. a.:

»— Det kan komme dertil, at vi maa sige Stop og Nej og tage alle deraf følgende Konsekvenser. Vor Generation har i det danske Socialdemokrati en Arv at forvalte, som forpligter, baade over for os selv og kommende Generationer. Det er usandt, urigtigt og uværdigt, naar det er sagt, at vi som et lille Land og som Bevægelse kun har den Opgave at passe os til og tage til Efterretning, hvad »de Store« ønsker. Socialdemokratiet og Arbejderbevægelsen er ingen Forretning med et vist Antal materielle Værdier og Stillinger til en Række Enkeltpersoner. Dansk Arbejderbevægelse og Socialdemokratiet er Bærer af og forpligtet over for ideelle Værdier, over for et socialistisk og demokratisk Livssyn, som aldrig maa dø, og som vi alle i Dag og i Fremtiden har Pligt til at holde os for Øje i Afgørelsens Stund. Med Fejghed og Servilitet kan vi maaske vinde Herrefolkets og deres Lakajers Gunst, men aldrig redde vor Ære. Med Løgn kan vi maaske en stakket Stund redde den socialdemokratiske Arbejderbevægelses organisatoriske Liv, men aldrig dens Frihed og de Idealer, der gav den Eksistensberettigelse. Rakte vi Haand til at sætte det over Styr, knuste vi dens Genopstandelsesmulighed og smædede tre Generationers Strid for Socialismens og Frihedens Idealer«. — Efter en Omtale af Hitlers Tyskland og Nazismens Ideologi fortsatte

han: »Det er en Pest, som dræber, ensretter og mekaniserer. Sættes der ikke for Alvor ind imod den, knuser den langsomt, men sikkert Selvstændigheden hos baade Enkeltpersoner, Bevægelser og Nationer«. — Her nævnes bl. a. Norges Stilling og Taktikken over for de ledende Partifæller i Danmark. Videre hedder det: »Vor store Chance som socialistisk Arbejderbevægelse og — derom er jeg personlig overbevist — vor Redning bestaar deri, at vor egen Eksistenskamp nu er identisk med Nationens Kamp. Paa de Omraader, hvor det endnu ikke er Tilfældet, bør de gøres identiske. — — I et Land som Danmark, med en Befolkning, der selv kan tænke, og som hidtil har betragtet den fulde medborgerlige Frihed som en Selvfølge og en umistelig Ret, er det ikke saa lige en Sag at gennemføre en Ensretning, der af alle anstændige Mennesker vil føles som en national Undertrykkelse. Den enkelte Danskers Mod, hans moralske Duelighed, hans Tro paa sig selv og sit eget Folks Idealer, kan rejse en Skanse, der aldrig kan tages! Alle disse Kræfter er nu rejst i det danske Folk og maa holdes i Live. Vi bør ikke glemme Socialdemokratiets og Arbejderbevægelsens Skyldighed paa dette Omraade. — — I den ideologiske Krig, der nu søges sat i Gang ogsaa i Danmark, vælger vi vor egen Linie. Vor danske og vor nordiske Linie skal holdes. — — Indrangerer Danmark sig frivilligt som tysk Randstat, klipper vi selv den Traad over, der forbinder os med Norden og giver os vort selvstændige, nationale Ansigt. Derfor skal vi — og herom er der vel ingen Uenighed blandt os eller de 5 samarbejdende Partier — holde fast paa denne Linie og dermed bevare de Idealer, der baade er nordiske, danske og socialdemokratiske«.

I de følgende Maaneder begyndte de første spredte Sabotager; de var tydeligvis af rent lokal Oprindelse. Nogen Beundring vakte de ikke hos Flertallet af Lovgiverne. De spontane Demonstrationer, der kom til Udtryk over hele Landet efter Anti-Kominternpagtens Underskrivelse den 25. November, vakte Betænkeligheder i visse Rigsdagskredse, men der blev ogsaa fra anden politisk Side fremsat uforbeholdne Udtalelser om det forstaaelige i disse Reaktioner — blot ikke offentligt.

Scavenius var fløjet til Berlin Mandag den 24., og det var Hensigten, at Pagten skulde offentliggøres Dagen efter, men Ribbentrop nedlagde Indsigelser mod de Forbehold, der var taget fra dansk Side, over for Afsnit af Pagten, der kunde berøre Danmarks Stilling som ikke-krigsførende Nation. Men paa disse Omraader fik Scavenius sin Vilje over for Tyskerne. Den Tydelighed, med hvilken det danske Folk ved Pagtens Tiltræden havde vist sin Uvilje mod enhver Tilslutning til Tysklands europæiske Politik, gav imidlertid Regeringen noget at tænke paa. Ogsaa Stemningen paa Rigsdagen var en saadan, at Regeringen forstod, man ikke kunde bøje sig for ethvert tysk Ultimatum. I en Række Møder drøftede Ministeriet de politiske Forhold mellem Danmark og Tyskland, og man blev enig om uden Hensyn til Konsekvenserne at afvise i hvert Fald følgende tre eventuelle Krav fra tysk Side:

1. Tilslutning til Tremagtpagten (Aksepagten).
2. Indførelsen af Jødelovgivning i Danmark.
3. Afsendelse af danske Tropper til Østfronten.

Dette var, hvad der var Enighed om mellem de forskellige Parter i Regeringen, men ikke saa faa Politikere var indstillet paa, at der var adskillige andre Krav, der ogsaa burde give Anledning til Afvisning. Deriblandt var Bevæbningen af danske Handelsskibe, et Krav, der senere blev stillet fra tysk Side, og som blev afvist med det Resultat, at Tyskerne frafaldt.

Trafikminister Gunnar Larsen karakteriserede paa dette Tidspunkt det danske Styre saaledes: En Fløj af ikke-parlamentariske Ministre, som Tyskerne kunde forhandle med, og som ikke var bundet af indrepolitiske Hensyn, en anden Fløj: de parlamentariske Ministre, som stillede sig reserverede eller delvis afvisende over for Samarbejdet med Tyskerne, en Rigsdag, der var endnu mere reserveret og tilmed delt i to Lejre, den henholdende og den blankt afvisende.

Det var vistnok i grove Træk Stillingen op til 29. August 1943.

Imidlertid havde saavel Vedtagelsen af Anti-Kommunistloven som den partielle Tilslutning til Aksemagtens Anti-Kominternpagt medført, at der baade blandt afvisende og blandt henholdende Politikere søgtes skabt et stærkere og mere rationelt understøttet Modtryk mod det tyske Aag. Mange ventede en langvarig tysk Besættelse, adskillige var der vel, som ventede, og frygtede, en tysk Sejr. Men i den Henseende havde Politikerne det vist nogenlunde som den Befolkning, hvoraf de var udgaaet. Jeg erindrer, at selv en af de stabile Nej-Sigere kom til mig paa en særlig sort, tysk Sejrsdag, for at »hente lidt Optimisme«, som han udtrykte sig. Jeg henviste til den klassiske Maxime, at »den, som sejler, sejrer« og drog de behørigte Konsekvenser. Han gik trøstet og troende bort.

Det var i de samme Dage, at den for sin store Intelligens og kyniske Klogskab berømmede Erik Scavenius erklærede, at det militære Opgør lakkede mod Afslutningen; saa nu kunde Opbygningen af Storrumsplanerne begynde.

Som en Virkning af disse usikre Tilstande maa man se Oprettelsen af »Dansk Ungdomsamvirke«, der fandt Sted under Tilskyndelse og Ledelse af Landsretssagfører Poul Hjerminde, de to Ministre Knud Kristensen og Jørgen Jørgensen samt af »de Ældste«: Biskop Rosendal, Dr. med. Johs. Frandsen, Magister Jens Rosenkjær og Professor Hal Koch.

Kontakter og hemmelige Efterretninger.

De første illegale Organisationer, der vandt i Levedygtighed og Aktivitet i Løbet af 1942 blev af Størsteparten af Landets Befolkning i de Dage fordømt som utidig og farlig Indianerleg; det samme Syn havde paa daværende Tidspunkt langt den overvejende Del af Politikerne.

Staunings Død i April 1942 fik bl. a. den Følge, at Vilh. Buhl blev Regeringschef, og man fik dermed i Spidsen for Ministeriet en Mand, der stod stærkere mod Tyskerne end Stauning nogen Sinde havde gjort det. Ogsaa inden for Rigsdagens største Partigruppe, Socialdemokratiet, fik dette Skifte aabenbare Følger. Nej-Sigerne kom mere til Orde, og den første Føling bag Kulisserne mellem socialdemokratiske og konservative Modstandskredse paa Rigsdagen blev opnaaet uden at man paa dette Tidspunkt kunde tale om noget organiseret Samarbejde.

H. C. Hansen — senere kendt i Modstandskredse som Den Lille — etablerede et nært Samarbejde med de to Overbetjente Chr. Madsen og Dinesen indenfor Politigaardens saakaldte politiske Afdeling. I dette Samarbejde optoges senere den konservative Folketingsmand Poul Sørensen. De to Politifolk, som i største Hemmelighedsfuldhed samarbejdede med Folketingsmændene, havde faktisk siden 1941 kvitteret alt Privatliv for at staa til Raadighed for de mange Opgaver, Situationen skabte for den, som vilde »kaste af i det nærmeste Krav«: Hjælp til de internerede Kommuniste i Horserød, Advarsler til Folk, som Tyskerne havde i Kikkerten, Underretninger til politiske Kredse om tyske Hensigter, som Politiet kom under Vejr med — o. s. v., o. s. v.

Hvad Støtten til de internerede Kommunistere i Horsørød angik, da gjorde fra første Færd Pastor Amby vel den mest betydningsfulde Indsats, idet han paa Trods af ethvert Forsigtighedshensyn benyttede sin Stilling som Fængselspræst til at skaffe de indespærrede Fordele og Kontakt med Omverdenen.

Mod Slutningen af 1942 skete der en lille Begivenhed, som fik meget stor Betydning for det underjordiske Efterretningsvæsen. Hedtoft havde nær Tilknytning til det svenske Gesandtskab, og Legationsraad Ekblad omtalte en Efteraarsdag 1942 over for ham en vis tysk Skibsfartssagkyndig, som han maatte formode, det kunde interessere Hedtoft at træffe. Imidlertid viste Hedtoft i første Omgang Forslaget fra sig; men kort Tid efter mødte han Oberstløjtnant Nordentoft paa en Restaurant i Frederiksberg Allé, og til dette Møde havde Nordentoft medbragt den tyske Skibsfartssagkyndige, von Duchwitz fra Bremen, en af Dr. Best's nære Medarbejdere. Duchwitz, som i en Aarrække havde været Generalagent for »Kaffe Hag« i Danmark, var godt inde i danske Forhold, han var danskvenlig og antinazistisk. Der etableredes nu i den følgende Tid en snæver Kontakt mellem Hedtoft og Duchwitz, og ad denne Vej tilførtes der saavel danske politiske Kredse Oplysninger om Tyskernes Planer og Reaktionen som betydningsfulde Meddelelser til det engelske Efterretningsvæsen om Tyskernes Forehavender. Duchwitz havde Kontor i »Vesterport« og boede paa »Astoria«, og begge Steder modtog han ofte Bryggeriagenten Lundquist (alias Hedtoft), med hvem han drøftede Øl-Forsyningerne til de tyske Skibe i Københavns Havn. Dette Spil fortsattes lige til Maj 1945.

Sabotagepolitikken kontra Forhandlingspolitikken.

Den for Rigsdagens Holdning største og mest afgørende Begivenhed i 1942 blev Dannelsen af Ministeriet Scavenius den 9. November. De politiske Relationer til Tyskerne havde i Sommerens Løb været forholdsvis gnidningsfri. Bortset fra, at den tyske Presseattaché Gustav Meissner, en Ignorant, der lignede en Sovevogns-Konduktør, i Juni havde hejst visse Stormvarsler over for Pressen, var der tilsyneladende ikke sket noget, der rørte Vandene. Men under Overfladen tiltog Usikkerheden og Uroen paany. Da Bladene begyndte at falde af Træerne, brød Undergrunden den tilsyneladende rolige Overflade, og Tyskerne gjorde de første Lejligheder til de bedste for stærke Reaktionen. En bestemt Episode viste paa tragisk Maade de uholdbare Forhold her i Landet mellem Regeringens og Myndighedernes Kurs og den voksende Modstandsbevægelse, som efterhaanden støttedes af Sympati i større Kredse af Befolkningen.

I Begyndelsen af September havde Christmas Møller over B. B. C. holdt den Tale, hvori han opfordrede den danske Befolkning til at tage Sabotagen op som Kampmiddel mod Tyskerne. Sabotage var paa det Tidspunkt kendt i de besatte Lande, ogsaa i Danmark, men de russiske Partisaner havde lært os den organiserede, saakaldte videnskabelige Sabotage at kende som et virkningsfuldt Krigsvaaben. Paa denne Baggrund virkede Christmas Møllers Tale stærkt, og Reaktionen udeblev ikke. Men Dagen før Christmas Møllers Radiotale forefaldt den ovenfor antydende Episode: Paa Aalekistevej i København skød Faldskærmsmanden Hovmester Johansen den danske Overbetjent Østergaard-Nielsen, som kom for at anholde Johansen. Faa Minutter efter fandtes Johansen døende. Han havde taget Gift. I hans Værelse stod den Radiosender, med hvilken han havde holdt den frie Verden underrettet om Tyskernes Fremfærd i Danmark. Denne Episode var symptomatisk for Tilstandene i Danmark i Efteraaret 1942. Ingen vilde nægte, at baade Østergaard-Nielsen

og Johansen var gode, danske Mænd, som hver især mente, de gjorde deres Pligt. Men Begebenheden viste klart, at Forhandlingspolitikens Fortsættelse uden Tvivl maatte føre til en skarp og maaske blodig Konflikt mellem den danske Statsmagt og den voksende Modstandsbevægelse. En Række Politikere saa Faren og advarede inden for deres egne Grupper imod den. Adskillige Medlemmer af den konservative Rigsdagsgruppe drøftede, om man skulde følge Christmas Møllers Eksempel og nu straks vælge Modstandsbevægelsen frem for at fortsætte Legaliteten. Man kom til det Resultat, at Bibeholdelse af Legaliteten indtil videre bød større Mulighed for at støtte Aktiviseringen og Modstanden. Folketingsmændene Poul Sørensen og Aksel Møller havde faaet deres første Forbindelse med aktive Kredse. Hensynet til Rigsdagens Legalitet fordrede naturligvis den største Forsigtighed. Der oprettedes fast Forbindelse mellem de to Politikere og Overbetjentene Max Weiss og Alfred Andersen, begge i Københavns Politis Informationsafdeling. Gennem disse to Politifolk, af hvilke Weiss spillede en særlig Rolle inden for »De frie Danske«, erfarede Møller og Sørensen bl. a. Sandheden om den farlige Underdanighed, Direktør Knud Sthyr, der gjorde Tjeneste i Udenrigsministeriet, viste de nazistiske Kredse. Afsløringen af disse Forhold blev til en Affære, der aabent viste, hvilken Overdrivelse Scavenius' saakaldte Balance-Politik var ført ud i. Med Støtte af Civilingeniør Erling Foss kom Poul Sørensen og Aksel Møller i Efteraaret 1942 i Brevforbindelse med Christmas Møller. Selv om Brevgangen var langsom og besværlig, betød den dog en betydelig Tilvækst til deres illegale Aktivitet.

Faa Dage efter Christmas Møllers Sabotage-Tale sammenkaldte Scavenius Chefredaktørerne til et Møde, hvori ogsaa enkelte Medlemmer af Regeringen deltog. Scavenius foreholdt Pressen dens Ansvar for det voksende daarlige Forhold til Tyskerne, han angreb skarpt Christmas Møller og formanede Pressen til ikke at angribe D. N. S. A. P. Ogsaa Frikorps Danmark burde fredes — »det er forkert (sagde Scavenius) ikke at betragte dem som ægte danske«. Disse og andre Udtalelser afstedkom en skarp Diskussion, som Undervisningsminister Jørgen Jørgensen søgte at mildne ved bl. a. at udtale: »Vi vil de samme Maal og maa lære Befolkningen, at al Provokation og Sabotage kan ødelægge det hele«.

Paa det Tidspunkt var vel de fire Femtedele af Politikerne — ligesom en omtrent tilsvarende Del af Befolkningen — mod Sabotagen. Men Pressediskussionen hos Scavenius vakte betydelig Opsigt i politiske Kredse og mildnede ikke Luften mellem Udenrigsministeren og de Politikere, der ønskede en stærkere Holdning mod Tyskerne.

Saa kom Telegram-Krisen midt i den spændte Uro: Hitler var fornærmet over Kong Christians Takketelegram efter Fødselsdagen den 26. September, som Tapetsereren med Totemmasken havde festliggjort med en Lykønskning. Den 29. September bad Renthe-Fink den danske Udenrigsminister om sine Akkreditiver, og Minister Mohr fik i Berlin overrakt sit Pas med Opfordring til at vende hjem til København. Den tyske Øverstkommanderende, General Lüdke kaldtes hjem og erstattedes med Hanneken. General Gørtz gav Ordre til, at de danske Tropper holdtes i Alarmberedskab. I de følgende fem Uger regerede Hanneken i Danmark. Usikkerheden var latent. Først den 30. Oktober indtraf en Ændring, idet Scavenius kaldtes til Ribbentrop i Berlin og der blev stillet over for Kravet om Rekonstruktion af Regeringen. Yderste Frist vilde være 9. November. Samtidig meddeltes, at Dr. Werner Best fra 4. November at regne vilde være tysk Befuldmægtiget i Danmark. De videre Forhandlinger skulde føres med Best, og hvis der ikke opnaaedes en tilfredsstillende Ændring, vilde Danmark faa en tysk Rigskommissær.

Hele denne Episode i Forbindelse med voksende Aktivitet mod Tyskerne blev særlig politisk derved, at Rigsdagen for første Gang skulde tage direkte Stilling til et tysk Krav,

idet Tyskerne sammen med Regeringskrisens Løsning havde forlangt Vedtagelse af en særlig Bemyndigelseslov.

Der fulgte bevægede Forhandlingsdage, da Scavenius vendte hjem. Samlingspartierne afviste Kravet om Bemyndigelseslovgivning. Som nyt Statsministeremne var Nationalbankdirektør Bramsnæs fremme. Men efter en Samtale med Dr. Best erklærede Bramsnæs, at han ikke kunde paatage sig Opgaven. Landbrugsraadets Præsident H. Hauch blev nu bragt i Forslag. Socialdemokraterne var villige til at afgive Statsministerposten efter 13 Aars Forløb. Hauch gjorde et Forsøg og fik lavet en Ministerliste, men da han mødte hos Best vilde denne hverken have Hauch eller Ministerlisten. L. S. var kommet Hauch i For købet hos den høje Befuldmægtigede. Best foreslog derefter et Ministerium Scavenius som eneste Udvej. Og i dette Ministerium ønskede han ikke at se Buhl, Alsing Andersen og Fibiger. Hvad Jørgen Jørgensen angik kunde denne ikke fortsætte som Undervisningsminister, men han kunde nok godkendes som Indenrigsminister.

Over for disse nye Muligheder var Stemningen meget delt i Partierne. Socialdemokraterne sluttede deres Drøftelser uden Afstemning og uden Klarhed over Situationen. Venstre foretog heller ingen Afstemning, men der var langt overvejende Stemning imod Scavenius. De Konservative lod foretage Afstemning, hvilket gav blank Afvisning. De Radikale var de eneste, som ret omgaaende akcepterede Scavenius uden at blinke.

Gruppeformændene gik derefter til Kronprins Frederik, som var Regent under Kongens Sygdom. Kronprinsregenten forstod meget vel de Betæneligheder, der kunde rejses mod Regeringen Scavenius, men paa den anden Side udtalte han paa sin Faders Vegne Ønsket om, at Partierne vilde naa til Enighed og staa sammen om en Løsning, da et Brud vilde faa uoverskuelige Konsekvenser for Befolkningen. Stillet over for dette Ønske fra Kongehusets Side erklærede seks Konservative Nej-Sigere i det efterfølgende Partimøde, at de nu ikke kunde stemme imod. De afholdt sig fra at stemme. Tilslutningen til Regeringen Scavenius vedtoges derefter mod 13 Nej-Stemmer. Inden for Venstre kom det ogsaa til en Flertalsvedtagelse, og ud paa Natten fik Scavenius Meddelelse om, at hans Regeringsdannelse var tiltraadt af alle Partier.

Hos Venstre havde Indenrigsminister Knud Kristensen erklæret, at han ikke vilde gaa ind i et Ministerium Scavenius. Ethvert Pres mod ham viste sig forgæves. Han var den af Ministeriet Buhls Medlemmer, der stod stejlest over for Tyskernes direkte Indgriben mod de parlamentariske Rettigheder. Om sit Standpunkt udtalte Knud Kristensen efter Krisen: »En saa afgjort politisk Opgivelse af Folkestyret kunde jeg ikke gaa med til, det var næsten en Opgivelse af det hele. Nogle vil sige, at vi ikke kunde undgaa det. Ogsaa under tidligere Forhandlinger f. Eks. om Bevæbning af Handelsskibene, blev det erklæret, at der vilde ske afgørende Ting, hvis vi ikke bøjede os. Vi sagde Nej, da det vilde være ensbetydende med Krigsdeltagelse at bevæbne vore Handelsskibe, og vort Nej har ikke faaet de bebudede Konsekvenser«. — Om Scavenius sagde Knud Kristensen: »Han er ingen Førræder, men han savner Forstaaelsen for, at der er andre Værdier end dem, der er behagelige for Kroppen. Han har engang udtalt, at vi for Fremtiden maa følge den tyske Parole. Jeg har sagt til ham gentagne Gange, at den Politik vilde jeg bekæmpe, og jeg har sagt det ogsaa nu. Det afgørende er, har jeg sagt, den Maade, hvorpaa De er udpeget som Statsminister«.

Handelsminister Halfdan Hendriksen ønskede heller ikke at deltage i Regeringsdannelsen — han var mellem de 13 Nej-Sigere — men en enstemmig Partihenstilling om at fortsætte bøjede han sig for. — Hvad Bemyndigelsesloven angik reduceredes det tyske Krav efter Regeringsdannelsen til nogle almindelige Bestemmelser, der skulde sikre Opretholdelsen af Ro og Orden i Landet. Det blev Bemyndigelser til Justitsministeren.

Efter disse Uger stod det klart for Befolkningen, at hvad Tyskerne ønskede kunde siges med faa Ord: Underkastelse paa alle Omraader. Rigsdagens Flertal opfattede sig i de følgende knap ti Maaneder, Ændringen holdt, som Folkets Forsvarere mod den scavenianske Politik. Man lod sig ikke blænde af Dr. Best's »Forstaaelsespolitikk«, men benyttede i fuldt Maal de Fordele, den kunde afvindes. Det stod klart, at den siddende Regering var sidste Station før det endelige Brud.

Kort efter den ny Regerings Tiltræden blev Folketingsmand Aksel Larsen, der levede under Jorden i København, anholdt paa tysk Foranledning. Den uhyggelige Stikker Rud. Christiansen (Hestetyven) havde været Tyskerne behjælpelige med at finde Folketingsmanden. Rud. Christiansen blev den 20. Marts 1944 likvideret af Flammen (Bent Faur-schou Hviid). Tyskerne krævede Aksel Larsen udleveret til Forhør, idet man dog lovede, at han atter vilde blive overgivet til danske Myndigheder. Dette skete aldrig. Han førtes til Tugthus i Tyskland, hvorfra han først vendte hjem med de svenske Transporter kort før Kapitulationen. Kort Tid efter Aksel Larsens Arrestation blev de fleste af de Personer, han havde samarbejdet med illegalt, arresteret. Det drejede sig om Professor Ole Chie-vitz, Godsejer Jarl, Strødam, Læge Neukirch, Gentofte, Landsretssagfører Prytz, Overrets-sagfører Ernst Pedersen, Odense, og Biblioteksdirektør Th. Døssing — hele Kredsen om »Frit Danmark«, med Undtagelse af Mogens Fog og Arbejdsmand Christoffersen, der und-slap tillige med et Par Studenter. Bladets første Redaktør, Ole Kiilerich, var kort forinden flygtet via Sverige til England. De arresterede blev alle dømt ved danske Domstole.

Modstandsbevægelsen tager Magten.

Foraaret 1943 bragte Folketingsvalget og Landstingsvalget den 23. Marts. Disse Valg blev ikke blot en vældig Bekendelse til Demokratiet, men tillige en Generalprøve paa Sam-hørighed i Modstanden mod Tyskerne; fra den Dag følte Modstandsaaenden som en Magt i Landet. Nu stod Folket samlet om de demokratiske Idealer, Bruddet med Tyskerne kunde tages. Blandt Nej-Sigerne paa Rigsdagen saa man hen til dette Brud som til en Befrielse.

Ved Valget havde det nye Parti Dansk Samling, som gik til Valg direkte mod Scavenius, faaet tre Medlemmer i Folketinget. I de følgende fem Maaneder kom disse tre ikke til at betyde noget særligt paa Rigsdagen, men de forberedte sig paa en aktiv Indsats under Jorden. Et af Medlemmerne Robert Stærmosen blev Medlem af Frihedsraadet, da dette dan-nedes, men han afløstes senere af Partiformanden Arne Sørensen.

For den danske Befolkning var Valget en vældig Opmuntring, og i Løbet af de følgende Maaneder tog Modstandsbevægelsen helt Magten fra Regeringen. Sabotager og Demonstra-tioner voksede i Antal. Det kom ogsaa til Pøbeloptøjer, som Modstandsbevægelsen ikke kunde tage noget Ansvar for, men som blev brugt af Eftergivenesspolitikkerne som adva-rende Eksempler paa de Tilstande, vi vilde faa, om man ikke lod de lovlige Myndigheder være afgørende. Inden for Rigsdagen var det ikke længere Ministeriet Scavenius, men Par-tiernes Samarbejdsudvalg, der fungerede som politisk Midtpunkt. Under Ledelse af Ole Bjørn Kraft foregik et stadig snævrere Samarbejde mellem Socialdemokrater og Konserva-tive, de to Partier, som talte de fleste Nej-Sigere. Som Medlem af Samarbejdsudvalget fun-gerede Vilh. Buhl som en Art uofficiel Statsminister. Scavenius havde spillet sig alle Kort af Hænde over for Rigsdagen. Dr. Best havde let ved at erklære, at Ministeriet Scavenius vilde blive »den sidste parlamentariske Regering i Danmark«.

Det ligger uden for denne Skildrings Rammer at oplyse, hvad enkelte Rigsdagsmedlemmer eventuelt maa have foretaget sig eller udrettet inden for Modstandsbevægelsen i deres Hjemegn eller deres Valgkreds. Her trækkes kun Linier op for de Tilfælde, hvor Politikere som Rigsdagspolitikere støttede Modstandsbevægelsen og Modstandsandaen og for de Omstændigheder, hvorunder det skete. Desuden skal omtales de Forhold og Beslutninger, der førte til Partiernes Samarbejde med Frihedsbevægelsen og den deraf følgende Indsats i Frihedskampen.

I Løbet af Foraaret og Sommeren 1943 opstod — bl. a. under Tilskyndelse fra Special Forces — det Samarbejde, den Koordination, som dannede Kernen i den organiserede Frihedskamp efter 29. August. Dette Organisationsarbejde blev fra Begyndelsen stærkt præget af to politiske Grupper, der stod uden for Samarbejdspartierne, og hvoraf den ene havde været under Jorden et Par Aar. Disse var Danmarks kommunistiske Parti og Dansk Samling.

9. April kom til et Danmark, der baade aandeligt og materielt var uforberedt. Naar ogsaa den danske Rigsdag kunde karakteriseres ved den Uforberedthed, skyldtes det i væsentlig Grad, at danske Politikere var opdraget til kun at se indad — mod den almene, materielle Trivsel og de hjemlige Foreteelser være sig af aandelig eller mere bastant Karakter. Danmarks Ansigt og Holdning udadtil var gennem en Menneskealders Misrøgt blevet en Affære, der kun angik P. Munch, Manden, der stadig tog Fejl. Udenrigspolitik var ikke ført siden 1864. Alt, hvad der blev sagt eller gjort fra ikke-radikal Side efter 1909 for at vænne Befolkningen til at betragte Problemerne, som taarnede sig op udefra, blev betegnet som farligt eller som Forehavender, der ikke tjente noget fornuftigt Formaal. Socialdemokratiet havde givet P. Munch carte blanche paa udenrigspolitiske Omraader. Da Modstandsbevægelsen derfor satte sig for at ville redde Danmarks Ansigt udadtil, over for de allierede Magter og den frie Verden, blev dette i Traad med hele Indstillingen hos Flertallet af Politikerne saavel som i store Befolkningskredse naturligvis betragtet som Galmandsværk, som en farlig Indblanding i den engang fastlagte politiske Kurs, der gik ud paa, at det først og fremmest gjaldt at bevare den hjemlige materielle Standard, en Kurs, de store Erhvervs- og Fagorganisationer dengang ivrigt støttede, hver Gang der skulde gives efter for tyske Krav. Det var derfor et særdeles farligt Spil, de Politikere, som ønskede en aktiv Modstand mod Tyskerne forberedt og gennemført, indlod sig paa. De maatte i det længste holde deres illegale Virksomhed inden for snævre Kredse. Og den, der som Christmas Møller traf sit Valg og helt gik over i Frihedskampen, risikerede af tidligere politiske Fæller at faa Smædenavne hæftet paa sig.

Først paa Aaret 1943 var Hans Hedtoft kommet i Forbindelse med Professor Stephan Hurwitz, Redaktør Nic. Blædel, Ingeniør Herman Dedichen og andre, som søgte Udveje til at støtte Frihedskampen paa forskellig Maade. Og da den engelske Agent Flemming B. Muus, kaldet Jørgen Møller, i Foraaret 1943 kom hertil med den Opgave at koordinere Frihedsbevægelsen, førtes han af Dedichen sammen med Hedtoft. Dette medførte, at Hedtoft præsenterede Muus for Duchwitz — en Kontakt var dermed sluttet. Hver Gang, der havde været »Führerbesprechungen« paa Dagmarhus, havde London faa Timer efter Referat af Tyskernes Beslutninger. Duchwitz betroede sig til »Hr. Lundquist« og denne lod gaa videre til »Hr. Møller«, som saa ordnede det fornødne.

I Forsommeren 1943 aflagde Poul Sørensen og Aksel Møller over for den konservative Rigsdagsgruppes Formand Ole Bjørn Kraft og over for Partiets Formand Vilh. Fibiger Beretning om de illegale Forbindelser, de havde knyttet og den illegale Virksomhed de havde udfoldet. Begge Partilederne gav deres uforbeholdne Tilslutning til dette Arbejde,

og fra samme Øjeblik indledtes et nært Samarbejde mellem disse fire Politikere med det Formaal for Øje i Fællesskab at samle Partiets Kræfter om Befrielsesarbejdet. Det kunde naturligvis ikke lade sig gøre at holde Rigsdagsgruppen underrettet om det Arbejde, der nu var i Gang. Der gik endog lang Tid, før de fire Politikere fik blot en formel Bemyndigelse til at bruge af Partiets Ressourcer til illegale Formaal. Indtil da maatte det ske uden Bemyndigelse. Men naturligvis støttede man sig til andre Partifæller, der paa forskellig Maade bistod de fire i deres Arbejde, og om hvem man vidste, at de i Forvejen var engageret inden for Frihedsbevægelsen. Dette gjaldt Folk som Kr. Amby, Professor Fl. Hvidberg, Poul Hjermind, Adjunkt Karl Olsen, Henning Hasle, Hans Thyge Jacobsen, Landstingsmændene Einar P. Foss og Jørgen Jørgensen, Ullerup, samt efter 29. August Halfdan Hendriksen. Det var ogsaa i første Række de Politikere (med Undtagelse af Hendriksen), der tog Initiativet til den skarpe Protest, som Det konservative Folkeparti fremsatte mod Forsvarsminister Brorsons Cirkulære af 1. Juni 1943, hvor Ministeren lovede Hærens Befalingsmænd at søge Lovhjemmel til, at danske Befalingsmænd, uden at miste de Goder, Tjenestemandsløven bød dem, kunde træde ind i den tyske eller den finske Hær.

Det blev stedse mere og mere aabenbart, at Rigsdagen drev mod et aabent Brud med Tyskerne. Men nogen Enighed paa Tinge om denne Holdning var der ikke. Medens Ole Bjørn Kraft i en Tale til K. U.s Sommerlejr ved Hvidkilde rejste Spørgsmaalet om, hvorvidt Scavenius og hans Regering overhovedet kunde sidde for Styret længere, talte andre Politikere paa deres Møder imod Sabotagen, imod Propagandaen fra London og mod den spontane Frihedsbevægelse.

Rundt i Landet tiltog Urolighederne, Natten til den 6. August gik det løs i Esbjerg — faa Dage senere fulgte Odense Eksemplet. Tyskerne stillede paa dette Tidspunkt Krav om, at danske Sabotører skulde for tysk Krigsret og afsone deres Straffe i Tyskland. Paa et Møde den 9. August vedtog Rigsdagens Samarbejdsudvalg at afslaa dette Krav. Regeringen var enig heri. Scavenius erklærede derefter over for Best, at hans Politik havde lidt Nederlag, og at han ønskede at gaa. Best nedlagde absolut Indsigelse mod en saadan Fremgangsmaade. Berlin vilde ikke give sin Tilslutning, da et Regeringsskifte i Danmark paa denne Baggrund af de allierede Magter vilde blive opfattet som et tysk Svaghedstegn. Scavenius søgte nu at faa Rigsdagen til at vedtage et Opraab, der kunde dæmme op for den voksende Modstandskamp. Han fik her Tilslutning fra mange Sider paa Rigsdagen, hvor man ønskede klargjort, at Bruddet med Tyskerne skulde foretages af Rigsdagen og ikke af Befolkningen. I denne proponerede Erklæring skulde derfor præciseres, at det var »de lovlige Myndigheder og de ansvarlige Ledere, der maatte foretage de Skridt, som er nødvendige til Beskyttelse af danske Interesser«. Opraabet forelagdes i Partimøder den 19. August og tiltraadtes af Socialdemokrater, Venstre, Radikale og Retsforbundet, medens de Konservative ikke kunde tiltræde. Et konservativt Flertal ønskede, at Opraabet skulde vise, at Rigsdagen stod paa Befolkningens Side og lagde Ansvar for Urolighederne paa de tyske Troppers Provokationer. En anden Part af Rigsdagsgruppen vendte sig mod Udsendelser af nogen Art. Den 20. blev der nedsat et Udvalg bestaaende af Munch, Brorson, Buhl og Kraft, som skulde forhandle om Erklæringens Ordlyd. Man naede ogsaa til en Formulering, der for første Gang antyder, at Skylden er Fjendens, og at Rigsdagens Sympati er paa Folkets Side.

Efter 16 Timers uafbrudt Forhandling opnaas Enighed om Udsendelsen, der tiltrædes af Erhvervenes og Arbejdernes Hovedorganisationer. I den konservative Rigsdagsgruppe vedtages Udsendelsen først Natten til den 21. mod ti Stemmer: Amby, Hvidberg, Foss, Hjermind, Hasle, Karl Olsen, Aksel Møller, Jørgen Jørgensen, Ullerup, Thyge Jacobsen og Stangerup. De ti fik Ret. Erklæringen blev et Slag i Luften.

Den 29. August.

Kun syv Dage efter Fælleserklæringens Udsendelse forelægger Best det tyske Ultimatum, efter hvilket den danske Regering skal erklære Undtagelsestilstand over hele Landet med Forbud mod, at mere end fem Personer samles offentligt, Forbud mod Strejker eller Understøttelse til Strejkende, Forbud mod Forsamlinger indendørs som udendørs, Spærretid fra Kl. 20,30—5,30, Lukning af Restauranter Kl. 19,30, Aflevering inden 1. September af alle Skydevaaben og alt Sprængstof i Landet, Forbud mod at genere danske Statsborgere, der havde Forbindelse med Tyskerne, tysk Pressezensur, Oprettelse af Hurtigdomstole og Indførelse af Dødsstraf for Sabotage, Medvirken dertil og for Besiddelse af Skydevaaben og Sprængstof.

En særlig Note, der fulgte, var vendt mod Odense By, af hvilken krævedes 1 Million Kroner i Bod.

Best overrakte Noterne Lørdag Morgen Kl. 9 den 28. August.

Regeringen sammenkaldte Samarbejdsudvalget til Møde Kl. 10,30 uden først at tage nogen Stilling selv til Sagerne. Scavenius raadede til at acceptere for at skaane den danske Befolkning, skønt han nok kunde indse, tilføjede han, at en Akcept var saa kompromitterende for Regeringen, at det vilde være til ingen Nytte.

Buhl fandt de stillede Krav helt uacceptable, og Kraft gav straks dette Standpunkt uforbeholden Tilslutning. Knud Kristensen ønskede Betænkningstid. Der holdtes derefter improviserede Partimøder, og Kl. 13,30 samledes Regeringen og Samarbejdsudvalget paany. Resultatet af den kortvarige Drøftelse blev et blankt Nej til Tyskerne. Partiformændene var derefter hos Kongen, som takkede Udvalget, fordi man stod samlet i den alvorlige Stund. Kl. 14,15 var der Statsraad, hvorfra Svaret gik til Dr. Best. Kongen tilkendegav paa Foranledning af Brorson, at han ikke ønskede Hær og Flaade skulde sætte sig til Modværge i den foreliggende Situation.

Svaret skulde være hos Best inden Kl. 16, da Fristen udløb. Paa det Tidspunkt var Rigsdagens officielle Lokaler som blæst. Rundt i Arbejdsværelserne havde en og anden travlt med at ordne og tilintetgøre Papirer. Samarbejdsudvalget holdt et afsluttende Møde Kl. 17,30. Det ventedes da, at Rigsdagen vilde blive besat. Dette skete imidlertid ikke. Der kom ingen tyske Tropper paa Rigsdagen under hele Besættelsen. Derimod forelaa ved 18-Tiden Meddelelse om, at tyske Tropper samledes paa Hovedbanegaarden. Telefon og Telegraf til Udlandet var straks blevet afbrudt.

Med sit Nej havde Rigsdagen frasagt sig alle Tilsagn fra 9. April 1940, og i Løbet af den følgende Nat og Morgen den 29. August forelaa den tyske Kvittering, som blev Tyskernes hidtil største Dumhed under Besættelsen.

Lørdag Aften gav Overbetjent Weiss den Oplysning til Poul Sørensen, at denne og en Række andre konservative Rigsdagsmænd vilde blive arresteret Søndag Morgen. Weiss tilbød nu Poul Sørensen, Aksel Møller, Ole Bjørn Kraft og Fibiger, at disse sammen med Overbetjent Alfred Andersen og han selv kunde flygte til Sverige samme Nat. Sagen blev drøftet, og de fire Politikere besluttede da at blive i Danmark ud fra de Betragtninger, at de gjorde deres Land den største Tjeneste ved at tage, hvad der kom, og at det ikke vilde være muligt for nogen dansk Kreds at danne Regering, saa længe danske Politikere sad indespærret paa Trods af dansk Retsfølelse.

Ud paa Natten begyndte Tyskerne saa Arrestationerne samt Overfaldene paa militære Vagtposter og Kaserne. Med Bekymring havde adskillige tænkt paa, hvad der vilde hænde de over to Hundrede Kommuniste (ialt 260), som paa dette Tidspunkt var interneret i

Horserød. Folketingsmand, Pastor Amby, som i sin Egenskab af Fængselspræst og som Medlem af Rigsdagens Interneringsudvalg havde ydet de Internerede mere Støtte og Opmuntring end nogen anden, var ikke i Byen. Mellem H. C. Hansen, Aksel Møller og de to Overbetjente Madsen og Dinesen blev da truffet den Aftale, at der skulde ringes til Horserød om at slippe de Internerede ud; Opringningen skulde ske i samme Øjeblik Tyskerne begyndte at gaa til Aktion. Justitsministeren lod ikke høre fra sig. Til alt Uheld begyndte Tyskerne deres landsømfattende Overfald i Horserød ved 3-Tiden om Natten. Telefonopringningen kom et Kvarter for sent. Af de 260 internerede Kommunistere slap kun 110 bort i sidste Øjeblik; de øvrige, 143 Mænd og 7 Kvinder, førtes til en ventende Dampers i Frihavnen. Lejrens Vogtere lykkedes det ogsaa at flygte. Flere Hundrede danske Borgere blev samtidig hentet i deres Hjem og indsat i Internater. Det største af disse blev Horserød-Lejren. Blandt Politikerne var det fortrinsvis Konservative man var ude efter. Venstre og Socialdemokrater slap billigt ligesom ogsaa Fagforeningsfolk og Landbrugsorganisationernes Repræsentanter. Over for arresterede Kunstnere, Pressefolk, Akademikere og andre Intellektuelle samt en Del Forretningsfolk og Jøder var der ikke anlagt politisk Linie. Af den konservative Rigsdagsgruppes 44 Medlemmer arresteredes de 32, som sad inde-spærret fra 3 til 7 Uger. Poul Sørensen og Aksel Møller maatte i Vestre Fængsel. Først efter Jødeforfølgelserne den 1. og 2. Oktober begyndte Tyskerne den systematiske Løsladelse af de Internerede; Løsladelsen foregik omtrent i alfabetisk Orden.

Dr. Best søgte i Løbet af September via Direktør Niels Svenningsen at knytte Forbindelse tilbage til Forhandlingspolitikken, men de Veje var spærret. Kongen, som Tyskerne selv havde suspenderet, havde ikke modtaget Regeringens Demissionsbegæring; han blev derved ude af Stand til at udnævne noget nyt Ministerium. Og Ministeriet Scavenius havde Tyskerne selv frataget alle Muligheder for videre Virksomhed. Tyskerne havde saaledes ved Dumhed og Overgreb hindret enhver Genoptagelse af dansk Styre.

Imidlertid lagdes i Løbet af September Grundlaget for en konsultativ Praksis i Forholdet mellem Departementscheferne, som førte Administrationen videre, og Politikerne. Efter at Departementscheferne paa Kongens og Regeringens Vegne havde overtaget Styret, havde de, hvor Spørgsmaal af særlig Vigtighed forelaa, søgt Politikernes Raad. Skønt Politikerne nærrede adskillig Ængstelse for, at denne Trafik skulde tilsløre den klare Linie af 29. August, fandt man det dog rigtigst at fortsætte den raadgivende Virksomhed ud fra den Betragtning, at man derved kunde holde sig underrettet om, hvorvidt Tyskerne misbrugte de Magtmidler, det legale Danmark endnu havde, f. Eks. Politiet, til Angreb og Overgreb paa det illegale Danmark. Ogsaa fra konservativ Side gik Politikerne efter deres Løsladelse ind i dette Samarbejde med Departementscheferne.

En Overgang beskæftigede de Konservative sig med Planer om at lade hele Partiet gaa under Jorden for paa denne Maade at udvide Partiets Arbejde til Fordel for Frihedskampen. Men Illegaliteten vilde være ensbetydende med, at alle Partiets Kommunalrepræsentanter og de Tusindvis af Tillidsmænd over hele Landet maatte følge Rigsdagsgruppen under Jorden. Da det kommunale Selvstyre stadig bestod, fandt man det imidlertid mest fordelagtigt at føre en Politik, der stillede Evner og Kræfter i Frihedens Tjeneste samtidig med at man undlod at afsløre sine Hensigter, saaledes at de fungerende legale administrerende Faktorer, der paa den ene eller anden Maade vilde være i Stand til at mildne Forholdene for Befolkningen og yde nogen Beskyttelse mod Fjendens Terror og Overgreb, ikke kom i Fare.

Militærets Forhold var paany blevet aktuelt for de Politikere, der havde Tilknytning til militære Kredse. Paa Marienlyst sad Officererne interneret. Hans Hedtoft, der i Sommeren

1940 havde været den ledende Personlighed under Dannelsen af Foreningen »Folk og Værn«, i hvilken Arbejderbevægelsens Ledere mødtes med Hærens Befalingsmænd, og hvor man lagde Fordom og Epauletter til Side, havde under dette Arbejde faaet en særlig Tilknytning til en Række højere Officerer, bl. a. til General Ebbe Gørtz, som vistnok ikke var særlig populær blandt de Internerede paa Marienlyst, men som nu paa Officerskorpsets Vegne paa mystisk Vis fik Forbindelse med Hans Hedtoft. General Gørtz kunde paa visse Betingelser spadsere en Tur daglig i Helsingør, og han smuttede paa en af disse Motionsture ind i et Baglokale, hvor Hans Hedtoft ventede ham til en Drøftelse af Situationen. Der var blandt Officererne overvejende Stemning for, saa snart de kunde slippe ud af Internatet da at flygte til Sverige. Nogle talte om at slaa sig igennem med Vaaben. I den Forbindelse kan antegnes et lille Intermezzo, der udspillede, da en Repræsentant fra Udenrigsministeriet under tysk Ledsagelse besøgte Marienlyst. Den pæne Mand i de stribede Benklæder henvendte sig til en Klynge Officerer og spurgte, om der var noget, de Herrer kunde tænke sig. Svaret kom omgaaende og med Appel: »Ja, tyve Maskinpistoler med Ammunition!« Ønsket blev ikke drøftet videre.

Over for Planen om Masseflugt nedlagde Hans Hedtoft afgjort Indsigelse. Militærgrupperne var et alt for vigtigt Led i hele Modstandsfronten herhjemme. De besindige Gemytter blandt Officererne var straks enige heri. Enkelte Officerer blev dog senere sendt over til Sverige bl. a. for at organisere den danske Politiforlægning, men Hovedparten blev hjemme og gik under Jorden, saa snart de kom ud fra Internatet. Hedtoft havde under Samtalen i Helsingør med General Gørtz løvet, at Officererne skulde faa Politikernes Støtte til videre Opbygning af et underjordisk Vaaben, der kunde medvirke til Danmarks Befrielse. Fhv. Statsminister Buhl gav sit Tilsagn til disse Løfter. Og saa snart det faste og intime Samarbejde mellem socialdemokratiske og konservative Politikere var etableret efter de konservative Politikeres Løsladelse, gav Folketingsmand Poul Sørensen paa de Konservatives Vegne Udtryk for Tilslutning til de opnaaede Resultater ved i nogle Maaneder at skaffe 10,000 Kr. maanedlig til delvis Financiering af Officerernes vigtige og fremragende Efterretningsvæsen, der gav de Allierede værdifulde Informationer om de tyske Troppers Bevægelser og Styrker i Danmark.

»Bridge-Partierne«.

Samarbejdet mellem konservative og socialdemokratiske Politikere — nu og da suppleret med Folk fra andre Partier eller uden for Partierne — skulde gennemgaa en svær Prøvelse gennem Udsendelsen af Alsing Andersens kompromitterende Cirkulære af 2. September, et Dokument, der viste, at Alsing Andersen intet havde forstaaet af Begivenhederne den 29. August. Han forsøgte i denne Rundskrivelse, der var kontrasigneret af Partisekretær Johs. Hansen, i Realiteten at give Udtryk for Skuffelse over Scavenius-Politikens Sammenbrud. Desværre stod han ikke ene i denne Opfattelse, som ogsaa havde megen Tilslutning ud over Landet i højst forskellige Kredse, ogsaa i politiske. Det hed i dette Cirkulære, som udsendtes i 600 Eksemplarer til ledende Socialdemokrater: »Gennem tre Aar viste vor Politik sin Berettigelse og sin Holdbarhed. Maalet at skaane Land og Folk for Krigstidens Ulykker naaedes saa vidt, at ingen anden Politik kunde have givet et blot tilsvarende lige saa godt Resultat. Og saaledes kunde det sikkert have fortsat lige til Krigens Slutning til Gavn for det danske Samfund og for hvert enkelt Medlem af vort Lands Befolkning. Men denne Vej er bleven undermineret af Christmas Møllers Agitation i Radioen

i Forbindelse med den Koalition af Kommuniste og Chauviniste, der ansvarsløst og skjult har søgt at mistænkeliggøre Samarbejdets Maal og Midler og at fremkalde en anden Mentalitet i Dele af Befolkningen. Men de har tilsigtet at fremkalde Sabotage og Uro i Befolkningen og paa Arbejdspladserne, netop fordi de vidste, at Forholdene under Besættelsen ikke kunde bære denne Belastning«. Han sluttede: »De rette Synspunkter maa energisk fastholdes til Imødegaaelse af kommunistisk og chauvinistisk Agitation, overalt hvor den maatte fremkomme. Ansvarret maa have den rigtige Adresse, Arbejderbevægelsens faglige og politiske Organisationer har Gang paa Gang, mens Tid var, paaapeget, hvad den ansvarsløse Agitation vilde føre til«.

Dette var jo en alvorlig Belastning af det fortsatte illegale Samarbejde mellem Konserervative og Socialdemokrater, navnlig da man fra socialdemokratisk Side hævdede Nødvendigheden af at have Alsing Andersen med i Fremtiden, fordi han var Partiets Forretningsfører. Flere ledende Socialdemokrater tog straks Afstand fra Skrivelsen, som ogsaa blev fordømt fra radikal Side.

Efter en alvorlig Afbigt gik Alsing Andersen ind i det illegale politiske Samarbejde, der fortrinsvis førtes gennem Forhandlinger mellem to Grupper, hver paa fire Mand, de saakaldte Bridge-Partier, bestaaende af de Konservative Fibiger, Kraft, Aksel Møller og Poul Sørensen samt Socialdemokraterne Buhl, Hedtoft, H. C. Hansen og Alsing Andersen.

Inden man naaede saa vidt, havde nye Begivenheder rystet Landet: Jødeforfølgelserne var iværksat den 1. Oktober. Forud havde Hans Hedtoft gennem Duchwitz faaet oplyst, at der forestod Aktion mod Jøderne i Danmark, og sammen med H. C. Hansen havde han opsøgt Formanden for Mosaisk Samfund, Højesteretssagfører C. B. Henriques, hvem Advarslen blev givet. Dette frelste Titusinder af Jøder, men desværre ikke alle. Adskillige vilde ikke engang tro paa Muligheden af den nazistiske Forbrydelse. En særlig Frist fik de forfulgte derved, at den tyske Marineleder i Aarhus — vistnok for at udskyde Aktionen — holdt Turistskibet »Monte Rosa«, der skulde afgaa til København for at tage Jødetransporten, tilbage, med Reparation som Aarsag. Man maatte derfor tilkalde Skibe fra Stettin, inden Overfaldet kunde finde Sted.

Midt i Oktober lod Danmarks Frihedsraad for første Gang høre fra sig. Det havde været den engelske Agent Flemming B. Muus' Ønske, at ogsaa Politikerne skulde være repræsenteret i Raadet, og han havde opfordret Hans Hedtoft til at indtræde. Imidlertid fandt man det fra politisk Side af Forsigtighedshensyn uklogt, at en Politiker traadte ind i Raadet, da man ikke ved en eventuel Afsløring af Frihedsraadet turde risikere, at Politikernes illegale Arbejde blev kompromitteret, hvilket vilde være saa meget mere uheldigt, som man fra politisk Side illegalt samvirkede med den legale Centraladministration. Da Frihedsraadet det følgende Foraar rettede Opfordring først til Pastor Amby og senere til Professor Hvidberg om at træde ind i Raadet, blev disse Henvendelser gjort til Partisag, og ved et Møde paa Gjorslev besluttedes ikke paa daværende Tidspunkt at tiltræde Frihedsraadet. Et organiseret Samarbejde mellem Politikerne og Frihedsraadet kom først i Gang efter Folkestrejken, da Situationen tilspidsedes, og det viste sig, hvor værdifuldt det trods alle Forsigtighedsregler var, at man lagde Kræfterne sammen. Imidlertid havde man i første Omgang fra socialdemokratisk Side givet Frihedsraadet, med sin Forbindelse til den allierede Overkommando, Bemyndigelse til i Tilfælde af Invasion eller Krigshandling i Danmark at udsende Løbesedler med Opfordring til Generalstrejke, underskrevet med de ledende Socialdemokraters og Fagforeningsfolks Navne.

Ved Nytaarstid led Politikernes illegale Samarbejde et Afbræk, idet Tyskerne den 30. December ved 19-Tiden lod forøve et Mordforsøg paa Ole Bjørn Kraft i dennes Hjem,

Vendersgade 28. En ung Mand ringede paa og anmodede om at maatte tale med Folketingsmanden. Attentatmanden havde været der en halv Time forinden, men ikke dengang truffet Kraft hjemme. Da Folketingsmanden nu kom ud i Entréen, fyrede den unge Mand straks fem Skud mod ham. De fire ramte — et i Haandleddet, et i venstre Laar, et i højre Armhule, et i Ryggen. Kraft's to Sønner kom ud, da Skuddene knaldede, men den unge Mand var allerede paa Vej ned ad Trappen, og de kunde ikke indhente ham. Kraft førtes til Kommunehospitalet, hvor han fik en kraftig Blodtransfusion med sin Hustru som Donor. Der skulde gaa et Par Maaneder, før han paany saa Omverdenen. Samme Aften, Kraft blev skudt ned, blev der ogsaa forøvet Attentat mod den sønderjydske Journalist Chr. Dam. Folketingsmand Aksel Møller fik samtidig med Attentatet paa Kraft Besøg i sit Hjem af en mystisk ung Mand, som ønskede at tale med Folketingsmanden ude i Entréen. Aksel Møller havde sit yngste Barn paa Armen, da han traadte ud til den fremmede, og dette i Forbindelse med, at andre af Husets Beboere samtidig kom til ude paa Trappeafsatsen, gjorde den utvivlsomme Attentatmand forvirret, han stak pludselig af uden et Ord. Terror-Mordene var sat i Værk. Seks Dage senere myrdedes Kaj Munk.

Aksel Møller maatte efter dette gaa under Jorden, hvor han holdt sig saa at sige uafbrudt til Befrielsen. Heller ikke Ole Bjørn Kraft kunde være i sit Hjem ret længe efter at være vendt tilbage fra Hospitalet. Den 24. Marts gjordes et nyt, men heldigvis mislykket Attentatforsøg mod ham i hans Hjem. Han boede derefter paa forskellige Adresser under Navnet Direktør Carlsen. Ogsaa Fibiger maatte under Jorden. Ringede man til Diakonissestiftelsen og bad om at maatte tale med Søster Karen, kom den forhenværende Kirkeminister til Telefonen.

I Foraaret 1944 forsøgtes Attentat paa Folketingsmand Hjermand i dennes Kontor, men Planen mislykkedes, takket være Kontorpersonalets Konduite.

Under allieret Kommando.

Forbindelsen mellem »Bridge-Partierne« og Officererne stillede i Foraaret 1944 begge Parter over for store og afgørende Beslutninger. Paa et Møde mellem Politikerne, General Gørtz, Viceadmiral Vedel og Stabscheferne for Officerernes illegale Arbejde, oplyste Officererne, at man fra de Allierede havde faaet Henvendelse om at stille den danske Hær og Flaades Befalingsmands-Korps til Raadighed under allieret Overkommando ved en kommende Befrielseskamp for Danmark. Politikerne tilskyndede Officererne til at besvare Opfordringen positivt, saaledes at den danske Hær og Flaades Personel i det fremtidige Arbejde stod under allieret Befaling. Det gjaldt nu at yde Officererne den bedst mulige Bistand til deres Forehavende. Adskillige Officerer havde allerede søgt Forbindelse med Frihedsraadets Organisationer, inden for hvilke de med deres særlige Uddannelse kunde gøre god Nytte. En Del Vaaben var allerede modtaget gennem Nedkastninger og med Fiskerbaade, men man skulde bruge langt større Partier, og der var derfor i Begyndelsen af 1944 foretaget nogle omfattende Bestillinger hos svenske Vaabenfabrikker. Ordrene blev imidlertid ikke effektueret efter Aftale; der var for mange Modhager i Sverige. Kommando-Udvalget beklagede sig, og Politikerne lovede at tage sig af Sagen. Hans Hedtoft rejste illegalt til Sverige, hvor det lykkedes ham at opholde sig inkognito og føre vigtige Samtaler med Medlemmer af den svenske Regering. Ikke mindst var Danmarks gode Ven, Statsraad Gustav Møller ivrig efter at yde al mulig Hjælp. Man opnaede nu, at Vaaben og Ammunition kom til Danmark uden Forsinkelser. Det var et farligt Anliggende, og

man bør tænke med Respekt og Taknemmelighed paa de Mænd, som under Kaptajn Schiødt-Eriksen's kølige Ledelse fik de værdifulde Laster bragt ud til aktive Folk over hele Landet, uden at en Maskinpistol gik tabt.

Illegale Blade og eget Hus.

Flere illegale Blade havde i Løbet af 1943 søgt Kontakt med Politikere, som gav gode Informationer. I Foraaret 1944 startede H. C. Hansen og Poul Sørensen (senere traadte Aksel Møller til) i Samarbejde med Programsekretær K. B. Andersen Bladet »Den danske Parole«, som udgik til politisk interesserede Kredse over hele Landet, fortrinsvis distribueret gennem K. U. og D. s. U. — I Maj samme Aar rettedes fra »Danske Tidende« en Henvendelse til Ole Bjørn Kraft og Hans Hedtoft om at træde ind i Bladets Redaktion som ansvarlige Redaktører. Dette gjorde de fra Juni 1944 under Dæknavnene Jens Petersen og Peter Jensen. »Danske Tidende« var startet ved Nytaarsskiftet 1942—43 som Broderorgan til »De frie Danske« og som særligt Talerør for Redaktør Nic. Blædel. Da Bladets Organisation under Razziaerne omkring 29. August brød sammen, førte to af dets Medarbejdere, Fritz Drescher og Tage Taaning, det videre, og det var disse, som under Indtryk af den illegale Presse, anmodede Kraft og Hedtoft om at tage en Tørn med. Der blev for Penge, som Socialdemokratisk Forbund og Det konservative Folkeparti stillede til Raadighed, købt et Hus paa Ordruphøjvej, og her installeredes illegalt Trykkeri i Kælderen, ligesom der ogsaa var opstillet Anlæg for Mikrofotografi. Paa dette Anlæg nedfotograferedes Korrespondancer, som via Sverige gik til England — saaledes de første Noter angaaende Danmarks Indmeldelse i UNRRA. I Trykkeriet fremstilledes foruden »Danske Tidende« og »Den danske Parole« tillige »Nordens Frihed« og »Hjemmefronten« — samt i en kort Periode »Budstikken gaar —«. Dette sidste var startet af nogle unge Venstremænd med Støtte af Folketingsmændene Harald Petersen, Erik Eriksen og Olav Øllgaard, og det finansieredes fra Landbrugsraadet, som gennem Landstingsmand Hauch ydede Støtte til en vidt spændende illegal Virksomhed.

Folkestrejke og Kontaktudvalg.

Den store Folkestrejke i København i Dagene omkring 1. Juli 1944 blev paa mange Maader et Vendepunkt i Frihedskampen — og en Aarsag til mere rationel Ordning af adskillige af Modstandsbevægelsens organisatoriske Led. Skønt de to politiske »Bridge-Partier« mente at have nøje Forbindelse til Frihedsraadet — for de Konservatives Vedkommende gennem Chefredaktør Aage Schoch og for Socialdemokraterne via Herman Dedichen (»Sømanden«) og Flemming Muus — viste det sig dog, at saavel Frihedsraadet som Politikerne maatte handle hver for sig, under eget Ansvar. Under Strejken blev Politikerne, som holdt flere Møder paa Christiansborg — bl. a. med Repræsentanter for Fagforbundene og Arbejdsgiverne — stadig bestormet med Henvendelser fra private om at yde deres Hjælp til at faa Strejken begrænset. Paa Strejkens anden Dag blev Hans Hedtoft saaledes genkendt, da han benyttede Automattelefonen paa en Trappegang paa Tomsgaardsvej, og nogle Arbejderkoner slog Kreds om ham, idet de grædende besværgede ham at gøre alt, hvad han kunde for at faa Strejken standset. I andre Kvarterer af Byen omfattedes Strej-

ken derimod med stigende Begejstring af alle Kredse. Det var dog tydeligt, at der ikke var nogen Plan for dens Gennemførelse saa lidt som nogen Art Kontrol med dens Forløb. Københavnerne reagerede spontant over for de foregaaende Ugers Begivenheder, fulde af Optimisme efter Budskaberne om den lykkeligt gennemførte Invasion i Frankrig.

Dr. Best havde ved Strejkens Udbrud erklæret, at han nok skulde knække København, saa Byen ikke rejste sig til Modstand paany.

Meget tydede paa, at Tyskerne gennem deres stigende Provokationer og Schalburgtager i Løbet af Juni ønskede at fremkalde en Situation, som kunde give dem Anledning til Brug af voldsomme Midler — antagelig i den dobbelte Hensigt at dukke København og at kalde den væbnede Frihedshær frem til Overfladen. Dette Forehavende lykkedes ikke.

Her skal ikke skrives Generalstrejkens spændende Historie — den tilhører et andet Kapitel; men jeg skal blot pege paa, at i de Møder, hvor Politikerne drøftede Tingenes Tilstand, blev deres Stræben formuleret saaledes, at Strejken maatte afsluttes, medens Københavnerne var de stærkeste, og at det var Københavns Civilbefolkning, som de første Dage satte Tyskerne mat, var der ingen Tvivl om. Til alt Held fik man Hjælp i den Strejkebølge, der gik over Landet, og som efterhaanden truede Levnedsmiddelseksporten til Tyskland. Det kom til en direkte Forhandling mellem Dr. Best paa den ene Side og fhv. Statsminister Buhl og Ole Bjørn Kraft paa den anden. Og her ordnedes det saaledes, at Schalburg-Korpset skulde trækkes fra København og Politiet have Ret til at arrestere civile Schalburgfolk, som lavede Optøjer, desuden skulde Repressalierne straks lempes og helt ophæves, saa snart Arbejdet genoptoges.

Men blandt alt det skjulte sig i Virkeligheden et højt Kulissespil, hvori von Duchwitz spillede en afgørende Rolle. Over for Politikerne havde Duchwitz allerede Søndag Morgen forklaret, at Dr. Best var ved at vige over for SS-Ledernes Plan om et pludseligt Bombardement af København. Dels med Artilleri, dels med Stukas skulde Kvarterer af Byen lægges i Grus. Det var disse »uoverskuelige Konsekvenser«, Politikerne hentydede til i deres Radio-Appel om Mandagen. Tyskerne vilde ved et stort militært Angreb fremkalde Strejkens Sammenbrud og tvinge Modstandsgrupperne frem. Der skulde skabes et Warszawa. Det lykkedes nu Duchwitz at faa Best til at optage en Forhandling med Politikerne — de samme Mænd, som han havde sat ud af Spillet den 29. August. Han kunde imidlertid ikke gøre dette uden at vide, at Politikerne maatte have Forbindelse til Frihedsraadet, hvis Parole de Strejkende i hvert Fald mentes at ville følge. Der opstod derved den pikante Situation, at Buhl og Krafts Forhandlinger med Best i Virkeligheden var en tysk diplomatisk-politisk Kapitulation i den øjeblikkelige Udvikling.

Til Gengæld skulde Buhl og Kraft sammen med Fagforbundenes Formand Ejler Jensen og Arbejdsgivernes Formand T. K. Thomsen gennem Radioen opfordre til Arbejdets Genoptagelse. De forlangte imidlertid, at de vilde tale uden Censur, og dette blev dem indrømmet. I Løbet af Tirsdag og Onsdag kom Arbejdet saa i Gang. Generalstrejken blev en stor moralsk Sejr for Folket, men Sejren havde ikke været billig: 110 Døde og 650 Saarede. Hvad der kunde være sket, hvis Forhandlingerne med Best ikke var kommet igang, er selv nu saa længe efter rystende at tænke paa.

Der var paa et tidligere Stadium mellem Frihedsraadet, Politikerne og andre Ledere af illegale Virksomheder truffet den mundtlige eller stiltiende Aftale, som loyalt blev overholdt, at man Landsmænd imellem skulde afholde sig fra Angreb i den illegale Presse eller Radio — nu var det kun Fjenden, det gjaldt. Det vakte derfor pinlig Opsigt, da Arne Sørensen i sine »Niels Jydes Breve« rettede et hadsk Angreb paa Politikerne for deres Optræden under Generalstrejken; han beskyldte dem for at have afsløret »en Ynkelighed,

som selv Scavenius næppe vilde være gaaet med til —«, og han fortsatte: »Radiotalerne den 3. var gennemgaaende ynkelige. Navnlig gjorde Ole Bjørn Kraft sig bemærket ved at klynke ganske skrækeligt, hvorfor hedder han ikke det modsatte?«. — Denne Polemik fik omgaaende Svar i mange illegale Blade — først i »De frie Danske«, der tog blank Afstand derfra. Arne Sørensen havde ikke selv været i København under Generalstrejken og havde ikke deltaget i nogen af Frihedsraadets Møder om Sagen, det faldt derfor mange for Brystet, at han vovede at kaste sig over Kraft, som ikke blot havde været ude for det blodige Attentat ved Nytaarstid, og som den 24. Marts 1944 havde staaet over for et nyt Attentatforsøg, som det danske Politi reddede ham fra. Alligevel var Kraft blevet paa sin Post og havde nu talt de strejkendes Sag over for Tyskerne.

Mange usædvanlige Episoder markerede de usikre Forhold under Strejken. Det var saaledes ejendommeligt at se Landets vordende Statsminister, Vilh. Buhl, indlede et fortroligt Møde med at tage Sko og Strømper af, fordi han i Strømperne opbevarede sine Huskesedler, der nødigt skulde falde i Tyskernes Hænder under eventuel Gade-Razzia.

Selv under den skarpeste Afspærring af København havde Politikerne Forbindelse ud og ind ad Byen, idet »Danske Tidende«s Gruppe havde Nøglen til Tuborg Fabrikernes Arealer, saaledes at man kunde gaa ind paa Tuborgs Grund uden for Afspærringen og ud derfra igen bag ved de tyske Skyttekæder.

Efter Folkestrejken tiltog Tyskernes Irritation og Terror. Tusindvis af Københavnerne levede under Jorden. Hans Hedtoft var blevet »Radise«, han boede som Grosserer Hugo Holm i Puggaardsgade, men mødte stadig paa sit Kontor paa Bryggeriet »Stjernen«, hvor han var blevet Underdirektør, da Tyskerne fratog ham hans lønnede Tillidshverv i Partiet.

Kort efter Strejkens Afblæsning holdtes et Møde mellem Frihedsraadet og Repræsentanter for Konservative og Socialdemokrater. Begge politiske Partier erklærede sig nu, som Sagerne havde udviklet sig, villige til at udpege en Repræsentant hver til Frihedsraadet, men Raadet ønskede ikke mere Politikere som Medlemmer. Det kunde derimod tænke sig Oprettelsen af et Kontaktudvalg. Dette Forslag blev godkendt, og fra politisk Side valgtes H. C. Hansen og Aksel Møller til at repræsentere Partierne i Kontaktudvalget. Frihedsraadet udpegede i første Omgang Red. Schoch og Red. Børge Houmann som Udvalgsmedlemmer. Da Schoch blev arresteret om Efteraaret, remplaceredes han af Frode Jakobsen, og da Houmann i December maatte lade sig indlægge paa Hospitalet, afløstes han af Folketingsmand Alfred Jensen. Kontaktudvalget behandlede i den følgende Tid en lang Række af de Sager, der angik Forholdet mellem Frihedsraadet paa den ene Side og Politikerne og Statsadministrationen paa den anden.

Naar store Beslutninger skulde tages, forhandlede »Bridge-Partierne« (af hvilke kun enkelte kunde spille Bridge) stadig med Knud Kristensen og Jørgen Jørgensen. Man havde ogsaa et snævert Samarbejde med Folk uden for de egentlige Politikeres Kredse, saaledes med Venstremanden, Landsretssagfører Claus Slebsager og — via Jørgen Jørgensen — med Professor Brandt-Rehberg; begge ydede Støtte og Hjælp i det mangesidede Arbejde.

»Bridge-Partierne«s Virksomhed i den Tid, der fulgte, kunde resumeres i Konklusionen af en Række Udtalelser, som et Par af de kontraherende Politikere fremsatte under en privat Drøftelse sidst paa Aaret 1944: — Arbejdet skal kun være et konservativt-socialdemokratisk Anliggende, hvad Personer angaar, ikke i Realiteten; vi vil stadig handle i Forstaaelse med de øvrige store Partier. Arbejdet skal gælde det politiske Danmarks Indsats og ikke være noget partipolitisk Anliggende. Det afgørende for Fremtiden og navnlig for Forholdene ved Krigens Afslutning og den Befrielse, vi ser hen til, men hvis Vilkaar vi ikke aner noget om, maa være, at vi her i Landet for enhver Pris undgaar Episoder

eller Situationer, der blot kan ligne Borgerkrig. Det afgørende er at kunne staa over for Verden som en Kulturnation, som et demokratisk Kultursamfund — saa er det ligegyldigt, hvad der menes om de enkelte Personer i et til den Tid kommende Ministerium. Helheden, den Vilje og Tendens, der ligger i den fremtidige Regeringsdannelse maa blive det afgørende.

Staten som illegal Financier.

Efter Opløsningen af Politiet den 19. September og Deportationerne af danske Politifolk — den historiske »Aktion Möwe« — opstod betydelige Vanskeligheder for Politikerne, som i høj Grad havde støttet deres illegale Færd paa stadig Hjælp og Tjenester fra Politifolks Side. Jødeforfølgelserne havde ramt et helt Afsnit af danske Samfundsborgere. Politiets Opløsning ramte hele det danske Samfund haardt. I det snævre Samarbejde mellem Politi og Politikere efter 29. August havde man fulgt den Linie, at det først og fremmest gjaldt at hindre, at Politiet kom til at lette Tyskerne Virksomheden mod den danske Befolkning. Den skarpe Afvisning i Sommeren 1944 af Tyskernes Krav om, at Politiet skulde overtage Sabotage-Vagten, var taget efter Samraad mellem Politi og Politikere, og det fik utvivlsomt en vis Betydning for Tyskernes Holdning senere hen over for det danske Politi. Men baade Politifolk og Politikere havde fra første Færd været enige om, at det legale Danmarks Styrker paa intet Tidspunkt maatte vendes mod det illegale Danmark. Afvisningen kunde dog ikke retfærdiggøre Tyskernes Handlinger den 19. September.

I et Møde paa Gl. Kongevej, umiddelbart efter Overfaldet paa Politiet, mellem »Bridge-Partierne« og det samlede Frihedsraad var der Enighed om, at Departementscheferne nu maatte ophøre at fungere. Imidlertid nærrede Centraladministrationens Chefer stærke Betæneligheder ved en saadan Optræden, og de nøjedes derfor med at sende Tyskerne en i skarpe Udtryk formuleret Protest, hvori man gav sin Harme over den foretagne Voldshandling til Kende.

Der var imidlertid mange Politifolk endnu paa fri Fod, og efter Tilskyndelse fra Politikerne organiserede disse Politistyrker sig illegalt og stillede sig til Raadighed for Frihedsraadet som Politi- og Kamporganisation. H. C. Hansen (Den Lille), som i det længste Tidsrum havde haft Kontakt med Politiet, og som i 1943 havde været med Overbetjentene Madsen og Dinesen illegalt i Sverige (dels for gennem det svenske Socialdemokratis Partisekretær Torsten Nilsson, dels gennem Madsen og Dinesens kollegiale Forbindelser at ordne de illegale Sveriges-Forbindelser bedst muligt for danske Flygtninge) havde i særlig Grad hele Kontaktforholdet til de underjordiske Politistyrker i sin Haand.

Financieringen af det underjordiske Politis Bevæbning ordnedes ligesom den militære Bevæbning ved Politikernes Mellekomst. De første Vaabenbestillinger i Sverige havde krævet et Beløb paa 3 Millioner Kroner, som de fire Partiledere, Buhl, Kraft, Knud Kristensen og Jørgen Jørgensen, laante hos Skibsreder A. P. Møller, mod at give ham Haandslag paa, at Staten vilde betale Pengene tilbage efter Krigen. Det var iøvrigt lykkedes Buhl at rejse betydelige Beløb hos Arbejdsgiverforeningen og De samvirkende Fagforbunds Krisefond af 1943. Senere skaffede de Konservative og Socialdemokraterne hver en halv Million Kr., som Staten ogsaa skulde betale tilbage efter Krigen. Man fik imidlertid ikke Brug for hele dette sidste Beløb, fordi det lykkedes at frigøre Statsmidler til Dækning af de store Udgifter, det underjordiske Militær- og Politiapparat kostede. I Finansministeriet var det Departementschef Dige og Afdelingschef H. C. Andersen, som ordnede selve Frigørelsen af Pengene, medens det egentlige Centrum for Fordeling af Beløbene laa hos De-

partementschef Koch og Kontorchef Kirstein i Socialministeriet. For Militærets Vedkommende var Udbetalingerne begyndt umiddelbart efter Interneringens Ophør i 1943. Fra Sommeren 1944 dækkedes i øvrigt Udgifterne til Modstandsbevægelsens seks Divisioner, som den første Tid havde været støttet ved private Gaver. Fra Oktober samme Aar gik det illegale Politi ind under Statsfinansiering og faa Uger senere overtoges, efter Børge Outzes Arrestation Lørdag den 16. Oktober, Finansieringen af »Information«. Dermed var alle Frihedskampens vigtigste økonomiske Faktorer sikret gennem de af Politikerne truffne Ordninger.

Overgangstiden drøftes.

Frihedsraadets Medlemmer i Kontaktudvalget rejste i November 1944 over for det samlede Udvalg Spørgsmaalet om Overgangstidens politiske Problemer og Frihedsbevægelsens Deltagelse i Løsningen af disse. Frihedsraadet, som oprindeligt havde erklæret at ville træde tilbage i Ubemærkethed efter Befrielsen, mente nu, at Udviklingen havde medført Nødvendigheden af, at de paa Frihedsbevægelsens Vegne havde Indseende med dansk Politik i Tiden mellem Befrielsen og det første frie Valg. Der henvistes her til Spørgsmaalet om Danmarks Placering i Forhold til de forenede Nationer og til den nødvendige Udrensning, der maatte gennemføres over for forræderiske og kollaborationistiske danske Statsborgere. Forhandlingerne førtes videre i den kommende Tid og kom efterhaanden for Politikernes Vedkommende til at ligge i Hænderne paa Buhl og Kraft. I December enedes man om i Fællesskab over for de allierede at give Udtryk for det danske Folks Enighed, en Beslutning, der gennemførtes med Tilslutning af Knud Kristensen og Jørgen Jørgensen. Hvad de Programkrav, Frihedsraadet fremsatte, angik, faldt de stort set helt sammen med den Opfattelse, der gjorde sig gældende hos Konservative og Socialdemokrater. Og de øvrige Partier syntes ikke paa Forhaand indstillet mod Afstraffelsen af Landsforræderne, Erstatning til dem, der havde lidt Tort og Skade ved Gestapos Fremfærd samt Ønsket om Danmarks Indtræden blandt de forenede Nationer.

Forhandlingerne skred kun langsomt frem; dette skyldtes ikke Mangel paa Villighed fra begge Sider til at naa et Resultat, men Gestapos voksende Aktivitet og stigende Interesse for snart den ene snart den anden af de implicerede gjorde Forretningsgangen besværlig. Den 14. December blev Poul Sørensen arresteret i Partikontoret paa Ceresvej. Ved samme Lejlighed blev Kraft saaret af et Skud i Benet, da han vilde flygte for Gestapo. Dagen efter kunde han dog bevæge sig rundt i Byen støttet til en Stok. Poul Sørensens Arrestation røbede det tyske Politis Interesse for, hvad der foregik inden for Parti-Organisationernes Rammer. Men de Sigtelser, man rejste mod Poul Sørensen, kunde ikke opretholdes. Man beholdt ham imidlertid som Fange og spærrede ham inde i Shell-Husets »Bombely« med den Begrundelse, at man »ikke havde dannet sig noget helt klart Billede af Arrestanten«. Under Bombardementet paa Shell-Huset den 21. Marts 1945 maatte Poul Sørensen forsøge at redde Livet ved at springe fra femte Sals Højde ned paa Gaden. Han kvæstedes saa alvorligt, at han længe efter svævede mellem Liv og Død. Han vil bære Mén af dette Dødspring Resten af sine Dage.

Det afgørende politiske Synspunkt under de fælles Forhandlinger var i Overensstemmelse med, hvad jeg tidligere antydede som Politikernes Formaal: at modtage Befrielsen paa værdig Maade, saaledes at indre Strid var udelukket. Derved skulde vi vise Verden, at vi Danske var i Stand til selv at ordne vore Sager, uden at vort Samfund rystedes af lignende Kriser som de, der havde ramt andre befriede Nationer.

For at naa dette Maal var det nødvendigt, at to i sig selv bundforskellige Opfattelser mødtes uden at slaa Gnister, og at to forskellige Fronter, der var samlet paa helt forskelligt Grundlag om end med samme Maal, marcherede sammen ind i det frie Danmark. Politikerne, som (selv om nogle faa af dem fra første Færd havde næret de samme Anskuelser, som fik Christmas Møller til at tage de klare Modstandsliniers Standpunkt) maatte slæbe de uklare Liniers Politik, Dobbeltspillet fra 1940—43, med sig ind i det nye Danmark, skulde nu gaa i Takt med Frihedsfrontens Folk, Tilhængerne af den rene Modstandslinie (som de dog ikke alle havde fulgt fra første Færd, Kommunisterne f. Eks.), der var lagt i Besættelsens første Aar. Til Gengæld maatte Frihedsfronten paa den fælles Modstands Alter ofre en lang Ende af det politiske Opgør, som man havde set hen til, naar Fjenden var paa Porten. At Enigheden maatte betales med en vis Usikkerhed senere hen, var man nok klar over; men maaske ikke klar nok over.

Friheds-Ministeriet.

De eneste virkelige Vanskeligheder, der opstod under disse Forhandlinger, angik Sammensætningen af den nye Regering, partimæssigt og personligt. Man stødte her faktisk paa den Vanskelighed, at Frihedsraadets Forhandlere manglede Kendskab til dansk politisk og parlamentarisk Tradition, manglede Forstaaelse af Statsskikkens Betydning i Folkestyret. Inden for Frihedsraadet fandtes imidlertid eet Medlem, som man paa Forhaand vidste forstod Betydningen af, at Overgangstidens Problemer blev løst i saa nær Tilknytning som muligt til dansk demokratisk og politisk Tankegang; men han sad jo i London. Efter Nytaar 1945 lykkedes det imidlertid at faa Christmas Møller til Sverige, og her traf han i Begyndelsen af Februar Aksel Møller, som illegalt var rejst over Sundet for at forelægge ham de aktuelle hjemlige Problemer. Ogsaa Repræsentanter for Frihedsraadet havde Samraad med Christmas Møller ved samme Lejlighed, og samtlige danske Udsendinge fik tillige Lejlighed til at drøfte Tingene med Gesandten i Moskva, Ths. Døssing. Man fik derved ogsaa et Indtryk af, hvorledes der blev set paa Danmarks Forhold — baade mod Øst og Vest. Samtalerne fik aabenbart den tilsigtede Virkning. Der opnaedes hurtigt Enighed om det væsentligste, da de udsendte Repræsentanter vendte tilbage til København. Men Spørgsmaalene om Personer og Placering blev først klaret i sidste Øjeblik.

Paa Overfarten til Sverige var Aksel Møller dumpet i Gestapos Kløer, men kom dog heldigt derfra igen; der var Razzia paa den Bornholmer-Damper, med hvilken han skulde naa det længste Stykke af Rejsen til det forjættede Land hinsidan. 16 Passagerer blev arresteret, men Aksel Møller slap med Skrækken og et kort Forhør. Han havde sine falske Papirer i Orden og blev ikke genkendt, skønt han længe havde været eftersøgt af det tyske Politi.

Da Foraaret sprængte Frostens af Jorden stod det underjordiske Danmark parat til at dukke frem paa Overfladen; man ventede spændt paa Signalet. Alle gode Kræfter havde bistaet hinanden ved Forberedelserne. En Fællesfølelse, en Offervilje, et Broderskab, som aldrig før, var saaet i det danske Folks Hjerter. Men Befrielsens Sommer kaldte baade paa den gode og den onde Sæd. Ukrudtet bredte sig snart mellem Spirerne af den gode Sæd; men det hører hjemme i et andet Kapitel ...

Natten til Tirsdag den 24. April kom von Duchwitz tilbage fra en fingeret Tjenesterejse til Hamborg. Han satte sig straks i Forbindelse med Hans Hedtoft, som Tirsdag Morgen lod de gode Nyheder, Duchwitz var kommet med, gaa videre til dem, der skulde have Be-

sked. Optimist, som han er, tilføjede han fornøjet: »Jeg tror nu, vi kommer til at fejre 1. Maj i Fælledparken i et frit Danmark!«

Duchwitz havde personlig talt med saavel Hamborgs Kommandant, General Kauffmann, som den Øverstbefalende i Nordtyskland, Generalfeltmarskal Busch. Der herskede Forstaaelse mellem disse Herrer og Gauleiterne i Nordtyskland om, at man vilde undgaa den fuldstændige Ødelæggelse af Hamborg og Slesvig-Holsten, hvis det var muligt. Der blev truffet Aftale om, at naar Montgomery truede Hamborg med samme Konfekt, som Bremen havde faaet, skulde den nordtyske Front og Tropperne i Danmark kapitulere. Dette svarede omtrent til, hvad Grev Bernadotte søgte udvirket, saa von Duchwitz gjorde nu en Tjenesterejse til det tyske Gesandtskab i Stockholm, og ved samme Anledning fik han Lejlighed til at tale med de allieredes Repræsentanter. Ad den Vej blev Montgomery informeret, og Mødet paa Lüneburg Hede fandt Sted.

Elleve Dage og ti Nætter — uforglemmelige ved deres ustandselige Krav om heroisk Taalmod!

Tyskerne havde ladet underminere Broer, Flyvepladser, Havne, som skulde sprænges i Luften i Tilfælde af Invasion i Danmark. Men efterhaanden var det lykkedes, takket være navnlig Kaptajn Schiødt-Eriksen, at »købe« Anlæggene fri ved at bestikke Sprængkommandoens Leder. Kastrup Lufthavn kostede 300,000 Kr. — dog kun 100,000 kontant, Resten paa Vilkaar. Men Vilkaarene gik ikke i Opfyldelse. Kapitulationen og ikke Invasionen kom.

Den nye Ministerliste var ikke færdig, da von Duchwitz bragte det glade Budskab. Personspørgsmaalet var stadig i Vejen. Og der var jo mange Personer. Det største Ministerium Danmark har set. Mandag den 30. April offentliggjordes en Ministerliste i Sverige; den var næsten rigtig. Men først den 2. Maj kunde det fastslaas, at nu var Overgangsministeriet endelig dannet. Den værste Anstødsten var, at Frihedsraadet ikke kunde acceptere Halfdan Hendriksen, Jørgen Jørgensen og Kr. Bording som Ministeremner, fordi de havde været Medlemmer af Ministeriet Scavenius, og man fra allieret Side ikke ønskede at se Navne fra den Regering i Befrielses-Regeringen. Arne Sørensen skulde finde en Kirkeminister, men kom til det Resultat, at han kun kunde finde sig selv.

Torsdag den 3. Maj var saa godt som alle Rigsdagsmænd samlet i København; der taltes endnu om »Kampf bis zur letzten Patrone«. Den følgende Dag blev den største i Danmarks nyere Historie.

Virksomheden i Sverige og videre ud

(Efterretningstjenesten)

Af EBBE MUNCK

Det er den almindelige Opfattelse, at den aktive Modstand i Danmark først tog sin Begyndelse, da Tyskerne brød de Løfter, der var afgivet den 9. April 1940, og da de i deres Fremfærd Landet over afslørede deres sande Hensigter. Dette er kun delvis rigtigt. Ganske vist blev det danske Folk og Udlandet som saadant først opmærksom paa Modstandsviljen i Danmark ved Sabotagens Begyndelse og de mange andre Begivenheder, der markerede den synlige Modstand. Men Arbejdet i det skjulte havde forlængst været i Gang og kan i Virkeligheden føres tilbage til Tiden i Dagene umiddelbart efter den 9. April.

Efter Grænsekampenes hurtige Ophør og Regeringens Kapitulation overfor det tyske Ultimatum, var vi kun i Besiddelse af eet Aktiv, der kunde stilles til Raadighed for de Allieredes Krigsførelse, nemlig Efterretningstjenesten. Som Følge af vor Beliggenhed som Nabostat til det krigsførende Tyskland, som Transitland til det okkuperede Norge og med Gennemsejlingsfarvande, der fra Østersøen førte de tyske Søstridskræfter til Kampene i Nordsøen og de store Have, havde vi Mulighed for at meddele Stabene i London vigtige Oplysninger vedrørende den tyske Flaades Bevægelser, endvidere om Transporterne til Norge og om den tyske Værnemagts Udfoldelse og Virke i Danmark. Hertil kom, at det via Danmark ligeledes lod sig gøre at indhente Informationer om Tilstandene i Tyskland. Denne betydningsfulde Opgave var stort set forberedt af Englændernes egen Tjeneste, Secret Service, men det viste sig temmelig hurtigt, at det Efterretningsnet, som Danskerne inden Okkupationen selv havde haft til deres Raadighed, fortsat var intakt, og med Fordel kunde tilbydes som dansk Krigsindsats. De paagældende Specialister indenfor den danske Hær, der havde Forbindelse med samtlige Nøglestillinger Landet over, hvorfra sandfærdige og detaillerede Oplysninger kunde indhentes, stillede deres Materiale til Raadighed. Det er muligt, at dette til en Begyndelse fandt Sted uden den højeste militære Ledelses Viden og Sanktion, men paa et noget senere Tidspunkt var denne Sanktion i hvert Fald indhentet.

Der fandtes ikke paa dette tidlige Tidspunkt af Okkupationens Historie nogen direkte Forbindelse med Hovedkvarteret i London. Endnu var man ikke kommet saavidt, at hemmelige Radiosendere var i Gang, og det første Spørgsmaal, der meldte sig var derfor

at etablere Kommunikationsvejene. Til en Begyndelse var dette imidlertid uden større Vanskeligheder. Over Sundet var der fortsat Færge- og Flyveforbindelse med Sverige og selv om det var nødvendigt at indhente Tyskernes Tilladelse inden Afrejse, kunde Trafikken opretholdes i stor Udstrækning til neutralt Omraade, og Forbindelsen ad denne Vej sluttes med den engelske Regerings Repræsentanter i den svenske Hovedstad. Paalidelige Kurerer, der vel var vidende om Materialets Karakter, men som ikke havde Kendskab til dets Indhold, lod sig forholdsvis let rekrutere blandt de mange Rejsende, og via Sverige var Danmark saaledes i Stand til at lade Myndighederne i London forstaa, at et nærmere udbygget Samarbejde kunde tjene gensidige Interesser. De engelske Myndigheder var ikke sene til at reagere overfor denne frivillige Indsats fra dansk Side og beordrede i det tidlige Efteraar 1940 den nordiske Expert indenfor Ministry of Economic Warfare, Sir Charles Hambro, til en Stockholmrejse, hvor han skulde forsøge at knytte de nærmere Forbindelser med den danske Generalstabs Repræsentant i Stockholm. Der var paa dette Tidspunkt ikke nogen fast Flyveforbindelse mellem England og Sverige, og med en polsk Militærflyver ankom Sir Charles til Stockholm som en af de første Udsendinge fra den engelske Regering, der naaede til Sverige efter den tyske Blokadespærring i Skagerak efter Begivenhederne omkring den 9. April. Under Forhandlingerne i Stockholm blev det foreslaaet, at Regeringen i London sendte en særlig Forbindelsesmand til Stockholm for at være de danske Instanser til Hjælp og for at raadgive den engelske Regering i Forholdene vedrørende Danmark. Sir Charles udkastede ved samme Lejlighed de første Planer for den Sabotage, som man senere vilde henstille til aktive Frivillige i Danmark at iværksætte. Ved Hjemrejsen til London kom Sir Charles iøvrigt selv ud for tysk Sabotage, idet tyske Agenter havde skaffet sig Adgang til Flyvepladsen i Bromma Lufthavn, og paa Vejen tilbage til London befandt Maskinen sig uventet over de stærkt befæstede Stillinger paa Sild, hvor den kom ud for en kraftig Flakbeskydning. Men Maskinen klarede sig og naaede frelst tilbage til London.

Som Forbindelsesmand i Stockholm udpegede England den tidligere Presseattaché i København, Mr. Ronald Turnbull, der sammen med det øvrige engelske Legationspersonale var blevet udvist fra Danmark ved Tyskernes Overfald paa Danmark. Da der paa dette Tidspunkt imidlertid ikke var flere Flyvemaskiner til Raadighed for Stockholmforbindelsen, maatte Mr. Turnbull rejse via Afrika, Sortehavet og Moskva til Sverige, hvortil han ankom i Vinteren 1941. Det første Resultat af Mr. Turnbulls Ankomst var en delvis Reorganisation af den tidligere omfattende Efterretningstjeneste, der paa nuværende Tidspunkt var i fuldt Sving. Tjenesten blev udbygget og specialiseret og ved flere Lejligheder blev der ført direkte Forhandlinger med Udsendinge fra den danske Stab. I London blev der samtidig oprettet en hemmelig Afdeling, hvortil det indhentede Materiale blev adresseret og yderligere bearbejdet. I Tilslutning hertil oprettedes under General Gobbins den Kommando, der fik Navnet Special Forces og som havde til Opgave at uddanne Faldskærmsfolk og Sabotageinstruktører, der efter endt Uddannelse ad Luftvejen skulde træde i Forbindelse med de aktive Grupper bag Fjendens Linier i de okkuperede Lande. Da Amerika senere kom ind i Krigen efter Angrebet paa Pearl Harbour den 7. December 1941, blev der i London oprettet en integrerende Stab med den amerikanske O. S. S. Organisation under Kommando af den berømte General Bill Donovan. Senere, da Begivenhederne i Danmark tog et enormt Opsving og da det i Opløbets hastige Udvikling var nødvendigt at knytte Forbindelserne yderligere, blev den danske Modstandsbevægelse opfordret til at sende sine egne Repræsentanter til London for at indtræde i den integrerende Stab, hvor Arbejdet for Danmarks Vedkommende først og fremmest var lagt i Hænderne paa Englænderen Kommander Hollingworth og Amerikaneren Oberst Winkelhorn.

I Maanedernes Forløb var Meddelelserne fra Danmark fortsat i en stadig svulmende Strøm, og i Tiden indtil den 29. August 1943 var det fortsat muligt at betjene sig af den tidligere nævnte Trafik, der baade var effektiv og hurtig i begge Retninger. Stor Opfindsomhed og Kombinationsevne ved Forsendelserne blev udvist af Kurererne. Kun i ganske enkelte Tilfælde kom Tyskerne paa Sporet, dog uden Mulighed for at finde ind i Hjertet af Organisationerne, og i de respektive Arkiver forefindes i Dag et Materiale, der, saafremt det skulde offentliggøres og udsendes — hvad det imidlertid ikke skal — vilde fylde adskillige Bøger. Det var denne og den efterfølgende Tjeneste, der blev hentydet til, da det ved Krigens Ophør af General Gobbins blev fremhævet, at den danske Efterretningstjeneste i Sammenligning med de Organisationer, der var bygget op i andre okkuperede Lande, var second to none. (Iøvrigt det samme Prædikat, som Montgomery gav den danske Modstandsbevægelse ved sit Besøg i København i Maj Maaned 1945).

Da det danske Militær efter den 29. August 1943 definitivt var sat ud af Spillet, og da Tyskerne samtidigt skærpede Kontrollen for samtlige Kommunikationer til Sverige, hvad enten det var Rejser, Post- eller Telegrafmeddelelser, var det ikke længere tilraadeligt at benytte disse legale Forbindelsesveje for Materiale af saa hemmelig og vigtig Karakter, og fra nu af betjente man sig praktisk talt helt og holdent af de illegale Forbindelser, der blev organiseret fra dette Tidspunkt. For Meddelelser af meget presserende Art stod endvidere den hemmelige Radiotjeneste til Raadighed, men Hovedmængden af Materialet gik fortsat via Sverige gennem de omtalte Instanser og fungerede med forbløffende Effektivitet indtil Fjendtlighedernes Ophør i Maj Maaned 1945.

Medens Tjenesten i Begyndelsen først og fremmest havde til Opgave at underrette vore Allierede og give fyldestgørende Oplysninger om de fjendtlige Stridskræfters Bevægelser, blev denne efterhaanden suppleret med omfattende Korrespondancer vedrørende Sabotageplaner, Opbyggelse af Modstandsgrupper, Vaabentransporter og Forhold vedrørende Landets udenrigspolitiske Status.

Fra Tid til anden undlod den engelske Regering heller ikke at meddele sit Indtryk af Begivenheder i Danmark overfor den siddende Regering, der havde valgt Eftergiveness Politik. Situationens Alvor omkring Torpedobaadernes Aflevering til Tyskland i Februar 1941 kom saaledes til Udtryk i følgende Note, der blev kommunikeret ad hemmelig Vej: »His Majesty's Government are unable to accept reasons advanced by Danish Government for their inability to sabotage or scuttle torpedo boats particularly as they must have had prior warning of German intentions.

It must now be expected that Germans will demand Danish submarines. If Danish Government do not scuttle these His Majesty's Government must regard them as acting voluntarily in German interests and H. M. Government must adapt their policy accordingly both now and when peace comes to be made.«

I vort Forhold til England var dette uden Tvivl det laveste Punkt, Kurven passerede. Man kunde ikke forstaa, som søfarende Nation, at den danske Flaade med stolte Traditioner at se tilbage paa, ikke havde benyttet denne Lejlighed til en kraftig Demonstration. Senere blev der Lejlighed til paa talrige Maader — ogsaa for den danske Marine — at tage Revanche, og da den aktive Modstand efterhaanden fik fast Form og saavel for den taktiske som for den strategiske Sabotages Vedkommende var i Stand til paa afgørende Maade at hjælpe den allierede Krigsførelse, stillede man sig velvilligt i Forhandlingerne om vor Status som allieret Nation.

Bortset fra den løbende Efterretningstjeneste om mangfoldige Begivenheder, der efterhaanden havde faaet Karakter af gensidig Rutine, kan nævnes, at der ved flere Lejligheder

blev sendt Budskaber fra Kongen af England til Kongen af Danmark, og at Premierminister Churchill f. Eks. i »Kongekrisen« i Efteraaret 1942 sendte en Hilsen til den danske Majestæt, hvori han opfordrede Kongen til under alle Omstændigheder at forblive i Danmark. Ved talrige Lejligheder var Efterretningerne om den tyske Flaades Passage gennem Sundet og Bæltet af Betydning for senere Aktioner, og som særligt interessante Tilfælde, hvor den danske Efterretningstjeneste scorede høje Points, kan nævnes den Forbindelse, der ad denne Vej blev opretholdt mellem Professor Bohr i Danmark og de allierede Atomforskere, inden den danske Professor i Oktober 1943 blev tvunget til at forlade Danmark, samt den betydningsfulde Efterretning om de tyske V 1-Bombeeksperimenter over Østersøen. En af disse Bomber forliste under en Prøveflyvning over Bornholm, og nøjagtige Detailler vedrørende det nye Vaaben kom paa et tidligt Tidspunkt til Englændernes Kendskab, hvad der blev af Betydning for det effektive Forsvar, man senere var i Stand til at etablere, da V 1-Offensiven startede mod London et Aar senere i Juli—August Maaned.

Forberedelse af Sabotage.

Som omtalt i det foregaaende blev der allerede i Efteraaret 1940 fra engelsk Side udkastet Planer om danske Sabotageaktioner. Af flere forskellige Grunde foretrak man fra engelsk Side at tilskynde til Sabotage frem for selv at bombardere de tyske Krigsmaal i Danmark. Hverken Amerika eller Rusland var paa dette Tidspunkt inddraget i Krigsbegivenhederne, og de engelske Luftstridskræfter var fuldt engageret i Forsvaret. Ganske vist var Produktionen i England og paa lend and lease-Arrangementer i Amerika i fuldt Sving, men det var givet, at saasnart de nye Maskiner var til Raadighed, vilde de være fuldt beskæftiget ved Bombardementer af langt vigtigere Maal paa Hovedfronten. Derfor vilde der ikke i lang Tid være Maskiner disponible til Opgaver i Danmark, og da den engelske Krigsledelse samtidig gerne vilde afstaa fra at gennemføre Aktioner over et venligtsindet Land, der ikke kunde undgaa at medføre Katastrofer for den civile Befolkning, gik man kraftigt ind for at opfordre Modstandskredsene i Danmark til at fremskynde Sabotagen. Dette vilde endvidere have den Fordel, at man med forholdsvis ringe Mængder af Sprængstof kunde ødelægge centrale Dele af Virksomheder uden Tab af Menneskeliv, samtidig med at det lokale Kendskab vilde medføre større Sikkerhed og Præcision.

Man erkendte, at Faren for tyske Repressalier kunde gøre Opgaven vanskelig, og at Danskernes Indstilling overfor Sabotagetanken endnu var saa uforstaaende, at disse Kamp handlinger vilde risikere at blive højest upopulære. Efter forskellige Overvejelser blev det derfor besluttet efter Forhandlinger i Stockholm at opfordre Royal Air Force til Demonstrationbombardement over København, ogsaa for at erindre den danske Arbejderbefolkning om, at Krigsproduktion i danske Virksomheder var ensbetydende med en Forhaling af Krigens endelige Udfald, og at Krigsmateriale fremstillet paa danske Fabrikker kunde give Tyskerne Vaaben i Hænde, der vilde medføre Døden for de Landsmænd, der sejlede paa Havene i de Allieredes Tjeneste. Bombardementet tilsigtede ogsaa at minde det danske Folk om, at Udeblivelse af engelske Flyvemaskiner ikke var ensbetydende med, at det var umuligt at kaste Bomber over Danmark, og at den Omstændighed, at dette ikke var sket endnu, ingenlunde betød, at man ikke vilde gaa til Angreb paa et senere Tidspunkt, saafremt det danske Folk ikke selv ydede sit Bidrag i den fælles Sags Interesse. Et lettere Bombardement af Burmeister & Wain blev besluttet og gennemførtes den 27. Januar 1943. Det viste sig hurtigt, at de tilsigtede Virkninger blev opnaaet. Store Kredse af det danske

Folk, der ikke tidligere havde overvejet Situationen, blev vækket af Bombernes Knald til Forstaaelse af Sabotagens Nødvendighed, og da Begivenhederne senere viste, at Danskerne fulgte den engelske Opfordring, blev vi sparet for Luftbombardementer i større Omfang.

Sabotagen havde to Hovedformaal, der blev aftalt dels ved Forhandlinger i Stockholm mellem Repræsentanter fra den danske Modstandsbevægelse og Udsendinge fra det engelske Hovedkvarter og dels ved direkte Forhandling mellem den danske Ledelse og de Mænd, der fra England pr. Faldskærm blev sendt til Danmark. Det ene Maal var Sabotage af Virksomheder, der notorisk arbejdede for den tyske Værnemagt, enten i Danmark eller ved Eksport af Fabrikata fra Danmark til Tyskland. Det andet Maal var Sabotage mod de tyske Forbindelseslinier, dels indenfor Landets egne Grænser og dels for Transporternes Vedkommende frem og tilbage mellem Tyskland og Norge. Dette kunde opnaas ved Blokering af Havne, Sænkning af Skibe, Sprængning af Jernbaner, Ødelæggelse af Jernbanemateriel o. s. v. Koordineringen af disse Aktioner i Forhold til Begivenhederne paa andre Krigsskuepladser blev lagt tilrette ved forskellige Stabsmøder i Stockholm mellem Udsendinge fra de to Lande, og de Planer, der blev lagt, fik stort set en tilfredsstillende Løsning i Praksis. De mange Tilfælde af Jernbanesabotage i Jylland forsinkede eller forhindrede adskillige Divisioners Transport i det afgørende Tidspunkt omkring Invasionen i Nordfrankrig.

De første Forberedelser til Modtagelse af Faldskærmsfolk i Danmark blev arrangeret via Stockholm, men efterhaanden som de hjemlige Organisationer fik Rod og satte Krone, foregik dette i direkte Aftale mellem England og Danmark. Til Brug for dette Arbejde var det nødvendigt at skaffe betydelige Pengebeløb. Af Hensyn til Sikkerheden var det ikke tilraadeligt at foretage Henvendelse til større Kredse, men saavidt muligt at sikre sig de nødvendige Beløb hos enkelte Personer, hvis nationale Indstilling og Diskretion maatte formodes at være betryggende. Bortset fra frivillige Gaver blev det besluttet at tilbyde omtalte Enkeltpersoner en Kredit i London mod at de indbetalte tilsvarende Beløb i danske Penge til de hjemlige Organisationer. Dette var naturligvis en Omgaaelse af gældende Bestemmelser, men en Nødvendighed for Arbejdets Fremme, og Venner af Sagen ydede ved denne Lejlighed værdifuld Tjeneste, da omhyggelig Camouflage af Posteringserne var en Forudsætning. En ikke ringe personlig Risiko var involveret. Tilrettelæggelsen af denne Financiering hørte til Stockholmstabens brogede Virksomhed. De Udlæg, som England ved denne Lejlighed præsterede, blev senere ved Krigens Ophør tilbagebetalt af den danske Stat i Erkendelse af den Forpligtelse, der paahvilede Nationen ved Opgavens Løsning, men som Staten paa Grund af Forholdenes Natur havde været forhindret i at yde sin Medvirken til paa dette Tidspunkt af Krigens Gang.

Pressetjenesten til den frie Verden.

Bortset fra den hemmelige Efterretningstjeneste og de Indberetninger af politisk og økonomisk Karakter, der særlig var bestemt for Udenrigsministerierne i London og Washington, havde Stockholmcentralen en betydningsfuld Opgave ved at forsyne den frie Presse i Verden med Meddelelser vedrørende Forholdene i Danmark. Specielt tog man naturligvis Sigte paa at omtale den aktive Modstand, saaledes at det samtidig kunde støtte vore Forhandlinger om Landets Placering i Rækken af kæmpende Nationer. Som Tilstandene havde udviklet sig i Danmark med tysk Kontrol over de eksisterende Blade og den illegale Presse endnu i sin Vorden, var der ligeledes en Mulighed for at faa hele det

danske Folk i Tale ved at drage Omsorg for, at Meddelelser via Stockholm-London kom til Danskernes Kundskab.

I Krigens første Aar havde vi i dette FormaaIs Tjeneste til vor Raadighed den svenske Presse, i et vist Omfang den svenske Radio, de udenlandske Korrespondenter, der opholdt sig i Stockholm og som snart den vigtigste Formidler af Nyheder: Broadcasting Corporation i London.

Pressetjenesten var til en Begyndelse organiseret paa samme Maade som den militære Efterretningstjeneste. Enkelt personer i Danmark, der havde særlige Forudsætninger for at orientere sig i politiske og økonomiske Spørgsmaal, samlede og sorterede Materialet, hvorefter det ad de samme Kanaler blev »eksporteret« til Sverige, hvorfra den egentlige Redaktion fandt Sted. Vi havde en særlig Aftale med B. B. C., der af Hensyn til Samarbejdet og Virkningsgraden havde første Ret til Materialet. Af mange Grunde gjaldt det om at faa Danskerne til at lytte til Meddelelserne fra Londonradioen, for det første fordi man ønskede at stimulere Modstandsviljen i Danmark ved at underrette Danskerne om Krigens Gang og de Allieredes Tiltro til Sejren trods de mange Nederlag i Opgørets første Faser, dernæst for at indarbejde Londonstemmen i Folks Bevidsthed, saaledes at Tilliden var opbygget til Meddelelserne fra London, naar de endelige Direktiver skulde gives i Afgørelsens Timer. Men den udvidede Lytterskare i Danmark var først og fremmest betinget af de Meddelelser, der kunde sendes om Begivenhederne i Landet selv, og store Anstrengelser blev gjort for at gøre denne Tjeneste saa effektiv og saa hurtig, som det var muligt. Det skal indrømmes, at det maaske aldrig blev saa godt, som det kunde være ønsket, men dels var Trekantvejen via Stockholm naturligvis ikke den hurtigste og ofte noget besværlig, og dels var det i Kraft af Forholdenes Natur ikke altid lige let med fuld Sikkerhed at afkontrollere de mange forskellige Meddelelser, der cirkulerede i Danmark. Endelig medførte Krigen et Utal af forskellige Instanser i London, der først skulde have Adgang til at gøre sig bekendt med Meddelelsernes Karakter og træffe Afgørelser under Hensyntagen til den militære Sikkerhed og politiske Faktorer. Disse mange »Skuffer« fremskyndede ikke Ekspeditionen og medførte fra Tid til anden, at Nyhedsværdien blev temmelig svækket.

For at animere Forretningsgangen skal det gerne indrømmes, at vi ved andre Arrangementer paaførte London en vis Konkurrence med Hensigt. Selv om den svenske Radio i lange Tider meget haardnakket fastholdt, at kun officielle Meddelelser fra Danmark kunde anvendes, lykkedes det dog i visse Situationer gennem T. T. (Tidningernes Telegrambureau) at faa den svenske Radio til at bringe Meddelelser, der var ankommet ad illegal Vej. Dette havde sin omgaaende Virkning. London, der tidligere havde hævdet en Monopolstilling, indsaa Konkurrencefaren og reagerede mere forstaaende.

I samme Hensigt kunde vi fra Tid til anden lade særlige Historier passere via den udenlandske Korrespondentskare i Stockholm, men da dette efterhaanden medførte en betydelig Konkurrencejalousi mellem de paagældende Korrespondenter, valgte vi den Fremgangsmaade at lade en anonym, velinformeret Oversigtsartikel offentliggøre i et svensk Blad, saaledes at samtlige Korrespondenter paa dette Grundlag havde Stof til deres Telegrammer. Den svenske Presse, med Undtagelse af Göteborg Sjöfart- och Handelstidning og enkelte af de mindre autoritetstro Provinsblade, indtog i Krigens første Aar det samme Standpunkt som Radioen kun at offentliggøre Meddelelser, der havde det officielle Danmarks — det vil sige Tyskernes — Tilladelse til at blive offentliggjort. Det er rigtigt, at der blev indrømmet T. T.s Korrespondent i København vidtgaende Muligheder i Sammenligning med Forholdene i andre okkuperede Lande, og at Korrespondenten havde en heldig Haand ved Udnyttelse af de Muligheder, der var givet ham — men stort set gav denne Tjeneste

i hvert Fald ikke et tilstrækkeligt udtømmende og rigtigt Billede af Tilstandene i Danmark. Vi forsøgte til en Begyndelse at interessere de førende svenske Morgenaviser i Stockholm for den illegale Tjeneste, men det eneste Hovedstadsblad, der i Tiden inden den 29. August 1943 vilde risikere at gaa i Samarbejde med os, var den konservative Aftenavis Nya dagligt Allehanda. Ofte skete det, at Danmarks officielle Repræsentant i Stockholm maatte gøre Indvendinger via det svenske Udenrigsministerium overfor Bladets Redaktion, der imidlertid altid kunde klare Frisag ved at henvise til Informationernes Korrekthed.

Pr. 29. August 1943 maatte Tjenesten i denne Forbindelse, som i saa mange andre Forbindelser, helt revideres. Med den forøgede Interesse for den stigende Modstand i Danmark var det Apparat, der var stillet paa Benene, langt fra tilstrækkeligt til at dække Nyhedstjenesten nu, hvor selv den neutrale Offentlighed kunde forstaa, at officielle Meddelelser fra Danmark ikke mere havde nogensomhelst Betydning. Pr. Dato oprettede vi med private Tilskud i Starten Dansk Pressetjeneste, der saa det som sin første Opgave i kontinuerlig Rækkefølge at holde Udlandet nøjagtigt underrettet om Begivenhederne i Danmark. Senere blev Tjenesten udvidet til ogsaa at underrette de udenlandske Legationer om Begivenheder, der af en eller anden Grund ikke egnede sig til Offentliggørelse. Endvidere tilstræbte man at forsyne de illegale Blade i Danmark med Artikler fra de krigsførende Lande, og som speciel Information for Kredse i Danmark, der kunde have Krav paa at være særlig orienteret om Forhold i Udlandet, der kunde faa Betydning for Efterkrigstiden, blev der fremstillet en Publikation, der hed Fremtiden, og som med periodiske Mellemlum blev distribueret til Inderkredsen i Danmark.

Af de ca. 80 landflygtige Journalister, der opholdt sig i Sverige i Krigens sidste Aar, var ca. Halvdelen direkte eller indirekte beskæftiget ved dansk Pressetjeneste, der blev ledet af Erik Seidenfaden og Næsselund Hansen og i hvis Ledelse senere indtraadte Sten Gudme, der længe havde været beskæftiget ved Nyhedstjenesten i London, og Børge Outze, der efter Arrestation var flygtet fra Danmark.

Det skyldes i væsentlig Grad Dansk Pressetjenestes Virksomhed, at Udlandet i Perioden fra 29. August 1943 til Befrielsen den 5. Maj 1945 blev holdt à jour med Modstandskampen i Danmark, og selv om Dansk Pressetjeneste indhentede sine Meddelelser fra utallige Kilder, maa det fremhæves uden Tilsidesættelse af andre Organisationer, at det illegale Nyhedsbureau Information var Nerven og Rygraden i Nyhedstjenesten, ikke alene indenfor Landets egne Grænser, men ogsaa via D. P. T. til Udlandet. Informations Meddelelser naaede næsten uden Afbrydelse dagligt over Sundet fra København til Sverige. Vennerne paa Flyveruterne og Baadruterne gjorde en stor Indsats, og det nye Apparat, der var stillet paa Benene i Stockholm, fungerede efterhaanden saa præcist, at Meddelelser, der den ene Dag var skrevet i København, den næste Dag kunde læses i England, Amerika og Rusland.

Medens Rusland tidligere praktisk talt intet havde hørt om Danmark siden den diplomatiske Forbindelses Afbrydelse ved Tysklands Overfald paa Rusland i Juni Maaned 1941, blev det russiske Nyhedsbureau Tass ved D. P. T.s Oprettelse en af vore mest ivrige og interesserede Abonnenter. Via D. P. T. blev der ligeledes formidlet en særlig Tjeneste til Londonradioen og den amerikanske ABSIE, der ogsaa udsendte fra London, og talrige Kommunikationer fandt Vej til den russiske Radio. Pressetjenestens Betydning blev efter Starten indset af den officielle danske Repræsentation, og betydelige Midler blev udbetalt derfra til D. P. T. af den Kredit, der i Sverige var indrømmet den danske Stat. I Tilslutning til Dansk Pressetjenestes Virksomhed blev oprettet en Billed- og Filmstjeneste. Om

end Udvalget var begrænset, gjorde denne supplerende Tjeneste alligevel overordentlig Nytte ved Avertering af Danmarks Modstandskamp hos Allierede og Neutrale.

Som et effektivt Punktum paa Dansk Pressetjenestes Tilværelse skal omtales den store Reportage, det lykkedes at gennemføre i Timerne efter Budskabet om Tyskernes Kapitulation Natten og Morgendagen den 4.—5. Maj. Med særlig Transport, organiseret af Redaktør Hendil i Malmø, der var Chef for Dansk-Svensk Flygtningetjeneste, og som paa mange Maader havde været D. P. T. behjælpelig, ankom mellem 30 og 40 udenlandske Korrespondenter til København Lørdag Morgen kort Tid inden den officielle Kapitulation, hvor de som D. P. T.s Gæster fik Adgang til at skrive den første Historie om den befriede Hovedstad, endnu inden andre Instanser havde etableret Kontrol. Ligeledes blev der sørget for deres hurtige Tilbagevenden til Sverige, da Telefon- og Telegram-Forbindelsen fra København til Udlandet ikke kunde paaregnes at fungere normalt med det samme. Den danske Frihedsreportage blev et virkningsfuldt Verdensnummer i de allierede Hovedstæders store Aviser.

Vaabenleverancer og Baadtjenester.

I den første passive Periode efter Okkupationen og i den efterfølgende Protesternes Tid var der ingen Anvendelse af Vaaben. Det var først, da Sabotagen skulde forberedes, og da Organisationen af Modstandsgrupperne tog Fart, at dette Spørgsmaal meldte sig for Alvor. Sabotørerne skulde forsynes med Sprængstoffer og Haandvaaben til Angreb og Selvforsvar. Fra det neutrale Sverige kunde der til en Begyndelse ikke være noget Haab om at skaffe Materiale til de aktive Grupper i Danmark, først senere, da Forholdene ændrede sig og den svenske Neutralitet blev et mere elastisk Begreb, kunde Spørgsmaalet rejses i Stockholm. Man var til en Begyndelse derfor udelukkende henvist til at skaffe sig det Materiale, der skulde anvendes, fra det krigsførende England. To Veje stod aabne: Søvejen og Luftvejen. Tilførslerne ad Luftvejen er omtalt andetsteds og skal derfor ikke berøres i denne Forbindelse. Ligeledes har det været omtalt, at enkelte betydelige Transporter fandt Sted via Kontakter i Nordsøen, men da Efterspørgslen paa Vaaben efterhaanden var saa udtalt, og da Leverancerne fra Luften var afhængige af saa mange Forhold, gunstige Vejrperioder og Antallet af Maskiner, der kunde stilles til Raadighed, blev det nødvendigt for Alvor at undersøge Mulighederne for at skaffe Vaaben enten i Sverige eller via Sverige. Det første større Forsøg, der endnu paa dette Tidspunkt maatte gennemføres uden officielle svenske Instansers Mellemkomst, blev gjort i Slutningen af Vinteren 1944. Det lykkedes ved dansk Mellemkomst at formidle en Millionkredit i Sverige, og ved en fingeret Kontrakt til neutralt Udland blev Bestemmelsesstedet for Leverancen af flere Tusinde Maskinpistoler camoufleret. Det var fortsat nødvendigt at gaa yderst varsomt med sine Hensigter, og Tiden trak ud, inden Afskibningerne fandt Sted, men det lykkedes, og hele Sendingen ankom velbeholden i Løbet af Aaret til Fordeling i Danmark efter den hjemlige Distributionsplan, der var aftalt med Frihedsraadet. Naar det tidligere er sagt, at dette Indkøb fandt Sted uden svensk officiel Tilladelse, for ikke at kompromittere Regeringsinstanserne i Sverige, maa det tilføjes, at Afskibningerne fra Kysten var kendt for enkelte Myndighedspersoner, der herved ydede Danmark en stor personlig Tjeneste. Men Behovet for Vaaben var stadig accelererende, ingen kunde vide, hvorledes Krigens Slutfase vilde forløbe i Danmark. Det kunde tænkes, at Tyskerne vilde fortsætte Modstanden, selv om Centralledelsen i Tyskland brød sammen, og at dette vilde ske, endnu inden de sejrende allierede Hære kunde naa de

danske Grænser. Bevæbningen af Hjemmestyrkerne var derfor et stadig presserende Problem, samtidig med, at det kneb for Sabotagegrupperne at blive tilstrækkeligt forsynet med Vaaben ad Luftvejen.

Under en Konference i London i Efteraaret 1944 forhandlede vi derfor om Muligheden af at faa engelske Vaaben og Ammunition med Skib over Nordsøen gennem den tyske Blokade i Skagerak til svensk Havn, hvorefter Omladning vilde finde Sted til de illegale Baadtransporter, der gik paa Danmark. Saavel Englænderne som Amerikanerne var i Krigens Opløb interesserede i dette Forslag til Aflastning af Luftvaabnets Transporter, og man besluttede at iværksætte Planerne. Sir George Binney, der havde spillet en afgørende Rolle ved de norske Baades Flugt fra Göteborg Havn, og som senere havde organiseret det dristige Eksperiment, hvor specieltbyggede Fartøjer gik gennem Minespærringen fra Skagen til Norge, for i Lysekil at afhente svenske Kuglelejer til den allierede Krigsførelse, blev konsulteret og indvilgede i paa de forestaaende Overfarer i Vinteren 1944—45 at medføre Vaaben og Ammunition til den danske Modstandsbevægelse. Hjemvendt fra Forhandlingerne i London underrettede vi de svenske Myndigheder om de Transporter, der forestod, og bad om Tilladelse til at disse maatte finde Sted via svensk Havn. Denne Tilladelse blev givet, og da Vejret og Maanen ved to Lejligheder i Vintermaanederne gav os en Chance, blev Operationerne gennemført uden andet Uheld end, at en af tre tungtlastede Blokadebrydere ved Hjemrejse fra Sverige til England gik tabt, uden Tab af Menneskeliv, ved Kollision i daarligt Vejr. En samlet Last paa et Par Hundrede Tons af Vaaben og Ammunition naaede ad denne Vej gennem de tyske Spærringer til de danske Modstandsgrupper. Denne Transport, der ikke har mange Analogier i Krigstjenesten paa Havene, indbragte de modige Søfolk den højeste Anerkendelse i England. I Danmark har Aktionen hidtil ikke været meget kendt og beklageligvis vil den danske Anerkendelse til Ekspeditionens søgaaende Chef aldrig kunne naa ham, da han efter Krigens Ophør paa Fart over Nordsøen paa-sejlede en Mine og omkom.

Men der var stadig Brug for at skaffe Vaaben til Grupperne i Danmark. Enhver kunde indse, at Krigen nærmede sig sin Afslutning, men ingen turde have nogen sikker Mening om, hvorledes Afgørelsen vilde forløbe. Ganske vist var betydelige Mængder i den sidste Tid kastet fra Luften og dette sammenholdt med de andre Transporter gav en væsentlig Forbedring i Situationen, men langt fra fuld Dækning til de Opgaver, man maatte forberede sig paa at løse. Den svenske Regering havde forlængst indvilget i at udruste den danske Brigade, der var under Uddannelse i Sverige, men endnu havde man ikke bedt de officielle Myndigheder om Vaaben til Udsmugling og Forsyning til Kampgrupperne i Danmark. I de første Maaneder i 1945 skønnede vi imidlertid, at Tidspunktet var inde til ogsaa at bede om denne Hjælp. Med Udgangspunkt i den Kredit, der var bevilget for danske Indkøb i Sverige, anmodede vi paa Frihedsraadets Vegne den svenske Forsvarsminister om Tilladelse til Indkøb af Ammunition og om Levering fra de svenske Armédepoter af Maskingeværer og Haandgranater, tilstrækkeligt til at give fuld Dækning for Modstandsgrupperne i Danmark, saafremt det skulde komme til aaben Kamp. Den svenske Krigsminister gav paa Regeringens Vegne Chefen for Forsvarsdepartementet, General Ehrens-vård, Ordre til at forhandle med de danske Instanser om disse Leverancer og saavidt muligt efterkomme de Ønsker, der blev fremsat. Det lykkedes i den elvte Time at faa Hovedmængden af Vaaben og Ammunition skaffet tilveje og afskibet til Fordeling i Danmark.

Denne vigtige Del af Stockholmscentralens Virksomhed kunde ikke være gennemført uden Bistand fra et Net af illegale Baadruter, etableret mellem Danmark og Sverige. I et andet Kapitel vil disse Ruter blive gjort til Genstand for nærmere Omtale, men der skal

her erindres om, at der, bortset fra de illegale Ruter, der som særligt Formaal havde at transportere Flygtninge fra Danmark til Sverige og Folk i særlig Mission fra Sverige til Danmark, samt Transport af Efterretninger og Meddelelser og andet Materiale af vigtig Karakter, var etableret særlige Vaabenruter under Militærets Ledelse. De andre illegale Ruter, der var af civil Karakter, deltog fra Tid til anden ogsaa i Vaabentransporterne. Særligt gjorde dette sig gældende for den Rute, der sejlede fra svenske Havne til nordjydske Kontaktsteder. Det var et ikke ubetydeligt Supplement til de øvrige Vaabentransporter, der blev effektueret ad denne Forbindelsesvej. Hovedsædet for de illegale Baadtransporter paa den svenske Side var ellers i Malmø, hvor der siden Oktoberdagene i 1943 var opstaaet flere Ruter i Samarbejde med Afskibningsorganisationerne i Danmark. Transporten af de forfulgte Jøder i Oktober 1943 havde endnu en temmelig uorganiseret Karakter, men betydelige Midler blev ad privat Vej stillet til Raadighed for dette Arbejde, og efterhaanden som Maanederne gik, var der fast Rutetjeneste fra Sverige enten for at kontakte danske Skibe i indenrigs Fart eller for at sejle direkte til de danske Kyster fra flere Udfaldsporte, saaledes foruden Malmø et Par Ruter med fast Station i Helsingborg og Göteborg. Koordineringen af dette Arbejde fandt Sted fra Stockholm, medens den selvstændige Ledelse af Ruterne Virksomhed iøvrigt helt var lagt i de lokale Organisationers Hænder. Hovedparten af de meget betydelige Midler, der maatte fremskaffes for at holde Sejladsen i Gang, skete paa privat Initiativ, men i de sidste Maaneder af Krigen fik den illegale Trafik mellem Sverige og Danmark ligeledes Tilskud af offentlige Midler via Gesandtskabet i Stockholm.

Forholdet til Udlandet.

I Modsætning til andre Lande som Tyskland overfaldt, skete der ikke noget Regeringskifte i Danmark, og Landets Statsoverhoved, den danske Konge, tog ikke Flugten til Udlandet. Der var for Danmarks Vedkommende heller ikke nogen Krigserklæring til Berlin, og Forbindelsen mellem den danske Regering og dens officielle Repræsentanter i Udlandet blev delvis opretholdt.

Den eneste, der officielt demonstrerede, var den danske Gesandt i Washington, Minister Henrik Kauffmann, der med det samme erklærede, at han ikke mere kunde tage Ordre fra København, da Regeringen i Danmark var under Tyskernes Kontrol. Minister Kauffmann, der saaledes blev Danmarks første officielle Modstandsmand, vandt ved denne Beslutning stor Respekt hos Vestmagterne, og Præsident Roosevelt udtalte, at man fortsat vilde anerkende Gesandten som Danmarks Repræsentant i Washington. I det krigsførende London skete ingen lignende Demonstration; først senere erklærede det danske Gesandtskab sig frit stillet, og det varede derfor ikke længe, før man i de Kredse, der beskæftigede sig med Forholdene i Danmark, udkastede den Tanke, at det vilde være værdifuldt at opfordre Personer i Danmark, til hvem man havde særlig Tillid, til at komme til London for at raadgive de engelske Myndigheder i den nye Situation, der var opstaaet. Det var naturligvis ikke Tanken at oprette en Eksilregering, men man ønskede Personligheder, repræsenterende Sagkundskab og forskellige Grupper, der kunde medvirke i det Arbejde, der forestod for Danmarks senere Befrielse. Det blev i første Omgang foreslaaet at opfordre den konservative Politiker Christmas Møller, der allerede paa mange Maader havde taget klar Stilling til Tyskerne. Samtidig vilde man gerne have en Repræsentant for Danmarks 500.000 Arbejdere, og Henvendelser i dette Formaalets Tjeneste blev foretaget via Stockholm i det

tidlige Foraar 1941. Det gav ikke i første Omgang noget Resultat. I Efteraaret 1941 blev Spørgsmaalet taget op paany, og Christmas Møller erklærede sig villig til at rejse til London, medens Socialdemokraterne fortsat ikke ønskede at sende nogen Repræsentant. Paa dette Tidspunkt eksisterede ikke nogen egentlig illegal Baadtransport, men vi havde Forbindelse med visse Fartøjer, og en af disse Skibsførere erklærede sig villig til at transportere Christmas Møller og Familie illegalt fra Danmark til Sverige. Forhandlingerne trak imidlertid i Langdrag, og den strenge Isvinter forhindrede Sejladsen indtil Foraaret 1942. I den mellemliggende Tid havde den danske Legation under Grev Reventlow i London erklæret sig frit stillet, og Forudsætningerne var saaledes væsentligt forrykkede, da Christmas Møller i Maj Maaned 1942 via Sverige ankom til London. Transporten gennem Sverige fandt Sted uden om de svenske Myndigheder, og først ved Christmas Møllers Radiotale fra London blev Begivenheden kendt udenfor den Kreds, der havde haft med Rejsens Arrangement at gøre. Det lykkedes Tyskerne at efterforske Christmas Møllers Færden i Danmark, og Kaptajn Schmidt og Besætning, der havde transporteret den danske Politiker fra Nordjylland til Göteborg, blev arresteret. I Göteborg blev Christmas Møller og Familie smuglet i Land og med falske Papirer passerede han Kontrollen i Stockholm Lufthavn efter et kortvarigt Ophold som Gæst hos den engelske Legation. Ved Grev Reventlows Beslutning var den diplomatiske Status som sagt blevet forbedret, alligevel ventede der Christmas Møller store og betydningsfulde Opgaver i England, men Beretningen derom vil blive fortalt andetsteds.

Som Forholdene udviklede sig blev Stockholm et Clearing-House for utallige Efterretninger. Da vor Forbindelse med Ulandet, det Udland, der ikke stod under Tyskernes Kontrol, var blevet saa stærkt begrænset efter Okkupationen, var det nødvendigt at etablere særlige Forbindelsesveje til de allierede Regeringer, og Stockholm var den nærmeste Mulighed uden for Danmark, hvorfra en saadan Tjeneste kunde organiseres. Det gjaldt om at holde vore Repræsentanter i de krigsførende Hovedstæder informeret om de virkelige Tilstande i Danmark; den officielle Politik, der blev ført fra København, kunde maaske forklæres, men ikke umiddelbart forstaaes, og Indberetninger og Rapporter maatte fremskaffes i første Omgang til de engelske og amerikanske Regeringer og deres militære Stabe, men samtidig tilstræbte man at opretholde Forbindelse med andre frie Regeringer, f. Eks. den norske og den polske. Den officielle danske Repræsentation i Stockholm tog ikke noget Skridt i denne Retning, og Bestræbelserne herfor blev ligesom det øvrige organisatoriske Arbejde i Sverige for den danske Frihedsbevægelse centraliseret i Sibyllegatan 13.

En Strøm af Papir omhandlende Indberetninger af samtlige Forhold vedrørende Danmark cirkulerede frem og tilbage via Centralen i Stockholm, og holdt de paagældende Myndigheder, saavidt det overhovedet var muligt, underrettet om Begivenhedernes Gang. Dette var en Tjeneste, supplerende de militære Efterretninger, som vi tidligere har omtalt. Et særligt Rapportforhold blev oprettet til Christmas Møller personlig i London, og via den amerikanske Legation i Stockholm og State Department i Washington forsøgte vi samtidig at holde Minister Kauffmann informeret. Ogsaa med den norske Legation i Stockholm var der et intimt Samarbejde, og paa et senere Tidspunkt, da den finske Situation blev aktuel, holdt vi Forbindelse med den finske Opposition, de saakaldte »33«. Denne private Udenrigstjeneste fik efterhaanden mere Form, og da Frihedsraadet havde taget Ledelsen i Danmark, blev Stockholmkontoret Raadets Repræsentant i Forholdet til Ulandet, et Arbejde, der efterhaanden fik en vidtfavnende og for Landets Status betydningsfuld Karakter. Da et af Frihedsraadets Medlemmer, Ingeniør Erling Foss, i Vinteren 1944 blev nødsaget til at forlade Danmark efter Arrestation og Mordforsøg, blev han i særlig

Grad knyttet til denne Virksomhed, og for Alvor blev det overvejet paany at genoptage den diplomatiske Forbindelse med Rusland, der som sagt havde været afbrudt siden Fjendtlighederne var begyndt ved Tysklands Overfald paa Rusland i Juni Maaned 1941. Andre af Raadets Medlemmer, saaledes f. Eks. Frode Jakobsen og Arne Sørensen, aflagde Besøg i Stockholm, og Forhandlinger blev indledt med Madame Kollontaj og den russiske Legationsraad Simonev. Disse Forhandlinger gav forholdsvis hurtigt et Resultat. Regeringen i Moskva erklærede sig villig til at modtage en Repræsentant for det kæmpende Danmark, det vil sige en Udsending fra Frihedsraadet. Nogle Uger senere var der givet Agrément for Biblioteksdirektør Th. Døssing, der i April Maaned 1944 illegalt blev transporteret med sin Frue fra Danmark til Sverige. Døssing havde paataget sig den betydningsfulde Mission, endskønt flere i hans nærmeste Familie var arresteret af Tyskerne og deporteret til tyske Koncentrationslejre. Dette gjorde et stærkt Indtryk i Moskva, og allerede ved Ankomsten til Stockholm fik Ministeren en hjertelig Modtagelse af den russiske Regerings Repræsentanter. Efter en Rejse via London og videre med Flyvemaskine gennem det tilbageerobrede Middelhav, ankom Døssing til Moskva i Sommeren 1944, hvor han som Repræsentanten for det kæmpende Danmark fik tildelt fulde diplomatiske Rettigheder. Russerne gav Tilladelse til, at Minister Døssing holdt Forbindelse med Frihedsraadets Repræsentanter i Stockholm og saaledes var Moskva inddraget i det Net, hvis Linier krydsede hinanden i Sverige.

Under Krigsaarene blev der med hyppige Mellemlum afholdt talrige Konferencer i Stockholm med Udsendinge hjemmefra og den lokale Stab i Sverige og med Udsendinge fra de allierede Hovedstæder, hvor Forhold af militær, politisk og erhvervsmæssig Interesse blev gennemgaaet. Men den første egentlige Konference mellem Lederne af det Arbejde, der blev foretaget paa den danske Udefront, blev afholdt i London i Efteraaret 1944. Forud for denne havde Repræsentanter fra de danske Legationer i Washington, Reykjavik, London og Stockholm været samlet til et Møde i den engelske Hovedstad. Paa Konferencen i September deltog Minister Kauffmann fra Washington, Christmas Møller og Grev Reventlow fra London samt Repræsentanter fra Special Forces og Undertegnede som Repræsentant fra Frihedsbevægelsens Arbejde i Sverige. Ønsker og Henstillinger, som man vilde fremføre for den kommende danske Regeringsmyndighed vedrørende Genoptagelsen af Forbindelsen med Udlandet efter Tyskernes Kapitulation, blev udarbejdede. Endvidere stod forskellige Spørgsmaal af militær og økonomisk Karakter paa Dagsordenen, og ved Forhandlingernes Afslutning rejste Stockholmrepræsentanten med Moskitojager fra Skotland til Sverige og herfra videre til Danmark med en af de illegale Transporter for at aflægge Rapport for socialdemokratiske og konservative Politikere, Militærpersoner og Frihedsraadet.

I de første Maaneder af 1945 var Stockholm Samlingsstedet for talrige Konferencer. Christmas Møller, der tidligere havde haft Vanskelighed ved at faa udvirket sin Indrejsetilladelse til Sverige, kom til Stockholm og nogle Uger senere ankom Minister Døssing via Finland til den svenske Hovedstad. Ligeledes kom Forhandlere fra Danmark, saaledes endnu engang de ovennævnte Medlemmer af Frihedsraadet og den kommunistiske Repræsentant Alfred Jensen. Det konservative Folkeparti søgte ligeledes ved denne Lejlighed direkte Kontakt med Christmas Møller ved Folketingsmand Axel Møller. Frihedsraadets Program for den nærmeste Efterkrigstid vedrørende Regeringens Sammensætning, Retsopgøret og Arrestationerne samt andre Forhold blev gennemgaaet ved disse Lejligheder og efter afsluttende Forhandlinger rejste Repræsentanterne fra Moskva og London tilbage for at informere de respektive Regeringer. Dette var den sidste Konference mellem Ude- og Hjemmefront, inden Befrielsen var en Kendsgerning.

Til en Begyndelse var der ingen Forbindelse mellem Frihedsbevægelsens Repræsentation i Sverige og de svenske Myndigheder. Forholdene ude i Verden var for usikre til, at et saadant Samarbejde kunde indledes under Hensyntagen til den svenske Neutralitetspolitik. Den danske Frihedsbevægelses Repræsentanter i Sverige maatte derfor til en Begyndelse arbejde efter de samme Metoder, der blev anvendt i Danmark, og den nærmere Kontakt med de svenske Myndigheder blev først etableret i de bevægede Dage omkring den 29. August 1943, da Flygtningestrømmen fra Danmark tog et kolossalt Opsving. Ved denne Lejlighed ydede Svenskerne al tænkelig Hjælp, men det senere Arbejde vedrørende de danske Flygtninge blev underlagt det danske Gesandtskabs Flygtningekontor og havde saaledes intet direkte at gøre med Modstanden i Danmark. Den svenske Minister i København, von Dardel, havde imidlertid paa et tidligere Tidspunkt været i Stand til at gøre Modstandsbevægelsen i Danmark nyttige Tjenester, og denne Virksomhed blev udvidet efter ovennævnte Dato.

De svenske Myndigheder havde imidlertid vanskeligt ved at akceptere det anonyme Instrument, der hed Frihedsraadet, men for at hjælpe paa Indstillingen og i højere Grad bringe den socialdemokratiske Regering i Sverige til Forstaaelse af Kampens Vilkaar i Danmark, rejste Hans Hedtoft til Stockholm for at tale med sine svenske Kolleger, først og fremmest Statsminister Per Albin Hansson. Dette udbyggede Kontakten og Arbejdsmulighederne, ikke mindst vedrørende den illegale Baadtrafik og Vaabentransporterne. I Krigens Slutfase var der herefter etableret en ganske nær Forbindelse mellem den danske Frihedsbevægelse og den svenske Regering og de svenske Forsvarsmyndigheder. Adskillige Forhandlinger blev ført med Statsministeren, Udenrigsminister Günther, Forsvarsminister Skiöld, Socialminister Möller (der paa et tidligt Tidspunkt havde vist den danske Frihedsbevægelse stor Forstaaelse), Justitsminister Bergqvist, og andre af Regeringens Medlemmer samt Generalerne Jung og Ehrensvärd. Disse Forhandlinger vedrørte ogsaa den danske Brigades Udskibning fra Sverige i det rette Tidspunkt og i de sidste Uger Grev Bernadottes Hjælpeaktion til de danske og norske Fanger i de tyske Koncentrationslejre samt Muligheden af en svensk Militærintervention, saafremt der ved Tyskernes Kapitulation fortsat skulde være Kamphandlinger i Danmark, som den danske Undergrundshær ved mulig Udeblivelse af allierede Styrkers Ankomst i rette Øjeblik, ikke vilde være i Stand til at klare alene. Der blev fra svensk Side truffet visse afgørende Dispositioner til at være klar i en saadan Situation.

Danskerne i Sverige.

Vi har i det tidligere omtalt Dansk Pressetjenestes Virksomhed og de forskellige Kontakter, der via Sverige blev sluttet med Udlandet. Ligeledes er det nævnt, hvorledes Gesandtskabet ved de mange Flygtninges Ankomst efter Begivenhederne den 29. August organiserede Hjælpen til de mange Tusinde Mennesker, der tvunget af Forholdene var blevet nødt til at forlade Danmark. Da dette sidste Arbejde imidlertid ikke havde nogen direkte Tilknytning til Kampen, vil der ikke ved denne Lejlighed fremkomme nogen nærmere Redegørelse for denne Virksomhed.

Med de efterhaanden talrige Forgreninger og den mangesidige Arbejdsfordeling, der udviklede sig i Danmark, var det nødvendigt af Hensyn til Arbejdets Koordinering at samle Repræsentanterne for de i Danmark illegalt arbejdende Grupper i et Slags Repræsentantskab, der blev kaldt for Kontaktudvalget. Dette blev paa Arne Sejrs og Svann Seehusens

Initiativ oprettet i Stockholm i det tidligere Foraar 1944 og repræsenterede efterhaanden samtlige Afskygninger af Virksomheden i Danmark. Kontaktudvalget, der afholdt hyppige Møder, traadte ligeledes i Forbindelse med de officielle danske Myndigheder i Sverige og fungerede snart som Frihedsraadets Arbejdsudvalg i Sverige. Blandt Udvalgets Funktioner var Kontrol med de illegale Hjemrejser til Danmark og mistænkelige Personer, der ad samme Vej fra Danmark kom til Sverige, i de fleste Tilfælde i den Hensigt at spionere paa det danske Organisationsarbejde og i det hele taget infiltrere i den svenske Virksomhed, der bistod Kampen derhjemme. Endvidere paatog Kontaktudvalget sig ved forskellige Underudvalg at overtage Forsendelsen af Nyhedsstof ude fra Verden til de illegale Blade i Danmark og Forsendelsen af Materiale til de danske Politiforlægninger (Den danske Brigade) i Sverige. De fleste Ønsker hjemmefra, der kunde vedrøre personlige Oplysninger eller Fremskaffelse af Artikler, som Hjemmefronten havde Brug for, blev ekspederet via Kontaktudvalget. Alle løbende Sager af Betydning og mange Tvivlsspørgsmaal blev afgjort af Udvalgets Medlemmer. Et stort Arbejde blev udført i Forbindelse med Rekruttering af Mandskab til Brigaden. Udadtil var Kontaktudvalget ikke kendt som Organ, men det var anmeldt overfor de svenske Myndigheder, der støttede dets Funktioner, og fra det danske Gesandtskab oppebar Udvalget fra sin Start et betydeligt Tilskud af officielle Midler. Arbejdet forløb i største Harmoni, og selv om mange udenforstaaende fra Tid til anden maaske kunde føle sig irriteret over Kontaktudvalgets Indgriben og Vejledning, er det givet, at denne Organisation i væsentlig Grad bidrog til, at det lykkedes at samle alle Kræfter i eet Formaalets Tjeneste og i afgørende Situationer altid hale i den rigtige Ende af Tovet.

Den samlede Organisation i Sverige, der talte det største Antal Medlemmer, som var fuldt beskæftiget i Sagens Tjeneste, var den danske Brigade, der blev oprettet efter norsk Forbillede i Efteraaret 1943 i Forstaaelse med de svenske Myndigheder. Tanken var naturligvis at uddanne og udruste de mange vaabenføre Mænd i Flygtningenes Rækker til i den givne Situation at komme Hjemmefronten til Hjælp i virkelige Kampopgaver. Maalet var endvidere at faa denne Styrke gjort saa mandstærk som mulig, og at opnaa allieret Status, saaledes at Brigadens Indsats vilde blive en Del af de allieredes Krigsførelse. Vidtgaaende Indrømmelser var imidlertid nødvendige af Hensyn til den svenske Neutralitet, og først ved Nytaarsskiftet 1944—45 var det almindelig kendt, hvad der var Styrkens egentlige Formaal.

Chef for Brigaden blev Generalmajor K. Knudtzon, der hjemmefra havde faaet tildelt denne Opgave og illegalt ankom til Sverige nogle faa Maaneder efter Beslutningen om Formering af disse Styrker. I et Tilbageblik over Brigadens Tilblivelse udtalte General Knudtzon: »Vi ønskede at udføre et stilfærdigt og beskedent Arbejde for at gøre vor Indsats for Landet i nøje Tilknytning til Modstandsbevægelsen derhjemme og i Haabet om sammen med denne at faa Lov til at kæmpe mod Fjenden. Dette Haab blev beskæmmet, men det bør vides, at den Hjælp, som Sverige ydede Danmark ved at tillade Oprettelsen af en væbnet Styrke og ved at afgive store Mængder af Materiel, i høj Grad bidrog til at lette Reorganisationen af Hærens og Flaadens Styrker efter Befrielsen . . .«.

Det er ogsaa sikkert, at hvis det i Kaos-Situationen ved Tysklands Sammenbrud var kommet til virkelig Kamp i Danmark, ikke mindst i Hovedstaden, vilde disse veltrænede Soldater, opøvede i Gadekampe igennem Maaneder, for manges Vedkommende i mere end et Aar, have kunnet yde Modstandshæren en uvurderlig Støtte. For dem, der kæmpede hjemme, maatte det være en Tryghed at vide, at denne Hjælp stod rede paa den anden Side af Sundet, og at alle Foranstaltninger var truffet til, at næsten 4000 Mand hurtigt kunde sættes over.

Det kom ikke til Kamp, men Brigadens Indsats blev alligevel ikke overflødig. Soldaterne i denne Styrke var umiddelbart efter Befrielsen Danmarks eneste fuldt uddannede Soldater, og de blev bl. a. tildelt Hæderspladsen som Vagt ved Danmarks Sydgrænse.

Andre og mere kompetente Personer har skrevet om Brigadens Tilblivelse og Mandskabets Uddannelse («Den danske Brigade», Hirschsprungs Forlag). For mit eget Vedkommende vil jeg derfor nøjes med at redegøre for de Situationer, hvor jeg som Frihedsbevægelsens Repræsentant i Sverige havde Adgang til direkte at beskæftige mig med Forhold vedrørende Brigaden.

Inden den 29. August 1943 kom adskillige danske Flygtninge til Sverige for at melde sig til Krigstjeneste hos de Allierede. Det lykkedes for flere at komme videre med Kurermaskine fra Stockholm til Skotland. Særlig havde man Kik paa Folk, der paany kunde sendes tilbage til Danmark for at deltage i Arbejdet bag Linierne. Den engelske Skole var haard og lang, og det var ikke alle, der bestod Prøven. Andre blev udtaget til Krigstjeneste foran Linierne, og flere har gjort sig fordelagtigt bemærket, saaledes er det eneste Victoria Kors, den engelske Konge har tildelt en Udlænding, vundet af Danskeren Anders Lassen under Kampene i Norditalien, hvor han faldt under Storm paa en fjendtlig Stilling.

Transporten fra Sverige til England var imidlertid vanskelig, og kun et Faatal kunde gøre sig Haab om at komme videre. Tyskerne havde som bekendt Luftherredømmet over Danmark og Norge, og Maskinerne, der landede i Sverige paa neutralt Omraade, havde ikke Tilladelse til at medføre nogen Bevæbning. Flertallet af danske Officerer maatte derfor finde sig i at forblive i Sverige sammen med de andre Flygtninge, blandt hvilke der var mange, der allerede ved deres Indsats i Danmark havde vist, at de forstod, hvad det drejede sig om, og netop som Følge af denne Indsats var blevet tvunget til at søge Landflygtigheden i det neutrale Land. Af Hensyn til den svenske Politik blev de omtalte »Politilejre« underlagt den svenske Civiladministration. Dette medførte paa den anden Side en Vanskelighed ved at faa de danske Styrker i Sverige anerkendt af den allierede Overledelse som en strategisk Reserve, der kunde regnes med i en given Situation. Det er indlysende, at General Eisenhowers Stab ikke kunde være synderlig interesseret i Mandskab, der udelukkende blev trænet til Politisoldater og hvis Uddannelse og Udrustning ikke var af en saadan Art, at det kunde indgaa som et integrerende Led i den fælles Krigsanstrengelse. Det var Kampen og dens Afgørelse man var interesseret i, og indtil videre ikke et Stykke politimæssigt Efterkrigstidsarbejde. Efter Indbydelse af SHAEF (Supreme Headquarters Allied Expeditionary Forces) aflagde jeg i August-September 1944 et Besøg i London, hvor jeg blandt andre Punkter paa Dagsordenen ogsaa havde til Opgave at udvirke SHAEF.s Anerkendelse af den danske Brigade (Danforce), samt at overveje den rettidige Udløsning af Korpset fra Sverige, saafremt Situationen skulde kræve dets Tilstedeværelse paa dansk Grund med kort Varsel. Det lykkedes at faa Sagen afgjort, ikke mindst da man ogsaa hjemmefra havde anerkendt Brigaden som en Kampformation og ikke som et Politikorps. Det blev bebudet, at den General — General Dewing — der var udset til at være Chef for den engelske Mission til Danmark, vilde komme til Sverige for nærmere at orientere sig om Forholdene indenfor Brigaden. Ligeledes blev det ordnet, at en vis Del af den manglende Udrustning, med forventet Tilladelse fra svensk Side, kunde transporteres ad Luftvejen til Sverige.

I December 1944 aflagde General Dewing sit første Besøg i den svenske Hovedstad, og de nødvendige Aftaler blev sluttet. Det kunde herefter meddeles det frivillige danske Mandskab, at de var en integrerende Del af den allierede Krigsmaskine, at de var underlagt Frihedsraadet, der igen var underlagt SHAEF, og da General Eisenhower stod i Spid-

sen for SHAEF, var de ikke alene danske Soldater, men ogsaa Eisenhowers Soldater. Ligeledes kunde man meddele, at der var truffet betryggende Garantier for, at Udløsning af Korpset vilde finde Sted i det Øjeblik Frihedsraadet derhjemme og den allierede Overkommando derude ønskede Styrkerne i Aktion.

Med den tyske Modoffensiv i Ardennerne ved Juletid 1944 var det givet, at Krigens endelige Afslutning vilde blive udsat endnu i nogen Tid, og det blev derfor besluttet at gøre en ekstra Anstrengelse for at hverve nyt Mandskab til Brigaden. Indenfor de Kadrer, der var opbygget, var der endnu Plads til 1000—1200 Mand. I et Samarbejde mellem samtlige Instanser i Sverige lykkedes det at skaffe dette yderligere Kontingent, saaledes at man med fuld Ret kunde anvende Betegnelsen Brigade for den Styrke, der nu var stillet paa Benene.

Da General Dewing den 14. April 1945 paany kom til Sverige og dennegang ikke som Repræsentant for SHAEF, men som direkte Udsending for Chefen for den 21. Armégruppe, Feltmarskal Montgomery, var den danske Brigade saaledes naaet op paa den talmæssige Styrke, som der var Muligheder for i Praksis. Begivenhederne paa Fronterne var nu i fuldt Skred, og ingen kunde være i Tvivl om, at den store Dag nærmede sig i hastigt Tempo.

Ved en Forhandling med General Dewing og General Knudtzon havde vi paany Lejlighed til at gennemgaa Arrangementet for Korpsets Udløsning. Endnu om Tirsdagen den 1. Maj opholdt General Dewing sig i Stockholm, hvorfra han havde foretaget en Inspektionsrejse til de danske Styrker, der allerede paa dette Tidspunkt laa opmarcheret i Sydsverige. Daarligt Vejr udsatte hans Afrejse endnu en Dag, og først om Torsdagen kom han til London. Fredagen den 4. Maj var han hos Montgomery og Lørdag Formiddag landede han sammen med sin Stab og Chefen for den Sektion af Special Forces, der havde med Danmark at gøre, Commander Hollingworth, paa Flyvepladsen i Kastrup. Den danske Brigade var paa dette Tidspunkt paa Vej over Øresund og gjorde Landgang i Helsingør.

Det blev ikke den forventede Kampsituation, som man havde forberedt sig til, men Brigaden havde i hvert Fald den Tilfredsstillelse ikke at være blevet glemt, hvis det skulde være kommet til Kamp. Den havde ogsaa den Tilfredsstillelse at vide, at den var blevet fuldt anerkendt af de Allierede.

KAMPEN MOD STIKKERNE

Af Redaktør **KNUD BIDSTRUP**

Det blev efterhaanden noget dagligdags i det besatte Danmark: En fredelig Gade med fredelige Mennesker, der haster til og fra Arbejdet, gaar i Butiker eller Biograf og har hver sit at tænke paa ... et Pistolskud ... et Legeme, der falder tungt mod Fortovet, og en Cyklist, der suser omkring det nærmeste Gadehjørne med det ene Ben slæbende mod Asfalten som en Styrestang i Svinget. Det var vistnok en barhovedet ung Mand i Cotton-Coat ... eller havde han maaske Hat og sort Regnfrakke paa? Man saa det ikke saa nøje, faktisk sender man ikke andet til den Affære, end at man hørte Knaldet. Man stimler heller ikke sammen om Liget af Stikkeren, fra hvis Hoved Blodet siver i en Strime mod Rendestenen. Det er bedst ikke at have set noget og at komme af Vejen hurtigst muligt ...

Forhen kunde en Mand, der stillede sig op og stirrede intenst paa Raadhustaaet, samle et Opløb paa faa Minutter. Nu vækker et Drab paa aaben Gade tilsyneladende ikke større Opsigt. Er det Udtryk for en voldsom Mentalitetsforskydning hos Danskerne? Nej, Folk er næppe blevet saa sløve, som de ser ud til — selv om et Drama, der gentages Dag efter Dag, naturligvis bliver mindre og mindre dramatisk for hver Gang — men Krig er Krig sæsonnerer man, og den underjordiske Krig, der føres i Danmark, kræver, at ogsaa Nonkombattanterne spiller deres Rolle. Man har lært at ære Nysgerrigheden og har fundet frem til en fornuftig Udlægning af Kongens Bud om at bevare Ro og Værdighed!

Heller ikke de tyske Soldater paa Gaden reagerer. Denne Krig uden Fronter, Strækmarch og præjsiske Kommandobrøl er ikke deres Sag og fylder dem med en Uhygge og en hemmelig Angst, som — hvis man kunde læse deres Tanker — sikkert vilde vise sig at være en del overdreven. De lusker nedad Sidegaderne og skal ikke rodes ind i noget.

Det er hændt, at en nidkær Hitlersoldat har følt sig forpligtet til at forsvare den tyske Krigsære, selv om denne var deponeret hos en dansk Stikker, og det har medført disse eklagelige Tilfælde, hvor det har været nødvendigt at suspendere Reglen om ikke at skyde paa tyske Soldater, en Regel, som ellers er blevet nøje overholdt af Modstandsbevægelsens Folk.

Et Par Dage senere kan man læse om Stikkerens Død i Avisen — blot nogle faa Linjer, emt inde i Bladet og med tydeligt Præg af at være »made in Germany«. Terminologien er

for den trænedede Avislæser en Bekræftelse paa, at der virkelig foreligger en Stikkerlikvidering. Der tales om cyklende Snigmordere, som har dræbt en Mand bagfra med Skud gennem Hovedet. Havde der været Tale om et af Tyskernes Clearingmord paa sagesløse danske Borgere, var der blevet anvendt mere neutrale Udtryk som »Drab« og »Revolvermænd«.

500 Stikkere likvideret.

Den Foragt, Tyskerne hyklede overfor Modstandsbevægelsens Metoder i Kampen mod Stikkerne, blev ikke taget alvorligt; dertil kendte man Tyskernes egne Metoder for godt. Iøvrigt interesserede Modstandsbevægelsen sig ikke for de — saare teoretiske — germanske Heltebegreber. Stikkerne var ikke Modstandere, som man udfordrede til Duel paa Sabler, »nøgen til Bæltstedet«, de var Skadedyr, som maatte udryddes, ligesom man maa udrydde Rotter, og Udryddelsesmaaden skulde være saa risikofri og saa human som muligt.

Naar de Mennesker, der var sat ind i denne Kamp, havde strenge Ordre til at skyde Stikkeren gennem Hovedet (kun hvis der opstod Kamp, maatte der afviges fra denne Regel), var det af Hensyn til Stikkeren selv. Han fik en let Død, naede som oftest ikke at blive forskrækket, hørte ikke engang Knaldet.

Stikkerlikvideringerne var nok Henrettelser, men uden de Sjælekvaler en Dødsdømt ellers maa gennemgaa fra det Øjeblik, hans Dom er forkyndt, og til den bliver eksekveret. Da man i Besættelsens sidste Fase — af Hensyn til Efterforskningsarbejdet — gik over til at fange Stikkerne og afhøre dem forinden Henrettelsen, plejede man at stille dem i Udsigt, at de skulde slippe med at blive »eksporteret« til Sverige, hvis de var villige til at fortælle alt, hvad de vidste. Under den paafølgende Transport blev Stikkeren alligevel skudt, bagfra og uden Varsel, og i langt de fleste Tilfælde døde han sikkert i Forvisningen om at have bjerget Livet.

Denne Fremgangsmaade kan synes i Strid med gængse Moralbegreber, og den skal ikke forsvares under Henvisning til, at Fjenden for sin Part gjorde Brug af de gemeneste Midler, den maa udelukkende vurderes under Nødvendighedens Synsvinkel. Det var nødvendigt at uskadeliggøre Tyskernes betalte Lejesvende, simpelt Selvforsvar, og derfor blev det efterhaanden som Kampen tilspidsedes, nødvendigt at skaffe Oplysninger om Stikkerorganisationens Sammensætning og Arbejdsmetoder. De Afhøringer, der foretoges, havde da heller ikke saa meget til Formaal at bevise den paagældende Stickers Skyld — der i Reglen allerede var tilstrækkeligt bevist — som at skaffe Viden om andre Stikkere. Der maatte dog ikke og blev ikke anvendt Tortur overfor Stikkere.

Det er sket i et enkelt Tilfælde, at nogle mindre farlige Stikkere er blevet sendt til Sverige, hvorfra de efter Befrielsen er hentet hjem af Politiet, men det var ikke noget, der lod sig praktisere i større Udstrækning, dertil var det altfor vanskeligt og risikabelt.

Men bortset herfra og bortset fra at Modstandsbevægelsen udelukkende handlede efter Nødværgeprincippet, saa mente jo den altovervejende Del af Befolkningen paa det Tidspunkt, at Døden var en retfærdig Straf for Stikkeri.

Omkring 500 Stikkere blev likvideret i Danmark under Besættelsen, nærmere betegnet dens to sidste Aar. Det er et uhyggeligt Tal. Ikke mindst fordi det siger noget om, hvor udbredt Stikkeruvæsnen var. Det var jo kun de allerværste af Tyskernes Haandlangere, »Blomsten« om man saa maa sige, der blev udslettet af de levendes Tal, forhærdede Forbrydere, som forraadte Landsmænd til Fjenden for Penges Skyld paa et Tidspunkt, hvor de var advaret tilstrækkeligt.

Hvis Krigen havde været blot nogle Maaneder længere, var Tallet af likviderede blevet langt større. I de sidste fire Maaneder før Kapitulationen blev der likvideret flere end under hele den forudgaaende Del af Besættelsen, og i de sidste Uger var man oppe paa adskillige Likvideringer om Dagen. Alligevel slap Hundreder af farlige Gestapohjælpere, som Modstandsbevægelsen havde dømt til Døden, over Krigsafslutningen med Livet i Behold, for ikke at tale om alle Smaastikkerne.

Danmark, Stikkernes Land.

En tysk Gestapomand sagde under Besættelsen, at han ikke kendte noget Land, hvor det var saa let at købe Haandlangere som i Danmark, og vi har den tvivlsomme Ære at have forsynet det amerikanske Sprog med en ny Glose »to stik«! Vor Modstandsbevægelse blev efterhaanden »second to none«, men det synes som om Danmark var et af de besatte Lande, hvor Stikkeriet florerede værst. Det kan være paa sin Plads at undersøge Aarsagerne hertil.

Der er ingen Grund til at tro, at de Karakteregenskaber, der skaber Forrædere, er stærkere repræsenteret hos det danske end hos andre Folk. Forklaringen paa Fænomenet maa søges i det officielle Danmarks Holdning overfor Tyskerne i Besættelsens første Fase; den bevirkede, at der gik Aar, før man var i Stand til klart at afgrænse Begrebet Stikker. Medens det i andre Lande straks kom til et Brud med Tyskerne, hvorved Faarene blev skilt fra Bukkene, tog den danske Samarbejdspolitik Sigte paa at udjævne Modsætningerne og at holde enhver Tilbøjelighed til Modstand nede. Man ikke blot legaliserede, men animerede til Angiveri.

Det maa ikke glemmes, at den berygtede Stikker »Hestetyven« i de første Besættelsesaar var i Regeringens Tjeneste (han var bl. a. Bagmand for Angiveriet mod Aksel Larsen, men paa det Tidspunkt tænkte ingen alvorligt paa at skyde ham for det), og at Storstikkersken Grethe Bartram i Aarhus, der har over en Snes Menneskeliv paa Samvittigheden, første Gang blev anvendt af Himmelstrups Rejsehold, til hvem hun for Betaling angav en Sabotagegruppe, af hvilken hendes egen Broder var Medlem! Og det er kun et Par Eksempler af mange. De første Sabotører blev efterlyst af Politiet med Billeder og Signalementer, og næsten alle Dagblade modtog villigt Annoncerne med disse Efterlysninger.

Saa sent som i Efteraaret 1943 sendte Politiet med tysk Sanktion »illegalt« to københavnske Kriminalbetjente til Malmø, hvor de som »Flygtninge« skulde skaffe Oplysninger om illegalt Arbejde i Danmark, Transportruter o. s. v. Svenskerne sendte dem hjem!

I sit Nummer for April 1944 beskæftigede »Frit Danmark« sig i en Artikel — »Danmark, Stikkernes Land« — med de forskellige Kategorier af Stikkere.

Der er først den professionelle Stikker, som findes i alle Lande i det Omfang, der er Brug for ham. Det er almindeligvis moralsk defekte Individuer, for hvem det ingen Rolle spiller, hvorledes de tjener deres Penge. De er almindeligt foragtede af saavel dem, de arbejder for, som dem de angiver. Den professionelle Stikker er almindeligvis ret kendt i de Kredse, han arbejder imod, saaledes at man til en vis Grad kan gardere sig overfor ham.

Farligere er de Mennesker, som pludselig gribes af Pengebegær, og ser en let Maade at faa det tilfredsstillende paa ved at røbe en Viden, de tilfældigt eller bevidst er kommet i Besiddelse af. Der er Eksempler paa, at en ellers »god« Mand, som ved Spekulationer har tabt Penge, pludselig har henvendt sig til Gestapo og mod stor Dusør har røbet sin Viden og bragt adskillige Frihedskæmpere i Fordærv.

Disse to Kategorier var lige foragtelige, og der kunde ikke fra Frihedsbevægelsens Side vises dem nogen Skaansel. En tredje Kategori var »Snakkerne«. Tankeløs Snak, ubegrundet Fortrolighed overfor fremmede, »uskyldig« Trængsel til Praleri med hvad man maatte vide af mere eller mindre spændende Enkeltheder om den illegale Bevægelses Arbejde, kunde meget let i sin Virkning faa Karakter af Stikkeri. Adskillige brave og velmenende Mennesker bragte i Tidens Løb Frihedskæmpere i Fængsel ved uoverlagte Ytringer og Handlinger. Deres Handlinger blev naturligvis fordømt paa det skarpeste, og der udkom næppe et illegalt Blad, uden at det indeholdt Advarsler mod Stikkeriet.

Disse Tilfælde blev ikke behandlet som Stikkeri, men hvis Krigen havde fortsat, og Kampen var blevet yderligere tilspidset, var det muligvis blevet nødvendigt at træffe drastiske Foranstaltninger til Bekæmpelse af Snakkeriet. »Frit Danmark«s Artikel slutter:

»Og endelig er vi naaet til den Kategori af Mennesker, som kommer til at virke som Stikkere af Godtroenhed. Ogsaa her har vi liggende foran os Eksempler paa Mennesker, som mente at opfylde Kongens og Regeringens Bud om Ro og Orden i Landet ved at angive illegalt arbejdende Personer til Myndighederne. For disse Menneskers Handlinger maa man i første Række gøre de skiftende Regeringer under Besættelsen ansvarlige.

Regeringerne Stauning, Buhl og Scavenius har i hele deres Optræden og i alle deres Handlinger virket nationalt demoraliserende paa Befolkningen. Overalt hvor den jævne Borger instinktmæssigt følte, at her skulde han øve en Indsats til Gavn for sit Land, fik han af Regeringen at vide, at det var direkte landsskadeligt, at han tværtimod skulde holde sig i Ro og lade Tingene gaa deres Gang. (Jvf. Buhls Radiotale, hvori han opfordrede Befolkningen til at medvirke til at standse Sabotagen).

Dersom en dansk Regering — ganske vist ikke med Sæde paa Christiansborg, men illegalt arbejdende i Folkets Midte — fra Besættelsens første Dage havde raabt hver Mand af Hus til Kamp mod Undertrykkerne, da vilde den bag sig have haft et kamp- og offervilligt Folk. Og der vilde ikke i Dag have eksisteret de vankelmødige Personer i Danmark, som gjort usikre af Regering og Presse bliver Stikkere af saa at sige lutter Loyalitet. For saa vidt kan man ikke rette haarde Anklager mod disse Mennesker. De er vildførte. De handler i god Tro — men de handler stik imod deres Lands Interesser, og ved deres Handlinger bringer de Frihedskæmperne i yderste Fare.

Lad det derfor blive slaaet fast, at enhver der bevidst eller ubevidst modarbejder Frihedskæmperne, støtter Nazisterne og er med til at forlænge Krigen. Han er ikke værdig til at finde en Plads i det frie Danmark, som skal opstaa efter Nazismens endelige Nederlag.«

En makaber Skæbne.

Det er ikke Formaalet med denne Redegørelse at diskutere Retsforfølgningen mod Stikkerne efter Krigen, idet Kampen mod Forbryderne som nævnt ikke var en Straffeforanstaltning, men en Nødværgehandling. Det siger jo sig selv, at Mennesker, der kæmpede mod Nazismens Brutalitet for de demokratiske Menneskerettigheder, ikke vilde dræbe en 16-aarig Pige — hvilket er sket — for at straffe hende, men udelukkende fordi hun var en farlig Stikker og ikke under Afhøringen viste nogen Tilbøjelighed til at ville indstille sin Stikkervirksomhed.

Den Foragt, hvormed alle gode Danske betragtede Stikkerhaandteringen, deltes som Regel af Stikkernes »Arbejdsgivere«. Et Eksempel herpaa er den Skæbne, der blev Fru Delbos.

Fru Delbo var en norsk Kvinde, bosat i København. Officielt drev hun en Systue, i Virkeligheden ernærede hun sig som Stikker for Gestapo. I December 1943 angav hun to af »Holger Danske«s Folk. Hun havde arbejdet sig ind i deres Gruppe, og en Nat havde de boet hos hende. Umiddelbart efter at de havde sagt Farvel om Morgen, dukkede Gestapo op; det kom til en Ildkamp paa Gaden, og den ene af Frihedskæmperne blev saaret haardt og fanget af Gestapo. Det var den berømte »John«. Han blev torteret paa det frygteligste, og da man 4½ Maaned senere stillede ham op ad Muren og skød ham, var han blevet lam af sine Saar.

Kammeraten, som undslap, var ikke i Tvivl om, at de var blevet stukket af Fru Delbo, men for en Sikkerheds Skyld foretog han Prøve. Dagen efter »John«s Tilfangetagelse ringede han Fru Delbo op og fortalte — uden at lade sig mærke med noget — hvad der var passeret, og at han, der nu var nødt til at rejse til Sverige, vilde komme ud til hende Kl. 15 og sige Farvel. Paa dette Tidspunkt havde Gruppen Spejdere ude i Kvarteret, og det viste sig, at det var besat af Gestapo. Fru Delbo havde omgaaende alarmeret Tyskerne.

Et Par Dage senere blev der skudt ind i hendes Lejlighed fra Gaden. Hun blev ikke ramt, men den 9. Marts blev hun likvideret. Paa hendes Bopæl fandt man ca. 30,000 Kr. i Kontanter.

Slutningen paa Fru Delbos Historie er saa makaber, at den snarere kunde tænkes at høre hjemme i en amerikansk »Gyser« end i Virkelighedens Danmark. Da hendes Lig var blevet obduceret paa Retsmedicinsk Institut, blev der som sædvanlig foretaget en Undersøgelse af, om der fandtes Paarørende, som kunde paatage sig Begravelsen, men ingen meldte sig. Derefter henvendte Politiet sig til Gestapo, men dette nægtede pure at kende noget til hende.

I de fjorten Dage, Undersøgelserne stod paa, laa Liget nedfrosset paa Retsmedicinsk Institut. Saa blev det udleveret til Anatomisk Institut for at blive benyttet af de lægestuderende til Dissekering, men Studenterne havde heller ikke Brug for Fru Delbos Lig, og det fik Lov at ligge i sin Formalinbeholder, indtil man gravede det ned . . .

Nervekrig mod Stikkerne.

Stikkerlikvideringerne hører kun Frihedskampens sidste haarde Fase til. Først da det altovervejende Flertal af Landets Befolkning havde stillet sig klart paa Modstandsbevægelsens Side, og der gennem Samarbejdspolitikens Fallit var skabt rene Linjer, greb man til Vaaben mod Stikkerne.

Men forud herfor gik en aarelang Nervekrig mod Tyskerhaandlangerne. Gennem Advarsler og Trusler i illegale Blade eller i Breve til de paagældende søgte man først at skræmme dem. Det var meget almindeligt, at Stikkerne fik tilsendt Kranse, Miniatureligkister, Revolverpatroner, smaa Trækors med »Hvil i Fred« o. l., og i mange Tilfælde var det tilstrækkeligt til at bringe en nybagt Landsforræder paa bedre Tanker!

Nogle Citater fra illegale Blade kan illustrere denne Nervekrig, der ogsaa havde til Formaal at placere Stikkerne i den offentlige Bevidsthed. »Frit Danmark« advarer i sit Nummer for November 1942 mod Provokatører, der henvender sig til Folk om at uddele Bladet: »De er enten Thune Jacobsens betalte Stikkere eller lokale nazistiske Elementer«.

»Danske Tidende«, Februar 1943: »2 Gange 5000 Kr. er altsaa Taksten, som Thune Jacobsen vil ofre for at sikre sig Professor Mogens Fogs og Redaktør Ole Kiilerichs Personer. Hvornaar har Politiet nogensinde udsat saa stor Ducør for at sikre sig en Rovmor-

der? Politiet udsender Stikbreve og Aviserne bringer Efterlysninger. Ene af de københavnske Morgenblade undlod Kristeligt Dagblad at bringe saavel Fotografierne som Signalementerne af Patrioterne, og Bladet udkommer dog stadig! Det kan altsaa lade sig gøre.»

Samme Blad: »En Mand ved Navn er blevet Stikker for Gestapo, og Justitsministeriet er kendt med hans Virksomhed«.

»Aarhus Ekko«: »Den nazistiske Kriminalbetjent O. Wallander fik forleden en rask Morgenhilsen i Form af et Brev med Sørgerand. Inde i Brevet var der et Kort, der paa Forsiden var prydet med et sort Gravkors og paa Bagsiden med Aarstallet 1944, samt et Timeglas og et Dødningehoved.«

»Frit Danmark«s Vendsysselsudgave: »Fru N. N. har faaet et nervøst Sammenbrud efter at have modtaget en Del Kranse fra Folk, der mistænker hende for at have angivet Trommeslager Ad. Petersen, Hjørring. Fru N. N. er ikke Angiver og behøver ikke at nære Frygt. De mere velmenende end velorienterede anonyme Afsendere burde have adresseret Kranseene til Fru X. X. Det var dette lede Kvindemenneske . . . o. s. v.«

»Studenternes Efterretningstjeneste« Maj 1943: »Stikkeren Arvid Waltenstrøm har taget Navneforandring til Arvid Petterson. Det hjælper ikke, Hr. Petterson!«

»De frie Danske« meddeler i December 1943, at en Række kendte Københavnerne er blevet angivet af Stikkeren, Premierløjtnant TIPO Madsen og tilføjer: »Endnu ved Redaktionen Slutning er TIPO Madsen i Live!«

Det vakte vild Bestyrtelse blandt Stikkerne, da »De frie Danske« i April 1944 bragte en hel Side med Portrætter af fremtrædende Tyskerhaandlangere, som var ansat paa »Dagmarhus«. Umiddelbart efter, at Bladet var udkommet, holdt Stikkerne Møde paa »Dagmarhus« og vedtog at kræve Ekstra-Beskyttelse hos Tyskerne. Dette Krav blev imidlertid afvist! Gestapo mødte dog op paa Politigaarden faa Timer senere og forlangte hele Rigsregistraturens Personale arresteret, idet man mente, at Billederne stammede fra Politiet (hvad de ogsaa gjorde). Der cirkulerede dengang i Politikredse en kostelig Tryksag — en Gengivelse af Politiasistent Sillemanns Klage over det illegale Blads Stikkerbilleder. Klagen var gengivet med alle de Antegninger, den havde faaet paa sin Vej til de forskellige Instanser, og Politidirektør Stamm havde sluttet Aktstykket med at oplyse, at »den formentlige Gerningsmand formentlig var flygtet!«

De portræteredes Angst var forstaaelig. Den væbnede Krig mod Stikkerne var paa det Tidspunkt begyndt, og Flertallet af de paagældende maatte efterhaanden lade Livet.

Fra samme Periode kan nævnes, at en stud. med. Købbe gik op til medicinsk Embeds-eksamen ved Københavns Universitet, bevæbnet med to Revolvere og ledsaget af seks udvalgte Schalburgfolk, der holdt Vagt under Eksamineringen! Det er en Episode, som turde være enestaaende i vor Kulturhistorie . . .

Men i de første Besættelsesaar klarede Modstandsbevægelsen sig som sagt med Trusler. Der verserede dengang Myter om Stikkere, som var kommet paa Galeanstalt, efter at have fundet en Ligkiste anbragt udenfor Entrédøren — Myter, som iøvrigt ikke var Modstandsbevægelsen uvelkomne, idet de bidrog til at kaste det rette Uhyggens Skær over Stikkerens Gerning.

Men selv naar det drejede sig om Stikkeri, kunde der forekomme Tilfælde, som kaldte paa Smilet. En kommunistisk Gruppe i Aalborg kom engang i Besiddelse af et Brev, sendt til Byens tyske Kommandant, men tilbageholdt af Postvæsnet.

Den anonyme Brevskriver angav en Række Personer i en Landsby paa Aalborgegnen for Sabotage og kommunistisk Virksomhed. Han (eller hun) udtrykte sig i omtrent saalydende Vendinger: »Maren Petersen har sagt, at hun vil hjælpe Englænderne, naar de

gaar i Land i Danmark. Jens Sørensen siger, at han vil gøre alt for at bekæmpe Tyskerne« o. s. v. Aalborgkommunisterne blev glade ved at høre, at de havde hidtil ukendte Tilhængere i den paagældende Landsby, og der blev straks sendt et Par Mænd ud for at etablere Kontakt. De fandt ud af, at den for Tyskerne saa farlige Maren Petersen var en Kone paa over firs og ligesom de øvrige angivne Beboer paa Alderdomshjemmet — hvor man sandsynligvis ogsaa kunde have fundet Brevskriveren! Det var næsten en Skam, at Gestapo ikke fik den Opgave at tumle med . . .

Den første Likvidering.

Nervekrigen var i Længden ikke nok, og tøvende greb Modstandsbevægelsen til haardere Forholdsregler. En Tid forsøgte man med Bombeattentater o. l. mod Stikkerne, men efterhaanden blev man klar over, at den eneste effektive Metode var at sætte dygtige Pistol-skytter ind i Kampen. Betegnende er det, at man til at begynde med forsøgte med lydløse Pistoler, som man dog hurtigt gik bort fra igen paa Grund af deres Uhaandterlighed.

Da Likvidationsgrupperne først havde lært Kampmetoderne, optraadte de med stadig større Dristighed, og Erfaringen lærte dem snart, at de opnaede de bedste Resultater ved at gaa lige til Sagen. Denne Udvikling foregik i Takt med den tiltagende Sabotage og Gestapos øgede Aktivitet fra Efteraaret 1943.

Selvom man havde forudset Udviklingen og forberedt Befolkningen paa den gennem den illegale Presse, fyldtes selv »gamle« Modstandsfolk med Uhygge ved Meddelelsen om de første Likvideringer. Det var noget fremmed for dansk Mentalitet man her stiftede Bekendtskab med, et Varsel om, at det trak op til en Kamp paa Liv og Død, hvad det jo ogsaa gjorde.

De allerførste tilfældigt prægede Aktioner af den Art var iøvrigt ikke iværksat af den danske Modstandsbevægelse som saadan, men af engelske Faldskærmsfolk, der paa Forhaand var indstillet paa at bruge de haardeste Midler under deres livsfarlige Arbejde her i Landet.

I April 1943 meddelte Pressen, at man havde fundet Liget af en Mand i Sjælsø. Han var blevet dræbt ved et Skud gennem Baghovedet og derefter sænket ned paa Søens Bund. Hvad der ikke stod noget om i Aviserne var, at Manden — en forhenværende Bankassistent — var Stikker.

Han havde været i Finland som Frivillig under Vinterkrigen og senere paa nazistisk Partiskole i Tyskland, hvorfra han ad mærkelige Veje var kommet til England. Derfra vendte han tilbage til Danmark som Faldskærmsmand. Hans Kammerater blandt Faldskærmsfolkene blev snart klar over, at han ikke havde rent Mel i Posen, og han fik Ordre til at rejse ud af Landet. Han blev sat ombord i en illegal Baad, der skulde føre ham til Sverige, men et Stykke fra Land hoppede han i Øresund og svømmede tilbage.

Da han ikke vilde forsvinde fra Skuepladsen, saa man ikke anden Udvej end at affive ham. Man forsøgte at drikke ham fuld og drukne ham i et Badekar, men det mislykkedes! Derefter blev han taget med paa en Udflugt til Nordsjælland og skudt.

En Bombe i Postpakken.

Et Par Maaneder senere blev det første Forsøg paa at likvidere en Stikker gjort i Jylland. En Dag i Juni meddelte de nordjydske Aviser, at en aalborgensisk Sortbørgrosserer var blevet dræbt ved en Eksplosion, som havde raseret hans Lejlighed totalt og lemlæstet

ham selv frygteligt. Med Posten havde han modtaget en Pakke indeholdende en Bombe, der eksploderede, da han aabnede Pakken.

De illegale Blade kunde tilføje, at Pakken i Virkeligheden var tiltænkt den dræbtes Kæreste, en Prostitueret, der nogen Tid i Forvejen til Tyskerne i Frederikshavn havde angivet en dansk-engelsk Faldskærmsmand. Hun havde faaet en Ducør paa 1000 Kr. for sit Angiveri, der medførte, at flere Mennesker faldt i Gestapos Klør, men hun kom til at fortryde det bitterligt.

Ganske vist slap hun fra Bombeattentatet med Livet, men det skyldtes kun, at hun ikke var hjemme, da Pakken med Bomben kom, og at hendes Kæreste var nysgerrig. I den følgende Tid maatte hun flakke om som en fredløs; hvor hun end slog sig ned, følte hun sig skygget, de illegale Blade publicerede hendes skiftende Opholdssteder, mystiske Telefonopringninger om Natten skræmte hende fra Vid og Sans. Tilsidst var hun paa Randen af et Sammenbrud og maatte flygte til Tyskland.

Nu bagefter kan det oplyses, at Bombeattentatet og Nervekrigen mod hende var iværksat af en anden Faldskærmsmand — kendt i Jylland under Navnet »Valde«. Han vidste, at Kvinden kendte ogsaa ham af Udseende og havde lovet at hjælpe Gestapo med at finde ham.

Fra nu af var Bomben det Vaaben, der hyppigst anvendtes mod Stikkere. En af de første rent danske Stikkeraktioner var rettet mod en Mand i Nordjylland, der i Efteraaret 1943 blev dræbt ved, at en Bombe eksploderede, da han satte sig ind i sin Bil og traadte paa Selvstarteren. »De frie Danske« meddelte triumferende: »Den nye Opfindelse med Bomben ved Selvstarteren vil sikkert gaa sin Sejrsgang over hele Landet!«

Det gjorde den dog heldigvis ikke. Metoden blev kun anvendt denne ene Gang — saa blev den kategorisk forbudt af højere Instanser. Det kunde jo i en given Situation tænkes, at en forkert Mand satte sig ind i Vognen.

I September 1943 blev en københavnsk Automobilmekaniker fundet døende i Utterslev Mose; hans Hoved var delvist knust med et stumpt Instrument. Han havde angivet en Arbejdskammerat, der var Sabotør, og som efter at have være underkastet Gestapotortur døde i Fængslet. »Frit Danmark« kommenterede Meddelelsen om Likvideringen med Bemærkningen: Hans Skæbne kan være en Erindring om, at der er visse Forbrydelser, der her i Landet straffes med Døden!«

I samme Periode blev en 22-aarig aarhusiansk stud. med. af to Frihedskæmpere lokket ud i Mindeparken ved Marselisborg, hvor de slog ham ned og bearbejdede ham i Hovedet med Revolverkolber! Havde det været et halvt Aar senere, var Revolverne uden Tvivl blevet vendt den anden Vej — men dengang havde man endnu kun Revolverne med for at kunne forsvare sig i yderste Fald. At skyde Stikkere ned paa aaben Gade, i Sporvogne, Butiker o. s. v. ansaas endnu for det rene Selvmord. Resultatet af den nævnte Aktion var iøvrigt, at stud. med.'en vaagnede til Bevidsthed igen og bagefter kunde fortælle Politiet, at det sidste, han havde hørt Mændene sige, var, at nu var han sikkert død!

Den 30. December likvideres en 28-aarig gift Kvinde i Markedsgade i Randers ved, at der kastedes to Haandgranater ind gennem Vinduet til hende. Hun havde været med til at føre Gestapo paa Sporet af den Sabotagegruppe, der sprængte Gudenaabroen, og var derved medskyldig i fem unge Menneskers Henrettelse.

Det var i den Anledning, Pastor Poul Borchsenius, Randers, der havde maattet flygte til Sverige, over den engelske Radio sagde de i en Præsts Mund usædvanlige Ord: »Den ene af Stikkerne (altsaa den nævnte Kvinde) fik en Nytaarshilsen i Form af en Haandgranat gennem Mørklægningsgardinet... de andre kan ogsaa godt bestille deres Ligkister!«

61 Holger Danske-Folk faldt.

Bombeattentaterne var dog behæftet med mange Ulemper, først og fremmest den, at de let kunde ramme uskyldige, og efterhaanden som Kampen mod Stikkerne blev organiseret, blev Skydning den eneste tilladte Henrettelsesmetode. I de sidste Maaneder af 1943 forekom der baade i København og Provinsen flere Tilfælde, hvor Stikkere blev skudt ned, og fra Nytaar var det øjensynligt for enhver, at der var indledet en systematisk Udryddelseskrig. I sit Nummer for 10. Januar 1944 meddelte »Frit Danmark«s Nyhedstjeneste:

»Der findes en Række Mennesker her i Landet, som arbejder for Tyskerne, hovedsagelig som Stikkere, der for høj Betaling søger at bringe retsindige Landsmænd i Gestapos Klør. Uden disse Hjælpere kunde Tyskerne ikke skaffe sig Ofre til deres Eksekutionskommandoer. Den danske Frihedsbevægelse ser sig derfor nødsaget til at gribe til de haardeste Midler for at fjerne denne Trusel og for at advare Mennesker, der maaske kunde lade sig friste af Tyskerne til at optræde som Stikkere. I de sidste Uger er fire Stikkere blevet henrettet, og yderligere Aktioner er forestaaende.«

Fra nu af var det ikke tomme Trusler, der blev udslynget. Uge efter Uge kunde den illegale Presse berette om et stigende Antal Likvideringer. Til at begynde med blev hver enkelt omtalt udførligt, efterhaanden maatte man nøjes med at nævne Tallet.

I København var det navnlig »Holger Danske«, der specialiserede sig i Udryddelsen af Stikkere. Gruppen gjorde det af med ca. 170 af de værste Skadedyr, deriblandt Næstkommanderende i ET (Schalburgkorpsets Efterretningstjeneste) Erik Reholt, der var Politigaardens værste Sadist, Premierløjtnant TIPO Madsen, der var Leder af Schalburgkorpset efter K. B. Martinsen, samt selve den øverste Leder af ET — Hauptsturmführer, Opdagelsesbetjent Erik V. Petersen.

Likvideringen af Hipochefen var paa en Maade Kulminationen af »Holger Danske«s Indsats og havde maaske Betydning ud over Besættelsestiden, idet Erik V. Petersen var udset til at være Leder af Varulvebevægelsen, der skulde træde i Aktion efter Tysklands Sammenbrud.

Hvor farligt et Arbejde det var at likvidere Stikkere, fremgaar bl. a. af, at »Holger Danske« havde 61 Faldne. Af de 50 Medlemmer, Gruppen startede med, oplevede kun de 25 Befrielsen.

BOPA likviderede dog ogsaa et betydeligt Antal Stikkere, deriblandt »Hestetyven« og Medlemmerne af Svend Staahl-Gruppen. Desuden øvede flere mindre Modstandsgrupper en Indsats i Kampen mod Stikkerne.

Dybtgaaende Undersøgelser.

Forud for en Likvidering gik der dybtgaaende Undersøgelser, der ofte kunde strække sig over flere Maaneder, og den Gennemgang af alle Stikkerdrab, som Politi og Modstandsbevægelse i Fællesskab har foretaget efter Befrielsen, har da ogsaa vist, at der kun er begaaet ganske enkelte Fejltagelser — som jo imidlertid ogsaa maa beklages dybt, først og fremmest af Modstandsbevægelsen.

At de Mennesker, som havde paataget sig denne Side af Frihedskampen, gik frem med den allerstørste Samvittighedsfuldhed for ikke at ramme uskyldige, vil de, der kendte Aanden indenfor Modstandsbevægelsen, iøvrigt ikke betvivle. Antallet af notoriske Stikkere,

som ikke blev likvideret, fordi der manglede et eller andet i Beviskæden, vilde, hvis det kunde gøres op, vise sig at være meget stort.

Man gav ikke sig selv nogen Margin, fordi de forudgaaende Undersøgelser blev gennemført under de vanskeligste Forhold, og Fejltagelserne skyldes, at ulykkelige Omstændigheder spillede ind. Det var ikke blot Problemet at finde Beviserne mod den mistænkte, det gjaldt jo ogsaa om at træffe den rette Mand paa rette Tid og paa rette Sted, hvormed der igen kunde gaa flere Maaneder.

Som Eksempel paa hvor samvittighedsfuldt man gik til Værks, kan nævnes Likvideringen af en Landsbylærer fra Midtjylland. Læreren — som iøvrigt var Formand for et »Anarkistisk Parti«, der havde ialt 3 Medlemmer — havde til Værnemagten angivet Vaabenkastninger, og han havde tilmed den Frimodighed at henvende sig til Sogneraadet og anmode om Skattefritagelse for den Dusør, han havde faaet udbetalt! Han blev dømt til Døden, og to Mand blev sendt ud for at likvidere ham.

De traf Manden udenfor hans Bopæl, men da de vilde være 100 Procent sikre i deres Sag, gik de hen til ham og spurgte, om det var Lærer N. N. Læreren bekræftede det, men lo samtidigt fjollet, hvorfor de blev usikre. De spurgte saa: »Jamen, er det nu Lærer N. N.?« »Jaja, det er det rigtignok,« svarede Læreren. Og saa faldt det Skud, der gjorde Ende paa hans Liv.

I København blev det Materiale, der indsamledes vedrørende Stikkere, forelagt Frihedsraadets Likvideringsudvalg, som saa afsagde Dommene. »Holger Danske«, som trods det store Antal Likvideringer kan rose sig af ikke at have begaaet en eneste Fejltagelse, overlod dog ikke Ansvaret til Frihedsraadet alene. Det hvilede ogsaa paa Organisationens Ledere, der gav Ordren videre, paa Afdelingsledere, Delingsførere, Gruppetførere og endelig — maaske med størst Vægt — paa den Mand, der affyrede det dræbende Skud. Sabotørerne kan ikke — saaledes som man har gjort — sammenlignes med menige Soldater, de var alle Officerer i militær Forstand. Det var jo netop stærkt ansvarsbevidste Mennesker, der gik ind i den farlige Kamp, og hvis man ikke havde ladet dem beholde Ansvaret for deres Handlinger, havde man aldrig kunnet faa dem til at udføre givne Ordre.

Overfor Offentligheden har Frihedsraadet jo imidlertid paataget sig det fulde Ansvar for alle de Likvideringer, Modstandsbevægelsen har foretaget, hvilket ogsaa er det rimeligste.

Den jyske Stikker-Domstol.

Udenfor København førtes Kampen mod Stikkerne af Militærgruppe-Organisationen, hvorunder ogsaa Sabotagen sorterede. Modstandsbevægelsens Jyllandsledelse regner med, at den organiserede Kamp mod Landsdelens Stikkere begyndte med Likvideringen af en aarhusiansk Kunstmaler, der blev skudt i sit Hjem den 3. Januar 1944.

I Juli 1944 udstedte Jyllandsledelsen en Forholdsordre, hvorefter Bylederne var pligtige til at sørge for, at Stikkerne indenfor deres Omraade blev likvideret.

Stickerbekæmpelsen var imidlertid ikke effektiv nok, og for at intensivere den, besluttedes det at lægge den ind under en Centralledelse, hvilket skete i Oktober. Der oprettedes en Slags Stikker-Domstol, svarende til Frihedsraadets Likvideringsudvalg, og der indsattes en »offentlig Anklager«, hvis Opgave det var dels at samle Anklagemateriale mod Stikkerne, dels at sørge for, at de afsagte Domme blev eksekveret.

Principet var nu, at Frihedsraadets Lokalkomitéer og de militære Byledelser indsamlede det Bevismateriale mod mistænkte Personer, der kunde skaffes paa Stedet, og — hvis det

ansaaes for tilstrækkeligt fældende — udfærdigede et foreløbigt Anklageskrift, der indsendtes til Centralledelsen. Denne havde i Samarbejde med Politiet sit eget Efterretningsvæsen, og Materialet kunde eventuelt suppleres med Oplysninger andetsteds fra, idet Stikkerne jo ofte skiftede Opholdssted.

Naar Materialet syntes fyldestgørende, gik Anklageren til Særdomstolen med Krav om Dødsstraf for Stikkeren, men det bør fremhæves, at Udfaldet langt fra altid var en Dødsdom, og at der ofte gik langvarige Procedurer forud for en Afgørelse.

Efter at man havde gennemgaaet de første 25 Sager, var man klar over, hvilken Linje man vilde følge. Dødsdømt blev Personer, der angav Landsmænd til Gestapo for Betaling, og Personer, der deltog i Clearingmord og Schalburgtage.

En Mand blev ikke dømt, blot fordi han havde fremsat Trusler om, at han vilde angive en eller anden til Tyskerne, og heller ikke fordi han var set sammen med en Gestapomand — det kunde jo skyldes et Tilfælde — men hvis han f. Eks. blev set i en Gestapovogn under en Razzia, var det tilstrækkeligt til, at man forsøgte at likvidere ham. Som Stikkere betragtedes ogsaa Gestapos Chauffører.

Stikkerdomstolen kendte kun to Alternativer: Dødsdom eller Frifindelse. Men at en mistænkt blev frifundet, var ikke ensbetydende med, at han var glemt. Hans Sag blev taget op igen, hvis der senere fremkom nye Oplysninger, og hele det Materiale, der var indsamlet, blev naturligvis efter Befrielsen overgivet til Politiet og har dannet Grundlag for et stort Antal legale Domfældelser.

Foruden de ca. 60 Stikkere, der likvideredes efter Dom, var der ved Befrielsen afsagt Dødsdomme over ca. 120 Personer i Jylland, og i Stikkerarkivet fandtes desuden Oplysninger om et stort Antal mistænkte.

Da Schalburg-Chefen i Aarhus blev likvideret.

Samtidig med Oprettelsen af Stikkerdomstolen dannedes der Rejsehold til at udføre Likvideringerne, L-Grupper, som de kaldtes. De støttedes, naar de var ude paa Aktion, af lokale Folk, som kendte den Person, der skulde likvideres.

Det var dem forbudt at likvidere Stikkere, som ikke var dømt, og dette Forbud blev kun overtraadt en enkelt Gang, nemlig i følgende Tilfælde:

En »L-Mand« var paa en Bar i Vejle kommet i Snak med Stickersken Ursula Warthou, som man længe havde haft Mistanke til. L-Manden gav det Udseende af, at han var tysk-sindet, og at han kendte nogle illegale, som han godt kunde tænke sig at angive. Kvinden hoppede paa Limpinden. Hun spurgte ham interesseret ud, og da hun tilsidst gav ham et direkte Tilbud om Betaling, hvis han vilde rykke ud med sin Viden, trak han sin Revolver og skød hende.

De farligste Stikkere var udmærket klar over, at de ustandselig havde Døden i Hælene, og de passede godt paa sig selv. Mange af dem gik med skudsikker Vest. Storstikkeren Max Pelving, der havde været udsat for flere Attentater, var den sidste Tid pansret fra Top til Taa, saa at han ikke kunde se til Siden uden at dreje hele Kroppen! Naar han ikke blev skudt, var det dog ikke, fordi det havde været umuligt at komme ham til Livs ved en eller anden Lejlighed, men fordi man stadig søgte at tage ham levende. Han var en af dem, der kunde fortælle noget.

Hvor godt en Stikker end passede paa sig selv, begik han dog før eller senere den Fejl, der gjorde det muligt at likvidere ham. Dette gælder f. Eks. Chefen for Schalburgkorpset

i Aarhus, Ingeniør Rudolf Schmidt, Storstikker og ansvarlig for Schalburgtagen mod Aarhus Sporveje.

Hans Værnemagerfabrik var flere Gange blevet saboteret, der var blevet begaaet Indbrud paa hans Kontor, hvor kompromitterende Papirer var blevet stjaalet, og efter at han var blevet saaret ved et Likvideringsforsøg, blev han yderst forsigtig. Han færdedes kun i Byen i Gestapobil ledsaget af en Livvagt paa 3—4 Mand, men en Aften var han letsindig nok til at vise sig paa Gaden sammen med sin Kone, og i de faa Minutter det drejede sig om, indhentede Skæbnen ham.

»Skæbnen« var i dette Tilfælde den berømte »Leif«, og han har selv fortalt disse Enkeltheder om det farlige Foretagende:

»En Efterretningsgruppe havde længe fulgt Rudolf Schmidts Færden, og der var etableret et helt Udkigs- og Meldesystem omkring hans Bopæl paa Har. Jensens Plads. Folk var allesammen ivrige efter at faa ham skudt. En Dag fik vi at vide, at nu var han hjemme at besøge Familien, og vi bestemte, at nu skulde det være. En halv Snes Mand blev sat paa Vagt i Kvarteret.

Jeg selv og min Kammerat Ole sad og ventede i en Butik. Vi havde i Forvejen trukket Lod om, hvem der skulde skyde, og jeg havde vundet . . . Der gik en Dag og en Nat, og det øsregnede. Vi blev efterhaanden trætte af at gaa i stadig Spænding, og vi blev enige om, at hvis han ikke viste sig i Dagens Løb, vilde vi gaa ind til ham den følgende Nat og skyde ham.

Ud paa Aftenen kommer der imidlertid en Mand farende ind til os og fortæller, at nu er han lige gaaet ned sammen med Konen. Jeg satte mig paa min Cykel og kørte lidt rundt i Kvarteret, og paa Skanderborgvej fandt jeg ham. Han stod i en Gadedør og ventede paa Trambussen. Ved Siden af ham stod en Dame i Pels. Schmidt havde den ene Haand i Lommen . . . jeg kunde altsaa ikke gaa lige til ham.

Saa holdt jeg ind til Siden, stillede min Cykel opad Kantstenen og laaste den — han kunde ikke se, at jeg ogsaa laaste den op igen — derefter gik jeg hurtigt forbi ham og indad den Gadedør, han stod udenfor. Da jeg var kommet op paa Afsatsen, kigede jeg tilbage og saa, at han holdt Døren aaben ved at sætte en Fod i Klemme. Han lyttede! Jeg trampede videre opad, og paa 2. Sal ringede jeg meget længe paa en Dørklokke — han skulde jo kunne høre det — hvorefter jeg forsigtig listede ned igen. Jeg havde taget Pistolen frem. De sidste Trappetrin tog jeg i et Spring, rev Døren op og gav ham to Skud i Tindingen. Han var død med det samme.«

Af Leifs og Knuds Bedrifter.

»Leif« (Politibetjent Ejnar Sørensen) og »Knud« (Politibetjent Henrik Platou) var de centrale Skikkelser i Kampen mod Stikkerne i Jylland. Lad os med Leifs egne Ord fortælle lidt om, hvordan de blev det:

»Knud, som var min bedste Ven, og jeg begyndte med Sabotage i Sommeren 1943. Vi var begge to ansat i Havnepolitiet i Aarhus, og den Sabotagegruppe, vi var kommet i Forbindelse med, forsynede os med Bomber, som vi saa vort Snit til at lægge paa Havnesporene. Det var en stor Fordel, at vi kunde gaa i Uniform i Spærretiden. Vi forsøgte os ogsaa nogle Gange oppe i Byen og væltede bl. a. det Bageri, der leverede Brød til Tyskerne.

Lige efter Nytaar 1944 paatog vi os at likvidere Stikkeren, Kioskejer Jæger i Aarhus — det var dengang Aarhusianerne sang: »Nu er den hæsli' Jæger død« — men saa blev

vi sendt til Sverige, fordi vi var i Farezonen. Jeg vendte dog hjem igen i Marts, og Knud kom i Juni. Det eneste jeg vidste om ham, var, at han arbejdede i Jylland.

En Dag mødte jeg ham tilfældigt paa Gaden i Herning, han havde faaet Brillen og Overskæg, men jeg kunde kende ham paa lang Afstand og gik hen til ham og sagde: »Du er genkendt, Gamle«. Saa slog vi vore Pjalter sammen igen og kom til at arbejde under Jyllandsledelsen. Vi fik 50 Kr. engang imellem og varm Mad hver Søndag. Jeg maatte engang bo paa Hotel i fjorten Dage, fordi jeg ikke havde andre Steder at være, og det kostede 4½ Kr. om Dagen, saa der var ikke Raad til Hotelmad ogsaa. Naar jeg blev sulten, købte jeg en Pose Wienerbrød hos Bageren og sneg mig op paa mit Værelse med den.

Vi glædede os altid mægtigt, naar vi engang imellem skulde ind til Aarhus til Forhandling hos vor Kontaktmand i Ledelsen, for saa fik vi da i det mindste det vi kunde spise.

»Firmaet« havde forsynet Knud med et Kort til D. S. B., og naar han ikke havde noget Sted at sove, kørte han i Tog. Turen fra Struer over Esbjerg til Fredericia og derfra til Herning passede lige til en Nat! Mange Gange sov vi ogsaa i en Høstak, men det var kun dejligt . . . om Sommeren.

Vi rejste som Instruktører i Brugen af Sprængstoffer og Vaaben, og i Foraaret 1944 gennemførte vi den første Transport af nedkastede Sprængstoffer i Vestjylland. Sagerne laa i Skive og skulde bringes til Holstebro. Baade Toldstrup og General Bennike havde paa Forhaand opgivet den Transport som alt for farlig, men sammen med Kriminalbetjent Svend Middelboe Jensen paatog vi os Opgaven. Vi sendte en Personbil i Forvejen og kom saa selv bagefter med de 12 store Kasser paa en Lastvogn.

Fra Holstebro sendte vi Kasserne som Fragtgods til forskellige Adresser. Paa Fragtbrevet skrev jeg, at der var Værktøj i Kasserne. »Det var da Fandens Masse Værktøj«, sagde Jernbanemanden, der tog imod. »Ja«, svarede jeg, »men jeg driver ogsaa en stor Forretning!«

I Midten af Juni blev en hel Del af Grupperne revet op, fordi en engelsk Faldskærmsagent var blevet taget. Det hele maatte omorganiseres, og vi blev Instruktører baade for Militær- og Sabotagegrupperne i Midtjylland. I Juli Maaned dannede vi saa den første egentlige L-Gruppe.

Med Kuglerne pibende om Ørerne.

Den første, vi likviderede efter Omorganiseringen, var »Sukker-Dres«, en Marinevægter fra Skanderborg. Vi havde fulgt ham til Aarhus og fra Banegaarden nedad Strøget til Bispetorvet. Det var Knud, der skulde skyde. Knud gik hurtigt til, naaede op paa Siden af Manden og skød ham ned, hvorefter han satte i Løb over mod Teatret.

Her skød en Tysker paa ham, og Knud besvarede Ilden, mens han fortsatte ind i Kannekestræde. Ogsaa her var der et Par »grønne«, der skød paa ham, men uden at ramme. I Skolegyde løb han i Armene paa nogle Marinere, og en af dem sprang ind paa ham og raabte »Halt!« Knud sendte en 5—6 Skud ind i Flokken, og det betog dem Lysten til at forfølge ham. Da han naaede ned paa Aaboulevarden, var der en tysk Officer, der skød, men Knud slap op paa Clementsbro, og her traf jeg ham lidt efter. Han var godt forpustet.

Det var dog langtfra altid, Tyskerne havde Lyst til at blande sig i, hvad vi foretog os. Da vi likviderede en Mand paa Aaboulevarden i Aarhus — det var Ole, der skød ved den Lejlighed — holdt jeg paa Cykel ovre ved Restaurant »Karavellen« og agerede interesseret Tilskuer. Foran mig, i en Meters Afstand, stod en tysk Officer. Jeg holdt Pistolen i Frakkelommen parat til at skyde, hvis han foretog sig noget, men han listede lige saa stille af.

En af de første vi likviderede, var en kendt S. S.-Mand i Silkeborg. Jeg tog derned alene, men fik Hjælp af en ung Fyr fra Byen — det var »Kjeld«, som ved den Lejlighed var med for første Gang.

Om Aftenen fik vi konstateret, at S. S.-Manden sad paa Sommerrestauranten »Hattenæs«, vi kigede gennem en Sprække i Mørklægningsgardinet, og Kjeld, som ikke kunde gaa med ind, fordi han var kendt, udpegede ham for mig. Medens Kjeld stod parat med Cyklerne, gik jeg saa ind og købte en Øl; jeg anbragte mig ved et Bord ved Siden af S. S.-Manden, der sad sammen med tre tyske Officerer.

Med Pistolen spændt i Lommen sad jeg en hel Time og vurderede Chancerne. Vi befandt os i den Ende af Lokalet, der var længst fra Døren, og naar jeg skulde ud, maatte jeg løbe forbi en Masse Mennesker. Efterhaanden nærmede vi os Lukketid, og næsten alle de andre Gæster gik, jeg havde en uhyggelig Fornemmelse af, at de vidste, hvad der skulde ske.

S. S.-Manden var en Overgang ude hos Portier'en, og jeg hørte bagefter, at han havde været ude for at afbestille et Værelse, han havde lejet for Natten. Til Portier'en havde han i Spøg sagt, at han ikke fik Brug for det, da han skulde skydes den Aften, det havde han faaet Besked om i et Truselsbrev! Havde jeg vidst det forud, havde jeg ventet til en anden Aften.

Da Orkestret spillede den sidste Melodi, tænkte jeg: »Nu eller aldrig«, rejste mig og skød ham, hvorefter jeg løb ud af Lokalet. En af Tyskerne blev saaret, en anden sank besvimet ned under Bordet.

Da jeg kom ud, kunde jeg ikke finde Kjeld. Ventetiden havde været for lang og spændende, og han havde været nødt til at træde af paa Naturens Vegne. Jeg løb rundt i Anlægget og kaldte lavmælt paa ham, og tilsidst dukkede han — noget ufuldkomment paa klædt — frem fra et Buskads, hvorefter vi forsvandt.

Menneskedyret Mikkelsen.

En enkelt Gang har jeg sendt »en Pakke«. Det var til en Mand i Skanderborg, der var en farlig Stikker. Paa mit Værelse i Skanderborg havde jeg emballeret Bomben som en indbundet Bog og pakket den ind; naar Snoren blev løsnet, vilde en Fjeder faa Bindet til at springe op og en Trykudløser faa Bomben til at eksplodere. Han holdt godt fast, han der skulde sætte Tommelen paa, mens jeg bandt Knuden!

Jeg rejste til Silkeborg med Pakken, som jeg sad med i Skødet under hele Turen. Jeg vilde ikke risikere, at der skete noget med den, for Kupeen var fuld af Mennesker. Da jeg naaede Silkeborg, var Klokken 10 Minutter i 6, og jeg kunde lige naa at komme ind paa Posthuset, inden det lukkede. Den kvindelige Ekspedient, der tog imod Pakken, greb den i Snoren og hev den ned i Pakkekurven. Blodet stod stille i Aarerne paa mig, men der skete ikke noget, og næste Dag fik Stikkeren sin Pakke. Postbudet afleverede den iøvrigt til ham paa Gaden, og Stikkeren var saa nysgerrig, at han ikke kunde vente med at kige i Pakken, til han kom hjem. Han aabnede den udenfor Ortskommandanturen, og da den eksploderede, troede Tyskerne, at det drejede sig om Sabotage og skød vildt i Gaderne.

Næste Dag stod der i Avisen: »Mislykket Attentat mod Kommandaturen i Skanderborg. Sabotør dræbt.« Paa Stikkerens Lig blev der fundet tyske Legitimationspapirer og en Check paa 42,000 Kr.

Ernst Mikkelsen i Aalborg var et af de modbydeligste Mennesker, jeg nogensinde har været udsat for — et rent Menneskedyr. Han var bl. a. medskyldig i at Familien Fiil fra

Hvidsten blev taget, og det var ham, der paa den mest bestialske Maade mishandlede og dræbte en 20-aarig Aalborgenser, blot fordi den unge Mand havde smilet haanligt ad Mikkelsen, da denne kørte forbi ham i Bil og raabte til ham, at han skulde cykle ordentligt. Den stakkels Fyr blev sparket ihjel paa Højskolehotellet, hvor Gestapo havde Kvarter.

Det var for Likvideringen af Mikkelsen, Pastor Sandbæk blev gjort ansvarlig, skønt Sandbæk overhovedet intet havde med den Sag at gøre.

Knud og jeg blev sendt til Aalborg for at likvidere Banditten, og Knud fik ham paavist. Vi gik efter ham i tre Dage. En Morgen kommer en af vore Hjælpere farende ind paa Park Hotel, hvor vi boede, og fortæller, at han har set Mikkelsen forlade sin Bopæl. Mikkelsen boede ude i Østbyen, og vi anbragte os ved Begyndelsen af Jyllandsgade, hvor vi vidste, at han skulde komme.

Det var en taaget Morgen, man kunde højst se 10 Meter frem for sig. Pludselig dukkede han frem af Taagen, og vi sprang paa Cyklerne og fulgte efter ham. Han drejede opad en Gade med Asfalt, og han kunde derfor ikke høre, at jeg halede ind paa ham.

Da jeg var fem Meter fra ham, tog jeg Pistolen frem, kørte op paa Siden af ham og skød ham med eet Skud gennem Hovedet. Han døde uden at give en Lyd fra sig og har sikkert ikke engang hørt Knaldet. Det var næsten for let en Død for ham.

Det var ofte mærkelige Ting, Stikkerne gik i Fælden paa. Vi vidste saaledes om en Stikker, at han var en lidenskabelig Spiller. Da han paa et vist Tidspunkt var i København, tog Ole og en Mand, der kendte Manden, derover og gik paa Væddeløbsbane med Ordre til at likvidere ham. De fandt ganske rigtigt den eftersøgte paa en af Væddeløbsbanerne og skød ham paa Vejen hjem.

I den sidste Tid tog vi ofte Stikkere i Forhør inden Likvideringerne. I Aarhus foregik det gerne i et Hus paa V. Ringgade, tilhørende Aarhus Belysningsvæsen. En af dem, vi afhørte, var en dansk Gestapomand, der havde taget Del i alle Former for tysk Understøttelsesarbejde. Vi sagde til ham, at vi vilde have alt at vide, ellers blev han skudt ned uden Varsel.

Han fortalte villigt løs. I Samarbejde med ham tegnede vi en Kortskitse over Gestapohovedkvarteret, fik at vide, hvor de forskellige Gestapofolk sad, hvor der var Vaaben osv. Vi fik i det hele taget alle de Oplysninger, der var nødvendige, hvis det efter Tysklands Sammenbrud skulde blive nødvendigt at storme Politistationen. Forhøret varede fra Kl. halv fire om Eftermiddagen til Kl. halv et om Natten. Saa hentede vi Bilen og kørte med ham igen. Vi sagde til ham, at nu skulde han interneres i en Villa, og — — naaja, saa skød vi ham. Vi kunde ikke løbe den Risiko, at han slap fri igen.

I Aarhus opererede der en Overgang en Psykopat, en uhyggelig Fyr, som gik rundt og samlede Penge ind til »illegalt Arbejde« og derefter angav Giverne til Gestapo. En Aften blev han taget af Vagtværnet for Sortbørshandel. Under Afhøringen paastod han, at han var illegal og hurtigst muligt skulde til Sverige, da Gestapo var lige i Hælene paa ham.

Nu var der et godt Samarbejde mellem Vagtværnet og os, og Vagtværnsfolkene, der var klar over, hvem de havde for sig, gik ind paa Komeden, alt imens de sørgede for, at vi blev underrettet.

Min Kammerat, H. C. og jeg gik ned paa Stationen, og H. C., der blev præsenteret som Leder af Sverigestransporterne, spurgte Fyren ud. Han sluttede med at sige til ham, at nu maatte han gaa med mig hjem og vente paa Skibslejlighed, og sammen med et Par Vagtværnsfolk fulgtes vi henad Gaden. Slynglen var meget oprømt, og han sagde spøgende: »Tja . . . man vil jo nødigt dø saa ung«. »Nej, det er da klart«, svarede jeg, idet jeg trak Pistolen frem, »hvor gammel er du?« »32 Aar«, sagde Fyren. Han blev ikke ældre.

80-aarig Kone hjalp L-Folkene.

Saavidt Leif. Hans Beretninger kunde fylde endnu adskillige Sider, men dette faar være nok.

Naar det gjaldt om at skaffe Bevismateriale og om at finde ud af, hvordan en Dødsdom bedst kunde eksekveres, havde man Støtte i et særligt Efterretningsapparat, der var bygget op i Samarbejde med det underjordiske Politi. I saa godt som alle Byer var der E-Grupper, hvis Medlemmer udelukkende beskæftigede sig med dette Arbejde, og det var i mange Tilfælde Mennesker, som ingen i deres vildeste Fantasi kunde mistænke for illegal Virksomhed.

En fortrinlig Hjælper havde man ved en bestemt Lejlighed i en 80-aarig Kone, der sad ved sit Gadespejl og strikkede, alt mens hun holdt Udkig efter en Stikker, der ventedes at ville passere hendes Vindue. Det gjorde han ogsaa, og da Tidspunktet var inde, signalerede hun ved at »kippe« med Rullegardinet. Faa Minutter senere var Stikkeren ikke mere blandt de levendes Tal.

I nogle Tilfælde lod man en Stikker forsvinde sporløst. Det skete for at modvirke Clearingmord, men ogsaa fordi denne »kinesiske« Fremgangsmaade ved sin Uhygge havde en vis pædagogisk Virkning paa andre Stikkere.

Likvideringerne var jo en udpræget præventiv Foranstaltning. Da de satte ind for fuld Kraft, gik mange Stikkere »under Jorden«, og de Resultater, der opnaaedes, var langt større, end Likvideringstallene lader formode. Ligene af de »forsvundne« Stikkere er efter Befrielsen udleveret til de Paarørende.

De Stikkere, der havde været udsat for et Likvideringsforsøg, men var sluppet heldigt fra det, havde som Regel meget lidt Lyst til at fortsætte deres Virksomhed. Det var dog ikke saa lige til at slippe ud af Gestapos Klør, og ofte var Stikkerne mere bange for Gestapos Hævn end for Modstandsbevægelsens Efterstræbelser, hvorfor de ikke turde flygte.

Man forbavsedes ofte over, hvor sejglivet et Menneske kunde være. Som Eksempel kan nævnes to Mænd, der blev søgt likvideret i Jylland, men som begge trodsede alle Teorier om en Revolverkugles dræbende Virkning. Den ene af dem blev hentet en Aften i en Falck-ambulance paa et Sygehus, hvor han var indlagt efter at være kørt galt i en Brandert. Han blev taget med ud paa en Mark og skudt i Nakken med en Colt-Pistol. Overbevist om, at han var stendød efter det ene Skud, lod man ham ligge, men det viste sig senere, at Kuglen var gaaet ud gennem Mundhulen og havde revet to Fortænder med. Manden kom til sig selv igen og flygtede i bar Natskjorte hen til en Husmand i Nærheden. »Nu skal jeg ringe efter Falck«, sagde Husmanden af sit hjælpsomme Hjerte. »Nej, for Guds Skyld . . . la' vær' med det«, sagde Manden. Han havde faaet nok af at køre med Falck og fik istedet sendt Bud til Tyskerne.

Den anden blev forsøgt likvideret i Ventesalen paa en Banegaard. Han blev ogsaa skudt i Nakken, og den Mand, der skød, vippede tilmed hans Hat op med Pistolmundingen for bedre at kunne ramme. Alligevel lykkedes det de tyske Feltlæger at redde hans Liv. En tysk Soldat, der blandede sig i Skyderiet, blev derimod dræbt.

Den sidste Kamp.

Det siger sig selv, at det var Folk af en særlig Støbning, der blev sat ind i Kampen mod Stikkerne, men det er en Misforstaaelse, hvis man tror, at det var raa og afstumpede Individider. Var, skriver jeg — for de Mænd, jeg først og fremmest tænker paa i denne Forbindelse, er døde nu. Kampen kostede dem Livet.

De var alle af en høj moralsk Kvalitet, modige og ansvarsbevidste og med en brændende Tro paa de Livsværdier, de kæmpede for. At de kom til at hade Stikkere efterhaanden kan vel ikke undre, men lige saa ringe Overvindelse, det kostede dem at sætte deres egne Liv paa Spil, lige saa stor Overvindelse kostede det dem sikkert fra Begyndelsen at tage andres. Lad os som Afslutning paa denne Redegørelse opridse den Skæbne, der blev de første jydsk L-Folks.

Leif og Knud rejste sammen indtil Oktober 1944; men da de efterhaanden ikke kunde overkomme Arbejdet alene, skiltes de og dannede hver sin Gruppe. Begge var de fødte Ledere og prægtige Kammerater, og deres Folk var til enhver Tid parate til at gaa gennem Ild og Vand for dem.

Knud blev Leder af en nordjydsk Gruppe med Station i Aalborg og fik som Hjælper »Vagn«, den tidligere omtalte »Kjeld« (Arbejdsmand Svend Ulrik Pedersen, Silkeborg), samt »Mogens« (Arbejdsmand Hans Krarup Andreassen, Silkeborg).

Leif dannede en sydjydsk Gruppe sammen med den tidligere omtalte »Ole« (Repræsentant Sigurd Westergaard Christensen) og »H. C.« (Overbetjent Jørgen Jensen, Silkeborg). I de sidste Maaneder, hvor Aktiviteten øgedes kolossalt, maatte den sidstnævnte Gruppe indskrænke sit Virkeomraade til Aarhus By, og der dannedes en ny sydjydsk Gruppe.

Af Aalborggruppens fire Mand er i Dag kun een i Live, og det skyldes et rent Mirakel, at ikke ogsaa han er død.

Kjeld døde paa sin 21 Aars Fødselsdag den 27. Januar 1945. Han boede paa et lejet Værelse i Løkkegade i Aalborg, og her blev han om Natten overrumplet af en Styrke Gestapofolk og Politisoldater. En Undersøgelse viste siden, at det slet ikke var Kjeld, de var ude efter, men en anden illegal, som tidligere havde boet i Værelset, men havde følt sig truet og var flyttet. Det kunde Kjeld imidlertid ikke vide noget om.

Han vaagnede ved, at der blev dundret paa Døren, og han greb sin Pistol, som han altid havde liggende under Hovedpuden. En Stemme snerrede, at han skulde lukke op. Kjeld sad blot musestille og ventede, besluttet paa ihvertfald ikke at lade sig tage levende. L-Folkene vidste, at de vilde blive pint paa det grusomste, hvis Gestapo fik fat i dem, og at de alligevel ingen Chance havde for at bjerge Livet. Saa hellere sluge Cyankaliumpillen, som de altid havde paa sig, eller forsøge at skyde sig igennem. Kjeld havde bestemt sig for det sidste.

I det Øjeblik, Døren blev sprængt, aabnede Kjeld Ilden, og siddende i sin Seng dræbte han de tre Gestapomænd, der trængte ind. Han løb derefter ud paa Trappegangen og op mod næste Etage, men Vagtposterne ved Gadedøren fyrede deres Maskinpistoler af op gennem Skakten og ramte ham. Dødeligt saaret slæbte han sig frem til en Entredør, men der blev ikke lukket op, hvilket heller ikke vilde have hjulpet ham, for i næste Øjeblik indhentede Vagtposterne ham. De dræbte ham med et Nakkeskud. Logiværtinden blev af Politisoldaterne lagt over et Bord og gennempryget.

Tyskerne tog Kjelds Lig med sig. Nogle Dage senere fandt Skovarbejdere det i en Plan-tage Syd for Byen, skændet paa det uhyggeligste. Tyskerne havde sprængt Hovedet væk med en Bombe, muligvis for at Offentligheden skulde tro, at det var den danske Modstandsbevægelse, der anvendte saa barbariske Metoder overfor sine Fjender.

Liget blev ført til et Kapel i Aalborg, hvor Mogens og Vagn genkendte det, og derefter blev det begravet i Hemmelighed. Kjeld var den yngste af Gruppen, men havde Gang paa Gang vist, at han var en tapper og snarraadig Fyr. Det var han ogsaa, da han kæmpede sin sidste Kamp.

Ulykkerne vælter ind over Gruppen.

Mogens delte Værelse med Kjeld i Løkkegade, men var borte den Nat, Ulykken skete. Der gik dog kun en Maaned, saa indhentede Skæbnen ogsaa ham.

Forinden fik Tyskerne imidlertid fat i Knud. Den 14. Februar skulde han, dækket af Vagn, likvidere Stikkeren og Gestapobødlen Frantz Toft paa Bispensgade i Aalborg. De var begge paa Cykel. Frantz Toft kommer gaaende paa Fortovet, Knud kører op paa Siden af ham, men idet han vil fyre sin Pistol af, klikker den. Nu griber Frantz Toft sin og skyder, og Knud, som har passeret ham paa Cykel, bliver ramt i Ryggen. Vagn var afskaaret fra at gribe ind, fordi der mellem ham og Stikkeren er 5-6 tilfældige Mennesker, som han kan risikere at ramme.

Trods Saarene fortsætter Knud Kørselen. Han har Blod i Munden, men synker det for ikke at efterlade sig Spor. Døden nær naar han til Falckstationen, hvor han afleverer sin Pistol og sit falske Waffenschein, og derefter bliver han i Ambulance kørt til et Hospital. Lægerne kan ikke begribe, hvordan han har kunnet gennemføre Cykelturen og mener, at han vil dø i Løbet af en Time, Hovedvenen i hans Ryg er sprængt og Kroppen svulmet op. Men han klarer Krisen, og ud paa Eftermiddagen bliver han bragt til Læge Warbergs Villa i Vejgaard. I Sikkerhed, tror man. Kun een Mand ved, hvor han er.

Men den 21. Februar sent om Aftenen vælter Ulykkerne atter ind over Gruppen. Knud, Læge Warberg og en Sygeplejerske, der passer den saarede, bliver taget i Villaen, Mogens bliver dræbt i sit Logi paa Ny Kærvej, medens Vagn, der bor samme Sted, redder Livet efter en halsbrækkende Flugt.

Igen er det ulykkelige Omstændigheder, der spiller ind.

Hos den Dame, der huser Mogens og Vagn, har der tidligere boet en Sabotør, som efter at være blevet saaret ved en Aktion har ligget som Patient i Warbergs Villa. Han er forlængst rask, og ingen har skænket ham en Tanke, men en kvindelig Bekendt af ham er netop blevet taget af Gestapo i anden Anledning, og da hun bliver presset, opgiver hun de to Adresser, fordi hun ved, at Vennen ikke bruger dem mere. Derved spilles Gestapo en god Fangst i Hænde.

Warbergs Villa bliver kort efter sprængt i Luften; i Ruinen planter en anonym Dansker et Skilt med Ordene: »Tysk Heltedaad!« Knud kommer sig i Sct. Hansgades Arrest i Aalborg, og saa bliver han ført til København.

En af hans Venner saa ham paa Storebæltsfærgen, lænket til to Gestapofolk. Den 10. Marts blev han henrettet i Ryvangen, hvor han nu hviler i Mindelunden. Han døde stærk og rolig. Det var hans egne Ord til sine paarørende, at han vilde ofre alt, for at hans lille Søn kunde komme til at leve i et agtet Land.

En mirakuløs Redning.

Paa Ny Kærvej laa Mogens og Vagn Ulykkesaftenen og sov i hver sit Værelse, da Gestapo omringede Huset. De blev vækket af Støvletramp paa Trapperne, og fra deres Vinduer kunde de se, at der var posteret Maskingeværer paa Gaden nedenfor.

Mogens indsaa, at han ikke havde nogen Chance for at undslippe, og da Gestapomændene nærmede sig hans Dør, skød han igennem den. Tyskerne svarede med Maskinpistoler og sprængte Døren med Haandgranater. De fandt Mogens død. Man mener, at han har gemt en Kugle til sig selv.

Mogens var i Trediveerne og efterlod sig Hustru og to smaa Børn. Han kunde bære Hæders- titlen »Danmarks første Sabotør«. Den 9. April 1940 om Aftenen forsvandt en af Tyskernes Luftværnsprojektører i Silkeborg. Det var Mogens, der havde stjaalet den og gravet den ned.

Mens Mogens kæmper med Gestapomændene, staar Vagn i Værelset ved Siden af med Pistolen rettet mod Døren. Logiværtinden er blevet tvunget til at følge med op til Loftsvæ- relserne, og Vagn hører, at Gestapomændene spørger hende, om der bor nogen paa hans Værelse. Hun er raadsnar nok til at svare, at det kun er et Pulterkammer! Saa griber han Chancen. I Hast trækker han et Par Bukser over Pyjamas'en og klatrer ud ad Vinduet, ud paa Taget.

Klokken er 1, og det er bælgmørkt. Sidelæns arbejder han sig hen over Taget, men Tag- stenene er glatte af Is, og han glider længere og længere ned. Tilsidst hænger han i Tag- renden, Kræfterne er sluppet op, og det staar ham klart, at det er ude med ham. Huset er tre Etager højt. Han siger Farvel til Livet og slipper med Hænderne. Men — det lyder næsten for eventyrligt — et Sekund senere finder han sig selv paa en Altan et Par Meter længere nede! Han havde ikke anet, at han befandt sig over en Altan.

Fortumlet rejser han sig og tager i Altandøren. Den gaar op, og han kommer ind i et Soveværelse. En Dame farer med et forskrækket Skrig op af Sengen og tænder Lyset, men Vagn forklarer hende i Hast, hvad der er sket. »Aah, saadan«, siger hun med et Lettelsens Suk og slukker Lyset igen, »nu skal jeg hjælpe Dem . . . jeg har selv en Søn i Frøslev!«

Damen forsyner ham med Cigaretter og fører ham op paa Loftet, hvor han sidder paa en Hanebjælke den hele lange Nat og knagfryser. Ud paa Morgenen lister han sig ned og løber paa bare Fødder gennem Gaderne til en Soldaterkammerat, der bor en Kilometer borte.

Sjælelige Saar.

Den Hengivenhed, hvormed Knud omfattedes af sine Kammerater, illustreres af en lille Episode, der fandt Sted i Aalborg Arrest kort efter Befrielsen. En ung Mand fra Modstands- bevægelsen havde faaet Lov til at komme ind i den Del af Arresten, hvor Gestapofolkene sad. Han vilde gerne se dem, sagde han. Han fik udpeget den Celle, hvor Frantz Toft sad, og gik ind til Stikkeren.

— Naa, Frantz Toft, nu er Rollerne nok byttet om . . .

Frantz Toft saa paa ham med flakkende Øjne, men sagde ingenting.

— Ved De, hvorfor jeg er kommet her, fortsatte den unge Mand.

Frantz Toft gryntede arrigt.

— De skød den Mand, jeg beundrede mest her i Verden, og — —

— Det var Selvforsvar, det vilde enhver have gjort, brusede Frantz Toft op.

— Ja, men jeg vil alligevel sige til Dem, at hvis De nogensinde slipper levende ud fra et dansk Fængsel, saa skyder jeg Dem!

Frantz Toft blev iøvrigt efter Befrielsen dømt til Døden og henrettet.

I Knud mistede Leif sin bedste Ven; de havde knyttet deres Skæbner sammen for Livet. Tabet af gode Kammerater gjorde i det hele taget et dybt Indtryk paa Leifs følsomme Sind, men Kampen maatte gaa videre, og indtil den var afsluttet, ytrede Sorgen over Kam- meraternes Skæbne sig kun i et forstærket Had til Stikkerne.

Saa sent som den 3. Maj ramtes H. C. under Kamp med en Stikker i Aarhus af et Mave- skud, og han laa paa Hospitalet, da Kapitulationsbudskabet kom. Lægerne erklærede, at Saarene ikke var værre, end at han kunde komme sig, men den saarede havde ingen Vilje til at leve.

Han var — uden Grund — plaget af Samvittighedskvaler, og Sandheden er, at det var dem, han døde af.

H. C. var midt i Fyrreerne og den ældste i Aarhusgruppen. Han virkede først i Efterretningsvæsenet, hvor hans politimæssige Erfaring kom til stor Nytte. Derimod nægtede han paa det Tidspunkt at deltage aktivt i Stikkerlikvideringerne, fordi det var ham imod at dræbe Mennesker.

En Dag, han kom cyklende paa Gaden i Aarhus, fik han imidlertid Øje paa en Stikker fra Horsens, som han vidste var dømt. Det kunde maaske være svært at finde Manden igen, og H. C. trak resolut sin Pistol, kørte op paa Siden af Stikkeren og skød ham. Da han først havde taget Skridtet, gik han helt og fuldt ind i Arbejdet, og han optraadte ofte med en Uforfærdethed, der nærmede sig Dumdristighed.

Det var saaledes H. C., der førte an i Aktionen mod Hotel »Skandinavien« Paaske-Onsdag Aften 1945, hvor en Gestapomand og en Byvagt blev likvideret. Først bagefter, da han laa ene med sine Tanker, kom Angsten — og den Angst kunde han ikke overvinde. Desværre var han ikke den eneste, det gik saadan.

Døden for egen Haand.

Leif var en lykkelig Mand, da han den 5. Maj 1945 som Livvagt for den civile Jyllandsledelse kørte gennem Aarhus' Gader, hilst af jublende Menneskemasser. Med Lyst og Energi gik han op i de Opgaver, der blev tildelt ham af det allierede Feltpoliti — han rejste rundt i Jylland og fandt Stikkere og Gestapofolk, der havde skjult sig i Flygtningelejrene — og glad var han, da det danske Politi paaskønnede hans straalende Indsats under Krigen ved at forfremme ham til Kriminalbetjent i København.

Men snart begyndte tunge Tanker at fylde hans Sind. Tiden efter Befrielsen blev for ham som for de fleste Modstandsfolk en Skuffelse.

Ole, der var sluppet gennem Krigstidens Farer, blev dræbt ved en Bilulykke. Atter en Ven død. Den 29. August var han med til at begrave Knud i Ryvangen. Den ellers saa friske og livsglade unge Mand var blevet tavs og indesluttet.

Umiddelbart forinden havde Folketingsmand Hartvig Frisch fremsat sin herostratisk berømte Udtalelse i Radioen, hvori han betegnede Stikkerlikvideringerne som Mord og dermed indirekte dem, der udførte Likvideringerne, som Mordere. Han adresserede ganske vist Udtalelsen til Frihedsraadet, men som tidligere bemærket var de, der tog Del i den aktive Kamp, ikke Soldater i almindelig Forstand, de ønskede selv at bære Ansvaret for deres Handlinger. Det gjorde Leif ogsaa.

Mange Ting kan have medvirket til at formørke hans Sind, men den, der skriver disse Linjer, ved, at H. F.s saarende Ord gik ham meget nær, mest fordi han opfattede dem som en Haan mod de døde Kammerater. Den 20. September skød Leif sig selv.

Endnu et Navn er det naturligt at nævne i denne Forbindelse: Faldskærmsmanden, Captain K. Toft-Christensen. I Oktober 1944 kom han til Danmark som Liaisonofficer. Under Navnet »Dahl« overtog han H. C.s Post som Chef for Efterretningsvæsenet, men ved Siden heraf arbejdede han selv i Marken med Afhøring og Likvidering af Stikkere.

Legendarisk er Beretningen om, hvorledes han ene Mand likviderede fire Gestapofolk, mens de sad og spiste til Middag i Hotel »Royal«s tætpakkede Restaurant i Aarhus. Han havde otte Skud i Pistolen, og idet han skød fra Hoften, anbragte han med enestaaende Præcision to Skud i Hovedet paa hver af de fire.

Dahl skildres som en prægtig Kammerat og et beskedent Menneske, der ikke ventede eller ønskede Tak for, hvad han havde udrettet, men som paa den anden Side blev dybt skuffet, da han fik Indtrykket af, at den Kamp, han havde ført, havde været forgæves.

Hartvig Frischs Udtalelse ramte ogsaa ham som et Slag i Ansigtet, og han sagde dengang til Vennerne, at han ikke havde Lyst til at leve længere. At det ikke var Mundsvejr, skulde de snart faa at se. En Maanedes Tid efter, at Vennen Leif havde taget sit eget Liv, skød ogsaa Toft-Christensen sig.

Disse Tragedier er omtalt for at vise, at det ikke blot var Dødsforagt, der krævedes af de Mænd, der paatog sig at bekæmpe Stikkerne. Der blev ogsaa lagt en enorm sjælelig Byrde paa dem.

Netop fordi de ikke var afstumpede, havde de svært ved at finde Balance i Tilværelsen, da Fredens graa Dage kom med al deres Smaalighed og Mistænkeliggørelse, og da de følte, at det Folk, for hvilket de havde kæmpet, ikke mere ydede dem den samme moralske Støtte som i Kampens Tid.

SPECIAL FORCES EROBRER JYLLAND

Nogle Drengene mistede Livet — og vandt Danmarks Frihed

Af TOLDSTRUP

De fleste Danske har den Opfattelse, at det mest betydende Organ indenfor Modstandsbevægelsen var Frihedsraadet, og paa en vis Maade er dette ogsaa rigtigt. Frihedsraadet havde sin store symbolske Betydning — en Betydning, som ikke maa underkendes — men altsaa en symbolsk Betydning. Det var Frihedsraadet, der for den menige Dansker stod som det Organ, hvorfra al Disposition til Modstand udsprang. Derfor adlød Folket Frihedsraadets Ordre fremfor Ordre fra nogen anden Side.

I Virkeligheden havde dog Frihedsraadet kun meget lidt med den aktive Modstand at gøre, i hvert Fald naar Taleren var om Jylland, og de Spørgsmaal, som fra jydsk Side blev drøftet med Raadet, var nærmest politiske, personelle o. lign. — Først paa et meget sent Tidspunkt af Krigen, nemlig omkring Aarskiftet 1945, havde den af Hæren og Frihedsraadet i Forening udpegede Chef i Jylland, Oberstløjtnant Bennike, udarbejdet en omfattende Plan for den jydsk Jernbanesabotage. Man kan maaske paastaa, at fra dette Tidspunkt havde Frihedsraadet meget nøje Kontakt med Jernbanesabotagen i Jylland, men man maa samtidig erkende, at paa den Tid var den vigtigste Sabotage overstaaet.

Det Organ, som i Realiteten var den store Inspiration til Modstand, var S.F.H.Q. — Special Forces headquarter i London. Den danske Sektion indenfor denne Afdeling havde fra Begyndelsen nøje Føling med Begivenhedernes Udvikling i Jylland, og efterhaanden, som Tiden skred frem, blev Kontakten mellem London og de jydsk Modstandsfolk saa konstant og saa effektiv, at den langt stivere og langsommeligere Forbindelse med Kredse i København maatte træde i Baggrunden.

Lederen af Special Forces for Danmark var Commander Hollingworth med Dækningsnavnet Chicory. Den 9. April 1940, da Tyskerne besatte Danmark, befandt han sig i København tilknyttet den britiske Legation. Han havde paa det Tidspunkt opholdt sig her i Landet i nogle Aar og lært at tale flydende Dansk. Chicory er tilsyneladende en lille, uanselig Mand med et stilfærdigt og beskedent Væsen. Men naar man lærer ham at kende, finder man bag det uanselige Ydre en stor Personlighed, for hvem alle gode engelske Traditioner er en daglig Ledetraad. — Han har selv fortalt, at han i de Aar, han opholdt sig her i Landet,

lærte at elske Danmark og det danske Folk. Derfor lærte han sig Sproget — og derfor var han fast besluttet paa at arbejde for Danmark, efter at han den 9. April havde været Vidne til vor Forsmædelse. »Jeg kendte Danskerne saa godt, at jeg vidste, det Chok, de havde faaet den 9. April, nok skulde blive afløst af Aktivitet« siger Chicory — og han fortsætter: »Jeg skal gerne indrømme, at Danmark ikke blev betragtet med blide Øjne af »the man in the street«, idet man uvilkaarligt sammenlignede med den øjeblikkelige Modstand, andre Lande havde gjort, naar Tyskerne okkuperede dem. Denne Sammenligning faldt ikke ud til Fordel for Danmark. Men jeg vidste bedre. Jeg var overbevist om, at Danmarks Modstand ikke vilde udeblive. Der skulde blot lidt mere Tid til, og Danskerne skulde først og fremmest have Lov til at klare Sagerne selv — saa vilde Modstanden blive mere fast og solid end andre Steder«.

Denne straalende Optimisme kan vel faa mangan Dansker, som dengang syntes, alt saa haabløst ud, til at slaa Øjnene ned i Skamfuldhed over manglende Tro og Tillid til vort eget Folk. Chicory fik jo nemlig Ret i sit Lyssyn.

Da han kom til England, begyndte han at arbejde for Oprettelsen af en Komité for danske Anliggender, og det var en stor Dag i hans Liv, da han blev udpeget til Leder af den officielle engelske Kommission, der skulde arbejde med danske Forhold. Som Amerikas Repræsentant i denne Kommission sad Colonel Winkelhorn — en fuldblods Dansker — for hvem det naturligvis var en selvfølgelig Ting at gaa ind i Kampen for Danmark. — Disse to blev Bindeleddet mellem hele Modstandsapparatet i Danmark og de officielle engelske Myndigheder, som skulde ordne alt det praktiske, som Uddannelsen af Faldskærmsfolk, Udpeging af Piloter, Maskiner og Flyvepladser, stille Materiale til Raadighed o. s. v. o. s. v. — Gennem Ebbe Munck, der havde etableret sig i Stockholm og fungerede som en Slags Udenrigsminister for det kæmpende Danmark — et Job, han udførte med en Dygtighed, der maatte gøre næsten samtlige danske Diplomater til Skamme — blev Forbindelsen med Kredse indenfor den danske Modstandsbevægelse etableret. Og da denne Sag var i Orden, kunde den første Nedkastning finde Sted.

Chicory havde overfor engelske Myndigheder staaet fast paa, at man som Faldskærmsfolk til Danmark udelukkende skulde benytte danske. Det lykkedes ham at gennemtrumfe denne Linie, skønt man i alle andre besatte Lande nedkastede Faldskærmsfolk af andre Nationaliteter end de paagældende Landes. Og paa dette Punkt fik Chicorys Kendskab til danske Forhold en afgørende Betydning.

Paa en særlig Skole i England blev en Del unge Danske uddannet til den krævende Op-gave, som ventede dem. De lærte al Teori om Kunsten at arbejde illegalt og gennemgik en meget krævende praktisk Uddannelse i Faldskærmsudspring, Sabotage, Brug af Vaaben og meget andet. Det tog sin Tid at faa de første Folk gjort klar, men det tog ogsaa sin Tid, før der i Danmark var fremvokset en saadan Stemning, at der var virkelig Basis for et effektivt Modstandsarbejde.

Lige fra Starten kom Jylland til at indtage en særlig fremtrædende Plads i det Arbejde, som Special Forces formidlede.

De to første Nedkastninger fandt ganske vist Sted paa Sjælland i Vinteren 1941—42. — Ved den første blev den Mand dræbt, som var udset til at være Bindeleddet mellem Special Forces og den danske Modstandsbevægelse. Hans Efterfølger, der kom ved næste Nedkastning, blev Christian Michael Rottbøll fra Børglumkloster. Det var naturligt, at Rottbøll udfra sit Lokalkendskab organiserede de næste Nedkastninger i Nordjylland, og dermed rykkede Jylland ind som aktivt Operationsomraade for Special Forces.

Næste Nedkastning fandt Sted i Himmerland den 1. August 1942. Nedkastningen blev

ledet af Rottbøll personlig, og som Hjælpere havde han Dyrlæge Sonne fra Farsø og hans to Sønner samt Viborg-Studenterne Chr. Ulrik Hansen og Erik Nymann. Ved denne Lejlighed blev der modtaget fire Faldskærmsfolk samt en Del Materiel. En Del af Materiellet blev ikke fundet, hvilket medførte, at Tyskerne iværksatte en stor Eftersøgning. De fire Mænd kom dog velbeholdne til København med det reddede Materiel.

Den næste jydsk Nedkastning fandt Sted i Marts 1943, og derefter gik det Slag i Slag. Ole Geisler, som var ankommen fra England, nedkastet udenfor København i Februar 1943, søgte Forbindelse med Kredse omkring Randers, og med Hvidsteen Kro som Centrum begyndte et maalbevidst og særdeles effektivt Nedkastningsarbejde paa Randerseggen.

Naar man nu, saa længe efter, skriver om disse Ting, som Glemselens Slør er begyndt at sænke sig over, og naar dette sker i en Tid, hvor Folk, som knap nok naaede at faa snuset til Modstandsbevægelsen, er ved at forberede sig paa at være mellem »de første« næste Gang, saa føler man Trang til at opstille en lille Statistik over, hvordan det gik »de første«:

Chr. Michael Rottbøll blev skudt af dansk Politi under Kamp i København 26.-9.-42.

Chr. Ulrik Hansen blev henrettet i København d. 23.-6.-44.

Erik Nymann og Per Sonne blev dræbt af Gestapo paa Køge Landevej (Shellhuset) 9.-8.-44.

Saadan ser det ud med de Jyder, som var »mellem de første«. Og vilde man fortsætte en kort Tid længere frem, vilde Statistikken fortsat vise langt flere faldne end overlevende. Hvidsteen Gruppen, som blev næsten helt udslettet, vil veje tungt paa Vægtskaalen. Men netop den Kendsgerning, at Kampen krævede Livet som Indsats, fik de bedste til at slutte op i Rækkerne. For hver, som faldt, meldte der sig ti nye i Rækkerne — ti nye, som faldt eller ikke faldt, men som gik ind i Kampen med den sikre Forvisning, at dette gjaldt Livet og intet mindre. Derfor blev Kampen saa fantastisk fra dansk Side — derfor opnaede dansk Modstandsbevægelse en Førerstilling og opnaede Gang paa Gang at faa »top-priority« i England, naar Spørgsmaalet drejede sig om Tildeling af Maskiner og Materiel.

Disse to Faktorer: Hollingworth og hans Stab suppleret med mange danske, bl. a. Flemming Juncker fra Overgaard — og paa den anden Side en lille Gruppe unge danske, der var parat til at sætte Livet ind, blev den Grundvold, som kom til at bære den danske Modstandsbevægelse. Det var disse to Faktorer, som førte til Danmarks Befrielse, og ved Siden af dem blegner alle politiske og personelle Stridigheder, som fulgte i Kølvanet paa det fornemme organisatoriske Foretagende, som Modstandsbevægelsen efterhaanden udviklede sig til.

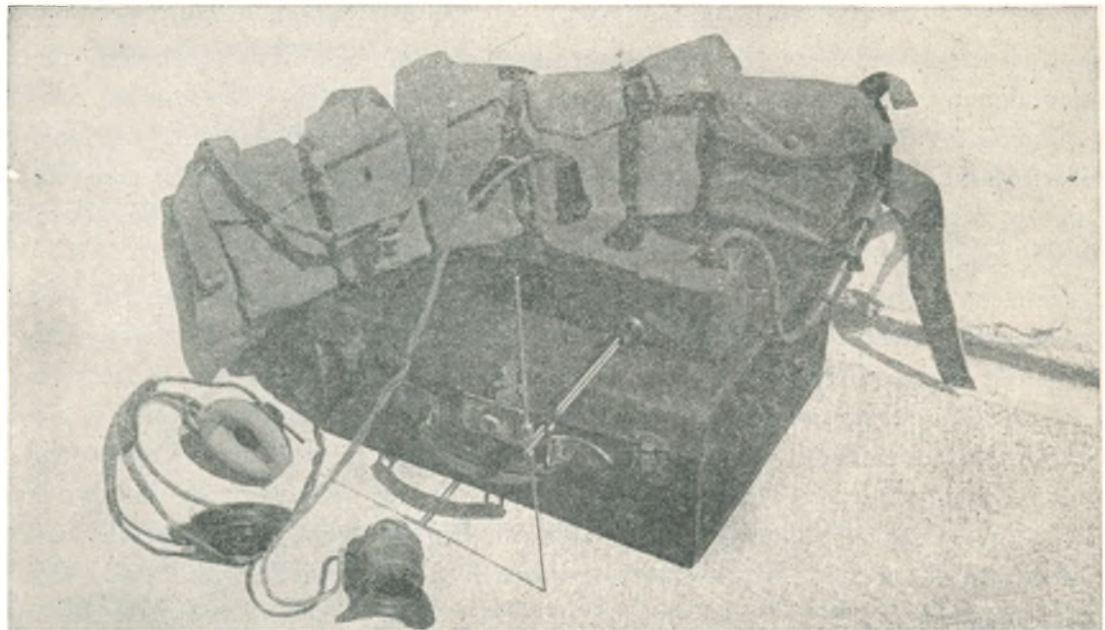
Forbindelsen bliver oprettet.

Enhver, som har lidt Kendskab til Soldater og Krig, kender Ordet Forbindelse. Det bliver banket ind i Rekrutter overalt i Verden, at Opretholdelse af Forbindelsen er en Livsbetingelse for al Krigsførelse, og Verdenshistorien viser grupvækkende Eksempler paa, hvad der kan ske, naar Forbindelsen svigter. Baade Napoleon og Hitler kom til at erfare dette under deres Forsøg paa at erobre Rusland.

Ogsaa for den illegale Kamp var Forbindelsen en Livsbetingelse. Da Forbindelsen til London langt om længe laa i et fast Leje, tog Operationerne større og større Omfang for hver Dag.

Det tog imidlertid sin Tid, før denne Sag var i Orden. I Special Forces var man fra Begyndelsen klar over, at det var en Nødven-

Øverst: Paa deres Vej indover dansk Omraade blev de engelske Maskiner orienteret ved Hjælp af Radiopejlefyrrer. Der var etableret 4 faste Pejlestationer langs den jydsk Vestkyst, men derudover raadede Nedkastningsfolkene over 12 Stationer som efter Aftale med London blev sat i Gang paa nærmere aftalte Pladser i Nedkastningsdistrikterne paa de Aftener, Nedkastning fandt Sted. - Billedet viser en saadan Station i arbejde. - Nederst: Ved Hjælp af dette Apparat kunde Mandskabet fra Nedkastningspladser tale med Besætningen i Maskinen. - Havde Tyskerne Pladsen under Observation, kunde man f. Eks. dirigere Maskinen til en anden Plads eller sende den tilbage til England.

SPECIAL FORCES EROBRER JYLLAND

Nogle Drengene mistede Livet — og vandt Danmarks Frihed

Af TOLDSTRUP

De fleste Danske har den Opfattelse, at det mest betydende Organ indenfor Modstandsbevægelsen var Frihedsraadet, og paa en vis Maade er dette ogsaa rigtigt. Frihedsraadet havde sin store symbolske Betydning — en Betydning, som ikke maa underkendes — men altsaa en symbolsk Betydning. Det var Frihedsraadet, der for den menige Dansker stod som det Organ, hvorfra al Disposition til Modstand udsprang. Derfor adlød Folket Frihedsraadets Ordre fremfor Ordre fra nogen anden Side.

I Virkeligheden havde dog Frihedsraadet kun meget lidt med den aktive Modstand at gøre, i hvert Fald naar Taleren var om Jylland, og de Spørgsmaal, som fra jydsk Side blev drøftet med Raadet, var nærmest politiske, personelle o. lign. — Først paa et meget sent Tidspunkt af Krigen, nemlig omkring Aarskiftet 1945, havde den af Hæren og Frihedsraadet i Forening udpegede Chef i Jylland, Oberstløjtnant Bennike, udarbejdet en omfattende Plan for den jydskes Jernbanesabotage. Man kan maaske paastaa, at fra dette Tidspunkt havde Frihedsraadet meget nøje Kontakt med Jernbanesabotagen i Jylland, men man maa samtidig erkende, at paa den Tid var den vigtigste Sabotage overstaaet.

Det Organ, som i Realiteten var den store Inspiration til Modstand, var S.F.H.Q. — Special Forces headquarter i London. Den danske Sektion indenfor denne Afdeling havde fra Begyndelsen nøje Føling med Begivenhedernes Udvikling i Jylland, og efterhaanden, som Tiden skred frem, blev Kontakten mellem London og de jydskes Modstandsfolk saa konstant og saa effektiv, at den langt stivere og langsommeligere Forbindelse med Kredse i København maatte træde i Baggrunden.

Lederen af Special Forces for Danmark var Commander Hollingworth med Dækningsnavnet Chicory. Den 9. April 1940, da Tyskerne besatte Danmark, befandt han sig i København tilknyttet den britiske Legation. Han havde paa det Tidspunkt opholdt sig her i Landet i nogle Aar og lært at tale flydende Dansk. Chicory er tilsyneladende en lille, uanselig Mand med et stilfærdigt og beskedent Væsen. Men naar man lærer ham at kende, finder man bag det uanselige Ydre en stor Personlighed, for hvem alle gode engelske Traditioner er en daglig Ledetraad. — Han har selv fortalt, at han i de Aar, han opholdt sig her i Landet,

lærte at elske Danmark og det danske Folk. Derfor lærte han sig Sproget — og derfor var han fast besluttet paa at arbejde for Danmark, efter at han den 9. April havde været Vidne til vor Forsmædelse. »Jeg kendte Danskerne saa godt, at jeg vidste, det Chok, de havde faaet den 9. April, nok skulde blive afløst af Aktivitet« siger Chicory — og han fortsætter: »Jeg skal gerne indrømme, at Danmark ikke blev betragtet med blide Øjne af »the man in the street«, idet man uvilkaarligt sammenlignede med den øjeblikkelige Modstand, andre Lande havde gjort, naar Tyskerne okkuperede dem. Denne Sammenligning faldt ikke ud til Fordel for Danmark. Men jeg vidste bedre. Jeg var overbevist om, at Danmarks Modstand ikke vilde udeblive. Der skulde blot lidt mere Tid til, og Danskerne skulde først og fremmest have Lov til at klare Sagerne selv — saa vilde Modstanden blive mere fast og solid end andre Steder«.

Denne straalende Optimisme kan vel faa mangan Dansker, som dengang syntes, alt saa haabløst ud, til at slaa Øjnene ned i Skamfuldhed over manglende Tro og Tillid til vort eget Folk. Chicory fik jo nemlig Ret i sit Lyssyn.

Da han kom til England, begyndte han at arbejde for Oprettelsen af en Komité for danske Anliggender, og det var en stor Dag i hans Liv, da han blev udpeget til Leder af den officielle engelske Kommission, der skulde arbejde med danske Forhold. Som Amerikas Repræsentant i denne Kommission sad Colonel Winkelhorn — en fuldblods Dansker — for hvem det naturligvis var en selvfølgelig Ting at gaa ind i Kampen for Danmark. — Disse to blev Bindeleddet mellem hele Modstandsapparatet i Danmark og de officielle engelske Myndigheder, som skulde ordne alt det praktiske, som Uddannelsen af Faldskærmsfolk, Udpeging af Piloter, Maskiner og Flyvepladser, stille Materiale til Raadighed o. s. v. o. s. v. — Gennem Ebbe Munck, der havde etableret sig i Stockholm og fungerede som en Slags Udenrigsminister for det kæmpende Danmark — et Job, han udførte med en Dygtighed, der maatte gøre næsten samtlige danske Diplomater til Skamme — blev Forbindelsen med Kredse indenfor den danske Modstandsbevægelse etableret. Og da denne Sag var i Orden, kunde den første Nedkastning finde Sted.

Chicory havde overfor engelske Myndigheder staaet fast paa, at man som Faldskærmsfolk til Danmark udelukkende skulde benytte danske. Det lykkedes ham at gennemtrumfe denne Linie, skønt man i alle andre besatte Lande nedkastede Faldskærmsfolk af andre Nationaliteter end de paagældende Landes. Og paa dette Punkt fik Chicorys Kendskab til danske Forhold en afgørende Betydning.

Paa en særlig Skole i England blev en Del unge Danske uddannet til den krævende Op-gave, som ventede dem. De lærte al Teori om Kunsten at arbejde illegalt og gennemgik en meget krævende praktisk Uddannelse i Faldskærmsudspring, Sabotage, Brug af Vaaben og meget andet. Det tog sin Tid at faa de første Folk gjort klar, men det tog ogsaa sin Tid, før der i Danmark var fremvokset en saadan Stemning, at der var virkelig Basis for et effektivt Modstandsarbejde.

Lige fra Starten kom Jylland til at indtage en særlig fremtrædende Plads i det Arbejde, som Special Forces formidlede.

De to første Nedkastninger fandt ganske vist Sted paa Sjælland i Vinteren 1941—42. — Ved den første blev den Mand dræbt, som var udset til at være Bindeleddet mellem Special Forces og den danske Modstandsbevægelse. Hans Efterfølger, der kom ved næste Nedkastning, blev Christian Michael Rottbøll fra Børglumkloster. Det var naturligt, at Rottbøll udfra sit Lokalkendskab organiserede de næste Nedkastninger i Nordjylland, og dermed rykkede Jylland ind som aktivt Operationsomraade for Special Forces.

Næste Nedkastning fandt Sted i Himmerland den 1. August 1942. Nedkastningen blev

ledet af Rottbøll personlig, og som Hjælpere havde han Dyr læge Sonne fra Farsø og hans to Sønner samt Viborg-Studenterne Chr. Ulrik Hansen og Erik Nymann. Ved denne Lejlighed blev der modtaget fire Faldskærmsfolk samt en Del Materiel. En Del af Materiellet blev ikke fundet, hvilket medførte, at Tyskerne iværksatte en stor Eftersøgning. De fire Mænd kom dog velbeholdne til København med det reddede Materiel.

Den næste jydsk Nedkastning fandt Sted i Marts 1943, og derefter gik det Slag i Slag. Ole Geisler, som var ankommen fra England, nedkastet udenfor København i Februar 1943, søgte Forbindelse med Kredse omkring Randers, og med Hvidsteen Kro som Centrum begyndte et maalbevidst og særdeles effektivt Nedkastningsarbejde paa Randerseggen.

Naar man nu, saa længe efter, skriver om disse Ting, som Glemselens Slør er begyndt at sænke sig over, og naar dette sker i en Tid, hvor Folk, som knap nok naaede at faa snuset til Modstandsbevægelsen, er ved at forberede sig paa at være mellem »de første« næste Gang, saa føler man Trang til at opstille en lille Statistik over, hvordan det gik »de første«:

Chr. Michael Rottbøll blev skudt af dansk Politi under Kamp i København 26.-9.-42.

Chr. Ulrik Hansen blev henrettet i København d. 23.-6.-44.

Erik Nymann og Per Sonne blev dræbt af Gestapo paa Køge Landevej (Shellhuset) 9.-8.-44.

Saadan ser det ud med de Jyder, som var »mellem de første«. Og vilde man fortsætte en kort Tid længere frem, vilde Statistikken fortsat vise langt flere faldne end overlevende. Hvidsteen Gruppen, som blev næsten helt udslettet, vil veje tungt paa Vægtskaalen. Men netop den Kendsgerning, at Kampen krævede Livet som Indsats, fik de bedste til at slutte op i Rækkerne. For hver, som faldt, meldte der sig ti nye i Rækkerne — ti nye, som faldt eller ikke faldt, men som gik ind i Kampen med den sikre Forvisning, at dette gjaldt Livet og intet mindre. Derfor blev Kampen saa fantastisk fra dansk Side — derfor opnaaede dansk Modstandsbevægelse en Førerstilling og opnaaede Gang paa Gang at faa »top-priority« i England, naar Spørgsmaalet drejede sig om Tildeling af Maskiner og Materiel.

Disse to Faktorer: Hollingworth og hans Stab suppleret med mange danske, bl. a. Flemming Juncker fra Overgaard — og paa den anden Side en lille Gruppe unge danske, der var parat til at sætte Livet ind, blev den Grundvold, som kom til at bære den danske Modstandsbevægelse. Det var disse to Faktorer, som førte til Danmarks Befrielse, og ved Siden af dem blegner alle politiske og personelle Stridigheder, som fulgte i Kølvanet paa det fornemme organisatoriske Foretagende, som Modstandsbevægelsen efterhaanden udviklede sig til.

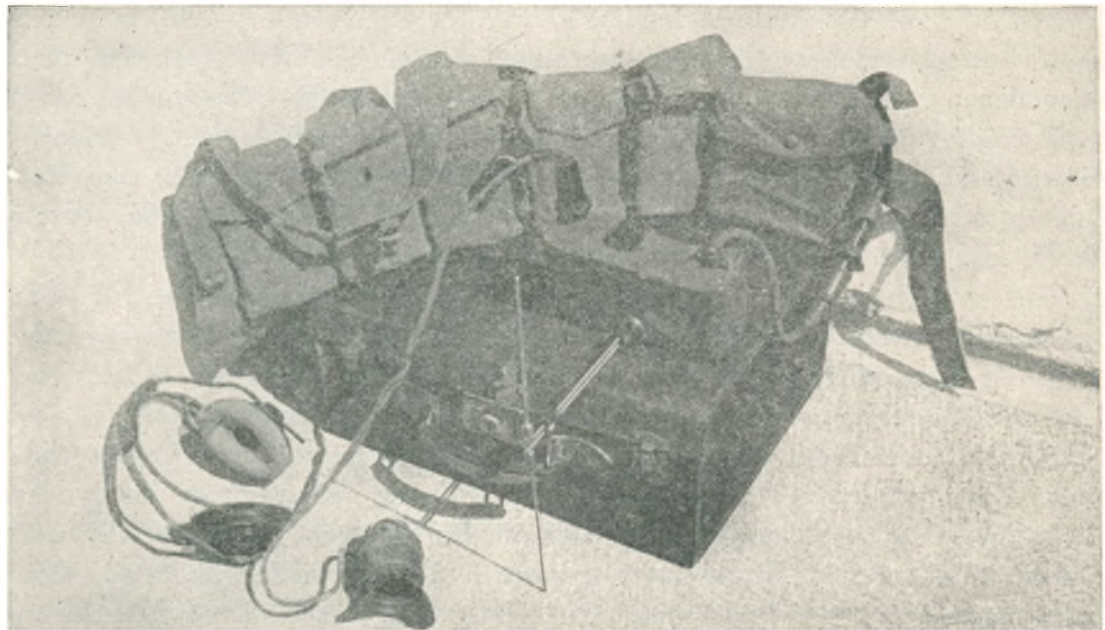
Forbindelsen bliver oprettet.

Enhver, som har lidt Kendskab til Soldater og Krig, kender Ordet Forbindelse. Det bliver banket ind i Rekrutter overalt i Verden, at Opretholdelse af Forbindelsen er en Livsbetingelse for al Krigsførelse, og Verdenshistorien viser grupvækkende Eksempler paa, hvad der kan ske, naar Forbindelsen svigter. Baade Napoleon og Hitler kom til at erfare dette under deres Forsøg paa at erobre Rusland.

Ogsaa for den illegale Kamp var Forbindelsen en Livsbetingelse. Da Forbindelsen til London langt om længe laa i et fast Leje, tog Operationerne større og større Omfang for hver Dag.

Det tog imidlertid sin Tid, før denne Sag var i Orden. I Special Forces var man fra Begyndelsen klar over, at det var en Nødven-

Øverst: Paa deres Vej indover dansk Omraade blev de engelske Maskiner orienteret ved Hjælp af Radiopejlefyrrer. Der var etableret 4 faste Pejlestationer langs den jydsk Vestkyst, men derudover raadede Nedkastningsfolkene over 12 Stationer som efter Aftale med London blev sat i Gang paa nærmere aftalte Pladser i Nedkastningsdistrikterne paa de Aftener, Nedkastning fandt Sted. - Billedet viser en saadan Station i arbejde. - Nederst: Ved Hjælp af dette Apparat kunde Mandskabet fra Nedkastningspladser tale med Besætningen i Maskinen. - Havde Tyskerne Pladsen under Observation, kunde man f. Eks. dirigere Maskinen til en anden Plads eller sende den tilbage til England.

dighed at sende uddannede Telegrafister over, og allerede ved den første Nedkastning var den ene af de to nedkastede Folk en Telegrafist. Ogsaa ved de følgende Nedkastninger kom der Telegrafister, men de Arbejdsvilkaar, som paa det Tidspunkt gjaldt for illegale Folk, var saa vanskelige, at der gik lang Tid, før den konstante Radioforbindelse blev oprettet. Mandefaldet var stort mellem de første Folk. Baade Tyskerne og det danske Politi jagede dem, og de blev saa godt som alle taget eller forsvandt ud af Arbejdet paa anden Maade. Een Telegrafist blev opsporet af dansk Politi i København. Det var kort før, at Rottbøll blev dræbt under lignende Omstændigheder. Telegrafisten tog Kampen op med Politiet, og da han saa sig i Fare for at blive overmandet, tog han sin Giftpille. Han havde da dræbt en Politimand. Denne Affære gjorde et dybt Indtryk i Modstandskredse og formentlig ogsaa indenfor Politiet. Uden Tvivl beklagede alle den Vending, Tingene havde taget, som medførte, at Danske kæmpede mod Danske, medens Tyskerne kunde staa i en Krog og nyde Situationen.

Den 29. August 1943 bragte en lykkelig Afslutning paa disse utaalelige Forhold. Efter denne Dag var det kun enkelte omsige Politifolk, for hvem fremtidig Karriere og personlig Sikkerhed spillede en større Rolle end Fædreland og Folk, som gav Tyskerne Haandsrækninger.

I Jylland saa det sløjt ud med Hensyn til Forbindelsen til London. Saa sent som til Sommeren 1944 foregik al Forbindelse via København. Telegrammer til Afsendelse blev sendt med Kurer til København, og de Omstændigheder, at Rejselivet paa det Tidspunkt var uhyre vanskeligt grundet paa forskellige Restriktioner, samt at den københavnske Radioforbindelse med London endnu ikke var særlig effektiv, gjorde Forbindelsen uhyre langsom.

I Marts 1944 ankom den første Radiotelegrafist, som var udpeget til at arbejde fast i Jylland. For de indviede i Jylland var den Dag, han var ventet, imødeset med stor Spænding. En Misforstaaelse gjorde, at Telegrafisten tog til Randers i Stedet for, som Aftalen var, til Aarhus — og denne Tilfældighed medførte, at han uden egen Skyld blev hvirvlet ind i Affærer, som medførte hans Arrestation. Han var ankommet til Randers en sen Aften og havde indlogeret sig paa et Hotel sammen med en Faldskærmsmand fra København. Om Morgenen cyklede Faldskærmsmanden som Kurer til Hvidsteen Kro, men netop den Dag havde Gestapo indtaget Kroen og arresteret næsten hele Hvidsteen-Gruppen. Faldskærmsmanden blev arresteret, og en Regning i hans Lomme førte Gestapo til hans Hotelværelse. Der fandt de den nye Radiotelegrafist. — Hele Affæren var intet mindre end en Tragedie. Jylland maatte vente i Maaneder, før en ny Telegrafist var klar, mens den første Telegrafist, som aldrig naaede at komme i Funktion, blev taget under Gestapos omsorgsfulde Behandling, som førte ham til tysk Koncentrationslejr, hvor han døde.

I Begyndelsen af Juni ankom den næste Telegrafist. De første Gange han var i Gang med Apparaterne fik han ingen Forbindelse, men en skønne Dag var alle Vanskeligheder overvundet, og det første direkte Telegram fra England ankom. Dette var en betydningsfuld Dag i den jyske Modstandsbevægelses Historie. — Den direkte Kontakt var oprettet. Telegrammer kunde afsendes og modtages, og der kunde komme Fart i Foretagendet. Der kom Fart i Foretagendet. I den følgende Tid afgik daglig Telegrammer om nye Nedkastningspladser, Forslag til Sabotage, Rapporter om Udviklingen, Styrkeforhold o. s. v. Paa samme Maade indkom der Telegrammer, og naturligvis fulgte i Kølvanet paa den livlige Udveksling gradvis de aktive Operationer. Om Natten brummede allierede Maskiner gennem Luften paa den farlige Vej til de jyske Nedkastningspladser. Eftersom der kom Materiel i stigende Grad, steg Antallet af Sabotagehandling. Eksplosioner drønedes ved Nat og Dag. I Begyndelsen spredt, men efterhaanden tættere paa hinanden. Et lykkeligt og frugtbringende Samarbejde var kommet i Gang. Special Forces Anstrengelser og »de første«

store Ofre førte endelig til det ønskede og ventede Resultat — Jylland var for Alvor med i Krigen.

Radiotelegrafisten, som havde bragt Forbindelsen i Stand maatte hurtigt udskiftes. Forskellige Omstændigheder gjorde det nødvendigt at evakuere ham til Sverige. En ny Mand kom dog straks til i hans Sted, og denne Telegrafist, »Moses« kaldtes han, arbejdede støt og effektivt til Krigens Slutning. Han og »Cain«, som senere tiltraadte, var de to af samtlige Telegrafister i besatte Lande, som under Krigen sendte flest Bogstaver gennem Æteren til London. Dette kan maaske give et Fingerpeg om den fantastiske Aktivitet, der var i Gang mellem Special Forces og Jylland. — Mens man andre Steder i Landet havde automatiske Sendere, som faktisk borteliminerede Risikoen for Telegrafisten, saa arbejdede Moses og Cain paa den gode gammeldags Maner med Telegrafnøgle. Det kan nævnes som et bittert Kuriosum, at den automatiske Sender, som paa utallige Opfordringer fra jydsk Side var blevet sendt fra London via Sverige-København til de to Telegrafister ankom den 5. Maj 1945. Den havde da ligget i Aarhus i 2-3 Maaneder hos den militære Leder i Jylland. I de samme Maaneder var Telegrafisterne »Moses« og »Cain« gentagne Gange udsat for, at Kvarterer, hvorfra de sendte, blev afspærret af Gestapo midt under Kontakten med London. Af Moses' Medhjælpere blev een arresteret og af Cains een dræbt og to arresteret.

Foruden de her nævnte to Telegrafister arbejdede periodevis ogsaa andre i Jylland. En af disse var »Noah«, som ankom i Eftersommeren 1944. Han blev afgivet til den jydsk Efterretningstjeneste, som etablerede ham i Hjerring.

I Midten af November blev han arresteret, mens han arbejdede med sin Sender i en Lejlighed i Byen, og Senderen med Koder og alt andet Tilbehør blev beslaglagt. Der blev straks sendt Telegram til England om den beklagelige Affære, men nogle Dage senere ankom et Telegram fra London. Man forespurgte heri, om det var sikkert, Noah var blevet arresteret. Der var til London kommet Telegram fra ham, hvor han meddelte, at han var undsluppet Gestapo og nu arbejdede længere sydpaa. Han bad om at komme i Forbindelse med nogle af de jydsk Ledere.

Det var Tyskerne, som paa denne Maade søgte at komme i Korrespondance med England og i Forbindelse med Ledere i Jylland. Det blev naturligvis straks meddelt England, at Noah stadig var Gestapos Fange.

Et Par Dage senere kom gennem en Gestapoforbindelse, Modstandsbevægelsen havde etableret, Meddelelse om, at Noah havde taget sit eget Liv i Cellen. Han vilde ikke være Gestapos Redskab.

England fik omgaaende et Telegram om, hvordan Sagen havde udviklet sig, og som Svar herpaa ankom fra London Telegrammet:

SALUTE TO THE BRAVE

Faldskærmsfolk.

Fra Begyndelsen var Jylland inddelt i 3 Regioner med en Chef i hver Region. Denne Opdeling var i Overensstemmelse med Special Forces Forslag. Det var Hensigten, at efterhaanden som Forholdene gjorde det muligt, skulde hver Regionschef have sin egen direkte Forbindelse med London, hvorved man regnede med, at der vilde kunne opnaas større Effektivitet paa alle Omraader. Desværre blev denne Ordning saboteret fra dansk Side. Som tidligere nævnt havde Hæren og Frihedsraadet i Forening udpeget en militær Leder i Jylland, der modsatte sig ethvert Skridt i Retning af Gennemførelsen af den af Special

I

Rapport over Indsamlingen af Gensigt, den 11/4 1920.

	For Rapport	Ind. Rapport	Forsteling
I	205 Juelboen Ferdinand <i>J. Juelboen</i>		<i>Indsamlet X</i>
	206 Skjætz		
II	85 Salomon Axel		
	120 (Klask, Eder, Irving)		
	124 Nyström, Erik		
III	212 (Larsen)		<i>Indsamlet X</i>
IV	177 Skrup Flora		<i>Indsamlet X</i>
	216 Skjætz		
V	71 Søstere Vibeke		<i>Indsamlet X</i>
	114 Palsen Marie		<i>Holbæk X</i>
VI	79 Ising Rose-Pjerre		<i>Indsamlet X</i>
	230 Sandberg, Axel		
VII	88 Søstere Gerda		<i>Indsamlet X</i>
	208 Dahlstrøm Ede		
	217 Tindal Ede		
VIII	23 Kanan Salme		
	134 Skjætz Ede		
	124 Skjætz Ede		
	184 Finsen L. Erik		
	180 Skjætz Ede		
	219 Skjætz Ede		

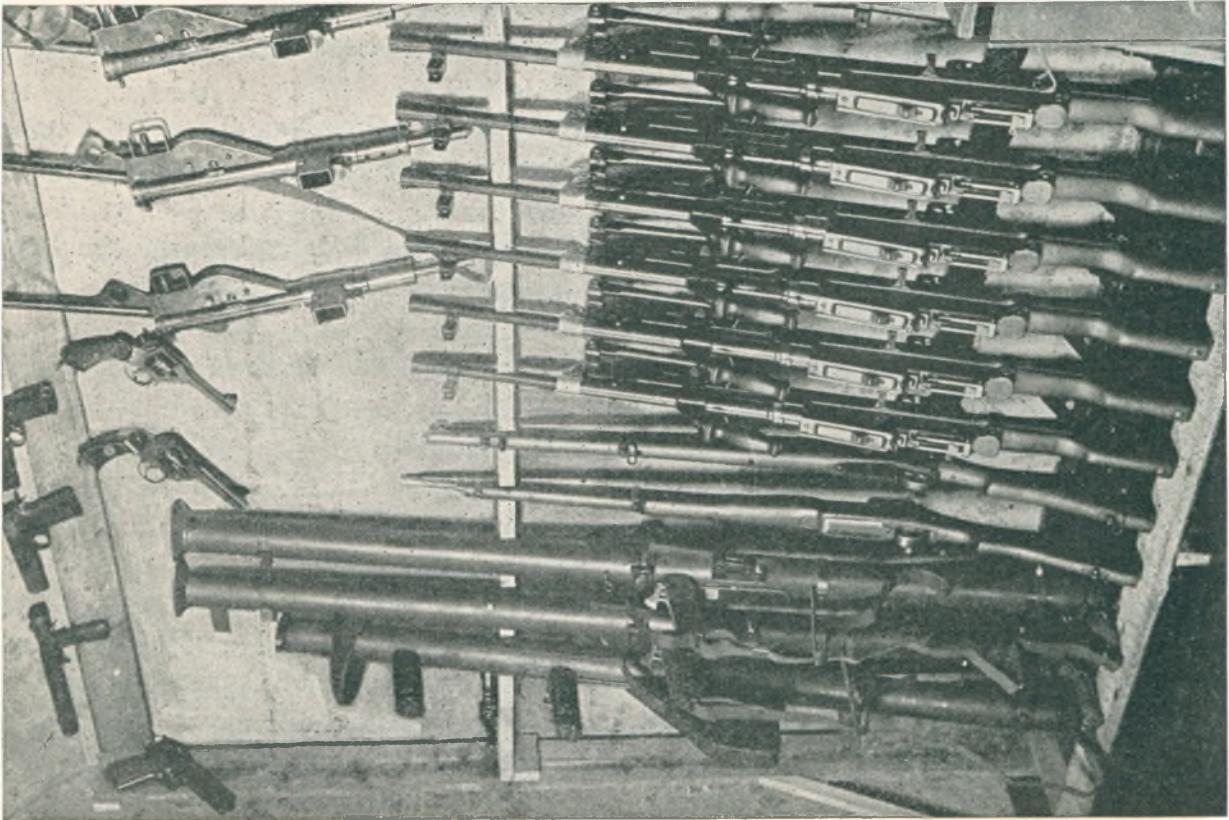
* 1 (ind. rapport) (ind. rapport)

II

den 11/4.

	For Rapport	Ind. Rapport	Forsteling
Carl	118 Skrup		<i>Indsamlet X</i>
II	23 Palsen		
	214 Skrup		
III	218 Skrup (1919)		
IV	184 Skrup		
	199 Skrup		
	210 Skrup		
V	208 Skrup		
	212 Skrup		
	214 Skrup		
VI	184 Skrup		
	191 Skrup		
	196 Skrup		
VII	196 Skrup		
	200 Skrup		
	208 Skrup		
	214 Skrup		

* 1 (ind. rapport) (ind. rapport)
 ** Rapport over indsamlingen af Gensigt, den 11/4 1920.

Forces skitserede Opbygning af Organisationen. Paa et Tidspunkt ønskede England den militære Leder flyttet til andre Opgaver, men Frihedsraadet og Hæren modsatte sig dette. Man var i København bange for at miste Følingen med, hvad der skete i Jylland — en Føling, som man faktisk aldrig havde haft og aldrig fik.

Special Forces arbejdede dog hen imod Gennemførelsen af den oprindelige skitserede Ordning. Et Led heri var Afsendelsen af et større Antal Faldskærmsfolk, som skulde tilknyttes Regionsledernes Stabe. — Den første af disse saakaldte Laison-officers kom i Juli 1944. Det var »Wheat«, som senere blev kendt over hele Jylland under Navnet Bent. Han blev nedkastet i Nærheden af Holstebro sammen med Radiotelegrafisten »Barley«, som blev kaldt Børge. Børge blev arresteret paa Grund af en københavnsk Faldskærmsmands Snakkesalighed allerede en Maanedstid efter sin Ankomst, men Bent klarede sig igennem alle Vanskeligheder til Krigens Slutning.

Bent, som var den ideelle Type paa en Faldskærms- og Modstandsmand, giver følgende korte, men interessante Redegørelse for, hvad han oplevede fra han kom til England til han landede i Jylland som Faldskærmsmand:

»Saa snart jeg var kommet til England, kom jeg paa Skole, og det var en Undervisning, der tog hele min Tid. Her overværede jeg forøvrigt Starten til Invasionen, vi laa paa Skole ved Kanalen dengang, og det var en fantastisk Oplevelse. Man kan simpelthen ikke forestille sig, hvilket Kæmpeopbud af Flyvemaskiner det var, hvis ikke man selv har oplevet det. I England kom jeg først paa en almindelig Militærskole, hvor jeg lærte de nye Vaaben at kende og samtidig blev opøvet i Fysiken, hvilket forøvrigt ikke blev forsømt paa nogen af Skolerne. Senere kom jeg paa flere forskellige Specialskoler, der var indrettet paa nogle af de gamle smukke engelske Herregaarde.

Paa en af Skolerne lærte jeg at kende fremmede Vaaben. Her fandtes et hvilket som helst Vaaben i Europa, dem lærte man at bruge og kende, ligesom vi lærte at anbringe og demontere Minefelter.

Den mest interessante Skole var den, hvor man lærte »security«, det vil sige, man lærte at passe paa sig selv. Her undervistes systematisk i, hvordan man skulde klare sig, hvis man kom ud for Gestapo. Man lærte at lyve og opbygge et troværdigt Alibi, at begaa Indbrud, lave falske Papirer og meget andet. Undervisningen her var saa indgaaende, at vi f. Eks. lærte en Bunke om Gestapo i Aarhus.

En tredie Skole beskæftigede sig med Nedkastning. Her lærte man at bruge Pejleapparater o. s. v., og endelig var der Faldskærmsskolen, som vel nok var den mest spændende af dem allesammen. Vi fik samme Undervisning som de engelske Faldskærmstroppe, og det er en haard Skole at gaa igennem. Dag og Nat blev vi trænet i Spring, først parvis og senere lige efter hinanden.

Det er en modbydelig Fornemmelse, første Gang man skal springe fra en Maskine. Da jeg skulde til det, kørte jeg ud til Flyvepladsen sammen med en Czekoslovak og to Fransk-mænd. Da Bilen startede, sang vi alle, men efterhaanden som vi kom nærmere Flyvepladsen, blev vi mere og mere tavse.

Min Kammerat skulde springe først, og Stemningen var trykket. Da han var sprunget, hørte vi et Slag under Maskinen, og jeg var sikker paa, at det var ham, der ikke var kommet

fri. Det viste sig senere at være Ryglæderet, som skulde blive hængende, men det gjorde mig selv-sagt yderligere nervøs. — Da jeg stod ved Kan-ten, var jeg klar over, at det var det rene Vanvid, jeg var ved at gøre, der var et sært Misforhold

Øverst: »Nedkastningsbogen« som indeholdt detaljeret Rapport fra hver enkelt Nedkastning med Anførelse af For-delingen af det nedkastede Materiel. Nederst: Interior fra et velordnet illegalt Vaabendepot.

mellem Jordens og Faldskærmens Størrelse, syntes jeg. Saa lød Sergentens »Gol«. Jeg sprang — og saa ved jeg for Resten ikke, hvad der skete, før jeg pludselig syntes, jeg stod stille i Luften. Det er den mest ubeskrivelige Følelse, saadan at hænge i Selen med Bevidstheden om, at man har reddet Livet. Ret længe fik jeg nu ikke Lov til at glæde mig, for Landingen er i Virkeligheden det sværeste ved Springet. Det er Operationspring, man lærer, de skal foregaa fra 100-200 Meters Højde, og derfor lander man med meget stor Fart. Det skete daglig, at nogen brækkede Arme og Ben, men jeg selv slap heldigt fra det. Endelig blev vi ogsaa undervist i illegalt Arbejde paa en Skole. Det gik for sig paa den Maade, at man blev sendt ud med falske Papirer, og fik til Opgave at lave visse Ting, opbygge en illegal Organisation eller udføre Sabotage. Samtidig blev det engelske Sikkerhedspoliti pudset paa os, og jeg havde her Fornøjelsen at arbejde med den Politinspector, der paagreb den første tyske Spion i Newcastle.

Stort set var Uddannelsen den samme for Folk fra alle de Lande, der var besat af Tyskland, men den sidste Maaned, jeg var derovre, var helt helliget danske Forhold, og der var jeg sammen med flere af de store Kanoner hjemmefra, der gav adskillige gode Tips.

Og saa kom Hjemturen! Den skete i en stor Halifax-Bomber, der samtidig havde Vaaben og Sprængstof med. Jeg vil ærligt indrømme, at jeg aldrig i mit Liv har været saa spændt. Jeg havde været længe hjemmefra, og de Ting, der skete herhjemme, virkede naturligvis dobbelt stærkt paa os derude. Vi var to Mand, der skulde ned, en Telegrafist og jeg. Vi sad ved Siden af hinanden i Maskinen og drak Kaffe af vore Termoflasker. Efter tre Timers Flyvning blev vi prajet af Sergenten, der skulde sørge for, at vi kom ud paa rette Sted. Lemmen blev slaaet op, og vi sad paa Kanten og ventede paa Signalet til at springe. Der var fem Minutter tilbage. Vi saa Overgangen fra Vand til Land, det var første Gang i lang Tid, vi saa Danmark igen, og det var en mærkelig Følelse. Men bag det hele ulmede den Tanke, om de nu var klar dernede paa Jorden, og om de var fri for Tyskerne. Selve Springet tænkte man ikke saa meget paa mere, nu var det Fremtiden, det gjaldt.

Pludselig slog Maskinen et voldsomt Sving, og vi var klar over, at nu var vi ved Stedet, Maskinen svingede ned, og saa sprang vi. Vi landede i en Skov og blev hængende i Træerne i hver sin Ende af Skoven. Det var spændende Minutter, jeg havde travlt med at skære mig fri af Faldskærmen og faa den kompromitterende Uniform gemt væk. Det gik, som det skulde, og saa maatte jeg i Gang med at finde dem, der skulde tage imod mig. Med Pistolen i Haanden gik jeg gennem Skoven, og pludselig stod der to unge Mennesker foran mig. Vi havde fundet hinanden. Vi kørte 20 km paa Cykle, og jeg blev indkvarteret hos et ungt Ægtepar, der gav mig en straalende Modtagelse. Nu skulde jeg i Gang med Arbejdet herhjemme. Telegrafisten, der sprang sammen med mig blev forøvrigt taget en Maaned senere, men jeg var mere heldig.«

Bent blev tilknyttet Nedkastningshovedkvarteret i Jylland, der tillige var Regionshovedkvarter for Region 1. Senere paa Aaret ankom et større Antal Faldskærmsfolk, der allerede i London havde faaet anvist, hvor de skulde arbejde. Efterhaanden som de ankom, blev de sendt til deres respektive Chefer.

Flere af disse Folk kom til at spille en afgørende Rolle som aktive Deltagere i Modstandsbevægelsen, mens andre deprimerede og skuffede forlod Landet igen efter kort Tids Ophold. Desværre gjorde den Angst og Jalousi, som i visse Kredse næredes overfor Special Forces fortræffelige Arbejde, sig gældende i saa høj Grad, at man lod det gaa ud over de Folk, som havde sat Livet paa Spil for at komme hjem og deltage i Kampen. Det var især i Midtjylland, hvor den jyske Militærleder havde sit Hovedkvarter, at dette var Tilfældet. De Faldskærmsfolk, som var udpeget til at arbejde i denne Region, fik en Modtagelse og

Behandling, som nok skulde slaa Humøret ned selv hos de bedste af dem. Alligevel klarede nogle af dem sig i Kraft af en enestaaende Vilje og Indsats frem til en Position, som var imponerende. Af denne sidste Kategori var T. C. Nummer eet.

T. C. blev nedkastet i Himmerland i Oktober 1944. Han rejste til Midtjylland, hvor han skulde arbejde, men blev der modtaget paa den specielle Maade, som var Midtjylland særegen. En Maanedstid efter saa det ud, som T.C. var ved at miste Humøret og Lysten til at tage fat. Han var ikke blevet hjulpet til Rette paa nogen Maade, og da en gammel Malaria-sygdom tillige dukkede op paany, var han ved at give op. Paa det Tidspunkt huserede Gestapo og danske Stikkere som aldrig før, og det har maaske været det, der fik T. C. til at vaagne op. I hvert Fald oparbejdede han i Løbet af forbavsende kort Tid en Likvideringsgruppe, som man ikke andet Steds har set Magen til. Ved Kapitulationen var næsten alle danske Stikkere, som var tilknyttet Gestapo i Aarhus, likviderede, og i den sidste Tid før Krigens Slutning turde Aarhus-Gestapofolkene overhovedet ikke vise sig offentligt.

Det var intet mindre end en Sensation, da T. C. paa Hotel Royal i Aarhus ene Mand nedskød 4 Gestapofolk og derefter roligt gik sin Vej.

T. C. var en af dem, som ikke holdt, da det hele var overstaaet. Efter Kapitulationen skød han sig selv, og den Pistol, som havde udryddet saa meget Kryb og dermed reddet mange Menneskeliv, kom saaledes til ogsaa at sætte Punktum for en straalende Kammerats korte, men helt modige Levnedsløb.

Der kunde fortælles talrige Træk om de jyske Faldskærmsfolks Bedrifter, men Pladsen her tillader ikke dette. Skal man udover de allerede nævnte fremhæve een, maa det blive Per. Han var norsk og paa Vej til Tyskland som Gestapos Fange. — I Sønderjylland sprang han ud af et Vindue i Toget og undslap. Han fik Forbindelse med illegale Kredse og arbejdede en Tid i den danske Modstandsbevægelse. Senere kom han via Sverige til England, og en skønne Dag landede han i Nordjylland som Faldskærmsmand. Han havde i England forlangt at komme til Danmark, idet han ønskede at komme til at kæmpe i den danske Modstandsbevægelse for paa denne Maade at vise sin Taknemmelighed for den Hjælp, Danske havde ydet ham som Flygtning. Per blev tilknyttet Regionschefen i Sydjylland og udførte et fortræffeligt Arbejde.

Nedkastning - Jernbanesabotage - Søtransport.

Den snævre og effektive Radioforbindelse med Special Forces var først og fremmest Grundlaget for et storstilet Nedkastningsarbejde. Dette Arbejde blev paa dansk Side organiseret og ledet af »Det nordjyske Hovedkvarter«, der som tidligere nævnt tillige var Regionshovedkvarter i Region 1. Nedkastningsoperationerne tog et stadigt stigende Omfang og naaede Klimaks i Marts og April 1945. I Marts var der Nedkastning 15 og i April 19 af Maanedens Aftener. Den mest omfattende Operation fandt Sted Natten mellem 11. og 12. April. Denne Nat var der Nedkastning paa ialt 40 forskellige Pladser i Jylland, og der blev nedkastet 365 Containere med Vaaben og Sprængstof og 37 Pakker med forskelligt Indhold som Pistoler, Granater, Apparater m. m.

De jyske Nedkastninger og Vaabentransporter var i høj Grad generede af de tyske Troppers omfattende Landevejskontrol og Afspærringer, og det maa betragtes som noget af et Under, at det i et saa uegnet Terræn som det danske lykkedes at oparbejde en Nedkastningsorganisation, der efter Krigen af Englænderne blev nævnt som den bedste i Europa.

Samarbejdet med Special Forces rummede dog Inspiration til mere end Nedkastningsarbejde. Radioforbindelsen var tillige Grundlaget for en udstrakt Trafik ad Søvejen mellem Jylland-Sverige og Jylland-England.

Søtransporterne dirigeredes ligeledes fra det nordjydske Hovedkvarter, og blev foruden til Evakuering af eftersøgte Personer i stor Udstrækning anvendt til at bringe Forsyninger til Modstandsbevægelsen. Via Radioen blev der aftalt Mødetid og -sted mellem Fiskerbaade, som gik ud fra den jydsk Kyst, og henholdsvis engelske og svenske Baade. Udvekslingen af Personer og Gods fandt Sted i rum Sø.

Mindst een Gang ugentlig og — naar Vejret tillod det — ofte flere Gange afgik Rutebaadene til Sverige, og det var efterhaanden ret anselige Mængder Materiel og Fornødenheder, som ad denne Vej tilførtes Jylland. Baadene blev tillige benyttet til Transport af Pakker og Breve — saavel Kurerpost som privat Post mellem Flygtninge og deres Paa-rørende herhjemme.

Det Nyhedsstof, som af den under ovennævnte Hovedkvarter hørende Presseafdeling blev indsamlet, blev ligeledes via Rutebaadene oversendt til Sverige for derfra efter passende Bearbejdning at blive videresendt til England.

Ruterne direkte til England var ikke saa hyppigt besejlede som de svenske. Hver enkelt Transport krævede et kæmpemæssigt Forarbejde, ikke mindst i England. Godset, som skulde oversendes, maatte af Hensyn til den særdeles effektive tyske Kontrol paa Nordsøen og i de vestjydske Havne være emballeret paa særlig Maade, saa det var muligt for Søfolkene at skjule det paa de mest usandsynlige Steder. Som Regel var Emballagen tilloddede vandtætte Blikdaaser, som store Kagedaaser, og naar en Fiskerbaad løb ind til Esbjerg eller Thyborøn, kunde der under Reservebeholdningen af Is ligge 2 Tons Vaaben i saadanne vandtætte Daaser. I et enkelt Tilfælde var der oven i Købet foruden de 2 Tons Vaaben skjult 4 Mand ombord, som kom direkte fra en engelsk Træningsskole.

Ogsaa Sabotagen var Special Forces stærkt interesseret i. I Perioder hvor Jernbanesabotagen var i fuld Gang, d.v.s. i Perioder, hvor Tyskerne havde Troppetransporter i Gang gennem Jylland, svirrede Telegrammerne gennem Luften mellem Jylland og London. Jernbanesabotagen var en af de Ting, som vakte størst Begejstring i London. Ved at forsinke de tyske Tropper paa deres Vej til Fronten, greb den jydsk Modstandsbevægelse direkte ind i de aktuelle Krigshandlinger og gjorde sig bemærket paa allerhøjeste Sted. Nordjylland, som paa Grund af Omstændighedernes Udvikling indtog en Førstilling i Modstandskampen, havde paa et tidligt Tidspunkt oparbejdet en særdeles effektiv Jernbanesabotageorganisation, og da de store Troppetransporter fra Norge til Fronten i Tyskland begyndte i Efteraaret 1944, var man klar til at sætte ind paa en meget effektiv Maade.

Transportbaadene løb ind til Frederikshavn, hvorfra Soldaterne blev transporteret videre med Tog ned gennem Jylland. I November 1944 begyndte de største Transporter, som indtil da havde fundet Sted, og samtidig iværksattes den nordjydske Jernbanesabotage. Ved Dag og Nat i 3 Uger eksploderede Bomber, og Skinner i kilometervis, Sporskifter, Vandtaarne, Lokomotiver og Tog blev ødelagt. Tyskerne var nervøse og havde sat et stort Vagtmandskab ind, men Sabotørerne udviste en Snilde og Opfindsomhed, som intet Vagtmandskab kunde hamle op med.

Tyskerne maatte trække det korte Straa, og Transportbaadene blev dirigeret til Aarhus. Derved lykkedes det i Løbet af 3 Dage at overføre en Division fra Norge til Vestfronten i Tyskland. Da man i London konstaterede dette, paatalte man det overfor den jydsk Militærleder. Dette havde til Følge, at det senere saa omtalte Sabotagesystem blev opbygget. Dette System bestod i, at Sabotørerne ved Modtagelsen af specielle Særmeldinger i B.B.C.s ordinære

Udsendelser til Danmark modtog Ordre til Iværksættelse af Sabotage. Naar disse Særmeldinger skulde udsendes, blev det fra Jylland pr. Radio meddelt Special Forces. Denne Ordning bragte, trods det den baade var for lidt smidig og for langsom, Sabotagen i Gang i det sydlige Jylland. Det System, man havde benyttet i Nordjylland, blev bibeholdt indtil Regionschefen blev udskiftet med en Officer i Midten af Februar 1945. Det bestod i, at man, blot ved fra det nordjydske Hovedkvarter at sende et bestemt Kodeord pr. Post, Kurer, Telefon eller anden Maade til i Forvejen aftalte Kontaktfolk, kunde iværksætte Sabotage overalt med en halv til een Times Varsel.

Men bortset fra alle Systemer og Metoder staar det fast, at i Krigens sidste halve Aar var det saa godt som umuligt for Tyskerne at foretage Transporter paa de jyske Jernbaner.

I Maj 1945 kom Special Forces Personale, baade engelske og danske, til Jylland og mødtes med jyske Modstandsfolk.

Folk, som aldrig havde set hinanden og dog daglig kæmpet en Kamp for Livet sammen, mødtes som Kammerater — ja, som Venner. Krigen var afsluttet, og fra begge Sider havde man ydet sit bedste. Vilkaarene havde været vanskelige, og Historien skal dømme, om den jyske Modstandsbevægelse forstod at udnytte sin Chance. — Men Danmark var rykket ind i de allieredes Rækker trods den 9. Aprils Fallit og trods det officielle Danmarks Samarbejde med Fjenden.

SPECIAL FORCE

Af STIG JENSEN

Forbindelsen.

Den allerførste Forbindelse med Special Forces fortaber sig i en Afgrund af Mystik og Hemmelighedsfuldhed. Denne Hemmelighedsfuldhed var, eller rettere sagt blev forstaaelig for os alle sammen, efterhaanden som vi kom ind i Arbejdet. Fjenden maatte intet vide, Forbedelserne skulde gøres i Stilhed, for at Organisationen senere kunde slaa til overraskende og bringe Fjenden i Vildrede med hvilke Styrker og hvor store Styrker, de stod overfor.

Special Forces voksede langsomt ud af besatte Landes Bønner og Anmodninger om Hjælp under en eller anden Form, om at faa Lov til at kæmpe med, og af det naturlige Ønske hos de Allierede om at støtte Hjemmestyrker i de besatte Lande, saa de kunde forurolige Fjenden mest muligt, binde Styrker og Vagtmandskab og vanskeliggøre Transporter og Fremstilling af Materiel til Krigsmaskinen.

Det siger sig selv, at en effektiv Organisation af denne Art ikke skabes paa een Dag, og de Allierede havde faktisk nok at gøre med at hjælpe sig selv i Begyndelsen. Senere, da Styrken var formeret og effektiv, var der andre Lande, som, takket være deres Indstilling, havde et første Krav paa navnlig materiel Bistand. Men vi fik som bekendt vores Chance.

Det første — og forresten ogsaa det sidste — Bindeled mellem Danmark og Special Forces var Redaktør Ebbe Munck, der i de allerførste Aar var Korrespondent for et dansk Blad i Stockholm. I det engelske Gesandtskab sad hans gamle Ven, den tidligere engelske Presseattaché i København Ronald Turnbull. De to stode paa hinanden, men hvem kunde de ellers stole paa? Hvem var paa det rigtige Hold? Hvem kunde tie stille? Hvem vilde og kunde tage Opgaverne op? — Det tog sin Tid at finde hinanden og at faa følt hinanden paa Tænderne, og ærlig talt virkede dette absolut livsvigtige og nødvendige Hemmelighedskræmmeri næsten utaaleligt paa Begynderne i Faget. Til Gengæld har de overlevende adskillige Gange senere sendt stille Taksigelser til disse Mænd, der var de første til at lære dem de Forsigtighedsregler, som de i Dag maaske skylder deres Liv.

Medens man oppe fra Stockholm knyttede Traade med Danmark, søgte ogsaa enkelte henede fra at opnaa direkte Forbindelse med England, ukendt som de var med Mulighederne nordpaa. En af de første, der stak af, var Sneum, der stjal en Flyvemaskine paa Fyn og slap heldigt over Nordsøen med en Kammerat. Selvfølgelig var Special Forces meget

interesseret i at faa Forbindelsen direkte med Danmark i Orden. Sneum blev sendt hjem igen allerede i Efteraaret 1941 og optog forskellige Forbindelser. Det var ikke let at klare sig paa de Tider. En af hans Kontakter blev arresteret, og Sneum maatte efter kun et halvt Aars Arbejde igen stikke af.

Hammer.

I December 1941 var Hammer kommet til Landet. Han blev sammen med Dr. Bruun, der mistede Livet ved Udspringet, kastet ud ved Haslev. Ankomsten vakte paa Grund af Bruuns frygtelige Endeligt, der medførte Opdagelse af Landsætningen, stor Opsigt. Politiet gjorde sig allehaande Anstrengelser for at indfange overlevende landsatte, men Hammer slap helskindet til København. Hammer sejlede oprindelig som Maskinist og meldte sig til Tjeneste i England efter 9de April. Han var den første af de hjemlige »Faldskærmsjægere«, der havde modtaget den engelske Specialtræning, og skulde bl. a. fungere som Dr. Bruuns Telegrafist. Nu stod han der alene, men med et utroligt Vovemod kastede han sig ud i Opgaverne og fik Forbindelse med en stor Del af de aktive Kredse. Radiosende- og -modtage-Apparatet, som han havde medbragt, var imidlertid gaaet tabt og et nyt, modtaget fra Sverige, ikke funktionsdygtigt. Han fik aldrig Forbindelse med sit Hovedkvarter ad den Vej.

Hammer var med til at starte »De Frie Danske« og interesserede sig meget for den illegale Pressedtjeneste, der var stærkt paakrævet for at paavirke og oplyse Befolkningen, der kun blev vildledt af den ensrettede officielle Presse. Det var i det hele taget en Periode, hvor Forbindelser blev knyttet mellem Grupper, der uafhængigt af hinanden og ukendte med hinanden arbejdede paa samme Maal, og Hammer forstod den Kunst at føre Folk sammen paa den forsigtige Maade, som Sikkerhedshensynet krævede. Nu bagefter synes denne Periode af forberedende Arbejde at have strakt sig over uendelig Tid. Men Arbejdsvilkaarene var vanskelige og Erfaringerne smaa — og dog blev der udrettet ikke saa lidt.

Rottbøll.

Allerede i Maj 1942 kommer næste Sending Faldskærmsjægere. Denne Gang gaar det næsten glat. Borch-Johansen, kendt fra Christmas' Flugt, sørger for Modtagelsen nede ved Jyderup. Rottbøll lander fint, Johannesen bliver lidt medtaget af nogle Træer, og Styrmand Mikkelsen er ikke til at finde. Han er faldet i Højskov og bliver hængende i Toppen af et Træ og styrter derfra ned, heldigvis paa en Skraaning, der afbøder Faldet. Han ligger be-svimet i nogen Tid, medens de andre leder efter ham, vaagner nogle Timer senere, fortumlet og forslaaet, men klarer sig ind til en Landsby, stjæler en Cykle og kører til Holbæk, hvorfra han tager Toget til København, pænt placeret mellem to tyske Soldater.

Af denne Sending veltrænede Mandfolk er Rottbøll udset til Chef for Faldskærmsjægerne i Danmark. Det kunde se lidt underligt ud, at man ikke valgte Hammer, der allerede havde opholdt sig et halvt Aar i Landet, men dels havde Rottbøll en betydelig grundigere militær Uddannelse bag sig, baade herhjemme fra og i England, dels havde Forbindelsen med Hammer som nævnt været saa sparsom, at man faktisk ikke anede noget om hans Aktivitet siden Nedkastningen.

Den Ordre og Opgave som disse unge Mænd havde faaet fra Hovedkvarteret lød paa først og fremmest at etablere en fast og sikker Radiotelegrafi-Forbindelse med England, at optage Forbindelse med aktive Grupper herhjemme og være dem behjælpelige med In-

struktion, Undervisning i underjordisk Arbejde, forsyne dem med Vaaben og Sprængstoffer og være behjælpelig med Oprettelsen af nye Grupper. Desuden skulde de etablere en Efterretningstjeneste og aflægge Stemningsrapporter. Som man ser, et omfattende Program, der nok kunde lægge Beslag paa d'Herrers Tid og kræve baade Mod og Mandshjerte. Og de savnede ingen af Delene. Det var en meget vanskelig Tid for Arbejdet. Det danske Politik gik vagtsomt og vaagent Fjendens Ærinde efter Parolen fra Toppen, de mange derfor nødvendige Sikkerhedsforanstaltninger var uhyre tidsødende med deres hemmelige, skiftende Mødesteder, ukendte Adresser o.s.v. og blot en saa relativ ubetydelig Ting som Fremskaffelsen af trygge Opholdssteder for d'Herrer, der af tvingende Grunde ofte maatte flytte pludseligt, voldte store Kvaler og tog Masser af Tid. Nok var der en vaagnende Velvilje tilstede i Befolkningen, men der maatte nødvendigvis stilles Krav ogsaa til Værelset og »Udlejeren«, som ikke altid var til at faa opfyldt i en Fart. Ogsaa Finansieringen var et springende Punkt. Vel medbragte hver enkelt Faldskærmsjæger betydelige Beløb ved Ankomsten, dog ikke større end at de ikke vilde virke kompromitterende ved en eventuel Kropsvisitation, men af dette Beløb skulde hver enkelt reservere mindst tusind Kroner som Nødkasse til Hjælp, hvis pludselig Flugt var nødvendig og Bestikkelse paakrævet. For en stor Del foregik Finansieringen i denne Tid ved frivillige private Tilskud, der ikke altid flød saa kontant eller rigeligt som ønskeligt.

Der var nok til at give baade Lederen og Styrkens øvrige Medlemmer Hovedpine, men trods alt kom der hurtigt Fart over Feltet. Der var efterhaanden samlet en helt pæn Kreds af fastboende Aktivister i snævert Samarbejde med Faldskærmsjægerne, Opgaver blev løst og nye Maal sat bogstavelig talt hver eneste Dag. Dansk Samlings Medlemmer, unge og gamle, udgjorde Grundstammen i de aktives Rækker. Det var da ogsaa med deres Hjælp, at Rottbøll allerede i August ved Farsø fik gennemført en Modtagelse af Mandskab og Materiel. Desværre gik det meste af Materiellet tabt, men fire Mand kom helskindet ned. Det var tiltrængt, alene Radiotjenesten lagde stærkt Beslag paa Kræfterne, og det var næsten uoverkommeligt for den beskedne Styrke at holde Traadene sammen i den snart vidtforgrenede Virksomhed. En af de første Opgaver, Rottbøll stillede sig, var at faa arrangeret denne Modtagelse. Han var Jyde og vilde helst have den i Jylland. Nu var Modtagelser dengang ikke noget Hverdagsbegreb, som det blev senere. Det var svært at stille de nødvendige Styrker paa Benene og for os Begyndere vanskeligt at finde den rigtige Plads og faa alt arrangeret, saa det klappede fra først til sidst. Paa et tidligere Tidspunkt havde jeg drøftet Mulighederne af at benytte Terrænet omkring Overgaard ved Havndal ud til Kattegat med Ejeren, Godsejer Flemming Juncker, der var en Barndomsven af mig. Juncker var Fyr og Flamme, som han altid har været det. Han gik med hele sin Energi, og det betyder noget, ind i Modstandsbevægelsen. Ingen har betydet saa meget som han for hele Udviklingen og Organisationen i Jylland. Rottbøll havde ved en tidligere Lejlighed truffet Højskoleforstander Robert Stærmosé fra Skørping. Ved Junckers Mellekomst kom denne Kontakt i Orden, og Modtagelsen ved Farsø blev planlagt. Og det blev ikke ved denne Plads alene. Juncker rejste uophørlig rundt og saa paa Pladser, oprettede Grupper og skabte Forbindelseslinier.

Johannesen.

Hidtil var Faldskærmsjægerens Aktivitet gaet af uden synderlige Uheld og i det stille. Det var ikke lykkedes Politiet at indsamle noget betydningsfuldt Oplysningsmateriale om dem, men Tyskerne var en Del alarmerede af Radiotelegraferingen, som de naturligvis ikke

kunde undgaa at konstatere. Der blev sat et omfattende Apparat igang for at faa Telegrafisterne eftersporet. Udrykningskolonner blev holdt i Beredskab og afventede Pejlevognenes Meldinger. Det blev nødvendigt at begrænse Sendetiden til det mindst mulige og forstærke Vagtmandskabet, men netop det sparsomme Mandskab og det forcerede Arbejde gav Tyskerne og det danske Politi Chancen.

Gode Medarbejdere indenfor Politiet havde etableret en Advarselstjeneste til Telegrafisterne, men dette Arbejde blev i nogen Grad vanskeliggjort og svækket paa Grund af Holdningen paa Politigaarden. Om en Advarsel blev givet, men ikke naaede frem rettidigt, eller om Slaget blev forberedt saa hemmeligt, at Meddelerne iblandt Politiet ikke fik Kendskab til det, ved man ikke, men med et stort Opbud lykkedes det en Dag i September 1942 at opspore og indringe Johannesen, der sendte fra Vinkelagervej. Han blev overrumplet. Forsvarede sig en kort Stund, til han blev klar over, at alle Sunde var lukkede. Saa tog han den Giftampul, som Faldskærmsfolkene bar paa sig, og udaandede paa Vej til Politigaarden. Under sit korte Forsvar havde han nedskudt en af sine danske Angribere.

Johannesen var oprindelig Hovmester og sejlede en Tid i engelsk Konvojtjeneste. I Breve til sit Hjem, hvor hans Kone sad ene med et lille Barn, har han givet en god Karakteristik af sit retlinede Væsen. Besættelsen blev for ham en Forsmædelse, og han blev ude for at yde sin Skærv til Bekæmpelsen af Fjenden. I en nordfransk Havn blev han Vidne til Civilbefolkningens hovedkulds Flugt. I en Flygtningeskare saa han en udmattet Mor slæbe sit bevidstløse Barn afsted ved Armen. Saa bestemte han sig til at gøre Krigen med paa en mere aktiv Maade og meldte sig til Special Forces. »Fortæl mit Barn, at jeg sloges for at betrygge dets Fremtid mod Hunnerne«, skrev han. Han var en tapper Mand. Han tog sit Liv for ikke at bringe andre i Ulykke.

Johannesens Død tog haardt paa Kammeraterne, ikke mindst paa Rottbøll, der gjorde sig mange Bebrejdelser, fordi Sikringstjenesten havde svigtet, men ogsaa andre Bekymringer kom til. At Johannesen havde nedskudt en dansk Politibetjent, virkede paa en Del af Befolkningen betydeligt mere chokerende end den Omstændighed, at dansk Politi havde medvirket til at opspore og anholde en dansk Mand, der arbejdede paa sit Lands Befrielse. Efter indgaaende Overvejelser og Drøftelser indtog Rottbøll det ridderlige Standpunkt, at man fremtidig ikke skulde skyde paa dansk Politi, der var beordret i Aktion mod deres egne Landsmænd. Man kan diskutere Betimeligheden af dette Hensyn overfor Folk, der gjorde sig til Fjendens Redskaber, men for Rottbøll spillede det Moment stærkt ind, at Modstandsbevægelsen paa dette Tidspunkt havde svært nok ved at vinde Proselytter og derfor daarligt taalte selv en nok saa slet begrundet Kritik. Ordren blev udstedt.

Kort før den tragiske Hændelse paa Vinkelagervej var der yderligere kommet fire Mand ned ved Farsø, og der raadede i det hele taget en livlig Aktivitet paa alle Fronter. Radiotjenesten, der hele Tiden havde været Smertensbarnet, fik forbedret Materiellet takket være den dygtige Radiotekniker Ingeniør Duus-Hansen fra Bang & Olufsen. De medbragte Apparater havde visse Mangler og var navnlig ikke bekvemme at transportere. Duus-Hansen fik fremstillet et Apparat, der gled ned i en Repræsentanttaske, saa Telegrafisten lignede tusind andre Mennesker. Duus-Hansen havde tidligere været i Forbindelse med Sneum, men havde mistet Forbindelsen. Han havde en Række værdifulde Erfaringer og Forbindelser og skaffede blandt andet Faldskærmsfolkene den betydningsfulde Kontakt til Politiet gennem Roland Olsen. Special Forces kopierede Duus-Hansens Apparat, der senere blev brugt i alle besatte Lande.

I September tog Hammer tilbage til England. Han var efterhaanden blevet for godt kendt. Den relativt fredelige Periode, han havde tilbragt, havde svækket hans Agtpaagiven-

hed noget, og de mange Forbindelser, han havde knyttet, bragte ham mere og mere i Farezonen. Han foretog en dramatisk Hjemrejse i Kajak, sammen med Borch-Johansen, fra Nordsjælland til Sverige. Desværre havde Politiet faaet en Del gode Spor at gaa efter, man havde fundet nogle Papirer i en hastig forladt Lejlighed. Sporene pegede mod en bestemt Lejlighed paa Østerbro, og Politiet forberedte en Aktion.

Rottbøll havde haft travlt. De mange nyankomne skulde underbringes. Efterretningsvæsenet skulde passes, Rapporter og Telegrammer sendes, og Planer for Fremtiden udformes. De forskellige Rygter om Politiets Kendskab til Organisationens Forbindelser og Opholdssteder havde krævet Omflytninger og ændrede Dispositioner. Først da han følte, at de mange, han efterhaanden havde Ansvar for, var i relativ Sikkerhed, fik han Tid til at tænke paa sig selv. Den 25. September om Aftenen var han egentlig tryk, og skønt Venner og Medarbejdere bad ham flytte, tog han hjem til sin Bopæl lidet anende, at Adressen var kompromitteret.

Rottbøll var et dejligt Menneske. Høj, slank, med en eventyrlig gennemtrænet Fysik, rolig og umaadelig behersket, men lynsnar i en snæver Vending. Jeg saa ham en Dag slaas for Sjøv med Arthur, som Hammer kaldtes, om en Cigar, jeg havde medbragt fra Sverige. Arthur var ingen Sinke, og han vejede halvtreds Pund mere end Ras, men han blev ordnet. Cigaren og den Stol, hvori min Oldefar havde tænkt sine bedste Tanker, blev kvaset. Resten af Møblementet blev trukket uden for Farezonen. Ras var en fremragende Sportsmand. Skød som den bedste paa sit Hold fra Hoften med Pistol og Stengun. Han var uden Svig og fuldkommen frygtløs. Denne Mand, der efter moden Overvejelse fjorten Dage tidligere havde dekretet, at en Faldskærmsmand ikke maatte skyde paa dansk Politi, blev den 26. September 1942 nedskudt paa sin Bopæl. Dræbt i Selvforsvar med talrige Pistolskud af to danske Kriminalbetjente.

Rottbøll skal have fyret eet Skud mod den ene Kriminalbetjent. Det gled af paa et Bæltespænde og den skudsikre Vest. Skade at han ikke fik dræbt sine Angribere.

Den danske Afdeling af Special Forces havde mistet en af sine bedste Mænd. De beordrede Haandlangere havde gjort Tyskerne en virkelig Tjeneste. Og de helmede ikke hermed. I deres beordrede Iver fandt de Rottbølls Cykle, og med noget Besvær fandt de frem til hvor og af hvem, den var købt. Rottbølls skrædersyede Tøj blev baaret rundt til Byens Skrædere, til man fandt ud af hvor og til hvem, det var syet. Man sparede sig kort sagt ikke og gjorde sig de bedste Anstrengelser for at hjælpe Tyskerne med at rulle Organisationen op. Selvom det ikke lykkedes helt, saa lykkedes det dog at splitte Kræfterne for en Tid. En hovedløs Periode fulgte, hvor Hjemmefødingene holdt sammen og byggede videre. Mange havde fundet hinanden.

Special Forces kunde naturligvis ikke lade den overklippede Traad ligge. Hammer, der bogstavelig talt lige var vendt hjem, blev som den bedst egnede opfordret til at tage tilbage til det Land, han just havde forladt, fordi han var i Farezonen, og han tøvede ikke et Øjeblik. I Oktober bliver han nedkastet i Vandet udfør Nordsjællands Kyst i Gummidragt og naar uden Uheld København, hvor han genoptager Traadene, af Sikkerhedsgrunde anonymt selv overfor nære Medarbejdere under Navnet Lindberg.

Men Ulykkerne var ikke forbi. I December 1942 bliver nogle Faldskærmsfolk arresteret i Høje Skodsborg efter et mislykket Forsøg paa at komme til Sverige. Liden Tue kan vælte stort Læs. I dette Tilfælde knækkede Kæben paa den Tang, hvormed Baadens laaste Fortøjningskæde skulde bides over. De sene Nattevandrere var blevet bemærket, og det aarvaagne Søpoliti fulgte paa nyfalden Sne deres Spor til Høje Skodsborg. Ejendommen blev omringet og »Forbryderne« taget til Fange af det danske Politi, der naturligvis ikke drømte

om, at deres Landsmænd senere skulde afleveres i tysk Fangenskab. — Af den lille tapre Skare, som Special Forces havde sendt hjem til Danmark, var tilbage »Lindberg« og »Ib«. To var faldet paa Ærens Mark. Jovist var det dygtigt, det danske Politi.

Muus.

Skønt Special Forces' Repræsentanter nu var faa, var der dog skabt et solidt Grundlag at arbejde paa. De første Modtagelser og Bombardementet af Burmeister og Wain havde styrket Troen paa, at vi ikke stod alene, men havde de Allierede paa vor Side og med Tillid kunde stole paa deres Vilje og Evne til at hjælpe. Og Special Forces lod os ikke i Stikken. Drøftelser og Forhandlinger i Stockholm holdt Humøret oppe, og de Planer, man deroppe fik Kendskab til, gjorde det klart, at vi paa ingen Maade var glemte.

I Februar 1943 kom Geisler, Larsen, Gunnar Christensen og Andy Larsen uanmeldt ned ved Furesøen. De klarede den fint og kom saa betids, at de kunde tage S-Toget ind til Byen. Dermed var der tilført Special Forces i Danmark nyt Blod, og ikke det ringeste. Der kom straks Gang i Sagerne. Lange Axel, som Geisler blev døbt, rejste snarest til Jylland og kom der til at sætte Gang i Modtagelserne i Samarbejde med Juncker og de mange Forbindelser, han havde knyttet. Hvidsten Gruppen bliver dannet og gaar i Aktion.

I Marts 1943 kommer næste Hold: Muus, Balling, Poul Jensen og Verner Johansen. De landede Øst for Støvring og slap godt fra det. Tre medbragte Cykler blev dog først fundet næste Dag og af den lokale Befolkning. Naturligvis blev det omgaaende meldt til Politiet af disse omtænksomme og velmenende Mennesker, og den vilde Jagt efter Faldskærmsfolkene startede.

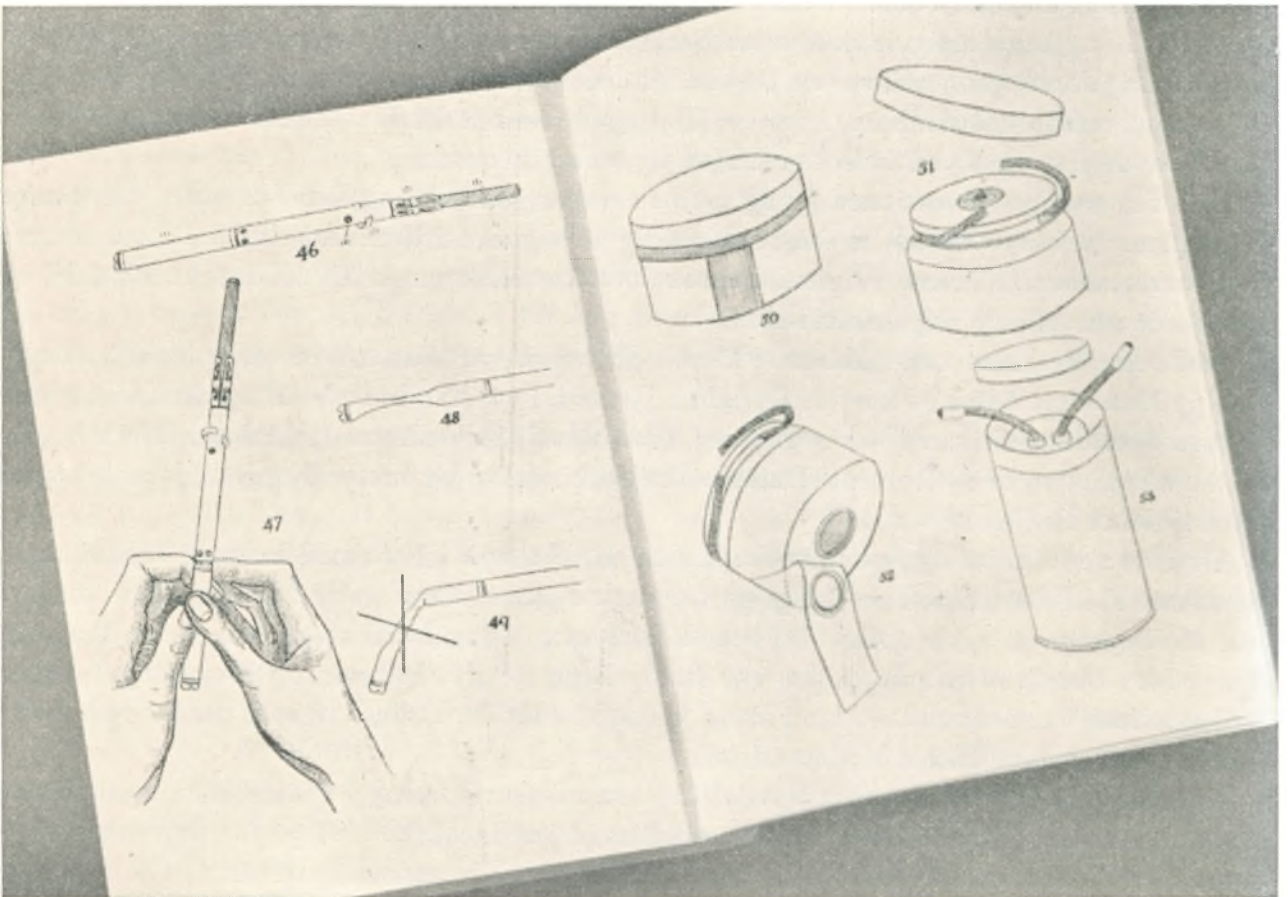
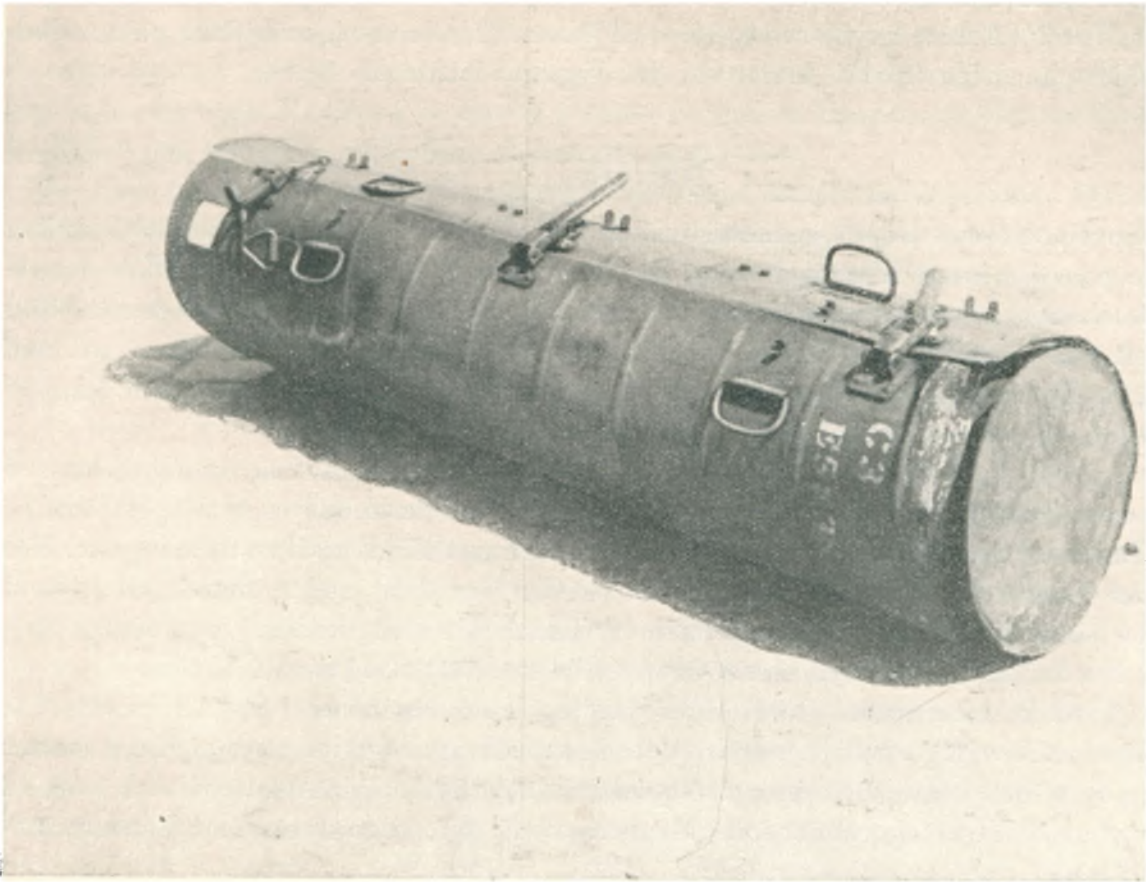
Før Ankomsten af dette sidste Hold var der blevet lagt Planer for Mændenes Anbringelse omkring i Jylland paa Steder, hvor deres Medvirken ved Modtagelser, Instruktion etc. var ønskelig. Alt gik naturligvis ikke efter Beregning, men der blev udført et godt Stykke Arbejde. Lange Axel gennemførte en Række Materiel-Modtagelser i Omegnen af Aarhus. Poul Jensen opererede ved Aalborg, hvor en Modtagelse ved Rold Skov endte ulykkeligt. Vangsted blev dræbt, og Kjær Sørensen fanget og senere henrettet.

Med saa mange Operationer igang maatte noget gaa galt, og det var svært for mange Begyndere at kappe Traadene saa fuldstændig af bagud, at deres Anholdelse ikke medførte flere Arrestationer. Denne svigtende »security« kostede mange Mænd, meget Materiel og svækkede naturligvis Organisationens.

Af de fire, der kom ned i Marts 1943 ved Støvring, var Muus udset til Leder efter Rottbøll og Hammer. Efter et kortere Ophold i Jylland, hvor han hvilede ud og akklimatiserede sig hos Flemming Juncker paa Overgaard, kom han til København og paabegyndte Arbejdet med Overtagelsen af de Rottbøll-Hammerske Forbindelser og de nye Opgaver, der var blevet ham tildelt i England.

Muus var en affabel og smilende Verdensmand. Han gik i Folk med Træsko. Ingen kunde modstaa Faldskærmsfolkernes kløgtige General. Medens Muus satte sig ind i Forholdene, gik Modtagelserne systematisk i Jylland. Der kom Gang i Sabotagen, og de nedkastede Varer blev stærkt efterspurgt. Der var stadig Brug for nye Pladser, og Flemming Juncker og hans Stab var ustandselig paa Farten Jylland rundt for at finde egnede Steder og oprette Modtagegrupper af lokale Modstandsfolk.

Allerede paa dette Tidspunkt havde England ud fra Erfaringer i andre Lande anbefalet Dannelsen af fem Mands Grupper. Arne Sørensen havde slaaet til Lyd for Sagen, og langsomt men sikkert spandt et Net sig over Landet af modstandsvillige Folk.

Vanskelighederne ved at transportere det nedkastede Gods over større Distancer, fra Jylland til København, havde gjort Modtagelser paa Sjælland paakrævet. R.A.F. var ikke glad for Turen ind over hele Danmark, men vellykkede Nedkastninger blev foretaget ved Gyldenløveshøj flere Gange.

Ved disse Modtagelser medvirkede Georg Quistgaard og hans fabelagtige Kone. De havde deltaget i en Række Modtagelser i Jylland og var saaledes erfarne Folk. Fru Quistgaard var ofte Ledsagerske for nys nedkomne Faldskærmsjægere, der skulde til København, og Quistgaard selv rejste nødig fra Jylland uden et medføre tunge, marcipanstinkende Kufferter med Sprængstof og Vaaben. I Hjemmet i Aabenraa i København har mange Medlemmer af Special Forces tilbragt deres første Dage hjemme i Danmark igen. Quistgaard var rolig og sindig. Jeg har kun set ham ude af Ligevægt en enkelt Gang, en Nat ved Gyldenløveshøj, hvor han vilde skyde Genvej for at afløse mig paa en Post. Jeg saa ham komme gennem Skoven et halvt hundrede Meter borte. Pludselig forsvandt han - i en Grusgrav - og i det samme kom Maskinen. En anden Gang løb Lange Axel op og ned ad Perronen paa Randers Banegaard og spurgte efter en meget vigtig Kuffert, der var stoppet med Vaaben, Sprængstof og Papirer. Naa den, sagde Quistgaard sindigt, det er den, Tyskeren derovre sidder paa, ham der tænder Piben.

Quistgaard blev taget. I sin egen Lejlighed i Aabenraa. Han blev henrettet. Mens han i Fængslet ventede paa Døden, skrev han Dagbogsblade til sine kære. De er udkommet samlet i en lille uforglemmelig Bog. Fru Quistgaard, der holdt Orden og Justits paa en Modtageplads bedre end nogen Stabssergent, en af de Kvinder, som Mænd adlyder uden at kny, til deres egen Ærgrelse, sidder nu som Sekretær i den danske Ambassade i Washington.

Ventetiden paa en Modtageplads var hver Gang en stor og gribende Oplevelse. Naar det næsten ufattelige skete, naar Piloten styrede sin Maskine indover den ubetydelige Plet paa Landkortet, som han havde faaet opgivet i et lapidarisk formet Telegram, saa tilstaa jeg uden Blusel, at Vandet stod en i Øjnene. Denne Følelse af intim Kontakt med en fjern, hjælpende Vaabenbroder, var paa Baggrund af Besættelsens Afspærrethed og den pinsomme Fornemmelse af at staa isoleret, alene, en styrkende Balsam, en levende Bekræftelse af et brændende Haab.

Der var unægtelig kommet Skred i Udviklingen. Stemningen var ved at slaa om. Sympatien for Modstanden øgedes, men den voksende Skare af Modstandsfolk savnede endnu et Fællesskab, en Organisation. Vel var Modtagefolkene svejsede godt sammen og havde et snævert Samarbejde med Sabotagegrupperne, men mange villige stod udenfor, uden Forbindelse, uden Vaaben og egentlig uden andre Maal end de allernærmeste.

Naturligvis var en Del af Hærens Folk søgt ind i Modstandsrækkerne, mest værnepligtige Befalingsmænd, og mange havde vel ventet, at Hærens Officerer vilde være de første til at grunde og organisere en illegal Hær. Der blev ogsaa af Modstandsfolk søgt Forbindelse med den øverste Hærledelse, men man var der saa ovenud tilfreds med den saakaldte P-Plan, at man ikke kunde tænke sig at træde i Forbindelse med uskoledede Partisaner. P-Planen tog Sigte paa at indkalde værnepligtigt Mandskab, naar Krigen var gaaet hen over Danmark, til Opretholdelse af Ro og Orden. — Det var andre Maal, Modstandsfolkene satte sig.

Men var dette det officielle Synspunkt, saa var der dog mange Officerer af baade Hær og Flaade, der uofficielt og uden Overkommandoens Billigelse satte Kræfter og Erfaring ind i Modstandsarbejdet med Risiko ikke blot for Liv og Lemmer, men ogsaa for den fremtidige Karriere.

Øverst: En Container, let at aabne uden Værktøj. Andre Containers kunde skilles i Sektioner, hvorved Transporten lettedes betydeligt.
Nederst: En Illustration fra den fortrinlige Instruktionsbog, der medfulgte Sendingerne. Tilvenstre ses Sprængstofblyanten.

M-Udvalget.

I September 1943 dannedes Frihedsraadet. Mange fra vidt forskellige Kredse og af direkte modstridende politisk Opfattelse fandt Tiden inde til Oprettelse af et samlende, regulerende og repræsenterende Organ. Special Forces-Chefen blev Medlem af Frihedsraadet, og i Udvalgs- og Fællesmøder drøftedes Øjeblikkets Spørgsmaal. En Politik blev udformet og gennem Meddelelser til Offentligheden blev Standpunkter og Retningslinier trukket op.

Special Forces havde allerede tidligere tilskyndet til Oprettelsen af Femmandsgrupper og en Samling af disse til større Enheder. Frihedsraadet saa Nødvendigheden af at gennemføre en saadan Plan og nedsatte derfor i Efteraaret 1943 Modstandsudvalget, det saakaldte M-Udvalg, som fik til Opgave at samle og organisere de mange spredte hemmelige Sammenlutninger til en illegal Hær, give den de nødvendige Kommandoled og bevæbne den. I Drøftelserne før dette Udvalgs Nedsættelse havde man erkendt Nødvendigheden af et Samarbejde med Hæren, og Frihedsraadet fik udvirket en Tilslutning.

M-Udvalgets første Handling var at lægge Rammerne for den illegale Hær. Det blev den kendte Regions-Inddeling med Amtsledelser, Byledelser og passende Underafsnit. Hensigten var at gøre de forskellige Regioner indbyrdes uafhængige og uafhængige af en Overkommando for at skabe Frihed for Initiativet, hvor Befalinger fra en Overkommando antagelig vilde have Vanskelighed ved at naa frem. Der kom et Samarbejde igang med S.H.A.E.F., Overkommandoen for de allierede Stridskræfter udenfor England, som anerkendte den nævnte Opdeling og udarbejdede specielle Koder til Radioforbindelse med de enkelte Regioner. Efter Drøftelser med de enkelte Landsdele indsatte M-Udvalget de forskellige Ledelser, der blev sammensat under Hensyntagen til de bestaaende Modstandsgrupper, og hver Ledelse fik saavidt muligt tildelt en raadgivende Officer. Hermed var Kræfterne saa nogenlunde samlede, men Bevæbningen stod tilbage. Her satte man sin Lid til Special Forces. Omfattende Planer for Vaabenedkastninger blev lagt og Forberedelser truffet over hele Landet.

Som sin Tillidsmand i Jylland havde M-Udvalget meget naturligt udpeget Flemming Juncker, der allerede havde vidtstrakte Forbindelser baade i Nord og Syd. Han tog fat paa Opgaven med vanlig Energi og havde en forbløffende Evne til at faa Folk med sig og faa Orden i Sagerne. Han styrtede fra den ene Ende af Jylland til den anden, altid paa Farten, altid argumenterende for Sagen.

I København gik det heller ikke stille af, og det kan maaske være passende at se lidt paa det Arbejde, der her blev gjort af Special Forces. Det var efterhaanden blevet en større Virksomhed. Muus havde kastet sig ud i den store Politik og havde Dagen besat med Møder. Staben var travlt beskæftiget med Indsamlingen af Meddelelser og Rapporter, der skulde til England, Bopa og Holger Danske skulde holdes vedlige med Sprængstof og Vaaben, nye Folk kom ned og skulde placeres, kompromitterede skulde sendes til Sverige, Begivenhedernes Udvikling skulde følges og »Kontakter« oprettes.

I Oktober 1943 blev Muus kaldt hjem til England for at aflægge Rapport om den Udvikling, det sidste Halvaar havde bragt. Afrejsen fandt Sted fra Skovshoved Havn i en Fiskerbaad, som Organisationens ejede. Muus saa herlig ud i blaa Fiskerbukser, blaa Sweater, splinterny Træsko og en prægtig Peter Freuchen Kasket. Han kom smertefrit over, skønt Mandskabet var travt fulde efter et grundigt Nyhavnsbesøg under deres Indkøbsrejse for Passageren. Hans Hjemkomst i December blev mere dramatisk. Under Indflyvningen til Gyldenløveshøj ved Skjoldenæsholm blev hans Maskine lige over Pladsen angrebet af en tysk Jager. Det var ikke særlig behageligt for Modtageholdet, da Jageren fyrede ned mod Bombemaskinen, der forsøgte at undvige. Sporlysprojektilerne raslede ned paa den rim-

frosne Græsmark, og hvor de ramte, steg en sirlig Dampspiral i Vejret, som om hundrede Fløjtekedler pludselig var blevet anbragt paa Marken. Efter endnu en Salve kom Bombemaskinens venstre Vinge i Brand, og den landede brændende ved Bonderup, hvor Muus fjælede sig i en Halmstak lige ved Gaarden, medens Mandskabet i to Hold begav sig ud i det uvisse. Det ene Hold blev taget oppe ved Frederikssund. Det andet, tre Officerer hvoriblandt Piloten, sad samme Aften ved et veldækket Bord hos Chefen for Falcks Frederiksberg Station Lindell. Desværre lykkedes det ikke at faa dem til Sverige samme Aften, men det blev forsøgt. Tyskerne morede sig med at raide Dragør Havn og Omegn, og d'Herrer maatte tilbringe en kølig Nat i en øde Villa i Selskab med tre solide Madpakker og en Flaske Brændevin. Jagerens første Salve havde ødelagt Maskinens Telefonnet og dermed vanskeliggjort Observation og Orientering. Næste Salve havde gjort Resten, men »the rear gunner« svor paa, at han havde faaet Ram paa Jageren. Det passede, den var faldet ned ved Holbæk og to Mand dræbt. Gyldenløveshøj var altsaa ikke kompromitteret.

Et Par Dage efter dukkede Muus op helskindet, men hulkindet og noget derangeret i det ellers saa velplejede Ydre. Han var blevet i Halmstakken til Spektaklerne var overstaaet, og havde saa begivet sig paa Vej. Han medbragte naturligvis et Hav af Nyheder og Informationer. En af de mest betydningsfulde for Modstandsgrupperne var den, at England ønskede den illegale Hær færdig opstillet og klar til Aktion allerede i Marts 1944. Dette fik selvfølgelig Rygterne til at svirre om Invasion i Marts, og det kan nok være, det satte Gang i de forskellige Forberedelser.

Tilslutningen til den illegale Hær havde hist og her mødt nogen Modstand af særlig selvstændigt indstillede Sømmenslutninger. Næsten alle nægtede at være med, hvis General Gørtz havde noget med det at gøre, og man maatte bedyre — dengang med Rette — at dette ikke var Tilfældet. Med de nye Oplysninger blev imidlertid alle Vanskeligheder overvundet og en ganske vist beskeden Styrke stod virkelig klar i Marts. Nogen Hær var det saavist ikke, men hver Mand var parat til at yde sit yderste for at bringe Sejren hjem. Alle raabte paa Vaaben, og der kom Vaaben ned, navnlig i Jylland, og Vaaben af den mest forskellige Art blev opsporet og indkøbt i de andre Landsdele.

I Special Forces Hovedkvarter var Travlheden steget til det umenneskelige. Det var i de mange Arrestationers Tid. Hver Dag havde sine Sorger og Skuffelser. Forbindelser maatte afbrydes, Lejligheder forlades, og ny, tidsspildende men nødvendig, Mellemlid indskydes mellem Grupper og Forhandlere for at begrænse Arrestationerne og sikre Organisationens mod Oprulning. Mange var irriterede over Hemmelighedskræmmeriet og af utilfredsstillet Nysgerrighed. De lærte af dyrekøbt Erfaring, hvor nødvendigt det var at iagttage alle de Forsigtighedsregler, som man til en Begyndelse fandt latterlige og overflødige.

Special Forces-Drengene havde efterhaanden nok at gøre med at fungere som Forbindelsesled mellem England og Hjemmebevægelsen, og de havde faaet oplært saa mange Modstandsfolk i de Færdigheder, de havde til Opgave at lære fra sig, at Hjemmefolkene maatte og kunde klare sig selv. Paa et Omraade hikkede det dog. Det var i Post- og Telegraftjenesten. Den var svulmet op til det næsten uoverkommelige. Masser af Rapporter og Beretninger skulde fotograferes og sendes med illegale Ruter. Meget hemmelige Rapporter, der ikke taalte uvedkommendes nysgerrige Indblik, maatte over ad helt hemmelige Veje, og ekspres Post skulde daglig afgaa uden Forsinkelse. Telegrafisterne var overbelastede, fordi man ikke i Tide havde indset Nødvendigheden af at have flere til Raadighed og have dem fordelt, hvor der var Brug for dem. Paa den anden Side krævede Sikkerhedshensynet en Overledelse, der skulde forhindre, at forskellige Telegrafister, uden at vide det, sendte fra samme Nabolag i en Række paa hinanden følgende Dage, hvorved een en vakker Dag uvægerligt vilde

blive Pejlevognerenes Bytte. — Telegrafistens Job var det farligste af alle. Hver Gang han »gik i Luften«, kaldte han samtidig paa Tyskerne, der ikke var Sinker paa dette Omraade. Hvor længe vilde det tage dem at indpejle sig? Hvor hurtigt kunde de komme? — Og Depecherne blev længere og længere og flere og flere. Til Gengæld blev Telegrafisterne snedigere og snedigere og deres Apparater bedre og hurtigere at arbejde med. Men i Luften skulde de og pejlet blev de.

Naturligvis blev alt, der skulde sendes over Radioen, omskrevet i Kode. Det var et Arbejde, der tog Tid. Systemet var for den Sags Skyld nemt nok, og det havde den Fordel, at det var komplet umuligt at løse Koden, medmindre man havde den dobbelte Nøgle, der udkrævedes. De fleste husker Telegrafisten Kai, der blev taget paa Gentofte Station, netop som han havde foretaget en Udsendelse. Han var blevet pejlet flere Gange i Træk i samme Omraade, og man havde regnet med, at han vilde vende tilbage til Pladsen. Han kom, og han blev taget, og man var i Tvivl om, hvorvidt han havde en Kode og Kodensøgle paa sig. I Holland havde man taget en Telegrafist med komplet Udrustning. Han blev tvunget til at arbejde for Fjenden, som om intet var hændt, og adskillige Faldskærmsjægere og Masser af Materiel gik direkte i Hænderne paa Fjenden, før man opdagede Fejlen. Da Kai var taget, gjaldt det om hurtigst muligt at faa Meddelelse over for at hindre et saadant Misbrug. Josef fik Bud om Situationen og begav sig straks til det eneste Sted, hvorfra man kunde sende, der hvor den eneste disponible Sender var stationeret. Da han kom til Hellerup Station, mødte Lederen af hans Vagtmandskab og meddelte ham, at det var umuligt at gaa i Luften. Tyskerne holdt med to Pejlevogne direkte uden for det Hus, hvorfra han skulde sende. Josef svarede ham blot med et Spørgsmaal: om han da ikke vidste, at der skulde sendes. Efter en kort Orientering gik han op i Lejligheden og forberedte sig. Han gav den gamle Husholderske Besked paa at passe paa ved Vinduet og give Besked, naar Pejlevognen satte sig i Bevægelse — og saa sendte han; da Husholdersken gav Besked var han næsten igennem hele Programmet, han afsluttede og pakkede til Side, og et Øjeblik efter stod han mellem de ivrige Tilskuere til Pejlevognens Bevægelser, tændte sig en frisk Cigar og stak en nys udsprungen Rose i Knaphullet. Saa gled han, efter endt Dont.

Hvis jeg havde noget Victoria Kors at uddele, saa fik Josef det. Intet kunde stoppe ham. Altid spadserede han uanfægtet bort midt mellem Tyskerne, aldrig forsinkede han et Telegram eet Minut fordi »det ikke kunne lade sig gøre«. Og saa ligner han en lille Cigarhandler i Søndagstøjet, der lige har tippet en Tolver. Josef er en af de modigste Mænd jeg kender. Jeg kunde blive ved at fortælle om ham og hans smarte Datter Bunty, der bogstavelig talt alene bestred hele Radiotjenesten i Besættelsens sidste Aar for Special Forces Hovedkvarter, for Frihedsraadet, for Nedkastningstjenesten, for Efterretningsvæsnet og for Gud ved hvem. Engang havde man bestemt sig til at lokke Pejlevognene og Udrykningen i Baghold. En Villa i Charlottenlund Skov var udset til Løkkemad, og her sad Josef og sendte ihærdigt store fede Signaler ud i Luften, som kunde opfanges helt nede i Berlin. Udenfor holdt Holger Danske Vagt med et Par velplacerede Vogne, men naturligvis havde Josefs sædvanlige Vagthold ikke svigtet ham. Det kedelige var blot, at en af disse mistænkelige Fyre blev indfanget af Holger Danske og underkastet et blidt Forhør i Lastvognens Indre medens Pejlevognen uobserveret trillede forbi. Hvis ikke Josef tilfældigt havde rejst sig og kikket ud af Vinduet for at se, hvad det blev til, saa sad han næppe i Dag med sit elskelige Smil paa Spidsmuseansigtet hjemme i Karnappen. Han

Øverst: En Kodensøgle, under den selve Koden. Under Kodens Bogstavgrupper skrives Meddelelsen Bogstav under Bogstav, hvorefter det til saadan to Bogstaver svarende tredje Bogstav findes i Nøglen. Modtageren, der har en Kopi af Koden, læser Meddelelsen ved at opføre de modtagne Bogstavgrupper under de samme Bogstavgrupper, som Afsenderen har benyttet, og søge det tilsvarende Bogstav i Nøglen.

saa Pejlevognen, og med usædvanlig Fart fik han pakket sammen og forsvandt gennem Baghaven ind i Skoven. Holger Danske ærgrer sig endnu idag.

Hele dette Foraar skred Dannelsen af den illegale Hær fremad med Stormskridt. Det var, tør man vel nok ogsaa sige, en Udviklingstid paa alle Omraader. Med det Omfang Modstandsbevægelsen havde taget, maatte Antallet af Ulykker stige. Mange blev arresteret mange faldt, nye Ansigter dukkede op. Livet og Kampen gik videre.

Vaaben og Sprængstoffer var nødvendige. Modtagelserne i Jylland øgedes, men Juncker havde faaet saa meget at gøre med Jyllandsledelsen, at han ikke samtidig kunde hellige sig Modtagerarrangementerne, og han skaffede sig en Assistent, Toldstrup fra Skive, som efterhaanden helligede sig dette Arbejde alene. I Marts Maaned fik Juncker yderligere Oberstløjtnant Bennike til Hjælp, men allerede i April maatte han selv flygte til Sverige og videre til England, hvor han indtraadte i Special Forces danske Afdeling, som han tilførte alle de frisk høstede Erfaringer fra selve Arbejdspladsen.

Hen paa Forsommeren var M-udvalgets Arbejde for den Sags Skyld tilendebragt, idet alle Led var oprettede og de forskellige Ledelser fuldtud informerede i Overensstemmelse med S.H.A.E.F.'s Ordre. Meningen var som sagt, at de skulde kunne dirigeres og modtage Ordre fuldstændig uafhængigt af en Overledelse, men den mangelfulde Bevæbning og danske Ønsker fra Frihedsraadets og den gamle Regerings Side om at bevare Føling med Regionerne og sikre sig Indflydelse paa eventuelle Aktionsordre, resulterede i Oprettelsen af et Kommando-Udvalg, det saakaldte K-Udvalg, i Juli Maaned. Højest paradoksalt endte disse politiske Aktioner med Gørtz's Udnævnelse til Chef for den underjordiske Hær.

Modtagelsen paa Øerne.

R.A.F., som hidtil ikke havde været glade for at beflyve Sjælland, bestemte sig ret pludseligt i Begyndelsen af August til at genoptage Nedkastningerne. Fra Special Forces indløb Besked om indenfor korteste Frist at have ti Pladser rede, klar til at modtage 24 Containers med hver Maskine. De Modtagegrupper, der tidligere havde været i Ilden, laa alle i Midt-sjælland, saa det var naturligt eller rettere sagt nødvendigt at lægge Modtagepladserne i dette Omraade. Det rummede den Fare, at de mange og hyppige Overflyvninger skulde henlede Fjendens Opmærksomhed paa Eggen, og det varede heller ikke længe, før Midt-sjælland blev afpatroljeret Dag og Nat. Nu ligger Risikoen ved Modtagelser ikke mindst i Borttransporten og Opbevaringen af det modtagne Gods, og det var da ogsaa paa dette Omraade, at det gik galt. En Lastvogn med daarlige Dæk skulde om Eftermiddagen afhente en Sending i Valborup Skove. En Ring eksploderede, og en ny maatte hentes i Ringsted. Tiden gik, og det blev Midnat før Vognen var klar til Afgang. Et Par af Hjælperne hoppede ind i Førerhuset og Hjemfarten begyndte. Man naaede imidlertid ikke hjem. En Patrulje stoppede Vognen, to Mand blev taget — og saa rullede Lavinen. Det kostede et større Mandefald, mange maatte gaa under Jorden, og meget Materiel gik tabt, skønt det lykkedes at flytte rundt paa Lagrene, saa en Del blev reddet.

Men enhver selv nok saa bitter Erfaring er værdifuld, og Organisationen blev hurtigt genopbygget og udvidet, saa den i Løbet af kort Tid var rede til at modtage i hele Omraadet. Tre unge Førstkandidater, Erik, Otto og Ole, fungerede som Firmaets Rejsende og fik det til at klappe lige saa perfekt, som de mange Modtagehold klarede Vanskelighederne i Marken.

Til Risikoen ved Modtagelserne kom yderligere den meget risikable Ompakning af en

Del af Materiellet, der skulde sendes til København eller andre nødlidende Egne. Forsendelsen skete med alle mulige Transportmidler, men i alle Tilfælde var det nødvendigt at camouflere Emballagen, saa Udseendet blev uskyldigere end Indholdet. Selv almindelige Trækasser var paa den Tid en Sjældenhed og Søm var næsten ikke til at opdrive, ogsaa disse Ting maatte stjæles fra Tyskerne. Det var et haardt Forlangende, naar slet bevæbnede Modtagegrupper i helt ubevæbnede Amter blev beordret til at indsende mindst Halvdelen, ofte to Trediedele eller hele den modtagne Sending. Den loyale Holdning, hvormed disse Ordre blev udført, var beundringsværdig og et smukt Bevis for den Samfølelse med Kammeraterne i Hovedstaden som blev næret overalt i Provinsen.

Svarende til Modtagegrupperne paa Landet var der i København etableret en Organisation, der modtog og fordelte de indsendte Vaaben, Ammunition og Sprængstoffer. For at faa alt dette til at klappe var et omfattende Meldesystem nødvendigt. Special Forces i England skulde omgaaende have at vide hvordan en Modtagelse var forløbet og om »Punktet« var klar til ny Modtagelse, og den københavnske Transportorganisation maatte vide Besked med, naar og hvor Materiel skulde hentes og hvor det skulde afleveres. Efterhaanden omfattede dette Meldesystem alt, fra Post og Telegraf til Brevduer, men Telefonen maatte oftest staa for Skud. Naturligvis medførte de halvkvædede Viser Misforstaaelser, dog sjældent katastrofale. To Læger ringede saaledes Besked til en bestemt Institutions Telefonbord, Damerne var informerede og lod Beskeden gaa videre. Meldingerne var, af Hensyn til Afgiver og Modtager, formet som Bestillinger paa Medicin og Vaccine, og maaske havde Damerne efterhaanden faaet for meget om Ørene, ihvertfald udeblev Meldingerne i en Periode, og da en Kurér kontaktede Lægerne, viste det sig, at de rigtig nok havde afleveret deres Besked, den var ogsaa givet videre, men ikke til »Kontoret«. Derimod bugnede Lægernes Lagre af Medicin og de havde Vaccine nok til de første ti Aar.

»Kontoret« havde en »Kontaktcentral«, der var camoufleret som Antikvarboghandel. Her indleverede og modtog Kurérer Meldinger. Naar »Stille flyder Don« stod i Vinduet vidste »Sortek«, at der laa Besked til ham. Naar »Tre Mand i en Baad« var fremme gjaldt det Øresundstransporten, og Meyers »Fremmedordbog« betød: Besøg fraaades. De daglige, faste Korrespondenter, behøvede saaledes ikke at aflægge forstyrrende eller opsigtsvækkende Besøg i Butikken, men kunde nøjes med et Kik i Vinduet.

»Kontaktcentralen« var beliggende i Skt. Annæ Hus, Komplekset paa Hjørnet af Dr. Tværgade og Borgergade. En fredelig Lørdag Eftermiddag, da Kontorets Besætning var optaget af at prøve nogle Walkie talkies, kom en af Damerne ind og fortalte lidt bleg om Næsen, at Huset var omringet af Tyskerne. Det var ganske rigtigt. Vi troede os opdaget og var unægtelig lidt urolige til det opklaredes, at det ikke var os, men Huset, de var ude efter. Det skulde bruges til Erstatning for Shellhuset, og de firetyve Timer, vi fik til at flytte i, var noget bevægede. Det lykkedes imidlertid at faa alle kompromitterende Genstande ud uden Uheld.

En ny »Kontaktcentral« blev oprettet i Rigensgade. Den fik en noget længere Levetid, men i Vinteren 1945 blev Adressen kompromitteret ved nogle Arrestationer, og før vi var klar over det stod Gestapo i Butikken. »Bestyreren« og »Vivi« blev anholt og Gestapo satte sig til at vente paa dem, der vilde gaa i Nettet. Opad Formiddagen kom Erik intetanende ind og stod Ansigt til Ansigt med de sorte. Han smurte omgaaende ud, men paa Hjørnet stod en Post placeret, og mens Erik løb for Livet knaldede han efter ham med sin Maskinpistol. Halvvejs nede i Gaden fik han en Kugle i Skulderen. Den ramte Kravebenet. Han kunde imidlertid fortsætte sit Løb og naaede ud af Farezonen, fik fat paa en Cykel og kom i Sikkerhed og under Lægebehandling.

Otto havde allerede paa det Tidspunkt haft flere gode Tilbud. Han kom til Valborup Skovridergaard den Dag, den blev sprængt i Luften. Da han stillede sin Cykel fra sig uden for Skovriderens Vinduer, kikkede han op og saa ind i et Pistolløb. Han snurrede rundt, sprang gennem Haven og kom ind i Skoven med Kuglerne raslende efter sig. Øjensynlig maa Huse, der netop skulde sprænges i Luften, have øvet en særlig Tilløkkelse paa ham, for den Aften, Tyskerne havde besat Minister Arnsteds Villa paa Chr. Wintersvej, havde han Ærinde til Ingeniør Hostrup-Schultz, der boede i Stuen. Han naaede at stikke af, men nede ved Indkørslen til Ejendommen fik han en Kugle i det ene Ben. Den gik gennem Achillesenen, men det lykkedes ham at komme bort gennem Landbohøjskolens Have, og godt otte Dage efter var han paa Tærne igen. Tredie Gang gik det galt. Det var i April 1945. Han gik lige og uundgaaelig i Armene paa en Razzia paa Langebro ved Midnatstid med en Skyder i Mappen, og saa var han leveret. Han var frygtelig tilredt, da han slap ud ved Befrielsen.

Selvom man belært af Erfaringer havde truffet omfattende Forsigtighedsregler, saa kunde Uheld og Opdagelser ikke helt undgaas, men Tabene var trods alt, hvor smertelige de end var, forbløffende smaa i Forhold til Arbejdets Omfang og Risiko. Det kunde ikke undgaas, at opmærksomme Tilskuere paa en Egn fik Kendskab til et og andet. Uden direkte at tilsigte noget ondt, maaske blot af Ubetænksomhed og Nysgerrighed, blev der sladret og diskuteret og en skønne Dag blev en letsindig Bemærkning maaske Aarsag til manges Ulykke. Hvad letsindige Bemærkninger har kostet af Besvær med Omlægning af Planer, Aflysninger af Modtagelser, for ikke at løbe unødigt Risiko, er ikke Smaating, det var tit noget af en Prøvelse, men England manede altid til Forsigtighed. Selv udsatte de heller ikke Folk for unødigt Fare. Da »Frantz« Hammerich første Gang skulde landsættes paa en Plads ved Tjustrup-Bavelse Sø, kom en Læge og en Hjælper lidt sendt til Stede i Bil, med Lygterne paa det store Sus. Samtidig signalerede Lederen et forkert Bogstav til Piloten, saa der blev ikke nogen Dropning den Gang. Til Gengæld fik Hammerich en Rekordmodtagelse, da han endelig hoppede. Tyve Minutter efter, at han og en Kollega havde forladt Maskinen, sad de velbænkede og kikkede ned i Kasernegaarden, hvor Tyskerne gjorde klar til den store Udrykning efter dem.

Faldskærmsfolkenes Hovedkontor laa ikke saa langt fra Kontaktcentralen. Udadtil var det et beskedent Handelsfirma. Indadtil lignede det Dørskiltet. Om det saa var et af de gode gamle Pengeskabe paa Sokkel med Løvefødder og Gesvejsninger saa savnedes det ikke. Her mødtes hver Dag de hjemmeværende Faldskærmsfolk, Telegrafister og nogle faa Tilknyttede til et Morgenmøde, hvor Opgaverne blev fordelt, Rapporter og Nyheder drøftede. Bagefter var der nye Møder med andre Folk i andre Lejligheder, paa Gadehjørner, i Beværtninger og Parker. Ogsaa i Faldskærmsfolkenes Rækker var der Mandefald, adskillige maatte vandre i tysk Fængsel, »Stumpen« tog sit eget Liv, og nogle maatte i Sikkerhed over Sundet. Men den faste Garde klarede sig. Lange Aksel holdt ud til det sidste trods sit let genkendelige Ydre. Han reddede sig paa Forchhammervej, hvor »Tom« blev skudt, ved en usædvanlig dristig Flugt, og dog færdedes han uanfægtet uden nogen Art af Forklædning i Tiden derefter. En fredsommelig københavnsk Ingeniør, der lignede ham, blev derimod skudt uden Varsel udenfor sin Gadedør, blot paa Grund af denne Lighed. Han kom sig.

Endnu en Gang skiftede Special Forces sin Leder i Danmark ud. Ole Lippmann kom ned i Foraaret 1945. Han havde kun været kort Tid i England, hvor han sammen med Truel-

sen og Juncker var det illegale Danmarks faste Repræsentant hos Special Forces, og han fik kun en kort Periode som Leder herhjemme. Til Gengæld blev den udsigelige Glæde ham tildelt, at

Under saadanne Forhold foregik »Aftleveringen« af Faldskærmsjægere i Danmark, Man ser det Indre af en fire-motors Halifax-Bomber. Bombelemmen er aaben, og en Faldskærmsjæger sidder parat til at svinge Benene ud.

modtage Special Forces Danmarks-Stab, da den landede paa Kastrup Flyveplads i det befriede Danmark. Og hvem var saa disse Mænd, der taalmodigt og udholdende havde arbejdet for Danmarks Sag: de to Chefer, Englænderen Commander Hollingworth og Dansk-Amerikaneren Major Kaj Winkelhorn og en Stab af enten Udenlandsdanske eller Udlændinge med Kendskab til dansk og Danmark. Alle, fra Chefen til den yngste Stenograf, straaledede af Henrykkelse over at mødes med ukendte Kammerater i et ved fælles Kræfter befriet Land. Og saa tæt havde de fulgt vort Arbejde, at de bogstavelig kendte os alle, med vore Dyder, Fejl og Særheder. Dette Venskab, der blev smedet af tikkende Telegrafnøglers korte og lange Signaler gennem Æteren vil holde længere end de sværeste Lænker. Vi Danske vil altid minde vore allierede Vaabenbrødre med de varmeste, hjerteligste Følelser af Taknemmelighed. Og lad os her ikke glemme vore Venner af alle de allierede Nationer, som gennem Nattens Mulm, mellem Flak og Jagere fandt Vej til vore Punkter og kastede deres kostbare Last. Dem skylder vi Tak, ikke mindst de af dem, der aldrig vendte tilbage.

DE ILLEGALE TRANSPORTER TIL SØS —

Af Chefredaktør LEIF B. HENDIL

Længe før der eksisterede organiserede Transporter mellem Danmark og Sverige — ja, ligefrem faste Transportkontorer i Göteborg, Hälsingborg og Malmø med egne Flaader af alle Arter af Smaaskibe og stor, fast Stab klar til Udrykning Døgnet rundt som et Redningskorps — var der selvfølgelig sket mange Overførsler begge Veje.

Det var en eller anden ung Dansker, der søgte ud i Verden via Sverige, fordi han brændte efter at være aktivt med i Kampen mod Nazismen — paa et Tidspunkt, hvor den danske Modstandskamp endnu laa i Svøbet. Eller det kunde være en Landsmand, der kom modsat Vej — maaske efter Specialuddannelse i England — for at gøre sig nyttig hjemme.

Det var ogsaa i nogle Tilfælde en engelsk Flyver, der var nødlandet eller styrtet ned i Danmark, og som venlige Sjæle bogstavelig talt havde baaret paa Hænder fra Hjem til Hjem, ofte tværs over Landet, indtil han i en Havn blev sat ombord i en Damper eller en Fiskerskude, der bragte ham i Sikkerhed.

Illegale, der var i Fare, Folk i særlige Missioner eller med vigtig Viden . . . Strømmen tog til, og samtidig begyndte Overførslerne af meget andet: Efterretningsmateriale, Sprængstoffer, Vaaben, Radioudstyr, allieret Propagandamateriale o.s.v. — noget sat i beskedent, men dog regelmæssigt System, det meste endnu spredt og tilfældigt.

Jødernes Flugt skaber de faste Transportruter

Selvom der her og der, som i Vendsyssel, faktisk ved Sæby-Skibsbyggeren Ditlev Pedersens Initiativ og Mod, allerede i Foraaret 1943 skabtes en vis fast Ruteorganisation, den første civile herhjemme, saa var det dog Jødernes Flugt i Efteraaret 1943, der gav Stødet

til, at hele den illegale Transporttjeneste udvikledes saa hurtigt og saa kraftigt, som Tilfældet blev. Netop, fordi det i Jødeflugtens Dage gjaldt en klar humanitær Opgave, kom mangfoldige Mennesker ikke alene ind i et aktivt Modstandsarbejde, som de ellers havde haft Besvær med at finde frem til, men ogsaa ind i et Arbejde til Søs, der hidtil havde været dem ganske fremmed.

Det kræver intet Sømmandsskab at bringe nogle Flygtninge ombord i en Damper, men Harmen over det nazistiske Overgreb var saa stærk, at fredelige, lovlydige Landkrabber i de Dage forvandlede sig til frække Baadtyve og dristige Vikinger! Det var derfor ikke, som man skulde tro, Søens Folk eller ivrige Sejlsportmænd, der kom til at udgøre Hovedstammen blandt de illegale Transportfolk søværts. Selvfølgelig knyttedes mange af Marinens Folk, Sømænd og Fiskere til Sejladserne, efterhaanden som disse voksede i Omfang, men de, der tog Initiativet, skabte Organisationerne og selv sejlede Vandet tyndt i al Slags Vejr og Vind, det var oftest Landkrabber: Arkitekter, Kontor- og Forretningsfolk, Politimænd, Studerende, Pressefolk og andre. Adskillige, der næppe havde staaet paa et Skibsdæk før, blev i de to sidste Krigsaar fuldbefarne Sølke.

Initiativet kom som en Inspiration —

Det var tit rene Tilfældigheder, der gjorde en Mand til illegal Transportmand.

En københavnsk Radiogrosserer opdagede ved et Tilfælde, at den gebrokkent talende Rengøringskone i Forretningsejendommen, hvor han var Lejer, var fransk. Han forsøgte at fløjte Marseillaisen de næste Gange, han mødte hende paa Trappen. Saa kom de to i Passiar, og inden længe opklaredes det, at hendes Mand var en dansk Matros, der regelmæssigt sejlede med et svensk Skib mellem Göteborg og England. Da Manden næste Gang kom paa Orlov til København, knyttedes Kontakten med ham. Han havde igen en god Ven med den rigtige Indstilling ombord paa Rutebaaden København-Göteborg. Saa var Ruten etableret. Ud gik militære Efterretninger, Kort, strategiske Tegninger, f. Eks. over hvor Tyskernes V-Bombelanlæg laa, Talopgørelser over tyske Styrker og Vaabenarter baade her og ude i Europa. Ind kom i kassevis Propagandamateriale, baade til Opbyggelse af den danske Modstandsand og til Nedbrydelse af den tyske Værnemagts Moral. I uskyldig Form, camoufleret som Cigaretpapir-Pakninger, religiøse Smaaskrifter og Sangbøger, der spredtes i Kupéerne i de tyske Soldatertog, kom Oplysningerne om, hvor daarligt Tysklands Sag virkelig stod — eller om, hvordan man skulde skaffe sig Sygeorlov eller Utjenstydigtighedsattest. De tyske Soldater lærte her, hvordan de med smaa og ufarlige Midler kunde simulere baade alvorlige Nervesygdomme og uhyggelige Former for Eksem.

Naturligvis rev det ene det andet med sig, indtil Grossereren en Dag maatte eksportere sig selv til Sverige — efter allerede een Gang at have været bag Tremmerne i Vestre Fængsel — men da der kom Liv i Transporterne, var han straks Fyr og Flamme og blev den naturlige Ruteorganisator i Göteborg med alle Kontakterne til Ditlev Pedersen og senere Arne Elstrøm, »Nybo«.

En københavnsk Annoncemand havde i mange Aar haft et Sommerhus paa Bornholm. Fra sine hyppige Sejladser kendte han hver Mand ombord paa Bornholmerdamperen »Carl«. Da Tvangsruten blev lagt ind gennem Falsterbo-Kanalen, hvor alle Uvedkommende (ogsaa tyske Vagtposter) blev gennet under Dækket af Svenskerne under Henvisning til de militære Anlæg, var Sagen klar. Man fik, saa snart Svenskernes velvillige Indstilling var opnaaet, en Sikkerhedsrute Nr. 1 a baade for ind- og udadgaende Post og Passagerer. . . .

Om det saa var Danmarks nuværende Statsminister Hans Hedtoft, aflagde han ad denne Vej illegal Visit hos Partifællerne i den svenske Regering i den alleralvorligste Krigstid!

Selv da Tyskerne, der havde deres Mistanke, begyndte at tælle Passagererne ved Afgang og Ankomst, spillede det ingen Rolle. Man supplerede blot Tallet op i Falsterbokanalen, saa det stemte. Der var stadig nok af illegale Rejsende begge Veje.

En ung Student, der hørte til vore allerførste Modstandsfolk fra Skolebænken paa Sorø Akademi umiddelbart efter Besættelsen i 1940, var langt inde i illegalt Organisations- og Bladudgivervirksomhed, da 29. August 1943 kom. Han havde holdt Ferie paa Møen, og allerede midt i September havde han sin første Rute med jødiske Flygtninge og andre i fuldt Sving fra Møen til Trelleborg. Siden kom der Vanskeligheder, og han maatte flygte til Sverige, men fra midt i 1944 og Resten af Krigen ledede han en af de største Transportgrupper fra Malmø.

En Journalist, som havde Sommerhus i Espergærde i Nordsjælland, og hidtil kun havde virket i den illegale Presse, fik 29. August 1943 Besøg af tre Bekendte, der i Samtalens Løb oplyste, at de vilde til Sverige: En kommunistisk Forfatter, en Officer og en jødisk Forretningsmand. Medens de tre drøftede, hvilke Planer hver af dem havde, slog Tanken ned i Journalisten: — Det er da det enkleste, at I stjæler Badeanstaltens Baad og roer til Hven! Den lokale Overbetjent, der var helt rigtig, blev taget med i Sammensværgelsen og dækkede i fuld Uniform med Revolveren ved Lænd den natlige Start i Mulm og Mørke. Næste Morgen fandt Bademesteren i Stedet for sin Baad en 500-Kroneseddel, og dermed var et Samarbejde indledet mellem Journalisten og Overbetjenten, der i de kommende Uger Nat efter Nat førtes videre — med stadig flere modige Hjælpere draget ind i Arbejdet: Kroejerer i Snekkersten og de smaa Fiskerlejers bedste Folk.

10.340 til Sverige paa 2 Maaneder

Paa lignende Maade opstod der efter Bruddet den 29. August 1943 mange Steder i Landet Transportforetagender, selvfølgelig flest langs de sjællandske Kyster nærmest Sverige, og de dannede igen i vid Udstrækning den tekniske Basis, da det store Ryk af Jøder kort efter kom.

Disse Masseoverførsler, der i Oktober-November 1943 omfattede 10.340 Mennesker eller 170 pr. Døgn, havde dog deres særlige Karakter, bl. a. fordi det var ganske aabenbart, at de fleste Tyskere skammede sig over for Alvor at søge Trafikken stoppet. De mere anstændige lod den udfolde sig saa nogenlunde i Frihed.

I denne Periode var der Tusinder af Hjælpere. Alle ordentlige Mennesker vilde hellere end gerne hjælpe, og mange gjorde fremragende, velgennemtænkt og modigt Transportarbejde. Ingen vidste i disse forvirrede Uger, hvornaar Risikoen var der, eller hvor stor den vilde blive. Men Perioden falder ud fra mange Synspunkter udenfor Begrebet »Danmarks Frihedskamp« og udenfor det egentlige illegale Transportvæsen, som først efter denne Periode og bl. a. med dens Indsats som økonomisk Baggrund blev organiseret paa begge Sider af Sundet.

Mange af de første, illegale Transportfolk i Tiden før og under Jødeflugten maatte selv fortrække til Sverige. De mødte med en ikke ringe Erfaring fra to forskelligartede Perioder og med mange værdifulde Kontakter hjemme. De mente, at Danmark fremtidig til Stadighed maatte have et udbygget Transportapparat klar. . . . Denne Gang Jøderne, hvornaar Officererne eller Studenterne? Hvornaar Tvangsudskrivning af danske Arbejdere? Derfor

søgte de at etablere sig i Sverige, fordi de fandt, at de kunde borteliminere meget af Risiko for dem derhjemme og lette og støtte deres Arbejde.

Hver Gang en dansk Fiskerbaad eller andet Fartøj løb ind i en svensk Havn for at landsætte Flygtninge, var der altid den Mulighed, at en tysk Spion kunde notere Baadens Navn eller Nummer og bringe den i Ulykke. Hvis man i Stedet lavede Kontakter til Søs efter faste Aftaler eller lagde Opsamlingsbaade ud paa bestemte Steder og Tider, var i alt Fald dette alvorlige Faremoment væk.

Da Udenrigsminister Günther gav Sveriges Tilladelse

Saa stod man en Dag i Sverige, selv som Flygtning, men mødt af en Opfordring fra det illegale Danmarks Førsterepræsentant, Redaktør Ebbe Munck, nu dansk Presseattaché i London, til at tage fat paa en frisk.

Helt let laa det ikke. Endnu i Efteraaret 1943 vogtede Svenskerne paa alle Danske, der kunde opfattes som Spioner eller »farlige«. Man havde endnu et stærkt Tyskland paa alle fire Sider: — Tyskerne stod i Tyskland, Danmark, Norge og Finland. Sverige var neutral.

Men de, der stadig forarges over, at Svenskerne under Indtrykket af det første Chok foretrak tyske Militærtogs Passage fremfor den almægtige Værnemagts Indmarch, bør huske, at Svenskerne ogsaa, saa hurtigt og saa langt de turde, hjalp ikke mindst danske Interesser langt ud over Neutralitetens Love.

Den 11. Oktober 1943 overrakte den danske Arkitekt, Ole Helweg, gift med en Niece af Udenrigsminister Günther, denne en Skrivelse, der forsaavidt er historisk, som den er det Grundlag paa hvilket hele den illegale, danske Transporttjeneste under svensk Flag opbyggedes. Den lød:

»Der er af en Kreds af Svenskere og Danskere tilvejebragt Midler til en Hjælpetjeneste i Øresund, specielt beregnet for de danske Flygtninge, der i Øresund i primitive, usikre, overfyldte Fartøjer maatte komme i Havsnød. Den samme Kreds har i de sidste Dage i Forstaaelse med de svenske Myndigheder ladet 12 Fiskerbaade gaa paa natlige Patuljer, hvorved adskillige Menneskeliv er blevet reddede. Man har nu købt 2 velegnede, fuldt udrustede Motorbaade, hvortil dansk Personale er engageret, og det var Tanken hurtigst muligt at tage fat. De lokale Myndigheder er velvilligt indstillede, og der vil blive arbejdet under fuld Kontrol, bl. a. med den udtrykkelige Forpligtelse at enhver, som disse Baade maatte bringe i Land, kun landsættes, hvor svenske Kontrolmyndigheder øjeblikkelig kan tage sig af dem. Tilstrækkelige Midler til Baadenes Drift i de værste mørke og farlige Maaneder er til Stede, der findes det nødvendige Brændstof, og Personalet er fuldt uddannet. Der er endvidere indkøbt et større Antal Flydeveste til Brug i paakommende Tilfælde. Blandt Bidragyderne er dansk-interesserede Svenskere, Danskere boende i Sverige og endelig Danskere, bl. a. danske Læger, der i Danmark har indsamlet et stort Beløb netop til denne Opgave.

Det, der nu søges om, er, at Udenrigsministeren orienteres om Virksomhedens rent samartermæssige Karakter, og at Ministeren saa hurtigt som muligt giver Sikkerhedschef Hallgreen et Underhaandspraj om, at man intet har imod denne dansk-svenske Indsats for at hjælpe nødstedte Flygtninge, idet det maa forudses, at der, saalænge Besættelsen af Danmark vedvarer og endda skærpes, stedse vil være Flygtninge, der vil søge over Sundet. Baadene er fuldt lovligt indregistrerede og alle Formaliteter i den fineste Orden, hvad der til enhver Tid vil kunne dokumenteres overfor Malmøs Kriminalpoliti. Men det nævnte Under-

haandspraj vil i den givne Situation være af Betydning og ogsaa naturligt, fordi man selvfølgelig kun vil handle i fuld Forstaaelse med Sverige.

Det vil sikkert forstaaes af alle, at man fra dansk Side brænder af Iver efter ogsaa at yde sin lille Del af det storslaaede Hjælpearbejde, der udføres, og netop de sidste Dage har vist, at der paa det Felt, hvor der her skal sættes ind, er god Brug for egnede Fartøjer og stedkendt Mandskab. For hver Dag bliver Mørket mere langvarigt, Vejret barskere og Fartøjerne af stadig ringere Kvalitet. Hurtig Handling er derfor nødvendig.

Der er ingen Form for Politik i denne Sag, hvorom Redaktør Ebbe Munck, Berlingske Tidendes Mand i Stockholm, og Legationsraad Torp-Pedersen ogsaa er orienteret.

Der kan ikke fra Malmös Havn, hvor Arbejdet agtes centraliseret, udføres en organiseret Hjælpeaktion uden fuld Forstaaelse fra de svenske Myndigheders Side, og det er denne Forstaaelses officielle Sanktion, der indtrængende udbedes. Man har legalt sat Malmös Politis ind i samtlige Forberedelser og ogsaa meddelt, at man for en Ordens Skyld agtede at orientere højeste Myndighed.

Politiets og Militærets Samarbejde i en Sag som denne er saa snævert, at blot Malmö Kriminalpolitiet faar det lille Underhaandspraj om, at man ser med Sympati paa Sagen, vil Marinen ogsaa derigennem være orienteret.

Udenrigsminister Günther gav ikke — og kunde ikke give — noget direkte skriftligt Svar, men han sagde straks Ja, — og mere end det. Han sørgede personligt for, at de svenske Forsyningsmyndigheder fik Besked om, at Danskerne skulde have alt, hvad de havde Brug for. Da vi havde bedt om 2000 Liter Benzin, kom der efter Günthers personlige Ordre Indkøbstilladelse til 4000.

Rutearbejdet paa svensk Grund tager Form

Den første, faste Rute paa svensk Grund etableredes saa i Malmø med den danskfødte Kriminalkommisær Richard Hansen som Kontrollant. Men han var mere end det. Som lokal, daglig Leder af det svenske Sikkerhedspolitiet havde han alle Kontakterne i sin Haand, og ham skyldtes det, at de danske Ruter fik en ligefrem favoriseret Stilling med særlige Politis- og Toldvagter og med Baadene placeret i egne Havneafsnit bag Pigtraad og dobbelte Militærvagter med skarpe Skud i Maskinpistolerne. Det gjalt om at hindre, at tyske Efterretningsfolk fik for meget at vide om, hvad der foregik. Hvis det tyske Konsulat, der havde installeret sig i Toppen af en af de høje, hvide Skyskrabere nær Havnen, havde kunnet rapportere Baadenes Kendingsmærker, Udseende og Afsejlingstider til den tyske Marineledelse eller Gestapo i København, vilde Risikomomentet være væsentlig forøget. Det lykkedes aldrig de tyske Repræsentanter i Sverige eller deres Hjælpere at gøre virkelig Skade, men en af de Illustrationer, der ledsager denne Artikel, viser, hvor godt Rede Tyskerne havde paa de illegale, danske Baade. Det er en Efterlysningsliste, nappet ombord i et af de tyske Vagtskibe i Øresund med blandet dansk-tysk Besætning. Enhver Baad, der var opført paa Listen, skulde straks anholdes. Ingen af dem blev det, — men visse Baade maatte, efterhaanden som Tiden gik, udskiftes, fordi de var blevet for kendte.

Det grundlæggende Arbejde, Richard Hansen og hans gode Hjælpere, Kaptajn Wahlquist, Överkonstabel Knut Nordholm og Toldembedsmændene Wanby og Ekström, lagde i Malmø, skabte de Regler for Legitimation, Udklarering og Toldeftersyn, Postcensur og forskelligartet »Bevægelsesfrihed«, der siden fulgtes op langs den svenske Kyst. Da Gøteborg fik sin første illegale Rute, tog en Studiekommision først til Malmø, men selvfølgelig ar-

Cip de Caiser. Motorbaad 25 Fod lang. Hjemstavn formodentlig Malmo.
Ejer formodentlig den til Sverrig Flygtede Redaktør
Hendil. Baaden staar Leif Hendil til, Brug for hans Person
og Posttransport paa Ruten Saltholm - Sverige.
Eftersyn af Baaden og Anholdelse af Besætningen.

Ellen. Fiskerbaad. 27 Fod lang, hvidmalet, Hjemstavn formodentlig Malmo.
Ejer den formodentlig til Sverige flygtede Redaktør Hendil.
Fører ill. Personer til og fra Sverige - a Ruten
Saltholm - Sverige.

Ellv
Robert K.461 Hjemstavn Kastrup. Ejer Carl Petersen. Anhold Besætningen
og bring Baaden i Sikkerhed. nhold

Ruellen K.188 Ejer Bernhard Nielsen. Ill. Per son- og Posttransport.
Ruten Saltholm- Sverige. Gennemseg og anhold Besætningen. s

Samson, Fragtskib, Hjemstavn København. Er mistænkt for Vaabentransport
fra Hendil til Danmark. Gennemseg og anhold Besætningen bet
Tide. Fragtdamper. 200 Brt. Ejer formodentlig Hendil. Blev set i Trelleborg
September 1944, antagelig har 4 Mand forladt Skibet.
Mistænkt for ill. Persontransport. Gennemseg Skib og port
Besætning.

Vira K.1135 Fiskerbaad. Hjemstavn København. Ejer Chr. Richar Hansen, Fisker
f. 16/2 1903 i København. Bor Halmtorvet 42. Den 5/10-44
blev om Bord fundet ill. Post til Sverige. Gennemseg
Skibet. ill.
veri

Ovenstaaende er Uddrag af Liste(udateret) som er indbragt fra en tysk Patr
Patruljebaad. Sandsynligvis stammer Listen fra en ældre Dato. Listen omfatter
ca 50 forskellige Partøjer, men det er ikke sandsyndligt, at flere af de
Partøjer, som berører Dem senere er ført paa, hvorimod det maa antages at
Listen i Dag er blevet yderligere foreget.
Partøjenfisker Herman
eraamalet. meget hurtiggaaende Motorbaad med Halvdæk

Pimp, Motorbaad 25 Fod lang, graamalet. Hjemstavn formodentlig Malmo. Baaden
staar Hendil til Raadighed til Transport af ill. Personer
2 // og Transport. Sejler Ruten Saltholm - Sverige.
Gennemseg og anhold Besætningen.

tede Forholdene sig forskelligt hver Sted, og ingen underkender, hvad Politiintendent Göte Friberg og Kriminalöverkonstabel Carl Palm ordnede og klarede i Hälsingborg, ligeledes Per Lynnermann i Göteborg og mange andre smidige og forstaaende Politi- og Toldfolk langs Svenskekysten.

Lige forstaaende var alle dog ikke. Det laa i Sagens Natur, at man ikke kunde forklare til højre og venstre, hvad der egentlig foregik af legaliseret Illegalitet. Det hændte, at en svensk Torpedobaad beskød os en Nat og førte vor Hurtigbaad som anholdt til Malmø, mens Frihedsfondens senere Formand, Grosserer P. M. Daell, stod paa Syrefabrikens Bro i Kastrup med sin Frue og ventede forgæves. Der skete ogsaa af og til Anholdelser og Beslaglæggelser, og al vor Post samt alle vore Telefonsamtaler var under stadig Kontrol. Postcensuren skaffede os den pudsige Oplevelse, at vi en Dag indeni en dansk Officers Brev til os fra Göteborg fandt et Brev til en af Malmøs kendte Nazister, Dr. Engdahl. Da Censuren skulde lukke den opdampede Kuvert igen med Klistre, var Nazistens Brev smuttet forkert. Vi sendte det svenske Politi Dr. Engdahls Brev og bad dem takke Censuren for, at det ikke var vor Post, der var havnet i Nazistens Kuvert!

Ikke alle Svenskere forstod, hvad der foregik —

Et interessant Eksempel paa manglende Forstaaelse har man i et Brev, som Chefen for Malmøs Marinedistrikt, Kommandør A. G. Mörner, den 4. April 1944 sendte til Sikkerhedspolitiets øverste Chef i Sydsverige. Hr. Mörner forstod ikke et levende Kuk af det hele, for han indstillede i dette Brev, at Sejltilladelserne blev frataget hele vort Mandskab: »Då jag icke kan anse, att ovannämnde organisation nu mera kan fylla något virkligt behov ock det under nuvarande förhållanden icke kan anses lämpligt, att båtar förända svensk flagg stå under danska befållhavare för utföranda av uppgifter, som icke äro att hänföra till legalt näringsfång eller nöjesturar, får jag hermed henställa, att följanda polistillstånd indrages. —«

Den brave Mand sluttede: »Till slut må främhållas, att den bevakning, som utföres av marinens organ må anses tilfyllest för att lämna eventuella flyktingar nödig assistans till sjös«. Han anede intet om hele det Kontaktsystem, der var skabt — om Turene direkte til dansk Kyst — om det daglige Kæmpemateriale, hans egen Marines Efterretningstjeneste — i snævert Samarbejde med det danske — modtog gennem os. Han var saa blaaøjet, at det vist er helt i sin Orden, at baade Mörner og hans Næstkommanderende, Kommandørkaptajn Sixten Graaf, der har kontraseret det »hemmeligt« stemplede Aktstykke, nu bagefter er blevet dekoreret med den danske Frihedsmedalje!

Deres Forsøg paa at kvæle os midt i Arbejdet endte selvfølgelig med ingenting, men Eksemplet giver en lille Smagsprøve paa, at det ikke var lutter Solskin, der mødte de illegale danske Transportfolk i Sverige. Tværtimod havde de ofte uhyre Vanskeligheder at kæmpe sig frem imod — dog mindre og mindre, som Krigens Afslutning nærmede sig. Og de Folk, der sad i Nøglepositionerne var, stort set, hele Tiden gode nok.

Hvordan man fra sagkyndig, ansvarlig svensk Side bedømmer de danske Ruters Indsats, kan ses af et Værk, hvormed Malmøs Politi i Sommeren 1949 har fejret sit 75 Aars Jubilæum. Det hedder her, at det danske Rutesystem 1943-45 arbejdede »med en fantastisk punktlighe

oek säkerhet oafbrutet til kapitulationsdagen, oek flera tusend människor räddades till friheten«.

Det danske Efterretningsvæsen nappede under et Besøg ombord i et af de tyske Bevogtningsfartøjer i Øresund, der sejlede med dansk-tysk Besætning, hosstaaende Liste over efterlyste Baade med Forholdsordre om, hvad der skulde foretages . . . Listen gik straks over Sundet som Advarsel.

En broget, illegal Flaade opstaar

Ved de første uorganiserede Overførsler til Sverige fra Danmark brugtes Kajakker, Ro-baade, Fiskerfartøjer og selvfølgelig, i begrænset Omfang, større Skibe, der skulde til svensk Havn. Under Jødeflugten brugtes praktisk talt alt Skibsmateriale, man kunde faa Adgang til, og da Arbejdet umiddelbart derefter organiseredes med et Kontaktsystem mellem Danmark og Sverige, kom man ind paa mange forskellige Arbejdsformer, der i Hovedsagen bevarede Krigen ud, men ændredes eller omlagdes efter de Skærpelser, Tyskerne foretog i deres Kontrol- og Patruljeforanstaltninger i Havnene, paa Kysten og til Søs.

Ved Afhentninger af Flygtninge paa dansk Kyst kunde man endnu i 1943 med lidt Held bruge almindelige, store Fiskerbaade, men den udvidede tyske Søpatruljering med stadig hurtigere Materiel, der førte til en Postbaads Opbringelse udfør Gjorslev, gjorde det nødvendigt til denne Opgave at gaa over til Hurtigbaade. Man havde dels Cris-craft'er, der med 72 Kilometers Fart jog over, sneg sig ind i Mørket og udvekslede Ladning, og dels smaa, hurtige Motorbaade af ganske primitiv Jollekarakter, der graamalede og lave, med lydløse Motorer og Udblæsningen ført ned under Vandet, hverken var til at se eller høre, før de var helt inde paa Livet af En. Lige til Kapitulationen sneg disse Baade sig Aften efter Aften med en Togplans Præcision fra Malmø rundt om Saltholm ind til Lossepladsen ud for Kastrupfortet — med dets 300 tyske Soldater — paa Amagers Østkyst, altsaa lige op ad København. Paa et Par Minutter lossedes og lastedes der mellem det stinkende Skrald, mens Rotterne vrimlede mellem Benene paa Passagererne.

Ved Kontakterne til Søs brugtes fra dansk Side i det snævre Samvær over Øresund som over Kattegat Fiskerbaade, naturligvis af forskellig Størrelse, der var chartrede til Turen eller ligefrem købt og bemandede af de hjemlige Transportgrupper med paalidelige Fiskere. De mødtes saa ved Anholt, Læsø, Hallands Väderö eller i rum Sø med tilsvarende Baade under svensk Flag. Men desuden anvendtes Stenfiskere, Sandpumpere, Rutebaade og Paketter, — alt hvad der med tysk Velsignelse kunde gaa ud og ind af Havnene paa den danske Side. Skulde en Paket f. Eks. med Gods fra København til en jydsk Havn, passedes den gerne op udfør Kullen eller nordligere, saa Tyskerne selv ikke med langtrækkende Kikkerter kunde se, hvad der foregik. Gik der en Fragtdamper fra Nakskov til Rønne, lagde den sin Rute nærmest muligt Falsterbo og blev mødt her af Baade fra svensk Side.

Og saa var der de helt store Skibe som D.F.D.S. Göteborg- og Oslodampere, der tog ordentligt med Menneskelast ombord — under Toldinspektør Kofoed-Hansens Toldsegl. . . . Tyskerne havde jo en lykkelig Respekt for alt officielt. Man har ogsaa oplevet enkelte Overførsler, hvor Flygtninge ikke gemtes i Lasten eller skjulte Rum, men i Tønder eller Pakkasser mærket »Glas«.

Eventyret om »Ølbaadene«

Et Kapitel for sig selv var »Ølbaadene«, opfundet, organiseret og financieret af afdøde Knud Parkov, Wiibroes Bryggeri i Helsingør. Han havde fra Begyndelsen samarbejdet med en af de Ruteledere, der nu sad i Sverige, og da denne i en Periode havde Vanskeligheder, traadte Parkov til med sine Ølbaade. Det var to smaa Fragtbaade, der sejlede fra Nyhavn i København med tomme Ølflasker i Kasserne, men inde mellem Kasserne var der lavet et stort Hulrum, hvor op til 40 Flygtninge blev anbragt i Aftenens og Nattens Løb — med Besked forud om ikke at have spist og drukket for meget og om at have forrettet alt nødvendigt. I en tidlig Morgentime gik Baadene ud af Københavns Havn og satte Kursen Øst

om Hven, — en Sejlrute, hvis Ejendommelighed Tyskerne ikke interesserede sig for, men som altid kunde være forklaret med Motorskade. Ved Bäckviken bag Hven laa den illegale Opsamlingsbaad og ventede, og i en Haandevending udveksledes Passagerer og Gods, hvorefter Ølbaaden med ny Last inde i Hulrummet fortsatte til Helsingør. Af Hensyn til Helsingørs Havns Aabenhed turde man ikke tage Menneskelast med ud herfra i større Stil, men nordover var Ølbaadene et Fund. De blev blot for populære. »Ærbødigst« skrev, uden at ane den alvorlige Baggrund, et af sine herlige Vers om Ølbaadene, og de kom saa meget i Folkemunde, at Trafikken maatte stoppes og Parkov selv kort efter forsvinde til Sverige.

Et vidtforgrenet Meddelelsessystem

Ligesom Ølbaadene byggedes næsten hele Transportarbejdet, som det formede sig i Krigens sidste 18-19 Maaneder, lige fra Kattegat til Østersøen, paa et snævert Samarbejde mellem Organisationerne paa dansk og svensk Side. Dette Værk har i foregaaende Bidrag allerede bragt mange Eksempler herpaa fra Landets forskellige Dele. Samarbejdet forudsatte en hurtig Efterretningstjeneste, saa man vidste, hvornaar den ene eller anden Side ønskede et Møde ved Kysten eller til Søs. »Dansk Hjælpetjeneste« i Göteborg ordnede sig, som omtalt i Vendsyssel-Kapitlet, med Speakeren ved den danske Udsendelse over Sveriges Radio, saa at hans Slutningsord var en Kodemeddelelse til de jyske Forbindelser. Sagde Svenskeren »Og saa Farvel og Tak for i Dag«, gav det baade Mødedag, Tid og Sted, — sagde han »Farvel, Farvel«, var ogsaa det en Instruksion, som Jyderne var klar over, d.v.s. kun dem, der kendte Koden. Det er Vaabenedkastningskoden fra den engelske Radio paa en anden Maade.

Men der brugtes mange Meddelelsesveje. Ved Krigens Slutning var det blevet helt ideelt med Kode-Telefonsamtaler Landskrona-Glostrup og direkte Radiokontakt Skodsborg-Hven, men i de mange Maaneder forud var Færgerne og Ruteflyvemaskinerne København-Malmø de faste og paalidelige daglige Budbringere.

Noget af det enkleste var »Telegrafien« fra Lappegrundens Fyrskib. Hver Gang, Fyrskibet havde faaet Passagerer eller andet ud med Proviantbaadene fra Helsingør eller direkte Baad, hejste man en gammel Bilring, der brugtes som Fender, lidt op i Rigningen. Hver Eftermiddag paa bestemt Tid gik en danskfødt Dame i Hälsingborg en Tur ned til et af Hälsingborgs Udsigtspunkter for at glæde sig ved at se over til sit Hjemland. Hun havde Kikkert med, og hendes Øjne strejfede ogsaa Fyrskibet. Naar hun atter var hjemme, ringede hun Malmø op og fortalte med Glæde i Stemmen, at »Onkel var kommet«. For at adspredde den svenske Telefencensur var det en Dag Tante Hedevig, en anden Dag Kusine Ida eller Fætter Per, — men i Malmø var man ligeglad. Hvis der overhovedet var kommet nogen, betød det, at Ringen var oppe: — Fyrskibet ventede Afhentning. Et Øjeblik efter gik en Baad nordpaa og i Mørkningen over paa dansk Vand og hen til Fyrskibet for at hente og bringe.

Daglig Besked fra Færge, Flyver og Telefon

Færgerne var en særdeles værdifuld Meddelelsesvej, og det gælder baade Helsingør og Københavns Frihavn. Det begyndte med en lille Seddel, som en af Besætningen eller af Skibsofficererne gemte paa sig — bedst var Kaptajnen, da Svenskerne af Princip aldrig visiterede Færgens Fører. Senere udviklede det sig til Madkasser og Værktøjskasser med

dobbelt Bund, og almindelig bekendt er den fornøjelige Idé med at sætte Meddelelsen fast i Bunden af de Jernbanevogne, der skulde rangeres ombord paa Færgen til Malmø. Tre Aar efter Kapitulationen fandt man oppe i Midtsverige paa et Reparationsværksted for Jernbanevogne et Par Meddelelser, der stadig sad fast i Vognbunden og siden havde kørt Sverige igennem paa Kryds og Tværs!

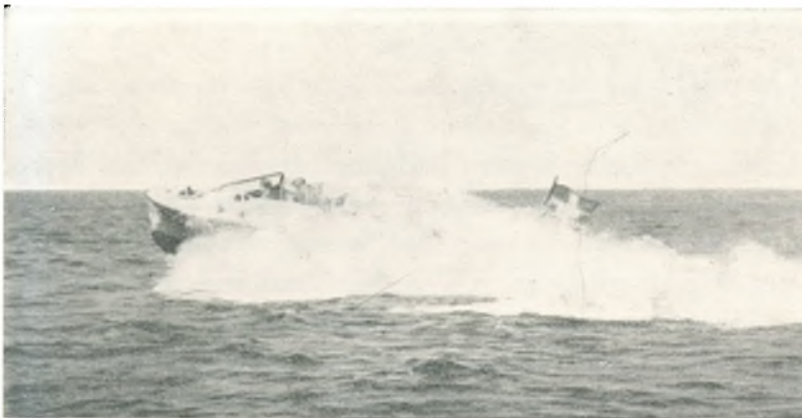
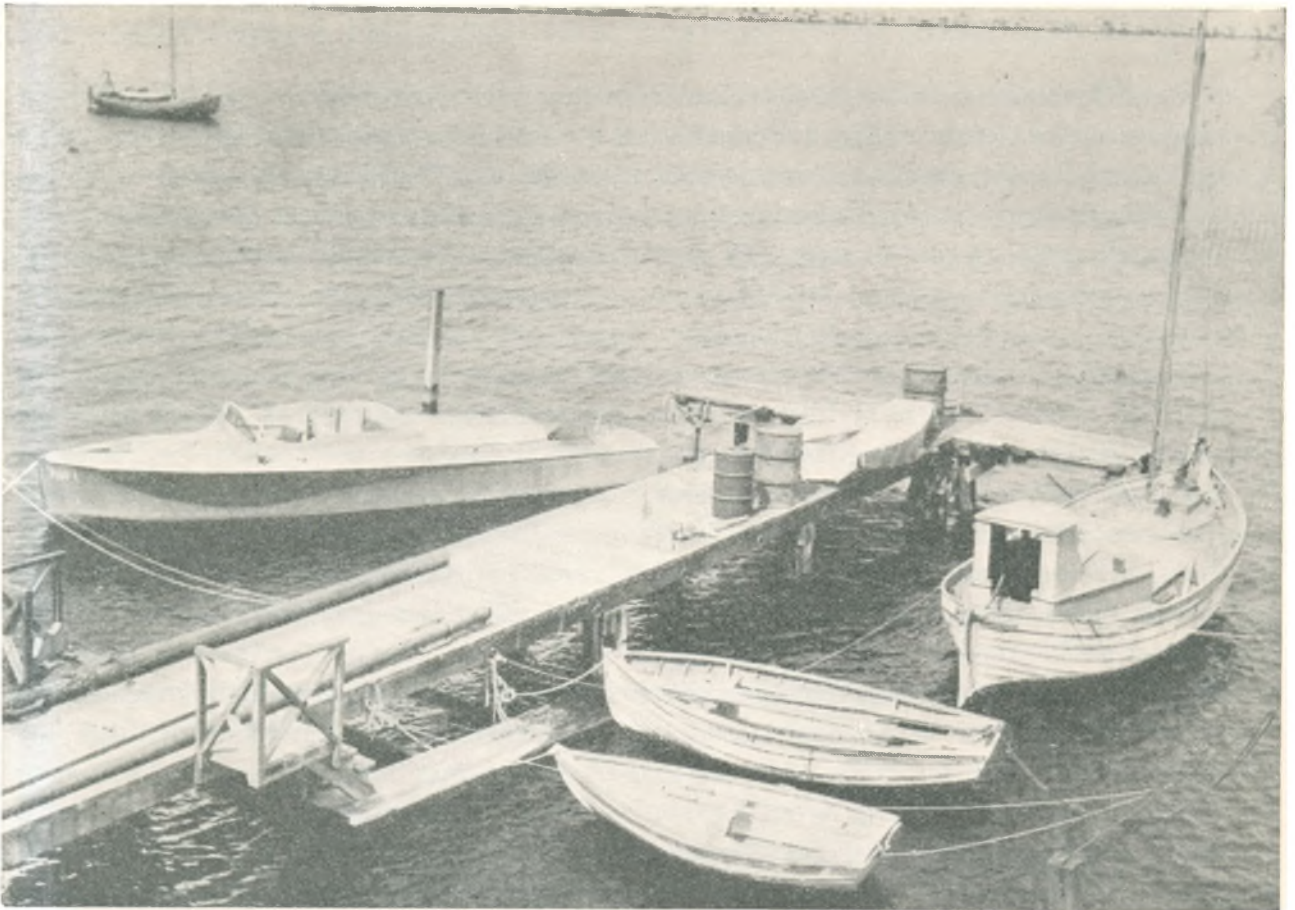
Indtil man fik direkte Telefon og Radio, var Flyvemaskinen dog Meddelelsesmiddel Nr. 1. En af Rutelederne i Malmø havde fra gammel Tid nær personlig Kontakt med Luftfartens Folk. Allerede i Begyndelsen af Oktober 1943 organiserede han, hjulpet af Trafikchef Beck-Nielsen og Flyvetekniker Alfr. Wichmann som fast, flyvende Kontaktmand, en regelmæssig, daglig Overførsel af Meddelelser. De kørtes ud med Luftfartselskabets Busser, hvor Chaufføren selvfølgelig var med paa Holdet. I Lufthavnen gik Meddelelsen videre over til Hangaren, hvor Maskinen var ved at blive gjort klar. I den første Tid gemtes Sedlerne ganske primitivt, senere fandt man paa friske Metoder. En lang Overgang var den hule Stopklods foran Hjulene for Eks. en velfyldt, illegal Brevkasse, som blev taget med ombord lige inden Starten og tømt ved »normal Tømningstid«, d. v. s. ved Ankomsten til Malmø. I den sidste Ende arbejdede man med Mikrofilm, der var indsat i et ekstra, udboret Tændrør, som Flyvemekanikeren havde med blandt Reservedelene.

Telefonforbindelsen var ogsaa ganske fornøjelig. Det var Paul Bergsøes Metalværker i Glostrup og Landskrona, der havde faaet Tilladelse til 6-8 Telefonsamtaler daglig af Hensyn til det tekniske Samarbejde. Fabrikant Svend Bergsøe kom saa paa den Idé, at man kunde bruge Fabrikernes fælles Vare- og Værktøjsliste som Grundlag for en Kode. Naar man i Landskrona en Morgen sagde til Glostrup: »— og saa var der noget vigtigt. Vi mangler 6 Prøveblokke Smeltebly og en Staalhammer«, — saa betød det, at der samme Aften Kl. 23 vilde ankomme en Hurtigbaad til Lossepladsen ved Kastrup, der skulde tages imod under Beskyttelse — og som kunde tage Passagerer med tilbage. I Glostrup noteredes den rent faglige Besked, hvis dybere Mening ingen der kendte, og den blev straks givet til en — jævnlig skiftende — Kontakttelefon inde i Byen, hvorfra Central-Forbindelsesmanden til de forskellige Grupper fik den, saa man i god Tid kunde træffe alle Dispositioner.

Da Morgenavisen lugtede af Fisk

Meddelelssystemet arbejdede efterhaanden som det fineste Urværk, og det betød ikke alene, at Ruterne kunde arbejde præcist, men ogsaa at man sikrede regelmæssig Overførsel af militære Efterretninger og Pressestof. Lige fra den første Dag specialiserede en af Ruterne sig i Pressestof og satte en Ære i hver Dag at kunne føre det illegale »Information«, Fotografier, illegale Blade og meget andet Materiale over. Man var paa een Dag oppe paa at have 7 Forbindelser København-Malmø, og for Eks. under Folkestrejken etablerede man en Særbetjening, saa de svenske Morgenaviser fra Malmø var i København paa samme Tid, som de københavnske Morgenblade plejede at blive bragt ud. . . . Langebro og Knippelsbro var under tysk Kontrol. De friske, svenske Aviser cyklede derfor over i Fiskekasser, som om det var Makulatur til Indpakning af Fisk. Har et og andet Frihedsraadsmedlem eller nogen paa Aalienborg syntes, at Avisen fra Sverige de Dage lugtede fælt, er her Forklaringen.

Forskellige illegale Baadtyper: Øverst Hovedbroen i den illegale Havn i Malmø 1943-45. Til venstre Hurtigbaaden »Pimp I«, forrest til højre Prammen, Hurtigbaadene havde med paa Agterdækket. Fiskerbaaden til højre er K. 188, Bernhard Nielsens Baad, der gjorde mange fine Ture. — I anden Række »Pimp II« i Fart, og til højre Opsamlingsbaaden »Margit«, indregistreret i Strömstad som »SD 712«, nu købt af den danske Marine. Nederst Sandsugeren »Samson«, der gemte Flygtningene i sine Metalbeholdere og til højre Kontaktbaaden »Ellen«, indregistreret i Landskrona som »L.A. 127«, ved Befrielsen solgt til en af de gode Hjælpere blandt Fiskerne.

Englænderens Lynvisit i det besatte København

Et Par Eksempler vil iøvrigt vise den Præcision i Rutearbejdet, som de gode, hurtige Meddelelsesmidler gjorde mulig. I Begyndelsen af 1945 anmodede Ebbe Munck om, at en Embedsmand fra det engelske Levnedsmiddelministerium, Mr. Pinnock, maatte blive befordret sikkert over til nogle Dages Forhandlinger i København med de danske Myndigheder og Landbrugets Organisationer. Det gjalt Drøftelsen af det danske Landbrugs Situation og Eksportevne, naar Tyskland brød sammen. . . . Englænderen kom ned til Malmø og blev »fordansket« — som alt der gik hjemover. Man havde en fuldkommen Forvandlingscentral, der kunde udstede falske Identitetskort, Daabsattester fra en lang Række Kirker, Medlemskort til kendte Fodboldklubber og meget mere. I Tøj, Undertøj og Fodtøj fjernedes fremmede Firmamærker og erstattedes med danske. I Lommen fyldtes danske Sedler og Mønter, københavnske Sporvognskort, danske Frimærker, danske Cigaretter og »Torden-skjold«-Tændstikker. Vi tømte hver Dag Lommerne paa alle Ankommende. . . . Englænderen blev en Dansker med et Navn og en Gadeadresse, han lærte at udtale korrekt. Iøvrigt anbefalede man i dette Tilfælde Døvstumhed eller stærk Stammen, hvis han skulde blive standset af en Tysker.

Da Englænderen en Søndag Aften blev afhentet paa Hotel »Kramer« i Malmø for at blive bragt ombord i Baaden til København, spurgte han, hvornaar han kunde være tilbage? — Som De ønsker! — Ja saa vilde han være klar til Afhentning i den Hellerup-Villa, hvortil man vilde bringe ham, Onsdag Aften Kl. 18. — Saa er De her i Malmø Kl. ca. 23,30. . . . Da man passerede Portierlogen, gav Englænderen de illegale, danske Ruter sin Tillidserklæring: — Vil De reservere mit Værelse igen til Onsdag Aften. . . . Mr. Pinnock blev — efter at have løst alle sine Opgaver i København — sat i Land i Malmø Onsdag Aften Kl. 23,26.

Illegalt Tempo

Eller Manden, Hr. M., som det danske Flygtningekontor bad om at faa hjem. Hans Kone var blevet alvorligt syg. Flygtningekontoret i Malmø ringede ved 15-Tiden, Manden kom ind ad Rutekontorets Dør 15,15. . . . Kl. 15,48 var hans Udrejse ordnet med de svenske Myndigheder og han selv anbragt i et Tog til en svensk Havn. Kl. 18,50 vidste vi, at han var paa Vej mod Danmark. Inden Midnat var han sikkert i København.

En københavnsk Politifuldmægtig, Erling Felsted Andreasen, der sammen med Maleren Folmer Bendtsen havde ledet Kuppet med de københavnske Slæbebaade, der blev ført til Landskrona først i April 1945, ringede Søndag den 15. April Kl. 10,15 fra Stockholm til Malmø, at han sent Lørdag havde faaet Besked om omgaaende at tage hjem til København. Kl. 11 fik han Telefonsvar, at han maatte tage Toget til Malmø Kl. 12,55. Det var i Malmø Kl. 22,11. En svensk Politibil holdt klar og kørte ham til Havnen. Kl. 22,25 startede to smaa Hurtigbaade til Kastrup Losseplads — den ene med Politifuldmægtigen og 3 andre Passagerer, den anden med 200 kg »Marcipan«-Sprængstof, tiltænkt Krydseren »Nürnberg«. . . . Politifuldmægtigen var paa Raadhuspladsen ca. 24 Timer efter, at han i Stockholm havde faaet Hjemkaldelsen.

Alle Ruterne vil kunne hente saadanne Beretninger fra deres Arkiver. Bevares, der arbejdedes under ganske andre Forhold end hjemme, men Ruteorganisationerne var i alt Fald med til at skabe Respekt baade hos Svenskerne og hos de Allierede omkring den danske Frihedsbevægelses Standard.

Tysk Velkomstsang til Sabotørerne

De første Transporter under de mere primitive Arbejdsforhold paa dansk Grund bragte iøvrigt nogle af de pudsigste Oplevelser. En Aften, da en Flok »farlige Folk«, Efterlyste og andre skulde sættes over fra Snekkersten Havn, stod en af Transportlederne i Mørket paa Snekkersten Jernbanestation og ventede paa Passagererne, der skulde komme med Toget fra København. Ved Siden af ham stillede en Pigeklasse fra et nærliggende, tysk Børnehjem op paa fint, tysk Geled, og da Toget brusede ind, modtoges Sabotørerne til deres Forbløffelse af en fuldtonende tysk Hyldest- og Velkomstsang, indledet med »Sei herzlich gegrüsst« — Vær hjertelig hilset! . . . Børnehjemmets Forstanderinde vendte tilfældigvis hjem fra Ferie i Tyskland med samme Tog.

Forlydender om, hvem der hjalp Folk over, spredtes ofte, desværre med stor Uforsigtighed. Der kom aabne Brevkort fra Sverige, der takkede for god Hjælp og fortalte, hvor god Modtagelsen havde været. En Dag fik en af Transportlederne inde paa sit Kontor i København Besøg af en ham ubekendt, jødisk Udlænding, der vilde til Sverige. — Det har jeg skam ikke noget med at gøre! — Jo, erklærede Gæsten, det har min Nevø lige skrevet fra Sverige. Han skriver — her skal De se — at jeg bare skal gaa herop til Dem. . . . Brevet havde været aabnet af Censuren og bar den sædvanlige Kontroloblat. . . . Den Slags Besøg var man glad for!

Da Flygtningebørnene blev bedøvede

I denne Periode lærte man noget nyt hver Dag. Pludselig var der Problemet: — Hvad skal vi gøre ved Smaabørnene, saa deres Graad eller Hyl ikke røber Afsejlingerne? Vist den første danske Læge, der fik Jobbet at klare denne Situation, var Dr. Halldor Finsen, Espergærde, der den første Aften skulde bedøve 4 Smaaunger. Nogle Gange senere har jeg oplevet Børn, der havde faaet saa meget ind at sove paa før Afsejlingen, at de næsten ikke var til at faa i Live igen, men Dr. Finsen holdt igen. Et Par Gange var Bedøvelsen ikke stærk nok, saa Ungerne vaagnede i de mest kritiske Øjeblikke, men de blev lynhurtigt puttet nedenunder, og der skete aldrig Ulykker af den Grund. . . . Man oplevede ogsaa at faa Kvinder ombord, der skulde barsle, men vi naaede aldrig at blive Faddere til en illegal Baby.

Den første Tid paa hjemlig Grund maatte Baadene som Regel stjæles, naar Flygtninge selv skulde ro over. D.v.s. de blev altid anonymt og rundeligt betalt næste Dag. De, der har faaet Baadene tilbage fra Sverige efter 5. Maj 45, har altsaa faaet baade i Pose og Sæk. Tyskerne havde i Sommeren 1943 paabudt, at alle Robaade og Kajakker langs Nord- og Østsjællandskysten skulde oplagres et Stykke inde i Landet, saa det var tit en længere Bæretur. En Aften, da man hentede en tung, svær Egetræsbaad i Laden ved Flynderupgaard, var man to Gange, da den nye og den gamle Strandvej skulde passeres, ved at komme i Knibe, fordi tyske Biler kom jagende. Begge Gange røg hele Bærerlauget med Baad ind i en Syrenhæk. Det havde heller ikke været nemt at bortforklare, hvorfor man kom spadserende ned mod Vandet midt om Natten med en kæmpestor Robaad paa Skuldrene af otte Mand. Endelig naaede man midt ud paa den nye, aabne Strandvej, da en Cyklist i rask Fart kom ned mod os. Han blev raabt an, fik en Revolver ind i Maven og saa betuttet til, mens vi andre fortsatte. Men Manden var god nok. Det var en ung Politimand fra Politiskolen, der den Gang var paa Krogerup Gods, og da han var kommet sig lidt, spurgte han: — Maa jeg ikke i Stedet hjælpe med at bære? . . . Og saa fik Bærerlauget et nyt Medlem.

I denne Periode, Efteraaret 1943, brugte en af Grupperne, den, der senere blev til »Dansk-svensk Flygtningetjeneste« i Malmø, at meddele de Paarørende, naar Overførslen var lykkedes. Belært af Erfaringerne forbød man simpelthen Passagererne at skrive hjem derom. I Stedet kom der Morgenen efter Overførslen til Moder, Kone, Kæreste eller andre, hvis Navn og Adresse man havde samlet, en Buket røde og hvide Nelliker med et Kort, hvorpaa der stod: — »Det gik altsammen fint. Kærligste Hilsener« — og saa Navnet. Det knyttede i lange Tider Begrebet »Den røde Nellike« eller »Blomsten« til disse Overfarer-

»Tjent« 60.000 Kr. paa en eneste Nat

En særlig Opmuntring ved disse første Overførsler i lidt mere organiseret Stil var de Belønninger, Tyskerne udsatte for Paagribelsen af de forskellige Passagerer. Naar man en Morgen var paa Vej hjem ind gennem Skovene, fordi der var Udgangsforbud, blev man helt af med al Træthed, naar man hos sin Politihjælper saa det nyeste Efterlysningsblad, der viste, at tre af dem, man lige havde sejlet over til Sverige, hver vurderedes til 20,000 Kr. Det var Kriminalbetjent Gunnar Olsen, der havde befriet Vendsyssel-folkene Fabrikant C. C. Hansen og cand. theol. Bang-Olsen fra tysk Fangenskab i Vestre. Man følte det, ligesom man havde tjent 60,000 Kr. til en god Sag saadan en Nat.

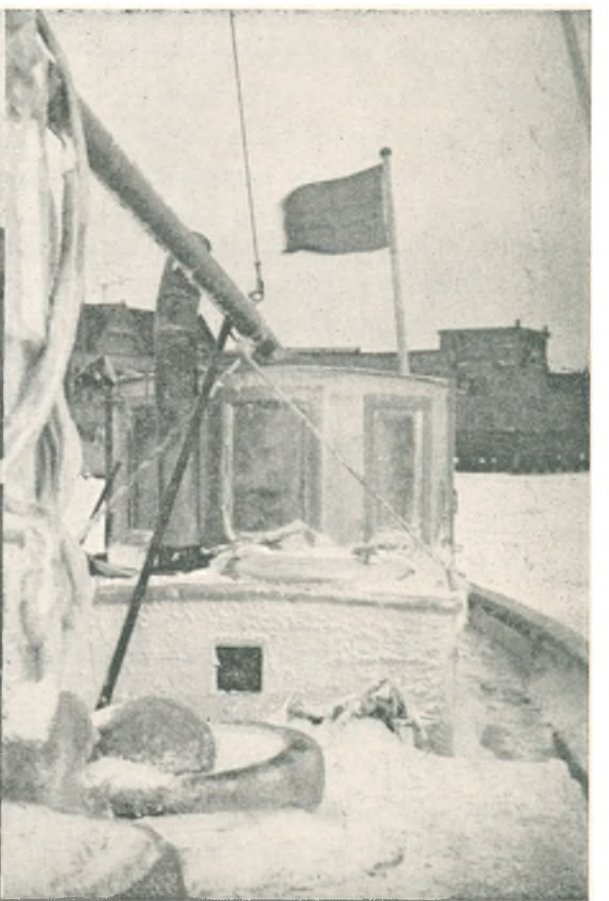
Selvfølgelig var der ogsaa Ærgrelser og Skuffelser. En Kystbetjent, der var stationeret i Rødvig, angav et Par danske Officerer, der havde indlogeret sig paa Kroen for at komme over ved første Skibslejlighed. Han blev et Par Dage efter forflyttet paa vor Foranledning til en Post, hvorfra der ikke skete Transporter. Andre Kystbetjente blev misundelige over at se, hvad Fiskerne tjente ved Flygtningetransporter. De vilde have noget med af Kagen! Jeg har personlig oplevet en Oktobernat i 1943 i Dragør, da jeg, hjulpet af Direktør Mik-kelsen, »Skandia«, og afdøde Palm-Petersen, skulde have et Hold med over, at de to Kystbetjente, der havde Vagt paa Molen, forlangte 400 Kr. hver for at lade os sejle ud af Havnen. Saa gav vi en tredie Betjent 100 Kr. for at holde Vagt, medens vi sejlede Baaden tom ud af Havnen og i Stedet hentede hele Selskabet paa en Baadebro lidt derfra.

Iøvrigt var Hovedparten af Politiet forstaaende og direkte hjælpsomme, og Rutefolkene paa begge Sider fik et ideelt Samarbejde baade med danske og svenske Politifolk. De danske Politimænd, der knyttedes til det danske Politikontor i Malmø 1944—45, fremstillede f. Eks. hver Aften i lange Tider den svenske Udgave af det illegale »Information« i op mod 100 Eksemplarer, financieret af en af Ruterne, og naar det gjalt Undersøgelser og Kon-takter hjemover som paa svensk Grund var mange af de danske Politifolk af uhyre Værdi ogsaa for Ruterne Arbejde. Nogle af dem var endda aktivt med i selve Rutearbejdet.

Ruterne Arbejde, belyst gennem Tal.

Naar man ser paa de enkelte Ruter og deres Arbejdsresultater, melder der sig til en vis Grad den samme Svaghed som efter Jødeoverførslerne, hvor alle de forskellige Led, der havde hjulpet en jødisk Passa-ger, i de Tider, naar man disku-terede Sagen, »talte« ham med i sin specielle Indsats. Adskillige Passagerer i den senere Trans-

Øverst en illegal Postsending, lige ankommet fra Danmark til Kontoret paa Hotel »Adlon« i Malmø, Bemærk de tykke Bundter danske 10 Kronesedler. - De to Billeder forneden til venstre viser illegale Postkontakter, hvor Baadene fra dansk og svensk Side mødes - de svenske Baade til højre paa begge Billeder. Nederst til højre Kon-taktbaaden »Ellen« vender hjem fra en Vintertur, fuldkommen overiset.

portperiode er ogsaa talt med baade af den danske Afsender og den svenske Modtager, saa da en Ruteleder kort efter Kapitulationen søgte at samle en talmæssig Opgørelse, kom han til et Slutresultat, der laa et Par Gange højere end det faktiske Antal af Danskere, som overførtes til Sverige og indregistreredes her — hvilket Tal er 18,200 for hele Krigen.

Nu er det jo slet ikke disse Tal, der giver en virkelig Maalestok for, hvad Ruterne udrettede og betød, men det er dog vel værd at nævne, at Arne Sejr, der selv var S.E.-Transportens Leder sammen med Hjalmar Ravnbo, har opgjort, at den hjemlige Transportgruppe »Postmesteren«, senere omdøbt til »Postassistenten« og sidst til »Speditøren« fra 22. Februar 1944 til 5. Maj 1945 hjalp ca. 2000 Mennesker af Sted. — S.E., Studenternes Efterretningstjeneste, Malmø, overførte fra 1. August 1944 til 5. Maj 1945 ca. 350, »Dansk-svensk Flygtingetjeneste«, Malmø, der har nøjagtige og ikke uinteressante Passagerlister for praktisk talt hele Perioden deponeret i Rigsarkivet, fra 9. Oktober 1943 til 5. Maj 1945 1888 Personer, »Dansk Hjælpetjeneste«, Göteborg, fra 21. April 1944 til 5. Maj 1945 628, »Lise«-Ruten, d.v.s. Bornholmerdamperen »Carl«, fra Oktober 1943 til 5. Maj 1945 ca. 300, »Øresundstjenesten« i Hålsingborg fra 22. Maj 1944 til 5. Maj 1945 768, og endelig har den Kiær'ske Rute, H.H.-Ruten, der brat ophørte ved Kiærs Paagribelse, anslaaet sit Passagertal til ca. 1400.

Da de egentlige Jødeoverførsler ikke er medregnet heri — ej heller tidligere Overførsler, de forskellige har ordnet fra hjemlig Grund — skulde Totaltallet, 7334, ikke være helt galt, naar man dertil lægger, hvad der skete af mere individuelle Overfarer, og endelig hvad Militæret har klareret paa sine egne, militært betonedede Ruter. Ved Krigen Ophør var der ialt etableret 9 Rutekontorer paa svensk Grund, og deraf drev de ovenfor nævnte 6 mere eller mindre regelmæssigt 28 forskellige Ruter. Nogen samlet Opgørelse over Personel eller Materiel findes ikke, men man faar et Indtryk af Omfanget, naar man hører, at det største, illegale Malmø-Rederi 5. Maj 1945 i sit eget afspærrede Havnebassin ved Malmø Yachtklub havde en startklar Flaade liggende paa 13 Fartøjer, deraf to større og to mindre Hurtigbaade.

Den svenske Side var kun Hjælper

Hele dette Arbejde kostede Tab — Tab af værdifulde Mænd, der havde gjort en stor og modig Indsats i Transportarbejdet, og de, der sad paa den anden Side, og som kun momentvis kom paa Besøg i det besatte Danmark, erkender klart, at det var dem derhjemme, der gjorde Hovedindsatsen, løb Hovedrisikoen og fortjener Laurbærkransen, fordi Danmarks Dør til den frie Verden blev holdt aaben. Alle kender Navne som »Tom« og »Knud« og mange flere. De var Heltene i denne Gren af Frihedskampen!

Den svenske Side var kun Hjælperne, der bl. a. skaffede Penge, men som ogsaa stadig søgte at komme med Ideer og friske Impulser og udnyttede de gunstige Forhold, hvorunder de levede i svensk Sikkerhed.

Tyskernes Politihunde uskadelliggjort

Et Eksempel er Hundepulveret. . . . En skønne Dag begyndte Tyskerne at medtage Politihunde, naar de afpatruljerede og undersøgte Skibene inden Afsejlingen fra dansk Havn. I Københavns Havn blev fire Mennesker taget i et skjult Rum ombord paa en Skonnert, fordi Hundene snusede sig frem til dem. Saa snart Meddelelsen naaede Malmø, henvendte en af Ruterne sig til Malmøs Politi og bad om at maatte laane Malmø Polisens Politihunde

til nogle Forsøg. Samtidig mobiliserede man en fremragende dansk Farmaceut og Kemiker, der var Flygtning i Sverige, og fik ham til at gaa i Gang med Opgaven, der kort formuleredes saaledes: — Find et Pulver, som ikke vækker Opsigt, men som i ringe Mængde straks vil tildrage sig en Hunds Opmærksomhed og saa derefter berøve den Lugtesansen for nogle Timer, naar den stikker Næsen ned i Pulveret. Et Par kendte danske Læger i Stockholm medvirkede ved at skrive de Recepter, der blev nødvendige — bl. a. paa Kokain. Til Slut fandt man efter mange Forsøg med de svenske Politihunde frem til et lysegraat Pulver, der bl. a. indeholdt størknet, finpulveriseret Menneskeblod. Det blev sat paa smaa Flasker og sendt hjem til gratis Udlevering til alle Skippere.

Naar den tyske Politipatrulje med Hundene nærmede sig, skulde Skipperen, der forinden havde puttet en Smule af Pulveret i sit Lommetørklæde, snyde Næsen, saa Pulveret faldt lige ved Landgangsbroen. Hundene satte da straks Næsen ned i det og snøftede interesseret, hvorefter de for en Tid var berøvet Lugtesansen og uskadeliggjorte. . . . Flygtningene kunde atter sidde i Fred i deres Gemmested ombord!

Gratis illegale Fisk fra Sverige til København

Et andet Eksempel paa det nære Samarbejde og den aktive Støtte, der kunde ydes fra den svenske Side, er Organiseringen af et svensk Fiskeri til de illegale, danske Fiskerbaade. En Fiskerbaad, der kom fra Malmø med to Mand skjult ombord, blev taget, alene fordi Fiskeren, stik imod alle Aftaler og Ordre, ikke havde villet spille Tiden med at fiske. Alle hans Fiskegrejer laa rene og urørte, skønt han havde været mange Timer væk. Det fik en aarvaagen Tysker til at begynde en Undersøgelse af Baaden, og han fandt de to Passagerer, de eneste af denne Ruteorganisations 1888, der blev taget.

Det førte til, at man paa svensk Side købte dobbelte ensartede Sæt af Fiskenet, Kroge og alle andre Grejer, og samtidig begyndte Ruten at drive regulært Fiskeri langs den svenske Kyst. De svenske Kontrollanter forstod først ikke et Ord af det. Her sendte Ruten daglig Fiskerbaade ud med Fiskere, der slet ikke sejlede til Kontakt eller dansk Kyst, og som aldrig kom ind med andet end Fisk! . . . Men der var Mening i Galskaben.

Fra den Tid gik de danske Fiskerbaade, man samarbejdede med, ud fra deres danske Havn med Kroge og Net, rene og parate til Fiskeri — og saa selvfølgelig med deres illegale Last af Passagerer, Post eller andet. Midtvands traf de den illegale Baad fra Sverige, der overtog Lasten og afleverede sin modgaaende Last, men derudover overtog den svenske Baad alle Danskerbaadens Fiskeredskaber og afleverede et præcis tilsvarende Sæt, hvormed der forinden var fisket et halvt Døgn eller mere. Samtidig afleveredes en fuld Fangst af rimeligt Omfang af spillevende, friskfangede Fisk, saa Baaden til København kunde returnere i Ro og Mag og alligevel med en pæn Fangst, der sprællede i Hyttfad og paa Dæk. De svenske Fisk fik Fiskerne som gratis Tilgift til Betalingen for Turen, og mange københavnske Hjem spiste i de Maaneder svenskfangede Fisk — uden at smage, at de var illegale.

Apropos Fisk, saa oplevede et af de bedste Baadehold, en Far og Søn fra Amager, en pudsig Situation. De var en Dag paa Vej fra Sundby Havn Syd om Saltholm til Søndre Flint, der var dagligt Post-Mødested. Halvvejs blev de jaget op af en tysk Hurtigbaad, der foretog en grundig Undersøgelse — uden at finde noget. . . . Tyskerne opdagede aldrig, hvordan der kan arbejdes med skjulte Rum, falske Bunde i Benzindunkene og meget andet godt. . . . Da Tyskerne gik fra Borde, spurgte de venligt, om de kunde købe nogle Aal? — Nej, svarede Fiskerne, vi er jo lige kommet ud. — Men saa en anden Dag? Vi er altid Kø-

berer til gode, friske Aal, erklærede Tyskerne. — Men hvor finder vi jer? — Vi patruljerer Maanedene ud hver Dag fra Kl. 10-18 paa denne Linie mellem Saltholm og Dragør. . . . Ja, saa ved vi da — sagde de to danske Fiskere, da vi lidt efter mødte dem ved Søndre Flint — naar og hvor vi ikke skal sejle.

Opgavernes brogede Mangfoldighed

Iøvrigt klappede Samarbejdet, som sagt, beundringsværdigt tværs over Vandet. København bad Malmø skaffe de og de amerikanske eller engelske Værker, som danske Videnskabsmænd ellers var afskaaret fra. Malmø bad København sende en Mand hen og hente en flygtet, jødisk Skuespillerindes Kostumer dér og hendes Noder dér, saa hun kunde komme til at optræde i de svenske Folkeparker. København ønskede 200 solide og præcist arbejdende Schweizerure til Indsættelse i tidsindstillede Saboteringsbomber. Malmø udbad sig nogle Sæt af alle nyudkomne illegale Bøger og Blade til Kongressens Bibliotek i Washington samt alle tyske Rejsehaandbøger og Kort over Tyskland — til Videre sendelse til Eisenhowers Hovedkvarter via Flyveren Stockholm-London. Altsammen og meget mere blev klaret og oftest hurtigt, nøjagtigt, fejlfrit. Der var gode Hjælpere paa begge Sider.

Saa skulde Frihedsraadet have en Bog trykt i 20,000 Eksemplarer i Sverige og sendt over til København. Alene det at undgaa svensk Trykkersted kostede et Par Dages Arbejde, men Bogen blev trykt, og hele Oplaget naaede velbeholdent til Danmark.

Nye Koder, byggede over Telefonbøgerne, indførtes, saa at alle Navne og Adresseringer kunde undgaaes. Nye Landingspladser skulde undersøges og navngives. Paa Stevns hed tre Steder ved Kysten henholdsvis A., B. og C. Thomsen. Da Tyskerne engang opsnappede en Seddel om, at vi vilde besøge B. Thomsen Torsdag Aften, etablerede de inde i Landet en vild Jagt paa alle Thomsen'er, mens vi ordnede vore Sager ved Kysten.

Saa var der en Far og Mor fra Fyn, der i deres Landflygtighed i Sverige ikke i Maanedene havde hørt fra Bedstemor og 4 Smaabørn. Eller Krøyer-Kielbergs Søster paa Skanderborgegnen, der skulde have en Besked fra sin Broder i London, sendt os af Christmas-Møller. Eller et Ægtepar, der vilde have det kgl. danske Justitsministeriums Sanktion af Skilsmisse i Landflygtigheden. Eller en hjemlig Overlæge-Udnævnelse, hvor man vilde høre et Par flygtede Professorer om deres Mening. Eller en Oversigt over, hvad Danmarks øjeblikkelige Behov af Lægemedler var, naar vi blev befriede, og som hurtigst skulde til London. Det var smaa Ting og store Sager imellem hinanden hver eneste Dag og begge Veje. Blandt de Ordre, der fyldte, var f. Eks. Ekspeditionen af Tusinder af danske Skolebøger til de danske Skoler, der opstod i Sverige. Husk der var lige saa mange danske Flygtninge, som der er Indbyggere i Helsingør! Hver Baad havde ogsaa sin Værdipost i Overførslen til Flygtningene af danske Ti-Kronesedler, der skete under det danske Stockholm-Gesandtskabs og den svenske Rigsbanks Kontrol, og hvoraf Ruten til sin Drift af et Millionbeløb tog 10 pCt. i »Værdiporto«. . . .

I den Forbindelse maa det fremhæves, at paa ingen af Rutebaadene forsvandt der nogen sinde saa meget som en 10-Øre. Jævne Smaafiskere afleverede troligt Bundter med 20 og 50 Tusind Kroner. De Illegale var i den Retning strengt legale.

Øverst Afsløringen den 5. Maj 1948 af Mindestenen i Tuborg Havn over de illegale Transportfolk. Foran Kongen, Dronningen, Dronning Alexandrine og Tronfølgerparret. Studentersangerne synger, paa Talerstolen fhv. Minister Frode Jakobsen, i Baggrunden ca. 50 svenske Æresgæster. Foruden tre Billeder fra de illegale Overfarer. Nederst til venstre sidder fhv. Kirkeminister Arne Sørensen paa Vej til Danmark i Passiar med de illegale Transportfolk Henrik Kraft (tv.) og Kai Sørensen. Derover jødiske Flygtninge ombord paa »Ellen«, efter at de paa svensk Vand har maattet komme op paa Dækket. Til højre har Paketten »Ano« paa Vej fra København til Aalborg lige afleveret sin Last til »Margit« udfor Kullen. Se Virvaret af Mennesker og Kuffeter inden Nedstuvningen.

Hvor kom Pengene fra?

Og dermed er vi ved det økonomiske: Ialt kostede de illegale Ruter og de Opgaver, de løste i Tilknytning til Transportarbejdet, vist op mod 3 Mill. d. Kr. i Perioden Oktober 1943 til 5. Maj 1945. Saaledes havde f. Eks. »Dansk-svensk Flygtningetjeneste« i Malmø næsten 1,2 Mill. Kr. til Raadighed. Personalet lønnedes fra Chef til yngste Mand med en Standardløn af 150 sv. Kr. pr. Uge for Ugifte og 200 sv. Kr. for Gifte. Med de Udgifter, Etableringen af en Flygtningetilværelse og de urolige Arbejdsforhold medførte, spandt ingen Guld. Hver Uge sendtes de detaillerede Regnskaber med alle Bilag til Gesandtskabet i Stockholm til Revision af statsautoriseret Revisor, der ogsaa aflagde uanmeldte Kontrolbesøg. Udgifterne pr. overført Passager laa for hele Perioden i alt Fald betydeligt under 200 Kr., men Passageroverførsler som alle andre Transporter og Tjenester udførtes gratis, og man afviste stadig Tilbud fra allieret Side om Tilskud.

Nogle af Ruterne tog imod saadanne Ydelser til bestemte Opgaver, nogle samlede Penge paa dansk Grund, de fleste fik i Slutspurten dansk Statsstøtte gennem Gesandtskabet, men det Fond, svenske Jøder lagde Grunden til — jfr. Redegørelsen til Günther — og danske Jøder gavmildt videreførte, betalte ikke alene hele »Dansk-svensk Flygtningetjeneste«s Drift, men ogsaa afgørende Støtte til andre Ruter.

De svenske og danske Jøders Milliongave

De svenske Jøders oprindelige Gave paa 160,000 sv. Kr., der egentlig gav Stødet til hele Rutearbejdet paa svensk Grund, stilledes i Oktober 1943 til Raadighed for Ebbe Munck af Advokat Ivar Philipson og Direktør Mazur, begge Stockholm. Gaven motiveredes paa det smukkeste som en Honnør til Danmark, fordi hele Nationen havde søgt at hjælpe sine jødiske Landsmænd. Den efterfulgtes af to Indsamlinger, tilrettelagt af LRS. Kai Simonsen, blandt de danske Jøder i Sverige, og de gav tilsammen trekvart Mill. d. Kr. Pengene skænkedes — med stor Beredvillighed — i Form af Gavebeviser at betale efter Hjemkomsten. Den danske Gesandt i Stockholm, Kammerherre Kruse, diskonterede saa med hjemlig Billigelse disse Beviser i danske Kroner og foretog en maanedlig Veksling til svenske Kroner over den danske Stats Konto i Riksbanken. Paa denne Maade kunde »Dansk-svensk Flygtningetjeneste«s Fond ikke alene betale sine egne Ruter 375,000, men 180,000 Kr. til andre — med Beløb til baade »Dansk Hjælpetjeneste«, Gøteborg, »Øresundstjenesten« i Hälsingborg, S.E. og Liseruten. . . . Ogsaa Frihedsraadet, det illegale »Information«, talrige Modstandsgrupper og Blade og mange andre Formaal nød godt af ialt 271,000 Kr., som fra Sverige tilførtes Arbejdet i Danmark alene fra denne Rute.

Ruternes militære Indsats —

Udover det humanitære, mere civilt betonedede Arbejde, som Transportgrupperne udførte, løste de selvfølgelig ogsaa andre, mere militære Opgaver. De tog til, som Tiden gik, men udadtil holdt man længst muligt paa den humanitære Grundtone, som det havde været absolut nødvendigt at anvende i Oktober 1943 for overhovedet at komme i Gang. Havde man i Efteraaret 1943 sagt, at man vilde hjælpe allierede Flyvere ud af Danmark, sejle Sprængstoffer, Vaaben og andet derover og drive det, man populært kalder Spionage, var der aldrig blevet Bukser af det Skind.

Hjælpen til de allierede Flyvere nævnes først, fordi den viste sig uhyre værdifuld for Danmarks Renomé i de allierede Lande. Sammen med »Information«, hvis svenske Udgave vi fra Malmö hver eneste Nat sendte med speciel Kurer til Stockholm og fordelte blandt alle de allierede Legationer m. fl., og sammen med »Dansk Pressetjeneste«s talentfulde Spredning Verden over af »Information«s Nyheder, var hver eneste allieret Flyver, der sattes i Land i Sverige som fri Mand, den bedste Propaganda, vi kunde faa.

Naar en amerikansk Bombemaskine med 10 Mand ombord, deraf to saarede, kunde nødlande midt i et af Tyskerne besat Danmark, og man i Løbet af nogle faa Dage havde alle 10 Amerikanere spadserende paa en Havnemole i Skaane, fortalte det mere end lange Telegrammer om, hvor Danskerne stod. Saadan noget var kun muligt, fordi alle Danskere kun havde den ene Tanke at hjælpe og beskytte de amerikanske Gæster og frelse dem fra tysk Fangenskab.

Det blev efterhaanden saadan, at vi i Malmø kunde begynde at lægge den røde Løber ud, saa snart den første Melding naaede os om en allieret Maskines Nødlanding. Om Amerikanerne, Englænderne, Canadierne, eller hvad de nu var, dumpede ned i Sønderjylland eller paa Lolland, ja, selv i Kattegat, saa hjalp en usynlig, men uhyre effektiv Kæde af Hjælpere dem med 100 pCt. Sikkerhed frem til en af Ruterne.

Med Flyverne er vi inde paa det mere militære, for enhver, der paa Land og Vand hjalp en allieret Flyver til Flugt, var selvfølgelig i den tyske Farezone. Og alligevel var der ingen, der svigtede.

Hovedparten af det militære, som Ruterne tumlede med, var selvfølgelig død Last: Ammunition, Sprængstoffer, Vaaben. Paa disse Omraader gjorde Militærets egne Ruter, ledet af nogle af den danske Marines friskeste Folk, selvfølgelig en Hovedindsats, men saa tidligt som i Begyndelsen af Juni 1944 var »Dansk Hjælpetjeneste« i Göteborg særdeles virksom, og alle Ruterne tog i forskelligt Omfang deres Nap med — Ruterne til Jylland nok mest.

Det var ikke altid alene Vaaben, der kom. En Dag transporteredes Radioapparater, en anden Udstyr til Feltlazaretter, — saa var der Pulver, som lavede Kedelsten i de tyske Lokomotiver, eller Maskinsmørelse med Grus i, der helt vilde ødelægge Værnemagermaskinerne. Modsat Vej transporterede Ruterne bl. a. de første tyske V-Bomber, man havde fundet, og som de engelske Laboratorier straks tog fat paa.

Naar man tænker tilbage, vælder Erindringerne frem, men samtidig undrer man sig af og til over, at det hele gik. Man vil aldrig glemme de blodige Saar, men stort set er det jo forbavsende, at der ikke skete endnu flere alvorlige Ulykker i Betragtning af den vældige Trafik, der udviklede sig. Det skyldes sikkert delvis, at Tyskerne ikke er en Sømandsnation. De allerfleste af dem havde, før de kom til Norden, kun set en skidden Flod eller en stille Bjergsø. For dem var Havet, og saadan opfattede de — paa visse Aarstider ikke med Urette — selv Øresund, noget, der skiller og spærrer af. De vilde aldrig i deres Liv tænke paa »den gyngende Landevej« eller paa Vandet, som noget der forenede.

Men først og sidst skyldes Resultatet det Mod og den Snille, de danske Transportgrupper paa hjemlig Grund udviste. Det var jo en broget Flok af Passagerer, de skulde holde Styr paa og sende af Sted. Hver eneste Gang, der skulde føres Flygtninge, Post eller andet endnu alvorligere ombord, lurede Faren. Der snakkedes ogsaa for meget. ... Hver Postbesørgelse, hver Pengeafhentning, hver Transport til og fra Skibene bar Risikoen i sig. Men hvad nyttede Frihedskampen, hvis vi ikke fik fortalt Verden, hvad der skete, og hvor vi stod? Det betød mange reddede Menneskeliv, at Ruterne kom i Gang, men det betød ogsaa et moralsk og materielt Rygstød for hele den hjemlige Modstandsbevægelse og en daglig Genopbygning af Danmarks Anseelse i den frie Verden.

KØBENHAVN — MODSTANDSBEVÆGELSENS KASTEL

Af Chefredaktør BØRGE OUTZE

Blandt de Ting, som blev kritiseret haardt, da man i Sommeren 1945 var færdig med at raabe Hurra og begyndte at beskæftige sig med Myter og Fakta, var Benzinforbruget i de første Uger efter Befrielsen.

Faa vidste, at Modstandsbevægelsen selv havde skaffet sig Benzinen før Kapitulationen — fra Tyskerne.

Historien viser, hvad der kunde præsteres, og Beretningen om dens Hovedperson er i en Nøddeskal Beretningen om, hvordan Modstandsbevægelsen i København voksede sig stærk, ud af Forvirring og Raadløshed. Her er den:

Gennem sin Kontakt bad en ung københavnsk Læge, Ib Bjerrehuus, en Søndag kort før Krigens Afslutning om en Samtale med Direktør Stig Jensen, som bl. a. var Modtagechef for Sjælland efter at have været med i det grundlæggende Arbejde med de væbnede Styrkers Formering. Bjerrehuus hørte paa det Tidspunkt til den saakaldte »Flyvende Kolonne«, som arbejdede med Modtagelserne, og som ind imellem gik »Holger Danske« og »Bopak« i Næringen med andre Aktioner.

Da Bjerrehuus kom ind i Stuen til sin Chef, sagde han: Vil du have et Tog med Flyverbenzin.

- Ja Tak! sagde Stig - var der ellers noget.
- Ja, jeg vil gerne aftevere Toget! sagde Bjerrehuus.
- Hold Kæft, sagde Stig. Jeg har travlt.
- Hvor vil du have Benzinen hen? spurgte Bjerrehuus.

Det var ramme Alvor. Han havde hentet et Togfuld Benzin i Kastrup Lufthavn!

Da det gik op for Stig, udstødte han et Indianerhyl og satte sig i Sving. Toget blev dirigeret til Sydsjælland. Benzinen pumpedes over i Tankanlæg. Tankbiler fordelte den til alle Afsnit paa Sjælland. I Løbet af een Dag var hele Ladningen saa vel fordelt i Beholdere

og Tanke, at hele Toget saa at sige var forsvundet. Det er vel overflødigt at sige, at det skete med Statsbanernes interesserede Støtte og uden Generaldirektørens Vidende. Da en Tankbil returnerede til København med Benzin til de Folk, som havde stjaalet Toget, d. v. s. den flyvende Kolonne, erobredes den af »Holger Danske«.

Bjerrehaus havde meget enkelt hentet sig et Tog paa Københavns Godsbanegaard. Han havde faaet Statsbanefolk til at hjælpe med Uniformer og Sagkundskab. Vigtigst i hele Planen var en ældre, besindig Lokomotivfører, som uforstyrreligt rangerede det fornødne Antal Tankvogne sammen, hvorpaa han futede Toget ud over Langebro og Islands Brygge og ad Amagerbanen til Kastrup. Bjerrehaus var med i Skikkelse af den Mand, der vifter med Flag, naar Togstammen skal over Vejbaner.

I Kastrup Lufthavn ilede krigstrætte, men, eller maaske snarere og derfor, elskværdige Tyskere til for at hjælpe med Paaskrning af Slangerne. I Løbet af Formiddagstimerne rislede og randt Flyverbenzinen over i Tankene. Og saa var det blot at køre Toget tilbage. Det var, sagde Bjerrehaus, en af de nemmeste Aktioner, man kunde tænke sig. Det var bare at faa Ideen. Tyskerne maatte tro, at alt var i den skønneste Orden.

Det var meget mere indviklet, da samme Bjerrehaus i sin Tid solo vilde sprænge Benzinøen i Luften, vist var det saa. Han cyklede derud for at kontrollere Arbejdernes Helbreds-tilstand, hvad ganske vist ingen havde bedt ham om. Han fik placeret Plastik og Blyanter et godt Sted. Saa gik han inde i København og talte Timer og Minutter og Sekunder, og der skete ingenting. Af Sted paa Cyklen igen til Benzinøen og Tyskerne! Nye Blyanter i.

Samme negative Resultat.

Mennesket tog af Sted igen med nyt Sprængstof. Men nu fik Tyskerne endelig Mistanke til den ihærdige Doktor. Der blev slaaet Alarm paa »Øen« (som er forbundet med Amager med Dæmning). Bjerrehaus stak af paa Cykle, men indsaa snart, at Militærbiler vilde indhente ham paa det lange lige Stræk langs Fælled. Saa lagde han stilfærdigt Cyklen i Vejkanten og sluttede sig til nogle spadserende tyske Soldater. Han og de saa lige interesserede paa den forbisusende Udrykning. De fulgtes ad ind til Byen.

Den selvsamme Bjerrehaus tumlede i Begyndelsen af 1943 paa det uheldigste rundt i illegalt Arbejde og blev som ved et Under ikke fanget af en Provokatør, der søgte at sætte mere Fart i hans illegale Uddeling af Blade! Sin første Sabotage prøvede han paa egen Haand at lave med en tysk Haandgranat, som med Garanti ikke kunde eksplodere, og som han havde faaet af Provokatøren. Det var saa forvirret, som det kunde være, og han var saa nervøs, som et Menneske kan blive — men blev ikke fanget, og lærte af det.

Faa havde Forstand paa det —

Historien om Bjerrehaus, her kun givet i Glimt, er ikke enestaaende.

Bortset fra Spanienskæmperne, som Kommunisterne raadede over som Kernetropper, da Partiet begyndte illegalt Arbejde, var der næsten ingen i Modstandsarbejdet, som havde Forstand paa, hvad de tog fat paa. De erhvervede den.

Det, som i 1944 var Legeværk, var nerveopslidende i 1941.

Den første, famlende Indsats var paa mange Punkter sværere end de store Aktioner sidenhen, hvor Livet stod paa Spil. Dansk Politi med Fingeraftryksekspertter og Himmelstrup og Dusører og Efterlysninger var ikke at spøge med.

De første Sabotører maatte gaa til Værks saa snedigt som Lommetyve, om de vilde undgaa Fængsel. Ogsaa i den første Tid arbejdede Stikkerne, selv om de i Retsopgøret sidenhen

kaldtes noget andet, disse dydsirede Borgere, som tjente Penge paa at følge ministerielle Opfordringer. Kun enkelte, som Grethe Bartram, forsatte Haandteringen under den ny Arbejdsgiver og blev draget til Ansvar for det, der først havde været Belønning værd.

I Kampen om Danmark var København Modstandsbevægelsens faste Kastel. Her var Frihedsraadets Sæde, her var den illegale Presses Hovedkvarter, herfra ekspederedes de fleste Flygtninge, og her forøvedes den vigtigste Fabrikssabotage.

De to store Sabotagegrupper, »Holger Danske« og »Bopa«, hørte til i København, selv om deres Rejsehold arbejdede som Aktionsledere og Hjælpere over hele Landet.

Kun paa eet Punkt var København ikke med: Jernbanesabotagen. Transporterne over Sjælland var simpelthen ikke vigtige nok til, at det skønnedes forsvarligt at sætte egentlig Jernbanesabotage ind. Man tog sig af nogle Kranvogne og slige Specialiteter, men blokerede ikke Jernbanelinjerne. Den allerførste Sabotage mod Skinnerne blev dog forøvet af Københavnerne. Kommunisterne gik allerede i 1941 til Aktion mod Nord- og Kystbanen for at stoppe Transiten over Helsingør. Man sprængte endnu ikke, men skruede hele Skinnelængder af og bar dem ind i Skoven. Aktionerne voldte stort Besvær, og Politiet og Politikerne havde mange Bekymringer.

Stikkerlikvideringerne var ogsaa, i Begyndelsen, et københavnsk Fænomen.

Det militære Modstandsarbejde, og — da det kom saa vidt — Politiets illegale Arbejde havde Hovedkvarter i København. De væbnede Styrker blev saa at sige bygget op fra København, af det saakaldte M-Udvalg med Folk som Stig Jensen i Spidsen, og da Frode Jakobsen senere rykkede ind i Jobbet efter Mogens Fog, koncentreredes Arbejdet yderligere, saa Udvalget var en faktisk Generalstab. Kun Toldstrup samarbejdede med de Allierede udenom et københavnsk Hovedkvarter, hans Organisation var en jydsk Bevægelse.

I en Skildring af Modstandsarbejdet i København er den eneste Vanskelighed at begrænse sig. I de følgende Beretninger er Opgaven tænkt løst paa den Maade, at der først gives en Oversigt over Udviklingen indenfor de forskellige Grene af Arbejdet, hvorefter bemærkelsesværdige Episoder og Aktionen skildres — maa det end ske lidt hulter til bulter.

Det ligger udenfor Rammerne at skildre hele den politiske og militære Udvikling, som var Baggrund for Begivenhederne, hvor stor en Indflydelse den end havde Dag for Dag; men den tør vel ogsaa forudsættes bekendt.

Saa vidt muligt søges Gentagelser undgaaet. Frihedsraadets Arbejde er jo skildret i et selvstændigt Kapitel, Stikkerlikvideringerne ligesaa.

Det, som her skal søges levendegjort paa Papir, er de smaa, spredte Grupperes Vækst til væbnede Styrker i en besat Storby, der bød paa uhyre Vanskeligheder i Sammenligning med andre af Krigens Valpladser, men ogsaa paa uvurderlige Fordele.

København var vel det eneste Sted i Danmark, hvortil en Fremmed kunde komme uden at vække Opmærksomhed. Den, som blev jaget, var forsvundet, blot han naaede omkring et Gadehjørne. Det, som kan kaldes »Storbyens Ensomhed«, var alle illegales Hjælp. Københavnerne interesserer sig i Almindelighed ikke for, hvem der bor i Lejligheden ved Siden af, eller for Folk, han møder paa Gaden. I Menneskemængder kan man forsvinde som i et Junglekrat.

Til Gengæld maatte man gaa til Aktionen gennem menneskefyldte Gader, udsat for skjulte Fjenders Udspejden. Thi ogsaa Gestapofolk og Stikkere kunde jo forsvinde i Mylderet. Og det intime Lokalkendskab, mange af Provinsens Grupper kunde udnytte, havde Københavnerne sjældent — et fremmed Kvarter af Byen er saa ukendt som en fremmed By.

Alligevel følte Modstandsfolk sig i den første Tid som et meget lille Samfund, der altfor ofte mødtes de samme Steder, kendte de samme Mennesker. Først i 1944-45, da store Dele

af den københavnske Befolkning var, hvad man kaldte »illegaliseret«, ændrede dette Forhold sig. Den største Hjælp, Tyskerne ydede Modstandsarbejdet, var — hvor kynisk det end lyder at sige det — Aktionen mod Jøderne. Den gav et stort Antal ledige Lejligheder i København, saa det blev muligt at flytte rundt tilstrækkelig tit til, at man havde en rimelig Chance. I en By med Bolignød var Arbejdet blevet uligt sværere. Mørklægningen var selvsagt ogsaa en Hjælp. Intet kunde være mere skjulende, altopslugende sort, end København i Besættelsestidens Vinternætter.

Saadan begyndte det.

Det begyndte med den illegale Presse, hvis man vil tage Modstandsarbejdet i Betydningen: det, vi selv fandt paa herhjemme.

For naturligvis gik den militære Modstand 9. April direkte over i en militær Efterretningstjeneste af Værdi for de Allierede, gennemført af Hærens Efterretningsfolk og de Allieredes Forbindelser i Danmark, jfr. bl. a. Ebbe Muncks Skildring. Men det vidste Menigmand jo ikke noget om, og midt i Fortvivlelsen over at se Danmark bukke under for Erobreren, knyttede unge Mænd Næverne i Bukselommerne — »gør Modstand og gaa paa«!

Det, man satte i Gang, fik man ikke udefra.

Man kan føre den illegale Presses Oprindelse tilbage til to bestemte Personer og to bestemte Steder i Landet, akkurat som man kan udpege den første Sabotør: Maskinmester Erik Olsen (Walther) i Odense, der allerede den 10. April kastede en Haandgranat mod et tysk Tog.

Pressen begyndte med Slagelsegymnasiasten Arne Sejrs Løbeseddel »Danskerens 10 Bud«, uddelt første Gang 10. April, og med Maleren Gilbert Nielsens Møder i Stuelejligheden Vibeholmen 2 i Valby.

Her mødtes selve den 9. April om Aftenen en Flok unge Mænd, CB-Folk og Medlemmer af Foreningen af Løjtnanter og Kornetter. De dannede den første illegale Gruppe, camoufleret som en Lejrsportsforening, der hed »Vædderen«. Medlemmerne gik med Emblem, et Vædderhoved paa hvid Emaile. De havde Love, men de overholdt dem ikke. Her mødtes Folk, som senere startede »De frie Danske«, »Holger Danske« og »Korps Ågesen«.

»Vædderen« generede til at begynde med Nazisterne paa Møder. Man deltog i KU-Møder eller lod sig tilkalde som Udrykningshold, hver Gang det trak op til Slagsmaal med Nazister. Man overmalede Nazisters Vinduer og uddelte Løbesedler.

»Vædderen« har dog ikke Æren af det første illegale Tryksag i København. Den tilkommer Dansk Samling-Manden Bjørn Karbo, som indyndede sig hos tyske Soldater i Kastellet; opsnappede Nyheder og fik den senere saa kendte tyske »Haandbog« i Behandling af Danskere op under Neglene, dupliserede den og sendte den illegalt ud.

Blandt »Vædderen«s Folk var Reserve-Pølsemand Cajus Johansen, Dansk-Amerikaner, Veteran fra Krigene i Balticum. Han blev Redaktør af det første borgerlige illegale Blad i Landet »De frie Danske«, der udsendte første Numer i December 1941, i Hælene paa Kommunisternes »Land og Folk«. Spiren til den illegale Nyhedstjeneste blev ogsaa plantet i København, saa tidligt som i November 1940. Forretningsfører i KU, Sven Seehusen, begyndte at sende fortrolige Breve ud til Medlemmerne, »National Pressetjeneste«. De blev hurtigt illegale i den Forstand, at Seehusen trodsede et bekymret Forbud fra Ledelsen og sendte sin Pressetjeneste ud i Hemmelighed — samtidig med, at han gik ind i andet illegalt Arbejde.

Da Kommunisterne blev tvunget under Jorden ved den tysk-russiske Krigs Begyndelse, begyndte den egentlige illegale Presse. De »Politiske Maanedsbreve«, som Ledelsen havde udsendt i nogen Tid, blev omgaaende til illegale Publikationer, skrevet af Aksel Larsen og Børge Houmann. Snart døbttes Brevene om til »Land og Folk«. Tyskerne fandt aldrig dette det første illegale Blad — det danske Politi for den Sags Skyld heller aldrig — og den første Redaktør, Houmann, fungerede Tiden ud og videre efter Befrielsen, kun afbrudt af Sygdom i Krigens Slutning. Det kan ingen anden vise Magen til.

Kommunisterne havde den Fordel, at Illegaliteten var vel forberedt, og Organisationen helt i Orden. Desuden henvendte »Land og Folk« sig til Læsere, som kunde holde Bøtte, mens de andre illegale Blade i høj Grad skulde paavirke Folk, som var imod illegalt Arbejde.

Det, der gik saa glat for Kommunisterne, voldte de uøvede Folk fra »Vædderen« uhyre Vanskeligheder, som næsten alle andre illegale Bladfolk senere maatte igennem.

De erstattede, som det er sagt om dem andet Steds, manglende Viden og faglig Kunnen med en ukuelig Vilje og en brændende Tro. Det hele var saa primitivt, som det vel kunde være. Til sidst strandede det paa det, der altid vil være en illegal Presses Vanskelighed: Uforeneligheden af hemmeligt Arbejde og stadig Kontakt med Offentligheden.

Gruppen blev rullet op af dansk Politi i 1942 under Udfoldelse af sørgeligt megen Energi. Men da havde mange andre lært Kunsten, saa Arbejdet gik videre, bredende sig som Ringe i Vand. Utilfredse Bladfolk fra »De frie Danske« startede »Holger Danske« for at gøre noget mere aktivt, og blandt de Mænd, der i de første Aar udlærtes i Arbejdet indenfor eller i Samarbejde med »De frie Danske« var Folk som Jørgen Essemann (senere med i Søridder-Kuppet, død under falsk Navn i tysk Koncentrationslejr), Overbetjent Lyst Hansen (som befriede Fangerne i det brændende Shellhus), og Statsadvokaterne Kjalke og Troels Hoff, der glemte officielle Pligter for uofficielle Kontakter med illegalt Arbejde.

Og saa var der Kaj Holbech, som tog Arven op.

Til »De frie Danske«, som i saa lang Tid gav alle illegale Fællesnavn, kom Faldskærmsmanden Mogens Hammer dalende ned fra Himlen i Slutningen af 1941. Gennem sin Broder Svend Erik fra »Politiken« og hans Kollega, Sonny Nielsen, øvede Hammer stærk Indflydelse paa det nye Blad. De var haarde i Huden fra Starten, de Fyre. Da Gilbert Nielsen blev arresteret, blev han »hængt ud« i »De frie Danske«!

14 af Pionererne dømtes ved dansk Domstol allerede i 1942. Blandt dem var den senere Værnemager Henning Rønneberg. Faa har gjort Karrieren i den Rækkefølge!

Sonny Nielsen, Svend Erik Hammer og Journalist Kaj Otting fra BT reddede sig ved Flugt over Sundet, noget dengang næsten fantastisk. Paa Grund af Kontakten med Faldskærmsfolk fik flere implicerede meget haarde Domme, Gilbert Nielsen og Cajus Johansen saaledes 8 og 6 Aar. De sad i Vridsløse, til de ved Politiets Arrestation blev befriet, for at Tyskerne ikke skulde tage dem. Enkelte fra Gruppen slap billigt »under Hensyn til deres aabenbare barnlige Uforstand og tillige fuldstændige Mangel paa Ansvarsbevidsthed og Forstaaelse af Handlingernes betydelige Strafværdighed«.

Den barnlige Uforstand fængede som Ild i Lyng. Folk, som havde troet, at alt Modstandsarbejde var kommunistisk, forbløffedes over Navnene paa de implicerede og lod sig inspirere.

Kun eet af de næsten 800 illegale Blade fra Krigstiden er samtidig med »De frie Danske«. Det er »Frihedstøtten«, som een Gang om Maaneden udsendtes af en Kreds af unge Akademikere. Det blev senere til »Dansk Maanedspost«.

Det vil føre uoverskueligt vidt paa denne Maade at gaa Listen over Blade, Tidsskrifter, Forlag og Bureauer fra Underjorden igennem, men de vigtigste bør nævnes:

Mogens Hammer kontaktede ogsaa de Folk, som stiftede »Frit Danmark«, det første

synlige — eller usynlige, om man vil — Resultat af et Samarbejde mellem kommunistiske og borgerlige Kredse. Mogens Fog, Christmas Møller, Bue Bjørner og Ellen Hørup var med i de allerførste Drøftelser, som tog Sigte paa et dristigt, legalt Blad. Det maatte naturligvis hurtigt opgives. Hammer og Christmas fik saa fat i en Fagmand, Journalist Ole Kiilerich fra Nationaltidende, og han havde ingen Betænkeligheder ved at arbejde illegalt. Han skabte »Frit Danmark«. Aksel Larsen og Per Federspiel var med. Efter Aksel Larsens Arrestation i 1942 rullede man fra danske Myndigheders Side Organisationen op - selv Kommunisterne var endnu ikke forsigtige nok. Offentligheden forbløffedes endnu engang over »de fine Navne« — Døssing, Chievitz, Prytz, Ernst Petersen etc.

Kiilerich slap fra Politiet, gennem en Politikæde om en Ejendom, hvortil man havde sporet Faldskærmsfolk, der forberedte Rejse til Sverige. Han viste Politiet sit Pressekort og gik igennem paa det og sin Frækhed. Senere rejste han, efter en Rotur over Øresund, til England og kom via Færøerne, Island, England igen og Sverige tilbage til Danmark før Befrielsen.

Det journalistiske Islæt.

Inden Kiilerich forlod Landet havde han startet endnu et illegalt Blad, tænkt som en Modvægt mod en altfor stærk kommunistisk Indflydelse paa »Frit Danmark«, som han, mens han levede under Jorden i København, testamenterede en Ikke-Kommunist, sin Kollega fra Nationaltidende, Kate Fleron, der redigerede det videre sammen med Fog til sin Arrestation i August 1944. Det nye Blad fik Navnet »Hjemmefronten«. Dets første Redaktør var KUeren Poul Meyer, som senere afløstes af Niels Jørgensen, Harald R. Martinsen og Per Marcussen. Især i Niels Jørgensens Tid blev det et indflydelsesrigt Blad, det første, som kontaktede de gamle Politikere og antog politisk Farve (konservativ), og det første, som satte sig op imod Frihedsraadet og fik gennemført Oprettelsen af et Bladudvalg.

Fremtrædende i det allerførste Nyhedstjeneste-Arbejde og Pressearbejde var flere kendte Journalister: Ebbe Munch (senere de Allieredes Kontakt til hele den danske Modstandsbevægelse, den vigtigste Enkeltperson overhovedet), Erik Seidenfaden (senere Leder af Dansk Pressetjeneste i Stockholm og dekoreret af Englænderne for særlige Fortjenester), Nicolai Blædel (som Tyskerne troede, de stoppede 10. April, men som skrev illegalt), og Franz von Jessen (Medarbejder ved illegale Blade, Sjælen i det humanitære Arbejde, der senere udviklede sig til Frihedsfonden).

Det journalistiske Islæt i Frit Danmark mærkedes tydeligt. Bladet var mere sobert end de andre, og det var fremstillet som et rigtigt Blad. Endnu dengang var et trykt illegalt Blad noget utroligt. Det vandt Gehør for Modstandstanken i nye og vide Kredse. Den lille Trykpresse, Gruppen brugte, flyttede den rundt med under hele Resten af Krigen, og Tyskerne fandt den aldrig. Den blev hver Gang samlet og brugt af et Ægtepar, som første Gang maatte gætte sig frem, fordi hverken Mand eller Kone havde set saadan en Maskine før!

Den illegale Presse trak Modstandsfolk til sig som Lys en Sværm af Møl. Mange, der er kendt i andre Grene af Arbejdet, har tjent de første Sporer ved beskedent Arbejde i den illegale Presse. Den havde i sin spæde Begyndelse Kontakt med de Mænd, som senere stiftede Frihedsraadet: Frode Jakobsen, der tog det politiske Arbejde op og senere svingede hele sin store Organisation, Ringen, over i Illegaliteten, mens skrækslagne Politikere sprang overbord med Plask, Mogens Fog, hvis Henvendelser til Offentligheden ændrede saa manges Syn paa Arbejdet, Schoch, der var Faldskærmsfolkernes Kontaktmand, Arne Sørensen, der

ledede hele sit Parti, Dansk Samling, ind i og igennem Illegalitet, og med Mænd, der senere vandt Ry i Rutearbejdet paa Sundet: Gyberg, Robert Jensen (Tom), og Mikkelsen, Skandia. Den sidste var fra Foraaret 1943 til sin Arrestation i Oktober 1944 den egentlige Chef for »De frie Danske«, og han efterlod den til sin Sagfører, LRS. N. C. A. Nielsen.

Efter at Holbech, hvis journalistiske og billedbladsagtige Bedrifter i »Frie Danske« vakte Opsigt udenfor Landets Grænser, var blevet dræbt i Oktober 1944, blev Peter Petersen fra BT Bladets egentlige Redaktør, men der var i Krigens sidste Fase vældige indre Spektakler mellem gamle og nye Frie Danske-Folk. Spektakler, som dog ikke forhindrede, at Bladet udkom.

Bag Kulisserne eksisterede endnu et Blad, som havde megen Indflydelse, den fortrolige »Orientering« til Medlemmerne af Ringen. Det tømrede en Organisation sammen, som senere Side om Side med Frit Danmark og Dansk Samling leverede Folk til Chefsposterne, da Landet deltes op i Regioner. Medlemsbladet blev da til et illegalt Blad, vendt mod Offentligheden.

1942 startedes videre »Studenternes Efterretningstjeneste« af de Unge om Arne Sejr, Gymnasiasten fra Slagelse. Bladet voksede hurtigt ud af Skolegaardene, hvor »S.E.« allerede inden Udgangen af 1940 havde haft 18 organiserede Grupper Landet over. Det lagde sig til med Provinsudgaver, og det kom regelmæssigt, skønt Ledelsen blev haardt forfulgt. Tyskerne skød Strejfskud og »Ved Siden af-Skud« paa Arne Sejr og kunde ikke holde ham, da de endelig fangede ham, men i Perioder maatte han trække Vejret i Sverige. Man mener — næppe med Urette — at Studenternes Efterretningstjeneste er den haardest ramte Bladgruppe, i den Forstand, at en stor Procentdel faldt eller døde. Den gav sig ogsaa af med meget andet end Bladarbejde.

Den illegale Presse fik en stor Del af sine Nyheder fra den rigelige Portion af forbudt Stof, som enhver Bladredaktion laa inde med. I Foraaret 1943 organiserede Kredsen omkring LRS. Prytz et formeligt Bureau, Nordisk Nyhedstjeneste, og man fik som fast Leverandør bl. a. Nationaltidendes Politimedarbejder, der i Forvejen var Leverandør til enkelte Blade. Den egentlige Starter af Bureauvirksomheden var Hakon Zimsen, og i Arbejdet var Sagførerfuldmægtig Aksel Richard Møller og hans Broder meget aktive. Bag »Nordisk Nyhedstjeneste« stod videre Mænd som Peter de Hemmer Gudme og Skoleinspektør Ryfelt, Bureauets Rejseinspektør i Provinsen var Pastor Harald Sandbæk.

Ud af »Nordisk Nyhedstjeneste« voksede, ved Knopskydning, i August Bureauet »Information«, der efter Befrielsen blev til Dagbladet af samme Navn. Det maa, skønt det til en vis Grad bliver Selvros, i dette Afsnit være berettiget at sige lidt om »Information«, der, ukendt af Offentligheden, spillede sin Rolle frem til Befrielsen — enkelte vil mene: ogsaa i Tiden efter.

»Information« startedes aldeles tilfældigt og fik sit Navn lige saa tilfældigt.

Det begyndte paa Nationaltidende. Den, som skriver disse Linier, var Politireporter og Redaktionssekretær. I den ene Egenskab fik han de Nyheder, som ikke maatte trykkes, i den anden maatte han kassere dem, sammen med alle andre Medarbejderes og Korrespondenters fortrolige Meddelelser. Aanden paa Bladet var saa temmelig illegal under Redaktør Schoch og med illegale Bladredaktioners Ledere paa forskellige Medarbejderværelser. Aanden blandt Politimedarbejderne i København, som domineredes af Mænd som Sigvald Kristensen og Næsh Hendriksen, var saadan, at det meget hurtigt lod sig gøre at hellige sig illegalt Arbejde. »Nationaltidende« fik simpelthen sine Politinyheder leveret fikst og færdigt fra Konkurrenterne! Det havde længe været en naturlig Ting, at illegale Folk færdedes paa Nationaltidende. Alene en enkelt Dag paa Kiilerichs Kontor vilde have faaet enhver Tilhænger af Ro og Orden i Landet til at daane.

En stor Del af det »uansvendelige« Stof blev paa Bladets Telegramredaktion skrevet af en af Hjemmefrontens aktive Folk, Per Amby. Han mærkede disse Manuskripter med Ordene »Til Information«, efterhaanden blot »Information«. De gik tit videre med samme Betegnelse. I August blev det overdraget Politimedarbejderen at affatte en daglig Rapport til Bladets Ledelse. Ogsaa den mærkedes med Ordet »Information« — og hvem kunde vel tælle det Antal Eksemplarer, som fremstilledes? De illegale Blade fik hver Dag deres Portion.

Det giver et Indtryk af den illegale Bevægelses Vækst, at det i August 1943 var rigeligt med 18 Eksemplarer af »Information«. Før Krigens Slutning havde man, trods streng Rationering og Forbud mod Leverancer til »Privatpersoner«, ca. 1000 Forsendelser daglig. Og det, skønt Gestapo hver Dag fjernede mere end een Abonnent fra Kredsen.

Foretagendet var fra Starten hemmeligt, og det var forbudt at citere.

Fast Form som Nyhedsbureau fik »Information« ved Indgreb fra Sverige. Da »Dansk Pressetjeneste« lagde ud i Stockholm, saa Seidenfaden og Hendil Muligheden for en dagligt rislende Kilde i »Information«, og gennem »Tom« og Kraft fra Tuborg kom Bestillingerne paa Udlandseksemplarer. Stoffet kunde ad den Vej naa Londonradioen i mere anvendelig Form end via Radiosendere.

»Information« fik derved en Særstilling, idet alle illegale Ruter havde staaende Ordre til at fremme Forsendelsen. Fremfor alt helligede den dansk-svenske Nyhedstjeneste sig »Information«, der ogsaa nød den militære Efterretningstjenestes Bevaagenhed. Man fik hurtigt Samarbejde med snart sagt alle Nyhedskilder i fast Gænge: Udenrigsministeriet, Politiet, Luftværnet o. s. v. blev Nyhedsleverandører.

De Politifolk, som skulde trevle illegalt Arbejde op, afleverede dagligt Tyskernes Arrestationslister, og Statsadvokatens Afdeling for særlige Anliggender sørgede for Ekspresforsendelserne til Sverige. »Information« havde Luftværnets direkte Ledninger til Disposition. Senere blev Samarbejdet med Hærens Efterretningstjeneste saa intimt, at man i en Periode delte Kontorer.

Adskillige københavnske Bladredaktioner leverede hver Dag Stof, der simpelthen blev indsamlet mellem Medarbejderne. Forbindelsen til alle illegale Blade var gensidig, saaledes at Bladene indsendte alle Nyheder, de fik fat i, enten de selv skulde bruge dem eller ej. Det hele kom paa den Maade i een stor Pulje, og Bladene kunde bruge løs af det, alt efter Udgivelsestidspunkt. Kun en Brøkdel af det udsendte Stof kunde trykkes illegalt, men London-Radioen og de udenlandske Pressebureauer, den svenske Presse etc. kunde forsyne sig hver Dag. »Dansk Pressetjeneste« pumpede Nyheder ind i hele den internationale Nyhedstjenestes Kanalsystem. Man udnyttede i Nyhedstjenesten den journalistiske Skik — eller Uskik, om man vil — at en »frisk« Nyhed altid er den bedste. Jo hurtigere, Meddelelserne kom frem, jo bedre blev de placeret i Verdenspressen.

Den daglige Strøm af Nyheder holdt Omløbet i Gang, og tilsidst var der ikke nogen Krog af Verden, den frie Verden, der behøvede at savne Nyheder fra Danmark. Gennem de frie Gesandtskaber gik »Information«s Stof ud til Grupper af Danskere i Amerika, Sydamerika, Australien, Iran etc., og gennem det danske Hovedkvarter i London forsynedes Danskerne i Storbritannien og Søfolkene paa Havene. En Sender paa Island lod Nyhederne gaa videre til Grønland, og vigtigst af alt, fra London og Stockholm naaede Nyhederne hjem igen. I Oversættelse leveredes »Information« daglig paa Svensk, Engelsk og Russisk. Via Tass-Korrespondenterne i Sverige gik Stoffet til den russiske Presse, hvor det, paa Grund af sin opkvikkende, ofte humoristiske Form, fandt Anvendelse mellem langt større og vigtigere Nyheder.

Kongen havde illegalt Nummer.

En særlig Betydning havde Bureauet i hele sin Levetid, fordi alle dets Abonnenter var aktive Medarbejdere. De havde Numre, saaledes at direkte Henvendelser til den enkelte Gruppe eller Person kunde ske gennem »Information«, uden at Tyskerne kunde spore noget. Bureauet fungerede desuden som Fordelingscentral for Frihedsraadet. Proklamationer til de Blade, der ikke var direkte repræsenteret i Raadet, gik via »Information«.

Blandt Abonnenterne var fremtrædende Personligheder med Kongehuset i Spidsen. Kongen, Dronningen, Kronprinsen og andre havde Numre blandt de illegale Folk, modtog og afsendte Meddelelser. I en Periode modtog Kong Christian, mens han holdtes indespærret paa Sorgenfri, en særlig Information, der udarbejdedes i Samarbejde med Hjemmefrontens Redaktør og formidledes gennem det danske Politis Æresvagt. Der fremstilledes kun det ene Eksempel.

Den illegale Nyhedstjenestes største Betydning laa dog i Forholdet udefter. De daglige Nyheder kunde konkurrere med det legale Nyt i den frie Verden, fordi det var friske Nyheder. Selv i Lande, som knap anede Danmarks Eksistens, bragte man f. Eks. Detailler om danske Sabotørers Arbejde, om Folkestrejken etc., fordi Nyhederne var fra »den anden Side Fronten«, og fordi de var fra Dagen før eller samme Dag. Og fordi meget var »human stories«.

Efter Sabotager var — Riffelsyndikatet og Globus ene undtaget — Udlandets Interesse ikke vakt, fordi der var ødelagt saa og saa meget. Hvad var det mod Slag og Luftbombardementer? Skrædere i Helvede. Nej, Enkeltheder om, hvordan Sabotørerne havde baaret sig ad, vakte Interessen. Man var, med virkelige Nyheder, oppe paa at betjene 2000 Blade alene i Amerika. Ting, som var rene og skære Demonstrationer uden krigsmæssig Betydning — Fyrværkeri ved Dagmarhus, Tipperary paa Raadhuspladsen etc. — fik Verden til at le af Tyskerne og var derfor førsteklases Nyt.

Da Sabotørerne, i god Forstaaelse med Statsbanernes Folk, minus Knutzen, stak af med Storebæltsfærgen, lod Molotov den danske Gesandt, Døssing, vide, at han ikke havde moret sig saa godt, siden Krigen brød ud.

Bugserbaadenes Flugt over Sundet vakte en lignende Jubel. Danske Sabotøranekdoter gik Verden rundt. De nedbrød Angsten og Respekten for die Wehrmacht og anvendtes med megen psykologisk Forstaaelse af de Allierede. I en Periode var endog i Tyskland Historier om »Olsen«s Bedrifter meget yndede.

Ind i Lande, som var meget værre stillet end Danmark, fremfor alt ind i Norge, sivede de danske Nyheder gennem den lokale illegale Presse, som man kontaktede i Stockholm. Een Gang startet kunde selv den mindste bitte Nyhed brede sine Ringe omkring Kloden.

For at sætte disse Ringe i Gang ofrede Mænd deres Liv.

Ruternes Folk løb ofte ekstra Risiko for at faa Nyhederne »over«. Takket være Tom, der blev skudt paa Forchhammersvej, var der eksempelvis Forbindelse ud fra det folkestrejkende, omringede København 3-4 Gange i Døgnet. Af særlig Betydning var det, at man ofte kunde medsende Fotografier, taget med Livsrisiko af københavnske Pressefotografer. (Nogle af de bedste Folkestrejkebilleder skyldtes den senere som Stikker afslørede Fotograf Winkelmann!).

Man kan nu bagefter se, at Bureauets vigtigste Betydning indadtil var den, at det skabte Tillid til de illegale Nyheders Paalidelighed, og at det skabte illegale Provinsblade, hvor de tiltrængtes, simpelthen ved at aabne et Bombardement af Nyheder mod en lokal Gruppe eller en Enkelt-

person. Det gav Bonus hver Gang. Betydningen af, at der straks kunde gøres opmærksom paa, hvad der var Sabotage, og hvad der var Schalburgtage, hvad der var Likvidering, og hvad der var Clearingmord, maa heller ikke undervurderes. Bureauet krydsede i Perioder dagligt Tyskernes Plan om at skabe Forvirring med Terroren. Man kendte Modstandsbevægelsens Aktioner og kunde straks erklære: Det øvrige er de andres Værk. Forbindelsen til Shellhuset, Schalburgkorpset etc. var i Perioder fortræffelig. Man havde iøvrigt sine flittigste Læsere i Shellhuset og henvendte sig undertiden i Notitserne direkte til Boven-siepen, Hoffman, Bunke etc.

En særlig Risiko løb Bureauets Folk, fordi saa mange maatte kende Kontorets Telefonnummer eller endog Adressen. Samtidig maatte en ret betydelig Kreds paa alle Døgnet Tider kunne ringe til Bureauets Leder. Tortur kunde naar som helst betyde Adressen røbet. Desuden maatte Bureauets Folk daglig, undertiden paa bestemte Klokkeslet, færdes i Ministerierne, paa Politigaarden, indtil Hipo tog den i Brug, og mange andre Steder, og man var bundet til Leverancer paa Postkontorer paa bestemte Tider af Dagen og til Afhentning af egen Post i Postbox. Alene det at bringe Kufferter med Post paa Posthuset hver Dag mellem 12 og 13 frembød, hvad enhver fhv. illegal kan forstaa, betydelig Risiko. Afhentningen af den svenske Post, der var meget omfattende, fordi Bureauet fordelte til saa mange Blade, betød ogsaa Mulighed for Afsløring. Flytning fra et Kontor, som blev usikkert, til et andet, kunde nu og da forme sig dramatisk, fordi man maatte cykle af Sted med Duplikatorer, Skrivemaskiner, Vaaben etc.

Fra Maj 1944 blev »Information« slaaet sammen med sin Forgænger »Nordisk Nyhedstjeneste«, hvis Redaktør, cand. jur. O. M. Olesen, gik ind i Redaktionen. Trods Arrestationer og Tab af Menneskeliv udkom Information hver Dag fra sin Start til Kapitulationen. Een Gang arresterede Gestapo — i Tivoli — hele Redaktionen, men »Redaktøren« undslap, og en anden Gang tog man ham, men ikke alle Medarbejderne. Naar Gestapo fandt Trykkeriet, manglede de Redaktionen, og paa den Maade var der hele Tiden overlevende. To meget kriminelle Datoer erindres dog i vide illegale Kredse. Efter Tivoliaktionen havde Redaktøren kun de bare Hænder og maatte overtale et legalt Duplikeringsbureau til at arbejde illegalt i et Døgn, for at Tyskerne ikke skulde opdage, hvad de havde knust, og efter »den sorte 14. Oktober«, da Redaktøren strøg med sammen med saa mange Frie Danske Folk etc., maatte Peter de Hemmer Gudme o. a. redde hele Abonnentlisten ud af en Lejlighed, Gestapo havde fundet, men ikke sat under Bevogtning. 800 Navne og Adresser svævede i de Døgn i Fare. Gestapo fandt endog Bureauets Postbox og beslaglagde Post, men havde ingen Glæde af den. Den helt illegale Post kunde man ikke tyde, og den uforsigtigt udformede udnyttede man ikke, fordi man ikke i sin vildeste Fantasi drømte om, at Folk skrev deres egne Navne og Adresser under den Slags Breve!

Efter at den første Redaktion var udslettet, paa een Mand og een Kvinde nær, i Oktober 1944, reddede nuværende Ambassaderaad Sigvald Kristensen — dengang Journalist paa Social-Demokraten — sammen med Peter de Hemmer Gudme Bureauet og gav det videre til tre københavnske Pressefolk, nuværende Presseattache i Washington, Kaj Johansen, Redaktionssekretær Eigil Steinmetz, Nationaltidende, og Politireporteren Næsh Hendriksen, Politiken. I forbilledligt Samarbejde og for Statens Penge — udbetalt af H. C. Hansen — drev de Bureauet videre til Kapitulationen. Det havde i deres »Regeringstid« et Omfang som intet andet illegalt Nyhedsorgan i noget Land. De fik fra den allierede Hærledelse flere Gange Komplimenter.

Bureauets første Redaktør gjorde efter Befrielsen, i Samarbejde med Ebbe Munck og »Ringene«, Information til et Dagblad, og kunde bygge paa det Renommé, Bureauet havde

faaet i den sidste Del af sin Levetid, da det var de gamle Politikeres og Frihedsraadets fælles autoritative Meddelelsesmiddel, hvis Ord var Lov i Landet. Man overtog det nazistiske Fædrelandets Kontorer og Trykkeri, først i Samarbejde med »Morgenbladet«, Dansk Samlings illegale Avis, der ogsaa fortsatte, og senere alene.

Illegal Dagspresse.

»Morgenbladet«, der var en Sildefødning, slog alle illegale Bladrekorder ved at udkomme som trykt Miniaturavis med alt, hvad en rigtig Avis byder paa, til og med Kronik. Her præsteredes Krigstidens frækkeste og bedste Stykke Bladarbejde.

Kun faa illegale Blade var, som Morgenbladet, regulært trykt. Man var inde paa trykte Blade en Overgang i 1943, bl. a. var Hjemmefronten trykt, men efter at Gestapo i Løbet af kort Tid havde fundet frem til 18 Trykkerier, hvoraf flere blev demonteret, gik man tilbage til Duplikering eller over til den af Fritz Drescher opfundne Metode med Affotografering af maskinskrevne Sider, der fremstilledes i Kliché til Trykning — den samme Teknik, som »Nødaviser« senere anvendte i København og i Chicago. Den anvendtes første Gang til »Danske Tidende«, Blædels Blad.

Mens de illegale Blade samarbejdede om Nyhederne og fulgte Frihedsraadets Paroler, selv om de ellers afspejlede forskellige politiske Retninger, religiøse Livsmaal etc., maatte de klare Dagen og Vejen hver for sig. At udgive illegale Blade var ikke billigt. Til Leveomkostninger og Materialeudgifter kom den ret betydelige Post, som hed Porto. Man sparede mange Penge og skabte større Sikkerhed ved at lade Bladene fordele portionsvis til Grupper, men naar de skulde fordeles videre i Enkelteksemplarer, maatte man oftest bruge Postvæsenet. Udgifterne fordeltes dog meget vidt omkring, idet mange Blad»ekspeditioner« simpelthen sendte paalidelige Folk en Pakke Blade paa Halsen — saa maatte de om, hvordan de fik dem videre fordelt. For de københavnske og sjællandske Blade blev det af stor Betydning, at der under den unge Roskildenser Hinschilys Ledelse skabtes en særlig Fordelelingsorganisation, Den sjællandske Organisation, senere kendt som DSO under Dr. Bruun (Haastrup-Vig). Den tog i Krigens sidste Fase en Række andre og farligere Opgaver op.

I København fordelte man undertiden Blade ved at gaa Postbudene i Næringen. Det gjaldt om at putte i Brevsprækkerne fra øverste Etage i en Ejendom og nedefter, men det duede kun, hvis det gjaldt at faa spredt en Parole hurtigt — ellers var det ikke Risikoen værd. Spildprocenten var for stor.

De illegale Blades Anstrengelser koordineredes af Frihedsraadets Bladudvalg, der, som antydnet, skabtes i 1943 paa Grund af Opposition fra »Hjemmefronten«, som ikke blev repræsenteret i Frihedsrådet. Det er maaske rigtigere at tale om Bladudvalgene. Af det først nedsatte Udvalg (Fog, Arne Sørensen, Niels Jørgensen, Bent Jørgensen, Peter de Hemmer Gudme og Outze) eksisterede nemlig ved Befrielsen kun eet Medlem paa fri Fod (Arne Sørensen), og et helt nyt Udvalg fungerede (Per Marcussen, Otto Borch, Bent Brier og Kaaber). Mens det første Udvalg i mange Sager var en Stødpude mellem Raadet og Grupperne, havde det sidste Udvalg større Autoritet og kunde arbejde mere efter Hensigten. Udvalgets største Betydning laa i, at det bevarede Borgfreden, mens der kæmpedes. Der var meget at være uenig om, fra Vurderingen af Krigen i Finland til Spørgsmaalet om Sydslesvig, og i Spørgsmaalet om aandelige Vaaben var det selvsagt endnu vanskeligere at holde sammen, end det var i Spørgsmaalet om den væbnede Kamp. Det lykkedes uden Ensretning. Den illegale Presse var i bedste Forstand demokratisk.

I Krigens Løb ændrede de illegale Blade Karakter. Tonen blev mindre forbitret, mere

overlegent ironisk. Nyhederne blev rigtigere, og tilsidst var de ikke mere det væsentlige. Da Nyhedstjenesten var bygget tilstrækkeligt ud til, at Radioudsendelserne fra London og Stockholm var i Orden, kunde den illegale Presse kaste sig over Kommentarerne. Det blev gjort effektivt. Ingen behøvede at være i Tvivl om, hvad der var rigtigt, og hvad der var forkert. Man fik ogsaa Tid til at løse en lang Række specielle Opgaver, d.v.s informere særlige Kredse af Befolkningen i et Sprog, de forstod.

Der opstod i 1944-45 særlige Landboblade. Opgaven at henvende sig til den spredtboende Landbefolkning var blevet forsømt for længe. Der var saa at sige et vist Københavneri i den illegale Presse. Mens man i lang Tid, takket være Folk som Peter de Hemmer Gudme, havde haft Blade af særlig nordisk Karakter («Nordisk Front» og «Nordens Frihed») fik man nu ogsaa Blade med sønderjydsk Indstilling — den Gang var Ordet Sydslesvig knap og nap paa Moden. Og man fik Blade af meget høj Standard (som f. Eks. »Folk og Frihed«).

Tilsidst var Situationen den, at Gestapo, i Frygt for de væbnede Styrker, næsten helt opgav at bekæmpe den illegale Presse. Den havde sine Folk i Farezonen, fordi de maatte løse andre Opgaver samtidig, men selve Sværmen af Tryksager havde Tyskerne opgivet at prøve at stoppe.

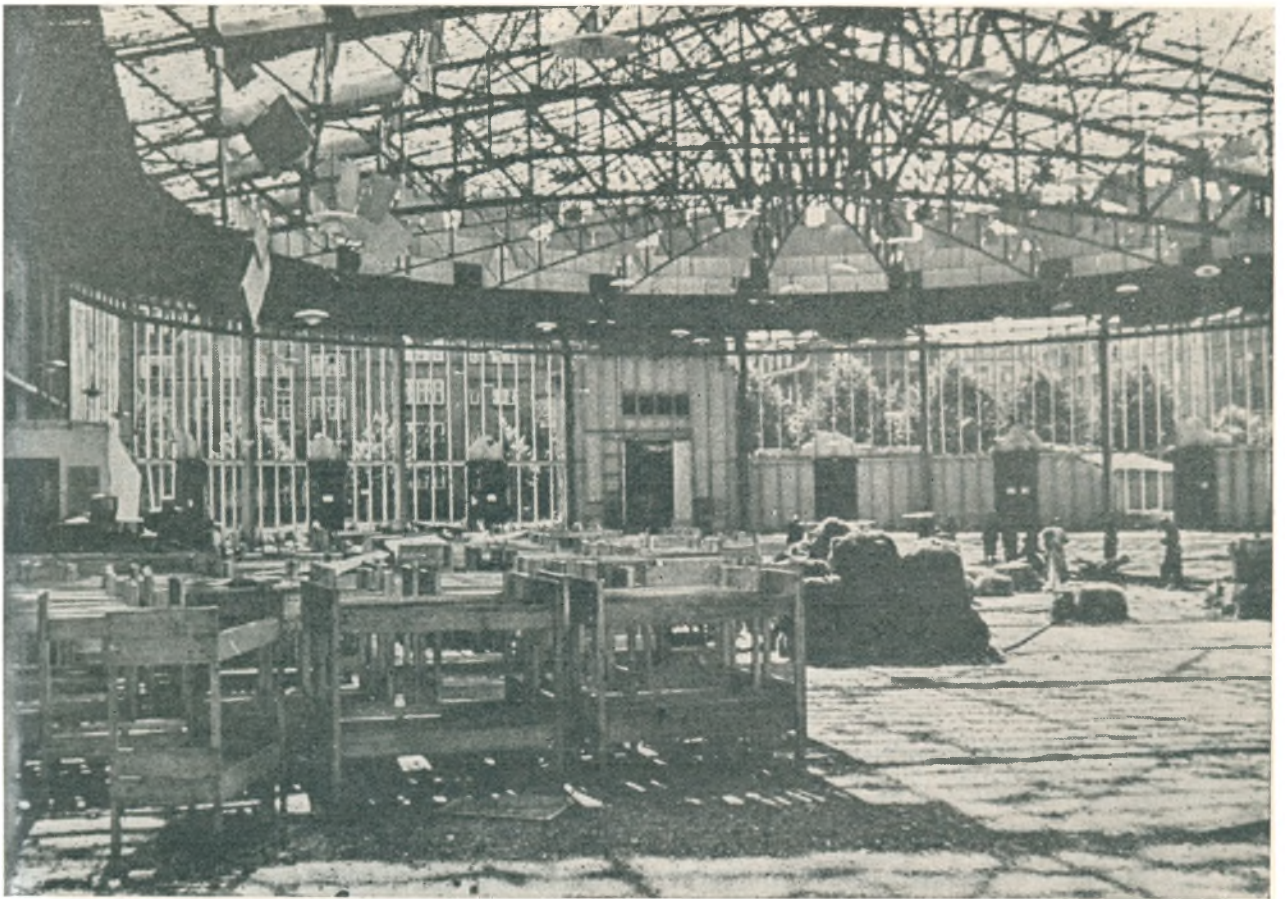
Dog ledte de med al Energi efter de faa illegale Blade, som udsendtes paa Tysk, beregnet for de tyske Soldater. De var selvsagt særligt farlige for dem. De spredte Defaitisme i Værnemagten, gav Østrigerne og Ungarerne opkvikkende Indsprøjtninger og forberedte — hvad faktisk var lykkedes, hvis det var kommet saa vidt — østrig-ungarsk-hviderussisk Indsats paa dansk Side i Tilfælde af aaben Kamp (Deutsche Nachrichten, Die Wehrmacht og Frontbericht der Alliierten).

Det er ret almindeligt at se den illegale Presse omtalt, som om den kun var ophidsende og opmuntrende. Man glemmer, at den ogsaa var med til at berolige, at skabe Disciplin i Befolkningen. Den opstillede under Strejker begrænsede Maal at naa. Den modvirkede i flere Situationer Kaos. Til allersidst afværgede den Blodsudgydelser ved koldblodigt at udskille Sandheden i den Flod af Rygter, som vældede ind over Landet, mens Tyskland brød sammen. Paa et Tidspunkt, da Situationen ikke lod sig overskue, valgte de Danske udenfor Grænserne at stole paa den illegale Nyhedstjeneste og kun videregive i Radioparoler, hvad den udsendte om Forholdene hjemme. (Her er naturligvis ene Tale om Henvendelserne til den ikke-organiserede Del af Befolkningen. De organiserede Grupper lystrede jo kun direkte Ordre og reagerede ikke paa Rygter.)

Paa et Tidspunkt, da Rygterne forlængst havde ladet Montgomery rykke op i Nørrejylland, prædikede den illegale Nyhedstjeneste og Bladenes Løbesedler Ro og Koldsindighed. Det lykkedes at afværge nytteløse Demonstrationer i den tolvte Time. Ligesom man under Folkestrejken holdt de væbnede Styrker tilbage, hvor stærkt de end blev provokeret, og ligesom man 29. August 1944 afværgede Gestapos planlagte Ødelæggelse af Vesterbro ved at ændre en Strejke til 2 Minutters Stilhed, lykkedes det at holde alle væbnede Folk under Jorden og alle uorganiserede Kræfter i Ro til og med det rigtige Sekund Befrielsesaftenen. Flere Aars oparbejdet Tillid til de illegale Kræfters Styrke og Velunderrettethed stod her sin Prøve.

Under hele Krigen var København kun enkelte Timer afskaaret fra Forbindelsen med det øvrige Land. Da Tyskerne under Folkestrejken lagde deres Afspærringsring om Hovedstaden, kneb det for den illegale Nyhedstjeneste. Takket være svensk Hjælp fik man imidlertid Post igennem Afspærringen, og takket være Hærens Efterretningstjeneste fik man senere Telefonkontakt udenom Centralerne. Det lykkedes at skabe Forbindelse med Roskilde og derfra med det øvrige Danmark, men

Sabotagen mod Forum i København.

der var Tidspunker, hvor det var sværere og farligere at kontakte Sjælland end at holde Forbindelsen med Sverige!

Radioen, der spillede saa stor en Rolle for Efterretningstjenesten, var kun i Krigens Slutfase af Betydning for Nyhedstjenesten. Information havde sin Sender, betjent af saa kyndige Folk som Overgaard Nielsen og Hemmer Sørensen fra Radioavisen, men det var vanskeligt at afflytte den. Derimod brugte man i meget vigtige Situationer de militære Sendere til Sverige, naar Hurtigbaadene ikke var hurtige nok.

Beretningen, om hvordan Nyhederne sendtes til Sverige, hører hjemme under Omtalen af Rutearbejdet. Her skal kun mindes om, at Rutefolkene daglig løb Livsrisiko, og at uhyre megen Opfindsomhed blev brugt. »Information« og de vigtigste illegale Blade ankom aldeles regelmæssigt til Sverige, gemt under Godsvogne, i hule Bremseklodser, i Flyvemaskiner, i Kahytter paa Færgen, i dobbeltbundede Madkasser hos Politifolk og Statsbanefolk, i Fiskerbaade og Joller, ombord i Bornholmerbaaden og Stenfiskerfartøjer, i vandtætte Pakninger udenbords paa Fartøjerne, i Kork og i Blikdunke og paa sytten endnu aldrig røbede Faconer, som næppe heller bør røbes.

Den illegale Presse var for Tyskerne en Hvepsesværme, der summede og stak og forstyrrede, og hvis Bo man aldrig fandt frem til.

De illegale Bøger.

De illegale Bladgrupper paatog sig undertiden ogsaa at udsende Bøger, danske eller indsmuglede udenlandske. Fra England og Sverige sendtes Bøger til Folk i Nøglepositioner netop med det Formaal. Især satte »Dansk Samling« ind med »Ordets Sværd«. Arne Sørensen havde større Held med sig som illegal end som legal Forlægger. Allan C. Christensen ligeledes.

Der foreligger talrige dupliserede Bøger. Kun Folk, som selv har prøvet dette »Idiotarbejde«, som man kaldte det, gør sig Forestillinger om, hvad det vil sige at duplikere en Bog. Pengene gik ubeskaaret til Arbejdet. En Række Bøger fra legale Forlag udsendtes legalt, med et Forbud i Hælene. Man sendte dem ekspres til Boghandlerne og kaldte dem tilbage igen, vel vidende, at ingen dansksindet Boghandler returnerede mere end for et Syns Skyld. Resten solgtes under Disken, til Overpriser. Indtægten havnede »de rigtige Steder«.

Blandt Bøgerne var undertiden hele Lækkerbidskner af Kunsthaandværk. Især er blandt Samlere berømt den meget sjældne »2 Aar«, der giver en Oversigt over de københavnske Dagblades Telegrammer igennem 2 Aar efter den tysk-russiske Krigs Udbrud. Det er ubetalelig morsom Læsning. Overskrifterne er i Farver, og der er Illustrationer i Silketryk. Bogen var næsten for fin. Den blev straks et Samlerobjekt. Fornem er ogsaa »Führerworte«, Citater af Hitlertaler. Man gjorde med denne Bog noget, som er den største Kompliment til danske Læseres humoristiske Sans: Man brugte til Omslaget et tysk, farvestraalende Maleri af Hitler som Galsridder, dødsensalvorligt ment fra »Kunstneren«s Haand. Bogen udsendtes af »Landsoldaten« i Fredericia.

Af danske Digtere var det fremfor alt Kai Munk, som prægede den illegale Litteratur. Blandt Digtene er det især Poul Sørensens, som vil blive husket.

I det følgende er opremset de vigtigste illegale Bøger, medregnet de, som begyndte legalt og efter et Par Dages Forløb var forvandlet til illegale af Kontorchef Eskelund i Udenrigsministeriets Pressebureau. Oversigten medtages her med den lidt svage Begrundelse, at de fleste Bøger fremstilledes i København, og med den virkelige tungtvejende, at den ikke bør savnes i et Værk om Besættelsestiden.

Særlig interesserede henvises til Albert Fabricius's »Besættelsestidens illegale Bøger«, udsendt af Magasin du Nord i 1945, næppe mere i Handelen, men at faa i Biblioteker. I la Cours »Danmark under Besættelsen« har Tage Hind skrevet et inspireret Kapitel om den illegale Litteratur. En velfyldt Reol vil til sin Tid faa sin Plads paa Frihedsmuseet.

Af en Forræders Papirer. 1943. Gengiver nogle af de Papirer, som blev fundet ved Indbrud hos Brødrene Bryld.

Aksel Larsen, en Forkæmper for Demokratiet. 1944.

Allierede Frontberetninger. 1944. Udgivet af „Trods alt“.

Almene Synspunkter for Partisan-Enhedens Virksomhed. „Danskeren“ 1945.

Amerikas Udenrigspolitik. 1945. Af Walter Lippmann. Samlerens Forlag.

Andagtsbog for Hjem og Skole. Dæktitel for Auløns Bog om Kirken og Nationalsocialismen. Trykt i Malmø 1945.

At tænke sig —. Danskerens Forlag. Redigeret af Ib og Bent Steen-Knudsen, med Tegninger, som officielt var taget fra „Politiken“. Kom i 2 Samlinger i hver 3 Oplag. Samlet Udgave efter Krigen.

Baalet er brændt ned —. En Bog om Kaj Munks Jordeførd. Ved Ernst Mentze.

Bag Fjendens Linier. Russisk Bog af Poljakov. 1943.

Befrielsens Problemer. Af Therkel M. Therkelsen. Udgivet af Frihedsraadet. Trykt i Malmø 1945.

Beretning om den danske Flaades Kamp og Sænkning 29. August (1943).

Bretagne, Kharkof og Lublin. Land og Folks Forlag 1944.

Brev fra en Flyver til hans Mor. Oversættelse fra Engelsk. 1940.

Christian Ulrich Hansens Breve. 1944.

Danmark og Fremtiden. Foredrag af Peter de Hemmer Gudme.

Danmarks Dommedag. Joachim Joostens Bog fra 1938. Udsendt 1944.

Danmark siger Nej. Oversættelse af Aage Heibergs (Niels Ebbesens) Bog paa Svensk. 2 Oplag.

Danmarks Skæbne. Samme Forfatter. 3 Oplag.

Danmarks Sønner. Bjørns Forlag. 1945.

Dansk Daad. Serie paa 5 Smaabøger fra Land og Folks Forlag. 1943.

Danske Digte. Frit Danmarks Forlag. 1943.

Danske Toner (Talen, som burde være holdt ved Kommunistlovens Vedtagelse) 1941. Camoufleret som 16 danske Sange med Musik.

De kuer aldrig os. Norske Digte. Frit dansk Forlag. 1944.

Den danske Flaades Kamp. Frit Forlag. 1943.

Den kan vel Frihed bære —. Kelvin Lindemanns forbudte Roman om Bornholmernes Frihedskamp. 1943.

Den kolde Skulder. Udgivet af „1944“.

Den norske Kirkekamp. Af Harald Sandbæk. Frit nordisk Forlag. 1945.

Den nye Orden. Af Uffe Brand. Frit Nordisk Forlag. 1943.

Den russiske Kirkes Appel mod Nazismen. Land og Folk. 1944.

Den russiske Revolution. Laskis Bog. Forlaget Arbejderpolitik. 1944.

Den Skæbne ej til os. Af Kaj Munk. Studenternes Forlag og „1944“, to alm. og to Særudgaver.

Den usynlige Front. Carsten Frogner's norske Bog. 1943. Tre Udgaver.

Der brænder en Ild. Antagelig den vigtigste illegale Bog, skrevet af en Række unge danske Digtere. 1944.

Det blir en dejlig Dag. Vandresang af Helge Tvermoes. 2 Oplag. 1945.

Det er saa yndigt at følges ad —. Gengivelse af en „fundet“ nazistisk Parole. 1944.

Det frie Frankrig. Af Victor Vinde. Frit Nordisk Forlag. 1944.

Det juridiske Ansvar ved illegalt Arbejde. Af H. Prytz og Arthur Andersen. Oktober 1944.

Det kommunistiske Manifest. Land og Folks Forlag. 1943.

De tyske Voldshandlinger (Molotovs Note.)

Een Verden. Wendell Wilkies verdensberømte Bog. 3 Udgaver 1943.

Efter Sejren. W. Brandt. 1944.

Ehrenburg. En Række Avisartikler. 1944.

En dansk Arbejders Erindringer fra Tyskland 1942. Udsendt 1944.

En Gæst. Soyas forbudte Roman om Ørentvisten. *En Lejlighedssang.* (Dansk Titel til Cowards „Hymn to the Germans“).

En sidste Hilsen fra en dansk Patriot. Udvidet Udgave af Chr. Ulrik Hansens Breve. 1944.

Ernæringsituationen i Norge. Hans Jacob Ustvedt. 1943.

Excellencen. Bertil Malmbergs Skuespil. 1943. 3 Udgaver.

Fagbevægelsens Vej. Land og Folks Forlag. 1944.

Faglig Orientering. Fællestitel paa 5 Hefter fra Frit Danmarks Arkitektgruppe.

- Fem Aars Krig* (Billeder De ikke saa). Fra Frit Danmark og „1944“.
- Finland og Freden*. Peter de Hemmer Gudme. 1944.
- Finlands Fremtid*. Einar Wiren. 1944.
- Finsk Hverdag*. Artikler fra Gøteborg Handels- og Sjøfartstidning 1944.
- Fra danske Forfattere under Besættelsen* —. Bertel Budtz Møller. Udsendt under Navn 1940.
- Fra D-Dag til Cherbourg*. Terkel M. Terkelsen. 1944.
- Frihedskamp og Frihedsraad*. Udsendt af Frihedsraadet.
- Frihedskrigen*. Bearbejdelse af Gyllenbrooks Partisanrig. Trykt af Frit Danmark. 1944.
- Folkets Vilje, Landets Lov*. Land og Folk. 1944. 3 Udgaver.
- Führerworte*. Uddrag af Hitlers Taler, Opraab og Breve. Forlaget Landsoldaten. 1944.
- Gode Raad i en vanskelig Tid*. Boycot. 1943.
- Haandbog i Oversømmelser*. Udgivet af det kgl. danske Afvandingselskab. (Den kostelige Dæktitel paa en Bog af Arne Sørensen). 1943.
- Havet tier*. Den verdensberømte „Vercor“-Novelle fra Frankrig.
- Hemmeligheden ved den russiske Modstand*. Af Ehrenburg. Land og Folks Forlag. 1943. 2 Udgaver.
- Henrettelser i Norge efter 9. April 1940*. To Udgaver. 1944.
- Hilertysklands sidste Dage*. Særnummer af Frit Danmark.
- Horsørød revolutionære Sangbog*. 1943.
- Hvad skal vi gøre ved Tyskerne bagefter*. Af Arne Sørensen. 1943.
- Hvidbog* (om 9. April). Hjemmefrontens og Studenternes Efterretningstjeneste. To Udgaver.
- Hvis et Folk vil leve*. Axel Kiellands Skuespil. 1944. 2 Udgaver.
- Hvis Krigen rykker nærmere*. En Vejledning fra Statens civile Luftværn. (Dæktitel for „Omkring den anden Front“). De danske Studenter. 1944).
- Hvorfor England kæmper*. Oversættelse af Nicholsons Bog. 1943.
- Hvorfor England vinder Krigen*. (Af Halvdan Barfod). 1943.
- Hvorfor Hess fløj til England*. Frit Forlag.
- Hvor staar Kirken?* Frit Kirkeligt Forlag. 1943.
- Hymn to the Germans*. Af Noel Coward.
- Invasionsdagbogen*. 1944. 2 Udgaver.
- Ja, jeg er en norsk Kvinde*. Synnøve Christensens *Jeg betalte Hitler*. Fritz Thyssens Bog. Med et Tillæg af Rauschning. 1944.
- Jeg gaar og tænker paa* —. Illustrerede Vitser. berømte norske Roman.
- Jeg saa, hvad der skete i Norge*. C. J. Hambro. 2 Udgaver. 1943.
- Jeg var Gestapos Agent*. Erik Grønberg. 1944.
- Jeg var Krigsfange i Tyskland*. Fransk Bog af Georges Gherra. 1943.
- Jærtegn*. Vanda Vassilevskas Roman om Tyskerne i Ukraine. 1944.
- Kaj Munk*. En Mindetale af en dansk Præst (Siegumfeldt). 2 Oplag.
- Kaj Munk*. Illustreret Mindeskrift.
- Kaj Munk*. Mindeskrift fra Forlaget Danskeren. 2 Oplag.
- Kaj Munks Minde*. I Vedersø 8. Januar 1944. Af Carl Dumreicher.
- Kaj Munks sidste Digte*. To Udgaver og en Særudgave.
- Kampen om Amalienborg 19. September 1944*. Frit Nordisk Forlag. December 1944.
- Keep smiling*. Harald Richard-Møllers Vittighedshefte. Frit Nordisk Forlag. I og II.
- Kirke i Kamp*. Prædikener af Biskoppen af Münster, von Gahlen. 1944.
- Konvoj til Malta*. C. S. Forester. 1944.
- Krigsforbryderne for Rettens Skranke*. Dr. jur. Fritz Bauer. 1945.
- Krigshumor*. Forlaget Nemo. Illustreret.
- Krigshumor*. Hitlerhistorier etc. Januar 1944.
- Krigskunst*. (Helt anonym).
- Landet uden Quisling*. Stefan Tadeus Norvid.
- Løgn er ogsaa en Videnskab*. R. Prytz's Humorsamling. 2 Oplag.
- Maanen er skjult*. Steinbechs verdensberømte Roman. Ogsaa sendt ud under Titlen „Maanen er gaaet ned“. 6 Udgaver.
- Maquis*. Af Joseph Kessel. 1945.
- Mindeord om Kaj Munk*. Nordens Friheds Forlag. 1944.
- Min Søster og jeg*. En lille hollandsk Flygtningsdagbog. Af Dirk von der Heide. 1943.
- Mislykket Revolte*. Skipper Clements Forlag og Kirkens Front. 1945.
- Mod Foraar*. Digte af Halfdan Rasmussen.
- Mændene omkring Hitler*. Rauschnings berømte Bog.
- Naar Danmark atter er frit*. Frihedsraadets Plan for Efterkrigstiden. 7 Udgaver.
- Nasjonalist eller verdensborger*. Af Paul Moth. 1941.
- Nazismens Klassekarakter*. Land og Folk. 1943.
- Nazistparadiset*. Israel Holmgreens berømte Bog.
- Niels Ebbesen*. Kaj Munks Skuespil.
- Niels Juels Endeligt*. Af Ove Paulssen. 1943.

- Niels Jydes Breve. Tre af Arne Sørensens Artikler.* 1943.
- 29. August 1943. Frit Danmark.* 1943.
- 29. August i Billeder.* Frit Nordisk Forlag. 1944.
- 1943 i Tekst og Tegninger.* Land og Folk.
- Norske Digte.* (Øverland, Grieg etc.). 3 Udgaver.
- Nu kræver Danmark af os, vi er stærke.* Sct. Olai Forlag. Hjørring 1944.
- Omkring den anden Front.* Samme Forlag. 1944. 2 Udgaver.
- Omkring Moskvakonferencen.* De danske Studenter Forlag.
- Om Strafforfølgning i Danmark efter Okkupationerne.* S. E.s Forlag. Af Stefan Hurwitz.
- Opdragelse til Demokrati.* Af Inger Merete Nordentoft. 1944.
- Opdragelse til Døden.* Hvordan en Nazist bliver til. Gregor Ziemer. 1943.
- Pastor Kaj Munk.* (Referat fra Munks Begravelse).
- Polen.* Land og Folk. 1944.
- Polens Martyrium.* Frit Nordisk Forlag.
- Rejsen til Norge.* Uddrag af Eyvind Johnsons Bog. Tilegnet Fritz (Drescher). Fri Presse. 1945.
- Rid i Nat.* Vilh. la Cours Bog om „Vor kommende frie Regering“. 1944. Titlen efter Mobergs Roman.
- Ruslands Fredsmaal.* Af Joseph E. Davies.
- Sabotagen og Danskerne.* Krenchel. Forlaget Holger Danske. Helsingør. 1944.
- Salt og Peber.* Frit Forlag. 1945.
- Samtaler med Hitler.* Rauschnings berømte Bog. I Uddrag. 4 Udgaver.
- Sandheden om den tyske Propaganda.* (Jeg arbejdede for Goebbels). Af Elisabeth Knaust. Frit Forlag.
- 66 Breve fra Oslo.* 1944. Af Bjørn Stallare.
- Sevastopols sidste Dage.* Af Boris Voyetekhof.
- Sidste Tog fra Berlin.* Howard K. Smiths Roman. 5 Udgaver.
- Slut op.* Kampsang med Noder. Frit Nordisk Forlag.
- Socialistiske Grundbetragtninger.*
- Solhverv.* Kommunistisk Kampskrift. 1944.
- Sovjetunionen.* Hitlers store Fejlregning. Land og Folk. 1943.
- Stalin om Lenin.* Land og Folk. 1943.
- Stig Höök („Blix“).* Udgivet af „1944“. Kopi efter svensk Udgave.
- Supplement for 1944 til Kommunistisk Aarvog 1941.* Synderegistret. Lord Vansittart. Skipper Clements Forlag. 1945.
- Sømandsvise.* Kaj Munk. Privat Tryk. 1943.
- Tilbage til Fremtiden.* Sigrud Undsets Bog om Efterkrigstiden. S. E. og Trods alt. 3 Udgaver. 1943.
- Tjenestemændene og Demokratiet.* Udgivet af Frit Danmarks Tjenestemandsgupper. 1945.
- To Aar.* Bogen om de første to Aar af den tysk-russiske Krig. Med silketrykte Tegninger.
- Tredive Sekunder over Tokio.* T. W. Lawson. 1944.
- Tre Prædikener af Kaj Munk.* 4 Udgaver. 1943—44.
- Tysklands sidste Runde.* Gunnar Thorstensson Pihls Bog fra Berlin. 1943. 3 Oplag.
- Uddrag af Hermann Rauschnings Hitlertaler.*
- Ulovlige Digte fra en lovløs Tid af A. og B.* (Magdalene Agerskov & L. C. Brøndum). Fællesnordisk Forlag.
- Under Aaget 9. April 1940—29. August 1943.* Frit Nordisk Forlag. Billedhefte. 1943.
- Ungdommens Krav til Efterkrigstiden.* Udsendt af en Kreds af Unge i Nordsjælland.
- Vidkun Abraham Quisling.* Af Halvard Gråtøpp. Oversat af Henry Christophersen. Frit Nordisk Forlag.
- Vi kæmper for et sandt Demokrati.* Kommunistisk Propagandaskrift. 1943. (3 Udgaver).
- Vi vil ikke kvæles.* Af Erkki Järvinen. Sønderjydsk Forlag.
- Vi vil oss et land, som er frelst og fritt.* Norske Digte.
- Vor Frihedskamp.* Forlaget Absalon. 1944.
- V-V-V.* Krigshistorier og Anekdoter. R. Prytz. 2 Udgaver. 1944.
- Æren reddet.* Af Henry Christophersen. Frit Nordisk Forlag. 1943.

Gør Modstand og gaa paa —

I December 1942 forelagde Justitsminister Thune Jakobsen et Lovforslag om Etablering af Vagttjeneste overfor Sabotage, der søgtes udøvet imod Statsvirksomheder, kommunale Anlæg og private Erhvervsvirksomheder, hvis uforstyrrede Producenten det maatte anses for vigtigt at opretholde, eller hvis Varebeholdninger var af væsentlig forsyningsmæssig Interesse.

Det tør tilføjes, at ingen Virksomhed af Betydning for den danske Befolknings forsyningsmæssige Interesser — Elektricitetsværker og Transformatorstationer undtagne — blev beskyttet. De var ej heller truet. Hvert Barn vidste, hvad der skjulte sig bag Lovens Ord: Virksomheder, hvis uforstyrrede Producenteren det maatte anses for vigtigt af Hensyn til tyske Interesser at opretholde. Det tyske Synspunkt, udtrykt saa smukt af »Völkischer Beobachter« allerede den 9. April 1940: »Tyskland redder Skandinavien, Norge og Danmark under Rigets Beskyttelse«, nød jo endnu i 1942 i officielle danske Kredse en vis Anerkendelse. Ansaar man end Tyskerne for uønskede, saa frygtede man dog Sabotørerne mere. De kunde vanskeliggøre et gnidningsløst Samarbejde, kalde Ulykker ned over Landet, volde materiel Skade og mindske »Indtægter«, og — fremfor alt — hindre Danmarks Anerkendelse i det nye Europa. Det er blevet saa moderne at se hele Krigstiden i een ubrudt Sammenhæng, at tale stille om den første Tid og højt om Tiden efter 29. August. De første Sabotører kan tale med om, hvor mange og hvor stærke Kræfter, de havde mod sig.

Sabotagen kom ikke blot den danske Befolkning, men ogsaa Tyskerne aldeles uventet, og det tog Tid, før det gik op for Fjenden, at der midt i en besat Storby kan anrettes farligere Skade af usynlige Folk, end det er muligt for Partisaner i Skove eller Bjerge. Sandheden er — som det er sagt andet Steds —, at Danmark var det besatte Land, som stærkest og mest virkningsfuldt brugte Sabotagen som Vaaben. Sent kom Danmark med, men da det endelig skete, viste Landets Ungdom »det Overskud af Humør, Fantasi og Vovemod, som var nødvendigt til en Partisanekrig i et tætbeholdt Land, en Krigsførelse, der helt maatte improviseres, fordi den aldrig var prøvet før«.

Alle Kriminalhistoriens Tricks maatte tages i Brug, og havde Tyskerne ikke haft danske Hjælpere, havde de ikke fundet een Sabotør. Iøvrigt blev der næsten aldrig taget Sabotører, som var paa Arbejde, og kun faa Gange lykkedes det at spore nogen fra Gerningssted til Gemmested. Sabotørerne løb Faren for Anholdelse imellem Slagene og under Forberedelserne. Selv de uddannede Vagtposter, som beskyttede »Produktion og Varelagre«, var sjældent nogen virkelig Fare. Hvor de var bedst udrustet, tromlede man dem ned i regulær Lynkrig, der ikke gav commandoraidts noget efter, og ellers overrumplede man dem og forsynede sig af deres Forsyninger.

Da man mod Krigens Slutning gjorde Regnskabet op, viste det sig, at hver eneste — mærk vel: hver og een — Virksomhed, som de Allierede havde ønsket standset, var »paa Knæene«, helt eller delvis lammet.

Men det havde kostet dyrt. Tyskernes Modterror havde, ikke mindst i København og de to største Provinsbyer, anrettet betydelig Skade. Sprængstofekspertter, der taalte Sammenligning med Sabotørerne, raadede Tyskerne ikke over. De var krigsuddannede, d.v.s. vant til, at Skaden skulde være størst mulig. De danske Styrker trænedes op til at anrette en nøje afgrænset og forudberegnet Skade, og det regnedes for Fiasko, hvis Skaden blev større. Der var Folk, som kunde sprænge een Bygning ud af en Husrække, saa Nabohusenes Gavle stod uskadte, og saa der ikke var gaaet andet end Vinduesruder i Bygningen overfor.

Man fandt paa Sabotagen selv, uden Inspiration udefra, og man fandt ogsaa paa de første Metoder selv. Kun Spanienskæmperne havde noget Begreb om, hvordan det skulde gøres. Den første Holger Danske-Gruppe brugte noget saa primitivt som Pergamentpapir i tids-

indstillede Bomber. Det gennemætsedes. Papirtykkelsen var afgørende for, hvor længe det varede, før Bomben sprang. Men senere fik man jo finere Ting at arbejde med, da Nedkastningerne først kom i Gang. Det siger

Billede fra Fabrikken TOROTOR, hvor 80 bevæbnede Sabotører trængte ind efter at have nedkæmpet en Bunkers ved Indgangen. TOROTOR arbejdede for Tyskerne, men fabrikerede dog ikke, som man troede, V-Vaaben. Hele den midterste Del af Bygningen er som blæst bort og Fabrikken fuldstændig uanvendelig.

sig selv, at Københavnerne paa det Felt var afhængige af Samarbejdet med Provinsen. En vis Import fra Sverige fandt dog Sted og var af stor Betydning. Det hændte, at Sprængstof transporteredes fra Stockholm til Malmø i Sovevogn — en marcipanduftende Passenger! (De helt moderne Sprængstoffer, som man tilsidst fik, var fri for Dufteffekter!)

Man maatte i København oftest arbejde med Bomberne i private Lejligheder. Et Bombeværksted sprang i Luften paa Thielesvej i 1943. Katastrofen kostede flere Redningsfolk Livet, og den vakte megen Opsigt, selv om det ikke klart kom frem for Offentligheden, hvad der egentlig var foregaaet. Efterhaanden blev man paa Bombeværkstederne meget sagkyndige. Man kunde fremstille Bomber til ethvert Brug, med enhver Tændingstid. Mens Sabotørerne oprindelig arbejdede ubevæbnede, fik de efterhaanden Pistoler, og tilsidst rykkede de ud, saa svært bevæbnede, at de havde stærkere Ildkraft end almindeligt Infanteri.

Vaaben og Stoffer.

Men lad det ikke gaa i glemme, at de første Sabotører var 5-6 Mand om een gammel Pistol. Og at deres Begreber om Spængstoffer ofte var saa primitive, at de ansaa en Bombe for en Slags farlig Nytaarskineser. Senere blev de sagkyndige.

Det Stof, der har spillet den største Rolle under Sabotagen, var PE 2, kaldet Plastic. I Begyndelsen havde man mere gammeldags Stoffer, i den sidste Fase bedre Ting, men det meste blev gjort med PE. Vi fik det ned i Ladninger paa halvandet engelsk Pund eller i Patroner med 224 Gram — disse skøre engelske Vægttal! Det lod sig forme som Marcipan, og man kunde bruge det, som man havde Lyst, indtil der indeni det blev placeret noget Sprængstof, noget, der som en Forladning satte Eksplosionen i Gang. Man kunde, og det er sket mange Steder efter Krigen, tænde op med det i Kakkelovnen; man kunde fyre en Revolver af ind i det. Først naar Forladningsstoffet var æltet ind, og en Detonator, en »Blyant« kaldet efter sit Udseende, var stukket ind, var Sprængladningen farlig.

Blyanten var en lille Beholder af Metal, omsluttende en Glasampul med Syre. Naar Sprængblyanten skulde bruges, klemte man Metalbeholderen sammen, saa Ampullen knustes, og Syren flød ud inden i Beholderen. Den ætsede i Løbet af kortere eller længere Tid en Metaltraad over. Fænghætten antændtes, Detonatoren, eller Forladningen, om man vil, sprang, og det hele gik i Luften.

Man kunde ogsaa bruge Lunter. Nogle brændte een cm i Sekundet, andre indtil 3 km i samme korte Tidsrum. De første var beregnede »til at slippe væk paa«, de sidste forbandt man Bomber med, saa de eksploderede samtidigt.

Tidsblyanterne havde forskellig Farve efter Tændingstiden, og den kunde variere fra 10 Minutter til 24 Timer. Skete Sabotagen under direkte Aktion, hvor Sabotørerne kunde ses, brugte de Lunter. Da det blev moderne at belønne Sabotagevagter med Gulduhre — Gunnar Larsens Idé — gik man over til at gemme Bomberne i f. Eks. Værktøjsskuffer, som man saa sømmede til.

Der blev udfoldet rig Fantasi i Anvendelsen af Sprængstoffer. Man fandt paa at forenkle Jernbanesabotagen ved at bruge Taagesignaler, de saakaldte Knaldperler, i Steder for Blyanter. Man satte Snore op, der virkede som Trækudløser, og skabte Fælder for Biler eller Tog, eller man kastede Bomben som en Haandgranat og havde en Snor i den, som udløste, naar den strammedes. Under Skibssabotage og ved lignende særlige Lejligheder anvendtes »Skildpadder«, d. v. s. Bomber i Ebonithylstre med Magneter. De »klistrer« sig fast paa Metal efter de magnetiske Miners Princip.

Bomberne anvendtes i alle Størrelser. De mindste var de saakaldte »Dækbomber«, som man fik færdige fra England i den sidste Del af Krigens Tid. De var som Skosvæerteæsker. Lagde man dem paa Vejbanen, kunde de eksplodere under Bildæk. Lagde man dem foran Baghjulene paa parkerede Biler, var det saa godt som sikkert, at Bilen ikke kom ret langt, naar den blev startet. Før de dukkede op, anvendtes til Ødelæggelse af Bildæk nogle særlige »Søm«, d. s. v. tre forskellige Søm, som var svejset sammen, saa eet af dem altid ragede op i Luften, naar de kastedes henad Vejen. De blev brugt til Vejspærringer, til Sikring mod Forfølgelse og til direkte Ødelæggelser af tyske Bildæk.

Brandbomber var et Kapitel for sig. Oprindelig var de hjemmelavede, og Benzin var det vigtigste Middel. Senere fik man specielle Leverancer med Termit som Hovedbestanddel. Brandbomber eksisterede i alle Faconer og Størrelser, fra de saakaldte »Blomstervaser«, der brændte i 8 Sekunder og gnistrede som hele Tivolifyrværkeriet, til »Lommebomber«, som man tændte ved at presse en lille Metalskive, om ikke andet, saa en Toøre, ned i en Revne.

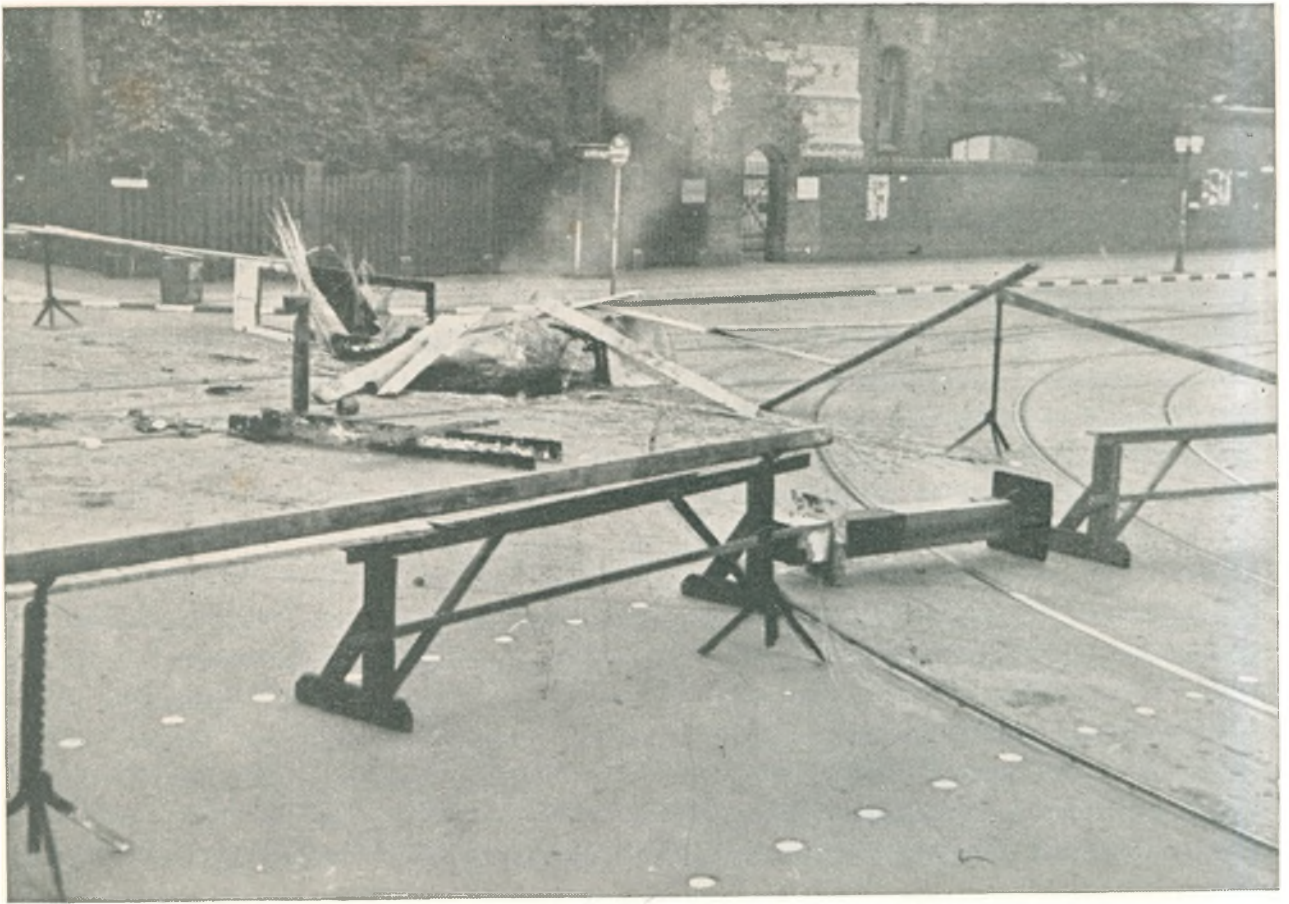
Uskadeligst, men efterhaanden nytteløse paa Grund af nævenyttiges Misbrug, var »Telefonbomberne«, der simpelthen bestod i en falsk Telefonalarm til en Virksomhed, som saa rømmedes i nogle Timer. Spildt Arbejdstid, mindre Produktion til Tyskerne. Engang fik man hele Dagmarhus rømmet, mens en fyldt Raadhusplads bivaanede Tyskernes Nervøsitet.

Bortset fra Nedkastningerne — som man selvsagt ikke kan se bort fra — førte to indenlandske Begivenheder til, at Sabotørerne for Alvor fik Vaaben: 29. August og 19. September. Men hvad der kunde være tilført Modstandsbevægelsen af Vaaben, hvis visse Generaler og Politifolk havde forstaaet deres Pligter bedre, er det bedst ikke at tale om. Det meste faldt jo i Tyskernes Hænder. Hvor meget bedre Sabotørerne kunde have kæmpet, hvis ledende Militære ikke havde sikret Størsteparten af Vaabnene fra Sverige til de militære Ventegrupper, bør man heller ikke tale om nu bagefter. Det gik jo endda. Men det kunde være bittert for de Folk, som var i Aktion, at tænke paa, hvad der laa gemt.

Mens de første Sabotører rykkede ud med gamle Tromlepistoler, som forresten kan være ganske effektive, og Pistoler helt ned til 6,35'ere, fik de senere Grupper Maskinpistoler, dels Husquarnas fra Sverige og nedkastede Stenguns, dels hjemmelavede Vaaben efter Stengunmønster. Man fik tilsidst ogsaa canadiske Karabiner med 15 Skud, og enkelte russiske Karabiner og Rifler, mærkelige at se til, fordi Løbet udvendigt og Skæftet var næsten ubehandlet (men det indvendige var Kram)! Bazookas, de amerikanske »Pansernæver«, som gennemskød Tanks, fik man til allersidst, men de kom ikke til at spille nogen Rolle. Haandgranater, især de populære amerikanske eller britiske »Ananas«, saaledes kaldet paa Grund af den tavlede, spraglede Overflade, anvendtes nu og da, og de var meget bedre end de danske og tyske, som skulde omgaas forsigtigt, og som man var nødt til at kaste, hvis man eengang havde »antændt« dem. »Ananas« kunde man putte i Lommen igen, hvis man ændrede Sind.

Efter Aktionen mod Riffelsyndikatet, den mest kendte Sabotage, fik enkelte Grupper svære Vaaben. En Kanon er dog kun anvendt een Gang under Sabotage. (»BOPA« knuste en Sabotagevagt bunker ved Indgangen til »Torotor« med Kanonskud — !)

Sabotørernes eneste Vaaben, naar det for Alvor gjaldt, var i den længste Tid Flugt. Først til allersidst blev man stærke nok til at kunne true sig Vej. Det skete i de sidste Maaneder, at Sabotører kørte gennem Københavns Gader med staalhjelmlædte Maskinpistolskytter staaende paa Vognens Trinbrædter. Men paa et vist Tidspunkt under enhver Aktion kom det vanskeligste: man maatte sprede sig, redde sig, hvo som kan — og derefter klare sig enkeltvis, indtil man atter samledes til et »Commando-Raid«.

Der stilles større Krav til Sabotører end til Soldater. Sabotører er kun sammen under Aktioner. Bagefter og i Ventetiden maa de klare sig selv. Dette at leve ensom og jaget er noget, som stiller Krav til Nerverne i en helt anden Grad end det at slaas. Selv Partisaner kan dele Farerne med hverandre. Sabotører i et lille Land lever, som ellers kun Spioner gør det.

Det hjalp lidt, da Tyskernes Nederlag var sikkert, og de havde saa meget andet at tænke paa. Inspireret af Militæret, der altid søgte at holde en vis Generalstab, dannede ogsaa de to store Sabotagegrupper »Hovedkvarterer«, indrettet til Forsvar og med skjult Udgang, saa man kunde afværge Overrumpling og derefter forsvinde. »Holger Danske« havde saaledes en Overgang Villaen Teglgaaardsvej 60 i København indrettet som et lille Fort med Murstensbarrikader og Standpladser, hvor Haandgranater, Rifler og Maskinpistoler altid laa parat. Man kunde komme bort gennem en Tunnel ind i Nabohaven, og den kunde sprænges af sidste Mand. I November 1944, da meget tydede paa, at Tyskerne havde arbejdet sig ind paa Organisationen — efter at »Flamme« og »Citronen« var omkommet — flyttede man. Tyskerne fandt det rømmede Hus, og Brøndumbanden sprængte det.

De første Sabotører.

Der var Sabotører i Danmark, før Tyskerne kom: Richard Jensen og hans Kommunist, sorterende under Wollweber og Kominform, som det endnu hed dengang. De forøvede, i Fortsættelse af Attentater under den spanske Borgerkrig, Sabotage mod tyske Skibe eller Skibe til Tyskland. De blev fanget ved Samarbejde mellem dansk og tysk Politi — ikke noget glørværdigt Kapitel for det danske! — og i 1941 idømt langvarige Fængselsstraffe. Modstandsbevægelsen befriede dem fra Vridsløse, alle, undtagen en estnisk Agent, som efter Krigen sendtes til Sovjet, og der blev efter Befrielsen ikke gjort mere ved Sagen. Denne første kommunistiske Sabotage blev fordømt af Partiet. Den om man saa maa sige hjemmekommunistiske Sabotage begyndte først, efter at den tysk-russiske Krig var brudt ud. Men den var forberedt forinden.

Den Kreds, som kaldte sig »Vædderen« — omtalt under Afsnittet om den illegale Presse — foretog de første danske Sabotager, Smaatterier efter Nutidens Begreber, men dog en Begyndelse. De var saa vidt, at de havde boret Huller i en Viadukt ved Vigerslevvej for at sprænge den. Sprængstoffer skulde røves fra Wright, Thomsen & Kier, men det forsvandt for dem, saa det blev ikke til mere. Senere kom Folkene fra »Vædderen« i Samarbejde med KUere, som forberedte Sabotage. Det blev dog først virkelig Alvor i 1942-43, da de samme Folk dukkede op i »Hjemmefronten«. Nogle af dem havnede senere i »Korps Ågesen« under Valdemar af Rosenborg (det militære Korps, som hjalp med til Aktionen mod Riffelsyndikatet, og som i Befrielsens Øjeblik besatte Frihavnen og sloges med Krydsere »Nürnberg«).

Den virkelige, effektive Sabotage fik de tidligere kommunistiske Spanienskæmpere Æren af at iværksætte i 1941. De organiserede Gruppen »KOPA«, hvilket er udlagt »Kommunistiske Partisaner«. Den blev senere udvidet med Folk fra andre Partier til »BOPA«, borgerlige Partisaner. Iværksætterne var to førende Kommuniste, Thorkild Holst og Børge

Houmann, efter Befrielsen begge paa »Land og Folk«. Inspireret af dette Arbejde og med en »BOPA-mand« »Spræng-Schmidt« som Instruktør organiserede KUere og Folk fra Dansk Samling den modsvarende Gruppe

2 Billeder fra Folkestrejken. Øverst en af de mindre Barrikader i Istedgade. Da en Politivogn skulde passere Stedet, holdt den stille, mens en af Betjentene flyttede en Lægte. Vognen kørte igennem, men ventede paa Betjenten, til han havde lagt Lægten paa Plads igen. Nederst et Billede fra Raadhuspladsen, hvor Folk er paa Flugt for Schalburgkugler.

»Holger Danske«. Det er iøvrigt kun i Efterkrigstidens Værker om Besættelsestiden, der skelnes saa skarpt mellem de to Sabotageorganisationers politiske Kulører. I Krigstid bestemte rent praktiske Hensyn, hvorledes Grupperne skulde anvendes, og det skete, at et helt Sjak Sabotører skiftede Organisation, uden mindste Hensyn til Kuløren. Der var konservative i »BOPA« og Kommuniste i »Holger Danske«.

Senere fik de to store Organisationer Konkurrenter, først og fremmest den tidligere omtalte »Flyvende Kolonne« fra »Den sjællandske Organisation«, som samarbejdede med Modtageholdene udover Sjælland og med DSP. En Del Militærgrupper blev ogsaa sat ind til Løsning af særlige Sabotageopgaver. Til Gengæld uddannedes Sabotørerne i sidste Krigsfase militært. De skulde have været Stødtropper, der dels skulde danne Brohovedet, naar Brigaden fra Sverige skulde landsættes, og dels skulde storme tyske Kaserne etc. Det hele blandedes saaledes en hel Del mere end den, som vil rede Traadene ud for Historiens Skyld, egentlig er begejstret for.

Hertil kommer, at en Del Bladgrupper, først og fremmest »Hjemmefronten« og »1944« (under »Knud«, Ib Mogens Bech Christensen) i »Fritiden« forøvede Sabotage. 44-Folkene specialiserede sig iøvrigt i de store Tyverier af Dokumenter fra Tyskerne, saare nyttige for Opgøret efter Krigen og for Indkredsningen af Stikkere. Gruppen deltog desuden i det dristige, men haabløse Angreb paa »Schalburglogen«. (Det fremstilledes, for at forvirre Tyskerne, bagefter som et indre dansk-nazistisk Opgør, og det var karakteristisk for Tilstandene paa det Tidspunkt, at Nazisterne hverken vidste ud eller ind).

Ogsaa Gruppen »Studenternes Efterretningstjeneste« rummede aktive Sabotører.

At arbejde som Sabotør i København var en broget Beskæftigelse. Man kom ud for alle Slags Oplevelser, lige fra regulære militære Aktioner og til halvt humoristiske Job, som f. Eks. »Erobring« af fyldte Biografteatre, hvor man opførte illegale Propagandafilm til Publikums Fryd.

Der har aldrig været særlig mange Sabotører. »Holger Danske« talte, da Krigen sluttede, ganske vist 475 Mand, men det skyldtes udelukkende Omdannelsen til Militærgruppe. BOPA var af samme Grund oppe paa 175. Men saa mange var der ikke, da man saboterede for Alvor. Det er sagt andet Steds og aldrig tilbagevist, at naar man fra København rekrutterede ca. 100 Sabotører til de største Aktioner, havde man samlet alle Mand! Der var Tider, da 6 Mand var nok til at sætte hele Landet paa den anden Ende.

Tyskernes Aktioner uden Indvirkning.

Oprindelig arbejdede hver lille Sabotagegruppe efter egne Idéer, tog lokale Chancer. Senere, især efter Frihedsraadets Stiftelse, kom der mere Orden i Tingene, men det var paa intet Tidspunkt saadan, at samtlige Sabotager var beordret fra eet centralt Sted. Da Frihedsraadet i Begyndelsen af 1944 afblæste Sabotagen, fordi man skulde træffe Invasionsforberedelser, tog det nogle Dage, før Parolen naaede rundt, og enkelte Grupper maatte næsten trues. Aaret efter, da Fabrikssabotagen skulde stilnes, fordi man kunde se, at Fabrikerne ikke mere kunde gavne Tyskerne, lykkedes det derimod særdeles hurtigt, fordi det militære Net nu var færdigbygget og Grupperne passet ind i det.

De enkelte Sabotagegrupper kendte sjældent andre Grupper, men havde Kontakt opefter, undertiden gennem en enkelt Mand, saa man var uheldigt stillet, hvis han forsvandt. Det hændte, at man røvede Vaaben eller »Stof« fra en anden Gruppe i den Tro, at det var tyske Lagre eller gemte militære.

Det hændte ogsaa, at man vidste, hvem man tog det fra, men tog det alligevel, fordi man mente at have bedre Brug for det! I en Periode var det saaledes forbudt at give kommunistiske Grupper britiske Forsyninger. Saa tog de selv. BOPA var i denne Periode i bitter Nød og forsynede sig med Trotyl fra indenlandske Lagre, skønt det ansaas for »gammeldags«. Bedre gik det, da man fandt paa at importere tyske Sprængstoffer paa falske Papirer. De var udmærkede. . . .

Den tyske Taktik: at møde »Terror med Modterror« havde kun propagandamæssig Betydning. Det lykkedes at forvirre en Del af Befolkningen — jo fjernere fra Begivenheden, jo bedre, for de nærmestboende kunde godt se Forskel. Derimod havde Tyskernes Aktioner ikke fjerneste Indflydelse paa Modstandsbevægelsen. Saalænge man arbejdede selvstændigt, avlede Terroren kun Had og Raseri, og da man arbejdede efter allierede Ordre eller Paroler, havde det selvsagt ikke mindste Indflydelse, om Tyskerne gjorde det ene eller det andet. Der var overhovedet intet andet end Ordren, som fik Indflydelse. Mange vil huske, at den store Aktion mod »Globus« i Glostrup fandt Sted paa Invasionsdagen, og at Aktionen mod Riffelsyndikatet løb af Stabelen paa Aarsdagen for den tysk-russiske Krigs Udbrud. Paa Valget af disse Datoer havde de verdenshistoriske Begivenheder ingen Indflydelse! Mange af Ordrene til Sabotage var en direkte Følge af tyske Ordre til Fabrikkerne — fra et særligt Udvalg i Udenrigsministeriet videregivet af Gunnar Seidenfaden via Herman Dedichen til Frihedsraadet

Nogle af de vigtigste Sabotager.

Nogle af de vigtigste Sabotagehandlinger i Storkøbenhavn i Krigens Løb var følgende:

I Maj 1940 blev der forsøgt Sabotage mod en tysk Flyvebaad ved Kastrup. Den mislykkedes. I Juni 1940 anbragtes en Bombe nær et Skib paa Islands Brygge. Den sprang ikke. I December samme Aar anstiftedes Brand i Industrisyndikatet. Den blev hurtigt slukket. Ialt var Tallet for hele Landet 10.

Der var bortset fra et Par mindre Ildpaasættelser i tyske Skibe og Jernbanevogne, ingen vigtige Sabotagehandlinger i København i hele Aaret 1941. Det samlede Tal for hele Landet var 19.

Men saa tog man fat for Alvor, først og fremmest inspireret af Aktionen mod Kommunerne og af Churchillklubbens Eksempel, som smittede især de unge. Buhls berygtede Anti-Sabotagetale daterer sig 2. September 1942, paa Dato et Aar før Alsing-Andersens lige saa berygtede Cirkulære mod »Kommunister og Chauvinister«. Det blev nødvendigt for dansk Politi at arbejde med Stikkere, som fik op til 5000 Kr. (Disse Stikkere er ikke straffet, medmindre de ogsaa havde arbejdet for Tyskerne.) Aarets Tal for Sabotager var 122. En Del af disse Sabotager var Ildpaasættelser, især paa Tømmerlagre. Den første store Sabotage i København skete 5. August 1942 i Cannings Automobilværksted i Griffenfeldsgade. Man brugte Olie. 6. November samme Aar skruede man Skinner løs paa Kystbanen. Ved Nytaarstid ødelagde BOPA Frederiksberg Metalvarefabrik, Dansk Aluminiumsindustri og gjorde et hæderligt Forsøg hos F. L. Smidth. Man forøvede et større Sprængstofftyveri i Faxe Kalkbrud, og i Begyndelsen af 1943 brød man ind i Kasernen i Holbæk og stjal Vaaben.

I 1943, som for hele Landet bragte 969 Sabotager, forøvede »Holger Danske« sin første Sabotage, et Forsøg paa at ødelægge »Standard Electric«. En Vagtmand reddede sig et Guldur ved at rive en Lunte løs. Gruppen trænede saa med Jernbanesabotage ved Taastrup,

Aktioner mod en kemisk Fabrik ved Navn »Simi« og mod Aage Petersens Maskinfabrik paa Finsensvej. Saa fulgte en stor Sprængning paa »Nordropa« og et Vaabenrøveri i Jægersprislejren. »Holger Danske« klarede ogsaa en Sprængning i Dagmarhus' Telefoncentral og et stort i »Citroënfabrikkerne«.

Og saa kom den Sabotage, der blev den næsten mest omtalte: Ødelæggelsen af Forum, paa een Gang en Ødelæggelse af tyske Indkvarteringsmuligheder og af politiske Fredsbestræbelser. »Forum« førte mere end nogen anden Handling direkte til 29. August. »Holger Danske«, der endnu kun var en lille Gruppe, sprængte, som Børn ved, »Forum« med 28 kg Trotyl, anbragt og indbaaret i en Ølkasse. Lederen, Tom Søndergaard, fik en Mur over sig, slap levende fra det og væk, men kom sig aldrig rigtigt. Han døde efter Krigen af Kræft, rimeligvis foraarsaget af Kvæstelserne. Staten stred i aarevis mandeligt for at undgaa at anerkende Dødsfaldet som en Følge af Krigsskade.

Forum-Sprængningen var teknisk set vellykket. Alt Murværket blæste ud, saa kun Staal-skelettet blev tilbage, og der ødelagdes intet udenom, end ikke Radiohusets store Glasruder paa den anden Side Kørebanen. Aktionen førte til vild Jagt paa Forumsabotørerne, og hele Gruppen blev revet op, saa kun een Mand var tilbage i Danmark til at sætte Arbejdet i Gang paany. Det blev Jens Lillelunds største og vigtigste Opgave under Krigen at være Forbindelsesleddet mellem den første »Holger Danske«-Gruppe og den næste, den, som voksede.

Selve den 29. August sprængte BOPA »Staalhærderiet« for at vise, at der endnu var Modstand i Danmark. Og derefter intensiveredes Sabotagen, med den før omtalte Pause i Begyndelsen af 1944, da man troede, Invasionen var paa Trapperne. 1944 bragte Sabotagetallet op paa 867, og i de første Maaneder af 1945 var det 687. Der var færre Sabotager i Storkøbenhavn end i Provinsen, til Gengæld var de enkelte Aktionen større. Den samlede Skade for hele Landet er vurderet til 280 Millioner Kr., fordelt med 5-6 paa Skibe, 8 paa Færger, 65 paa Bygninger og 201 paa Løsøre. Tallet for Jernbanesabotagens Ødelæggelser er 10 Millioner.

For at faa et Overblik over Sabotagegruppernes Aktionen maa man desuden huske, at ca. 350 Stikkere blev likvideret. Deraf 200 af »Holger Danske«!

Aktionerne kostede »Holger Danske« 60 dræbte, BOPA 38.

I Perioden efter 29. August udførte BOPA bl. a. Aktionen mod Reparationsværkstederne paa Kløvermarksvej, Globus, Industrisyndikatet, Nordwerk, Torotor, B & W (som desuden saboteredes af »Holger Danske« og af den saakaldte Kadetgruppe) og Langebro (for at spærre Havnen). Gruppen medvirkede i den fantastiske Transport af Bugserbaade til Sverige.

»Holger Danske« gennemførte i samme Tidsrum bl. a. Aktionen mod Always Radio, Nordwerk i Ryesgade, American Radio Co., Industrisyndikatets Filial i Hellerup, Bohnstedt-Petersens Flyvemaskinefabrik i Frihavnen og det berømte Nummer med Storebæltfærgeren, der blev sejlet til Sverige. Blandt Stikkerlikvideringerne indtager Aktionen mod Værløse Flyveplads en særlig Plads. Her henrettede man paa Stedet fangne Sommerfolk.

Rejsehold fra »Holger Danske« deltog i Aktionen mod Varde Staalværk, Frichs Fabriker, Schalburgkorpsets Hovedkvarter i Aarhus etc. og forøvede desuden en Del jydsk Jernbanesabotage. Der var bl. a. »Holger Danske«-Folk med i Aktionen mod et tysk Godstog ved Herning. Tyskerne mistede 8 Mand og havde 109 saarede. 40 Vogne med Flyvemaskinmotorer og Biler afsporedes.

Det giver et Indtryk af Arbejdets Farlighed, naar det oplyses, at af de 475 Mand i HD ved Befrielsen havde ingen været med i den oprindelige Gruppe, og kun 2 var fra den rekonstruerede »Holger Danske«s 6 Grupper. BOPA klarede sig noget bedre, takket være en

strengere Inddeling og en skarpere Sondering mellem de enkelte Grupper, men af de første 50 var kun een tilbage ved Kapitulationen! Der hviler 29 »Holger Danske«-Sabotører i Ryvangen. Af den første 6-Mands-Bopagruppe var tre i Fangenskab, 1 saaret og 1 dræbt, da Kapitulationen kom.

Blandt den siaste Krigstids største Sabotager var Angrebet paa Hærens Arsenal paa Amager Boulevard. Sabotører trængte ind, iført Hipouniformer, og et Værksted for Tankdele ødelagdes. En halv Snes Tyskere eller Danskere i tysk Tjeneste dræbtes ved Eksplosionen og en Snes saaredes. De nærmere Enkeltheder fra denne Aktion kendes ikke.

En af de allersidste større Aktioner i København var Ødelæggelsen af Statsbanernes elektriske Kran paa Københavns Hovedbanegaard.

De store Aktioner.

En nærmere Omtale af nogle af de her nævnte større Aktioner vil give et Indtryk af, hvad det drejede sig om. Det understreges, at det kun er enkelte større Aktioner, som omtales, og at der under mange, som nu er gaaet i Glemmebogen, er ydet lige saa store Bedrifter. Ikke mindst de mislykkede Aktioner, som aldrig er blevet registreret, udsatte Sabotørerne for Fare! Men hvem tæller vel paa Sejrens Dag de tabte Slag?

En helt sagnomspunden Bedrift udførte BOPA i Efteraaret 1943, ved højlys Dag. En Del af Sagnet er kun Sagn, men der er Bedrift nok i Virkeligheden. Seks Sabotører, der dækkedes af tre Mand, krøb i en Frokostpause over Plankeværket, som skilte nogle Kolonihaver fra Flyvertroppernes beslaglagte Reparationsværksted paa Kløvermarksvej paa Amager. De klippede sig gennem Pigtraad og sneg sig i Dækning af Skure frem til den første Hangar, hvor Arbejderne blev holdt op. To Mand blev her. De fire andre tog næste Hangar, holdt Arbejderne op. To blev, de to sidste tog sig af næste Hangar, hvor Arbejderne o. s. v. Derefter var Situationen den, at tre Sabotører holdt ca. 100 Arbejdere op, mens tre andre lagde Sprængstof ud. Hangar III blev først gjort klar til Sprængning og rømmet, saa fulgte II og saa I. Sabotørerne fulgtes med Arbejderne, der tilsidst fik Besked paa at løbe i Dækning. Paa Arbejdernes Cykler forsvandt Sabotørerne i det Øjeblik, Eksplosionerne begyndte. De tre Hangarer gik op i Flammer. Det hed sig, at Sabotørerne havde hejst Danebrog, som vajede over Baalet. Det var en Myte, men Baalet var rigtigt nok.

I Januar 1944 stak »Holger Danske« til Søs i Københavns Havn med Kurs mod Burmeister & Wain, der blev stærkt bevogtet. Sabotørerne gik Klokken 6 Morgen ind med Morgenholdet, tvang Arbejderne i Tilflugtsrum og lagde Sprængladninger ud. Værftets Nervocentrum, det saakaldte Blokværksted, sprængtes sammen med en Tegnestue, en Montagehal og nogle Kontorer. Faa Dage efter sprang 6 Bomber i Strandgadeværftet. Tyskerne svarede med den første egentlige Schalburgtage: Eksplosionen i Studenterforeningen 16. Januar 1944. Siden fulgte Schalburgtagen — et af den illegale Nyhedstjeneste konstrueret Ord — Slag i Slag, men hvad nyttede det Tyskerne at ødelægge Roklubber, naar Sabotørerne ødelagde Værksteder?

Den 29. Januar trængte BOPA ind i Nordwerk og ødelagde et Kraftanlæg. En Sabotagevagt blev skudt, da han vilde slaa Alarm, en anden dræbtes under en Mur.

Efter den beordrede Sabotagepause gik det haardt til i Forsommeren. BOPA holdt med 30 Mand 100 Arbejdere og Sabotagevagter op paa »Carltorp« ved Roskildevej og ødelagde en stor Del af Maskinfabriken. En Arbejder dræbtes af en vildfarende Bjælke. Begivenheden fik senere Følger under Aktionen mod Globus længere ude ad Roskildevejen.

Denne Aktion, den hidtil største og en af de største i det besatte Europa overhovedet, fandt Sted 6. Juni, der tilfældigvis ogsaa var Invasionsdagen. Den var grundigt forberedt af BOPA og lededes af Børge Thing.

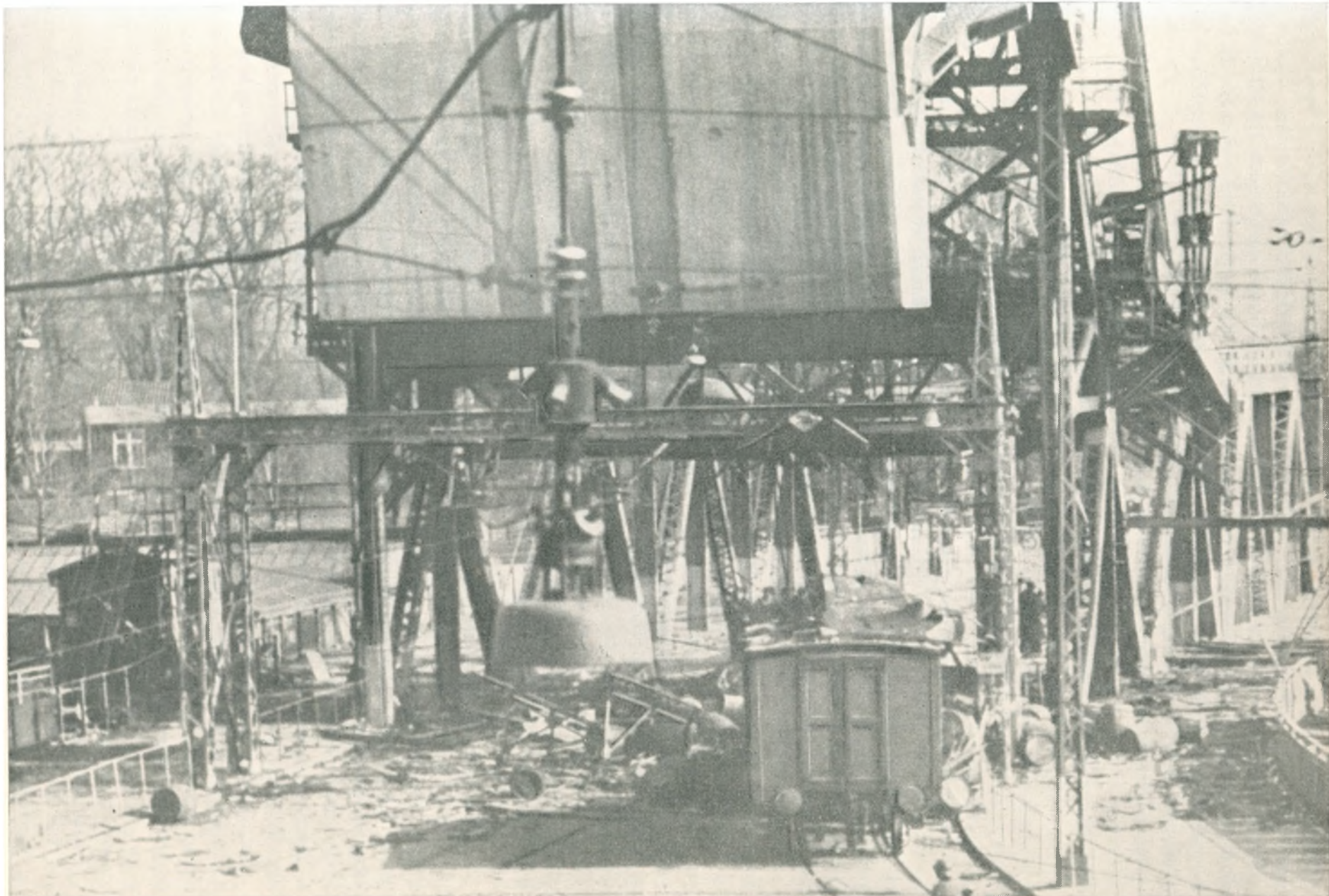
Forberedelser var nødvendige. Globus fabrikerede Flyvemaskindele og vogtedes af 15 Maskinpistolskytter (Sommerfolk) i fire Skydetaarne med Maskingeværer. Der var stærkt Hegn om hele Arealet. 450 Meter borte laa den gamle københavnske Befæstningslinie, der var besat af Tyskerne, og faa Hundrede Meter sydligere var Avedørelejren med tyske Tropper. Man maatte, for at angribe Globus, gennemføre Aktionen med Tyskerne mellem sig og København, d. v. s. tværs over Retrætelinien. At snige sig ind var ugørligt. Fabriken maatte stormes. Man udarbejdede Planerne med suveræn Foragt for de tyske Tropper. Man gik ret og slet ud fra, at de ikke vilde blande sig i Kampen! For en Sikkerheds Skyld skulde Dækningsgrupper dog holde Tyskerne paa Afstand og minere de Veje, som førte frem til Fabriksterrænet. 48 Mand blev udpeget til at foretage den direkte Storm. Den skulde gennemføres hurtigt og aldeles hensynsløst. De 48 deltes op i Seksmandsgrupper. Hver Mand havde to Pistoler og fire Haandgranater, hver Gruppe to Maskinpistoler. Til Dækning af Vejkryds afsaa man Rekylgeværgrupper og Minører. Sabotørerne rejste til Glostrup i spredt Fægtning, adskillige med Toget, og samledes paa udpegede Steder. Klokkeren 18, altsaa mens Solen endnu stod højt paa Himlen, havde Søbotørerne besat alle Omegnens Villaer og sendt Beboerne i Kældrene længere borte. Det halve Glostrup var klar over, hvad der foregik. Bl. a. beslaglagde Sabotørerne paa Gaden syv Biler til Tilbagetoget. De havde kun taget 2 med fra København, fordi de var klar over, at Vognene maatte efterlades, naar Retræten var gennemført. De Veje, som skulde spærres, blev spærret ganske aabenlyst af bevæbnede Mænd. En Villa i Nærheden var Hovedkvarteret, og Gruppelederne kendte i Forvejen Telefonnummeret. Efter en hel Times grundig Forberedelse gik det løs. De eneste, som intet anede, var Sabotagevagterne.

Signalet til Storm skulde have været en Haandgranat Klokkeren 19. Af en eller anden Grund blev den ikke kastet. Der opstod lidt Uro, en Sabotagevagt anede Uraad og pegede mod et Buskads med sin Maskinpistol, samtidig med, at han raabte. Han dræbtes af en Maskinpistolsalve, og i samme Nu stormede Sabotørerne, mens Maskinpistolskytter bag dem lavede Trommeild. Man klippede og sprængte sig Vej, akkurat som Montgommerys Tropper i den samme Time klippede og sprængte sig frem fra Invasionskysten. I Løbet 8 Minutter var alle Sabotørerne inde paa Terrænet. Vagtmændene havde forskanset sig i een Vagtbygning. Det hastede at faa den uskadelliggjort — blev der slaaet Alarm, kunde tysk Forstærkning være fremme i Løbet af 10 Minutter. I et Helvede af Maskinpistolbyger og Haandgranatekspllosioner gik Vagtfolkenes Nerver i Trevler. De viftede med hvidt Lommetørklæde og overgav sig. Da de kom ud og blev stillet mod Muren, manglede een Mand. I næste Sekund saa man ham løbe for at naa et frelsende Hjørne og slaa Alarm. Fire Magasiner fra Maskinpistoler tømtes mod ham. Han rullede død om. De andre blev jamrende af Angst ført bort.

18 Minutter efter Kampens Begyndelse kom Bilerne med Sprængstof, noget forsinket, fordi en taabelig Lastbilchauffør havde prøvet at trænge gennem Spærringen, saa han fik sine Dæk punkteret. Det havde sinket at slæbe Bilen af Vejen.

Hver af Globusbygningerne fik 75 kg Sprængstof. Saa trak man sig tilbage og mødtes ved den Dækningsgruppe, som var nærmest København. Og saa kørte man, mens Glostrups Beboere raabte Hurra. D. v. s. en af Bilerne, tilhørende Læge Hagens, kørte ikke. Den havde faaet Kugler

Fra Sabotagen mod Langebro. 41 Skibe, hovedsageligt danske, der var beslaglagt af Tyskerne, blev indespærret i Sydhavnen.

i Benzintanken. Man maatte flytte over til en beslaglagt Statsbanerutebil. Hagens kørte den. Da han startede, sprang »Globus« i Luften for aldrig at blive Fabrik mere.

Men Carltorps hævnlystne Sabotagevagter hørte Eksplosionen og spærrede Roskildevejen af. De andre Biler var igennem. Statsbanerutebilen fik Salver fra Maskinpistoler, da den jog igennem, med alle Mand liggende paa Gulvet. Hagens dræbtes. En anden førte Bilen ind til København. Han havde 7 Dum-Dum-Kugler i Hovedet.

Den allierede Overkommando sendte, trods Invasionstravlheden, Lykønskningstelegram. Tyskerne arresterede en Del københavnske Læger og skærpede Forbudet mod Bilkørsel, alt til ingen Nytte. Tværtimod blev det værre endnu.

Den interessante Skumsprøjte.

Den 22. Juni skete Angrebet paa »Riffelsyndikatet«, ligeledes velforberedt. BOPA var her i Samarbejde med »Korps Ågesen«, hvis Chef, Grev Valdemar af Rosenborg, var knyttet til Riffelsyndikatet. Der var godt med »Ågesen«-Folk mellem Vagterne. Vagten var iøvrigt skærpet, fordi »Holger Danske« nogle Dage før havde blæst Bohnstedt Petersens Fabrik inde paa Frihavnsterrænet i Luften. Taktiken fra Globus kunde ikke anvendes her. 60-70 skarpt væbnede, veltrænede Folk gik Vagt bag elektriske Hegn.

Sabotørerne havde halvanden Time. Kl. 18 var Tyskerne borte fra Fabriken. Kl. 20 kom Natholdet. Var man væk inden 19,30, var der en Chance. 120 arbejdsklædte Sabotører gik til Aktion, besatte Toldvagten og lod 2 Vagtfolk fra Fabriken, to »Ågesen-Folk« banke paa Porten. De havde »glemt noget«. Da de blev lukket ind, holdt de to Vagter op, og en tredje »Ågesen-Mand« indenfor Gitteret uskadelliggjorde en Vagt, som stod, saa han kunde se, hvad der skete. Sabotørerne slap ind, uskadelliggjorde alle de ydre Vagter uden Støj og lukkede Biler ind. Saa stort var Menneskemylderet paa Riffelsyndikatet, at man kunde arbejde længe uden at blive opdaget. Sabotørerne vandrede rundt i Hallerne, og andre læsede Vaaben paa Biler det bedste, de havde lært. Man tog 60 Maskinpistoler, to 20 mm Maskinkanoner, 30-40 Rekylgeværer, ca. 2000 Granater plus Dynger af Maskinpistolammunition.

Før nogen havde opdaget, hvad der var los, laa der 400 kg Sprængstof i Hallerne, serieforbundne Bomber. Enkelte nysgerrige Arbejdere fik en Pistol i Siden og blev diskret fulgt afsides. Mange arbejdede videre, lige til Sabotørerne satte Luftværnssirenerne i Gang — og kørte med de svingende Læs! Bilerne var udenfor Frihavnsgitteret med alle Mand, da Eksplosionerne skete. Riffelsyndikatet brændte. Brandvæsenet gjorde, hvad det for Skams Skyld maatte gøre, og ikke et Sprøjt mere. Fabriken kom ikke i Gang igen under Krigen — intet under, at Københavnerne raabte Hurra fra S-Togene, saa Tyskerne i Raseri skød efter Togene.

Grev Valdemar blev arresteret, sigtet for at have sløset med Vagttjenesten, som han indtil 14 Dage forinden havde været Chef for! Han blev løsladt igen af Mangel paa Bevis. I Raseri henrettede Tyskerne 8 jydsk Sabotører, Aarsgruppen, sprængte Borgernes Hus og prøvede at sprænge Studentergaarden. Men rundt om i København svulmede Vaabende-poter. Da man læsede en Maskinkanon af paa aaben Gade, talte de forbipasserende interesseret om denne moderne Skumsprøjte!

To Dage senere røvede Sabotørerne 2100 kg Trotyl fra en Transport til Arsenalet i Avedøre. Det førte til Forbud mod Lastbiltrafik om Aftenen. Samme Aften sprang Ambi og og Nordwerk i Ryesgade i Luften, og tyske SS-Folk og Soldater havde Tab i Ildkampe.

Tyskernes Svar var Schalburgtagen mod Tivoli og Porcelænsfabriken og alle de Forordninger, som førte til Folkestrejken og een Gang for alle vendte al den Stemning, som overhovedet talte, imod Tyskerne.

I Løbet af det Efteraar var der i Danmark gennemsnitligt tre Sabotager i Døgnet, Jernbanesabotagen fraregnet. I Samarbejde med Statsbanerne — dog ikke Generaldirektør Knutzen! — og med Svitzer gennemførtes Fjernelsen af Færgen »Storebælt« og hele Bugserbaadsflaaden, et djærvt Nummer, som var med at sinke de tyske Transporter fra Norge til Fronten og afskære tyske Flugtveje.

Et Nummer, endnu vildere end det med det røvede Sprængstof, gennemførtes paa Hærens Vaabenarsenal den 17. November 1944. 1000 Maskinpistoler og 5 Lastbiler blev røvet. Sabotørerne kom ind, forklædt som Murere paa to Biler. De kørte ud med 7. To Østrigere, som stod Vagt ved Porten, muliggjorde Køpenickiaden. Arbejderne blev tvunget til at læsse Vognene, og Tyskerne inde paa Arsenalet opdagede intet. Da Bilerne kørte over Langebro, gik Broklappen op, og den gik først ned igen 10 Minutter efter, da Vognene var over alle Bjerge. Der havde været Sabotører paa Besøg i Brohuset!

For at sikre Radiolytterne Julefred, sprængte Sabotørerne to tyske Støjsendere. Og 2. Januar gennemførte BOPA en allieret Ordre om at faa Torotorfabriken paa Knæene. Man frygtede, den lavede V-Vaaben i det gamle Sct. Andreas Kollegium. Een Gang var en Akion mislykkedes. Man vilde igennem Porten med Kulisser fra Frederiksberg Teater til et Malerværksted i samme Bygning, men Portneren slog Alarm. Denegang gik 32 Mand under Sabotøren KK ind som Arbejdere paa Morgenholdet. De færdedes rundt paa Fabriken, indtil en uskadeligt udseende Lastbil kørte ind med 350 kg Sprængstof. Saa tog de fat! Der var tysk Bevogtning. Vagtposterne skød godt, men forstod ikke Dansk. En af dem anede Uraad, da en Sabotør advarede Portnerens Familie. Han sigtede paa ham, men Sabotøren saa bebrejdende paa ham og sagde: Mensch doch! Was ist denn los? Tyskeren stak flov sit Væрге i Balgen. Først, da Sabotørerne slog Alarm, opdagede Tyskerne, at der var ubudne Gæster. I Panik stormede de ud. En Mand løb i Dækning i Fabrikens egen Kælder og stod ikke til at redde. Desværre kostede Aktionen endnu et Menneskeliv. En Dækningsgruppe stoppede en Ambulance, men Chaufføren misforstod og gav Vognen Gas. Han blev dræbt. Som Hævn sprængte Tyskerne Tuborg.

For at afværge Tyskernes Forsøg paa at beslaglægge 16 Skibe i Københavns Sydhavn, sprængte BOPA Langebro. Det var en besværlig Affære. Først prøvede man at lade en sprængstoffyldt Lastbil standse lige under Maskinhuset. Høflige Tyskere fra Vagtmandskabet skubbede Bilen i Gang for Chaufføren! At storme Broen lod sig ikke gøre. De 15 Tyskere, som holdt Vagt, var ikke noget at snakke om, men hele HIPO var faa Meter borte, henne i Politigaardens Betonfæstning. Saa angreb man fra Amagersiden. Bevæbnede Sabotører tvang paa Islands Brygge Statsbanefolk til at rangere en murstensfyldt, sprængstoffladet Jernbanevogn ind som sidste Vogn i et Godstog. I det samme ødelagde »Holger Danske« en Fabrik ude paa Islands Brygge, og HIPO susede forbi. Man maatte vente. Men en Time senere fattede Toget over Langebro. Der var Sabotører i Jernbaneuniformerne. Da den sidste Vogn holdt under Maskinhuset, stoppede Lokomotivet ovre paa Kalvebod Brygge. En »Jernbanemand« hoppede ud af sidste Vogns Bremsekupe, hvor han havde tændt Luntten, og løb op til Lokomotivet. Ovre fra Kalvebod Bastion skød Sabotører mod Broen for at faa Vagtposter og Trafikanter væk! De skød med Vilje for højt. En Højtalerbil beordrede Folk i Dækning! Tyskerne smed sig rundt om, Folk løb bort. Der laa Tyskere i Dækning under den sprængstoffyldte Jernbanevogn!

Og saa gik Vognen til Himmels som Elias' Ildvogn, og Broens Maskinhus var ødelagt.

Broklappen kunde ikke løftes, Skibene kunde ikke komme ud. Danske Eksperter fastslog, at Reparationen vilde tage lang Tid. Det havde Havnedirektøren bedt dem om Men tyske Eksperter traadte hjælpende til. Da man kunde se, at Broen kunde repareres, lagde BOPA endnu en Spærring. Udenfor Knippelsbro sænkede man et tysk Skibsvrag, som man først lod drive paa tværs af Sejlløbet. For en Sikkerheds Skyld sænkedes paa den anden Side Havnen en mindre Damper. Tyskerne søgte at hæve Skibene igen ved at skyde fra Knippelsbro

Man kunde sno sig ind til Knippelsbro, men større Skibe var spærret inde, og det var Meningen. Førsteklasses Arbejde.

Sabotørerne.

Og hvem var saa Sabotørerne?

Folk fra alle Samfundslag, purunge de fleste, helt ned til Skoledrengealderen. Nogle af dem havde visse Erfaringer fra Militær eller Politi, andre dumpede hovedkuls ind i det hele.

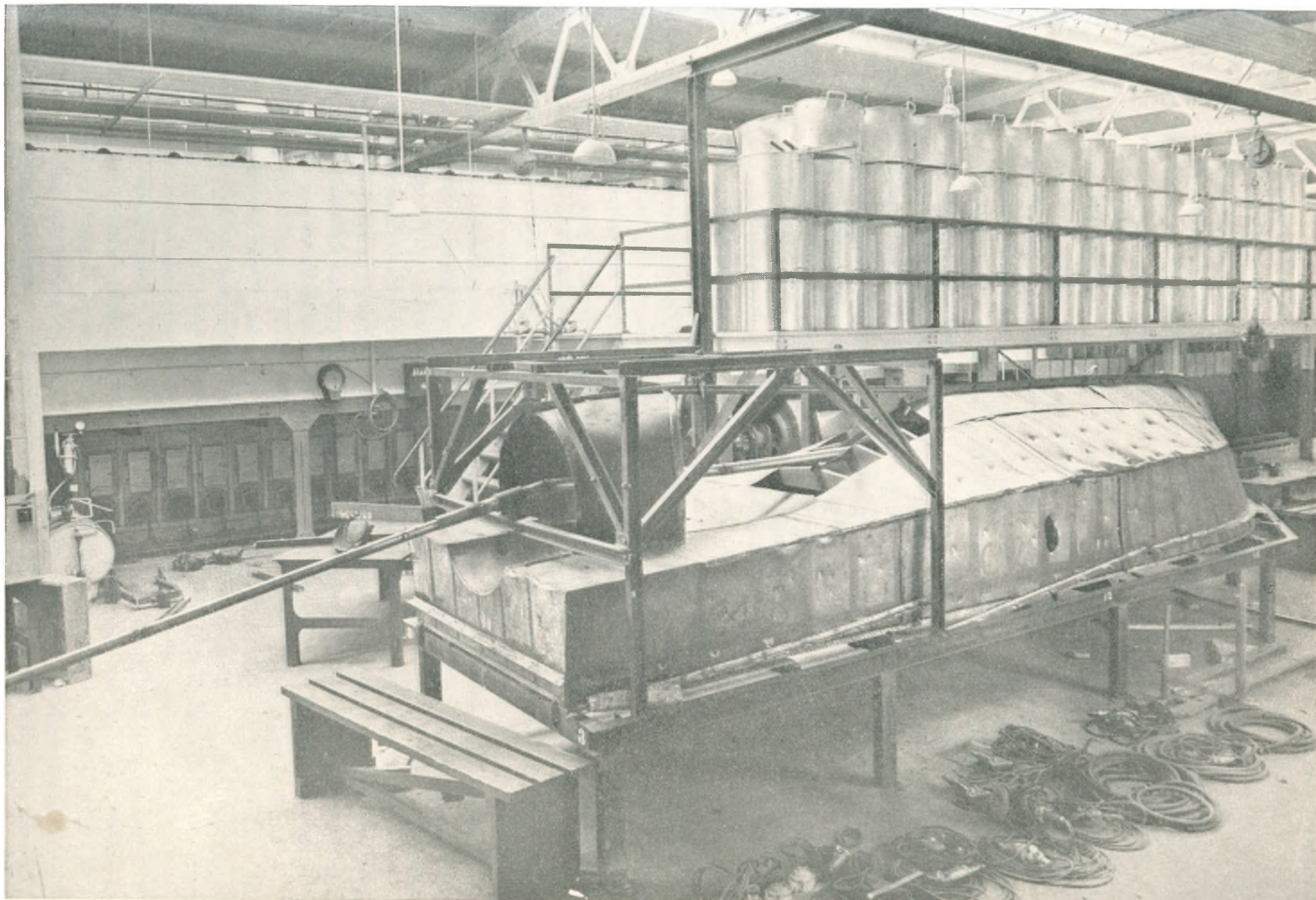
Stifteren af KOPA, der senere blev til BOPA, var den tidligere Spaniensfrivillige, Støberiarbejder Harald Nielsen. KOPA talte i Efteraaret 1941 seks Mand, som arbejdede ubevæbnede og i Begyndelsen helligede sig Agitation, Fabrikation af Sprængstoffer og Fremstilling af »Helvedesmaskiner«. Blandt de Kommuniste, som i Juni 1942 gravede sig ud fra Horserødlejren gennem en Tunnel under Hegnet, var den tidligere Spanienskæmper Eigil Larsen, som Partiet satte til at lede Sabotagen. Blandt hans Folk var Spanienskæmperen Aage Nielsen, som ødelagde en Damper i Københavns Havn nær Nyhavn ved at lirke en »Skildpaddebombe« hen til Skibssiden. Den var bundet i en dobbelt Fiskesnøre, som han taalmodigt dyppede op og ned i Havnens Vand, mens mange gik ham forbi uden at se noget usædvanligt. Partiet udsendte senere en Pjece om Bedriften. Aage Nielsen blev stukket af en Mand ved Navn Jens Olsen og torteret ihjel. Det var det første Torturdrab i Danmark, og det førte til den første Stikkerlikvidation. Jens Olsen henrettedes i Søborg Mose efter at have tilstaaet. Den første Gruppe blev iøvrigt revet op i Efteraaret 1942 efter Stikkerarbejde. Spanienskæmperen Hans Pedersen fik Dødsdom, som senere ændredes til livsvarigt Tugthus, to andre fik livsvarigt Tugthus. En fjerde saaredes haardt i Vinteren 1944, og en femte faldt ved Juletid 1943 i Ildkamp. Kun een var med hele Vejen igennem.

Ved Juletid 1942 var BOPA rekonstrueret og havde 36 Mand i 6 Grupper, alle ubevæbnede. Det var de væbnede Sabotagevagter, som tvang Sabotørerne til at bruge Skydevaaben. Fra Begyndelsen af 1943 var man bevæbnet under Aktioner, senere altid.

Eigil Larsen var BOPA-Chef til April 1944, da han blev syg. Han afløstes af Børge Thing (Brandt), som Gestapo fangede men ikke kunde holde fast paa, og som førte BOPA gennem Resten af Krigen, hvorefter han blev Kaptajn i Hæren.

Mens BOPA blev sat igang af Spaniensfrivillige, var det en Finlandsfrivillig, som startede »Holger Danske«: Tom Søndergaard. Han gik i Samarbejde med Brødrene Karl, Børge og Ove Munk fra den kendte Radioforretning i Istedgade, hvor Højttaleren spillede »Tipperary«, naar Tyskerne marcherede igennem. (En fjerde Bror dømtes efter Krigen for tysk Spionage!). De fik en Kunde i Forretningen, Knud Børge Jensen, kaldet for

Fra en Sabotage i Fordfabrikerne i Sydhavnen i København, hvor et Hold Sabotører trængte ind og ødelagde to Hurtig-Motorbaade, som skulde afleveres til Tyskerne et Par Dage efter. Paa Billedet ses nogle af de Huller, som Sabotørerne med Svejsapparater borede i Baadene. Medens man var i Gang med dette Arbejde, dukkede en tysk Militærdelegation op for at bese Baadene. De modtoges af maskinpistolbevæbnede Sabotører, som afvæbnede dem, hvorpaa de fik Lov til at overvære Resten af Sabotagen.

»Spræng-Schmidt«, til at instruere sig. Han var BOPA-Mand og Spaniensfrivillig. Disse fire HD-Folk hørte oprindelig til »Frie Danske«. De fik Max Bæklund og Globetrotteren Jørgen Bøgh, som senere druknede paa Vej til Sverige, med i en Gruppe. Kaptajn Sæbye fra en af Hærens Sprængkommandoer leverede Sprængstof . . . og man sikrede sig straks Politiforbindelser, bl. a. Overbetjent O. Berthelsen (Berthel), som senere skulde blive »Holger Danske«s Chef. Blandt de første »Holger Danske«-Folk var desuden: Mogens Jarset (Bob), Paul Moesgaard (Evald), Jens Lillelund (Finsen, som senere blev Chef) og Jørgen Schmidt (Citronen). Søndergaard blev fanget — af dansk Politi med Hunde! — men befriet fra Vestre af to forklædte Politifolk, Bob og Evald. I September var »Holger Danske« een Mand, Lillelund. I Oktober samme Aar var der 50 i 6 Grupper.

Sabotagegrupperne repræsenteredes i Raadet, som omtalt i det Kapitel, Erling Foss har skrevet om Frihedsraadet. »Holger Danske« først gennem Jørgen Staffeldt, siden af Arne Sørensen og tilsidst af Frode Jakobsen, BOPA af Børge Houmann.

Det Sabotageudvalg, som senere maatte skubbes ind, fordi Raadets Repræsentanter fik for meget om Ørene, bestod af Arbejdsmand Wagner (General Johansen), Prokurist Viggo Villadsen og Kaptajn Ole Geisler — en fra BOPA, en fra »Holger Danske« og en fra Special Forces. Englændernes Kontakt til Sabotagen var Flemming Muus, men i lange Tider var det i Praksis Ole Geisler (Axel). Vanskelig at placere, men særdeles effektiv, var Forlagsboghandler Stig Jensen, under hvem mangt og meget sorterede, officielt Sabotagen paa Sjælland og Vaabenmodtagelserne, i Virkeligheden adskilligt mere. Hans Navn maa nævnes ogsaa i Forbindelse med Sabotagen i København, selv om der ikke er nogen Rubrik at placere ham i.

Ogsaa Mogens Fog og Schoch var i lang Tid i intim Kontakt med Sabotagearbejdet.

Men bedre end al Opremsning vil nogle faktiske Oplysninger om enkelte Sabotører give Indtryk af, hvad det var for Folk, Tyskerne maatte døje med:

Eigil Larsen (f. 1903) blev fanget af dansk Politi under Kommunistaktionen 22. Juni 1941. Knap et Aar efter, 10. Juni 1942, undslap han fra Horserød gennem en gravet Tunnel. Han samlede de aktive Kommunistgrupper til en Sabotageorganisation, med Gruppen KOPA som Kerne. Politiet kom paa Sporet af ham. I 1943 efterlystes han i alle danske Blade som Gerningsmand til Jernbaneattentater. Der udlovedes en Ducør paa 5000 Kr. Man fangede ham aldrig. Han traadte i April 1944 tilbage for Børge Thing som Chef og og fortsatte som Kompagnifører. Efter Befrielsen blev han Sekretær i det kommunistiske Parti.

Aage Nielsen (f. 1918) blev ligeledes fanget af Politiet og sat i Horserød, men løsladt 1942, idet man dog prøvede at skygge ham. Han gik under Jorden. I Sabotagearbejdet havde han Københavns Havn som Speciale. Under Forberedelser til en Aktion mod Hans Lystrups Værksteder blev han stukket, fanget og torteret. Stikkeren døde før ham.

Børge Thing (f. 1917), bedre kendt som BOPA-Brandt, begyndte sin Sabotørkarriere som menig og avancerede til Gruffefører og Delingsfører for tilsidst at blive Leder af hele Organisationen. Han blev fanget 9. Maj 1944 og ført til Fods med tysk Eskorte mod Dagmarhus ad Jernbanegade. Han stak af, klemte sig bag om en kørende Sporvogn, før Tyskerne kunde skyde, og sprang paa en kørende Taxa, der fortsatte Farten. Væk var han. Brandt var ikke blot Manden, som tilrettelagde. Han var ogsaa i Spidsen under Aktioner, og ingen wild-west-Helt har præsteret tilsvarende. Et af hans utroligste Numre var en Kamp paa et kørende Godstog, som han forgæves havde prøvet at overrumple udenfor København. Brandt løb skydende hen over Vogntagene og slap bort aldeles uskadt. Han var, sammen med »Flamme« og Flemming Muus, den mest eftersøgte Person.

Josef Søndergaard (f. 1906), der aldrig hed andet end Tom Søndergaard, var blandt de 500, som i Sverige meldte sig som Forumsabotører, den, der virkelig havde sprængt Forum i Luften. Paa et Tidspunkt, da Sabotagen endnu var primitiv, ydede han en fremragende Indsats, og hans Hensigt var ikke blot at genere Tyskerne. Søndergaard, der kom fra et stærkt kristeligt og konservativt Hjem, ønskede bevidst at konkurrere med Kommunisterne i Modstandskampen, og han forstærkede Sabotagen i de kritiske Augustdage ud fra rent politiske Motiver: Han ønskede det officielle Brud med Tyskerne. Og han fik det. Senere, da han saaret maatte fortrække til Sverige, slog han sig ned i Gøteborg sammen med Gutter som Sabroe og KK fra Frederikshavn, og snart havde de Ruten Varberg-Frederikshavn i fuldt Sving. Ligervis en anden Tordenskjold gik han nu og da i Land paa fjendtlig Kyst. Han døde i 1946, syg og træt.

Jens Lillelund (f. 1904) blev Toms Efterfølger under Navnet »Finsen«. Hans Indsats i »Holger Danske« er fremfor alt Rekonstruktionen efter August-September 1943. Han blev stukket af Fru Delbo, slap fra Gestapo under den Ildkamp i Ryesgade, som førte til Tilfangetagelsen af Matematiklæreren Svend Otto Nielsen (John), og boede fra Februar 1944 officielt i Stockholm. Fru Delbo blev skudt. »Finsen«s Stockholmsophold havde sine Afbrydelser. Nu og da var han bortrejst fra Byen. Kun de indviede vidste, at Rejsen førte ham til København eller Aarhus. I Krigens Slutfase, da han var vendt tilbage til Sverige efter at have ledet Jernbanesabotager etc. fra et Hovedkvarter i Aarhus, rejste han officielt ud til et Sommerhus i Djurgaarden. Hvordan det nu gik eller ikke gik, saa traf Folk ham i samme Tidsrum i Uniform i England, og ved Befrielsen landede han i Kastrup Lufthavn som Løjtnant i Faldskærmstropperne. Saadan var der saa meget!

Knud Gamst Petersen (f. 1919) løste Lillelund af. Han var Løjtnant og havde gjort sig gældende i Gruppen som Vaabenekspert. Politisk tilhørte han Dansk Samling, og af politiske Grunde traadte han i Juni 1944 tilbage som Chef. Frihedsraadet og andre fandt, at »Holger Danske« blev for meget Dansk Samling. Han arbejdede under Navnet »Knudsen«. Man overførte ham til det mere militære Modstandsarbejde, og han gjorde her, skønt stærkt eftersøgt, fortræffelig Fyldest helt til Kapitulationen.

»Knudsen« afløstes af Knud Larsen (f. 1911), en Lærer fra Hellig Kors Skolen i København. Han forenede fremragende pædagogiske Evner med en Dristighed og et Organisationstalent, som Officerer maatte misunde denne Civilist. Han fik kun Lov at virke Sommeren over. Gestapo fangede ham den 4. September, og han levede kun fem Dage efter Arrestationen, skønt han var usaaret . . . Hans Død var et af de største Tab, Modstandsbevægelsen led i det dyre Aar 1944. Under Navnet »Bergstrøm« var han forgudet af sine Folk. Han var kommet til »Holger Danske« fra BOPA med sin egen veltrænede Gruppe og havde sat ekstra Fart i Arbejdet. »Finsen« havde deltaget i Rekonstruktionen af HD, og Gruppen havde faaet nyt Blod fra »Hjemmefronten« og fra Studenternes Efterretnings-tjeneste (Leif Bruhn Petersens Gruppe).

Efter »Bergstrøm«s Død lededes HD ikke af nogen enkelt Mand, men af en Art Førerraad, hvis mest fremtrædende Medlem var Veteranen O. Berthelsen fra Politiet paa Frederiksberg. Saaret maatte han fortrække til Sverige. Udset til egentlig Chef var Anders Teglers, skønt han kun var Skoledreng (han gik faktisk tilbage til Skolen efter Krigen, tog sin Studentereksamen og blev Journalist paa Berlingske Tidende). Teglers foretrak Arbejdet i Marken og fik ved sin Side Lægen Jørgen Røjel, som havde været en af de første Sabotører i Jylland og som var »deserteret« fra Brigaden i Sverige hjem til Kampen (Man overvejede i Alvor at tiltale ham for Desertation efter Krigen). Baade Teglers og Røjel blev fanget af Gestapo. Teglers spillede sindssyg og blev befriet fra Sindssygeanstalt. Røjel

»spillede« sin egen Bror og kom til Frøslev og lod sig bære ud i Friheden igen, skjult i en Brødkasse.

Blandt de ledende HD-Folk bør ogsaa nævnes Overbetjent Harald Petersen fra Helsingør, Overbetjent Kieding fra Frederiksberg og Falcks tekniske Leder, Kisling. De klarede den alle tre Krigen ud, den sidste endog over Jordan. Særdeles aktiv i den sidste Fase var en gammel Sabotør, Kaptajn Brøndum, der »deserterede« hjem sammen med Røjel. Militæret overvejede efter Krigen at tiltale ogsaa ham, bl. a. fordi han havde medtaget en Maskinpistol, som tilhørte Brigaden. Den smukke Tanke løb dog ud i Sandet. I Brigaden havde man iøvrigt lagt de to »Desertører« alle Hindringer i Vejen. Skønt man vidste, de var rejst hjem, blev de nævnt i en Dagsbefaling!

De tre legendariske.

Tre »Holger Danske«-Folk blev næsten legendariske: Flamme, Citronen og John.

Flamme: Bendt Fauerschou-Hviid (f. 1921) var Søn af Hotelejer F-H i Asserbo, uddannet i Hotelfaget selv. Han havde aftjent sin Værnepligt ved Marinen og havde været Kok paa »Skydebanen«. Tidligt var han med, skønt han kun var 18 Aar, da Tyskerne kom, men i den første Tid i »Holger Danske« blev der ikke lagt særligt Mærke til ham. »John« tog sig dog specielt af ham. »Flamme« blev sendt til Sverige i Efteraaret 1943 og var paa et hængende Haar blevet fanget i en Transport, ledet af Politimanden Bøghoff, som blev arresteret. Den Baad, »Flamme« var i, lagde fra Baadebroen, da Tyskerne kom løbende ud ad den, skydende vildt. Det var ikke Meningen, »Flamme« skulde leve Flygtningeliv i Sverige. Han kom tilbage og hævdede sig i den følgende hektiske Kamp mod Stikkerne ved sin fantastiske Skydefærdighed. Den gjorde ham ganske immun overfor Faren. Flere Situationer, der vilde havde kostet andre Friheden, skød han sig ud af. Bl. a. blev han overrasket en Dag i »Holger Danske«s Kontaktsted hos Grønthandler Østergaard (Gemyse). »Flamme« havde en ekstra Pistol i Lommen, en lille 6 mm. Den skød han med gennem sit Frakkefoer, da man visiterede ham. Han dræbte den ene af tre Gestapofolk i Butiken og saarede den anden. Saa løb han ud af Butiken, rev en Kvinde af Cyklen og kørte bort. Den sidste Gestepomand skød til Maals efter ham uden at ramme. Pludselig saa man »Flamme« vende med Cyklen og kørte tilbage, direkte mod Gestapomanden paa Fortovet. Han havde talt Skudene og var klar over, at Tyskerens Magasin var tomt. Før den lamslaaede Tysker fik smækket nyt Magasin i, faldt han om, ramt af et Skud i Hovedet. Saadan var »Flamme«. Han kostede 22 Stikkere Livet. En af de sidste Aktioner gik ham paa Nerverne. Han skød Dr. Bests Chauffør, Lerche, som var Stikker. Lerche havde, hvad »Flamme« ikke kunde se i Farten, sin lille Søn hos sig i Bilen. Det rystede »Flamme«, at han havde skudt paa en Bil med et Barn i. Aktionen rystede ogsaa Dr. Best, som troede, at det var ham, man var ude efter. Han fik i »Information« at vide, at han var fredet — Danmark ønskede ingen Heydrich-Affære!

»Flamme« faldt den 18. Oktober 1944 ved en tysk Aktion, rettet mod en anden. Han befandt sig i Prokurist Nygaards Villa, da Tyskerne kom efter Nygaard. Og han var ubevæbnet. Da Tyskerne stormede Huset, tog han Gift. De havde lovet ham en langsom Død. Der blev sendt Telegram til Himmler, da man opdagede, hvem den døde var, men i Shellhusets Glæde blandede sig Raseri over, at man ikke havde faaet »Flamme« levende.

Citronen: Jørgen Haagen Schmidt (f. 1910) havde sit mærkelige Dæknavn fra Bilnavnet »Citrøen«. Han havde arbejdet,

eller rettere saboteret, paa Citoënfabrikerne i nogen Tid. Da »Holger Danske« vilde forbedre Citronens Slibepulver i Vognlejerne med en Dosis Sprængstof, fik han Kontakt med Sabotørerne, og snart var han en af de bedste. Da Søndergaards Gruppe var sprængt, gik »Citronen« i en Periode over til Rutearbejdet, men snart vendte han tilbage til den rekonstruerede HD. Han yndede at arbejde solo, forklædt. Han var Politimand, tysk Soldat, OT-Mand, Alverdens mærkværdige Ting. Tilsidst kostede en Forklædning ham Førligheden. Den 19. September kom han kørende med en Vaabentransport, forklædt som Politibetjent. Tyskerne fangede ham og internerede ham paa Fælledvejens Politistation. En Schalburgmand holdt Vagt. Det var for meget for »Citronen«! Han stak af. Schalburgmanden skød ham i Ryggen, og en Ambulance blev tilkaldt. Undervejs sad Schalburgmanden ved Baaren. »Citronen« besluttede, at han ikke skulde slippe levende fra det. Han havde en ekstra Pistol skjult paa sig, og for at faa Ambulancefolkene ud af Skudlinjen, bad han om Vand. Vognen standsede, og mens Ambulancefolkene var inde i et Hus, dræbte den saarede Schalburgmanden. Ambulancefolkene fandt et Lig ved Siden af Baaren, da de kom tilbage. Men »Citronen« kunde ikke flytte sig. Man kunde stole paa Ambulancefolk dengang, saa »Citronen« kom ikke til Feltlazaret, men paa dansk Hospital og hurtigst muligt bort. Man indkvarterede ham hos Direktør Strøm Tejsen. Herfra sendte han trykte Kort til Venner og Bekendte: J. Schmidt, p. t. syg. Vin, Tobak og Blomster modtages. Kranse frabedes.

Mens »Citronen« laa saaret, kom den 14. Oktober, den sorte 14. Oktober, da ikke blot »De frie Danske« og »Information« blev ramt, men ogsaa »Speditøren« og »Holger Danske«. Strøm Tejsen samarbejdede med Rute-Gruppen »Speditøren«. Gestapo kom efter ham hen under Aften. En ung Sygeplejerske lukkede op. Gestapofolkene skubbede hende bort, og gik ind. »Citronen« var alene i Huset. Han skød, da de nærmede sig Soveværelset. De stak af, men holdt Huset under Observation og tilkaldte Forstærkninger. »Citronen« sendte Sygeplejersken bort. Hun slap gennem Gestapos Spærrekæde. Og saa begyndte han sin sidste Kamp, der i mangt og meget kom til at minde om den Kamp, Grænsegendarmeriets Chef havde kæmpet. Der var en hel Vaabensamling i Huset, og snart rasede en Ildkamp — 200 Tyskere og danske Nazister mod een saaret Sabotør. Tyskerne kunde ikke trænge ind. Tilsidst stak de Huset i Brand. Citronen skød stadig. Tilsidst, da alt brændte om ham, gik han frem i Døren med sin Maskinpistol, fyrede ud i Mørket. Saa fik de ham. Han var endnu i Pyjamas. I Haven om Huset laa 5 dræbte Tyskere. Tyske Ambulancer kørte bort med 20 saarede.

»John«: Svend Otto Nielsen (f. 1908) var en fhv. Sømand, som var gaaet i Land og blevet Matematiklærer. Han var paa Skovshoved Skole, da Krigen kom, Seminarist fra det Ranum, hvis Navn er knyttet til Toldstrups Modstandsfolk. Han begyndte som Sabotør i 1941, i det smaa, men blev hurtigt den haardeste i den første »Holger Danske«-Gruppe, en aldeles frygtløs Mand, der handlede med koldt Blod. Han optraadte med Ro i enhver Situation. Da han engang paa en Sporvogn syntes, at man saa mistænksomt paa en Pakke Sprængstof, han bar under Armen, rakte han Pakken til en tysk Soldat og bad ham holde den, mens han fik Ild paa en Cigaret. Da han havde været med til Sabotagen mod American Radio, vendte han tilbage, udgav sig for Journalist fra BT og interviewede Sabotagevagterne! Sin næstsidste Nat paa fri Fod tilbragte han inde paa Kastrup Flyveplads i Forsøg paa at fjerne krigsvigtige Instrumenter fra en Natjager, saa Englænderne — efter Ønske — kunde kigge nærmere paa dem. Han samarbejdede med Knud Helge Hejl, som var ansat paa Flyvepladsen. Ved Langebro laa en Hurtigbaad, parat til at sejle Instrumentet direkte til Sverige. En Strefpatrouille ødelagde Planen og fangede Hejl, som efter langt Forhør slap fri igen, fordi han var ansat paa Pladsen. »John« maatte ud paa Flyvepladsens mod-

satte Side. Læsset med Vaaben og Sprængstof krøb han paa alle fire over hele Pladsen, flere Kilometer. En tysk Vagtpost traf ham og døde af det, skudt med lydløs Pistol. En dansk Politibetjent saa ham krybe ud — og fjernede sig skyndsomt. Dækningsholdet ventede forgæves hele Natten. »John« skaffede sig selv en anden Bil i Store Magleby. Næste Nat tilbragte han sammen med »Finsen« hos Fru Delbo. Hun ringede til Gestapo og gav Tegn, da de cyklede bort. De blev forfulgt fra Trianglen, drejede ned ad Ryesgade, hvor »Finsen« slap fra Gestapobilen. Men »John« blev skudt ned. Liggende paa Stenbroen skød han en Gestapomand, der tumlede død omkuld. Saa slæbte de ham ind i Bilen og kørte ham bort. Efter Øjenvidners Udsagn ansaa man ham for død. Langt senere kom Rygter fra Vestre om en haardtsaaret Sabotør, som blev forfærdeligt mishandlet. Det var »John«, som de kun forhørte og aldrig gav Lægehjælp. De brugte hans Skudskaar til at skærpe Torturen Saadan laa han fra 9. December til 26. April, i Snavs og Blod og Materie. De knækkede ham ikke. Tilsidst bar de ham til Henrettelsespælen i Ryvangen. Med sine sidste Kræfter mødte han Døden staaende.

Det var den Slags Folk, man i visse Aviser omtalte som »Skidtfolk« og som visse Politikere og Radiotalere advarede imod.

17-aarig Chef for 60 Mand.

Der kunde nævnes adskillige andre — Jørgen Jespersen f. Eks. Ingen kender Jørgen Jespersen. Men engang kendte talrige Modstandsfolk en Fyr, som hed »KK«, og som havde 60 BOPA-Folk under sig. Faa anede, at han var 17 Aar, en Skoledreng fra Østre Borgerdyd, som i Begyndelsen passede sin Skolegang og saboterede om Natten. Han var med ved alle de største Sabotager i København: Kløvermarken, Riffelsyndikatet, Globus, Torotor. Engang kørte han tværs gennem en Flok skydende Hipofolk. Han fik en Kugle i Foden. Hans Folk slap alle uskadte.

Eller man kunde nævne Hagens, Erik Hagens (f. 1909), den unge Læge, der skrev Doktordisputats og passede sin Gerning som Udrykningslæge i BOPA. Efter Krigen, der kostede ham Livet, nægtede Universitetet at modtage hans Doktordisputats. Han kom ind i Arbejdet som saa mange andre Læger. Han hjalp en ung Sabotør, »Martin« fra BOPA, og da han havde faaet ham paa Benene efter Skudskaar i Lunge, Lever og Nyre, fulgte han med ham ud i Arbejdet. Man bad ham assistere under den store Aktion mod Globus. Det var ham, der førte Rutebilen paa Vejen hjem og blev dræbt ved Rattet. Hele Verden hørte Historien om Sabotøren, der førte Bilen videre, siddende paa Skødet af den dræbte Hagens. Men den illegale Nyhedstjeneste føjede ikke til, hvad den kunde have gjort, at Rutebilens Passagerer græd over Hagens. Man græder ikke i Krigstid, i hvert Fald ikke i Telegrammerne.

Men det vil føre alt for vidt at nævne Navn efter Navn. Lad os slutte med BOPA-Manden Schierholm, en uddannet Dykker. Han sejlede i Krigens sidste Maaned rundt i Frihavens 10 Meter Bassin, iført en selvkomponeret Marineuniform. Han inspicerede Sabotagevagter! Tyskerne, der var ved at gaa til af Nervøsitet over Krydseren »Nürnberg«, som laa hjælpeløs ved Kaj — hvad er en Krydser værd i et 10 Meter Bassin! — var glade for denne Agtpaagivenhed og mente, den skyldtes et mislykket Sabotageforsøg mod Krydseren. Sabotører var krøbet gennem en Kloak under Kajen og havde sprængt en Del af Kajen under Forsøg paa at sprænge Krydseren.

Schierholm vilde gøre endnu et Forsøg. Fra sin »Inspektionsbaad« gik han efter Mørkets Frembrud ned paa Havens Bund med en Dykkerdragt og en Iltbeholder plus 100 kg

Sprængstof i en Gummipose. Klokkeren 3 Nat vandrede han rundt paa Bassinets Bund i buldrende Mørke, uden Lys i sin Hjelm. Han havde Ilt til 5 Kvarter. Fandt han ikke tilbage, havde han Valget mellem Skydning eller Kvælning. En tysk Projektør fejede hen over Vandoverfladen. Han krøb rundt under Krydseren, der kun havde en Meter Vand under Kølen, og fik Sprængstoffet anbragt.

Det eksploderede iøvrigt aldrig.

De militære Grupper.

Kun i København lykkedes det, som egentlig havde været Planen for hele Landet: at holde Sabotagegrupperne og de militære Grupper adskilte. Intet andet Sted i Landet lod det sig gøre, dels fordi Personellet i Toppen var det samme i vid Udstrækning, dels, fordi der ikke var Raad til at holde de store Styrker i »Ventegrupper«. I København lod Frihedsraadet de store Sabotageorganisationer være udenfor Regionen, og ved at give dem specielle Opgaver paa »D-Dagen«, der jo blev til Kapitulationsdagen, undgik man selv tilsidst Sammenblanding.

Dannelsen af væbnede Styrker var i København sket under de illegale Organisationer, og i dette Arbejde havde Mogens Fog, Videnskabsmanden Mogens Westergaard og Stig Jensen været ledende. Der fandtes i Hovedstaden ret betydelige Styrker, ogsaa før de Forhandlinger, som i Efteraaret og Vinteren 1943 fandt Sted mellem Hæren, Flaaden og Frihedsraadet. Da det afgørende Møde fandt Sted i Professor Husfeldts Hjem, Toldbodvej 6 i København, den 6. December, var man allerede vidt fremme i København. For Hæren mødte paa dette Møde Kaptajn Højland Christensen, for Marinen Kommandørkaptajnerne Lundsteen og Dahl og for Frihedsraadet, som ikke havde haft Lejlighed til at drøfte Sagen endnu, kom Frode Jakobsen. Desuden deltog Professor Husfeldt for Ringens Hovedledelse. Flaaden gik med det samme med til en Aftale om, at man skulde samarbejde — ikke, som General Gørtz i sin Tid havde tænkt sig det, om »Ro og Orden, naar Tyskerne var ude af Landet«, men om at være med til at kaste Tyskerne ud. Hæren maatte have Betæknings-tid og først efter endnu et natligt Møde, hvori General Gørtz selv deltog, kom Svaret: Ja.

Fra dette Tidspunkt indgik da Hærens og Flaadens Befalingsmænd i Modstandsstyrkerne. De blev, forsaavidt de ikke i Forvejen havde arbejdet illegalt, modtaget køligt, men naturligvis modtaget, og man forstod meget vel, at en farlig Situation i Befrielseskampen hermed var afværget. Man undgik de »græske Tilstande«, undgik en kommunistisk farvet civil Modstandsbevægelse kontra en »hvid« militær Bevægelse. I første Omgang var det Organisationen »Ringene«, som havde det meste af Kontakten med Hær og Flaade. Senere gik alt op i en højere Enhed, og det, som een Gang havde syntes umuligt, var nu Virkelighed: Generalen og Admiralen sorterede under Frihedsraadet. At især Generalen saa havde sine Kontakter til ledende Politikere, vidste man. Det næste Skridt var Samarbejdet mellem Frihedsraadet og de ledende Politikere.

Fart i det militære Organisationsarbejde kom der for Alvor, da Muus kom tilbage fra en Visit i England med Besked om, at man maatte være rede til Kamp i Marts. Denne Ordre blev givet ved Nytaarstid 1944, saa man havde tre Maaneder. Det blev oven i Købet understreget, at en Invasion i Danmark ikke var usandsynlig.

Et nyt M-Udvalg med Stig Jensen, Wagner, Jørgen Staffeldt, Højland Christensen og Orlogskaptajn Erik Rasmussen byggede Nettet af Regioner op, mens Sabotagen laa stille. Hæren ydede om ikke Modstand saa kun tøvende Støtte. Højland Christensen blev erstattet

af Ahnfeldt-Møllerup, men hans Tanker om at faa Befalingsmændene sendt ud i Regionerne sejrede tilsidst alligevel. Selv dukkede han som bekendt op som Regionschef i Sønderjylland.

Travlheden kostede dyrt. Det lykkedes Tyskerne at rulle adskilligt af det fintmaskede Net op — først i Jylland, saa i København. Trods Arrestationerne arbejdedes der videre. De militære Styrker indpassedes i April 1944, efter et Møde i Stockholm mellem Frode Jakobsen, Arne Sørensen, Ebbe Munck, Erling Foss og Major Hollingworth. Englænderne opgav en Plan om Decentralisation i Danmark, saa alle Ordre kom gennem Londonradioen. Man godkendte M-Udvalgets Opdeling af Landet.

I Kodesproget hed Sabotageorganisationerne herefter paa Engelsk »Bordet«, mens de aktive Styrker iøvrigt hed »Stol R.«, de øvrige Styrker »Stol F.«. Englænderne paatog sig at forsyne R-Stolen med Vaaben! Efter direkte Forhandlinger Danmark-England godkendes de militære Modstandsplaner den 14. Juni 1944 i en Operationsbefaling fra det allierede Hovedkvarter. Den danske Centralledelse var bevaret. M-Udvalget afløstes af Frihedsraadets Kommandoudvalg. Efter 19. September samarbejdede man med den illegale Politiledelse, idet Politikommandør Holten optoges i Kommandoudvalget som Forbindelsesled. Man havde tre illegale Chefer: Gørtz, Vedel og Seidenfaden for Hær, Flaade og Politi. Efter britisk Forslag gik man i September 1944 ind paa, at een dansk øverstbefalende i Tilfælde af Kamp skulde føre Kommandoen. Det blev, trods danske Betæneligheder, General Gørtz med Vedel som Suppleant. 6. Oktober oprettedes en formelig skriftlig Kontrakt mellem Frihedsraadet og Generalen. Politikerne var indforstaaet. Al Ledelse forblev hos Kommandoudvalget indtil »Dagen«. Fra samme Tidspunkt betaltes Udgifterne af Finanshovedkassen. H. C. Hansen kom med Millionerne. Buhls Underskrift sikrede Kredit i Sverige.

Man var fjernt fra de Tider, da Pistoler købtes op eller blev røvet fra Tyskerne paa Gaden. Den første københavnske Regionsledelse bestod af Mogens Westergaard, Vognmand Nørup, Assistent Egil Barfod, Oberstløjtnant Tiemroth og Kaptajn Tage Hansen. Dertil kom senere fra Marinen Orlogskaptajn Clausen. Som en Anerkendelse af det Arbejde, som allerede var gjort, før Militæret kom til, udpegedes en Civilist til Regionschef. Det blev Mogens Westergaard. Han blev fanget i April — iøvrigt uden at Tyskerne anede, hvor stor en Fisk de egentlig havde faaet fat i — og efterfulgtes af Tiemroth.

Storkøbenhavn blev delt op i 6 Afsnit plus Københavns Havn. Forberedelserne skred frem i flere Tempi. Først uddannede man Mandskab til at forøve militær Sabotage, f. Eks. mod Tyskernes Ledningsnet, Skibe i Havnen o.s.v. Da Invasionen ikke kom i Foraaret 1944, gik man et Skridt videre og uddannede Folk til at afskære de enkelte tyske Enheder ved Omringning af Kaserner etc., og da der stadigvæk var Tid, forberedte man sig til regulær militær Kamp med Dannelsen af Brohoved for Brigaden fra Sverige og eventuelle svenske Hærstyrker. Man vilde ogsaa befri tyske Fanger ved Storm paa Vestre, Politigaarden og Shellhuset (senere Sct. Annæ Palæ).

I København kunde man dog heller ikke i det lange Løb holde de militære Grupper som trænende Ventegrupper. I Foraaret 1945 tog Hipos Terror i Gaderne en saadan Overhaand, at Frihedsraadet tillod, at Militærgrupper gav dem en Lærestreg. Hipobiler under Udrykning blev i visse Tilfælde standset og deres Bemandinger nedkæmpet.

Hele Københavnsledelsen fanget!

Et knusende Slag ramte saa sent som i Slutningen af Februar Københavnsledelsen. Hele Regionsledelsen blev fanget af Gestapo, og umiddelbart efter blev samtlige Afsnitsledere

anholdt eller dræbt. I Løbet af Dage stampedes en ny Ledelse paa Benene, ikke mindst takket være Svend Wagners Indsats.

Han kendte som Forbindelsesmand en Række Kontakter. Den nye Københavnsledelse kom til at bestaa af Direktør Villadsen, Dr. med. Teit Kærn, Højskoleforstander Kjeld Mølbak, den senere kommunistiske Folketingsmand Svend Nielsen og Oberst C. A. Friis.

For at undgaa en fuldstændig Oprulning af det militære Modstandsnet i Storkøbenhavn fremskyndedes det længe forberedte Angreb paa Shellhuset. Royal Airforce knuste den 21. Marts 1945 Gestapos Højborg. Det er en Myte, at man bombede, saa Fangerne skaanedes. Det lod sig ikke gøre. De Mænd, som traf den skæbnesvangre Beslutning, vidste, at det sandsynligvis vilde koste Fangerne i Shellhusets øverste Etage Livet. Kun den Omstændighed, at en Maskine faldt ned i den franske Skole, hvor følgende Maskiner aflæssede deres Bomber, begrænsede Shellhusets Ødelæggelse, saa Fanger undslap. De Shellhusfanger, som overlevede, kan indirekte takke de 88 Smaabørn, der dræbtes i den franske Skole, for deres Liv.

Da det gik løs, ændredes Opgaven i sidste Øjeblik fra Angreb til Beskyttelsen af danske Værdier. Bryggeriet »Stjernen« blev det københavnske Hovedkvarter, hvor baade Københavnsledelsen og Kommandoudvalget slog sig ned. I Løbet af Natten besattes alle strategiske Punkter i Hovedstaden, og BOPA havde ikke Vanskelighed ved at løse sin Opgave: at modtage Brigaden i Helsingør. Enkelte Styrker kom i Kamp, dels med HIPO, dels med Gestapo. »Korps Ågesen«, der besatte Frihavnen, udviklede sig endog i Kamp med Krydseren »Nürnberg«, der brugte sine Kanoner helt nytteløst. Granaterne ramte Beboelseshuse bag Terrænet, og Marinerne blev jaget ind i deres Kanontaarne af de armbindsprydede Civilister. Efter Forhandlinger paa Land blev Kampen afblæst.

Under Arrestationer og Jagt paa Snigskytter faldt adskillige Frihedskæmpere i de gyldne Majdage. Antallet af Ofre var større end under Folkestrejken.

At Frihedsstyrkerne maatte holdes inde som Vagtkorps i længere Tid end beregnet førte især i København til Gnidninger ikke mindst med de kommunistiske Styrker. Kendt er saaledes Episoden paa Vestre, hvor Vagtmandskabet satte Fængselsbetjentene ud af Spillet, og hvor Politiet en lang, dyster Nat laa i Beredskab for eventuelt at storme Fængslet. Det lykkedes Frode Jakobsen paa et bevæget Møde at genoprette Ro og Orden.

Efterhaanden som Tyskerne trak sig ud af København, rykkede Frihedsbevægelsens Styrker ind. Flygtningelejrene holdt man sig længst muligt fra. Da man endelig rykkede ind, skete det paa Grund af Klager fra Beboere i Omegnen over Stank. Man fandt i de beslaglagte Skolers Cykleskure Dynger af nøgne Lig! Med den Foragt for Menneskeliv, som naturligt maatte præge Flygtningeskarerne fra Østtyskland, havde man simpelthen klædt de døde af og stablet Ligene op. Hipofolk blev sat til at fjerne dem.

En Plan, som visse Kredse i Frihedsbevægelsen nærrede om at sende Flygtningene ombord paa den Flaade af tyske Transportskibe, som laa paa Rheden, og dirigere den sydpaa igen, strandede paa humanitære Hensyn. Havde man anet, hvor længe Flygtningene skulde blive her, var Planen nok blevet gennemført alligevel.

Beredt paa Warszawas Skæbne.

Dette Værk handler stort set udelukkende om den organiserede Frihedskamp. Men det vilde ikke være rigtigt at afslutte Afsnittet om København uden at nævne den maaske vigtigste Begivenhed i Modstandskampen: Folkestrejken. Den var saa uorganiseret som noget og udkæmpedes af Byens Befolkning. Frihedsbevægelsen »sprang til«, da Strejken var

, i Gang, men havde ikke planlagt den og organiserede den ikke. Den opstod spontant. Der er efter Krigen ført endeløse Diskussioner om, hvem der havde Æren for hvad, ikke mindst Æren for, at den blev blæst af i Tide, før København led Warszawas Skæbne. Politikerne har i denne Sammenhæng følt sig daarligt behandlede, og en Mand som Hartvig Frisch har ofret megen Tid paa at finde frem til, hvad der virkelig skete («Danmark besat og befriet», Forlaget Fremad).

En helt objektiv Skildring kan næppe nogensinde skrives. Sandheden er den, at den ene ikke vidste, hvad den anden gjorde. I et Mylder af Begivenheder gik Traadene paa tværs af hverandre. Frihedsbevægelsen og Politikerne taler antagelig begge den fulde og hele Sandhed, forsaavidt som de fortæller Tingene præcist, som de tog sig ud i deres Øjne dengang. Men det begyndte uden nogens Kontrol, og da det sluttede, rettede nogen sig efter den ene Part og andre efter den anden, og det eneste, som stod tilbage som det helt klare og tydelige var, at en ubevæbnet Civilbefolkning for første Gang havde trodset den tyske Overmagt og var sluppet godt fra det. Folkestrejken viste hele Verden Tysklands Svaghed, og det var dens største Værdi. Æren var de navnløses.

Den følgende Skildring holder sig tæt op ad Hartvig Frischs, fordi den, en vis Ensidighed til Trods, er den hidtil fyldigste, som foreligger. Hvor den afviger, bygger den paa Forfatterens egen Viden fra den Gang — nærmere har han ikke kunnet komme Sandheden.

Det begyndte med Sabotagen mod Riffelsyndikatet og de tyske Repressalier. Det fortsatte med Schalburgtaget mod Tivoli, der var Hævn for Fyrværkeriet ved Dagmarhus, og den Draabe, der fik Bægeret til at flyde over, og Københavnernes Had til Tyskerne til at slaa ud i aaben Trods, var Dr. Bests Forordning Mandag den 26. Juni om Spærretid i København fra Kl. 20 og almindeligt Mødeforbud inclusive Forbud mod, at mere end 5 Personer »ansamledes« paa aaben Gade.

Spærretiden faldt sammen med en Hedeølge, og i Sommertiden betød Kl. 20 jo Kl. 19, altsaa højlys Dag. Den gik ikke!

Burmeister & Wain-Arbejderne reagerede, som saa ofte før, først af alle (derom er der Enighed mellem alle stridende!). De affattede det verdensberømte »Kolonihave-Dokument«, idet de under Parolen »8 Timers Fritid« skriftligt gjorde Dr. Best opmærksom paa, at skulde de være indendørs Kl. 19, maatte Arbejdet standses Kl. 12, saa de kunde naa at passe de Haver, hvis Produkter Ernæringssituationen gjorde saa nødvendige. »Gaa-tidligt-hjem«-Strejken bredte sig fra Virksomhed til Virksomhed.

Og da Spærretiden kom om Aftenen, gik Folk ud paa Gaderne for at se, om andre gik hjem eller blev ude! Storbyens Millionbefolkning simpelthen myldrede ud i Stedet for at respektere Forbudet. Tyskerne sendte Patrouillebiler ud for at jage Folk indendørs. Det skabte kun yderligere Hadstemning.

Hvor »Revolutionen« begyndte, ved man den Dag i Dag ikke. Det havde lige været Sct. Hans Aften, og Baalstemningen herskede endnu. Maaske var det kun den, der fik Byens Ungdom til at tænde Baal paa Gaderne — man aner det ikke — men en Kendsgerning er det, at da Mørket faldt paa i den mørklagte By, flammede Baal paa Gaderne. Tyskerne skød, saa det knaldede som selve Nytaarsaften, men det var et Sisyfosarbejde, de var ude paa. Naar een Gade var som blæst, myldrede den næste, og naar Tyskerne var borte, for Folk ud igen.

Tyske Cyklistpatrouiller, Gendarmer til Fods, Sommerfolk og Schalburgfolk paa Lastbiler, Terrorpatrouiller fra Gestapo — alt mobiliseredes, og det blev kun værre.

Den Nat dræbtes 7, mens 19 saaredes.

Tirsdag den 27. om Eftermiddagen strømmede Folk hjem fra alle Arbejdspladser. Om

Aftenen brændte der paany Baal, og atter blev der skudt, men en Regnbyge reddede mange Menneskeliv. Onsdag skærpede Tyskerne Udgangsforbudet og paabød lukkede Vinduer. Gestapo ønskede Forbud mod, at Arbejderne overhovedet forlod Fabrikerne. Inspireret af Tyskeren Duckwitz, der i Hemmelighed stod de danske Socialdemokrater nær, valgte Dr. Best dog at lempe Spærretiden med hele 3 Timer. Byen Københavns Ledere havde rettet Henstilling derom. Men det var forsent. Stemningen var i Kog.

Frihedsraadet havde Møde den Dag, og en Folkestrejke drøftedes. Man enedes dog om, at man foreløbig kun vilde støtte »Gaa-tidligt-hjem«-Strejken, der ødelagde megen Produktion for tysk »Regning«. Antagelig vilde Urolighederne være døet hen af sig selv, hvis Terrorfløjen i Gestapo ikke havde grebet ind. Man henrettede Hvidstengruppen.

Mellem Baal og Barrikader.

Torsdag Morgen den 29. Juni proklameredes de otte Henrettelser, og om Aftenen provokerede Terrorgrupperne med Skydninger som aldrig før. Baalene tændtes igen. De var ikke blot Udtryk for Protest. De tjente det nyttige Formaal at spærre tyske Biler ude af Gaderne. (Da Folkestrejken var paa sit højeste, spærrede Vesterbrogades Beboere alle Køretøjer ude med en formelig Ildmur tværs over Gaden fra Mur til Mur). Barrikaderne, som gav Revolutionspræget, tjente i Virkeligheden samme Formaal. Den Aften gik det haardest til i Istedgade, som skabte sig sit Ry som »Gaden, der aldrig overgiver sig«. Her begyndte man den Trafik, som med eet Slag gav Folkestrejken det enorme Omfang: Man standsede Sporvognene. Oprindeligt var det kun Drengestreger, men de illegale Organisatorer, som var paa Færde overalt paa Arbejdspladser og i Gaderne, ikke mindst inspireret af det kommunistiske Parti, saa øjeblikkelig, at her var Muligheden for det helt store: En Trafikstandsning, som vilde lamme Produktionen totalt.

Det gik saa hedt til, at Københavns Politi følte sig klemt mellem den Befolkning, Styrken sympatiserede med, og Tyskerne. Man valgte at trække sig hjem fra Gaderne.

Fredag den 30. blev Sporvognstandsningen en Kendsgerning, ikke blot paa Grund af den organiserede Sabotage mod Kørslen, men ogsaa paa Grund af, at Sporvejsfunktionærerne krævede saa tidlig Standsning af Trafiken, at de kunde naa hjem i Sikkerhed før Spærretiden. Tyskerne vilde ikke gaa med til det, og man naaede aldrig saa vidt. Paa Vesterbro og Amager gik Befolkningen i Aktion, da Morgensporvognene kom ud, og Kl. 7,30 besluttede Funktionærernes Ledelse at standse al Kørsel. Trafiken til Kontorer og Virksomheder lammedes med eet Slag.

Og saa gik Telefondamerne hjem — et Svar paa tyske Trusler om Besættelse af Telefonhuset. Og fra Modstandsbevægelsens Side sendte man »Meddelere« fra Virksomhed til Virksomhed. Naar de gik, lukkedes Dørene. Arbejdere, Funktionærer, Ekspeditricer — alle fulgte Parolen og gik hjem. Folkestrejken var brudt ud.

Man kan ikke sige, at der gik Panik i København. Men enhver gjorde sig Situationens Alvor klar. Mange forudsaa, at København vilde komme til at lide Warszawas Skæbne. Man kendte dengang ikke Tyskernes Plan om »Monsun« mod København. Den er i alle Enkeltheder først røbet efter Krigen. Idéen var, at man i en tilpas skærpet Situation skulde anstifte »Fladebrande«, svide hele Kvarterer, fremfor alt det forhadte Vesterbro, af og bombardere andre med Artilleri samt deportere Tillidsmænd

Øverst ses Ruinerne af den bembede Maskinhal paa Fabrikken »Nordwerk«s Filial i Ryesgade, hvor der bl. a. fremstilledes Flyvemaskinemotorer. Nederst: Sabotage mod B & W.

fra Fabrikerne og nedskyde et vist Antal Civilpersoner. Planen kom ikke saa langt frem, at den kunde sive ud efter Folkestrejken. Man hørte først om dens Eksistens, da en Tysker, Grossmann fra Stuttgart, i August søgte Kontakt med Forfatteren af disse Linier og røbede, at Gestapo vilde provokere en ny Folkestrejke paa Aarsdagen for 29. August, hvis Frihedsraadet ikke havde Held til at gennemføre en Strejke — og saa vilde man tage Repressalierne. Oplysningerne førte til, at Frihedsraadet afblæste Strejkeplaner og i Stedet proklamerede 2 Minutters Stilhed.

Men saa nær Afgrunden var man altsaa allerede i Juni.

Opad Dagen den Fredag var alt lukket, undtagen Levnedsmiddelbutikerne. Da de tyske Terrorgrupper beskød Levnedsmiddelkøerne foran Butikerne, søgte Folk om til Bagdørene, og her udleverede man Rub og Stub, ofte uden at faa Penge til Gengæld. Folk tappede Vand i Tønder og Spande, og da man forudsaa, at ogsaa Gasværkerne vilde blive standset, indrettede man Nødildsteder. I de store Ejendomskomplekser forberedte man Fælleskøkkener med aabne Ildsteder i Gaardene.

Og den Eftermiddag og Aften gik en Strøm af »Civilister« ud af den truede By. Tusinder søgte bort. Billederne fra denne Masseflugt er kendt af hvert Barn idag — Bedstemødre paa trehjulede Cykler, Børn i Barnevogne, Folk paa alt, som kunde rulle af Sted, ud ad alle Veje, ud til Bekendte og Familie, ud til gæstfri Landmænd, ud til Landevejsgrøfterne og Høstakkene. Bare bort.

Sabotage ved højlys Dag.

Men en Millionby kan ikke tømmes paa den Vis, og det store Flertal blev, hver i sin Rede.

Urolighederne skærpedes. Folk stormede Naziforretninger, og Røgen fra »Buldog«s Brand drev over Nørrebro i den steghede Sommerluft. Man havde stormet Forretningen, hvis Indehaver var forhadet for tyske Sympatier, og man havde, naar Sandheden skal siges, ogsaa plyndret den. Der var iøvrigt næppe een nazistisk Cigarhandler i de tætbefolkede Kvarterer, som undgik at faa Butiksruden knust Ogsaa Skræderiet Korsgade 16 og Konfektionsfabriken Stengade 36 brændte. I Ly af spærrende Barrikader forøvede en ellers fredelig Befolkning Sabotage ved højlys Dag. Røde Faner vajede paa Barrikader. Brosten blev brudt op, Vogne væltet som Spærringer, men een Ting manglede: Vaaben. Trods tyske Provokationer — bl. a. i Form af Udspredding af Rygter om allieret Landgang og svensk Krigserklæring, holdt den organiserede Modstandsbevægelse sig i Ro. Der blev skudt om Aftenen, som var der Gadekampe, men det var kun Tyskerne og de danske Nazister, som skød.

Om Aftenen blev Radioapparaterne i København som ved et Trylleslag tavse. Tyskerne havde besat Gas-, Vand- og Elektricitetsværker og lukket af for Forsyningerne. Store Trolleytransporter gik mod København.

De tyske Tropper besatte i Nattens Løb alle strategiske Punkter i København — Broerne, Raadhuspladsen, Hovedbanegaarden etc. Tyske Bygninger sikredes med spanske Ryttere. Paa Raadhuspladsen kørte, som den 29. August, Kanoner op.

Fra tre Sider prøvede man nu at faa Kontrol med Begivenhederne: Dagmarhus, Den røde Bygning og Frihedsraadet. Tyskerne trak indbyrdes Tov om militære Forholdsregler eller fortsat Gestapoaktion. Politikerne mødtes med Departementscheferne og blev efter to Møder enig om, at der maatte gribes ind og skabes Ro. Man enedes om et Opraab, der blev trykt i Hillerød. Det paapegede den skæbnesvangre Situation, som var opstaaet og opfordrede alle til at genoptage deres daglige Gerning. Opraabet indeholdt den ganske dristige Bemærk-

ning, at Situationen var opstaaet, »som Følge af, at Besættelsesmagten beklageligvis har ment at maatte iværksætte forskellige Foranstaltninger«. Den Sætning bragte Dr. Best i Raserianfald — og Opraabet blev ikke sendt ud.

Derimod hørte Københavns Befolkning fra Frihedsraadet, der om Eftermiddagen holdt Møde i en Lejlighed i Gothersgade. Buhl kom til dette Møde som Repræsentant for Politikerne og saa her for første Gang Frihedsraadsmedlemmer, som han senere skulde blive fortrolig med. Mødet førte ikke til nogen Form for Enighed med Politikerne, og Raadet udsendte Meddelelse om, at man opfordrede til Fortsættelse af Folkestrejken, indtil Schalburgkorpset var fjernet fra Landet, og den faktiske Undtagelsestilstand med Spærretid ophævet. Man advarede mod enhver Form for Udskejelser.

Frisch siger, at »Frihedsraadet søgte at springe op paa den løbske Hest og give den Sporerne«. Der er noget om det — kun glemmer han, at nok var Strejken begyndt spontant, men Frihedsbevægelsen havde ikke mindst gennem det kommunistiske Parti og en Fløj af Fagbevægelsen om ikke Kontrol med Begivenhederne saa dog intim Kontakt med de strejkende.

I Belejringstilstand.

Lørdag den 1. Juli Kl. 12 erklæredes København i Belejringstilstand. Tyske Tropper under General Richter havde omringet Byen, al Trafik ud og ind var forbudt. Plakater var slaaet op overalt paa Plankeværker, Træer, Telefonpæle. Ind gennem Gader med knuste Butiksruder, Barrikader og rygende Askehobe fra Baal drog tyske Soldater. Der laa Tropper i Sandsækkereder med Maskingeværer paa de aabne Pladser. Men »Broerne« kunde de ikke kue. Barrikaderne blev gjort nogle Tommer højere. »Vores Gade« skal de ikke komme ind i. Nu og da fangede Soldaterne Civilister, som de tvang til at rydde Barrikader. Nu og da skød de mod Vinduer, der havde staaet aabne for Sommervarmen. Nu og da dræbte de nogen . . . i Holmbladsgade paa Amager døde 15, og 10 saaredes, da en Patrouille aabnede Ild mod Vinduerne.

Den tyske Spærring laa langt tættere inde paa København, end nogen havde kunnet forudse. Man havde ventet den trukket udenom Bebyggelsen. Tyskerne valgte at lægge Spærrelinien tværs gennem Yderkvartererne, bl. a. gennem Hellerup. Resultatet blev for Frihedsbevægelsen det uventede, at samtlige Frihedsraadsmedlemmer, med Undtagelse af Redaktør Schoch, var spærret ude. Deres private Tilholdssteder havde ligget i Yderkvartererne eller udenfor Byen. Frihedsraadets Opraab Lørdag den 1. Juli er derfor ikke affattet af Frihedsraadet, men af eet Medlem, Schoch, i Samraad med Redaktøren af »Frit Danmark«, Kate Fleron, og Redaktøren af »Information«. Det skete i en Lejlighed paa Frederiksberg, og Opraabet gik straks ud via »Frie Danske« og »Studenternes Efterretningstjeneste«, der delte Løbesedler ud under hele Strejken for Næsen af Tyskerne. Det er dette Opraab, som opstiller de saakaldte »Krav til Tyskerne«: Schalburgkorpsets Fjernelse — Undtagelsestilstandens Ophævelse — Tilførselsvejenes Genaabning — Genoptagelsen af Forsyningerne — Aftale om, at der ikke maa tages Repressalier.

Man sendte Appel til Sverige om Hjælp ved diplomatisk Pres.

Politikerne og Embedsmændene — som de tilbageblevne Ledere af Frihedsbevægelsen havde Forbindelse med ad den intime Kontakt, som Professor Brandt Rehberg havde med Departementschef Koch — samledes i Udenrigsministeriet, men enedes om ikke at udsende det trykte Opraab, som havde forarget Dr. Best, før Forsyningerne var sikrede. Dr. Best gik i en Forhandling med Svenningsen ind paa, at det kunde være rimeligt at give Byen

Strøm igen, idet al Tale om Genoptagelse af Arbejdet jo ellers var omsonst, men rejste nye Krav: Departementschef Eyvind Larsen og Formanden for De Samvirkende, Eiler Jensen, skulde fjernes, og Arbejderne skulde i den kommende Tid genvinde det tabte ved Overarbejde.

Politikerne ansaa Kravene for uantagelige. Kampen om at faa Overtaget maatte nu fortsættes mellem Frihedsbevægelsen og Tyskerne — Magtmidlerne var ulige fordelt! I denne Situation kom Frihedsbevægelsens andet Opraab med Kravene!

Der udbrød Sympatistrejker i en Række Provinsbyer, og Landbrugsraadet forberedte Undsætningsekspeditioner med Levnedsmidler fra Sjælland. Byens Forraad var ved at være tømt.

Den trojanske Hest i Dagmarhus.

Saa sendte de socialdemokratiske Politikere Hedtoft og H. C. Hansen en trojansk Hest ind i Dagmarhus: De fik, som Hartvig Frisch udførligt har skildret det, deres særlige »Politikontakter«, Overbetjentene Madsen og Dinesen, til at arrangere et Møde med Tyskeren Duckwitz. Han gik til Dagmarhus, havde i Forværelset til Bests Kontor et Skænderi med Pancke, som bl. a. truede med at sende Kongefamilien til Tyskland, og gik saa ind til Best og fortalte, hvad Pancke havde truet med. Best for op. Denne Sag sorterede under ham, og ikke under Pancke.

Men Duckwitz kunde ikke faa Ørenlyd for Maadehold. Han mødtes igen med de to Politikere, der havde taget Buhl med. Mødet fandt Sted i en kørende Politibil. Han gik tilbage til Best, bildte ham ind, at Svenningsen havde fortalt ham, at den diplomatiske Forbindelse skulde afbrydes, og fik provokeret Best til først at skælde ud og dernæst at diskutere. I Samtalens Løb fandt Duckwitz paa, at Best maaske vilde give sig, hvis man kunde faa ham til at kræve danske Politipatrouiller i de truede Kvarterer — og skønt Best havde forlangt den ledende Politimand, Eyvind Larsen, fjernet, greb han, antagelig i Nervøsitet over den farlige Situation, Duckwitz' Tanke og gav ham en Art Fuldmagt til at forhandle! Kravet om Eiler Jensen kunde frafaldes, Politikernes Opraab kunde godkendes uden Ordet »beklageligvis«, dansk Politi maatte sørge for Ro og Orden paa Gaderne, og Politipatrouiller maatte i Fremtiden sikre sabotagetruede Virksomheder. Udsendtes Politikernes Opraab, vilde Spærringen blive ophævet.

Duckwitz gik tilbage til Udenrigsministeriet, og Svenningsen fik senere en Samtale med Best. Isen var brudt. Best gik endog med til at bevare Eyvind Larsen. Det er, siger Hartvig Frisch, falsk Historieskrivning, at Schalburgkorpsets Fjernelse overhovedet blev berørt under Forhandlingerne. Han maa vide det! Den faktiske Fjernelse efter Strejken maa i saa Fald skyldes de tidligere Klager — eller Bests egen Vurdering af Situationen.

Tyskerne opgav uden Debat Idéen om Overarbejde efter Strejken.

Imens der forhandlede, fortsattes Urolighederne. 1. Juli kostede 21 døde og 182 saarede. Det begyndte at knibe med Drikkevand i den solstegte By. Hospitalerne arbejdede under utrolige Besværligheder. Man hentede Vand i Søerne. Byen stank af Latrin, fordi WCerne ikke kunde skylles ud

Politikernes Opraab blev trykt i København med Ordet »beklageligvis« erstattet med »Som en Følge af den sidste Tids Begivenheder«. Elektricitetsværkerne kom igang, Radioen fik atter Mæle, og Opraabet rundkastedes, samtidig med at det oplæstes i Højttalerbiler. Men Frihedsbevægelsens Opraab med de fire Krav deltes stadigvæk ud paa Gaderne, og mange fik det først i Hænde i Løbet af Søndagen. Der opstod herved en Konflikt.

Det var lykkedes Mogens Fog at snige sig gennem Spærringen ind i den belejrede By, og en hel Række af Frihedsbevægelsens Ledere drøftede i Løbet af Søndagen Situationen. Man følte Politikernes Henvendelse, som var foretaget, uden at den etablerede Kontakt var blevet brugt, som et Snigløb og ændrede ikke Parolen. Resultatet blev, at det ikke lykkedes at faa Arbejdet genoptaget Mandag. En Strejke lader sig ikke saadan bryde, og i Modsætning til Politikerne havde de strejkende Arbejders Ledere god Kontakt med Frihedsbevægelsen. Sporvognene maatte vende om, nogle af dem beskadiget af Stenkast fra Demonstranter, og end ikke Borgmester H. P. Sørensens Popularitet — han stod paa Forperronen af første Sporvogn — nyttede. Kl. 10,30 beordrede Tyskerne Kørslen genoptaget. Den kom dog først igang hen paa Eftermiddagen, forsent til at nogen kunde naa Arbejdspladserne. Mandagen var en Usikkerhedens, en Forventnings Dag. Svenningsen var hos Best og fik det Indtryk, at Tyskerne trods Raseri og Trusler vilde opretholde »Forliget«, blot Arbejdet kom igang. I denne Forhandling blev Schalburgkorpset nævnt. Best understregede, at det havde Ordre til ikke at vise sig i Uniform og til ikke at blande sig i Tingene. Hvis Svenningsen ikke har ført Korpset paa Tale, har Best aabenbart læst illegale Opraab! Iøvrigt ønskede den befuldmægtigede en Radioudsendelse, hvori kendte Mænd skulde opfordre til Arbejdets Genoptagelse.

Buhl hos Best.

Det stod efter Samtalen ikke klart, om de tyske Patrouiller vilde blive trukket tilbage eller ej, og man var enige om, at saa længe de gjorde Byen usikker, kom intet Arbejde igang. Saa gik Buhl selv til Best med det Forslag, at Patrouillerne blev inddraget, selvom det ikke blev sagt i Radioen. Best svarede, at man gerne saa, at man fra dansk autoritativ Side optraadte stærkere overfor indre danske Forhold — aabenbart en ny Føler om en dansk Regering. Buhl afviste Tanken om Regering. Men Enden paa det blev, at Buhl fik at vide, at saa snart Byens Liv atter var normalt, vilde de tyske Tropper, som ekstraordinært var sat ind, blive trukket tilbage.

Derefter gik Buhl, Kraft, Eiler Jensen, T. K. Thomsen og Overborgmester Viggo Christensen til Mikrofonen Mandag Aften. I den svenske Radio samme Aften proklamerede Frihedsraadet, at dets Krav var blevet opfyldt. (Det havde paa et Møde Mandag faaet Orientering om Tyskernes Indrømmelser). Der opnaaedes imidlertid ikke dansk Enighed om Tidspunktet for Arbejdets Genoptagelse. Radiotalerne — og dermed det officielle Danmark — bad Folk gaa igang Tirsdag, mens Frihedsraadet i et Opraab fastsatte Onsdag som rette Tidspunkt. Man betegnede i et Opraab de tyske Indrømmelser som saa betydningsfulde, at man ikke tog i Betænkning at opfordre Befolkningen til at genoptage Arbejdet. Men man kunde jo ikke gaa til Radioen. Man maatte udtrykke sig skriftligt, og for at stille alle lige fastsatte man Tidspunktet til Onsdag. Situationen var selvsagt ellers klar nok til, at Arbejdet kunde genoptages Tirsdag.

Resultatet blev det ulykkelige, at nogle gik igang Tirsdag, andre Onsdag, og megen Bitterhed skabtes.

Man burde antagelig have undgaaet Radiotalerne og i Stedet ved en direkte Forhandling mellem Politikerne og Frihedsraadet sikret, at begge Parter sigtede mod samme Maal. Det havde været svært, for Følelserne var sandt at sige afkølede de to Parter imellem, men det havde ikke været umuligt. Den nødvendige Kontakt kom i Stand efter Strejken. Man havde opdaget, at det ikke duede at trække hver sin Vej paa Krigens nuværende Stadium.

Med to Minutters Stilhed om Onsdagen mindedes København sine 97 dræbte og ca. 600 saarede, og de stridende Parter kunde, som Frisch siger det, »samles i Beundring for den By, der spontant og solidarisk gik ud i Kampen, vaabenløs og frygtløs, mod en militær Overmagt«.

I Frihedsraadets Øjne vilde Politikerne i Frygt have Strejken afblæst for enhver Pris, uden de fornødne Garantier, og de tilegnede sig bagefter hele Fortjenesten (idet de ganske vist har lagt Hovedvægten paa deres Fredeliggørelsesarbejde).

I Politikernes Øjne sprang Frihedsraadet til, da det hele var i Gang, og det afblæste, da det var afsluttet, og tog Æren af det hele.

Sandheden turde være den, at Københavnerne selv skabte Situationen, de »illegale Politikere« skaffede gennem Duckwitz Indrømmelserne, og Frihedsraadet gav ved Paroler og fremfor alt ved sin Forbindelse med Udlandet Begivenhederne Folkestrejkekaraktern og skabte hele den Stemning af »aldrig før set Protest«, som gjorde Strejken til Forsidestof i den frie Verdens Aviser en Uge igennem og skabte Goodwill for Danmark! Ved at bevare de væbnede Styrkers Disciplin undgik man Kampe — og Warszawas Skæbne.

Da hele Byen laa tavs i de 2 Minutter om Onsdagen, demonstreredes overfor Politikerne, at Frihedsraadets Paroler naaede hver enkelt Borger i Landets Hovedstad. De forstod — og viste sig villige til det Samarbejde, som i Krigens Slutfase gjorde Buhl til den faktiske Statsminister og Frihedsraadet til den faktiske Regering. Her skabtes, paa godt og ondt, det Samarbejde mellem Frihedsbevægelsens ledende Mænd, som førte til Enigheden 5. Maj og Uenigheden i Aarene derefter.

„STØT STAAR DEN DANSKE SØMAND....“

Af Kaptajn H. C. RØDER

De frie, danske Sømænd, hvormed jeg mener de danske Sømænd, som den 9. April 1940 befandt sig uden for Spærringen og derved fik Lejlighed til at stille sig selv og deres Skibe til Raadighed for de Allierede, har med Rette hævdet, at de paa denne Dag blev Danmarks første Frihedskæmpere. Dette Hædersnavn kan ingen tage fra dem, men i Virkeligheden var paa denne skæbnesvangre Dag de danske Søfolk allerede Veteraner, thi for dem begyndte Frihedskampen den Dag, da de tyske Søstridskræfter, paa trods af Ikke-Angrebspagtens Bestemmelser om normal Handel, indledede deres lumske Overfald paa de danske Handelsskibe. Det var ganske vist en ensidig Kamp, hvor de danske Søfolk over for de tyske Piraters Torpedoer, Miner og Flyvebomber ikke havde andre Vaaben end en stædig, sammenbidt Trods, en mere og mere voksende Harme mod de tyske Bødler. Det var Tyskernes Haab, at de ved deres hensynsløse Terror kunde tvinge de danske Skibe bort fra Havene, men Søfolkene lod sig ikke tvinge. Her var noget, som »Herrefolket« ikke kunde faa sat igennem, endskønt Modstand syntes haabløs. Sømændene gav ikke op — men hvad kostede den ulige Kamp ikke dansk Skibsfart i Værdier? Og hvad kostede det ikke Skibsfartens Udøvere i Lidelser og Død? I Perioden fra 3. September 1939 til 9. April 1940 mistede Danmark ved Krigsforlis 29 Skibe paa ialt 75.641 Brutto Register Tons (110.035 Tons Dødvægt — Bærevne) og 367 danske Sømænd mistede Livet. I dette sidste Tal er medregnet Sømænd, som blev dræbt ved tyske Angreb paa Skibe, som ikke totalt forliste, samt danske Søfolk dræbte under Angreb paa udenlandske neutrale Skibe.

Naar man gennemlæser Søforhørene afholdte over de overlevende fra de sænkede Skibe, gribes man af en dyb Følelse af Gru. Af Skibsrapporternes tørre Fakta og de skibbrudne Søfolks stilfærdige Beretninger skinner det igennem, hvilke umenneskelige Lidelser og Grusomheder mange af disse overlevende har været udsatte for, og man gyser ved Tanken om, hvad de, der aldrig kom tilbage, i mange Tilfælde har gennemgaaet, før Døden kom til dem som en Befrielse.

Og Søfolkene kunde og maatte ikke forsvare sig — kun lide og taale — til den 9. April kom, og Invasionen af Danmark satte Skel i deres Kamp mod Overmagten. Det var bittert for mange af de danske Søfolk uden for Spærringen, at de maatte gaa aktivt ind i Kampen med deres danske Skibe under et fremmed — om end venligtsindet — Flag, men det var en stor Tilfredsstillelse for dem, at nu kunde de frit udtrykke deres Følelser i Skrift og Tale,

og da deres Skibe snart efter blev armerede, fik de Lejlighed til at forsvare sig mod de fjendtlige Angreb. 9. April ramte de frie Søfolk som et Chock, men kom alligevel som en Slags Befrielse for dem.

Efter den 9. April 1940 kom de danske Søfolk til at øve deres Indsats under meget forskellige Vilkaar, og i en Beretning om dansk Søfart under den anden Verdenskrig maa der tages Hensyn til dette.

Den 9. April bestod den danske Handelsflaade af 536 Skibe paa 1,04 Mill. B.R.T. (1,58 Mill. D.W.T.). Af disse Skibe talte »Hjemmeflaaden« (Skibene inden for Spærringen) 306 Skibe paa 363.000 B.R.T. (510.000 D.W.T.) eller 57% og 35% af alle Skibene og Tonnagen. »Udeflaaden« (Skibene uden for Spærringen) talte 230 Skibe paa 680.000 B.R.T. (1,07 Mill. D.W.T.), hvilket giver henholdsvis 43% og 65% af alle Skibene og Tonnagen. Som det fremgaar af Tallene, var Skibene i Udeflaaden af en Størrelse, som langt oversteg Skibene i Hjemmeflaaden. Gennemsnitsstørrelsen af Hjemmeflaadens Skibe var 1185 B.R.T. (1666 D.W.T.) mod 2959 B.R.T. (4637 D.W.T.) for Udeflaadens Skibe. Det var ogsaa den bedste og nyeste Del af Flaaden, som hørte til Udeflaaden.

Danske Skibe og Søfolk under britisk Kontrol.

Da Budskabet om Danmarks Okkupation fløj gennem Æteren ud over Havene, vakte det naturligvis stor Bestyrtelse ombord i alle de uden for de danske Omraader værende danske Skibe. For de Skibes vedkommende, som paa selve Dagen befandt sig i allieret Havn, var der ikke noget øjeblikkeligt Problem, idet de straks blev beslagnet af de paagældende Landes Myndigheder, men blandt Søfolkene, som med deres Skibe befandt sig paa Havet, vakte Budskabet ikke alene Bekymring, men ogsaa Raadvildhed — for hvad nu? Vilde ikke de Allierede straks bemægtige sig de danske Skibe, som nu teknisk set var fjendtlig Ejendom, og eventuelt gøre Besætningerne til Krigsfanger?

Det var tidligt paa Morgenen, at Budskabet om Overfaldet paa Danmark naaede Skibene paa Havet, og noget senere paa Dagen kom der Ordre fra Danmark over Radioen til Førerne af alle danske Skibe paa Søen til at søge neutral Havn — fortrinsvis en italiensk eller spansk Havn. Denne Tilføjelse viste tilstrækkelig tydeligt, fra hvem Ordren stammede, og denne Vished var medvirkende til, at praktisk talt ingen danske Skibe fulgte den. Tyskerne havde først forlangt, at de danske Redere hver for sig skulde telegrafere Ordren ud til hver dansk Skibsfører paa Havet og med Rederens Underskrift, men dette nægtede de danske Skibsredere at gøre med den Motivering, at da Tyskerne ellers havde taget Brugen af Radioen fra dem saavel som ethvert andet Middel til at kunne holde sig i Forbindelse med Skibene, saaledes at de havde mistet enhver Kontrol over dem, maatte de nu overlade Skibenes Førere at handle fuldstændigt paa egen Haand. Tyskerne besluttede saa at udsende en fælles Ordre til alle Førerne, men denne virkede med den odiøse Tilføjelse ganske imod Hensigten.

Ved Middagstid paa samme Dag blev fra B.B.C. udsendt en Opfordring paa Dansk til alle danske Sømænd paa Havet om at søge allieret Havn for at stille deres Skibe til Disposition for de Allierede.

Den, der paa B.B.C. rundkastede denne Opfordring, var den danske Journalist Jørgen Edsberg. Jørgen var oprindelig Medarbejder ved »B.T.« og Pressens Radioavis. Han var i London, da Danmark blev okkuperet, og stillede sig straks til Raadighed for B.B.C.s danske Afdeling. Jørgen var en charmerende ung Mand, men lidt for uligevægtig til i Længden at finde sig i det regelmæssige og derfor for ham noget kedelige Arbejde ved B.B.C. Saa snart

der blev Lejlighed til det, søgte han derfor ind i Royal Air Force, hvor han naaede Kaptajns Rang. Efter Krigens Ophør kom han hjem til Danmark, hvor han i Foraaret 1946 mistede Livet ved Nedstyrtning.

Opfordringen fra England gav Søfolkene Forsikring om, at de i Storbritannien vilde blive modtaget som Venner, og at Skibene, skønt de af taktiske Grunde maatte sejle under allieret Flag, dog faktisk vilde blive ved at være danske. Det kan siges, at alle de danske Kaptajner, som befandt sig i Nærheden af de britiske Øer, fulgte Opfordringen og satte Kursen mod britisk Havn — i Særdeleshed efter at en inden for Navigatørernes Kredse kendt dansk Skibsfører og Medlem af Bestyrelsen for »Den alm. danske Skibsførerforening« den 11. April, efter at have nævnet sit Navn, gentog Opfordringen og nærmere præciserede, hvad det hele gik ud paa.

Han forklarede, at saaledes som Situationen havde udviklet sig i Danmark, var det umuligt for dem derhjemme at gøre andet end passiv Modstand mod Tyskernes voldelige Overfald, men de danske Søfolk uden for Spærringen kunde med deres Skibe gøre en virkelig Indsats for Danmarks Befrielse, hvorfor han opfordrede dem til at søge allieret Havn, hvor de vilde blive modtaget som Venner og optaget i og støttet af de britiske Officers- og Mand-skabsorganisationer. Det vilde blive nødvendigt, saa længe Krigen varede, at sætte Skibene under allieret Flag, men dette vilde kun blive rent pro forma. De danske Redere vilde blive krediteret Fragt for Skibenes Benyttelse og Erstatninger for Skibe, der maatte gaa tabt, efter samme Regler og til samme Rater, som var gældende for de britiske Skibe. Det samme gjaldt Søfolkene, som kunde mønstre ud med deres egne, danske Skibe paa samme Betingelser, der var gældende for britiske Søfolk. Taleren sluttede med en Appel til de danske Søfolk om at gøre deres Indsats for Befrielsen af deres Fædreland ved at slutte sig til de Allierede.

I de følgende Dage ankom mange danske Skibe til britiske Havne. Der var i Opfordringen bleven talt om at gaa til »allieret« Havn, men det faldt Skibenes Førere naturligst at gaa til britisk Havn, saaledes at Frankrig kun fik Raadighed over de danske Skibe, som den 9. April allerede befandt sig i franske eller franskkontrollerede Havne. Hvorledes det gik disse Skibe, vil vi komme tilbage til i et senere Kapitel. At saa mange danske Søfolk uden Tøven straks gik ind i Kampen for Danmarks Frigørelse, vil altid være et af dansk Skibsfarts stolteste Minder. Den danske Sømand vidste, hvad han gik ind til, men han vaklede ikke i sin Beslutning. Det maa ogsaa huskes, at her var ikke Tale om store Krigsfortjenester, som kunde friste eventyrlyste Naturer til at vove Livet. Hyrerne i britisk kontrollerede Skibe var — for at sige det mildt — meget moderate. Det kan heller ikke paastaas, at Udsigterne for de Allierede i 1940 var særligt lyse, og de danske Søfolk kendte tysk Mentalitet godt nok til at vide, at vandt Tyskerne Krigen, vilde der for dem, efter at have sejlet for og kæmpet sammen med de Allierede, ikke være noget »gamle Danmark« at komme hjem til. Set fra det danske Samfunds Side maa det ogsaa betones, at havde de danske Søfolk i 1940 vægret sig ved at sejle deres Skibe for de Allierede, havde disse antageligt simpelt hen taget Skibene som Krigsbytte — og interneret ikke alene Søfolkene, men ogsaa andre Danske bosat i de allierede Lande.

I de britiske Havne fik de dertil bestaltede Myndigheder travlt med at overtage Skibene. Med den britiske Sans for ved alle Lejligheder at overholde Formerne, tog disse Foranstaltninger lang Tid. For at give Læserne et Begreb om, hvorledes en saadan Overtagelse almindeligvis fandt Sted, skal jeg i det følgende beskrive, hvordan det gik med det af mig førte M/S »Tasmania«, tilhørende Dampskibsselskabet »Orient«. Skibet var lastet med Soya-bønner fra Manchuriet og Oliekager fra Indien for den danske Stats Regning og var bestemt til Aarhus.

Den 9. April om Morgenen, da vi fik det sørgelige Budskab om Danmarks Okkupation, befandt vi os Vest for Cap Finisterre paa Spaniens Nordvestkyst. Vi bestemte os til at søge britisk Havn, og om Eftermiddagen den 10. April 1940 ankom vi til Falmouth i Sydengland (Cornwall). Saa snart Lodsens havde bragt os til Ankers, kom en Marineofficer ledsaget af 5 sværtbevæbnede Marinesoldater ombord og tog Skibet i Besiddelse. Det gik meget formelt til — Officeren fik efter Anmodning en Kahyt anvist til Opholdssted og spiste sammen med Kaptajnen i Salonen, men de menige camperede paa Dækket, havde deres egen Proviant med og maatte ikke fraternisere med Skibets Mandskab. Det vil sige — det var blot de første Par Dage — det varede ikke længe, før de gæve Gutter var gode Venner med hele Besætningen, spiste den gode danske Mad, og snart blev Vagten reduceret til kun at bestaa af to Mand, og disse tog ikke deres strenge Vagt over Skib og Mandskab alvorligere, end da Skibet efter en halv Snes Dages Ophold i Falmouth skulde afgaa til London, og Vagtholdet blev sendt i Land, glemte alle — inklusive Officeren — deres Revolvere ombord, saa der maatte sendes en Baad ud efter dette Artilleri i sidste Øjeblik.

Tag selv Penge med

Jeg havde i Indien paamønstret to norske Matroser. Disse ønskede i Falmouth at blive afmønstrede for at drage til Norge og deltage i Kampene mod Tyskerne der. Dette Ønske syntes jeg maatte støttes, men de to Mænd havde ca. 50 Pund Sterling tilgode i Skibet, og det var mig umuligt at fremskaffe denne i Forhold til Skib og Ladnings Værdi latterlige lille Sum. Hverken mit Rederis gamle Agentur i Falmouth eller vor gamle Forbindelse i London, Clarkson & Co., som tilmed var Aktionærer i Rederiet, vilde give Pengeforstrækninger til det i Øjeblikket herreløse Skib.

Om Aftenen samme Dag, vi var ankommet til Falmouth, fik jeg gennem den lokale Repræsentant for »The British Officers Federation« (Merchant Navy) Forespørgsel fra British Ministry of Shipping, som havde faaet at vide, at jeg var Bestyrelsesmedlem af »Den alm. danske Skibsførerforening«, om jeg kunde tænke mig at komme til London og gennem B.B.C. tale til de paa Søen værende danske Søfolk og opfordre dem til at tage deres Skibe til allierede Havne for at stille dem selv og deres Skibe til de Allieredes Disposition. Dette erklærede jeg mig straks villig til at gøre og afrejste samme Nat til London. Ankomsten til London fik jeg Generalsekretæren for British Officers Federation, Capt. Coombs, som Cicerone.

Jeg prøvede i Løbet af Dagen flere Steder at faa rejst de 50 Pund Sterling, jeg skulde bruge til at afregne de to norske Matroser, men forgæves. Da jeg tilsidst løb Tiggergang gennem Masser af Kontorer i Ministry of Shipping og kun fik beklagende Skuldertræk alle Steder, var jeg omsider blevet godt gal i Hovedet. Før jeg skulde tale i B.B.C., blev jeg fremstillet for Sir Arthur Salters. Denne Herre var Søfartsministeriets Parlamentssekretær og som saadan en meget betydende Personlighed i den britiske Regering. Han modtog mig egentlig meget venligt, men, som jeg syntes, ret højtideligt og nedladende, hvilket ikke forbedrede mit Humør, saa da Sir Arthur spurgte mig, hvad jeg havde i Sinde at sige i min Radioudsendelse, svarede jeg, at jeg vilde opfordre mine Kolleger til at tage deres Skibe til britiske Havne, men at de selv maatte tage Penge med — for her fik de ingen. Sir Arthur var lige ved at tabe sin ophøjede, britiske Ro ved denne Udtalelse, og den ledsagende ministerielle Embedsmand kom helt ud af Flippen over, at jeg talte saaledes til den store Mand, men efter at jeg havde forklaret Sagen, sørgede Sir Arthur for, at jeg fik de ønskede Penge.

Medens vi laa i Falmouth, skete der en ret morsom Episode. En Dag jeg var hos Havnekaptajnen, fortalte denne mig, at der var sendt to Destroyere til Søs for at møde et norsk Motorskib, som øjensynligt var i Vanskeligheder. Da Telegrammet fra Skibet var noget uklart, blev der for en Sikkerheds Skyld holdt Ambulancer og Læger klar til Skibets Ankomst. Nordmanden — M/S »Hindanger« — kom ind om Eftermiddagen, meget forbavset over al den Staahej, der var lavet for hans Skyld. Det viste sig, at han havde sendt et Radiotelegram til Marinestationen lydende saaledes: »Norwegian Motorship Hindanger expect arrive Falmouth 4 p. m.«, men Radiotelegrafisten paa Stationen i Falmouth havde tabt »hæet i Navnet, saaledes at Telegrammet kom til at lyde: »Norwegian Motorship in danger (i Fare) . . . !«

Efter flere Dages Ventetid blev »Tasmania« omsider sendt til London for at blive prise-dømt og losset. Vi laa i London i lang Tid og ventede. Jeg var utaalmodig og rendte Ministeriet paa Dørene for at faa Gang i Foretagendet — vi var ikke kommet til britisk Havn for at ligge og dovne Tiden hen, men de gode Briter smilede blot ad mig. Skib og Ladning skulde først for en Priseret og lovformelig erklæres for god Prise at være. Da der ikke var Spor af Tvivl om Priserettens Kendelse, syntes jeg ikke, vi behøvede at vente med Udlo-ningen, men den britiske Fastholden ved Formaliteterne fornægtede sig ikke.

Imidlertid blev Skibet nøje synet af Inspektører fra Søfartsministeriet og af Surveyors fra Lloyds Register of Shipping, og et Dokument udfærdiget om Eftersynet. De danske Skibe blev alle overtaget af Ministry of Shipping, men blev fordelt til forskellige britiske Rederier, som skulde bestyre dem for Ministeriet. Efter at Priseretten havde kondemneret Skibene til Fordel for Storbritannien, fik Skibene britiske Adkomstbeviser, det danske Flag blev strøget og erstattet med det britiske — og Skibene var derefter efter international Lov britiske. For at gøre det muligt, at Skibene kunde beholde deres danske Besætninger, maatte Parlamentet vedtage en Lov, som tillod fremmede Navigatører og Maskinmestre at faa udstedt midlertidige britiske Certifikater. Før Paamønstring første Gang i et af disse dansk-britiske Skibe blev hver Dansker — Officerer saavel som Menige — forespurgt, om de var villige til at sejle under britisk Flag, og var Svaret bekræftende, hvilket det praktisk talt var 100 %, fandtes Sagen at være afgjort. Den Tillid, som de britiske Myndigheder her viste de danske Søfolk, blev paaskønnet af disse. Som Modsætning til denne Maade at tage Sagen paa, kan det fremføres, at i de Skibe, som kom under fransk Flag, blev der fra de franske Myndigheders Side udvist en meget generende Mistænksomhed, som bl. a. gav sig Udslag i, at der blev sat en ekstra Kaptajn ombord — en Slags Supercargo, som ofte blev givet saa stor Myndighed, at det ikke kunde undgaa at virke generende og fornærmende paa de danske Søfolk. Jeg fik fra Kaptajnen paa et dansk Skib, overtaget af Myndighederne i en fransk Havn, Meddelelser om disse Forhold og en Anmodning om gennem det britiske Ministry of Shipping at forsøge at faa dem forbedrede. Ministeriet var meget deltagende, men kunde naturligvis intet gøre over for en fremmed — om end allieret — Regering. Dog havde Briterne paa Forhaand faaet Franskmændene til at gaa med til, at de danske Søfolk paa de dansk-franske Skibe skulde mønstre paa de britiske Hyrer og andre Betingelser.

Det af mig førte Skib M/S »Tasmania« fik det store, kendte Liverpool Rederi Thos. Brocklebank & Co. til bestyrende Rederi, og det er med stor Glæde, at ikke alene jeg som Skibets Fører, men ogsaa alle de andre danske Søfolk, som i de 2½ Aar, til Skibet blev sænket af Fjenden, sejlede under dette Rederis traditionsrige Flag, ser tilbage paa denne Tid, hvor Rederiets øverste Leder Mr. Denis Bates og hver eneste Person paa Rederikontoret ved deres Forstaaelse og Hjælpsomhed til enhver Tid og ved enhver Lejlighed gjorde den ikke altid lige morsomme Tilværelse for de landflygtige danske Sømænd lettere og gladere.

Organisationerne.

De britiske Officers- og Mandskabsorganisationer havde lige fra Begyndelsen vist stor Interesse og Hjælpsomhed mod de danske Søfolk. For Officerernes vedkommende blev der af »The British Officers Federation« (Merchant Navy) oprettet Afdelinger inden for Foreningens Rammer, hvortil de forskellige allierede Nationers Officerer (Førere, Styrmand, Maskinmestre og Radiotelegrafister) kunde slutte sig, og de danske Officerer blev straks fra Starten fra den britiske Organisations Side regnet at være »Allierede«, hvilket blandt andre Steder gav sig Udtryk i en Meddelelse til »allierede og associerede Handelsflaaders Officerer«, hvori en Note forklarer: »Allierede« inkluderer de danske, frie franske og andre Officerer, som om end ikke teknisk Allierede, absolut givet tjener de Allieredes Sag«.

Lederen af den store britiske Officersorganisation, Captain Coombs, samt hans nærmeste Medarbejder, Captain Tennant, gjorde et stort Arbejde for at organisere de udenlandske Skibsofficerer. Det var fra Begyndelsen Captain Coombs' Mening, at den britiske Federation skulde varetage de danske Officerers Interesser i Storbritannien uden Vederlag, saaledes at de indbetalte Kontingenter helt kunde opspares for, naar Krigen engang var forbi, at blive overgivet til Foreningerne i Danmark. Jeg protesterede straks mod dette, da jeg fandt det urimeligt, at de danske Officerer ikke selv skulde betale Omkostningerne ved deres Organisation, men Coombs fastholdt sin Beslutning, idet han hævdede, at den britiske Organisation stod i saa stor Gæld til de skandinaviske — og særligt de danske — Officerssammenslutninger, som Briterne havde taget til Mønster ved Dannelsen af deres Federation, at de britiske Officerer med Glæde vilde afbetale noget af denne Gæld ved vederlagsfrit at administrere den nu i U.K. oprettede danske Officersforening.

Dette lød jo meget smukt, men den britiske Federation fandt dog snart ud af, at Arbejdet blev for stort for den Stab, der kunde stilles til Raadighed, og I.M.M.O.A. (International Mercantile Marine Officers' Association) overtog derfor Administrationen mod at Officererne selv betalte Omkostningerne. For den herved dannede Afdeling blev som Forretningsfører ansat Kaptajn W. Bendtsen, som var dansk født, men britisk Undersaat, og Afdelingen fik først Kontor i den britiske Federations Lokaler i London, men flyttede senere, da den danske Pool blev oprettet med Newcastle on Tyne som Hjemsted, til denne By, hvor den fik Kontor i Poolens Bygning, Nr. 4, St. Nicholas Buildings.

I Løbet af Sommeren 1942 fremkom der flere Klager fra Medlemmerne over Afdelingens Ledelse, som man mente var for diktatorisk. Der skete mange Udmeldelser og for at modarbejde dette, blev der sammenkaldt til et Møde, hvori Kaptajnerne Coombs og Tennant fra »British Officers Federation« deltog. Der blev nedsat et Arbejdsudvalg, som skulde have Medbestemmelsesret i alle Afdelingens Anliggender, men da heller ikke dette syntes at skabe Ro om Foreningslivet, idet den Opfattelse efterhaanden gjorde sig gældende blandt Officererne, at større Selvstændighed foreningsmæssigt set vilde være ønskelig, besluttede man sig til at tage Skridtet fuldt ud, og den 1. Februar 1943 ophævedes Afdelingen, idet alle dens Aktiver og Passiver blev overdraget til den paa dens Ruiner dannede Forening »De sammensluttede Danske Skibsofficerers Forening« (»Danish Merchant Navy Officers' Association«), som omfattede alle Kategorier af Skibsofficerer. En Hovedbestyrelse blev valgt, hvori de forskellige Officerere (Førere, Styrmand, Maskinmestre og Radiotelegrafister) blev repræsenteret i Forhold til deres Medlemsantal i Foreningen.

Til at forestaa den daglige Ledelse af Foreningen valgtes Maskinmester J. H. Larsen som Forretningsfører og Styrmand R. Geisler som Sekretær. Det skyldes fornemmeligt disse to dygtige og energiske Officerer, at den ny Forening snart kom ud af det Uføre, som Afde-

lingen befandt sig i ved Overtagelsen, og de frie danske Skibsofficerer af alle Grader og Kategorier skylder disse to Mænd Tak for deres Arbejde, som bevirkede, at Organisationen genvandt sin tabte Prestige — ja, ogsaa de hjemlige Organisationer har Grund til at takke for, at Organisationen igen kom paa ret Køl, idet Afdelingens Underskud ved Overtagelsen paa 360 Pund Sterling allerede efter et Aars Virksomhed var forvandlet til et Overskud paa 150 Pund Sterling, og Fremgangen fortsattes saaledes, at da S sammenslutningen efter Krigens Slutning opløstes, var der et ikke ringe Overskud, som fordeltes proportionsmæssigt til de hjemlige Foreninger.

Den 9. Oktober 1941 blev »Danske Skibsofficerers Hjælpesfond« stiftet. Formaalet med Fondet var at kunne give Laan og udbetale Understøttelser til trængende Medlemmer. Fondet lededes af en valgt Bestyrelse, for hvilken først Kaptajn Bendtsen og senere Maskinmester J. H. Larsen var Formand. Styrmand R. Geisler, som sammen med Maskinmester Larsen og Kaptajn Bendtsen var blandt de oprindelige Stiftere, fungerede fra 1. Februar 1943 som Fondets Sekretær. Regnskabet, som aflagdes halvaarligt, blev revideret af de danske Præster i Newcastle, Jensen og Mørch. Medlemskontingentet var 3 Pund Sterling, men fra flere Sider modtog Fondet større og mindre Bidrag. Saaledes modtog Fondet hvert Aar en Gave fra Direktør Krøyer Kielberg paa 100 Pund Sterling, og Direktøren for »United Baltic Corporation«, Hr. Chr. Larsen, udvirkede, at der fra »King George's Fund« blev skænket en Gave paa 500 Pund Sterling. Fondets Virksomhed var til stor Velsignelse for mangan gæv Skibsofficer, som paa Grund af Sygdom eller anden Aarsag var kommet i Vanskeligheder, og det havde fra alle Sider saa megen »good-will« og blev saa godt administreret, at der ved dets Opløsning ved Krigens Slutning var opsparet en Kapital paa Kr. 38.680,00, som overførtes til Danmark. For dette Beløb indstiftedes et Legat, hvis aarlige Renter skal anvendes til Understøttelse for trængende Medlemmer af de 4 Foreninger: Den alm. danske Skibsførerforening, Dansk Styrmandsforening, Maskinmestrenes Forening og Radiotelegrafistforeningen.

Ogsaa paa anden Maade end rent økonomisk var Ændringen af Skibsofficerernes Organisation til stor Nytte, idet Officererne efter denne fik en mere retfærdig Repræsentation inden for »Det Danske Raad«, i hvis Arbejdsudvalg de fik Lejlighed til paa en virksom Maade at gøre deres specielle Synspunkter gældende. Rederne lærte ligeledes snart at regne med Foreningen, og i Ministry of War Transport havde Officererne altid i Mr. Farwell en god og forstaaende Støtte.

Efter Krigen og Sømændenes Hjemvenden til Danmark har Maskinmestre og Styr mænd vist deres Erkendtlighed og Taknemmelighed mod Maskinmester J. H. Larsen og Styrmand R. Geisler paa flere Maader — bl. a. ved at vælge dem til Formænd for deres respektive hjemlige Foreninger: »Maskinmestrenes Forening« og »Dansk Styrmandsforening«.

De britiske Autoriteter fandt det af praktiske og administrative Grunde tilraadeligt at give hver af de forskellige Nationers Søfarende, som var kommet til England for at sejle for de Allierede, hver sin bestemte Hjemstavns havn, og for de danske Søfolks vedkommende blev denne Havn Newcastle on Tyne, og da den langt overvejende Del af Sømændene under deres Hvilesteder i Land samledes her, var det naturligt at flytte Organisationernes Hovedkontorer hertil ogsaa.

For de menige Søfolks vedkommende var Organiseringen blevet ordnet saaledes, at der blev oprettet en dansk Afdeling af den britiske »National Union of Seamen« (N.U.S.), som omfatter alle Kategorier og Grader af menige Sømænd. Dette var den naturlige Vej at gaa, da de danske Sømænd kom til at sejle under de samme Overenskomster, som de britiske havde med deres Redere. Til Leder af denne danske Afdeling under N.U.S. valgtes Børge

Møller, som i Maj 1940 havde maattet flygte til England fra Antwerpen, hvor han siden 1937 havde været ansat som Repræsentant for saavel Sømændenes som Søfyrbødernes Forbund i Danmark. Børge Møller gjorde et stort og betydningsfuldt Arbejde for de menige danske Søfarende i Storbritannien, dels som Leder af de meniges faglige Organisation og dels som Medlem af »Det danske Raad«s Udvalg for Søfarende. Børge Møller var med i Organisationsarbejdet lige fra Begyndelsen i Maj 1940, til Arbejdet med Afviklingen var fuldført i December 1945. Ogsaa ved sine patriotiske Taler i B.B.C. og paa Forsamlinger ved forskellige Lejligheder samt ved talrige Artikler i »Frit Danmark« og andre Steder gjorde Børge Møller sig fortjent af den danske Sag. Efter Afviklingen af Organisationsarbejdet i England kom Børge Møller tilbage til Danmark, hvor han arbejdede i Sømændenes Forbund et Aars Tid, hvorefter han blev ansat som Leder af den danske Stats Forhyringskontor for Sømænd i Antwerpen.

Allerede i Begyndelsen af 1941 voksede der en Del Kritik frem blandt Medlemmerne af Mandskabsorganisationen, som hjemme fra var vant til at have mere direkte Indflydelse paa Foreningens Arbejde. De danske Sømænd følte sig ogsaa trykket af, at de ved blot at danne en Afdeling i den britiske Organisation ikke havde den foreningsmæssigt set selvstændige Stilling, som de følte sig berettiget til, særligt efter at alle de allierede, men i England fremmede Søfolk, efterhaanden havde faaet dannet selvstændige Organisationer. N.U.S. stillede sig forstaaende til den rejste Kritik, og efter en Del Forhandlinger og afholdte Møder overgik den danske Afdeling den 1. Juli 1941 til at blive den selvstændige »De sammensluttede danske Sømandsorganisationer«. Børge Møller fortsatte som Forretningsfører ogsaa for den nye S sammenslutning, men Selvstændigheden nødvendiggjorde Ansættelsen af flere Funktionærer. Til disse Tillidsmandsposter blev valgt: Donkeymand Gorm J. J. Nielsen som Repræsentant og Hovmester Svend Aage Rasmussen som Kasserer. Da Børge Møller oprindeligt tilhører Dæksmandskabet, var saaledes alle tre Grupper — Dæks-, Maskin- og Restaurationspersonale — repræsenteret i Foreningens Ledelse. Paa Grund af voksende Arbejde maatte yderligere en Repræsentant ansættes, og Tid efter anden har Matros Aksel Møller, Smører Niels Emil Søndergaard og Baadsmand Arne M. Hansen været ansatte som Repræsentanter. Børge Møller og Svend Aage Rasmussen fortsatte lige til Slutningen som henholdsvis Forretningsfører og Kasserer.

Sømandsklubberne og »pool«en.

Efter at Newcastle var blevet fastslaaet som de danske Søfolks Hjemmehavn, foregik praktisk talt al Forhyring til de danske Skibe fra denne By. Hyreanvisning og Forhyring foregik i Begyndelsen paa det danske Konsulat. Konsul Fr. Madsen og hans Sekretær Frk. Nielsen bistaaet af Konsulatets øvrige Stab havde et stort og til Tider alt for lidt paaskønnet Arbejde med denne for et Konsulat alt for uvante Virksomhed. Efterhaanden som flere og flere danske Sømænd strømmede til Newcastle for at søge Hyre, blev det ogsaa umuligt for Konsulatet at overkomme det forcerede Arbejde med Fordelingen af Mandskab til Skibene, og straks efter at Organisationerne flyttede til Byen, blev ogsaa dette Arbejde overtaget af dem.

Der var i Løbet af Sommeren 1940 af Ministry of Shipping blevet nedsat et Udvalg »The Danish Merchant Navy Welfare Committee«, hvis Medlemmer bestod af Repræsentanter for danske Rederiinteresser, Officerer, Mandskab, Sømandsmissionen og de danske Konsuler. Dette Udvalg blev senere omdøbt til »The Danish Merchant Navy Advisory Committee«, hvori ogsaa det britiske Ministerium blev repræsenteret. Udvalget gjorde i begge sine Skik-

kelser et stort Arbejde for de Søfarende ved at være et Slags Mellemed mellem dem og Ministeriet. Udvalgets Formand var Direktør Chr. Larsen, Leder af »United Baltic Corporation« Ltd. (Ø.K.'s London Filial), og dets energiske Sekretær var Direktør O. Holdthusen, Chef for D.F.D.S.'s Kontor i London. Disse to Mænd var meget virksomme for de danske Søfolk — særligt vil Direktør Holdthusen's helt personlige Interesse for hver enkelt Sømænd eller Fisker, han kom i Kontakt med, altid blive erindret med Taknemmelighed. Det var særligt disse to Mænds Anstregelser, Søfolkene kunde takke for, at Bestræbelserne for at faa passende, centralt beliggende Lokaler i Newcastle til Kontorer, Klubrum og Opholdsrum kronedes med Held, saaledes at Lokalerne straks efter Nytaar 1941 kunde tages i Brug.

En af de Mænd, som i Storbritannien kom til at betyde mest for den danske Sag, og hvis varme Hjertelag ogsaa kom de danske Søfolk tilgode, var Direktør F. M. Krøyer Kielberg, Chefen for det mægtige britiske Selskab »The United Molasses Co. Ltd.« Direktør Krøyer Kielberg er engelsk Statsborger men har aldrig tabt Kærligheden til og Interessen for sit Fødeland, og hans fremskudte Position i den britiske Forretnings- og Finansverden gjorde det muligt for ham at yde den danske Sag store Tjenester. Mange af de danske Foretagender, startet i England under Krigen, vilde ikke kunne være gennemført uden hans altid beredvillige Gavmildhed, men naar vi Danske nu har dette i taknemmelig Erindring, maa vi for dette ikke glemme Krøyer Kielbergs rent personlige Indsats, hans aldrig svigtende Interesse, hans store Arbejdsevne, som altid var til Raadighed for Sagen, hans Omsorg for alle, som trængte til Raad og Hjælp. Som Præsident for det danske Raad oplyste han paa et Møde i Raadet, afholdt den 27. November 1940, at han efter udtalt Ønske fra Sømændene, som paa denne Maade ønskede at give Udtryk for deres Loyalitet mod Storbritannien, havde forhandlet med Ministry of Shipping om at tillade danske Sømænd at bemane en Destroyer eller Krydser. Direktør Krøyer Kielberg oplyste imidlertid, at Ministry of Shipping og den Første Admiralitetslord efter nøje Overvejelser maatte afslaa Tilbudet. Ministeriet meddeler i sit skriftlige Svar til Krøyer Kielberg, at det finder, »at danske Sømænd gjorde mere for Frihedens Sag ved trofast at bemane de danske Handelsskibe, der sejlede for de Allierede, end ved at lade sig indrullere i den britiske Krigsflaade.«

Som vi senere skal se, fik Søfolkene i Krigens sidste Aar deres her omtalte Ønske opfyldt. Direktør Krøyer Kielbergs Udtalelse paa Mødet 27. November 1940 blev med venligsindede Kommentarer optaget i hele den britiske Presse og hjalp meget til at forbedre Briternes Syn paa Danskerne og deres Sag.

Onsdag den 5. Februar 1941 foregik i Newcastle den højtidelige Aabning af de to danske Sømandsklubber. Aabningshøjtideligheden foregik i Søfolkenes Klub, men gjaldt ogsaa Officerernes, der fandtes i samme Bygning. Sir Arthur Salters, Ministry of Shipping's Parlamentssekretær, foretog paa Ministeriets Vegne Aabningen og fremsatte ved denne Lejlighed følgende betydningsfulde Udtalelse: »Danmark er ikke en Allieret af Navn, men gennem den Indsats, Søfolkene yder, staar de paa nøjagtig samme Standpunkt som Allierede, og jeg kan ikke stærkt nok fremhæve Værdien af de danske Sømænds Indsats.«

Den højtidelige Klubindvielse og Sir Arthur Salter's Tale ved denne Lejlighed blev omtalt i hele den britiske Presse, og den britiske Befolkning lærte efterhaanden helt at forstaa Danmarks vanskelige Stilling og mødte vore Søfolk med samme Venskab og Tillid, som den viste de allierede — »ogsaa af Navn« — Sømænd.

I Begyndelsen af 1941 blev i Storbritannien gennemført en Plan, som skulde sikre Handelskibenes Bemanning til enhver Tid. Det var det saakaldte »Pool«system, som blev indført. Enhver Sømænd blev fast ansat i Handelsflaaden og oppebar Hyre, enten han sejlede, eller han af en eller anden Grund for en kortere Tid gik ledig i Land. Med andre Ord — alle

Skibene regnedes at tilhøre eet Rederi, hvori alle Søfolkene var Funktionærer. Da de, som sagt, ogsaa oppebar Løn under Ledighedsperioder i Land, havde de ogsaa Pligt til at være disponible og modtage anviste Hyrer. De allierede Nationers Søfolk kom ogsaa ind under Planen, og den danske Pool traadte i Virksomhed i Newcastle den 9. Juni 1941. Det britiske Ministry of Shipping, som i Mellemtiden havde skiftet Navn og var blevet til »Ministry of War Transport« satte til at lede Organisationen af den danske Pool og i de første Maaneder overvaage dens Arbejde en Mand, som fik stor Betydning for de danske Søfolk og for de danske nationale Interesser i det hele taget. Denne Mand var Mr. B. J. Farwell, som under sit Arbejde med de danske Søfolk fik en saa stor Interesse og hjertelig Forstaaelse af disse Mænds Stilling, at han for Resten af Krigstiden var dem og Danmark en god og oprigtig Ven, der aldrig skyede nogen Anstrengelse eller Besvær, hvis han personligt eller gennem sine indflydelsesrige Forbindelser kunde gavne den danske Sag.

I det hele taget havde de danske Søfolk en udpræget »goodwill« blandt Embedsmændene i Ministry of War Transport. Ministeren selv, Lord Leathers, viste Danskerne stor Interesse og talte ved flere Lejligheder til dem ved deres Sammenkomster. Mr. F. Normann viste stor Interesse og Energi ved Ordningen af Søfolkenes sociale Forsikringer. Mr. Garrick, som, før han traadte ind i Ministeriet under Krigen, var en betydende britisk Skibsreder, viste meget stor Forstaaelse for vore Problemer, og var saa interesseret i dansk Skibsfart, at han i en kort Ferie i Forsommeren 1941 besøgte mit Skib M/S »Tasmania«, som laa under Reparation i Middleborough efter en alvorlig Minesprængning, for at besigtige Skibet, tale med Mandskabet og med mig førte lange Diskussioner om dansk Skibsfart i Krig og Fred sammenlignet med britisk.

Kauffmann og Reventlow.

De frie danske Søfolk i Storbritannien havde med Interesse og Beundring fulgt den Politik, som vor Gesandt i Washington, Minister Henrik Kauffmann, havde besluttet at følge. Søfolkene, som selv havde taget en Beslutning, som de vidste vilde blive dødsensfarlig for dem, hvis Tyskland skulde vinde Krigen, forstod tilfulde, hvilket alvorligt Skridt Kauffmann havde taget, men de følte ogsaa, at en Mand som Kauffmann intet Valg havde, men maatte gøre det, som hans Patriotisme og hans Ære tilskyndede ham til. Søfolkene i England saa med Forventning paa de Bestræbelser, som Ministeren udfoldede i U.S.A. for at faa de der oplagte danske Skibe ud at sejle. Desværre mislykkedes disse Bestræbelser i første Omgang, men hele denne Sag vil jeg komme tilbage til i et senere Kapitel. Da Kauffmann den 9. April 1941 i Washington afsluttede Overenskomst med den amerikanske Udenrigsminister Cordell Hull om Baser paa Grønland, og som Følge heraf blev afskediget af den danske Regering, sendte Søfolkene i Newcastle ham et Telegram, hvori de takkede ham for hans Indsats og tilsagde ham deres Støtte. Telegrammet var underskrevet af Børge Møller, Kaptajn W. Bendtsen og Kaptajn H. C. Røder, repræsenterende de menige Søfolks Forening, Officerernes Organisation og Skibsførerne. Takketelegram fra Minister Kauffmann kom tilbage omgaaende.

Medens Begejstringen for Kauffmann og hans Legation i U.S.A. var stor mellem de frie danske Søfolk i Newcastle, kan det desværre ikke siges, at de nærrede de samme Følelser for Danmarks diplomatiske og konsulære Repræsentation i Storbritannien, hvis, som det syntes for Søfolkene, noget valne og ubestemte Optræden — særligt set paa Baggrund af den amerikanske Legations øjeblikkelige og energiske tagen Parti — virkede nedslaaende paa og blev mødt med Mistro af disse Folk, som selv ved deres Beslutning om at sejle for de Allierede havde kastet alle Broer af.

Den britiske Regerings Holdning over for Danmarks Gesandt syntes ogsaa for uindviede at være uforstaaelig. En Gesandts Opgave er naturligvis at skulle repræsentere sit Land over for det Land, han er akkrediteret, men Grev Reventlow kunde dog ikke saa godt over for Storbritannien repræsentere et Land, hvis Regering var domineret af Storbritanniens Fjende Tyskland. Hele Situationen synes at have været baade uholdbar og usikker og skabte ogsaa visse Misforstaaelser mellem Gesandten og Det Danske Raad, der den 30. September 1940 var blevet oprettet i London. Imidlertid syntes det ogsaa, som om den britiske Regering var indforstaaet med Reventlow's afventende og forsigtige Holdning. Personligt havde den ansete Diplomat stor Sympati inden for det britiske Udenrigsministerium, og Gesandtparret var meget afholdt inden for de danske Kredse. Det kom derfor ogsaa som en Lettelse og Befrielse for alle danske i Storbritannien — og ikke mindst for de danske Søfolk, — da endelig Minister Reventlow brød med den danske Regering.

Da Budskabet over Kalundborg Radio den 24. November 1941 spredtes, at Udenrigsminister Scavenius var paa Vej til Berlin for paa Danmarks Vegne at tiltræde Antikomintern-Pagten, vakte denne Meddelelse Forbitrelse hos Søfolkene, og fra flere af Skibene i oversøiske Havne telegraferede Besætningerne til deres Organisationer i Newcastle for at faa disse til at opfordre Gesandten til Handling. Den 26. November udsendte Det Danske Raad gennem B.B.C. en Udtalelse, i hvilken der gaves Udtryk for Sorg og Harme over Danmarks Tilslutning til den famøse Pagt, og den 1. December afsendte Grev Reventlow sit historiske Telegram til Udenrigsminister Scavenius, hvorved han stillede sig paa Linie med Henrik Kauffmann og de andre patriotiske Diplomater, som allerede længe havde opsagt den tysk dominerede danske Regering Huldskab og Troskab. I Marts 1942 tiltraadte Grev Reventlow Posten som Ærespræsident i »De Frie Danske«, og hans nærmeste Medarbejder, Legationsraad Gustav Rasmussen, traadte ind i Raadets Arbejdsudvalg. Grev og Grevinde Reventlow var meget interesserede i Søfolkenes Velfærd og gjorde begge et stort Arbejde for at befordre dette. Gesandtparrets aarligt tilbagevendende Julefester for Søfolkene i Newcastle var alle meget vellykkede og gjorde deres til at befæste Parrets Popularitet blandt de frie danske Sømænd.

Desværre syntes Søfolkenes Sympati for den diplomatiske Del af Danmarks Repræsentation i Storbritannien ikke at omfatte ogsaa den konsulære. Generalkonsul Rottbøll var meget upopulær mellem Søfolkene — og for Resten ogsaa mellem de unge danske, der som »danske Frivillige« var traadt ind i den britiske Hær. Der var mange Klager over den Behandling, Sømænd og Frivillige havde været udsat for af Generalkonsulen eller paa hans Ordre. Faktum er det, at Embedsmændene i Søfartsministeriet over for mig har udtalt deres Misfornøjelse og Mistillid til Generalkonsulen, til Trods for at jeg kraftigt søgte at forklare, at deres Meninger maatte være byggede paa Fejltagelser og Misforstaaelser. Da straks efter Kapitulationen Meddelelsen kom, at Rottbøll havde taget sin Afsked, var det almindeligvis antaget, at den britiske Regering havde medvirket til dette. Stor var derfor særligt Sømændenes Forbavselse, da det kort Tid efter blev meddelt fra Udenrigsministeriet, at Rottbøll var udnævnt til Gesandt i Australien. Christmas Møller vedgik sit fulde Ansvar for denne Udnævnelse, men det er aldrig blevet oplyst, for hvilke Fortjenester Rottbøll har gjort sig værdig til denne Forfremmelse. Personligt har jeg kun haft med Generalkonsulatet at gøre i Sager angaaende Søfolk, som efter 9. April blev interneret i England, og her gjorde Konsulatet og særlig Vicekonsul Jacobsen et stort og fortjenstfuldt Arbejde. Der var særligt efter Dunkerque, hvor Sindene i England var opskræmte, et stort Antal Internerede, men de fleste Sager blev hurtigt opklaret, og der var tilsidst kun nogle faa Stykker, som blev holdt internerede under hele Krigstiden.

Gesandtskabets Holdning den første Del af Krigstiden havde ogsaa Indvirkning paa andre danske Embedsmænd i England. Den første 9. April efter Besættelsen blev højtideligholdt i London og Newcastle ved Afholdelse af store nationale Møder. Talerne ved Mødet i Newcastle, som fornemmeligt var Sømændenes Møde, blev holdt af Børge Møller og af mig. Før Mødets Afholdelse blev jeg af Arrangørerne anmodet om at indlede Højtideligheden med at sige et Par Mindeord om de Søfolk, som i Aarets Løb havde givet deres Liv for Fædrelandet. Jeg indvendte, at dette burde dog gøres af den danske Sømandspræst i Newcastle, Pastor Jensen, men fik at vide, at denne havde vægret sig ved at gøre det, da han som udsendt af den danske Sømandsmission under de nuværende Forhold ikke kunde lægge Navn til ved en Højtidelighed som denne, af hvilken Referat om ikke andet saa gennem B.B.C. vilde gaa hjem til Danmark. Jeg udtalte min Forundring over dette Forhold til den danske Konsul i Newcastle, Kaptajn Fr. Madsen, og blev endnu mere forbavset, da denne, som jeg kendte som en sand Patriot, udtalte sig paa Linie med Præsten — heller ikke han kunde officielt være til Stede paa Mødet — han kunde risikere at blive afskediget hjemmefra, hvis hans Navn kom frem ved denne Lejlighed, sagde han, og det, mente han, vilde skade den danske Sag. »Mit Hjerte vil være oppe hos jer paa Tribunen, men jeg selv maa skjule mig i Salens Baggrund«, sagde han.

Kuppet i Dublin.

At Kaptajn Madsen ellers ikke var bange for at gaa i Brechen, viser følgende lille Tildragelse, selv om Navnene paa Deltagerne af nærliggende Grunde den Gang blev holdt hemmelige. Som bekendt var »Den irske Fristat« (Eire) neutral under hele Krigen. Her henlaa lige fra 9. April 3 danske Skibe, og fra Besætningerne paa disse indløb stadig til de danske Organisationer i England Klager over Forholdene ombord og Anmodninger om Bistand til, at Skibene eller i al Fald Besætningsmedlemmerne kunde komme i allieret Tjeneste. Forholdet mellem Storbritannien og Eire var ret vanskeligt i Krigstiden, og officielt kunde den britiske Regering ikke gøre noget ved Sagen, men det blev besluttet, at der skulde gøres et Forsøg paa at faa Skibene ud og bragt under allieret Flag. Til dette Formaal blev en Delegation paa tre Medlemmer i Slutningen af 1940 sendt til Dublin for at forhandle med Skibenes Førere. Delegationen bestod af Konsul Fr. Madsen, Forretningsfører Børge Madsen og en Repræsentant fra det britiske Søfartsministerium. I Dublin var Delegationen udsat for en Del ikke ufarlige Eventyr navnlig fra de i Dublin værende talløse tyske Agenter Side, men den fik da omsider Kontakt med Skibene, hvorfra det viste sig, at et stort Antal Søfolk allerede var forduftet og havde fundet Vej over til England. De tre Skibsførere var imidlertid vanskelige at faa i Tale. De to af Skibene tilhørte A. P. Møller's Rederier, og Kaptajnerne paa disse vilde kun tage deres Skibe ud, hvis de kunde faa Vished for, at det var deres Reders Ønske, de skulde gøre det. Delegationen vendte saaledes tilbage til Newcastle med uforrettet Sag, men Kaptajn Madsen, som er en nær Ven af den danske Skibsreder og vidste, at denne ofte kom til Stockholm i Forretnings Medfør, skrev til den danske Legation i Stockholm og bad den forelægge Sagen for ham næste Gang, han besøgte Legationen. Efter længere Tids Forløb fik endelig Konsul Madsen et Brev fra Legationen i Stockholm med Meddelelse om, at Spørgsmaalet havde været forelagt A. P. Møller. Denne havde naturligvis ikke skriftligt kunnet erklære sig, men havde dog bemyndiget Legationen til at meddele, at han gerne saa, at de to omtalte Skibe kom under allieret Flag.

Bevæbnet med dette Dokument drog Delegationen atter til Dublin. Nu viste det sig imidlertid, at den Fører, som havde lovet at sejle, hvis Rederens Tilladelse kunde opnaas,

ikke vilde sejle under nogen Omstændigheder. De andre to Førere stod derimod ved deres Løfte, de manglende Medlemmer af deres Besætninger blev erstattede med Medlemmer fra det tilbageblivende Skib — de var saa godt som alle ivrige efter at komme ud. Skibene sejlede ud fra Havnen, blev efter Aftale optaget af en Konvoj og kom i god Behold til britisk Havn. Det tilbageblivende Skib blev efter lang Tids Uvirksomhed solgt til Irland.

Den 14. Maj 1942 blev det officielt bekendtgjort, at Christmas Møller var ankommet til England. Denne konservative Politiker blev af de — kan man vel nok sige — venstreindstillede Sømænd hilst med Begejstring. Al Partipolitik var indstillet under Krigen — patriotiske Hensyn var det eneste, som gjaldt. Christmas Møller viste stor Interesse for de Søfarende og megen Forstaaelse af de forskellige Kategoriers Problemer. Ogsaa efter Hjemkomsten til Danmark virkede Christmas Møller for at skaffe de hjemvendende Sømænd den Anerkendelse, de havde gjort sig fortjent til. Han var meget populær blandt de Søfarende, og hans alt for tidlige Død gjorde et dybt Indtryk paa dem. Danske Søfolk vil altid bevare Mindet om Christmas Møller.

Der er mange danske Personligheder, som Søfolkene, der »mellem Slagene« havde deres Hjemsted i Newcastle, vil tænke tilbage paa med gode Minder. Den elskelige og friske Gabrielle Rohde var vel nok deres Favorit. Hun var altid rede til, naar det gjaldt Søens Folk, at stille sig til Raadighed — hvad enten det gjaldt at holde inspirerende Taler, fortælle Episoder fra sit interessante Liv som Kontorchef i Folkeforbundet eller som Flygtning paa de franske Landeveje, eller hun udfoldede sit Talent som Dekorationsmaler ved at udsmykke de kedelige Mørklægningsgardiner i Sømandsklubben med haandmalede Motiver fra Sømandslivet. Altid oplagt, altid smilende og tillidsfuld og rede med Raad og Daad. Den 4. Maj 1945 blev hun gift med Godsejer Flemming Juncker, som havde været en af den jydsk Modstandsbevægelses Ledere, men som var blevet nødsaget til at flygte, og som omsider var havnet i England. Gabrielle Rohde oplevede Danmarks Frihedsdag sammen med sin Mand, men inden et Aar var forløbet, døde hun som Følge af et Ulykkestilfælde. Søfolkene fra Newcastle mindes hende i dyb Taknemmelighed.

Foruden de danske og britiske Mænd og Kvinder jeg allerede har nævnt, som paa forskellige Maader under Krigstiden gjorde sig fortjent af de landflygtige danske Søfolk i Storbritanien, vil jeg gerne her nævne nogle faa, som jeg selv er kommet i nær personlig Forbindelse med, men Listen kunde gøres meget længere. Redaktøren af »Frit Danmark«, Emil Blytgen-Petersen, var en god Ven af Søfolkene og var altid rede til at sætte sig ind i deres Forhold og støtte dem. Fru Elli Karsten, Fru Estrid Bannister og Frk. Runa Rasmussen gjorde et stort Arbejde blandt Søfolkene. Ligeledes Pastor Viggo Jensen i London, de to Præster i Newcastle, Pastor Jensen og Pastor Mørch tillige med de to Præstefruer, og Leif Gundel, Speaker ved B.B.C. og Sekretær i Det Danske Raad. Da Sømændene oprettede deres Blad »Kurér«, blev han en skattet Medarbejder. Direktør H. T. Karsten (United Baltic Corporation), Konsul H. P. Pedersen, Glasgow, og Konsul Schacke, Edinburgh. Chefen for den danske Pool i Newcastle, Mr. C. L. Heel, var meget populære. Mr. Heel var Engelskmand, men havde i mange Aar før Krigen virket i den britiske Legation i København og talte udmærket Dansk. Han følte sig nærmest som Dansk og talte altid forhaabningsfuldt om den Dag, da han igen kunde komme »hjem«, hvormed han mente til København. Mr. Heel naaede at »komme hjem«, men døde kort Tid efter. Hans Hustru, den elskværdige danskfødte Mrs. Heel, var ogsaa ansat i den danske Pool og var lige som Manden meget populær. Mrs. Heel er nu ansat ved den britiske Legation i København. Den gemytlige Kaptajn H. Frederiksen var Pool'ens Næstkommanderende.

Den norskfødte Mr. Svendsen var Leder af British Council's Kontor i Newcastle. Insti-

tutionen »The British Council« udførte et beundringsværdigt Arbejde for Søfolkene i Newcastle. Ikke alene sørgede denne Institution for Underholdning til Søfolkene ved Udflugter, Koncerter, Optræden, Dans, men ogsaa for deres Uddannelse, for dem der f. Eks. ønskede at uddanne sig til Navigatører. Det var ogsaa Mr. Svendsen, som skaffede Forfatteren af denne Beretning i Forbindelse med en Fabrik i Birmingham, som for en billig Penge lavede de meget smukke Emaile Dannebrog-Emblemer, som enhver Dansker i Storbritannien bar til Skue. Da Fabrikationen og Salget var blevet organiseret, blev det hele overladt til Det Danske Raad. Den ikke ubetydelige Fortjeneste ved Salget af Emblemerne blev brugt til Trykning af en dansk Sangbog »Skagen ind«, som gjorde stor Nytte, og som ogsaa indtjente et godt Overskud til Raadet.

Krigen til Lands og til Søs gik imidlertid sin bloddryppende Gang. Den civile Befolkning i England fik ogsaa sin Del af Rædslerne ved de stadige Luftbombardementer af Byerne, og fra Søen hørtes der om det ene Drama efter det andet. De danske Søfolk fik deres rigelige Del af »Blod, Sved og Taarer«, som var det eneste, Churchill kunde love det britiske Folk, da han tog Regeringens Tøjler i Begyndelsen af Krigen. Dagligt hørte man om krigsforliste danske Skibe, mangan gæv dansk Sømand gav Livet for Fædrelandet, og de Overlevende fra sænkede Skibe, som kom tilbage til Newcastle for igen at gaa ud, vidste at fortælle om utrolige Tragedier udspillede paa Havet.

I Newcastle havde Sømændene deres Hjem, naar de hvilede ud mellem Sejladsene — ja, mange af dem tog det saa bogstaveligt, at de giftede sig med engelske Piger og stiftede virkelige Hjem. Ellers var Pool'en og Organisationernes Arbejde kommet ind i en særlig Rutine. Arbejdet blev afbrudt nu og da ved Underholdninger arrangeret fra forskellige Sider. Af Begivenheder af Rang kan nævnes de højtidelige Sammenkomster hver 9. April, paa Kongens Fødselsdag, Grundlovsdagen og ganske særligt Julefesterne. Christmas Møllers Ankomst til England i Maj 1942 var en Sensation. Den 4. Oktober 1942 indviede de menige Søfolks Forening under festlige Former deres Fane, syet og skænket Foreningen af danske Damer. I Slutningen af 1942 blev Sømandsklubben udvidet og kom nu til at indeholde baade Restaurant og Bibliotek. Ved den højtidelige Aabning af den nyrestaurerede Klub udtalte daværende Parlamentssekretær for Ministry of War Transport, Mr. Ph. Noel Baker, bl. a.: »Hvem ved, om ikke de danske Skibes og de danske Sømænds Indsats blev den afgørende Margin i Kampen om Atlanterhavet?«

Den 7. November 1942 overrakte Repræsentanter fra Det Danske Raad og fra de danske Søfarende en Check paa 1500 Pund Sterling til Hr. M. Maisky, Sovjetunionens Gesandt i London, til Indkøb af en Røntgenambulance til den russiske Østfront. Halvdelen af Summen var indsamlet blandt de danske Sømænd.

Efter gentagne Henvendelser fra de danske Søfarende besluttede det britiske Admiralitet endelig i Maj 1943 at afse to mindre Minestrygere til Bemanning med danske Marinefolk. Egnede unge Søfolk blev udtaget og gik straks i Træning. I August samme Aar havde Klubberne i Newcastle den Fornøjelse at faa Besøg af deres gamle Kammerater iført britisk Marineuniform med det danske Flag og Ordet »Danmark« paa Skuldrene. I Marts Maaned 1944 blev to nybyggede Fartøjer overgivet til de danske Officerer og Mandskab.

Dannebrog til Tops igen.

Julen 1943 fik de danske Søfolk en kær og velkommen Julegave. I en Bekendtgørelse fra den britiske Minister for Krigstransport siger Ministeren, Lord Leathers: »Som en Anerkendelse af den store Indsats, de danske Søfolk og det danske Folk har ydet de forenede

Nationers Sag, er der truffet et Arrangement, hvorefter danske Skibe er berettigede til til enhver Tid at føre deres gamle nationale Flag.« Den 25. December gik Dannebrog igen til Tops paa alle de danske Skibe, som under britisk Styre sejlede for de Allierede. De danske Sømænd betragtede denne Gestus som det, den var — en britisk Anerkendelse af deres gode Indsats. Fra alle Steder i den frie Verden strømmede det ind med Lykønskninger til de danske Søfarende og med Taksigelser til den britiske Regering. Den danske Officersforening i Newcastle udtrykker kort og fyndigt i »Meddelelser til Medlemmerne«: »Tak, England, for din Forstaaelse og Anerkendelse, og Tak for dette Vennehaandtryk, der baade var varmt og fast — og det gjorde godt.«

Jeg vil nu gaa tilbage og fortælle lidt om, hvad der skete med danske Skibe og Søfolk i Storbritannien i de hektiske Dage efter 9. April 1940. Med mit Skib M/S »Tasmania« laa vi stadig i London og ventede paa, at Priseretten skulde dømme os. Da dette omsider var gjort, blev Skibet udlosset, hvorefter det gik i Dok for at faa foretaget nødvendige Reparationer og Eftersyn. Alt dette tog Tid.

De sidste Dage af Maj Maaned blev bemærkelsesværdige ved Evakueringen af de britiske Tropper fra Dunkerque. Da M/S »Tasmania« i disse Dage laa i Flydedok saaledes, at vore Baade ikke kunde sættes i Vandet, blev min Anmodning om at maatte deltage i Arbejdet ved Evakueringen afslaaet — der var Brug for Baade, uden Baade vilde de ikke have mig — der var frivilligt Mandskab nok. Det var et af mit Livs store Skuffelser.

Et Par Dage før »Tasmania« var klar til at sejle, blev dets Første- og Anden-Styrmand taget i Land for at blive internerede. En fordrukken Tømmermand, som jeg havde afskediget, gik til Søfartsministeriet og anklagede hele Officersbesætningen for Nazisme. For mit vedkommende troede Ministeriet ikke paa den Beskyldning, men da de to omtalte Officerer var Sønderjyder og havde tjent som tyske Soldater under den første Verdenskrig, var Sagen straks anderledes for dem. Efter en Del Undersøgelser, Forhør og Snakken frem og tilbage besluttede Autoriteterne, at de to Officerer skulde interneres.

De to Mænd blev først hensat i et Fængsel nær Liverpool, i hvilket Forholdene var meget slette. Fængslet blev bombet, hvorefter de sammen med mange andre Internerede af forskellige Nationaliteter blev anbragt i en Lejr i Sydengland. Her var Behandlingen god. Jeg arbejdede energisk paa at faa de to Mænd ud, og det lykkedes mig ogsaa for Anden-Styrmands vedkommende. Han fik først anvist Opholdssted i Wales, hvor han havde udmærkede Arbejdsforhold, men da han ønskede at komme ud at sejle, fik jeg i Løbet af 1941 udvirket, at han kom ud — endda som Første-Styrmand — i et af de nye store Empire Skibe. Han gjorde god og fortjenstfuld Tjeneste under hele Resten af Krigstiden og var endog en Tid paa den af alle Søfolkene frygtede Murmansk Rute. Første-Styrmanden kunde ogsaa være kommet ud, men han var bleven stædig og vilde ikke. Han var en Overgang i en Lejr ved York, hvor jeg besøgte ham og fandt ham ved godt Mod og Helbred. Senere blev han flyttet til Øen Man, hvor han sammen med andre Internerede levede under gode Forhold til Krigens Slutning, da han blev sendt hjem til Danmark.

Med Sundby og Birksted ombord.

Dette, at mine to ældste Dæksofficerer blev taget fra mig, lige før Skibet skulde afgaa, kom meget paa tværs, da danske Officerer paa dette Tidspunkt var vanskelige at opdrive. Det lykkedes mig omsider at faa fat i en Nordmand, som hele sit Liv havde sejlet med Hvalfangere, men nok mente, han kunde klare Første-Styrmandstjenesten. Min Tredie-Styr-

mand — en ung Sønderjyde, som var for ung til at have deltaget i første Verdenskrig — forfremmede jeg til Anden-Styrmand. Saa manglede jeg blot en Tredie-Styrmand — og til-lige en Maskinassistent til Erstatning for en Mand, jeg havde maatte afmønstre som syg. Jeg havde næsten opgivet at faa disse manglende Mænd, da jeg tilfældigt kom op i den danske Klub i Knightbridge og traf to unge Danskere, som kort Tid forinden var ankom-met til London fra Danmark via Sverige og Norge. Det var de to Marineflyvere, Kaj Birksted og Charles Sundby — to Mænd, som senere under Krigen førte en meget omtumlet og eventyrlig Tilværelse, som for Birksteds vedkommende førte ham ind baade i den norske Luftstyrke og i Royal Air Force og gjorde ham kendt som en af de dygtigste og dristigste Fighterpilots i de to Organisationer.

De to Mænd, som var Løjtnanter i den danske Marines Flyvevæsen, lykkedes det nogle Dage efter Invasionen af Danmark i en af Marinens Baade, som de havde »laant«, at komme til Sverige, hvor Myndighederne den Gang ikke tog saa kærligt mod flygtende Danskere, som de senere gjorde, men tværtimod truede vore to Venner med at ville inter-nerere dem som »politiske Flygtninge«. Dette protesterede de imod, og trods talrige Forhør kom de svenske Autoriteter ingen Vegne med dem. »Ja, saa holder vi Dem fængslet for Tyveri af Baaden, De kom over med«, sagde Svenskerne til sidst. »Ja, saa i Herrens Navn lad os være Tyve«. Danskerne var blevet trætte af Svenskernes Vrøvl, »men saa forlanger vi at blive sendt tilbage til Danmark for at komme for Retten der«. »Jamen, saa bliver De jo skudt«. »Sandsynligvis, men det rager jo ikke Dem«. Det vilde Svenskerne dog ikke have paa deres Samvittighed, saa efter endnu nogen Snakken fik de to Danskere Lov at gaa, og efter en Del Eventyr kom de til sidst op til Nordnorge og sluttede sig til de kæm-pende norske Styrker dér. De blev antaget til Tjeneste i det norske Luftvaaben, men blev kort Tid efter sammen med de britiske Tropper evakueret fra Norge. Efter et kort Ophold i Glasgow, hvor den danske Konsul H. P. Pedersen hjalp dem med Raad og Daad, kom de omsider til London. De meldte sig til Royal Air Force, men dette var paa en Tid, da det at være Dansk ikke i England var nogen Anbefaling — mange regnede os for en Slags »Halvtyskere«, og den danske Regerings Handlinger og Udtalelser i de første Krigsaar gjorde ofte Livet surt for danske Patrioter i allierede Lande. Det var Det Danske Raads Oplysningsarbejde og de danske Sømænds Indsats, som gjorde, at Stemningen mod Dan-mark efterhaanden vendte sig, og da i de sidste Krigsaar Frihedsbevægelsens Kamp blev almindelig kendt, var det ikke helt frit for, at Danskerne tilsidst nærmest blev betragtede som en Slags »supermen«. Tiden for de to danske Flyveres Ankomst til London var ogsaa før »Luftslaget om Storbritannien« havde fundet Sted, og R. A. F. manglede ikke Personel. De to Flyvere fik dog ikke noget direkte Afslag, men fik Besked paa at vente. »Vente« var netop noget, som disse to raske Gutters Temperament ikke var indstillet paa, saa da de nu blev tilbudt at komme ud at sejle med et dansk Skib, og da Rejsen blot gjaldt en Tur til Saigon, Indo-China, og vi ventede at være tilbage igen i September, til hvilken Tid de haabede at kunne komme ind i R. A. F., saa tog de mod Tilbudet. Sundby, som var Navi-gatør, før han gik ind i Søværnets Flyvevæsen, blev mønstret som Tredie-Styrmand, medens Birksted tog Stillingen som Maskinassistent.

Flugten fra Dakar.

I Begyndelsen af Juni 1940 afgik vi saa endelig fra London — i Ballast til Saigon for dér at indtage en Ladning Ris til Frankrig. Vi gik i Konvoj til Dakar, Fransk Vestafrika,

hvor vi skulde indtage Brændselolie. Der var flere andre danske Skibe i Konvojen, saaledes M/S »Tacoma«, der lige som »Tasmania« tilhørte Dampskibsselskabet »Orient«. Paa Vej til Dakar modtog vi Meddelelse om Frankrigs Sammenbrud og Kapitulation. Vi forstod imidlertid, at de franske Besiddelser uden for Europa ikke vilde underkaste sig Vichy Regeringen, som var bleven dannet under Forsæde af General Pétain, saa de Skibe, som var bestemt at skulle gaa ind til Dakar, blev dirigeret der ind. I Dakar var alt Forvirring. Skibene fik Ordre til at vente — ingen vidste noget rigtigt, Rygterne svirrede, og Havnen var opfyldt af Skibe. Da jeg efter to Dages Forløb hverken havde faaet Brændselolie eller Ordre, besluttede jeg at sejle. Agenten vilde ikke udklare mig og søgte at slaa min Uro ned ved at henvise til de lokale Aviser, hvori Guvernøren i en højtidelig Proklamation erklærede ikke at ville rette sig efter Vichy, men holde sig til de Allierede. Jeg er bange for, jeg fornærmede min franske Agent ved at sige, at jeg kendte fransk Mentalitet og Temperament godt nok til at vide, at det var meget muligt Guvernøren vilde sige lige det modsatte om et Par Dage, og jeg vilde ikke tage den Risiko — vilde han ikke udklarere mig, gik jeg uden den Formalitet, og jeg haabede at kunne finde Vej ud til Søs uden Lods. Da Agenten saa, det var mit Alvor, udklarerede han mig og sørgede ogsaa for, jeg fik en Lods. Jeg bad ham telegrafere til mit engelske Rederi, at jeg begav mig til Capetown, Sydafrika, og at jeg havde Brændselolie nok til at tage mig dertil — saa stak jeg af. Næste Dag blev Havnen lukket, og Skibene, som laa derinde, fik Lov at blive liggende, til Invasionen af Afrika i Efteraaret 1942 var blevet fuldbyrdet, med Undtagelse af de Skibe, som Franskmandene overtog, satte under fransk Flag og med fransk Besætning blev sat i Fart mellem Marseilles og Nordafrika med Ammunition og andre Fornødenheder til Rommels Hær.

Af de mange danske Skibe, som blev indelukkede i Dakar, var ogsaa M/S »Tacoma«, som var ankommet med samme Konvoj, som bragte »Tasmania« ind. Det varede ikke længe, før Udsendinge fra Vichy Regeringen ankom til Dakar, og Stemningen hos de lokale Myndigheder vendte sig. Efter at et lille polsk Motorskib var flygtet ved med fuld Kraft at sætte over Spærringen, i Indløbet blev vigtige Maskindele taget i Land fra alle de ca. 60 fremmede Skibe i Havnen for at gøre det umuligt for dem at følge Polakkens Eksempel. Det norske M/S »Lidvard« lurede dog de nazivenlige Franskmænd ved at foregive, han maatte have de manglende Maskindele ombord til Laans, da det var nødvendigt at »røre« Maskineriet, for at ikke det hele skulde ruste sammen. Efter megen Diskussion fik »Lidvard« sine Maskindele ombord, men under Arbejdet med Montering — og Afmontering efter Brugten — skulde der være en fuldtallig fransk Vagt ombord, for at ikke Skibet skulde stikke af. Efter nogle Dages Forløb meldte Maskinchefen, at nu var alt i Orden, og Havnevæsnets Folk kunde igen afhente de omtalte Maskindele, hvilket de omgaaende gjorde — troede de da — og det franske Vagtmandskab forlod Skibet sammen med Maskindelene. I Virkeligheden var det, Havnevæsenet tog i Land, nogle Attraps, som de norske Maskinmestre i Forvejen havde lavet af Jernplader fyldte med Beg og Sand for at gøre dem saa tunge som Originalerne. Franskmændene hoppede paa Limpinden i god Tro, og den følgende Nat stod »Lidvard« for fuld Kraft ud af Havnen, over Spærringerne og kom heldigt til Freetown i den britiske Kronkoloni Sierra Leone. Franskmændene har nok haft nogle lange Ansigter, da de opdagede, hvad de havde taget i Land fra »Lidvard«.

Med »Tacoma« gik det ikke saa godt. Den 10. Juli maatte de danske Søfolk stryge det britiske Flag og hejse det franske, og nogen Tid efter blev Skibet slæbt langs Kaj for at indtage Ladning — bl. a. fra svensk M/S »Korsholm«, hvis Ladning blev konfiskeret, medens Skibet fik Tilladelse til at sejle, naar dens Ladning var udlosset. Sverige var jo neutralt.

Den 23. September nedkastede britiske Flyvemaskiner Tusinder af Flyveblade over Dakar. Flammende Opraab i disse Blade opfordrede Myndighederne og Befolkningen til at slutte sig til de Gaulle's Styrker. Generalguvernør Boisson sagde Nej og erklærede Dakar i Belejringstilstand. Samme Formiddag begyndte en britisk Flaadeafdeling at beskyde Havnen og Forterne for at fremtvinge Kapitulation, og Beskydningen fortsattes de to følgende Dage. Franskmændene besvarede Ilden fra Forterne samt fra en Del Krigsskibe, blandt hvilke var det 36.000 Tons store Slagskib »Richelieu«. Efter tre Dages Kamp trak de britiske Stridskræfter sig tilbage uden at have opnaaet noget. Antageligt har de faaet Ordre fra London om ikke at forcere Angrebet mod den voldsomme Modstand, som vist nok ikke var forudset.

Slagskibet »Richelieu« var det vigtigste Maal for det britiske Skyts, og de Handelsskibe, som var fortøjede i dets Nærhed, fik en meget ublid Medfart. Det svenske M/S »Korsholm« blev ramt og kom i Brand, men Ilden blev slukket af de resolute Svenskere. Det danske M/S »Australien« fik et af de elektriske Spil knust af en Granatsplint paa 23 Kilogram. Værst gik det dog ud over »Tacoma«. Det fik en Fuldræffer ned i Maskinrummet, og i Løbet af et Øjeblik stod hele Skibet i Flamme. Ved Eksplosionen blev 4 Mand dræbt: 2. Maskinmester Tørngren, Kok Nielsen, Tømmermand Månsson og en engelsk Dreng. Den øvrige Besætning lykkedes det at komme i Land og væk fra Havneområdet. Fra en Badestrand, nogle faa Kilometer uden for Dakar, blev de overlevende Vidner til »Tacoma«s sidste Timer. For at det brændende Skib ikke skulde foraarsage Ulykker, blev det slæbt væk fra Kajen. Slæbetrossen sprængtes flere Gange og tilsidst var det umuligt for Slæbebaaden at faa Forbindelse. Skibets Ladning af Olie og Palmekerner gav god Næring til Ilden, og som et kæmpemæssigt Baal drev Skibet om mellem de opankrede Skibe paa Reden uden — som ved et Mirakel — at støde paa nogen af dem. — Omsider drev det ind paa grundt Vande ved en lille Ø og fandt her sit sidste Hvilested.

De overlevende fra »Tacoma« slæbte sig sultne og halvnøgne i den bagende Sol den 26 Kilometer lange Vej til Byen Rufisque. Da de britiske Krigsskibe trak sig tilbage, blev de danske Søfolk sendt retur til Dakar. Efter en Maanedes Ophold her blev de over Marseille og gennem Europa sendt til Danmark.

»Har De ogsaa nogle Nordmænd heroppe?«

Imidlertid var »Tasmania« uden at møde nogen Hindring ankommet til Kapstaden (Capetown). Her laa Ordre fra England til os om at paafylde Brændselolie, proviantere og derefter afgaa til Calcutta, Indien, for at laste til Vestindien. Under Opholdet i Capetown havde mine to gæve Flyvere været i Land og præsenteret sig til det sydafrikanske Flyvæsen (South African Air Corps). Jeg vidste intet af dette, før de to Herrer i Calcutta foreviste mig et Telegram, de havde modtaget fra Ledelsen af Flyvæsenet i Sydafrika. I Telegrammet blev der definitivt tilbudt dem begge Stillinger i South African Air Corps, hvis de kunde blive afmønstreret fra Skibet, naar dette paa Hjemturen anløb Capetown — det var altsaa nu lagt op til mig, om jeg vilde lade dem gaa. Tilfældigvis laa Ø. K.s M/S »America«, Kapt. C. Knudsen, i Calcutta, og det viste sig, at Kapt. Knudsen havde 4 Styrmand og ikke havde noget imod at overlade mig sin Fjerde-Styrmand. Denne blev saa paamønstreret »Tasmania« som Tredie-Styrmand, og da vi nok kunde faa en Maskinassistent kort fra Capetown, gav jeg min Tilladelse til de to Flyveres Afmønstring ved Ankomsten til Capetown, og de var ikke sene til straks at acceptere Sydafrikanernes Tilbud telegrafisk og

glædede sig nu begge til snart at vende tilbage til deres — efter deres eget Sigende — rette Element.

Desværre blev de skuffet — i hvert Tilfælde i første Omgang. Da vi kom til Capetown vilde Immigrationsmyndighederne ikke tillade Afmønstring af de to Mænd. S. A. A. C. prøvede alt muligt for at faa Tilladelse til Indvandring udvirket, men forgæves. Det maa her erindres, at store Kredse af den sydafrikanske Befolkning ikke er videre venligt indstillede over for Storbritannien, og der var i disse Kredse ikke megen Begejstring for Sydafrikas Deltagelse i Krigen. Air Force var ked af, at de ikke kunde holde deres Løfte, og jeg henvendte mig til det britiske Marinehovedkvarter, men de beklagede — de var Udlændinge i Sydafrika og kunde intet gøre. Vi besluttede saa at telegrafere til London, og Resultatet blev, at der blev tilbudt de to Luftmænd Stillinger i den norske Luftstyrke, hvis de vilde rejse til Canada og slutte sig til de norske Luftstyrker i det saakaldte »Lille Norge«, hvor Nordmændene havde deres Træningslejr. Det blev saa endelig vedtaget, at de to Gutter skulde følge med Skibet til Cuba, og saa derfra rejse til Canada. Der skete ved Ankomsten til Cienfuegos paa Cuba en pudsig Fejltagelse. Jeg havde radiotelegraferet til det norske Gesandtskab i Havana, at jeg havde disse to Mænd og opgivet deres Navne samt meddelt, de skulde videre til »Lille Norge« i Canada. Da den ene af vore Venner hed Sundby, og der i det daværende norske Exil-Kabinet var en Minister, som ogsaa hed Sundby, troede Legationen i Havana, at det var denne høje Person, og mødte in pleno for at modtage ham. Heldigvis kunde Skibets Agent i Cienfuegos oplyse, hvem vor Hr. Sundby i Virkeligheden var, saa den fine Deputation naaede ikke at komme ombord og gøre sig til Grin, men vendte slukøret tilbage til Havana.

Der var ogsaa i Cienfuegos Vrøvl med Immigrationsmyndighederne i Anledning af disse to Mænd, som intet cubansk Landingsvisa havde. Der blev sat Vagt ved Landgangen for at forhindre, at de gik i Land, men de gik saa i Land fra Søsiden og blev i en Baad roet over paa den anden Side af Havnen, hvorfra Turen gik til Flyvepladsen, med Flyver til Miami og videre med Tog gennem U. S. A. til deres Bestemmelsessted i Canada. Her skiltes de to Gutters Veje, idet Sundby gik ind i den canadiske Luftstyrke, hvor han i nogen Tid virkede som Instruktør, hvorefter han kom i »Færgefarten« — det vil sige, han fløj de nye store Bombemaskiner fra Fabrikerne i U. S. A. til Flyvelejrene i Storbritannien. I Slutningen af Krigen var han en Tid beskæftiget med at flyve Forsyninger til den kinesiske Hær over »the hump« (Puklen) fra Indien over Birma til Kina. Efter Krigens Afslutning var han paa Besøg i Danmark, hvorefter han rejste til Kina, hvor han var blevet ansat i China National Aviation Corporation. Her omkom han ved en Nedstyrtningsulykke i 1948.

Kaj Birksted gik derimod ind i det norske Luftvaaben, som havde en Træningslejr »Little Norway« i Canada. Efter en kortvarig Træning her blev Birksted udnævnt til Flyverløjtnant og sendt til England. Birksted var ikke den eneste Dansker, som gik ind i det norske Luftvæsen under Krigen, og Birksted har fortalt mig en morsom lille Episode, som fandt Sted, da Kronprins Olav af Norge en Gang besøgte Lejren. Alle Kadetterne var stillet op til Parade, og Kronprinsen gik ned langs Geledderne og henvendte sig herunder til en af de unge Mennesker. Denne viste sig at være dansk. Kronprinsen gik til en anden — han var ogsaa dansk. Da det saa hændte, at den tredie Kadet, Kronprinsen talte til, ligeledes var dansk — det var vist nok de eneste tre ikke-norske i Paraden — vendte den humorfyldte kongelige Højhed sig til den ledsagende Skoleofficer og spurgte: »Sig mig, har De ogsaa nogle Nordmænd heroppe?«

Birksted kom til at gøre en betydelig Indsats. Paa knapt tre Aar tjente han sig op til at blive Wing Commander, den britiske Rang, som svarer til den dansk-norske Oberstløj-

nantsrang. Han var med til at planlægge de allierede Luftstyrkers Deltagelse i Invasionen af Europa og gjorde en Tid Tjeneste som Oberst. Han vilde imidlertid ikke beholde denne Rang, da det vilde betyde, at han vilde være nødsaget til at opgive aktiv Flyvning, og det vægrede han sig ved. Oberstløjtnant Birksted ved ikke nøjagtigt, hvor mange Gange han som Kampflyver har overfløjet fjendtligt Territorium, men anslaaer det til ca. 600, og det er vist meget faa — om nogen — Kampflyver, som kan slaa denne Rekord. Birksted er meget lidt fremtrædende og taler ikke gerne om sine Bedrifter. Han har deltaget i utallige Kampe (»dogfights«) og har mange nedskudte Modstandere paa sin Kappe. Han er naturligvis højt dekoreret med baade britiske og norske Tapperhedsmedailler. Oberstløjtnant Birksted, som har vist usædvanlige Evner baade som aktiv Flyver og som Administrator, blev straks efter Kapitulationen, da han atter vendte hjem til Danmark, af den danske Regering ansat som »Raadgiver for Krigs- og Marineministeriet ved Genopbygningen af Flyvevaabnet«. Oberstløjtnant Birksted ser med Glæde tilbage til de 5 Maaneder, hvori han tilhørte »de frie danske Sømænd«, hvorfor jeg synes, at en kort Beskrivelse af hans — og Charles Sundbyes — Krigsdeltagelse har sin Berettigelse i denne Beretning om de danske Sømænds Indsats.

Radiotelegrafistens Sabotage ombord.

Efter at have losset sin Ladning paa Cuba gik »Tasmania« til Philadelphia og Nordfolk Vg. for at laste til United Kingdom. I Nordfolk rømte nogle af Besætningen — bl. a. Skibets Radiotelegrafist. Jeg telefonerede til det britiske Forhyringskontor i New York om at sende mig en ny Telegrafist. Jeg blev spurgt, om jeg vilde have en Franskmand? Ja, det havde jeg ikke noget imod, blot han kunde Engelsk og kunde telegrafere. Jeg fik Franskmanden.

Efter endt Indladning gik vi til Halifax, hvor en Konvoj skulde samles. Da vi sejler ind til Halifax kommer den franske Telegrafist til mig og siger paa sit meget mangelfulde Engelsk: »Jeg har ødelagt Radiostationen«. Jeg tror, der er gaaet en Sikring eller saadant, et eller andet mindre Havari paa Stationen, saa jeg siger: »Det er all right, vi skal ligge i Halifax et Par Dage, saa faar vi en Reparatør ombord for at efterse Stationen«. »Jamen, jeg har smidt det meste af Stationen overbord«. »Hvad for noget?«. »Ja, jeg har saboteret Stationen — her er min Bekendelse«. Han rakte mig et Brev. Jeg erklærede ham for arresteret, fik fat i et Par Sømænd og laasede Franskmanden inde i et ubeboet Passagerkammer. Radiostationen saa sørgelig ud. Alt, hvad der kunde brækkes af, var væk — kastet overbord, og en stor Glassyrebeholder var knust. Syren var trængt gennem Gulvet ned til min Beboelse, hvor en Del Beklædningsgenstande var ødelagt. Sabotørens »Bekendelse« var et mærkeligt Dokument — skrevet paa et mærkværdigt Engelsk og meget opstyltet. I Oversættelse lød det omtrent saalunde: »Højstærede Kaptajn! Jeg har ødelagt Skibets Telegrafstation. Jeg har gjort det for at gavne mit Fædreland. Jeg tror paa General Petain — han har reddet Frankrig en Gang før og vil gøre det igen. Jeg beder mine Forældre tilgive mig, hvad jeg har gjort. Jeg vil antagelig blive skudt for denne Gerning. Jeg haaber, jeg vil dø som en Mand«. Jeg tilkaldte Politiet, saa snart Skibet var ankret op, og Forbryderen blev taget i Land og sat i Arrest. Næste Dag blev jeg kaldt til Domhuset. Jeg talte med Dommeren, som meddelte mig, at Telegrafisten var bleven undersøgt af en Sindssygelæge, som havde erklæret, at Manden ikke var sindssyg, saa jeg kunde nu tage Manden ombord igen. »Hvad for noget? Manden er jo Forbryder, hvis han ikke er sindssyg«. »Ja,

det er rigtigt nok, men Forbrydelsen er begaaet paa Havet ombord paa et engelsk Skib, saa De maa tage ham med til England og faa ham for Retten der«. Jeg saa forbausset paa den gode Dommer: »Ved De ikke af, at der er Krig?«. »Jo, men hvad?«. »Og at Canada er med i Krigen?«, fortsatte jeg, »jeg vil hverken eje eller ha' den Mand ombord i mit Skib«. »Han vil blive sendt ombord i Deres Skib af Politiet — hvad skal vi gøre med ham her?«. »De kan skyde eller hænge ham — eller gøre ham til Dommer — i mit Skib bliver han ikke modtaget — Skibet forlader ikke Havnen med ham ombord«. Saa gik jeg forundret og ikke saa lidt gal i Hovedet. Hele Historien blev Forsidenyt i Halifaxbladene. Tilfældigt var der kommet overlevende britiske Søfolk ind fra et torpederet Skib Dagen i Forvejen, og derfra fik jeg en britisk Telegrafist — ikke under nogen Omstændigheder har jeg efter denne Tildragelse villet have Franskmand som Mandskab i mit Skib. Hvad der blev af Sabotøren, véd jeg ikke.

Vi maatte have ny Radiostation og kom derfor ikke med den første Konvoj. I en December Snestorm kom vi endelig afsted i en Konvoj bestaaende af ca. 60 Skibe. Da vi kom over i Nærheden af Skotland, havde vi nogle U-Baadsangreb. Et stort Tankskib blev ramt af en Torpedo, som imidlertid ikke eksploderede — den gik ret gennem Skibssiden og laa og flød i Tanken, da Skibet kom ind til Glasgow. Marinens Eksperter var naturligvis meget interesserede i denne Fisk.

Mineeksplosion.

»Tasmania« fik Ordre til at gaa til Hull for at losse og ankom dertil uden videre Hændelser. Under Opholdet i Hull var vi udsat for flere natlige »Blitz«, men Skibet led dog ingen Skade. Efter Udlosningen fik vi Ordre om at gaa til Glasgow for at laste. Vi gik i Konvoj til Firth of Forth, hvor vi ankrede ved Methil. Vi skulde her forenes med en anden Konvoj, hvis Afgang imidlertid blev forsinket to Dage paa Grund af en voldsom Østestorm. Den 23. Januar afgang Konvojen. Den 24. Kl. 4 om Morgenen havde jeg været paa Broen det meste af den foregaaende Dag og hele Natten, saa da Første Styrmand overtog Vagten, gik jeg ned i mit Kammer for paaklædt at hvile mig paa Sofaen. En halv Time efter vaagnede jeg ved, at Skibet rystedes af en voldsom Eksplosion. Jeg for op paa Kommandobroen, hvor Styrmanden havde slaaet Stop paa Maskintelegraf. Mandskabet var stormet til Redningsbaadene, og jeg sendte Styrmanden til dem med Ordre om ikke at fire Baadene af, før jeg gav Ordre, men at have alt klart til at gøre det. Maskinchefen rapporterede fra Maskinrummet, at Vandet var kommet fossende ind i Maskinrummet fra Tunnellen, men den vandtætte Dør var blevet lukket og holdt tæt. Det viste sig hurtigt, at der agterude om bagbord var sprængt et mægtigt Hul i Skibssiden, og at Dækket over Agtertanken var sprængt opefter, hvorved den her placerede elektriske Styremaskine var sprængt i Smaastykker. Heldigvis viste det sig, at Hullet i Skibssiden stoppede op to Tommer fra det agterste Skod (Kollisionsskoddet), saaledes at intet Vand trængte ind i Lastrummet. Vi prøvede at bevæge begge Hovedmaskinerne, og da de arbejdede godt, styrede vi ved Hjælp af Maskinerne (Skibet var dobbeltskruet) langsomt ind imod Land, medens vi koblede Haandstyreapparatet til, saaledes at vi eventuelt kunde sætte Skibet paa Land, hvis det blev nødvendigt. Det var aabenbart, at Skibet var bleven ramt af en Mine, og det viste sig senere, at det var en britisk Mine, idet vi fandt Sprængstykker af den med de britiske Kendemærker, da vi senere i Tørdok fik Vandet ud af Skibet. Antagelig har det været en af de forankrede Miner i Minefeltet, som var revet løs af Stormen. Den er saa

gledet langs Siden af »Tasmania« og er omsider suget ind af Skruen paa det ballastede Skib.

Ekspllosionen blev slet ikke bemærket af de andre Skibe i Konvojen. Skibene i Konvojen gik i en enkel Kolonne i et smalt Farvand mellem den skotske Kyst og Minefeltet, og »Tasmania« var det sidste Skib i Kolonnen. Skibet befandt sig ca. 50 miles norden for Aberdeen. Da Skibet viste sig at holde tæt i Lastrummene, og Hovedmotorerne arbejdede, gik vi for fuld Kraft tilbage til Firth of Forth, hvor vi igen ankrede ved Byen Methil om Aftenen. Næste Dag blev Skibet besigtet af Skibsinspektørerne. Skibet maatte i Tørdok, men i Nærheden af Firth of Forth var alle Dokker optaget de første 4 Maaneder, men i Middlesbrough kunde vi faa en Dok med det samme. »Kan De sejle til Middlesbrough med Skibet, som det er, Kaptajn?«. »Naturligvis, men giv mig en Eskorte med, hvis noget skulde ske«. Da Tunnellen var fuld af Vand, vidste vi ikke, hvordan Skrueaksler, Bærelejer etc. havde opført sig. »Vil De ikke vente og gaa med næste Konvoj?«. »Nej Tak, vi kan ikke sejle i Konvoj. Skibet styrer daarligt — vi skal lige som en fuld Mand bruge hele Gaden«. Saa kom vi afsted. Vi sejlede ned til Middlesbrough en mørk og meget kold Nat — men Rorgængerne kom ikke til at fryse. Vi havde Haandstyreapparatet til, og 3 Mand ad Gangen maatte vi bruge til at betjene det. Vi havde god Fart paa, men Skibet var næsten umuligt at styre — det svingede fra Side til Side, og Rorgængerne masede med Rattet, saa Sveden haglede af dem. »Tasmania« var et dobbeltskruet Skib, og da vi stadig maatte bruge Maskinerne for at faa Skibet saa nogenlunde frem i den rigtige Retning, bandede den vagthavende Maskinbesætning fælt over de utallige Manøvrer, de maatte udføre. Alt dette gjorde ikke mit Humør bedre — jeg var stadig efter Rorgængerne for at faa dem til at styre ordentligt — jeg antydede svagt, at de var kommet paa den forkerte Hylde som Sømænd — de skulde have været paa Landet og passe Køer — eller maaske de kunde klare at være Vognstyrere paa en Sporvogn — den kunde de vel styre frem i den rigtige Retning — den kører paa Skinner.

Til Trods for den daarlige Styring naaede vi dog ned til Middlesbrough næste Morgen og kom i Dok med det samme, og da saa vi Aarsagen til den daarlige Styring — der var intet Ror under Vandlinien — det var sprængt væk af Minen, og Rorgængerne havde staaet og drejet paa det tomme Rat hele Natten. Et saadant Rat er jo med Styreapparatets Snækkegang og Udvekslinger i sig selv ret tungt at dreje rundt. Jeg maatte give mine fortørnede Gutter min uforbeholdne Undskyldning — uden Ror kan selv den bedste Rorgænger ikke styre et Skib.

»Tasmania« laa under Reparation i Middlesbrough i 5 Maaneder.

Under vort ufrivillige Ophold i Middlesbrough fik vi en Dag Besøg af nogle af de øverste Ledere af det store britiske Rederi Thos. Brocklebank, som var Skibets Redere, efter det var kommet under britisk Flag. Lederen af den lille Deputation bad mig kalde hele Besætningen sammen, og da vi alle var forsamlede, meddelte han os, at han af Rederiets Bestyrelse var sendt ombord for at takke Besætningen for den sømandsmæssige Opførsel, Ro og Disciplin, den havde udvist under Skibets Krigshavari, og han vilde oplæse et Budskab til Kaptajnen fra Rederiets Generaldirektør, Mr. Denis H. Bates. Budskabet lød i Oversættelse som følger:

»Kære Kaptajn Røder! Deres M/S »Tasmania« med Dem som Fører og med Deres hele Besætning er paa Grund af Omstændighederne midlertidigt kommet til at sejle under Brocklebank's Flag i Deres tapre Bestræbelser for at tjene Verdensfrihedens Sag. Alle vi, som hører til Brocklebank, er stolte over at have Dem og de, som er sammen med Dem, med os i denne Kamp, og vi paaskønner i høj Grad Deres Bistand. Som et ringe Tegn paa

vor Agtelse og som et Minde om den meget kække Maade, paa hvilken Deres M/S »Tasmania« blev bragt i Havn efter at være blevet alvorligt beskadiget af Fjenden den 24. Januar 1941, vil jeg bede Dem modtage »Brocklebanks Medaille« tillige med vor Bestyrelses Anerkendelse og Lykønskninger. Tillige sender jeg ydermere 34 Medailler, hvilke jeg vil være taknemmelig, hvis De vil overrække en til hver af de under Havariet ombordværende Sømænd tillige med Rederiets hjertelige Tak og bedste Ønsker. Med de bedste Ønsker til Dem, »Tasmania« og til alle, som sejler med det. Deres hengivne Denis H. Bates. Chairman«.

De overrakte Medailler var af Kobber. Paa Forsiden er i Emaille indsat Rederiets Kontorflag. Paa Bagsiden er indgraveret: »M/S »Tasmania« — 24. Januar 1941 — Damaged by enemy action«.

Det maa pointeres, at dette ikke var nogen officiel Dekoration, men den venlige Gestus fra vore britiske Rederes Side glædede os alle. Jeg fik senere at vide, at Brocklebanks gav en lignende Broncemedaille til alle de af deres Søfolk, hvis Skibe var bleven krigsbeskadede — forudsat, at Besætningerne havde vist godt Sømandsskab og Disciplin. Under samme Forudsætning blev en Sølvmedaille givet til de overlevende Sømænd, hvis Skibet gik tabt. Omkom en Sømand ved Skibets Krigsforlis eller Beskadigelse, fik Enken en Guldmedaille. Vi haabede paa ikke at faa flere Medailler. Men vi fik Sølvmedaillen senere efter Torpedering!

Efter endt Reparation afsejlede Skibet fra England i Juli 1941. Rejsen gik til Capetown, op langs Afrikas Østkyst, gennem Rødehavet til Suez. Derfra til Port Said, Alexandria, Haifa (Palæstina), Mersina (Tyrkiet) og retur til Port Said og Suez. Fra Suez blev vi sendt til Colombo (Ceylon) og endelig til Kalcutta (Indien). Her laa vi i lang Tid og lastede til Storbritannien. Saa gik det igen den lange Vej via Capetown til Freetown (Sierra Leone, Vestafrika), hvorfra vi gik i Konvoj til Glasgow og ankom hertil i Begyndelsen af April 1942.

I England var der imidlertid bl. a. sket det, at Det Danske Raad havde aabnet en Indsamling blandt alle frie Danske for at indkøbe Jagerflyvemaskiner til Royal Air Force. Meningen var, at disse Maskiner skulde flyves af danske Piloter, hvoraf der nu var en Del i R. A. F. Paa Forslag af en Besætning paa et dansk Skib blev det besluttet, at Søfolkens Bidrag specielt skulde gaa til Indkøb af en Jager, som skulde døbes »Skagen ind«, idet enhver Sømand kender Betydningen af disse to Ord. At staa »Skagen ind« — det var det, alle Søfolkene længtes efter i deres Udlændighed — det vil altsaa sige, Skagen ind til et frit Danmark.

Den 9. April 1942 blev Indsamlingens Resultat (38,300 Pund Sterling) ved en Højtidelighed overrakt til Premierminister Winston Churchill, og den 10. April gik den første danske Flyvegruppe paa Vingerne fra en Aerodrom i Sydengland. Gruppen bestod af 3 »Spitfire«s, som var blevet døbt: »Niels Ebbesen«, »Valdemar Atterdag« og »Skagen ind«.

Da vi reddede Johansen.

Efter at være blevet udlosset i Glasgow og Hull og derefter indtaget en ny Ladning gik »Tasmania« en af de sidste Dage i April atter ud paa en lang Rejse. Vi gik i Konvoj fra Glasgow næsten helt ned til Ækvator, hvorfra vi fortsatte uden Ledsagelse. Paa Vej Syd paa havde vi nogle Angreb paa Konvojen baade fra Luften og fra U-Baade, men Angrebene foregik i Yderkanten af den meget store Konvoj og blev heldigt afslaaede, saa »Tasmania«s Artilleri kom slet ikke til at lege med. Vi var armeret med en 4 Tommer Kanon agter samt to Antiluftskytiskanoner paa Broen og to paa Baaddækket.

I Capetown fik vi at vide, at der var mange U-Baade paa Spil langs med Syd- og Østkysten af Afrika. Vi afsejlede fra Capetown bestemt for Suez. Den 5. Juni, da vi befandt os i Mozambiquekanalen (Farvandet mellem Afrika og den store Ø Madagascar), blev en meget livlig Dag. Tidligt om Morgenen blev jeg vækket af Telegrafisten, som havde hørt et Radionødsignal fra et Skib, som blev torpederet langt Norden for os. Et Par Timer efter modtog vi Melding om et andet Skib, som blev sænket Sønden for os, og noget senere var det galt Østen for os. Farvandet syntes at være luset med U-Baade, saa Udsigterne for at kunne holde et stille og hyggeligt Grundlovsdagsgilde var ikke lovende. Kl. 10 opsnappede min Telegrafist et Telegram fra et Skib, som meddelte: »Kl. 06,00 da min Position var (her afgav Skibet sin geografiske Bredde og Længde) saas to voldsomme Eksplosioner paa ubekendt Handelsskib 4 miles agten for mig«. Jeg satte det telegraferende Skibs Position ud i mit Kort, men da det ikke havde opgivet, om det styrede Nord eller Syd, var Ulykkeskibets Position meget usikker. Da jeg Kl. 12 havde faaet vort Skibs Position nøjagtig, besluttede jeg, at noget maatte der gøres. Der var nu forløbet 6 Timer, siden Torpederingen fandt Sted. Det var fint Vejr, saa var Mandskabet kommet klar af Skibet, vilde de nu være godt paa Vej ind mod Kysten, hvortil der kun var ca. 90 miles, og var de ikke kommet fra Skibet, var det for sent nu at gøre noget — men jeg tænkte, maaske har nogen af Mandskabet reddet sig op paa en Redningsflaade — og disse Fartøjer er for saa vidt gode nok, naar det gælder lige i Øjeblikket at bjerge Livet, men de er stationære. De har ingen Drivkraft af nogen Art, og at ligge paa en Redningsflaade i brændende Tropesol er ikke saa godt. Ved at gaa to Streger ud af min Kurs Øst efter, vilde jeg efter Bestikket være paa den opgivne Position Kl. 15, saa jeg satte Kursen paa Ulykkesstedet med god Fortrøstning. Jeg havde ogsaa den Teori, at naar en U-Baad har gjort sit beskidte Arbejde, vil den hurtigst muligt fjerne sig fra Gerningsstedet, da det torpederede Skib antagelig har faaet sendt Nødtelegram ud, og britiske Destroyere maaske være paa Vej mod Stedet.

Da Klokkerne nærmede sig 15, stod alle 3 Styrmande sammen med mig paa Broen, og hele Mandskabet, som ikke var paa Vagt, stod i Grupper paa Dækket — alle spændt stirrende Horisonten rundt. Da der Kl. 15 intet var at se, spurgte 2. Styrmand, som var Vagthavende, mig, om han skulde lade Skibet gaa tilbage til den oprindelige Kurs, men jeg havde lige som en indre Følelse, at der var noget, som hikkede, saa i Stedet for at gaa tilbage til Kursen, gav jeg Ordre til at gaa yderligere to Streger Øst efter. Kl. 15.30 fik vi Øje paa et lille Punkt ude i Horisonten 2 Streger om Styrbord. Vi styrede efter dette Punkt, som hurtigt voksede, og Kl. 16 stoppede vi ved en Redningsflaade med tre næsten nøgne Mænd paa. Den første, som kom ombord af de tre Mand, var en høj, blond, blaaøjet Sømand. Saa snart han havde faaet Hovedet over Rælingen og hørte, der blev talt Dansk, vendte han sig om mod de to andre, som endnu var paa Flaaden, og sagde paa engelsk: »Don't worry, boys, this is a danish ship — this is home«. (»Den er fin, Dreng, dette er et dansk Skib — vi er hjemme«). Han var Dansker, og havde været Matros paa det danske M/S »Niels Mærsk« (A. P. Møllers Rederi), som var det torpederede Skib, vi havde faaet Telegram om. »Niels Mærsk« var under Panama Flag efter i April 1941 at være overtaget af den amerikanske Regering. De to andre Mænd var amerikanske Kanonerer. De havde været til Køjs, da deres Skib om Morgenen var blevet ramt af den første Torpedo. Paa Vej hen mod Redningsbaadene fik Skibet den anden Torpedo, og de var da i Panik sprunget overbord. Efter at have svømmet rundt mellem Vragrester nogen Tid, stødte de omsider paa Redningsflaaden og kravlede ombord i den. De havde lidt meget af den brændende Sol og blev glade, da de saa os styre ned mod dem — de vilde ikke have holdt mange Dage i denne Sol. Vi var ogsaa glade ved at have fundet dem. Vi krydsede nogen Tid omkring for eventuelt at

fløde flere Skibsbrudne, men Johansen — Matrosen fra »Niels Mærsk« — mente, at den øvrige Besætning var kommet i Baadene, da de fra Flaaden havde set Baadene fjerne sig fra Stedet. Fra Baadene havde de ikke set Mændene paa Flaaden, da Afstanden mellem dem var for stor. Jeg fik senere oplyst, at den øvrige Del af »Niels Mærsk«s Besætning ganske rigtigt var kommet i Baadene, og alle var blevet reddede.

Efter at have faaet de tre Mænd ombord fortsattes Rejsen, og vi fejrede naturligvis nu en fornøjelig Grundlovsfest.

Paa den øvrige Del af Rejsen til Suez, Port Said, Karachi, Madras, Calcutta og tilbage til Capetown skete intet særligt nævneværdigt. I Capetown fik vi at vide, at U-Baadene huserede meget ondartet paa hele Strækket fra Capetown til de britiske Øer. Vi gik dog uden Ledsagelse fra Capetown til Freetown, Sierra Leone, hvorfra vi skulde gaa i Konvoj til Glasgow. Vi slap heldigt igennem til Freetown, uagtet vi hver Dag modtog Radiomedlinger fra Skibe, som blev torpederede, mange Gange lige i vor Nærhed — bl. a. den 30. September fra M/S »Siam« (Ø. K.), ved hvis Forlis dog ingen Mennesker omkom. Da vi ankom til Freetown, fandt vi den lille By fuld af Søfolk og Passagerer fra torpederede Skibe. Mange Skibe fandt deres sidste Hvilested i Strækket fra Capetown til Dakar, men det fremherskende fine Vejr samt de mange mindre, britiske Fartøjer, som afpatrouillerede Farvandet her, var Grunden til, at dog forholdsvis faa Menneskeliv gik tabt. Der er ingen Tvivl om, at Tyskerne benyttede Dakar som U-Baadsbasis, og der var sikkert et intimt Samarbejde mellem dem og de franske Vichy-Autoriteter i hele fransk Vest-Afrika og fransk Marokko. Medens vi laa i Freetown, maatte vi næsten dagligt beskyde franske Flyvemaskiner, som paa Trods af strengt Forbud fra Dakar fløj over Freetown — antagelig for at kunne meddele Tyskerne om Konvojskibenes Bevægelser.

Var vi »Lokkeduer« for U-Baade?

Omsider kom Afsejlingsdagen, og Kaptajnerne paa de Skibe, som skulde deltage i Konvojen, blev tilkaldt til »Konference« ledsaget af deres Radiotelegrafister. En saadan »Konference« fandt altid Sted umiddelbart før en Konvojs Afsejling. Konvojkommandøren — »the Commodore« — samt Seniorchefen for de ledsagende Krigsfartøjer holdt instruerende Foredrag, hele den forestaaende Rejse blev gennemgaaet og alle »hemmelige Papirer« udleveret og forklaret. I disse Papirer var bl. a. meddelt Navne, Numre og Kendingssignaler for alle Skibe i Konvojen — Handelsskibene saavel som de eskorterende Krigsskibe. Det fremgik af Papirerne, at Konvojen bestod af 41 Handelsskibe, men det fremkaldte stor Forundring blandt disse Skibes Førere, at der til Skibenes Beskyttelse kun var bestemt 4 Korvetter. Disse smaa Fartøjer med forholdsvis ringe Armering og kun løbende 14 Knobs Fart var ikke videre vel anset som Beskyttelsesskibe, og efter Konferencens Slutning var der nogle af de ældre britiske Kaptajner, som henvendte sig til Kommandøren og gav deres Forundring over den daarlige Eskorte Luft samt forespurgte, om det ikke var muligt, at Korvetterne kunde suppleres med et Par hurtige Torpedojagere. Kommandøren beklagede, at der ikke var noget at gøre — »Forhold, som jeg ikke kan fortælle de Herrer noget om, foraarsager, at Beskyttelsen ikke kan blive bedre med denne Konvoj. Jeg kan ikke sige mere nu, men De vil selv engang senere blive klar over Aarsagerne«. Dette lød meget mystisk — senere er det gaet op for os, at Grunden til vor Konvojs daarlige Beskyttelse var den forestaaende amerikansk-britiske Invasion af Nordafrika, hvortil de Allierede skulde bruge alt det Fartøjsmateriel, de kunde skrabe sammen. Efter Forliset af »Tasmania«

har jeg senere været sammen med flere britiske Kaptajner, som mistede deres Skibe i samme Konvoj, og disse Briter var meget bestemte i deres Paastand om, at denne Konvoj med Forsæt var blevet brugt som en Slags »Lokkedue« til at tiltrække de fjendtlige U-Baade, stationerede langs den afrikanske Kyst, saa Invasionsflaaden kunde have frit Spil. Hvor meget der er i denne Paastand, er det naturligvis umuligt at udtale sig om — Faktum er, at det U-Baadskobbel, som tilsidst angreb vor Konvoj, blev fuldstændigt splittet og tilintetgjort af Torpedojagere sendt ud fra Gibraltar, og Invasionsflaaden landede sine Tropper i Afrika uden Indblanding af U-Baade, saa de Overlevende fra vor Konvoj har maaske Ret til at tilskrive sig en Del af Æren for Troppernes heldige Landing, og selv om Konvojen led store Tab af Skibe og Menneskeliv, har disse Tab dog ikke været lidt for-gæves.

En smuk Oktobermorgen lettede Konvojen og stod ud fra Freetown. De 41 Handels-skibe sejlede i Kolonner — 8 Kolonner med 5 Skibe i hver — 6 i sidste Kolonne. De 4 Korvetter saa vi ikke ret meget til. En saadan Konvoj spænder over et stort Areal, og da Korvetterne skal afpatrouillere Farvandet omkring Konvojen, var det sjældent, at Skibene, placeret i Midten af Konvojen, saa noget til dem. Det er et ganske imponerende Syn at se en saadan Konvoj komme sejlene. For at gardere sig mod Angreb fra Luften har de fleste af Skibene en Barrageballon til Vejrs fastgjort til en lang Staaltraadswire, og naar jeg fra min Kommandobro skuede over Skibene, som med lige stor Afstand fra hinanden gled hen over Havet — hver med sin lille Ballon svævende over sig, kom jeg uvilkaarligt til at tænke paa de Skoleskovture, jeg som Dreng havde deltaget i — ogsaa dér kom vi marcherende i Række og Geled, og hver af os med en lille Ballon svævende over sit Hoved.

En Konvojs Fart bestemmes af de langsomste Skibes Fart, saa det var ærgerligt for os, som kunde gøre 12 Knob, at maatte nøjes med at gøre 7. Alt gik imidlertid godt de første Dage, og vi nærmede os de Kanariske Øer.

To Skibe torpederet hver Aften.

Da sker det en Aften en Times Tid efter Solnedgang, og før Maanen er staaet op, at vi pludselig ser stærke Flammeskær i Udkanten af Konvojen, og røde Raketsignaler samt Melding over Radioen gjorde os det klart, at to Skibe var blevet torpederet i de to yderste Kolonner. Der var en Del Skyderi og senere Knald fra Dybvandsbomber. Inden Korvetterne naaede hen til, hvor det foregik, har U-Baaden dog været langt væk. Der skete ikke mere den Nat og heller ikke den følgende Dag, men saa om Aftenen, da det atter var bælgmørkt, skete der igen to Torpederinger, og denne Gang var det i de to Kolonner nærmest os paa vor styrbords Side, hvor de to forreste Skibe var blevet ramte — det ene var Kommandørskibet. Vi kom forbi det andet ramte Skib, som havde været i Kolonnen nærmest os. Den signalerede, at den var ved at synke og bad om Hjælp. Jeg stoppede vort Skib, holdt os i Læ af det synkende Skib — som viste sig at være det britiske S/S »Hopecastle« — og signalerede til Besætningen om at gaa i Baadene, saa vilde jeg tage dem op. Det blæste ret frisk, og der stod temmelig høj Sø, men efter noget Besvær fik vi reddet alle de Skibbrudne — 45 Mand. De kom i to Redningsbaade og en Redningsflaade. Kaptajnen og to Mand til var haardt saarede og maatte straks under Behandling. Paa vor Vej tilbage til Konvojen, som vi indhentede om Eftermiddagen, mødte vi en af Korvetterne, som med de Overlevende fra Kommandørskibet forlod Konvojen og gik til Gibraltar.

Om Aftenen, nøjagtig paa samme Tid som de to foregaaende Aftener, blev igen to Skibe

torpederede, og vi var nu klar over, at det maatte være en enkelt Undervandsbaad, som fulgte os i sikker Afstand om Dagen, og saa beskyttet af Mørket om Aftenen sneg sig ind mellem to Kolonner i Konvojen og lagde sig i Stilling, saa den kunne pille et Skib ud af hver Kolonne — et med sit forreste og et med sit agterste Udskydningsrør. og derefter dykke ned og forsvinde i Mørket, før vore langsomme »Beskyttere« kunde naa frem. Med vor daarlige Beskyttelse havde vi ikke store Chancer mod vor listige Angriber. Det var ret spændende at spekulere paa, hvilke to Skibe skulde blive de næste Ofre, men der var til-lige den Fare, at den »ensomme Ulv« kunde faa Lejlighed til at tilkalde flere Kammerater til at hjælpe den med at tilintetgøre hele Konvojen — den maatte snart have opdaget, at vi var ret forsvarsløse. Paa den anden Side haabede vi paa, at der fra Gibraltar vilde blive sendt os nogle hurtige Torpedojagere til Hjælp. Som vi senere skal se, blev begge Mulig-heder til Virkelighed.

Saa oprandt endelig den 4. Aften — hvilket var den 30. Oktober 1942 — og jeg stod paa Broen sammen med mine Styrmand og ventede spændt paa, hvor Slaget vilde falde den Aften. Vor Plads i Konvojen var Nr. 2 — vistnok i 3. Kolonne. Skibet foran os var et fransk Passagerskib, der, som vi senere fik at vide, havde ca. 350 Personer ombord — Besætning og Passagerer. Vi fik ikke Lov at vente længe — vi saa et Skib blive torpederet i Udkanten af Konvojen. Da vi troede, at vor Forfølger stadig var alene, mente vi, at vi nu ogsaa havde klaret os denne Aften, men pludselig hørte vi et Brag og saa Skibet foran os — Franskmanden — indhyllet i Røg og Flammer. Det var tydeligt, at der nu var mere end een U-Baad paa Spil, saa vi maatte hellere se at komme væk, og for fuld Kraft styrede vi op mellem bagbords Side af Franskmanden og Kolonnen paa den bagbords Side af os. Da vi naaede tværs af Franskmanden, kunde jeg se, den havde faaet Torpedoen i sin bagbords Side, og da jeg gik ud fra, at U-Baaden, som havde torpederet ham, ikke kunde være kommet langt væk, gav jeg Ordre til Agterdækket om at lade gaa en Dyb-vandsbombe. Disse Bomber er meget kraftige og bliver egentlig kun benyttede fra meget hurtige Skibe, da det gælder for Skibet, som kaster en Bombe, at komme tilstrækkelig langt væk fra den, før den eksploderer. Bomberne blev imidlertid ogsaa efterhaanden ind-stallerede i 12 Knobs Skibe. De Bomber, vi havde ombord, var indstillet til at eksplodere, naar de kom ned til en Dybde af 250 Fod under Vandspejlet, og vor Ordre var, at vi skulde løbe mindst 11.5 Knobs Fart, naar vi lod en Bombe falde. Vi var paa det paagældende Tidspunkt ikke engang kommet op paa 10 Knobs Fart, men jeg syntes, der var god Grund til at tage en Chance. Den tjenstivrige Kanoner paa Agterdækket vilde gøre det rigtig godt, saa han lod to Bomber falde næsten paa en Gang, og jeg skal love for, det var Bom-ber med Drøn i — da de sprængtes, gav det en saadan Rystelse i Skibet, at det var, som løftedes det helt ud af Vandet. Om vi gjorde Fjenden nogen Skade, er det umuligt at vide, men vi har jo Lov at haabe. I alle Tilfælde havde vi den Tilfredsstillelse, at vort Skib var det eneste i hele Konvojen, som løsnede Skud mod Fjenden i denne Bataille.

Torpederet!

Da vi var kommet et Stykke væk fra Konvojen, satte jeg Farten ned til langsomt, men umiddelbart efter blev vi ramt af en Torpedo, som ramte os i bagbords Side foran Stor-masten. Maskinerne blev stoppet, og da jeg var klar over, at Skibet vilde synke, gav jeg Ordre til at forlade det. Første Styrmand havde Kommandoen ved Baadenes Udsætning, medens jeg bistaaet af Første Telegrafisten gik i Gang med at faa de hemmelige Bøger

kastet overbord. Det er af allerstørste Vigtighed, at disse Bøger, som fornemmelig bestaar af hemmelige Telegrafkoder, ikke kommer i Fjendehænder.

Ved Forlis bliver de lagt i en dertil bestemt Sejldugspose og kastet overbord. I denne Pose er indsyet en svær Vægt, foruden at Siderne i Posen er gennemhullede, saa Vandet hurtigt trænger ind og faar Sæk med Indhold til straks at synke. Jeg var klar over, at selv om Skibet var dødsdømt, vilde det tage nogen Tid, før det sank. »Tasmania«s Besætning opførte sig mønsterværdigt, men denne anden Torpedering i Løbet af to Dage var lidt for meget for det meget unge Mandskab fra »Hopcastle«. Straks de mærkede »Tasmania« var ramt, stormede Flertallet af dem op og satte sig til Rette i den styrbords Redningsbaad, som lige skulde til at fires af. Dette er selvfølgelig ikke Meningen ved et Forlis, men rent bortset fra det etisk forkastelige ved en saadan Handlemaade, var den under de forhaandenværende Forhold ogsaa farlig. Det blæste en stiv Kuling med høj Sø, og firer man under saadanne Omstændigheder en med Mennesker fuldt lastet Baad i Vandet, risikerer man, at en Sø slaar op under Baaden, og at denne da brækker i to Stykker, saa Første Styrmanden beordrede Briterne ud af Baaden.

Imidlertid var Første Styrmanden og Baadsmanden fra »Hopcastle« kommet til, og disse erfarne Sømænd skammede deres Landsmænd ud, saa at de slukørede klatrede ud af Baaden igen, og de fleste af dem fulgte deres Baadsmand til Redningsflaaden paa Agterdækket. Baade og Flaader kom snart i Vandet. Styrbords Redningsbaad havde Motor og kom hurtigt væk fra Skibssiden. Med bagbords Baad, hvor jeg var i, var det ikke saa nemt, da vi kun havde Aarer, og vi i den overfyldte Baad havde Besvær med at bruge disse. Vi maatte stage os gennem Vraggoods — Tøndegods, som havde været surret paa Dækket, og Kasser med Te, som flød ud af Hullet i Skibssiden fremkaldt af Torpedoen.

Et af Konvojens Skibe var stoppet tæt ved os for at tage os op. Det lykkedes os med Besvær at komme langs Siden af det stoppede Skib, men vi kunde ikke holde os der — antagelig har Skibet haft nogen Fart frem over. Trods alle vore Anstrengelser for at forhindre det, kom vi ind under Agterenden af Skibet, og da dette »satte« i Søen, kæntrede vor Baad — og Skibet forsvandt i Mørket.

Vi fik senere at vide, at det var det danske S/S »Manø«. Jeg var kommet ind under Baaden, da den kæntrede, og kunde ikke komme klar, men da jeg omtrent havde opgivet Haabet om at komme ud af denne Fælde, løftede en svær Sø Baaden klar af mig. Jeg kom fri og laa nu halvt bevidstløs i mit Redningsbælte og hev efter Vejret, medens jeg saa Baaden drive væk fra mig.

Under Krigen var alle Redningsbælter forsynet med en rød elektrisk Batterilampe. Meningen var, at kom man i Vandet, kunde man ved at dreje paa en Kontakt faa Lampen til at lyse, saaledes at eventuelle Redningsmænd om Natten kunde finde den Skibbrudne. Denne Foranstaltning har reddet mangfoldige skibbrudne Sømænds Liv. Ligeledes var Redningsbaade og Flaader forsynet med kraftige elektriske Batterilamper, som tændtes, naar Fartøjerne kom i Vandet. Disse Lamper var hvide og kunde ses paa lang Afstand. Da jeg vaagnede helt af min Bedøvelse, saa jeg i Hundredvis — saa syntes det mig — af røde Lys dukke op og ned i Bølgerne, og da jeg fik set det stærke hvide Lys fra min Baad, som fjernede sig mere og mere fra mig, fik jeg travlt med at svømme hen til den.

Med en mægtig Anstrengelse lykkedes det mig at naa til den kæntrede Baad og klamre mig til den. Folkene laa oven paa Bunden af Baaden og ned langs dens Sider, holdende sig fast i de Reb, som var spændt rundt Baaden netop med en saadan Situation for Øje — saa at man ved Hjælp af disse Reb kan faa en kæntret Baad halet rundt paa ret Køl igen. Jeg havde tabt baade Vejr og Stemme, men det blev snart opdaget, hvem den nye Gæst

var — »her er Skipperen« — »all right, lad os faa ham op her« — saa de masede mig helt op paa Kølen af Baaden — havde jeg kunnet tale, tror jeg, jeg havde protesteret mod den uceremonielle Maade, de behandlede deres ærværdige Kaptajn paa — heldigvis kunde jeg altsaa ikke sige noget, og jeg var ret glad over at blive placeret paa et forholdsvis sikkert Sted paa Toppen af Baaden, da jeg ikke havde ret mange Kræfter tilbage til at holde mig fast med. Før jeg havde faaet mit Vejr igen, slog en ordentlig Brækker over Baaden, og jeg blev atter slynget ud i Vandet. Jeg fik travlt med at svømme tilbage til Baaden, men Søen havde gjort et godt Stykke Arbejde for os — Baaden var atter paa ret Køl, saa vi skramlede ind i den og sad nu i Vand til Brystet. Det var ikke saa godt. Jeg rystede over hele Kroppen — ikke saa meget af Kulde som af Anstrengelse — og jeg hakkede Tænder, saa jeg næsten ikke kunde tale. Jeg foreslog, vi skulde synge for at holde Varmen og Humøret, saa vi stemte i med alle mulige og umulige Sange — jeg opdagede, at jeg lige som Folk, der stammer, bedre kunde forme Ordene naar jeg sang, end naar jeg talte, saa alle mine Ordre blev nu givet syngende.

Som vi sad her i Baaden, havde vi en Slags »Første Parketpladser« — selv om de var lidt klamme — til et pragtfuldt, men frygteligt Skuespil. Rundt om os saa vi de mange kraftige, hvide Lys fra drivende Baade og Flaader fra de torpederede Skibe — og en Masse røde Lys, som dog efterhaanden blev færre og færre — vi haabede saa inderligt, at det var fordi Bærerne af dem blev taget op i Fartøjerne. Desuden fik vi Vished for, at vor oprindelige »ensomme Ulv« havde faaet Lejlighed til at tilkalde en Del Kammerater, thi vi saa det ene Skib efter det andet blive torpederet. Jeg har senere faaet at vide, at 11 Skibe blev sænket den Nat, saaledes at i det hele mistede vi i den Konvoj 17 Skibe af de oprindelige 41, som forlod Freetown. Jeg har ogsaa senere faaet at vide, at den følgende Dag ankom der en Del britiske Jagerer til Krigskuepladsen fra Gibraltar, og at disse gjorde det af med Størsteparten af U-Baadene, som havde opdaget Konvojens daarlige Beskyttelse og derfor i opdykket Tilstand var begyndt at beskyde Skibene med Kanoner. Hvor mange U-Baade, Jagerne fik tilintetgjort, kunde vist nok ikke konstateres, men de havde taget Fanger fra tre.

Imidlertid sad vi i Baaden og sang, men jeg var ikke glad ved Situationen, da Vejret var saa daarligt, at vi ikke kunde faa Baaden lænset, og hvor længe kan man holde til at sidde i Vand til Brystet? Gud ske Lov, var Redningen nær. Vi blev sigtet fra det gode britiske S/S »Baron Elgin«, som signalerede til os om at komme langs Siden af sig. Vi maatte svare tilbage, at vi var »waterlogged«, saa han maatte komme til os, og det varede heller ikke længe, før han var der, og med meget Besvær blev vi reddet ombord i »Baron Elgin«. Dette Skib havde i Forvejen en hel Besætning fra et britisk Skib, som ogsaa var torpederet samme Nat, og senere lykkedes det vore raske Redningsmænd at komme langs Siden af en af »Tasmania«s Redningsflaader og derfra tage vor Første Styrmand og 9 Mand til ombord. Jeg havde været meget bekymret for disse Mænds Skæbne og var glad ved nu at se dem i Sikkerhed. De havde haft en eventyrlig Redning, idet Flaaden, de var paa, var bleven hamret saa meget mod Skibssiden, at den var i Færd med at skilles ad, saa Styrmanden var glad, da de omsider kom langs Siden af et britisk Skib, som stoppede for at tage dem ombord, men da de skulde til at entre op ad Skibssiden, blev dette Skib ogsaa torpederet, saa Vragstumper regnede ned over dem, og i Stedet for at Folkene paa Flaaden skulde komme i Sikkerhed paa det britiske Skib, var der to Mand fra dette, som sprang ned paa Flaaden og fik denne manøvret væk fra det synkende Skib sammen med Danskerne. Dette var naturligvis en ordentlig Forskrækkelse for Folkene paa Flaaden, som de nu ikke havde meget Haab om vilde holde sammen ret meget længere, men straks efter kom dog »Baron Elgin« til Stede og reddede dem alle.

Forkælet paa Madeira.

»Baron Elgin« havde ialt 81 overlevende fra 3 torpederede Skibe ombord, og Kaptajnen besluttede at gaa ind til Øen Madeira og landsætte dem der. Medens Kaptajn Røder og hans Folk fra »Tasmania«s bagbords Redningsbaad og dens forreste Redningsflaade i en halv Snes Dage samlede Kræfter paa den smukke Ø Madeira, hvor de paa alle Maader blev forkælede baade af Myndighederne og Befolkningen — ikke mindst af de mange bosiddende Danskere — vil vi se, hvad der skete med »Tasmania«s styrbords Redningsbaad og den agterste Redningsflaade. Styrbords Redningsbaad var forsynet med Motor, saa den kom hurtigt klar af Skibet, og kort Tid efter kom den langs Siden af den danske S/S »Manø« — det samme Skib, som uforvarende var kommet til at kæntré »Tasmania«s bagbords Redningsbaad. Da Folkene fra »Tasmania«s Motorbaad entrede ombord i »Manø«, skete der det Uheld, at en af dem — 2. Telegrafisten fra »Hopecastle« — snublede og faldt ned mellem Baaden og Skibet, men »Tasmania«s Baadsmand, den knippelstærke Karlo Kristian Christiansen, sprang resolut ned i Redningsbaaden, greb Telegrafisten i Buksebagen og løftede ham op af Vandet i stiv Arm. Redningsflaaden fra »Tasmania« var ogsaa kommet langs Siden og Folkene paa denne kommet ombord i »Manø«. Da Anden Styrmand Georg Jensen Schmidt fra »Tasmania« var af den Formening, at der endnu fandtes Folk ombord i »Tasmania«, kaldte han paa Frivillige til med ham at gaa tilbage i Motorbaaden og tage dem af. 3 Mand meldte sig, nemlig Baadsmand Karlo Christiansen, Matros E. F. Nielsen og Opvarter Damsgaard, og disse sejlede derefter med Styrmand Schmidt tilbage til Torpederingsstedet, men »Tasmania« var da sunket, og de fandt kun Vragrester paa Stedet. Da al Søgen var forgæves, og Benzinen var opbrugt, satte de Sejl mod Gibraltar. Næste Morgen mødte de en britisk Korvet, som tog dem ombord og tog dem med tilbage til Krigsskuepladsen, hvor et torpederet, men ikke sunket britisk Skib flød omkring, forladt af Besætningen. De danske Sømænd tilbød at prøve at bjerge dette Skib, men de blev af Korvetens Kaptajn sat ombord i norsk M/S »Alaska«, som laa ved det herreløse Skib, og som ogsaa tilbød at ville forsøge at bjerge det. »Alaska« havde, skønt selv torpederet og med hele Forskibet fuldt af Vand, reddet 60 Mand fra det franske Passagerskib, som blev torpederet lige før »Tasmania«, og hvorfra der omkom henimod 300 Personer. De 60 overlevende herfra, som var reddet af »Alaska«, havde været vilde af Panik og havde været i indbyrdes Kamp for at komme i deres Baade, saa de fleste af dem var ilde tilredt. »Alaska« blev beordret til Gibraltar, og paa Vej hertil gjorde Styrmand Schmidt et stort og fortjenstfuldt Arbejde ved i to Nætter og tre Dage næsten uafbrudt at være beskæftiget med at behandle og forbinde de mange saarede Franskmænd, og fra Overlægen paa Hospitalet i Gibraltar, hvor de Saarede blev indlagt, modtog Styrmand Schmidt et meget smigrende Brev, hvori Overlægen roste Schmidt for den udmærkede Maade, han havde behandlet de Saarede paa.

Ved »Tasmania«s Forlis omkom 1. Maskinmester Jørgensdorf, en af »Tasmania«s britiske Kanonerer, Sergent Lee, Kaptajnen paa »Hopecastle« og en Lærling fra samme Skib.

De af »Tasmania«s Besætning, som var landsat paa Madeira, opholdt sig her en halv Snes Dage, hvorefter de blev sendt til Lissabon for at afvente Skibslejlighed til England. Imidlertid havde jeg fra Madeira sendt Ministry of War Transport et Telegram, hvori jeg gjorde opmærksom paa de mange danske Søfolk, der for Tiden var i den danske Pool i Newcastle paa Grund af de mange Krigsforlis af danske Skibe, og foreslog at sende min Baadbesætning og mig til Nordafrika, hvor der nu efter den heldigt gennemførte Invasion var frigivet en Del danske Skibe, som Franskmændene havde holdt tilbage. Disse Skibe

var meget faatalligt bemandedet, idet det var lykkedes for de fleste af Søfolkene at flygte — ofte paa de mest eventyrlige Maader, som det senere skal berettes — til Gibraltar og derfra til England for at komme ud og deltage i Slagene om Havene. Ministeriet takkede mig for den gode Idé, saa først efter at have ventet i Lissabon en rum Tid, blev vi sendt til Gibraltar. Her maatte vi atter vente, men vi benyttede Tiden til at gennemgaa en Skydeskole for Antiluftskyts samt en Signalskole. Skydeskolen var obligatorisk for alle allierede Søfolk af alle Grader, men Marineautoriteterne var glædeligt overraskede over, at mine Folk selv havde anmodet om at faa Lov at gennemgaa en Signalskole.

Endelig fik vi omsider Skibslejlighed med norsk M/S »Bergensfjord«, og den 25. Januar 1943 ankom jeg med mine Folk til Casablanca, Fransk Marokko. Jeg vil i det følgende Kapitel fortælle om de danske Skibe og Søfolk, som ved Frankrigs Sammenbrud i Sommeren 1940 blev tilbageholdt i Havnene i Fransk Nord- og Vest-Afrika.

Danske Skibe og Søfolk under fransk Kontrol.

Da efter Invasionen af Danmark i April 1940 saa mange danske Skibe blev overtaget af Storbritannien og Frankrig, blev det højtideligt lovet de danske Søfolk, som bemandede dem, at disse Skibe vilde blive tilbageleverede deres danske Redere, saa snart Krigen var forbi. Da Frankrig den 22. Juni 1940 afsluttede sin Vaabenstilstand med Tyskland, var Krigen faktisk forbi for Frankrigs Vedkommende, og de danske Skibe, som var kommet under fransk Flag, burde have været tilbageleverede. Under de foreliggende Omstændigheder var det vel nok umuligt at gøre dette, men der var ikke Spor af Grund til, at de danske Skibe — og for saa vidt ogsaa Skibe af andre Nationaliteter — skulde tilbageholdes i de franske Kolonihavne, som de blev. Efter adskillige af de danske Skibsføreres Paa-stand maa den britiske Regering bære en stor Del af Skylden for, at saa mange Skibe i saa lang Tid kom til at ligge uvirksomme hen, netop da de Allierede havde saa haardt Brug for dem. Disse Førere forklarer nemlig, at da Situationen i 1940 begyndte at blive fortvivlet for Frankrig, og enhver kunde se, hvorledes det vilde ende, gik Førerne af de britisk kontrollerede Skibe, liggende i Fransk Afrika, til de britiske Konsulater og tiggede og bad om Tilladelse til at tage deres Skibe ud og gaa til Gibraltar med dem, men de blev holdt hen med Snak — indtil en Dag Franskmændene efter Ordre fra Vichy satte bevæbnede Vagtposter i alle Skibene, som det nu blev strengt forbudt at forlade Havnene.

Hvorledes de danske Søfolk blev behandlet af de franske Autoriteter under deres tvungne Ophold i Fransk Afrika, er en mildest talt sørgelig Historie. Formodentlig under tysk Pres gjorde Autoriteterne alt hvad de kunde for at faa Søfolkene til at indvillige i at blive sendt til Danmark, og nogle faa, som var syge eller trætte af den tilsyneladende haabløse Situation, faldt ogsaa for de gyldne Løfter om alt det, de skulde have, hvis de gav efter. Det var dog blot nogle enkelte — syge og gamle — som gav efter. Den langt overvejende Del — ca. 400 Mand ialt, nægtede at skrive under paa Tyskernes »Tilbud« om fri Rejse, 3 Maaneders Ekstrahyre, Løfte om omgaaende Beskæftigelse ved Hjemkomsten og meget mere. Besætningerne paa Skibene under britisk Flag skrev tværs over Dokumenterne: »We are in His British Majesty's Service«.

I Oktober 1940 blev Skibene, som laa i Casablanca, sendt til Port Lyautey, som ligger et Stykke op ad en lille Flod, Nord for Rabat, Residensstaden i Fransk Marokko. I det hele var der i Fransk Afrika blevet tilbageholdt 28 danske Skibe paa tilsammen 63.326 brutto Tons. Af disse saa S/S »Nancy« (Lauritzen) Lejlighed til at flygte og gik ind til Lissabon,

hvor den blev liggende til Slutningen af 1943, da den gik ud for at blive overtaget af det britiske Ministry of War Transport. M/S »Tacoma« (Orient) blev, som det er fortalt tidligere, skudt i Brand og sænket i Dakar 24. September 1940. M/S »Meonia« (Ø. K.) var tilbageholdt i Oran. Skibet var i Marseilles blevet overtaget af de franske Autoriteter og førte fransk Flag. Paa Rejse til Østen var Skibet telegrafisk beordret ind til Fransk Afrika og var tilsidst blevet tilbageholdt i Oran. De franske Autoriteter prøvede ved flere Lejligheder at faa Mandskabet til at indvillige i at blive sendt til Danmark — dog uden Held. Senere forsøgte en Del af Besætningen at rømme fra Oran under dramatiske Omstændigheder, som jeg senere skal komme tilbage til.

Den 3. November 1942 blev Skibet overtaget af De Forenede Staters Militær, der derefter en Tid brugte Skibet som Kaserneskip. Det amerikanske Flag blev hejst i Stedet for det franske, og Besætningen blev gjort bekendt med et »Garantibrev« udstedt og underskrevet af General Dwight D. Eisenhower.

Dette Brev garanterede de danske Søfolk, som var villige til at forblive til Tjeneste i deres Skibe, at de vilde modtage Lønninger, Erstatninger etc. som hidtil, og ligeledes at Skibene efter endt Krigsbrug vilde blive leveret tilbage til deres danske Redere. Man skulde tro, at en saadan Garanti med et saadant Navn under var saa sikkert som noget i Verden, men det er nu engang lidt uheldigt at tilhøre en lille Nation. I Februar 1943 gav Amerikanerne i Oran »Meonia« tilbage til de franske Autoriteter der, og til Trods for General Eisenhowers Garanti med Hensyn til Søfolkene, blev hele Besætningen inklusive Kaptajnen jaget i Land og under bevæbnet Eskorte — praktisk talt som Krigsfanger — ført ombord i et fransk Passagerskib og sendt til Dakar. Under Rejsen hertil blev Casablanca anløbet, og det lykkedes Kaptajnen gennem Henvendelse til forskellige franske og britiske Autoriteter, at faa Lov til at blive i Casablanca, medens Skibets øvrige Officerer maatte gaa til Dakar og forblive dér. Kaptajnen — en af Ø. K.s ældre veltjente Førere, Kaptajn Poul Sørensen — aflagde i Casablanca Søforklaring for den danske Konsul og protesterede mod den Maade hans Skib, hans Besætning og han selv var blevet behandlet paa. »Meonia« afsejlede senere fra Oran til England under fransk Flag og under Kommando af en Kaptajn Litzelmann, Skibets tidligere Supercargo, som paa Grund af sine Kollaboratørsympatier tidligere ikke mindre end to Gange var blevet jaget i Land af Amerikanerne. To Mand af Skibets Maskinbesætning — 2. Maskinmester Schrøder og Maskinassistent Faurschou — blev holdt tilbage af Franskmændene og gjorde Tjeneste som en Slags »kendte Mænd« paa Skibets Rejse fra Oran til England. Skibets Besætning var ved Rømning, Hjemsendelse etc. svundet betydeligt ind. Til Dakar sendtes nu de tilbageværende, nemlig 1. Styrmand, Telegrafist, 1., 3. og 4. Maskinmester, Kok, Baadsmand, 1 Smører og 1 Letmatros. Kaptajn Sørensen forblev i Casablanca. I Krigens sidste Aar blev »Meonia« givet tilbage under »Ø. K.«s Administration, og alle disse Mænd kom omsider tilbage til deres gamle Skib.

S/S »Ulrik Holm« (Progress) og S/S »Harald« (D. F. D. S.), begge under britisk Flag, blev liggende oplagt i Dakar til Juni 1943, da der blev sendt Mandskab ned til dem fra England, og de atter kom i Fart — igen under britisk Flag. Der var nemlig sket det, at de franske Myndigheder i Juli 1940, efter at Dakar var bleven lukket efter Frankrigs Sammenbrud, halede det britiske Flag ned paa de danske Skibe, som var under britisk Kontrol, og hejste det franske Flag i Stedet for. Med Undtagelse af Kaptajnerne og Maskincheferne blev Besætningerne taget i Land og omsider sendt til Danmark — naturligvis med Undtagelse af de af Søfolkene, som havde set Lejlighed til at rømme og fundet Vej til Gibraltar og derfra til England.

S/S »Else« (Lauritzen), Kaptajn Grønne, var under fransk Flag den 30. Juni 1940 an-

kommet til Dakar, hvor det blev tilbageholdt. »Else« blev senere brugt som Fangeskib og havde ved den amerikanske Invasion ca. 200 Fanger ombord. Da det amerikanske Bombardement af Havnen begyndte i November 1942, blev alle Fangerne med Vogterne i Ro og Orden sat i Land. Den 8. November fik »Else« en Fuldræffer og gik ned paa ret Køl. Ingen omkom ved Forliset. Efter Invasionen forsøgte Amerikanerne at hæve Skibet, men opgav det efter 8 Maaneders Arbejde. »Else« er nu erklæret Vrag. Franskmændene nægtede at have nogen Forpligtelse over for Kaptajn Grønne, som blev ved sit Skib til det sidste, saa for at opretholde Livet maatte Kaptajnen tage Stilling som Repræsentant for et fransk Skibshandlerfirma.

Sænket som Havnespærringer.

For at hindre Amerikanernes Landgang sænkede de franske Myndigheder i Port Lyautey følgende danske Skibe: S/S »Hebe« (D. F. D. S.), S/S »Cyril«, (»Dania«), S/S »Storaa« (»Hetland«), S/S »Hilde« (»Torm«) og S/S »Belgien« (H. A. Christensen). De franske Marineautoriteter havde givet Ordre til de Officerer, som skulde udføre Sænkningen af Skibene, om at foretage denne ved Dynamitsprængninger, men kun i et Par Tilfælde blev denne Ordre efterkommet — i Flertallet af Skibene blev blot Bundventilerne aabnede. Efter at Invasionen var lykkeligt tilendebragt, var det derfor ret nemt for de amerikanske Marinefolk at hæve Skibene igen — selv i det Par Tilfælde, hvor Dynamit var anvendt, var Skaden ikke stor. Skibene kom alle tilsidst ud at sejle under britisk Flag. S/S »Storaa« krigsforliste den 2. November 1943 og tog med sig i Dybet dets Fører, Kaptajn J. Fage Pedersen, en stout, uforfærdet Sømand og god Patriot.

Følgende 16 Skibe paa tilsammen 34.582 Brutto Tons blev overtaget af de franske Autoriteter i Fransk Vestafrika og Fransk Marokko og sat under fransk Flag: S/S »Aalborg« (»Dannebrog«), M/S »Almena« (»Torm«), S/S »Arnold Mærsk« (A. P. Møller), M/S »Australien« (»Ø. K.«), S/S »Betta« (»Vesterhavet«), S/S »Birgit« (»Dania«), S/S »Estrid« (»Torm«), S/S »Gerd« (»Torm«), S/S »Gerda Toft« (»Jutlandia«), S/S »Ingeborg S.« (»Torm«), S/S »Johannes Mærsk« (A. P. Møller), M/S »Muinam« (»Ø. K.«), M/S »Nicoline Mærsk« (A. P. Møller), M/S »Sally Mærsk« (A. P. Møller), S/S »Stella« (»Vesterhavet«) og S/S »Viola« (»Torm«).

De danske Besætninger paa disse Skibe blev taget i Land og holdt i Fangelejligheder for senere at blive sendt til Danmark. Med franske Besætninger gik derefter Skibene til Marseilles, hvorfra de blev sat i Fart paa Nordafrika med Ammunition og andre Fornødenheder til de tyske Hære. Hele denne Sejlads blev dirigeret af Tyskerne i Frankrig, men med de franske Myndigheders Billigelse og Bistand. Af de ovennævnte Skibe blev følgende sænket af britiske Stridskræfter: »Arnold Mærsk«, »Australien«, »Betta«, »Birgit«, »Johannes Mærsk«, »Nicoline Mærsk« og »Sally Mærsk«.

S/S »Geir«, Kaptajn Møller Madsen (Svitzer), opholdt sig den 9. April 1940 i den internationale Havn Tanger. Efter Ordre fra Rederiets Agent i Gibraltar forlod »Geir« Tanger den 12. April for at gaa til Gibraltar. Blev straks uden for Tanger Havn opbragt af fransk Krigsskib, som bragte »Geir« til Gibraltar, men nægtede her at overgive Skibet til Briterne. Blev bragt til Casablanca og maatte her under fransk Flag udføre en Del Bjergarbejde for de franske Myndigheder, men beholdt dog Størsteparten af sin danske Besætning. Under den amerikanske Invasion den 8. November 1942 blev alle Skibene i Casablanca Havn sænkede — dels af amerikanske Bomber og dels forsætligt af den franske Marine for at undgaa,

at de skulde falde i Hænderne paa Amerikanerne. Kun to Skibe undgik Sænkning — det 45.000 Tons store franske Slagskib »Jean Bart«, som blev stærkt beskadiget, og »Geir«. Efter Invasionen arbejdede »Geir« for Amerikanerne og bjergede bl. a. den 5000 Tons store Flydedok, som var blevet bombet under Kampen. De franske Myndigheder kunde ikke lide Kaptajn Møller Madsens Amerikanervenskab og hans frimodige Udtalelser om de vichyvenlige franske Autoriteter, og den 25. Januar 1943 blev Kaptajn Madsen jaget i Land med hele sin danske Besætning med Undtagelse af den danske Dykker Truelsen, som Fransk-mændene ikke kunde undvære ved »Geir«s fortsatte Bjergningsarbejder. Den 15. Februar 1943 afgik »Geir« fra Casablanca med sin med Bjergning helt ukyndige franske Besætning. Trods Advarsel fra den amerikanske Patrouillebaad fortsatte »Geir« ind i usikkert Farvand, hvor den kort Tid efter stødte paa en Mine og sank. Hele Besætningen blev taget op af den amerikanske Patrouillebaad og landsat. Den franske Fører af »Geir« blev dekoreret for sin Daad, saa der blev ymtet en Del om, at det ikke var de franske Myndigheder helt uvelkomment, at »Geir« ikke fik Lejlighed til at bjerge de mange Skibe, som var blevet sat paa Grund langs Kysten før Invasionen, og som de Allierede vilde have haft god Brug for.

Flugt i fantastiske Fartøjer.

Besætningerne paa de danske Skibe, som efter Oktober 1940 var blevet interneret i Port Lyautey, var snart kede af Udsigten til at skulle blive liggende her uvirksomme paa ubestemt Tid, og Tanken om Flugt blev ivrigt diskuteret af Sømændene. I Slutningen af Oktober lykkedes det tre danske Matroser at undslippe sammen med nogle Belgiere og Portugisere, som i en aaben Baad roede de 150 miles til Gibraltar. Juleaften forsvandt derefter 8 Mand fra »Johannes Mærsk« i en Baad, de havde »laant«. Efter store Anstrengelser i meget daarligt Vejr ankom de helt udmattede til Gibraltar, hvor de blev modtaget med aabne Arme og sendt videre til England. Bevogtningen af Skibene blev nu skærpet, men alligevel lykkedes det for en Del dristige Gutter at flygte i de mest fantastiske Fartøjer. I Februar forsøgte 17 Mand at komme afsted i en Redningsbaad, men de blev opdaget og med Magt bragt tilbage til Port Lyautey, hvor de blev sat i Fængsel. Efter at have siddet 23 Dage arresteret blev Delikventerne løsladt — og forsøgte straks at flygte igen, men blev denne Gang stoppet af daarligt Vejr, saa de ikke kunde komme over Barren ved Flodens Udløb. De maatte tage tilbage til Skibet igen. Efter 4 forgæves Forsøg lykkedes det for nogle af disse gæve Gutter tilsidst at komme ud og efter mange Eventyr naa op til Gibraltar. Alle Baade i Havnen blev nu strengt bevogtede og Skibenes Redningsbaade taget i Land. En af de danske Søfolk fandt imidlertid et Stykke oppe ad Floden en Fiskerbaad, der var i en saadan Forfatning, at Fransk-mændene ikke havde ment det nødvendigt at passe paa den eller paa anden Maade sikre den. Da der nu gik Rygter om, at alle danske Søfolk skulde sendes til Danmark, var der 5 raske Mænd, som besluttede sig til at tage Chancen med den raadne Baad, som ikke var større, end at den lige kunde rumme disse 5. De fyldte Lommerne med Skibsbeskøjter, men de var bange for at vække Mistanke ved at slæbe et Vandanker i Land, og de maatte have noget at drikke paa Rejsen. Vore Eventyrere fandt imidlertid paa Raad — de tog en Kasse Øl i Land, og Vagtsoldaterne grinte forstaaende — de troede, Søfolkene skulde paa Udflugt, hvilket naturligvis ikke var helt galt gættet. Om Natten stak de saa af og kom heldigt til Søs. De fik rigget Mast og Sejl op og gjorde god Fart. Jollen lækkede som et Sold, saa vore Venner havde nok at gøre med at øse, men de havde da Gud ske

Lov Øllet at læske sig med. De havde flere Eventyr undervejs med en fransk Flyvemaskine og spanske Fiskere, saa de maatte gaa godt til Søs, men efter tre Dages Sejlads kunde de omsider stige i Land i Gibraltar Havn. Da var Baaden synkefærdig, men som en af Gutterne sagde med et Smil: »Vi havde lige drukket den sidste Øl — saa det var vel nok god Navigation«.

»Tyveri« fra den franske Marine.

Ogsaa fra M/S »Meonia« — interneret i Oran — var der rømmet en Del af Besætningen, saa tilsidst var alle Baadene taget i Land, og Muligheden for at slippe til Søs skulde dermed synes at være lig Nul. Da imidlertid Rygterne om Søfolkernes Hjemsendelse ogsaa naaede til Oran, var der nogle forvovne Gutter af »Meonia«s Besætning, som fattede en meget dristig Plan. I Havnen laa et af de store franske Krigsskibe — vist nok en Panserkrydser — med en Besætning paa over 1000 Mand. Dette Skib var for saa vidt ogsaa inde-spærret saa vel som de danske, da det ikke kunde komme ud af Havnen uden at komme uklar af de britiske Krigsskibe, som laa paa Vagt udenfor. De danske Søfolk havde faaet at vide, at Vagttjenesten paa Orlogsmanden var alt andet end effektiv — den lange Tid liggende uvirksom i Havn havde nok indvirket paa Disciplinen, og dette vilde Danskerne prøve at benytte sig af, saa en smuk, men meget mørk Aften svømmede 2 af Gutterne ud til Franskmanden, klatrede op ad dens Fortøjninger og listede op paa et Dæk, hvor en Baad hang i Tallierne i en Baadgalge, firede denne i Vandet og roede den stille over til »Meonia«s Fortøjningsplads — uden at være bleven bemærket af en eneste af de tapre franske Marinere. Fra »Meonia« fik de yderligere 6 Mand ombord tillige med en Del Proviant og Vand — og saa stod vore »Sørøvere« til Søs. Den næste Morgen ganske tidligt blev »Meonia«s Kaptajn vækket af højrøstede Stemmer. Det var Kommandanten paa det franske Krigsskib. Da »Laanet« af Baaden ved Dag gry var blevet opdaget, var han bleven varskoet og havde paa en eller anden Maade faaet opklaret, at det maatte være Danskerne, som havde været paa Spil. »Laanet« var straks blevet anmeldt til Autoriteterne i Land, og nu kom den franske Kommandant ombord i »Meonia« for at kræve Kaptajn Sørensen til Regnskab. Han beordrede Kaptajn Sørensen til straks at komme med ombord i Krigsskibet, og i en Blanding af Engelsk og Fransk udtrykte han meget højrystet sin Harm over dette »Tyveri fra den franske Marine«, hvilket vil komme til at koste »Forbryderne« dyrt, naar de blev fanget. Kaptajn Sørensen var meget betænkelig ved Situationen og gav Styrmanden Besked paa at henvende sig til det danske Konsulat, hvis ikke Kaptajnen kom tilbage inden for en rimelig Tid. Ankommet ombord i Krigsskibet maatte Kaptajn Sørensen følge den brøsigte Kommandant ned i dennes Kahyt — og nu skete der til Kaptajn Sørensens store Forbavselse en Forvandling med Kommandanten. Efter at denne havde laaset sin Dør, vendte han sig smilende om mod den danske Kaptajn, greb hans Haand og sagde: »Det er vel nok nogle rigtige Søgutter, Du har i Dit Skib — det er min Sandten godt præsteret at hugge en Baad fra et Krigsskib med over 1000 Mandes Besætning. Nu skal vi have os et Glas Vin paa, at det maa lykkes »Tyvene« at komme væk, men desværre er der ikke Haab om det, da der er sendt Baade og Flyvemaskiner efter dem, og de ikke kan være kommet ret langt. Du skal ikke bryde Dig om, hvad jeg sagde oppe paa Dækket. Du ved jo, hvordan alle de Vichyfolk er her — det er Kanailler alle sammen, men jeg er nødt til at spille nogen Komedie, forstaar Du nok. Naa, lad os drikke en »Skaal«, som I siger, paa Danmark og de danske Søfolks Vel«. Kaptajn Sørensen følte sig i høj Grad lettet efter denne Tale og gik i godt Humør tilbage til sit Skib.

Desværre blev de flygtede Søfolk indhentet og bragt tilbage til Havnen, hvor de indsattes i Arrest, for nogle Dage senere, lænket og med bevæbnet Vagtmandskab som store Forbrydere, at blive sendt til Bizerta, for dér at blive stillet for en Ret. Den franske Dommer stillede dem i Udsigt en Straf paa mange Aars Fængsel for Tyveri fra den franske Stat. Efter at have gjort Søfolkene tilstrækkeligt møre, gav han dem Valget: at lade sig sende hjem til Danmark eller at blive og modtage en streng Straf. Søfolkene valgte at blive hjemsendt.

Casablanca, som er Havnestaden i Fransk Marokko, havde ved Frankrigs Sammenbrud en dansk Koloni paa over 100 Medlemmer. Disse loyale Danskere kunde naturligvis ikke skilte for meget med deres Sympati for de Allierede, som sloges ogsaa for Danmarks Frigørelse, men paa mange Maader fik de Lejlighed til at vise deres Følelser baade over for de dominerende Tyskere og for deres Følgesvende, de franske Vichyfolk. Ogsaa var de — og i Særdeleshed Konsul Axel Kjærgaard — meget hjælpsomme mod de danske internerede Søfolk. Efter den amerikanske Invasion stiftede de Danske i Marokko Sammenslutningen »De Frie Danske i Fransk Marokko«, som arbejdede i nær Tilslutning til »De Frie Danske i Storbritannien«. Foruden Konsulparret gjorde Familierne Pagh-Birk, Brix-Kjeldgaard, Strømberg, Rask og flere andre et stort Arbejde for den danske Sag, og Sammenslutningens Sekretær, Hr. Kjølbye, rejste senere sammen med Hr. N. Strømberg til England, hvor de indtraadte som Menige i de danske frivilliges Korps i den britiske Hær. De gjorde senere aktiv Tjeneste og blev begge forfremmede til Officerer. Til Sammenslutningens Formand valgtes Konsul Kjærgaard.

Ogsaa i Oran var det danske Konsulat — med Kontor i Algier — de danske Søfolk til stor Nytte, og Konsul Jørgen Pedersen var en altid redbond og trofast Støtte for dem. Jeg forlod Casablanca i Maj 1943. Der var paa dette Tidspunkt ikke mange danske Søfolk tilbage dér, men der var for mange Førere til de Par Skibe, som endnu ikke var afsejlet. Jeg fik fra British Ministry of War Transport at vide, at jeg vilde være velkommen i England, men paa Grund af Tabet af saa mange danske Skibe kunde der ikke være Haab for mig om at komme ud at sejle det første Aar, saa jeg telegraferede om og fik Tilladelse til at forlade den britiske Tjeneste og mønstrede derefter som Anden Styrmand med et amerikansk Libertyskib, og i Juli 1943 blev jeg afmønstret i U. S. A.

Danske Skibe og Søfolk under U. S. A.-Kontrol.

Da Budskabet om Tyskernes Overfald paa Danmark den 9. April 1940 fløj ud over Verden, befandt en Del danske Skibe sig i Havne i U. S. A. eller var paa Vej dertil med amerikansk Ladning ombord. For Førerne af de Skibe, som befandt sig i Havn, var der ikke andet at gøre end at se Tiden an, men for de Førere, som endnu ikke var naaet i Havn, stillede Sagen sig straks noget vanskeligere. Det var ikke saa lige til for dem at adlyde Anmodningen fra B. B. C. om at tage deres Skibe til allierede Havne. De var nær U. S. A., hvortil de var destineret, og i de fleste Tilfælde havde de Ladning ombord tilhørende amerikanske Statsborgere. Tillige var der i U. S. A. stationeret Repræsentanter for de store danske Rederier, og over Radioen fik de snart Meddelelse om, at den danske Gesandt i Washington, Henrik Kauffmann, havde sagt sig løs fra den tysk dominerede danske Regering. Førerne af disse Skibe og deres Mandskaber havde derfor al god Grund til at antage, at det rigtigste for dem vilde være at søge U. S. A. Havn — og det var, hvad de gjorde.

Paa Foranledning af Minister Kauffmann dannedes der den 12. April 1940 i New York en dansk Skibsfart-Komité (Danish Shipping Committee) bestaaende af danske Rederrepr sentanter, nemlig Hans Isbrandtsen (Isbrandtsen-Møller Co. repræsenterende A. P. Møllers Interesser), Rasmus Hansen (Det Østasiatiske Kompagni) og Tage Nielsen (J. Lauritzen). Denne Komité sendte straks telegrafisk Ordre ud til alle danske Skibe om ikke at afslutte nogen Overenskomster eller Kontrakter uden først at have konfereret med Komitéen. Denne Ordre blev naturligvis fuldkommen negligeret af de Skibe, som imidlertid var kommet under britisk Kontrol. Komitéen førte derefter nogle Forhandlinger med de britiske og franske Myndigheder. Disse Forhandlinger førte imidlertid ikke til noget Resultat, idet Komitéens Flertal ikke mente at kunne gaa med til at give Instruktion til de danske Skibe om at gaa til allierede Havne for d r at blive overført til allieret Skibsregister. Hr. Rasmus Hansen (»Ø. K.«) traadte ud af Komitéen, idet det eneste af »Ø. K.«s Skibe, som paa dette Tidspunkt befandt sig i neutral Havn, fik Ordre til at forlade denne og stille sig til Disposition for de Allierede (i dette Tilfælde Storbritannien), saaledes at alle Ø. K.s Skibe uden for Spærringen nu var under allieret Kontrol. Direktør Hakon Christiansen i »Ø. K.«, som var sluppet ud af Danmark, var sikkert medvirkende til, at denne Ordre blev givet, og det tjener denne dygtige og fremsynede Mand til stor  re, at dette vort store Kompagni saa tydeligt tog Parti. Derimod stod Direktør Hans Isbrandtsen stejlt paa sit Forlangende om, at de danske Skibe skulde vedblive at sejle under dansk Flag og blive administrerede af danske Rederrepr sentanter. Efter at Forhandlingerne definitivt var strandede, opl ste Kauffmann den 23. Maj 1940 Komitéen. Kauffmann ansaa det for at være i Danmarks Interesse, at man gik ind paa de Allieredes Betingelser, men havde naturligvis ingen Myndighed til at beordre Skibene ud. Ved Komitéens Opløsning tilstillede Kauffmann, i Forstaaelse med de britiske og franske Myndigheder, alle danske Kaptajner en detailleret Redegørelse for hele Situationen. I denne Redegørelse siger Kauffmann bl. a.: »Den engelske og franske Befolkning, der ofrer deres Ungdoms Liv for et Krigsformaal, hvori ogsaa Danmarks Frigørelse er indbefattet, venter, at de danske Skibe, som er uden for tysk Rækkevidde, ikke kræver bedre Betingelser end engelske og franske Skibe.« . . . »Det er dem, som er uden for Danmark — dem, der stadig kan tale og handle frit, som det i Dag paa hviler i Ord og Gerning at vise, at ogsaa Danskerne er rede til at gøre deres Indsats for deres Lands Frigørelse«.

De danske Rederes Agenter og Befuldmægtigede i U. S. A. ansaa sig ikke for beføjet til frivilligt at acceptere de allierede Betingelser — som sagt, med Undtagelse af Østasiatisk Kompagni. Mellem Kaptajnerne var der Uenighed om Spørgsmaalet. Desværre blev Resultatet, at Skibene blev liggende uvirksomme i U. S. A.-Havne. Største Parten af Besætningerne blev imidlertid kede af denne Uvirksomhed og lod sig afmønstre for at tage Hyre med amerikanske og allierede Skibe.

Brutal Beslaglæggelse.

De danske Skibe, som var oplagte i U. S. A.-Havne, bestod af 40 Skibe paa ialt 144.198 Brutto Tons (234.253 Dødvægt). I Følge en af kompetente Skibskyndige — udnævnte af Minister Kauffmann — foretaget Vurdering, var disse Skibes Værdi i Juni 1941 40.741.000 Dollars. Dette giver en Gennemsnitsværdi af 174 Dollars pr. Ton Dødvægt.

Søndag Aften den 30. Marts 1941 blev alle de danske Skibe, liggende i U. S.-Havne, pludselig beslaglagt af U. S.s Regering. Beslaglæggelsen foretoges af Soldater fra U. S. Kyst-

bevogtningstjeneste (The Coast Guard), og den ret brutale Maade, hvorpaa det hele foregik, gjorde et pinligt Indtryk paa de Officerer og andet Mandskab, som endnu var ombord i Skibene. Alle ombord fra Kaptajn og nedefter fik Ordre til straks at pakke deres Tøj, hvorpaa de blev transporteret til Ellis Island (den amerikanske Immigrations Interneringsø for uønskede Immigranter), hvor de blev indkvarterede.

Den Maade, Beslaglæggelsen fandt Sted paa, vakte ogsaa den største Harme i amerikanske Kredse. Det viste sig, at Myndighederne først havde beslaglagt de oplagte italienske Skibe, som laa tæt ved de danske, og da de her fandt Skibene saboterede, Maskinerne ødelagte etc., var Amerikanerne blevet vrede, og de Folk, som udførte Beslaglæggelsen, havde aabenbart ikke megen Forstaaelse af Forskellen mellem de italienske og de danske Skibes Stillinger.

Da det blev opklaret, at alle de danske Skibe var i den mest fuldkomne Orden og klar til at gaa til Søs med en Dags Varsel, blev Amerikanernes Optræden straks anderledes, og de danske Søfolk fik Lov at vende tilbage til deres Skibe. Situationen for de danske Skibes Vedkommende var nu meget uklar, da U. S. A. stadig var neutral. Minister Kauffmann var imidlertid klar over, at det eneste, der i den paagældende Situation kunde gøres, var for U. S. at rekvirere de danske Skibe. Kauffmann havde fra den danske Regering modtaget Ordre til overfor den amerikanske Regering at protestere kraftigt mod Beslaglæggelsen af Skibene, men dette nægtede han at gøre, idet han i en Note til det amerikanske Udenrigsministerium af 22. Maj 1941 gentog sine tidligere Erklæringer til Ministeriet gaaende ud paa, at den eneste Maade at løse Spørgsmaalet paa var, ved at U. S. A. overtog Skibene og benyttede dem, saa længe Krigen varede.

Saa snart Skibene var blevet beslaglagte, kom der Ordre fra den danske Regering, antagelig under tysk Tvang, om at alle de danske Søfolk paamønstrede de beslaglagte Skibe skulde gaa i Land og ved første Lejlighed rejse hjem til Danmark, idet det blev forbudt dem at mønstre ud med andre Skibe. Som en Slags Løkkemad blev der tilbudt Søfolkene fri Hjemrejse samt 6 Maaneders Ekstrahyre. Det var kun et Faatal, som benyttede sig af dette Tilbud. Da U. S. den 6. Juni 1941 overtog Skibene, blev saa godt som alle de tilbageværende Søfolk i dem, og da de omsider kom ud at sejle under Panamas Flag, blev Besætningerne supplerede med andre danske Søfolk, som gik ledige i Land. Der regnes med, at de frie danske Søfolks Tal ved, at de i Amerika oplagte Skibe omsider stak i Søen, blev forøget med ca. 1500 Mand. At Skibene kom under Panamas Flag var begrundet i den amerikanske Neutralitetslov, som forbød Skibe under amerikansk Flag at sejle i Krigsfarvande.

Spørgsmaalet om Erstatning for de rekvirerede danske Skibe blev aldrig definitivt afgjort, men det var den almindelige Mening, at de danske Skibe ikke skulde stilles ringere end de amerikanske Skibe, som blev rekvirerede ved U. S. A.s Indtræden i Krigen den 7. December 1941. Det er et sørgeligt Faktum, at endskønt Storbritannien saa snart Krigen var forbi straks betalte de danske Redere de Beløb, som tilkom dem ifølge de Løfter, som var blevet givet, da de danske Skibe kom under britisk Kontrol, saa har Erstatningerne fra det rige U. S. A. været meget utilfredsstillende — ja, i flere Tilfælde saa iøjnefaldende utilstrækkelige, at de danske Redere ikke har villet godkende dem, men har anlagt Sag mod U. S.s Regering for at faa deres rimelige Krav anerkendte. Der vil sikkert gaa lang Tid, før disse Sager bliver afsluttede, men man kan ikke lade være at undres over, at det

mægtige U. S. A., som man ellers altid tænker paa i Forbindelse med vældige Milliard Dollars Beløb rullende ud til Fordel for alle mulige — og umulige Foretagender, og om hvis stor-

a Handelskibene blev under Krigen
bnet.

slaaede Gavnildhed og Godgørenhed ingen kan være i Tvivl, virkelig vil undslaa sig for ved en Betaling af forholdsvis smaa Beløb, at frigøre sig for disse danske Skibsrederes berettigede og beskedne Krav.

Da de danske Skibe i Storbritannien Julen 1943 fik Tilladelse til igen at føre dansk Flag, kom dette Flagspørgsmaal ogsaa op i Amerika. Fra det amerikanske Udenrigsdepartement blev Spørgsmaalet berørt overfor Minister Kauffmann, men efter at Ministeren havde raadført sig med de danske Rederrepræsentanter og de danske Søfolk, forklarede Ministeren Departementet, at der ingen Interesse var for Sagen. »Det forekommer mig«, sagde Ministeren, »ogsaa noget kunstigt, at et tidligere dansk Skib, rekvireret af De forenede Stater og overført til Panama-Register og Panama-Flag, nu skulde føre Dannebrog«.

Skoleskibet »Danmark«.

I en Beretning om de danske Skibe i De forenede Stater maa Skoleskibet »Danmark« indtage en af Hæderspladserne. Allerede den 9. April 1940, da »Danmark« laa klar til Afsejling i Jacksonville, Florida, telefonerede Kaptajn Knud Hansen, da han over Radioen havde modtaget Meddelelsen om Tyskernes Overfald paa Danmark, til Minister Kauffmann i Washington og stillede sig selv, sine Officerer, sine Kadetter og sit Skib til Disposition. De forenede Stater kunde imidlertid ikke som neutral Stat modtage dette Tilbud, og »Danmark« blev liggende uvirksom i Jacksonville i 21 Maaneder. »Uvirksom« er maaske ikke det rette Ord, thi allerede i Slutningen af April lod Kaptajn Hansen, efter vedkommendes eget Ønske, nogle af de ældre Elever rejse til forskellige Skibe, hvor de mønstrede som Matroser og gjorde deres Indsats i Kampen, og det varede ikke mange Maaneder, før de fleste af Eleverne og en Del af den faste Besætning havde forladt Skibet. De fleste kom ud at sejle med allierede Skibe, en Del rejste til Canada for at gaa ind i den canadiske Hær og Flaade, medens andre kom ind paa R. A. F.-Flyveskoler. Kaptajn Hansen og de Officerer og Kadetter, som blev tilbage i Skibet, laa ikke paa den lade Side. Skibet blev holdt i fin Stand og Besætningen i streng Træning.

Den 8. December 1941 — Morgenen efter Pearl Harbour — stillede Kaptajn Hansen i et Telegram til De forenede Staters Regering igen sit Skib med dets tilbageværende Besætning til Disposition. Tilbudet blev modtaget med Glæde, og det blev bestemt, at »Danmark« skulde benyttes som Skoleskib for The United States Coast Guard (De forenede Staters Kystbevogtningstjeneste). Den 27. December afgik »Danmark« fra Jacksonville og ankom den 3. Januar 1942 til New London, Connecticut. »Danmark« havde da en Besætning paa 24 Mand, hvori er medregnet 15 danske Elever. Dertil kom 10 amerikanske Kadetter, som havde faaet Lov til at følge med paa denne sidste Rejse under dansk Flag.

Den 2. Februar blev Dannebrog strøget og Stars and Stripes blev hejst i Stedet for. I 3³/₄ Aar var »Danmark« Skoleskib for 5000 Kadetter, som skulde uddannes til Officerer i Kystværnet, og det maa fremhæves, at der i denne lange Tid slet ingen amerikanske Officerer eller Lærere gjorde Tjeneste i Skibet — Uddannelsen var udelukkende lagt i Hænderne paa Kaptajn Knud Hansen og hans danske Officerer og Kadetter, og de gjorde det paa en saa storslaaet Maade, at Skoleskibet »Danmark«s Navn aldrig vil blive glemt i United States Coast Guard Service, og Kaptajn Hansen og hans trofaste Medarbejdere har ved deres dygtige og utrættelige Arbejde skabt en »Good-will« for danske Søfolk i den amerikanske Marine og det amerikanske Kystværn, som ikke kan værdsættes højt nok.

Den 9. Februar aabnedes der i New York en Klub for danske Søfolk. Klubben var blevet

til Virkelighed ved et Arbejde fra danske Skibsrederrepræsentanter i New York, den danske Sømandsmission og andre danske Kredse, og Indvielsen var meget festlig med Nærværelse af Minister Kauffmann, Generalkonsul Georg Bech, Lauritz Melchior, Jean Hersholt, Victor Borge og andre kendte danske Personligheder.

Tre, som rejste hjem.

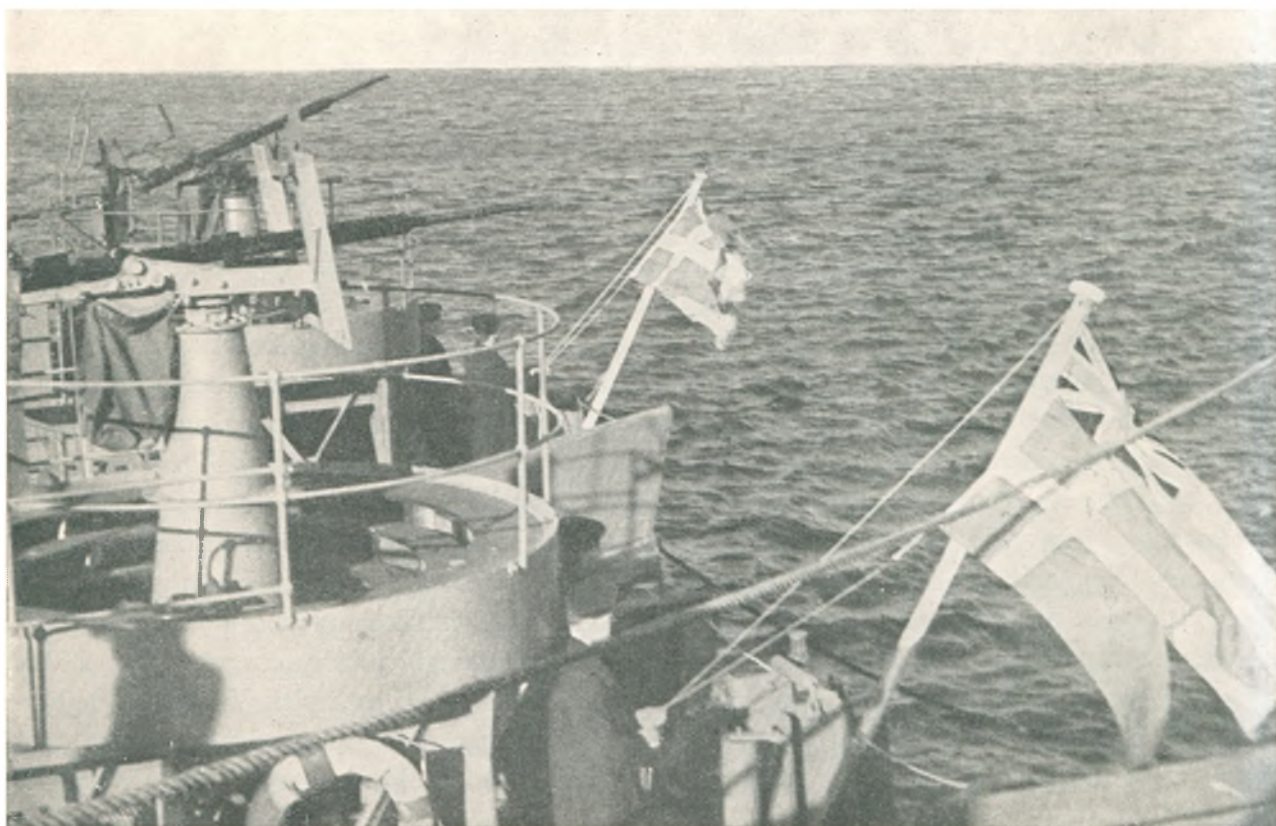
Minister Henrik Kauffmann, som ved straks at tage Parti kom til at betyde saa meget for den danske Sag, var meget interesseret i og gjorde et stort Arbejde for de danske Skibe og de danske Søfolk i De forenede Stater. Da Kauffmann den 22. April 1940 i et Cirkulære til alle udenrigsministerielle Embedsmænd i U. S. A. gjorde Rede for sin Stilling, modtog han fra alle Embedsmændene Forsikringer om Tilslutning. Det kom derfor alle Danske i Staterne — og ikke mindst Søfolkene — som en stor og pinlig Overraskelse, at da Kauffmann et Aar senere blev afskediget paa Grund af Overenskomsten med den amerikanske Regering om Baser paa Grønland, fik tre af de Herrer Embedsmænd »kolde Fødder«, og efter Konference med København meddelte de Kauffmann, at de ansaa det for deres Pligt at efterkomme Scavenius' Ordre og afbryde enhver Forbindelse med Minister Kauffmann. Disse tre Herrer, hvis Svigten af Kauffmann og af deres Fædreland vakte dyb Harm og Indignation hos alle Danske i Staterne, var Legationsraad Blechingberg i Washington samt Vicekonsulerne Helmuth Møller og Adam Tscherning i New York. Disse Herrer rejste derefter i Juli Maaned tilbage til Danmark. Det var med uhyre Forbavselse, at de danske Søfolk, som efter Tyskernes Kapitulation efterhaanden kom hjem til Danmark, her erfarede, at disse 3 Herrer ikke alene ved deres Hjemkomst blev mødt med aabne Arme af Hr. Scavenius og ligesindede — det var at vente — men at de ogsaa blev forfremmede og den Dag i Dag sidder i fremtrædende og betydningsfulde Stillinger under Udenrigsministeriet. Forstaa det, hvem som kan — Søfolkene kan det ikke.

Danske Skibe inden for Spærringen

Naar der tales om de danske Søfolks Indsats under Verdenskrigen, er vist nok de fleste tilbøjelige til kun at tænke paa de Søfolk, som saa heltemodigt sejlede og kæmpede i Skibe under allierede Flag. Man maa dog ikke glemme, at ogsaa de danske Søfolk, som af Forholdene var tvunget til at sejle deres Skibe inden for Spærringen, gjorde et fortjenstfuldt Arbejde. En Trediedel af den danske Handelsflaade var inden for Spærringen. Af disse maatte Motørskibene lægges op paa Grund af Mangel paa Brændselsolie. Blandt dem var nogle af Danmarks største Skibe, som Tyskerne egentlig gerne vilde have Fingre i, men Oliemanglen hindrede dem i at kunne bruge dem. Det var nødvendigt, at Tilførslen til Danmark blev sikret, og de Skibe, som opretholdt Forbindelsen mellem Danmark og vore Nabolande for derigennem at skaffe Brændsel og Raavarer til Landet, saaledes at de forskellige Industrivirksomheder kunde holdes i Gang, gennemgik i Krigsaarene en haard Tid, og dette gjaldt særlig Perioden, som faldt i Aarene i 1944—45 og indtil V-Dagen. Sejladsen paa Rotterdam og flere af de nordtyske Havne maatte efterhaanden indstilles som Følge af de store Tab for Skibsfarten grundet paa stadige Bombeangreb. Mange danske Sømænd mistede Livet under disse farefulde Sejladser, som foregik med blændede Lan-

1917

terne i smalle Sejlruiter gennem tætte Minefeller. Tabet af Skibe var føleligt, og en Tid lang var der ikke Beskæftigelse nok for Søfolkene — særlig var der et Overskud af Førere og Officerer, saa der maatte indføres et Turnussystem, hvorved de Søfarendes Indtægter naturligvis føleligt formindskedes. Tyskerne forlangte, at de danske Skibe skulde bevæbnes, men dette satte Søfolkene sig enstemmigt imod.

Til Belysning af, hvilken Betydning Skibene inden for Spærringen havde for det danske Samfund, vil jeg citere et Uddrag af Handelsminister Halfdan Hendriksens Julehilsen til de Søfarende Julen 1942: »Uden de Tilførsler, vi har faaet, vilde Danmarks Husholdning være gaaet i Staa, og der skal derfor i Aften fra det danske Samfund lyde en enstemmig og oprigtig Tak for den Gerning, danske Søfolk udfører i en farefuld Tid til Fædrelandets Gavn«.

». . . i Kamp og Sejr før mig til min Grav«.

Naar vi nu saa længe efter Krigens Afslutning læser om den danske Sømands Indsats under Verdenskrigen, er der saa alligevel ret mange, som virkeligt fatter, hvad Sejlads under moderne Krigsforhold betyder? Vel sandt — de fleste har vel nok set nogle af de mange Film med Emner fra Søkrigen — en af de bedste og mest virkelighedstro er forøvrigt den danske Film »Støt staar den danske Sømand« — men er ikke de fleste alligevel tilbøjelige til at betragte disse Film som »Teater« — man ved, at Filmen er Digtning og trøster sig med, at den ikke fremstiller noget virkeligt — Skildringerne er sikkert overdrevne for den dramatiske Virknings Skyld — og saa tænker man iøvrigt ikke Tanken til Ende?

Spørger man Søfolk, som har været med i alle Krigsaarene, hvad de mener mest har præget dem under — og for saa vidt ogsaa efter — Krigen, faar man uvægerligt Svaret: Spændingen, Uvisheden — de lange Konvojrejser, hvor man aldrig vidste sig sikker, altid maatte være forberedt, ikke kunde slappe af, men anspændt vogte paa og vente paa, hvad det næste Øjeblik kunde bringe. Dette gjaldt for enhver Mand ombord, men naturligvis i særlig høj Grad for Skibenes Førere. Dette at vide, man havde Ansvaret for Skib og Mandskab — at det i første Instans vilde komme an paa hans Optræden, hans Dømmekraft, om en given vanskelig Situation skulde forme sig heldigt eller maaske det modsatte — ofte i Ugevis ikke kunde komme af Tøjet eller faa en uforstyrret, forfriskende Søvn — mærkede mangan stout Skipper for Livet, og det er et bemærkelsesværdigt Faktum, at i de faa Aar, der er henrundet siden Krigens Afslutning, er mangan dansk Skibsfører gaaet i en alt for tidlig Grav som Offer for de fysiske og særligt psykiske Strabadser, han var udsat for under Krigen. Og det var ikke alene Krigsrisikø, Skibene var udsat for. Fare fra Naturkræfternes Side var Skibene stadigt udsat for, og denne Fare blev endnu større under Krigsforhold, hvor man f. Eks. maatte forcere Farten eller maatte holde en bestemt Kurs, for at kunne følge med Konvojen i daarligt Vejr, hvilket man maaske ikke normalt vilde have gjort. Det var saaledes dette, som skete, da M/S »Panama« (Ø. K.) den 11. April 1945

kæntrede i en Storm, hvorved 25 danske Sømænd omkom. Taage i en Konvoj var altid farlig og medførte mange alvorlige Kollisioner. Ja, denne trættende og enerverende Konvojsejlad virkede saa opslidende, at Tanken om den ofte faar Erindringen til at blegne om de Angreb fra U-Baade og Flyvemaskiner, Skibene saa ofte var ude for.

Øverst: Dansk M/S »Tacoma« i Brand under Angrebet paa Dakar 1940. — I Baggrunden »Sally Mærsk«.

Nederst: To engelske Ministrygere har faaet dansk Mandskab, og Dannebrog hejses ved Siden af det engelske Flag.

Ikke Lektüre for sarte Nerver.

Det var naturligvis ikke alle Angreb, det lykkedes de fjendtlige Stridskræfter at føre igennem, men der var desværre mange. Der var saa mange, at jeg naturligvis ikke i denne Beretning kan gaa i Detailler — det vilde ogsaa kun blive en trættende Gentagelse — men jeg vil gerne fortælle om nogle enkelte Tilfælde, som var særligt alvorlige, og hvor jeg personlig har kendt Hovedpersonerne. I Sø- og Handelsrettens Protokoller vil man finde Kaptajnernes — eller, hvis Kaptajnen er gaaet ned med sit Skib, saa en af Officerernes — Rapporter over alle Krigsforlisene, og det er ikke nogen Lektüre for sarte Nerver. Rapporterne er alle holdt i en meget nøgtern Tone, men bag de korte Sætninger, som blot klart og godt fastslaar Kendsgerningerne, aner man Oplevelsernes Gru og undres ofte over, at noget Menneske i det hele taget har kunnet overleve disse Begivenheder.

S/S »Dagmar« (J. Lauritzen) et lille Skib paa blot 884 Brutto Register Tons. Under britisk Flag. Sejlede i Konvoj i den engelske Kanal. Kunde ikke følge med Konvojen og blev efterladt sejlede alene. Om Morgenen den 9. Juni 1941 blev den angrebet af to tyske Flyvere, hvis første to Bomber var Forbiere. Flyverne kom igen — fløj meget lavt hen over Skibet og beskød Besætningen med Maskingeværer. Begge de to Bomber, de denne Gang lod falde, var Fuldræffere, som skød Skibet i Brand. »Dagmar«s Armering bestod af 5 Maskingeværer, som blev betjent af Skibets Besætning, til Skibet sank under dem. Ved Flyvernes Bombardement og Maskingeværskydning blev 3 Mand af Besætningen dræbt, medens 5 Mand blev haardt saarede.

S/S »Sessa« (J. Lauritzen). Kaptajn Nielsen. 1700 B. T. Blev skudt ned af tyske Flyvere nær Reykjavik, Island, den 17. August 1941. Skibet synker paa nogle faa Minutter, og Besætningen faar ikke Tid til at sætte Baade ud. 1. Styrmand Bjerregaard redder sig op paa en kærtret Baad, efter at Skibet er gaaet ned. Baaden driver over mod en Redningsflaade, som Bjerregaard springer over paa og finder her 5 Personer, som sammen med ham er de eneste overlevende fra Katastrofen. De 5 Personer er 1 Svensker, 1 Canadier og 3 Portugisere. Da de ikke kan faa den kærtrede Baad paa ret Køl, dykker Bjerregaard flere Gange under Baaden, og med en Kniv fraskærer han Baadens Kaleche, som de derefter rigger op som et Telt paa Flaaden. For at holde Regnskab med Tiden laver Bjerregaard en »Kalendar« af en firkantet Stok, han finder paa Flaaden. Stokken er 14 Tommer lang og $\frac{3}{4}$ Tomme i Kvadrat. Paa den ene Side af Stokken skærer han med sin Lommekniv »300 SM K53 Reykvavik Sessa« — paa den anden Side » $\frac{17}{8}$ 22« — og for hver Dag skærer han nu et Hak i Stokken. (» $\frac{17}{8}$ Kl. 22 gik »Sessa« ned 300 miles fra Reykjavik Kurs 53 Grader«).

Bjerregaard er den, som har mest Tøj paa, men de fordeler deres Tøj mellem sig, saa alle bliver omtrent ens paaklædt. De laver Sko af Kapokken i Redningsvestene. Bjerregaard og Gunggren (Svenskeren) masserer dagligt deres Fødder, medens de andre intet gør. 6 Dage efter Forliset er Canadierens Fødder blaa og opsvulmede. Bjerregaard masserer Canadierens Fødder og lader ham lægge dem op paa sin Ryg for at faa Varme i dem. Den 27. August dør en af Portugiserne stille og roligt og bliver sænket i Havet. De efterlevende fordeler hans Tøj mellem sig, og Bjerregaard skærer et Kors i Stokken ud for Dagens Hak. Den 30. August ser de en Flyver, som imidlertid ikke faar Øje paa dem. Paa denne Dag døde endnu en Portugiser samt Canadieren, og Bjerregaard skærer to Kors ud for Dagens Hak. Ser Røg fra flere Skibe, men de bliver ikke selv set. Den 31. August drikker de 3 Overlevende deres sidste Ferskvand. Endelig den 5. September bliver de set og reddet af U. S. Torpedojager »Lonsdale« — har da ikke smagt Vand i 40 Timer og har ialt tilbragt 19 Dage paa Flaaden. Bjerregaard siger, at Kalechen har reddet deres Liv paa 3 Maader

— ved at give dem Læ, ved at kunne opsamle Regnvand til dem og endelig ved at blive set af »Lonsdale«.

Flaaden var drevet 114 Sømil i Retning 259 Grader.

Disse tre Mand var de eneste Overlevende af »Sessa«s Besætning paa 27 Mand. Af de omkomne 24 Mand var de 6 Danske.

M/S »Nordhval« (»Norden«). Kaptajn Niels Pii. 4473 B. T. I Stillehavet paa Rejse fra Fidjiøerne til Vancouver B. C. under Panamas Flag. Den 9. December 1941 blev stoppet af japansk U-Baad. Anmodede om Tilladelse for Besætningen til at gaa i Baadene, men til Svar begyndte Japanerne at beskyde Skibet. Det første Skud ramte Broen og Radiostationen. Forsøgte at sætte styrbords Redningsbaad i Vandet, men Baaden blev beskudt, og alle ombordværende omkom. De overlevende af Besætningen fik sat den bagbords Baad i Vandet og kom væk fra Skibet. U-Baaden beskyder Skibet, men rammer ogsaa Baaden med Maskingeværkugler. Faar Baaden roet væk, og U-Baaden forsvinder. »Nordhval« synker ca. 2 Timer efter, at U-Baaden først er set. I Baaden er der 24 Mand inklusive Kaptajnen. Kursen sættes efter Gilbertøerne. Sejladsen forbundet med store Vanskeligheder. 15 Mand dør efterhaanden af Skudskaar og Udmattelse. I en Storm skylles Kaptajn Pii overbord og drukner. Efter 38 Dages utrolige Lidelser, hvorunder de i de sidste Dage slet ingen Proviant har haft, lander de 8 overlevende tilsidst ved Tarawa paa Gilbertøerne. De har da sejlet og roet 2000 Sømil. Bliver modtaget med stor Venlighed af de Indfødte og efter 6 Ugers Ophold afsejler de sammen med nogle ligeledes skibbrudne Englændere i »Nordhval«s Baad og en Motorbaad til Fidjiøerne, hvorfra de faar Skibslejlighed til San Francisco. Der omkom ved »Nordhval«s Forlis 7 danske Sømænd.

M/S »Boringia« (Ø. K.), Kaptajn Kolls. 5821 B. T. Afgik under britisk Flag fra Capetown den 31. Juli 1942 destineret til England. Den 2. August Kl. 22 kolliderer »Boringia« med britisk S/S »Kalewa«, som synker. Begge Skibe sejlede efter Ordre med blændede Lanterner. Med udmærket Dygtighed redder »Boringia« hele det britiske Skibs Besætning og returnerer til Capetown. For Retten her bliver Kaptajn Kolls og »Boringia« kendt fuldstændig sagesløs, og Kaptajn Kolls bliver rost for den dygtige Redning af »Kalewa«s Besætning. »Boringia« har faaet en Del overbords Skade, som repareres i Capetown.

»Boringia« afsejler fra Capetown om Morgenen den 7. Oktober 1942. Kl. 24 bliver »Boringia« torpederet. Der bliver givet Ordre til at forlade Skibet, og i Ro og Orden bliver Baadene sat i Vandet og Folkene gaar i dem — da, 4 Minutter efter det første Torpedoskud, træffes Skibet igen, og Torpedoen rammer denne Gang i styrbords Side under Redningsbaadene Nr. 1 og 3, som ligger i Vandet langs Skibssiden fyldt med Mandskab. Baadene knuses, og Folkene i dem sprænges i Luften og omkommer. Kaptajn Kolls forlader Skibet, da dets Promenadedæk er i Niveau med Vandfladen og svømmer til Baad Nr. 2, som ligger 50 Meter fra det synkende Skib. Efter at have taget de faa overlevende fra de knuste Baade ombord, sætter de to Baade Kursen mod Capetown 130 Sømil Syd efter. Om Morgenen den 8. Oktober bliver de skibbrudne bjerget af britisk S/S »Clan Mactawish«. Mandskabet fra »Boringia« mønstres, og der findes, at af den oprindelige Besætning paa 60 Personer savnes der 25. Kl. 8 bliver »Clan Mactawish« torpederet og synker hurtigt med Forstavnen først. Maskinen er ikke blevet standset, og Skruen drejer rundt og maler omdrivende Mennesker paa Vragstykker med ned i Dybet. Bagbords Baad er blevet beskadiget ved Torpederingen, og de andre Baade er kæntrade. Søen er fuld af Mænd klamrende sig til havarerede Redningsflaader og andet Vraggoods. En Flyvemaskine har observeret Eksplosionen og dirigerer den britiske S/S »Matheran« til Ulykkesstedet, hvortil den ankommer Kl. 14, og hele Eftermiddagen er den nu beskæftiget med at opsamle de overlevende, som

er spredt over et stort Areal. De reddede bliver landsat i Capetown den følgende Morgen. Af de først reddede 35 Mand fra »Boringia« savnes nu yderligere 7 Mand. Af »Boringia« Besætning ved Afgangen fra Capetown var de 36 danske. Af disse omkom 15 Mand og 1 Kvinde. Kaptajn Kolls blev alvorligt saaret ved Torpederingen af »Boringia« og maatte paa Hospitalet i Capetown.

For sin udmærkede Optræden under Forlisene fik Kaptajn Kolls senere tildelt den høje britiske Orden »Officer of The Most Excellent Order of The British Empire«.

M/S »Amerika« (Ø. K.). Kaptajn C. Nielsen. 10.218 B. T. Forlod under britisk Flag Halifax i Konvoj den 14. April 1943. Ombord var foruden en Besætning paa 87 Mand tillige 53 Passagerer (Personel fra Royal Canadian Air Force). Den 25. April, da Skibet befandt sig i Danmarksstrædet (Farvandet mellem Island og Grønland), blev Skibet Klokken 21 ramt af to Torpedoer og sank i Løbet af kort Tid. Det var Snestorm med frygtelig høj Sø, og Vandet var saa iskoldt, at det var umuligt for noget Menneske at holde sig i Live ret længe i det. At der i det hele taget blev nogen overlevende, maa nærmest anses at være et Mirakel, men saavel Skibets Mandskab som de canadiske Passagerer viste en udmærket disciplineret Opførsel, hvilket var Grunden til, at saa mange alligevel blev reddede. Ogsaa den britiske Korvet »Asphodel«, Commander Carss, var en stor Hjælp. 4 Redningsbaade kom hele i Vandet, men de to læ Baade fyldtes med Vand, og af de 64 Personer i dem, blev der kun reddet en fra den ene Baad og to fra den anden. De øvrige 61 Mand blev skyllet overbord og frøs ihjel. Af Skibets Mandskab omkom 49 Mand og af Passagererne 37. Ialt var der saaledes 86 omkomne og 54 overlevende.

For sin sømandsmæssige Ledelse af Redningsarbejdet ved sit Skibs Forlis fik Kaptajn Chr. Nielsen senere tildelt den britiske Orden »Officer of The Most Excellent Order of The British Empire« samt tillige Lloyds Medaille for Tapperhed til Søs.

»Skagen ind«.

Den 7. Maj 1945 kapitulerede Tyskerne betingelsesløst, og snart efter begyndte de danske Skibe at staa »Skagen ind« og komme hjem efter den lange, haarde Fraværelse.

Det var dog langt fra alle Skibene og heller ikke alle Søfolkene, som saa »Kronborg om Styrbord igen«.

Ved Krigsforlis alene mistede Danmark i Tiden fra Krigens Udbrud den 1. September 1939 til Krigens Ophør ialt 222 Skibe paa tilsammen 533.000 Brutto Register Tons (827.000 Dødvægttons) eller 40 % af Skibene og 49 % af Tonnagen pr. 1. September 1939. Den største Afgang ved Krigsforlis var for »Udeflaaden«, som mistede 136 Skibe paa tilsammen 416.667 Brutto Tons (658.752 D. W. T.) eller 59 % af Skibene og 61.5 % af Tonnagen pr. 1. September 1939.

Dette er den materielle Skade lidt af dansk Skibsfart paa Grund af Krigen — et Tab, som, om end svært for det danske Samfund at bære, dog alligevel kan opgøres i Penge.

Men uerstattelig er den danske Skibsfarts Tab i dyrebare Menneskeliv. Ifølge Dansk

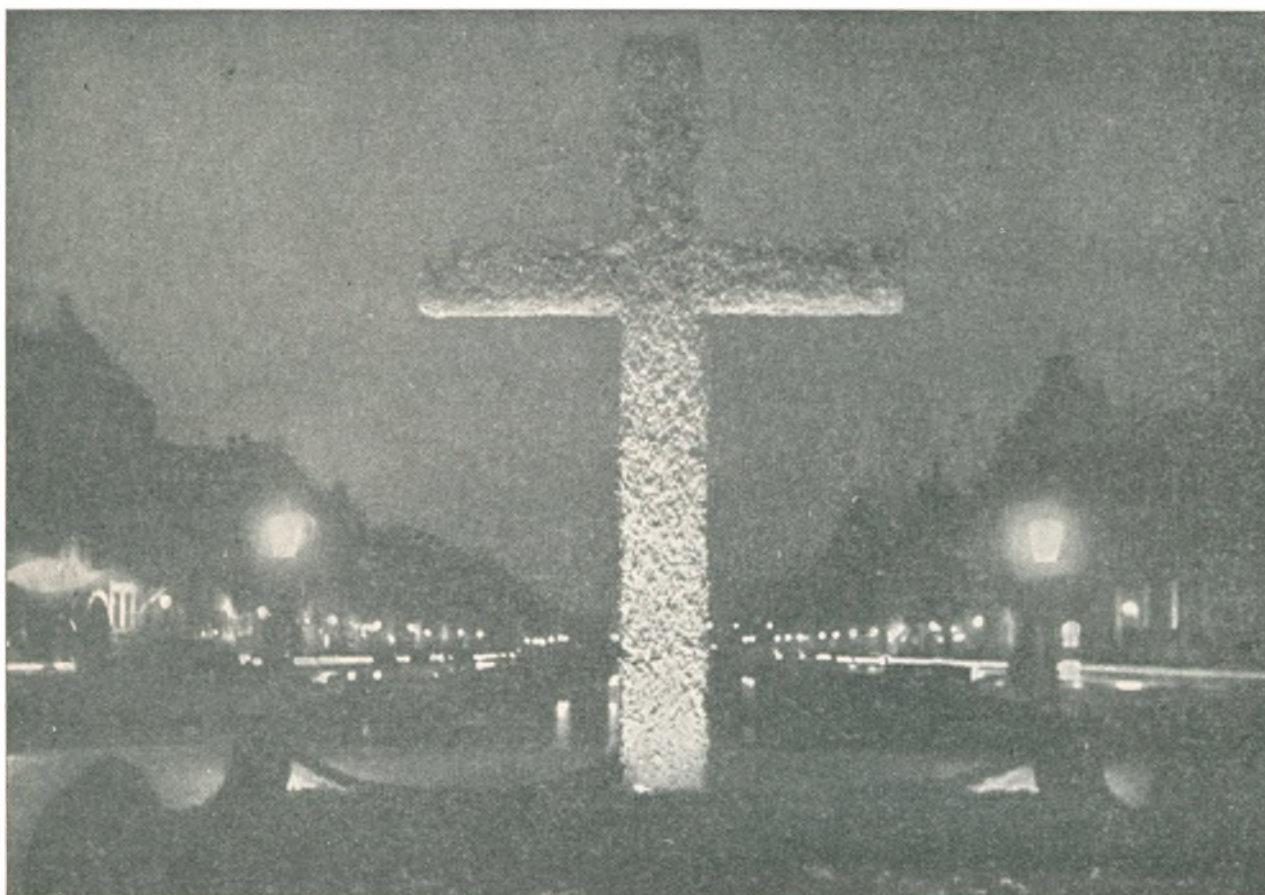
Dampskibsrederiforenings Opgørelse (September 1947) mistede ca. 1852 danske Sømand Livet under Krigen. Heraf omkom ved Krigsforlis og andre Krigsaarsager før den 9. April 1940 367

Øverst: Den 10. April 1942 begravedes i Cardiff Ligene af 5 danske Sømand, der mistede deres Liv ved en Eksplosion paa den danske Dampers »Søborg«. Liget af en sjette Sømand blev aldrig fundet.

Nederst: Den 11. April 1945 gik det danske Motorskib »Panama« tabt paa Rejsen fra England til Amerika. Af den 45 Mand store Besætning blev kun 5 reddet. De reddede tages ombord i en kanadisk Korvet.

Personer. Efter denne Dato og til Krigens Slutning var Tabene ved Krigsforlis uden for Spærringen ca. 800 Mand og inden for Spærringen ca. 250 Mand. Ca. 435 Sømænd døde af Sygdom eller ved Ulykkestilfælde — mange af disse Dødsfald kan dog spores tilbage til Krigsaarsag. Foruden disse mange Dødsfald, er der mange Søfolk af alle Kategorier, som fik deres Helbred varigt ødelagt ved Krigens haarde Strabadser, og en Del, som blev direkte Krigsinvalid.

Jeg kan passende slutte af med, hvad Dansk Dampskibsrederiforening siger i sin Beretning for Aarene 1939—45: »Tallene over omkomne giver et dystert Billede af den danske Sømands farefulde Færd under Krigen. Ved sin Gerning saavel hjemme som ude ydede den danske Sømænd en livsvigtig Indsats for det danske Samfund«.

Mindekorset for de under Krigen omkomne danske Sømænd rejst i Nyhavn i København. — Det smykkede og oplyste Kors ved Juletid.

MODSTANDSBEVÆGELSENS FINANCIERING

Af Landsretssagfører PER FEDERSPIEL

Et Problem, der meldte sig paa et ret tidligt Tidspunkt under Modstandsarbejdet her i Landet, var, hvorledes man skulde skaffe de fornødne Pengemidler til at afholde de stadig stigende Udgifter.

Det varede jo meget længe, før der kom nogen egentlig Samling paa de mange spredte og selvstændige Forsøg paa at bekæmpe Fjenden indenfor Landets Grænser. I den første Tid, hvor enkelte Grupper arbejdede helt paa egen Haand, var de derfor henvist til selv at skaffe de endnu beskedne Midler, der skulde til. Offerviljen var i mange Kredse stor, men jo mere det første famlende Initiativ blev udbygget i en regelmæssigt virkende Organisation, jo vanskeligere blev det naturligvis at klare sig med de ret tilfældige Bidrag, man fra Tid til anden kunde regne med at hente hos patriotiske Velhavere. Større og regelmæssigt flydende Indtægter kunde kun fremskaffes paa to Maader, enten ved meget store Eengangsbidrag, som jo kun kunde hentes hos Institutioner, større Foretagender eller meget velhavende Mennesker, eller ogsaa ved egentlige Indsamlinger baseret paa en større Kreds, hvor de enkelte kunde yde mindre Bidrag efter Evne. Et saadant organiseret Indsamlingsarbejde laa udenfor Mulighedernes Grænser, i hvert Fald de første Par Aar efter Besættelsen, alene af den Grund, at Politiet jo den Gang maatte modarbejde enhver illegal Bevægelse. Det vilde være utænkeligt, at et organiseret Indsamlingsarbejde den Gang kunde være sat i Scene, uden at det var kommet Politiet for Øre. Risikoen for en Afsløring og Optrevling af Bevægelsen var for stor til, at man i den første Tid kunde tænke paa noget saadant, i hvert Fald i større Stil.

Ikke desto mindre lykkedes det indenfor mindre Kredse ret tidligt at skaffe Midler til Financiering af forskellige illegale Blade, navnlig De frie Danske og Frit Danmark, hvis Organisation i den første Tid hvilede paa paalidelige Folk indenfor Embedsstanden og større Institutioner, hvor man kendte hinanden, og vidste, hvem man kunde stole paa.

Bladene var jo imidlertid kun een, omend en meget vigtig Side af Sagen, og Udgifterne til Trykning og Distribution kunde holdes paa et meget beskedent Niveau, bl. a. derved, at forskellige Institutioners og Foretagenders Papirbeholdninger, Duplikatorer og Frimærkekasser blev udsat for det, der populært kaldes Organisering, og som i Militærsproget hedder Rekvisitionering. Men efterhaanden som baade Sabotagevirksomheden og Efterretnings-

virksomheden til Fordel for den allierede Krigsførelse blev udviklet, krævedes ganske anderledes store Pengebeløb. Det samme gjaldt de stigende Udgifter til Indkøb af Vaaben, til Rejser, til Understøttelser til Folk, der maatte gaa under Jorden, til arresteredes Paarørende, og i de sidste Par Aar tillige til Transportvirksomheden, baade den indenlandske og Forbindelsen med Sverige, blot for at nævne nogle af de mest kostbare Grene.

Allerede i 1941 blev hele Financieringsspørgsmaalet taget op til Drøftelse med de allierede Myndigheder gennem Kontakten med den engelske Strategic Operations Executive (S. O. E.) maaske bedre kendt her i Landet under Navnet Special Forces Headquarters (S. F. H. Q.), der gennem hele Krigen opretholdt nøje Forbindelse med Modstandsarbejdet i Danmark, og som var den Organisation, de nedkastede Faldskærmsfolk tilhørte.

Den Plan, der blev lagt, var uhyre enkel. Et dansk Kontaktled blev bemyndiget til paa det britiske Krigsministeriums Vegne at optage Laan i Danmark, saaledes at Modværdien i Sterling blev krediteret den Paagældende til Dagskursen 19.34 paa en hemmelig Konto i London, og saaledes at Sterlingbeløbet efter Krigen kunde udbetales enten til en Bank i London eller hjemføres til Danmark. Hvis den Paagældende ønskede det, kunde han faa en Kvittering deponeret i Sverige, eller hvis han var meget mistroisk, kunde han faa et særligt Bevis her i Landet lydende paa, at det britiske Krigsministerium mod Forevisning af Beviset i Værelse 777 og mod iøvrigt behørig Legitimation vilde udbetale Sterlingbeløbet. En enkelt af de Mennesker, der paa denne Maade havde ydet et Bidrag, opsøgte intetanende efter Krigen Værelse 777 i det britiske Krigsministerium i London og blev modtaget med den største Skepsis, idet dette Værelse naturligvis slet ikke eksisterede. Det tog lang Tid at overbevise ham om, at han ikke havde været udsat for Svindlere.

Det tog adskillige Maaneder at faa denne Ordning etableret. Der maatte træffes en Række Sikkerhedsforanstaltninger. Man maatte være fuldt garderet mod Overraskelser. Det vilde være for kostbart, hvis dette System blev trevlet op. Man maatte ogsaa finde Udvej for, at de Bidragydere, der dog skulde udbetale store Beløb uden i Virkeligheden anden Sikkerhed end et Ord fra en Person, der naarsomhelst kunde risikere at blive ombragt af Tyskerne, kunde faa nogen Garanti for, at deres Penge var i Behold. Der maatte oprettes en særlig Kode, og fremfor alt maatte Kontakt — navnlig mellem Stockholm og København — etableres paa et virkeligt betryggende Grundlag.

Ejendommelig nok tog det nogle Maaneder, inden de endelige Instruktioner om Ordningens Gennemførelse kom videre fra Stockholm til København. Dette skyldes bl. a., at to Kurerer, som efter alle Solemærker at dømme var fuldt ud paalidelige, og som modtog mundtlige Instrukser fra Kontaktledet i Stockholm til Kontaktledet i København, blev grebet af saadan Skræk, da de betraadte dansk Jord, at de aldeles forsømte at bringe den dem betroede Besked videre. Først den tredie, Peter de Hemmer Gudme, havde tilstrækkeligt Mod og Mandshjerte til at aabenbare Detaillerne i Systemet, som han var sat nøje ind i i Stockholm, for Kontaktmanden i København. Systemet var uhyre indviklet, men blev efterhaanden ganske betydeligt forenklet, saaledes at Indbetalingerne regelmæssigt kunde baade telegraferes direkte til London og bekræftes pr. Mikrofilm overfor Stockholm, hvorved Kontoen over disse Indbetalinger kunde føres to Steder. Da Krigen var forbi, viste der sig da heller ikke nogensomhelst Vanskeligheder ved Afregningen med de Paagældende. Og Nationalbanken velsignede uden at kny de noget ureglementerede Valutatransaktioner, der var foretaget paa denne Maade.

Een Ting var imidlertid at have Financieringssystemet i Orden, en helt anden Ting var at skaffe Pengene. Det kunde naturligvis her kun dreje sig om store Beløb, bl. a. af Sikkerhedshensyn.

Endnu i 1942 herskede der jo en udbredt Ængstelse for, at baade tyske og danske Myn-
digheder skulde komme under Vejrr med saadanne Financieringstransaktioner ved at snage
utidigt i Folks Pengesager, og der maatte udfindes en Række forskellige Maader, paa hvilke
de virkelige Forhold kunde skjules baade overfor Revisorer, Skattemyndigheder og andre,
der fik Adgang til Folks Regnskaber. Det var ikke uden Grund, at en engelsk General efter
Krigen spøgefuldt foreslog en af dem, der herhjemme havde haft med Pengetransaktionerne
at gøre, et »Samarbejde«, for nu kendte vi jo alle de Trick, der var nødvendige for at sætte
alle Europas Finanssvindlere i Skammekrogen.

Sandheden er imidlertid den, at den bedste Sikkerhed laa i at foretage de enklest mulige
Transaktioner. Arbejdet lettedes ved, at der allerede i Besættelsens tidligste Periode var
stillet et betydeligt Beløb til Disposition for Englændere her i Landet i Form af Stats- og
Kreditforeningsobligationer. Det var en Ingeniør, som havde paataget sig at forvalte denne
store Kapital indtil videre, og efter Aftale havde han belaant Obligationerne og anvendt
en Del af Kapitalen til at stifte et Rederi med fire smaa Skonnerter, som man jo altid
kunde faa Brug for. Dette var Begyndelsen til en illegal Flaade, der imidlertid aldrig kom
i Aktion. I Sommeren 1942 døde desværre Ingeniøren, og hans Familie og hans Sagfører,
som behandlede Dødsboet, var aldeles forbløffede over den uhyre Kapital, som denne lidet
formuende Mand viste sig at være i Besiddelse af. Selv havde han ikke haft nogen Forstand
paa Søfart og for at sikre sig imod enhver Mistanke, havde han indgaaet Kompagniskab
med en Befragter, der omvendt ikke havde nogen Kendskab til Foretagendets illegale
Karakter. Resultatet var blevet nogle særdeles indviklede Kontraktforhold, som gjorde det
yderst vanskeligt for den virkelige Ejer, nemlig S. O. E., at gøre sine Krav gældende i
Dødsboet. Det var jo ganske aabenbart, at Ingeniøren ikke selv kunde have ejet Million-
formuen, men hvorledes fandt man frem til den rette Ejer? Kun hans Revisor vidste det.
Der kom aldrig et Ord over Revisorens Læber, men han bekræftede beredvilligt, hvad han
blev bedt om at bekræfte, et storslaaet Eksempel paa den Diskretion, som var afgørende
nødvendig i den første Tids illegale Arbejde. En særlig Komplikation opstod endda derved,
at der kunde være Tale om, at Boet skulde overgaa til Skifterettens Behandling, men dette
afværgedes ved nogen Forhaling.

En fremmed Gesandt, som paa Grund af sit Lands mindre venskabelige Forbindelse
med Tyskland stod overfor at forlade Landet, stillede sig uden Tøven til Raadighed og ud-
stedte en Fuldmagt til en Sagfører, der var inde i Forholdet, og erklærede, at Kapitalen
var hans, hvilket Revisoren som sagt bekræftede. Men herved var Vanskelighederne ikke
overvundet, idet det ved Henvendelse i Udenrigsministeriet viste sig, at ogsaa fremmede
Gesandter, der jo ellers er unddraget dansk Jurisdiktion, ansaas for forpligtet til at anmelde
deres Kapital til Handelsministeriet som udenlandsk Ejendom efter en Bekendtgørelse,
der var udstedt i Slutningen af 1940. I Handelsministeriet, der jo under hele Krigen holdt
sig kemisk ren for tysk Indflydelse, lykkedes det imidlertid at faa en behjertet Kontorchef
til at skrive et Brev til Gesandts Sagfører og bekræfte, at den omtalte Bekendtgørelse
ikke omfattede fremmede Gesandter. Med dette Brev i Hænde fik man endelig beroliget
de forskellige, som havde med Boet at gøre, og som ganske naturligt ansaa sig forpligtet til
at følge Loven nøje, og efter mange Maaneders Besværligheder lykkedes det saaledes ende-
lig at faa baade Rederiet og Obligationerne stillet til Disposition for den illegale Financie-
ringsvirksomhed, der nu fortsatte Rederiet under Navnet A/S Nordisk Shipping. Dette
Aktieselskabs Bøger kom ikke til at blive noget sandfærdigt Udtryk for de mange Laane-
transaktioner, som blev foretaget i Selskabets Navn, men der var jo kun ringe Sandsyn-
lighed for, at Uvedkommende skulde faa Kendskab til alle Laanene paa een Gang, og det

værste, der kunde ske, vilde være, at Bestyrelsen blev sat fast for Bedrageri. I Krigens allersidste Maaneder blev iøvrigt Rederiselskabet overtaget af Marineministeriet.

Men selvom man paa denne og andre Maader kunde iklæde Financieringstransaktionerne et vist Præg af normal Forretningsvirksomhed, var der dog stadig mange Steder en stærk Utilbøjelighed til at stille store Beløb til Raadighed, og en stor Del af Arbejdet blev i Virkeligheden udført i Stockholm, hvor navnlig Ebbe Munck kunde tale friere med danske Forretningsfolk, som var paa Besøg, og faa dem til at veksle deres Penge med Sterling.

I denne Forbindelse bør vel ogsaa nævnes, at Englænderne selv gennem den Forbindelse, S. O. E.s øverste Chef, Lord Selbourne, havde med Cementindustrien og F. L. Smidth & Co., fik stillet ca. 800.000 Kr. til Raadighed fra Gunnar Larsen, hvis Forhold under Krigen formentlig til Stadighed vil forblive en af Besættelsestidens uløste Gaader. I hvert Fald den første Leverance af dette store Beløb voldte store administrative Kvaler, idet det blev leveret i 10 Krone Sedler indpakket i Trafikministeriets Papir. Det tog den stakkels Kontaktmand, der aldrig havde staaet i en Bank og talt Seddelbundter, det meste af en Dag at tælle den første kvarte Million op.

Efterhaanden som Faldskærmsorganisationerne udbyggedes og sammenkædedes med Arbejdet i Regionerne, steg de økonomiske Krav til Financieringen baade af Organisationsarbejdet og af den direkte Sabotage. En meget væsentlig Del af Pengemidlerne stammede fra den særlige Financiering for S. O. E.s Regning, men der blev ogsaa stillet store frivillige Bidrag til Raadighed.

Engang i 1943 søgte man ogsaa at skaffe Midler til det danske Raads Arbejde i London og til Christmas Møller paa samme Maade, men ejendommeligt nok viste det sig meget vanskeligt at skaffe større Summer til dette Formaal. Muligvis blev der ikke gjort et tilstrækkeligt stort Akkvisitionsarbejde.

Der var som sagt Perioder, hvor det kneb ganske overordentligt med at skaffe tilstrækkelige likvide Beløb til de maanedlige Udbetalinger. Man maatte i god Tid være sikker paa, at Pengene var til Stede, da man jo ikke kunde lade Arbejdet gaa i staa pludselig paa Grund af Pengemangel. Her viste det stadige Samarbejde med Englænderne baade i Stockholm og London sig at være virkelig effektivt. Der fandtes jo endnu danske Pengesedler rundt om i Verden. Disse blev indsamlet og fløjet til Stockholm, hvorfra de blev smuglet ind her i Landet paa forskellige mærkelige Maader. Men store Kapitaler drejede det sig aldrig om, og derfor fandt man paa den noget mere risikable Udvej at indsmugle Diamanter, som der under Krigstidens Pengerigelighed var stærk Efterspørgsel efter herhjemme. Det krævede imidlertid en ikke ringe Grad af Forsigtighed at afhænde disse Diamanter, bl. a. fordi man vistnok paa Slibningen ofte kunde efterspore deres Oprindelse. Direktør Anders Hostrup Petersen fra Georg Jensens Sølvsmiede ydede her en fremragende, sagkyndig Indsats i den saakaldte Handel med »Æg«, men fik dog alligevel engang Besøg af Krisepolitiet, der imidlertid var saa fornuftige at lægge Sagen væk, da de opfattede, hvad den drejede sig om.

Efter Krigen har man fablet en Del om store Guldsmuglerier til Financiering af Modstandsbevægelsen. Der har utvivlsomt været nogle saadanne Tilfælde, men de har været isolerede og næppe drejet sig om noget større. I hvert Fald har de intet haft med S.O.E.s Financieringsvirksomhed at gøre.

Paa forskellige Tidspunkter af Besættelsen dukkede der store Bundter af engelske 5- og 10-Punds Noter frem, navnlig i Sortbørskredse i København. Paa en eller anden Maade udbredte der sig den Myte, at disse Pundsnoter solgtes til Fordel for Frihedsbevægelsen, og i mange Tilfælde havnede de hos Modstandsorganisationer, der i god Tro skaffede Penge

ved at sælge dem. Det har været komplet umuligt at trænge til Bunds i denne Trafik, der fandt Sted ikke blot i Danmark, men ogsaa i de andre besatte Lande. Man mener efter Krigen at have fundet Trykkeriet i Holland, og meget tyder paa, at Sedlerne oprindelig skulde have været anvendt af Gestapo som en Provokation for at komme paa Sporet af, hvorledes Modstandsbevægelserne financieredes. Meget tyder ogsaa paa, at Gestapo-Folkene har været ligesaa durkdrevne som deres Herrer og har gjort private Forretninger med disse Sedler, som efter Krigen afsløredes som falske, men ualmindelig dygtigt efterlavet. Det er imidlertid givet, at udenlandske Pengesedler ikke er anvendt i Danmark af nogen allieret Organisation. Herhjemme bidrog de falske Sedler ikke til at optrevle nogetsomhelst, men alene til at tage godtroende Folk ved Næsen.

Det eneste Tilfælde, hvor Pengesedler har været benyttet i noget Omfang, var en Periode i Sommeren og Efteraaret 1943, hvor Amerikanerne traadte hjælpende til og tilbød, at der for en Del af de Beløb, som her i Landet blev indbetalt for S. O. E.s Regning, kunde leveres Dollarsedler i Stockholm paa Betingelse af, at Sedlerne blev deponeret i en svensk Bankbox. Enkelte benyttede sig af denne Adgang, men denne Forretning standsedes ret hurtigt, antagelig fordi den likvide Beholdning i Stockholm slap op, og Englænderne maatte saa her, som i saa mange andre Forhold, stadig bære hele Byrden.

Paa et ret tidligt Tidspunkt af Besættelsen var der i den lille Kreds, som herhjemme kendte til Financieringen af Faldskærmsorganisationen og den dertil knyttede illegale Virksomhed, Enighed om, at man efter Krigen burde søge at faa den danske Stat til at refundere Englænderne de Summer, som paa denne Maade var skaffet til Veje, og som det engelske Krigsministerium jo hæftede for. I Sommeren 1944, da Situationen begyndte at blive overskuelig, tog Ingeniør Herman Dedichen Spørgsmaalet op med Buhl, Hedtoft og H. C. Hansen, der betragtede dette som en Selvfølge, og kort efter Befrielsen blev Regnskabet gjort op paa Christmas Møllers Initiativ, hvorefter der refunderedes den engelske Stat ca. 6½ Million Kroner i Sterling.

I Løbet af 1944 steg imidlertid Kravene til Modstandsbevægelsens Financiering saa stærkt, at der maatte yderligere Midler til. Samarbejdet mellem Modstandsbevægelsen og de Politikere, der vel maatte betragtes som en Slags Skyggeregering, var nu saa vel udviklet, at man kunde føre en Plan, hvis Enkeltheder daværende Afdelingschef i Finansministeriet H. C. Andersen og Departementschefen i Socialministeriet H. H. Koch havde Ansvaret for, ud i Livet. Den gik i stor Korthed ud paa at foretage Udbetalinger til Modstandsarbejdet over en Konto paa Forsorgsloven, som i hvert Fald ikke vilde blive underkastet Revision, før Krigen forlængst var forbi. Paa denne Maade naaede man til det naturlige, omend dristige Resultat, at den danske Stat lige for Næsen af Tyskerne financierede en væsentlig Del af Modstandsarbejdet i Krigens sidste Aar. Der skete naturligvis ogsaa gennem andre Ministerier noget lignende, omend i mindre Format.

Ogsaa gennem Gesandtskabet i Sverige fandt der en ikke ubetydelig Financiering Sted. Det er en kendt Sag, at Kammerherre Kruse, efter at Hedtoft og H. C. Hansen, saa godt de nu kunde, havde kautioneret overfor den svenske Regering, opnaede store Kreditter, der blev brugt til de mest forskelligartede illegale Formaal.

Modstandsbevægelsens Økonomi havde jo imidlertid ikke blot en Indtægtsside, men ogsaa en Udgiftsside, og man kan stille det Spørgsmaal, om de mange Penge, der blev indsamlet, blev givet rigtigt og effektivt ud. Nu var det jo ifølge Sagens Natur ikke et Omraade, der var egnet til et nøjagtigt og detailleret Bogholderi bilagt med Kvitteringer, Udbetalingsordrer og hvad der ellers hører til for at efterkomme Bogføringslovgivningens Forskrifter. Af Sikkerhedsgrunde var det jo ganske nødvendigt, at der forelaa saa lidt

skriftligt som muligt. Mange af Gestapo's Aktioner skyldtes jo netop, at en eller anden havde for meget skrevet op, og alt, hvad der hed Kvitteringer, blev derfor bandlyst.

Men derved svandt naturligvis ogsaa til en vis Grad Kontrollen med Udbetalinger. I mange Tilfælde gjorde det ikke noget, nemlig hvor det drejede sig om faste Udbetalinger i Overensstemmelse med et i Forvejen lagt Budget. Dette muliggjorde, at man kunde danne sig et Overblik over, hvilke Omkostninger, der skulde til, og drage Omsorg for, at Midlerne til disse Udgifter regelmæssigt blev stillet til Raadighed. Langt vanskeligere var det, hvor specielle Opgaver skulde løses, uden at man paa Forhaand vidste, hvor meget det vilde koste. Kontrollen maatte her naturligvis helt svinge, fordi Pengene i Reglen passerede mange Led, før de endelig blev givet ud. Og den, der sad med det daglige Besvær med at skaffe Pengene, kunde naturligvis ikke forvente, at hans Formaninger til Sparsommelighed vilde forplante sig usvækket igennem de mange Led. I lang Tid ydede Greve C. A. Moltke (Bobby) en glimrende Indsats som »Økonomiinspektør« og forhindrede paa Grundlag af sine Undersøgelser i Marken mange Udbetalinger, der paa Forhaand maatte betragtes som ganske ørkesløse. Efter at han maatte flygte til Sverige i Slutningen af 1943, fortsatte hans Fætter, Adam Moltke, dette meget nyttige Arbejde.

Hvor vanskeligt det end kunde være at skaffe Pengene, kunde det imidlertid ikke nytte at anvende en smaalig Betragtning overfor Udgiftsbudgettet. De Folk, der i den sidste Ende skulde disponere over Pengene, maatte ikke faa deres Slagkraft hemmet ved Frygten for pludselig at savne Midler. Hvor der skulde handles, maatte der nødvendigvis spildes, og set med Eftertankens kolde Overblik vil man altid kunne hævde, at meget kunde være sparet. Men det kunde kun være sparet paa Bekostning af Kampviljen og Fantasien til stadig at finde nye Veje til Bekæmpelsen af Tyskerne.

Kun i ganske enkelte Tilfælde blev der konstateret egentlige Uregelmæssigheder og desværre paa Steder, hvor man sidst skulde have ventet det, men i det store og hele kunde man under Besættelsen kun konstatere en prisværdig Omhu med Anvendelsen af de Midler, der var stillet til Raadighed for Arbejdet i Marken.

Ejendommeligt nok viste det sig, at Frihedsraadet var noget af det vanskeligste at faa financieret; til Financiering af andre Formaal end Raadets egentlige centrale Arbejde kunde de enkelte Medlemmer skaffe Midler til Veje, men det var først, da Dr. Ostenfeldt i 1944 paatog sig Opgaven, at Frihedsraadets egen Økonomi blev sikret og dermed Raadets Effektivitet betrygget.

I Tiden efter den 29. August 1943 skiftede Billedet herhjemme jo helt Karakter. Modstandsbevægelsen havde ikke længere ogsaa de danske Myndigheder at slaas med, og mange lovlydige Borgere, hvis Sindelag der ikke havde været noget at indvende imod, men hvem det alligevel laa dybt i Blodet at lytte til Regeringens Formaninger, kunde nu fuldt og helt slutte op om Modstandsbevægelsen og ogsaa yde den økonomisk Støtte. I denne Periode blev meget betydelige Pengemidler stillet til Raadighed baade til Flygtningetransporter, til Understøttelser af Folk, der var gaaet under Jorden, og til de mange andre mere humanitære Behov, som maatte dækkes. Mange af disse Penge fandt ogsaa deres Vej til Vaabenindkøb, Bestikkelse af Tyskere og andre nyttige Formaal.

Det lader sig overhovedet ikke overskue, hvad der i denne Periode er ydet af Bidrag fra Private til Modstandsarbejdet. I ikke saa faa Tilfælde stammede Pengene fra Folk, der havde tjent godt paa Tyskerne, og nu følte Pengene brænde sig i Fingrene. I Befrielsesrusen efter den 5. Maj saa man jo ganske bort fra den Hjælp, disse Mennesker havde ydet, man betegnede det som Udslag af »kolde Fødder«. Den var maaske ikke særlig pyntelig, men set paa længere Sigt havde det sikkert været klogt at lade denne Offervilje komme

de Paagældende »til nogen Lindring ved Bedømmelsen«, som det hedder i det gamle Kancellisprog. Man skal jo som bekendt ikke kaste Vrag paa den Synder, der omvender sig.

Det lykkedes egentlig aldrig Tyskerne at komme paa Sporet af, hvorledes Modstandsbevægelsens Økonomi blev opretholdt. Politimæssigt afslørede Gestapo ingen større Dygtighed. Dets Virkemidler var Terror og Intimidering. Ofte havde det Bevismidler i Hænde, som med et forholdsvis ringe Maal af Skarpsindighed kunde have ført til Kombinationer, som vilde have været skæbnesvangre for Frihedsbevægelsen. De tyske Politifolk var ukendt med danske Forhold, og deres danske Hjælpere var gennemgaaende af saa ringe Kvalitet, at en Mængde farligt Bevismateriale blev liggende uopdyrket i Gestapo's Sager.

Ved en enkelt Lejlighed — eller rettere to Lejligheder — fik det danske Financieringsorgan et Chock. Den ene Gang var, da en dansk Flygtning enten af Letsindighed eller Vindskibelighed havde udgivet en Bog i Sverige, hvor Financieringsvirksomheden var ret nærgaaende beskrevet, bl. a. med Angivelse af Kassemesterens Profession. Til alt Held lykkedes det at standse Bogen, inden ret mange Eksemplarer var kommet i Omløb. Den anden Gang var, da Einar Krenchel i et af sine Radioforedrag om Sabotagen fortalte, at Sabotørerne fik deres »høje Betaling« gennem en Kasse, som var tilvejebragt derved, at man her i Landet kunde indbetale danske Penge mod at faa en tilsvarende Konto oprettet i England. Det var jo ikke helt galt, men mere skete ikke, og det blev aldrig opklaret, hvorfra Krenchel havde sin Viden.

Kun ved enkelte Lejligheder vides Gestapo under Afhøringerne paa Dagmarhus og Shellhuset at være kommet ind paa Financieringsspørgsmaalet, og hver Gang lykkedes det uden Vanskelighed at lede dem paa Vildspor.

Ganske som man i lange Tider kunde klare sig med at forklare, at illegale Grupper kun var dannet for efter Krigen at bekæmpe Kommunismen, saaledes lykkedes det ogsaa at faa Tyskerne til at tro, at Penge, de var kommet paa Sporet af, kun tjente humanitære Formaal til Understøttelse af Besættelsestidens Ofre.

Ved en enkelt Lejlighed stod en Gestapomand med Beviset i Haanden. I April 1944 arresterede det tyske Politi den Mand, der havde Ansvaret for S. O. E.s Regnskaber og Udbetalinger. Aftenen i Forvejen havde han hjemme skrevet en længere Redegørelse indeholdende bl. a. Regnskab for flere Hundrede Tusinde Kroner. Meget var i delvis uforstaaelig Kode, men Meningen med Skrivelsen kunde der ikke være Tvivl om. Nu laa den Mandag Morgen i en Mappe paa hans Kontor og skulde om Eftermiddagen være fotograferet og ekspederet i Mikrofilm til Sverige. Fire Mand, to tyske og to danske, endevendte hans Kontor, men Mappen paa Bordet lod de ligge indtil det sidste. De tillod ham — meget human — at beskikke sit Bo og give sine Medarbejdere de nødvendigste forretningsmæssige Instruktioner. Først i sidste Øjeblik, da Arrestanten skulde føres bort, væltede en af de danske Haandlangere Indholdet af Mappen ud paa Bordet. Arrestanten havde imidlertid saa megen Selvopholdelsesdrift, at han takkede Manden, fordi han havde gjort ham opmærksom paa de Sager, der laa i Mappen, tog Papirerne og bad sin Medarbejder se godt paa »Kontrakten« og sørge for, at de originale Regnskaber kom »tilbage til Firmaet«. Og hermed lod han Papirerne forsvinde ind i et chartequé, som Tyskerne allerede havde rodet i. Medarbejderen var orienteret om, hvad »Firmaet« betød. Beruset af denne Sukces bad Arrestanten nu ogsaa om at maatte tage noget Tobak med og fik saa, uden at nogen bemærkede det, sin Tegnebog med forskellige kompromitterende Lapper ombyttet med nogle Pakker Cigaretter. Et Par Timer senere havde »Firmaet« faaet, hvad det skulde have, andre Spor var fjernet, og det viste sig, at Arrestationen skyldtes helt andre — og mere uskyldige — illegale Forhold.

Det skete, at Tyskerne ved Arrestationen af Frihedskæmpere stødte paa større Penge-summer og ogsaa interesserede sig for, hvorfra disse Penge stammede, men mig bekendt lykkedes det dem aldrig paa denne Maade at komme paa Sporet af nogen organiseret Financieringsvirksomhed. Dette skyldtes det forholdsvis »vandtætte« System, hvorefter Udbetalingerne passerede Led, der i Reglen forblev anonyme baade overfor Udbetaleren og Modtageren, og som i hvert Fald ikke havde nogen anden Tilknytning til de Paagældendes Arbejde. Fra Tid til anden maatte imidlertid dette System brydes, nemlig hvor en Organisation kom i Nød, fordi Gestapo havde foretaget for stærke Indhug i Rækkerne og navnlig fjernet det eller de Led, som havde Kontakt til de Kilder, hvorfra Pengene kom. I Reglen viste det sig dog, at Kontakten blev sluttet i Løbet af forbavsende kort Tid. Da Holger Danske saaledes i 1943 og Begyndelsen af 1944, efter Jens Lillelunds Flugt til Sverige og mange af Medlemmernes Arrestation, var i alvorlig Fare for Sammenbrud, tog det kun faa Dage at faa genoprettet Kontakten. Dette skete egentlig paa ganske tilfældig Maade, og Episoden gav derfor Anledning til en grundig Undersøgelse af, om det Sikkerhedssystem, der hidtil havde omgivet Financieringsvirksomheden, var blevet svækket. Man kunde jo ikke se bort fra, at den Kontakt, der nu blev skabt ved et overordentlig betryggende Mellemlid, maaske ogsaa kunde være etableret af en Stikker eller, hvad der var lige saa galt, en aabenmundet Person. Jo mere Rutine, der gik i det illegale Arbejde, jo mere blev man jo efterhaanden tilbøjelig til at se bort fra en Risiko, der stadig ikke syntes at blive aktuel. Det viste sig imidlertid, at Sikkerheden ikke paa noget Punkt var blevet svækket, selvom adskillige af de oprindelige »vandtætte Skodder«, der var sat mellem forskellige Led, var blevet brudt ned, fordi Udviklingen havde gjort dem overflødige.

Den værste Risiko, nogen, der sad paa en central Position indenfor Modstandsarbejdet, kunde løbe, var i Virkeligheden at faa Ry for at være »en god Mand«. Havde man først faaet et saadant Prædikat, kunde man være sikker paa at modtage Besøg af de mærkværdigste Mennesker, som kom for at betro een visse Oplysninger eller forelægge Planer om et eller andet. Saadanne Besøgende maatte naturligvis behandles med udsøgt Kulde, hvor gode Introduktioner de end kom med, indtil man selv havde undersøgt, hvad det drejede sig om, og i Mellemtiden sørget for, at Kontakten blev etableret fra helt anden Side. Mange brave Modstandsfolk er sikkert saaledes gaaet bort med den Overbevisning, at den Paagældendes Rygte var stærkt overdrevet, og at han i Virkeligheden var en »lunken Fyr«.

Medens man herhjemme til Stadighed var saa nogenlunde i Stand til at bevare Overblikket over de Sikkerhedsforanstaltninger, der var truffet, og navnlig kunde træffe sine Modforholdsregler, hvis der skete noget Brud, var der især i Tiden efter den 29. August 1943 en vis Ængstelse for, at Utætheder kunde opstaa i Sverige eller endogsaa i England. I hvert Fald i Sverige havde den tyske Spionage et stort Apparat, og Erfaringerne viste meget hurtigt, at Tungebaandene havde en Tilbøjelighed til at løsnes, naar flygtede Frihedskæmpere først havde lagt Øresund bag sig. Det maa dog siges, at bortset fra den før omtalte Bog skete der intet af Betydning i Sverige, som kunde kompromittere Financieringsvirksomheden, og London viste sig fuldstændig »vandtæt«. Det er ikke utænkeligt, at det tyske Efterretningsvæsen i Sverige kan have haft visse Oplysninger, men til alt Held var der en stor Utilbøjelighed hos Abwehr til at delagtiggøre Gestapo i dets Viden.

Efter Besættelsen kom Myndighederne til at beskæftige sig med en hel Del Sager, der drejede sig om Røverier enten af Penge eller Varer, hvor de tiltalte undskyldte sig med, at Røverierne var sket paa Frihedsbevægelsens Vegne. I adskillige Tilfælde kunde de ogsaa dokumentere, at de røvede Penge var brugt til Frihedsbevægelsens Formaal. Det er ogsaa givet, at Røverierne i visse Tilfælde var foretaget af menige Medlemmer af Modstands-

grupper efter Ordre fra deres nærmeste Overordnede og uden nogen personlig Berigelses-hensigt. En saadan Fremgangsmaade er dog ikke paa noget Tidspunkt blevet sanktioneret af Frihedsbevægelsens Ledelse, og ved forskellige Lejligheder under Besættelsen maatte Frihedsraadet meget energisk fremhæve, at Røverier eller lignende Handlinger under ingen Omstændigheder kunde tolereres. Dette gjaldt naturligvis ikke, hvad man direkte kunde hente hos Tyskerne paa den ene eller anden Maade. Dette maatte betragtes som lovligt Krigsbytte.

Det betegnede et meget væsentligt Fremskridt for Modstandsarbejdet herhjemme, da de fornødne Pengemidler begyndte at flyde frit udelukkende fra danske Kilder, saaledes at den specielle Financiering for Englændernes Regning kunde indskrænkes til den egentlige Fald-skærmsorganisation, der jo stod direkte under allieret Kommando.

Det var nødvendigt at bevare den allertætteste Hemmelighedsfuldhed omkring den engelske Financiering, ikke blot fordi man maatte frygte alvorlige Følger, hvis dette Arbejde blev optrevet, men navnlig fordi det vilde have givet Tyskerne et meget effektivt Propa-gandavaaben i Hænde, hvis de kunde have haanet Frihedsbevægelsen med, at den var be-talt fra England.

Skulde Danmark, hvad Gud forbyde, nogensinde i Fremtiden paany blive besat af Fjen-der, vil ganske tilsvarende Problemer opstaa. Men Forholdene forandrer sig stadig og ofte umærkeligt; de Erfaringer, der blev høstet under den tyske Besættelse, vil sikkert ikke under ændrede Forhold kunne reproduceres. Man vil finde andre Midler og Veje afpasset efter Tidens Forhold og Vilkaar, ganske som Modstandsarbejdet i det hele taget vil finde frem til nye Virkeformer. Derfor er Erfaringerne fra Besættelsestiden dog ikke spildt. Det viste sig jo, at Opgaver, som paa Forhaand for en kold og nøgtern Betragtning maatte synes uløselige, alligevel fandt deres Løsning. Men det tog Tid at naa Resultater, maaske mest fordi Besættelsens Problemer stod uklart for de fleste og først efterhaanden aftegnede sig i klare Konturer. I adskillige Generationer vil Erindringerne leve, og Opgaven vil kunne gribes an med større Hurtighed og større Sikkerhed, hvis der skulde blive kaldt paa Mod-standsviljen igen.

DE ANDRE —

Af BØRGE OUTZE

Da det Kapitel i Europas Kriminalhistorie, som hedder Nazismen, blev tilgængeligt efter Nürnberg- og andre Processer, har det nok gippet i een og anden: Tænk, hvilken Tilintetgørelsesmaskine, Modstandsbevægelsen var op imod!

Det fulde, utrolige Omfang af Nazismens Forbrydelser stod jo imidlertid ingen klart under Krigen — det være sagt som en Brøkdelsundskyldning for dens Tilhængere og som en Forklaring paa det Mod, dens Modstandere udviste! Man vidste, der var Koncentrationslejre, men man kendte først hen i 1944 deres virkelige Bestemmelse: Udryddelse. Man vidste, at Gestapo brugte Tortur, men man troede altid, det var værre i andre Lande. Den særlige danske Tankegang, som har saa stor en Andel i den 9. April, var ogsaa Modstandsbevægelsen en Trøst i de ondeste Dage: Det kan ikke gaa saa galt her som andre Steder!

Havde man kendt Hitlers Ulveskanseordre og vidst, at Tyskerne ikke vilde vige tilbage for at lægge København i Ruiner som Repressalier, havde man nok kæmpet mere tøvende. Medvirkende til Usikkerheden var den Kendsgerning, at Nazismen paa een Gang drev Skræmmepolitik og Fortielsespolitik. Naar man, som i Rusland, hængte de henrettede i Vejtræer og paa Telefonstolper, var ingen Tvivl mulig. Men naar man, som i Danmark, myrdede Folk hemmeligt, opnaede man kun en Del af sine Hensigter, fordi de var modstridende. Tyskerne ønskede paa een Gang at skræmme de direkte Modstandere og at faa Tilskuerne til at tro, at de intet havde med Forbrydelserne at gøre. Det gik ikke. Men i lange Tider gav den særlige Politik i Danmark Nazismens Tilhængere og Medløbere Muligheder, som den haarde Haands Politik straks forskertsede i andre Lande.

Saa mærkværdigt det end kan lyde, er der ikke Tvivl om hos kyndige Forskere af Kriminalhistorien, at Nazisterne førte deres Politik i Holland, Danmark og Norge efter de samme Linier, fordi disse tre Lande var »germanske« og skulde vindes for Nazismen. Helt til Bunds er man endnu ikke naaet i disse Ting, men det tør spaas, at man engang vil finde frem til, at baade det tyske Udenrigsministerium og det tyske Propagandaministerium samt Gestapo og den tyske Sikkerhedstjeneste havde samme Rettesnor for disse tre Lande. At Virkningerne saa blev saa forskellige, kan man finde Forklaringen paa i lokale Forhold og hos lokale Tyskere. En Dr. Best og en Terboven fik ikke det samme ud af samme Ordre, og den danske og den norske Reaktion var, som hvert Barn ved, vidt forskellig. Men for at forstaa Krigens Begivenheder, bør man stadig holde sig for Øje, at de germanske Lande

skulde vindes, so oder so, med det gode eller det onde, mens Polakker og Russere og de fleste Balkanfolk var »mindreværdige« og skulde terroriseres.

Det er forkert at tro, at »Samarbejdspolitikken« i Danmark kun skyldtes »Sivets Politik« fra dansk Side. Den skyldtes ogsaa tyske Ønsker. Scaveniusregeringen svarer til Administrationsraadet i Norge. Tyskerne ønskede ikke blot at gøre Danmark til en Provins i det nye Europa, men i endnu højere Grad at gøre Danskerne tyskvenlige. I det haabløse Ønske om at gøre Erobreren populær maa man se Forklaringen paa, at Tyskerne saa tit lod sig nøjes med en halv Ordning i Stedet for at trumfe en hel igennem. Det var efter tyske Retningslinier, naar en dansk Regering forsøgte at gøre Løsningerne danske. Hellere vinde hele Befolkningen een Meter frem, end tvinge den en Kilometer.

I denne Form for Erobringspolitik — der blev ført, til man i August 1943 tabte Taalmodigheden — blomstrede alle Former for Infiltration og Samarbejde. Og det var imod den, og imod de Folk, som hjalp til eller lod sig narre, Modstandsbevægelsen rejste sig. Derfor blev Kampen i Danmark ikke en militær Kamp, som gradvis gik over i underjordisk Virksomhed, men der var en Pause efter de militære Kampe, og derefter groede det fra underjordisk Propagandavirksomhed, aldeles ufarlig for tyske Liv og Lemmer, op til regulær Partisanekrig. Modstandsbevægelsen vendte sig i første Række mod Scaveniuspolitikken, først derefter mod Værnemagten.

Vil man, for at give Scenen sit Bagtæppe, ridse op, hvordan det forholdt sig med »de andre«, alle dem, som Frihedskampen førtes imod, er det derfor rigtigst at tage dem i denne Rækkefølge: De passive, Lænestoldanskerne, Samarbejdsfolkene, Tyskermedhjælperne, de danske Nazister, Femtekolonne og Hjemmetyskerne, de aktive Korps, Værnemagten, Gestapo og Sicherheitsdienst og deres danske Hjælpere.

Hvilket sker her!

Lænestoldanskerne.

Blandt Besættelsesmagtens Hjælpere i Danmark vil det være rimeligt at nævne een Gruppe først, fordi den var saa langt den største: De passive!

Det kan lyde haardt, men det er jo ikke destomindre en Kendsgerning, at de, som hverken gjorde ondt eller godt, og som fra Lænestolene fulgte Krigens Gang, ligeglade eller med en Sympati for de Allierede, som de ikke vovede at give Udtryk paa nogen Maade, var med til at hjælpe Tyskerne. Det hjalp den tyske Sag, at det danske Produktionsapparat snurrede upaaklageligt i Krigens første Tid, indtil Sabotagen for Alvor satte ind. Det hjalp, at saa mange uden højrøstet Knurren rettede sig efter enhver, som havde en Myndighed at udøve. Det hjalp, at Tyskerne kunde sætte deres Folk ind, hvor der var Brug for dem, mens dansk Politi tog sig af de urolige Hoveder i Danmark . . .

Hertil kom, at en Række førende Mænd i Landet i Virkeligheden indstillede sig paa tysk Sejr. Ikke, fordi de brød sig om at komme til at opleve den, men fordi de ansaa den for uundgaaelig. Hvad Harald Bergstedt har kaldt »Stauning-Linjen« var jo virkelig en Linje i dansk Politik de første Aar: En Bøjen sig for det uundgaaelige, en Indretten sig paa, at den klogeste giver efter, og at der, trods alt, var Muligheder for civiliserede Mennesker i Europa ogsaa efter en tysk Sejr. Danske Ønsker om at komme helskindet igennem Ragnarok mødtes med tyske Ønsker om at faa Tingene til at glide med den mindst mulige Indsats af Mandskab, og det bør vel ej heller undervurderes, at en Aarrækkes nationalsocialistisk Forherligelse af »den nordiske Race« kom den danske Befolkning til gode i Forholdet til den enkelte Tysker.

Der blev i dansk Politik i de første Besættelsesaar skelet en Del mere til »Neuropa«, end rigtigt var. Skønt en Del af Pressen i godkendt, men derfor alligevel tydelig Form, skildrede tyske Planer for Europas Fremtid uden at lægge Skjul paa, at der ikke var megen Plads til andre Nationer, indrettede mange fremtrædende Mænd sig paa, at saadan maatte det blive. Tyskerne var indstillet paa at indrette Verdenskortet efter eget Tykke, og man lagde dem end ikke et Straa i Vejen.

Ængstelse for Befolkningen, Svaghed, Eftergivenhed førte til Samarbejde med Tyskerne. Andre, hvis Motiver var mindre rene end Politikernes, greb Paroler og Tilladelser, og Folk, som vilde takkes Tyskerne »i Tide«, flokkedes om Gesandtskabet paa Kastelsvej og om Hovedkvarteret paa Kongens Nytorv. Vel maa man medgive, at en Del Samarbejde blev indledet i Haab om, at Tyskerne skulde faa Øjnene op for, at der var andre Danskere til end de danske Nazister, først og fremmest Fritz Clausens Folk, men man øver næppe Uret ved at sige, at Størsteparten af de emsige melede egen Kage.

Samarbejdsfolkene.

Det kriminelle Tidspunkt var Juli 1940, da den første Lammelse havde fortaget sig, og da Erik Scavenius var blevet Udenrigsminister. Med 8. Juli-Erklæringens Underkastelse og Lobhudling var den ny officielle Kurs indledet, og »Berlingske Tidende«s Chefredaktør, Svend Aage Lund, havde faaet, eller faaet indgivet, Idéen til den dansk-tyske Forening, som saa Dagens Lys efter en Middag i Udenrigsministeriet. Det er til Dato uopklaret, om det var Svend Aage Lunds Idé eller Generalkonsul Marius Ydes Initiativ, som gav Stødet til Foreningens Oprettelse. Maaske »laa det i Luften«. De indledende Drøftelser førtes mellem Scavenius, Yde, Sv. Aa. Lund, Direktør Styhr, Ors. Greve Ahlefeldt-Laurvig og Chefredaktør Hasager fra »Politiken«. Man udpegede til Bestyrelsen — i den ny Tids Aand var der ikke Tale om at vælge —: Generaldirektør P. Knutzen, der blev Formand, Greve Ahlefeldt-Laurvig, som blev Næstformand, Direktør Chr. H. Olesen, som blev Kasserer, og Undervisningsinspektør Højberg Christensen, Direktør Ernst Ipsen, Rigspolitichef Thune Jacobsen og Direktør Frederik W. Kraft. Knutzen medbragte Sekretær, Fuldmægtig Hedegaard fra Statsbanerne. Foreningens Formaal var at fremme det aarhundredgamle Samarbejde mellem Danmark og Tyskland, Besættelsen omtaltes i Henvendelsen til Offentligheden kun som »den øjeblikkelige ekstraordinære Situation«. Man vilde skabe et Organ, der havde en Fasthed og en Opbygning, som — ligesom Opgaverne — rakte ud over denne Øjeblikkelighed »til en Fremtid, hvor Danmark og Tyskland kan arbejde ved Siden af hinanden under Fredens frie Vilkaar«.

I Repræsentantskabet fik følgende Sæde: Dr. Louis Bobé, Forfatteren Svend Borberg, Nationalbankdirektør Bramsnæs, Overborgmester Viggo Christensen, Direktør Kjeld Enrum, Komponisten Ebbe Hammerik, Professor Gudmund Hatt, Teaterchef Hegermann-Lindencrone, Fru Bodil Ipsen, Fru Borgmesterinde Kaper, Generaldirektør Knud Korst, Direktør Henry P. Lading, Grosserer Paul Lassen, Hofjægermester Lüttichau, Tjele, Forlagsboghandler Ejnar Munksgaard, Overretssagfører Gjedde-Olsen, Professor P. O. Pedersen, Grosserer H. L. Poulsen, Odense, Professor Carl Roos, Grosserer Vendsyssel, Konsul Wohlert, Aarhus.

En Del opfordrede betakkede sig, først og fremmest Professor L. L. Hammerich, som var udset til Posten som Næstformand. Han ønskede indføjet en Bestemmelse om, at Foreningen først kunde udfolde sig rigtigt fra det Tidspunkt, da Danmark igen indtraadte i

Rækken af frie Nationer. Dette Ændringsforslag godkendtes, men Scavenius strøg Tilføjesen med det Resultat, at først Hammerich, senere Munksgaard, sagde fra. Da Virkningerne viste sig ude i Befolkningen, gik ogsaa Bodil Ipsen og Hegermann-Lindencrone deres Vej, mens Greve Ahlefeldt-Laurvig gik af en noget anden Grund. Han fandt Foreningen for passiv. Nye Medlemmer blev Professor Gudmund Hatt og Tømremester Svend Storm. Planer om at faa andre »Personligheder« ind, blev aldrig gennemført.

Man bemærke Forsamlingens rent ariske Karakter.

Til »Stiftelsesmiddagen« var Renthe-Fink, Kaupisch og Kannstein inviteret med. Stauning gik, siger en paalidelig Kilde, hurtigt fra Middagsselskabet.

En Del Ministre havde hjulpet til med Foreningens Stiftelse, bl. a. havde Jørgen Jørgensen opfordret Højberg Christensen, Buhl Knud Korst til at indtræde, men kun Stauning og Kjærboel blev selv Medlemmer. Senere traadte Scavenius i Egenskab af Statsminister ind. Knutzen hævdede under Processen efter Krigen, at Stauning havde lovet at dække ham, og at han følte sig presset til at tage imod Formandsposten. Buhl har senere, mente Knutzen, bekræftet Løftet om, at Regeringen dækkede, og da han blev Statsminister, meldte han sig ind, eller lod sig indmelde. Af Rigsdagsmænd var kun faa Medlemmer, blandt dem Julius Bomholt, Friis-Skotte, Lannung og Hassing Jørgensen.

Kongen var ikke underrettet om Foreningens Oprettelse og sagde ved en privat Lejlighed: De har ikke haft Mod til at spørge mig, om jeg vilde være Protektor. Saa skulde de nok have faaet Svar. Derimod kaldte Stauning i en Radiotale Foreningens Dannelse for »en heldig Foranstaltning«. I et Interview med »Berlingske Tidende« betegnede Knutzen det som Foreningens Opgave at »tage alle Midler i Brug, som kan bidrage til at fremhæve det fælles for de to Brødre og det værdifulde, de hver for sig besidder. Man maa søge Mulighederne for en Indstilling paa det andet Folks Bølgelængde«. Han ønskede »Forstanden stillet ved Siden af Følelsen, og Viljen til Samarbejde og Forstaaelse sat i Vrangviljens og den skjulte Modstands Sted«.

Senere bød han i en Tale »vor store, tyske Broder« Velkommen.

Foreningen holdt en Række Møder, i Begyndelsen under stort Pressebulder, efterhaanden mere og mere stilfærdigt. Men, som Knutzen sagde Aaret efter til Berlingske: »Iøvrigt arbejder Foreningen ogsaa mellem Møderne. Der er baade i Berlin og i København ført en Række orienterende Samtaler, som muligt er endnu vigtigere end de offentlige Foredrag«. Nogen politisk Betydning fik Samtalerne og Knutzens Tysklandsrejse dog aldrig. Derimod var det i høj Grad egnet til at paavirke Befolkningen, at saa kendte Mænd gik ind i Samarbejde, og Foreningens Fordømmelse af Modstand var ogsaa egnet til at paavirke. I Aarsberetningen af 1941 taler Knutzen om »mere eller mindre ungdommelige Landsmænds« »Uartigheder« og »Provokationer«.

Det lykkedes kun at stifte een Provinsforening, i Aarhus, og et Samarbejde med »Norsk-Tysk Selskab« indskrænkede sig til en Frokost for den norske Formand, Quislingen Klaus Hansen. Derimod havde man intim Kontakt med »Nordische Gesellschaft«, et tysk Infiltrationsforetagende under Hans Draeger. Foreningen udgav forskellige Pjecer, mest Taler af Knutzen, og den udsendte »Det nye Tyskland i Kendsgerninger og Tal«. Derimod gennemførte den ikke et Forslag fra Chr. H. Olesen om at bede Turistforeningen, som han selv var Formand for, sende en Brochure paa Tysk til alle tyske Soldater i Danmark . . .

En Række af Foreningens Medlemmer gæstede Tyskland og holdt Taler. De rakte, for at bruge et af Knutzens Udtryk, en Broderhaand frem. Det gjaldt, foruden Knutzen selv, Gunnar Larsen, Johs. Kjærboel og Gudmund Hatt. Forfatteren Svend Borberg kendte selv Vejen og behøvede ikke Foreningens Støtte.

Talte Foreningen saaledes fine Navne, kneb det mere med at faa jævne Medlemmer. Der var i Maj 1941 1261 betalende Medlemmer, i Juni samme Aar 1326, men over en 1300 til 1400 Stykker kom man aldrig — og efter Stalingrad faldt Tallet tydeligt. Foreningens Arbejde blev betalt med danske Penge, først og fremmest af Staten, som ydede 10,000 Kr. om Aaret. Lidt Reichsmark fik man dog, bl. a. 500 fra I. G. Farben. Foreningen lammedes den 29. August og ophørte at eksistere i Oktober samme Aar.

Dens Eftermæle vil blive den Konklusion, cand. jur. O. M. Olesen har draget af en Undersøgelse, han har foretaget for la Cours Værk »Danmark under Besættelsen«:

Man overskred groft den nationale Værdigheds Grænser.

Den aandelige Infiltration.

Med de samme Ord kan man betegne de Mænd, der lagde Navn og Pen til en aandelig Infiltration i Danmark: Forfattere, Pressefolk og Videnskabsmænd. Det begyndte med et Infiltrationsarbejde, der ligesom under den første Verdenskrig skulde skabe Sympati om Tysklands Kamp, paa Trods af Besættelsen, og det var en Fortsættelse af, hvad der var sat i Gang allerede i Trediveerne. Førende var naturligvis de danske Nazister, men selv om man ser bort fra dem, er der Navne nok endda. Senere blev det til et Arbejde for at vække Danskerne til et Korstog mod Bolchevismen, og til allersidst blev det et direkte Arbejde imod Modstandsbevægelsen. Sideløbende hermed førtes en »ideologisk Kamp«, dels af Nazister, dels af andre, for at vække Danskernes Harm og Had mod Tysklands Fjender, inklusive Jøderne.

En kort Gennemgang af, hvad der blev ydet af »aandeligt Arbejde« i tysk Tjeneste eller til Fordel for Tyskland, vil belyse Emnet tilstrækkeligt. Der ses her bort fra Nazismen, som omtales særskilt senere.

Stort set var de Mænd, som talte og skrev Tysklands Sag i Danmark, havarede Eksistenser: Skribenter, det var gaaet sløjt for, Journalister, som ikke kunde klare sig i »Systempressen«, Politikere, som havde sejlet deres Skuder paa Grund. Det kriminelle Indslag var meget stort. Ikke mindst fra Drankernes og Sædelighedsforbrydernes Overdrev rekrutteredes Folk til f. Eks. den nazistiske Presse. Det var ikke bare Propaganda, naar det blev sagt under Krigen. Tallet paa straffede er forbløffende højt, skønt det kun drejer sig om en meget snæver Kreds, og langt højere, procentvis, end i det nazistiske Parti, der langt snarere prægedes af Kvæulanter.

Men der var jo Undtagelser — Folk, som paa deres Livs Tinde valgte at støtte Besættelsesmagten, og i enkelte Tilfælde kan man ikke tale om Opportunisme. Der var Folk, som gjorde det, uden at de havde noget at vinde derved.

Søger man ind til den menneskelige Forklaring, vil man i de fleste Tilfælde støde paa et besynderligt Motiv: Skuffelsen over 9. April. Man maa i Alvor tale om de »skuffede Chauvinister«. Man kan finde dem i Fritz Clausens Rækker og især i Frikorpset. Der var — Forfatteren af disse Linier er efter nøje Gransken af Enkelttilfælde overbevist om Paastandens Rigtighed — Mennesker, som gik i tysk Tjeneste for at vise Tyskerne, at de var lige saa gode som de . . . der var Officerer i Frikorpset, som ikke engang var tyskvenlige, og som stod i spændt Forhold til Værnemagten. Deres ufattelige Motiv var det, at de vilde vise Fjenden, at de var lige saa gode Soldater som han — skulde det end ske i hans egen Uniform og til hans Fordel!

Et saadant Omsving fra glødende Nationalisme til Beundring for Stortyskland foretog

ogsaa Digteren Valdemar Rørdam, det alvorligste Tilfælde af aandelig Landssvig under Besættelsen, et Sidestykke til Knut Hamsun-Tragedien i Norge. Man har bagefter villet give den Forklaring, at Rørdam handlede, som han gjorde, fordi hans Søn faldt i Finland. Det holder ikke for Historiens Domstol. Faderens alvorligste Handlinger er foretaget, før Sønnen faldt, og Rørdam har i de Undskyldninger i Digt og Prosa, han senere gav, ej heller selv nævnt denne Forklaring, men derimod sin dybe Skuffelse over Mangelen paa Handling den 9. April.

Valdemar Rørdam skrev Hyldestdigt til Hitler den 26. Juni 1941, inspireret af Krigen mod Rusland, og hans Søn faldt i Finland 1. August samme Aar.

Hyldestdigtet, der først offentliggjordes i et Særnummer af det nazistiske Tidsskrift »Akademisk Aktion«, indledtes med dette Vers:

Saa kom den Dag, som vi har ventet længe!
Nu viser Tysken sig sin Kampkraft værd.
Vogter han mod vor Vilje Danmarks Vænge,
havde vi selv nok svigtet Vagten dør.
Men jeg skal love for, at danske Dreng
vaagner ved Fodslaget af Finlands Hær
paa March med Tyskland mod en fælles Fare.
Vi har dog samme Livsrum at forsvare.

Og det sluttede:

Tyskerne veed det, har i Nød og Smerte
lært det af En, der saa, hvad Smerte, Nød
forlangte af hans Folk. Haardt oprejst er det.
Han styrede, som stærke Norner bød:
Ved Selvtugt, Flid, Kampmod og Offerglød
blev Hitlers Tyskland vort Europas Hjerte,
som Steffens varslede. Det Hjerteslag
kalder paa vort. Svar det paa Dansk i Dag.

Man har ogsaa villet fremstille det, som om Valdemar Rørdam i et Digt i Oktober, »Til Danmark«, offentliggjort i »Berlingske Tidende«, gjorde Afbigt. Det gjorde han ikke. Han bebrejdede sig i Digtet, at han havde sagt Sandhed haardt. Men det var stadig Sandhed. Først efter Krigen, efter Aars Isolation, gjorde han Undskyldning, i et aabent Brev i »Information«.

Valdemar Rørdams Tragedie synes at have været, at han i den Ensomhed, som afsides Bopæl og Døvhed dømte ham til, kom ud af Kontakt med Landets Befolkning og lod Kommunistkræk overdøve alle andre Følelser. For ham var Krigen mod Rusland et Korstog. Det blev ikke ved det ene Hitlerdigt. I en hel Digtsamling »Et Krydstogt i danske Farvande«, som han fik Lov at udsende paa eget Forlag, skrev han ren SS-Lyrik.

Det bør iøvrigt tilføjes, at Digtet »Saa kom den Dag« var afvist af »Politiken«, før det sendtes til »Akademisk Aktion«, Brevveksling med Tidsskrifter og Venner fra den Tid viser iøvrigt tydeligt nok, at Rørdam saa Krigen mod Rusland som »Kultur mod Barbari, Lov mod Ulov, Livsmuligheder mod en sikker og skændig Undergang«, og at han var naet til det Standpunkt, at de smaa Staters uindskrænkede Selvstændighed var Blændværk. Han drømte om en Kultivering af de nye, vældige Landomraader i Øst med samlet nordisk Bosæt paa egnede Steder.

Rørdams sidste Aar var en Tragedie, hans Død en Befrielse. Han fortrød sin Holdning og bad om Forstaaelse, forstod selv, at hans Udvikling havde været den modsatte af Kaj Munks, og at hans Eftermæle var plettet.

Det andet store Navn paa »den gale Side« var Harald Bergstedt, der blev »omvendt« paa en Rejse i Tyskland, fordi han ikke havde praktisk Sans og Erfaring nok til at gennemskue de Kulisser, man stillede op for ham. Nazist blev han ikke af det, men han fandt gennemført Socialisme i Krigens Tyskland, og da han blev Uvenner med sin Redaktør om de Kroniker, han skrev som Kvittering for Rejsen, havnede han, Arbejderbevægelsens Digter, paa »Fædrelandet«. Han offentliggjorde her, uden nogen Forstaaelse for den Fare, han udsatte gamle Partifæller for, »en uforbederlig Socialists Erindringer«, og skrev endog en antisemitisk Pjece »Jødespørgsmaalet«. Bergstedt synes at have forset sig paa »Staunings Linie«. Gammel marxistisk Tilknytning til et Tyskland, Hitler havde knust, uden at det var gaaet op for den aldrende Forfatter, synes ogsaa at have spillet ind. Nazisterne udnyttede Bergstedt i deres Propaganda, men havde ikke synderlig Glæde af ham, fordi han forlængst havde »skrevet sig ud« og ikke præsterede noget læseværdigt i de nye Herrers Tjeneste. Han dømtes efter Krigen, men prøveløslodes hurtigt, gammel og svækket, som han var.

Dermed er de vigtigste Navne nævnt! Man tillagde under Krigen Forfatteren Svend Borberg Betydning. Den var antagelig overdrevet. Det var næppe særligt vigtigt, hvor Svend Borberg stod. Han spillede en Rolle i den københavnske Bladverden og i den lille Teatercirkel og var selv smigret over at have vakt Opmærksomhed i det nye Tyskland — Forklaringen paa hans Holdning! — men noget stort Navn var han næppe blevet, selv om hans Skæbne havde formet sig anderledes. Svend Borberg var tyskvenlig som Kvittering for den Interesse, man havde vist ham, og han deltog i en Række tyske »Kulturforanstaltninger« under Krigen og lod sig dekorere. Hans Stykker gik paa Naziteatre, han havde Urpremiere paa et Stykke med Nazitendens (»Baaden«) paa Staatliches Schauspielhaus i Hamburg i 1943, og nogle af Det kgl. Teaters førende unge Skuespillere gik deres Vej i Protest, da samme Stykke kom op herhjemme.

Borberg blev efter Befrielsen idømt 4 Aars Fængsel for Angiveri, men frifundet ved Landsretten. Det drejede sig her om en dunkel, privat Affære, der ikke kom hans Indsats for Tyskland ved. Han, der havde været Leder af den danske PEN-Klub, ekskluderedes af Forfatterforeningen. Han havde været en død Mand i aarevis, da han, nervesprængt af Begivenhederne, døde nogen Tid efter Frifindelsen.

Den begavede Antisemit, Harald Nielsen, der engang var en Litteraturkritiker, man regnede med, satte den sidste Rest af Indflydelse over Styr ved at fortsætte sin Produktion uden Hensyntagen til, at Antisemitismen ikke mere var noget teoretisk. Han drev det i 1941 til i en Afhandling om Frankrigs Skæbne at betegne Pressens »Tilbageholdenhed« i Jødespørgsmaalet som et Forræderi mod danske Interesser. I Afhandlingen »Europas Skæbne« gik han ind for Sovjetunionens fuldstændige Tilintetgørelse. Videre skrev han om Europas Fremtid og — i 1944 — om Europas Ødelæggelse. To antisemitiske Pjecer, »Faldskærmstroppe« og »Mordokaj og Haman« maa ogsaa nævnes, selvom kun faa læste dem dengang. Harald Nielsen har fortsat sin Linie efter Krigen.

Blandt Akademikerne optraadte fire kendte Navne paa forskellig Vis tyskvenligt: Knud Berlin, Carl Roos, Gudmund Hatt og Erik Brüel. Især vakte Gudmund Hatts geopolitiske Betragtninger Opmærksomhed. Det var ham, Professor Hans Brix en Dag paa Købmagergade hilste paa i Distraktion — de var Kolleger baade fra Universitetet og fra Berlingske Tidende. Da han blev klar over sin Fejltagelse, snurrede han rundt og sagde: »Undskyld, det var ikke Meningen!«.

Dr. phil. Hakon Stangerups Navn var ogsaa i en Periode stærkt i Forgrunden paa Grund af en Artikel i »Nordisk Revy«. De nationale Angreb paa ham viste sig imidlertid at staa i nøje Forbindelse med hans mere end spændte Forhold til Henning Kehler, og hele Historien eksploderede med et Knald i en Stangerup-Kehler-Proces indenfor Journalistforbundet, som Stangerup vandt. Hvad han maatte have forbrudt med Sætningen »Der er saavist ingen, som vil dansk Kultur noget ondt« — i den nævnte Artikel, sonede han iøvrigt ved et risikabelt Arbejde i Modstandsbevægelsens Tjeneste, et Arbejde, som ogsaa krævede, at han ikke blev rensset altfor godt i national Henseende, fordi man ønskede, at Gestapo skulde tro, han blev forfulgt af den illegale Presse, skønt han selv skrev i den.

Hvis man iøvrigt vil nævne »kendte Navne« fra dengang, kan man søge dem i Kredsen omkring »Akademisk Aktion«, et Organ for National Studenter Aktion, der var en camoufleret Nazifraktion. Her finder man Lektor, Dr. jur. Popp Madsen, der senere fik 14 Aars Fængsel for unational Virksomhed (løsladt af Justitsminister Busch Jensen i 1949), Byretsdommer Chr. Junior, Lensgreve Holstein, der døde i Vestre efter Befrielsen, Forfatteren Harald Tandrup, som ogsaa boltrede sig i »Fædrelandet«, Forfatteren Thorvald Knudsen, hvis germanske Drømmerier nød megen Yndest hos Tyskerne (han var en Art dansk Mathilde Ludendorff!), cand. polit. Harald Henriksen, der blev »Fædrelandet«s økonomiske Medarbejder og senere SS-Mand, Forfatteren Ejnar Vaaben, der var en Art dansk Alfred Rosenberg, en Ven af de første tyske Nazister og en »Tæinker«, som ikke fandt sig til Rette sammen med Fritz Clausen og derfor gik sine egne Veje, Redaktør Peter Jerndorff-Jessen, en Drengbogsforfatter, som en Overgang spillede en Rolle som »Fædrelandet«s Berlin-Redaktør. Forfatteren Christen Hansen, der i eet Nu fra proengelsk blev antiengelsk, Redaktør Jens A. Petersen, der kom fra LS-Bevægelsen, Museumsinspektør Mogens B. Mackeprang, Lrs. Baller og Arkitekt Axel Wanscher. Her finder man ogsaa, i ret uskadelige Roller, saa aktive Folk som C. F. von Schalburg, der senere førte Frikorpset og gav Navn til Schalburgkorpset, Sturmbannführer Martinsen, der blev hans Efterfølger, og de to unge Akademikere von Spleth og Teisen, der officielt var Nordisk Studenter Aktions Ledere, men som bag Kulisserne var knyttet til den tyske Efterretningstjeneste. Især Spleth, som faldt paa Østfronten, var en yderst farlig Efterretningsmand.

Endelig bør nævnes den alle Dage tyskvenlige Forfatter Svend Fleuron, der deltog i en Række dansk-tyske Arrangementer og gjorde sig som Oplæser ved nazistiske Digteraftner. Den unge Forfatter Jacob Bech Nygaard ekskluderedes efter Krigen af Forfatterforeningen, da man fandt ham i Bovrupkartoteket. Han hævdede, at han havde indmeldt sig for at gøre Studier til en Roman.

Blandt de mere ligegyldige Personer, som aabenlyst sluttede op bag Nazisterne, var Forfatteren Lauritz Skov, som blev »Fædrelandet«s Husdigter, Forfatteren Erling Bache, der som straffet Sædelighedsforbryder var umulig i ordentligt Selskab, Børnebogsforfatteren Poul G. Ernst, hans Kollega Niels Meyn, der blev Propagandaleder, Ægteparret Edvard og Sara Nielsen-Stevns, som kun var forvirrede, Forfatteren Thorkild Barfod, der blev »Fører« for det nazistiske Forfatterforbund, Dr. phil. Ingvar Lieberkind, den yndede Radiocausør, som endte med at holde antisemitiske Foredrag, Dramatikeren Ejnar Horwalt, og Forfatterne Xenius Rostock og Knud Nordentoft. I Kredsen omkring »Fædrelandet« finder man Helge Bangsted, der til og med Natten til den 9. April var Korrespondent til Reuters Bureau, og som gik til Nazisterne sammen med sine to Kolleger fra B. T., Helweg Larsen og Nordahl Petersen, da de blev afskedigede.

Under Krigen var ogsaa Navnet Henning Dalsgaard stærkt fremme. Han startede den saakaldte »Globus«-Bevægelse, der ansaas for meget farlig, indenfor Socialdemokratiet, og

drev ogsaa Pressebureau, men klarede efter Krigen Frisag, da det viste sig, at han havde haft ledende Politikeres Velsignelse.

I Indsatsen mod Modstandsbevægelsen spillede Overretssagfører Ejnar Fogh Krenchel den ledende Rolle. Han, der var Pacifist, fik Adgang til Radioen med en Række bestikende Foredrag imod Sabotagen. En lang Overgang var han virkelig farlig, idet han havde Tilladelse til at kritisere Tyskerne, saaledes at hans Ord gav sig ud for at være besindige og fornuftige. Især paa Landet, hvor man havde Sabotagen paa Afstand og maatte se den som en Ødelæggelse af egne Produktionsmidler, havde han mange Lyttere. Efterhaanden lykkedes det den illegale Presse at bevise hans direkte Forbindelse med Dagmarhus og Shellhuset, og da han gik over Gevind med en Anti-Sabotagefilm, som endog Tyskerne fandt for stærk, og med Møder, der tydeligt afslørede Forbindelsen med Nazisterne, tabte han Terræn.

Sehested-Gruppen.

Af helt anderledes farlig Karakter var Sehested-Gruppen, som ikke kan placeres under de danske Nazister, som den samarbejdede med, men som vel nærmest maa sammenlignes med Hugenbergs tysk-naionale, der samarbejdede med Hitler, indtil han slugte dem. I tidligere udkomne Værker om Besættelsestiden har man betegnet Sehested-Gruppen som »de danske Quislinge«. Skulde Ordet end i de Herrers Øren være et Hædersnavn, gaar det næppe an at bruge det i et Værk, som afsluttes i 1950. Den Kendsgerning, at de Herrer er løsladt af Justitsminister Busch-Jensen længe før udstaaet Straffetid, viser, at Magthaverne ser anderledes paa Gruppen end Befolkningen, Domstolene og denne Artikels Forfatter, og af Respekt for Injurieparagrafferne i Straffeloven vil det simpelthen være nødvendigt at spille med Sordin i Omtalen af Gruppen og dens Arbejde. Visse naturlige Kommentarer overlades derfor Læseren!

Sehested-Gruppen har ikke selv valgt sit Navn, men har faaet det i Folkemunde, fordi Sehested, Hofjægermester Jørgen Sehested til Broholm, var saa langt den mest fremtrædende af Gruppens Medlemmer. Til denne Gruppe regner man i Almindelighed en Del Folk, som parallelt med og paa tværs af de danske Nazister (naar det passede bedst) drev Korridorpolitik for at faa Magt ved tyske Bajonetters Hjælp. I Gruppen finder man egentlige Politikere, men deres Indflydelse i Folketingssalen var lig Nul. Først paa hemmelige Møder med den tyske Efterretningstjeneste og med Gesandtskabet øvede de deres politiske Arbejde.

Sehesteds personlige Fremtræden gjorde ham ikke egnet til at være Politiker, men hans brændende Ærgerrighed, som i et andet Land eller i en anden Tid vilde have ført ham til Maalet: Magten for enhver Pris, gjorde ham til en dreven og hensynsløs Korridorpolitiker. Han naaede langt frem som Financier og Idemand for LS-Bevægelsen, der udsprang af Tredivernes Landbrugskrise, og en Del af hans Arbejde var utvivlsomt et uegennyttigt Arbejde for det store Landbrugs Interesser. Den anden Del var det, som det overlades til Læseren selv at betegne.

Man skal ikke holde sig tilbage. Hofjægermesteren har i Aarene op til Krigen tilført den offentlige Polemik adskillige Injurieord, og efter Krigen har han i Sverige udsendt en Bog, der bygger paa de løseste Rygter, opsamlet blandt Landsforrædere i Fængslerne og paa misforstaaede Kendsgerninger, og heri smæder han en Række af Modstandsbevægelsens Folk, der var afskaaret fra at anlægge Sag mod en Mand, som afsonede 12 Aars Fængsel,

eller mod hans Kilder, som i flere Tilfælde var dødsdømte Mennesker, mod hvem et Injuriessøgmaal vilde virke tragikomisk. Det kan eksempelvis nævnes, at Sehested beskyldte den, som skriver disse Linier, for at have arbejdet for den tyske Spionagetjeneste, ikke blot paa Skrømt, men i Alvor. (Sagens Kendsgerninger er nævnt i Afsnittene om »Information« og om »Shellhuset«).

Sin Slægts sorte Faar.

Jørgen Sehested har været sin berømte Slægts sorte Faar. Han fødtes 1885 og blev Student 1902, cand. jur. 1907. En kort Tid var han By- og Herredsfuldmægtig i Thisted, senere Volontør i Udenrigsministeriet og fra 1912 til 1916 Assistent i Justitsministeriet. Han havde især helliget sig Statsforfatningsret. Derefter traadte han tilbage fra Statens Tjeneste, og i 1924 overtog han Stamhuset Broholm, der ophævedes 1930, hvorefter han blev Ejer af Broholm Gods. Striden om Majoratsloven optog ham lidenskabeligt og berørte hans egne Interesser meget direkte. 1926 til 1933 var han Formand for Majoratsforeningen, men efterhaanden som han knyttede sig til LS og lagde sig ud med Justitsminister Steincke i en Række Sager, som førte til Injurieproceser, betakkede Majoratsforeningens øvrige Medlemmer sig for ham. Tilsidst bad de ham forsvinde.

Den Mentalundersøgelse, som Hofjægermesteren har været underkastet til Brug for Retssagen efter Krigen, gav til Resultat, at han er begavet over Middel, men samtidig ret naiv og noget barnlig af Sind. Hans Følelsesliv er præget af lys Grundstemning med Handletrang, men samtidig er han stemningssvingende, reaktiv, irritabel og hidsig, af Karakter disharmonisk og præget af en stærkt overkompenseret Underlødighedsfølelse, selvhævdende og uægte, egocentrisk og forskruet, noget reformerende og rethaverisk, tillige letbevægelig Optimist, aktiv, indblandende, stridbar, selvfølelse og geskæftig. Lægerne kom til det Slutresultat, at han er konstitutionel Psykopat, i middelsvær Grad, af den selvhævdende hyperthyme Type, noget stemningslabil og neurastenisk, præget af vrangforestillingsmæssige Komplekser og med stærk Overkompensation af en udtalt Underlødighedsfølelse.

Hofjægermester Sehested var i Slutningen af Trediverne Gang paa Gang indblandet i Retssager. En Injuriessag mod Steincke, paadømt af den senere udrensede Dommer Prytz i Terndrup, vakte særlig Opmærksomhed. Det stod allerede inden Krigen Offentligheden klart, at Hofjægermesteren havde sit eget private underjordiske politiske Efterretnings-system (Tyverier af hemmelige Papirer fra Bunden af hans Bornholmerur var engang et almindeligt Samtaleemne). Offentlig Omtale var ham kærkommen og nødvendig.

Til Besættelsestiden var han vel forberedt. Allerede i Januar Maaned 1940 havde hans gode Kontakt, Fru Minister von Renthe Fink forberedt ham paa, at Danmarks Forbindelser med England vilde blive afbrudt omkring 1. April. Han udnyttede denne sin Viden indenfor LS og DNSAP, men underrettede ikke den forhadte Stauningregering, som han haabede at se styrtet. Samme Aar meldte han sig ind i DNSAP, men nogen god Nazist blev han aldrig. Dertil var hans Ønsker om selv at føre for brændende.

Sehested var fra Starten med i LS-Bevægelsen og sad i dens Hovedbestyrelse, men han fandt det klogt at skubbe Bonden Knud Bach frem foran sig overfor Bønderne og foretrak at virke bag Kulisserne. Intimt knyttet til ham var Proprietær Axel Chr. Hartel til Nellerupgaard. Hartel, der var cand. mag., og som havde været Lærer, var en af Bondepartiets Repræsentanter paa Tinge, og for ham var en Landbrugspolitik paa Linie med den tyske et Ideal. Han og Knud Bach fik af Sehested at vide, at Handelsforbindelserne med England

maatte ventes afbrudt, og sammen gik de tre til Renthe Fink for at føre private Landbrugsforhandlinger om Priserne efter 1. April.

Et Par Ord om Knud Bach er maaske her paa deres Plads. Man har fra LS-Bevægelsens Side ønsket at rejse ham en Mindesten, skønt Retssagen mod ham efter Krigen endte med, at han fik 5 Aars Fængsel. Han var efter Kapitulationen saa alderdomssvækket, at hans Hukommelse havde lidt Skade, men under Krigen var han endnu vel ved Magt, og man kan ikke afvise den Mulighed, at Krigens »uheldige Gang« nedbrød hans Helbred. Han betegnedes af Lægerne som »ikke Psykopat, noget naiv, ikke uden Selvfølelse og ikke uden Snuhed«. Han var en stout Type, rolig, tillidvækkende paa en Talerstol, en Mand af Anseelse. Folk som Hartel og Sehested var hans onde Aander. Uden dem havde han rimeligvis holdt sig til at arbejde for Landbruget ud fra sine Anskuelser om, at det blev uretfærdigt behandlet i Forhold til andre Grupper i Befolkningen, og alene hans manglende Sprogkundskaber vilde have afskaaret ham fra den direkte Kontakt med Besættelsesmagten, som de mere intrigante trak ham med ind i. Han havde fortjent en bedre Skæbne end den at lægge Navn til en Række Skurkestreger.

En Mand af samme Type var Statshusmanden Søren Lund, Spanager ved Køge, LS-Bevægelsens Næstformand. Han fik 1 Aars Fængsel efter Krigen.

Derimod hørte LS-Bevægelsens mere politiske Elementer naturligt til hos Sehested. Brødrene Valdemar og Jens Thomsen, som mødte op til Rigsdagens Genaabning efter Kapitulationen, som om intet var hændt, men som senere blev arresteret, drev politisk Rænkespil sammen med Gaardejer Johannes Foget, Munkholm, og Kontorchef Svend E. Johansen, en politisk Vindbeutel, der begyndte som Retsstatsmand og endte som nazistisk Medløber, men som slap for Straf, idet Retten karakteriserede ham som »betydningsløs Medløber«.

Udenfor Gruppen falder, regnet efter Naturel og naturligt Tilhørsforhold, Formanden for »Dansk Frugtavk«, Gartneren Hardy-Hansen, som har gjort et betydningsfuldt Arbejde for Frugtavlens Fremme, men som i sin Stræben efter bedre Priser paa Æblerne glemte at tage Hensyn til national Værdighed, og som derfor førte private Forhandlinger med Tyskerne om bedre Priser paa Eksporten, d. v. s. flere Penge fra Nationalbanken. Hans Horisont rækker ikke over Frugtplantagens Hegn, og med Gruppens politiske Intriger havde han intet at bestille.

Knuth — Reitzel-Nielsen — Juncker.

Med Sehested fulgte en Del Standsfæller, især fra Lolland — af en eller anden uforklarlig Grund især fra Lolland! Der var J. Raben-Levetzau, Otto Rosenørn-Lehn og Frederik Marcus Knuth, der senere dannede en Lensgrevernes Faggruppe indenfor DNSAP — et Fund for »Blæksprutten«! Den sidste udøvede en meget gavnlig Virkning overfor Landbrugerne som maatte have følt Fristelser i Retning af at følge Sehested. Han var almindeligt berygtet som Nazifører i Forvejen, og den eneste Form for Landbrug, han havde Forstand paa, var Kaktusdyrkning i Urtepotter. Da han senere afslørede sig som skyldig i Blodskam, var han færdig. Efter at der var rejst Sigtelse mod ham, meldte han sig til Fri-korpset, og i 3 Uger var han i Tyskland. Saa blev han sendt hjem paa det danske Politis Forlangende, og i 1942 idømtes han 5 Aars Fængsel, efter at Hartel og Sehested forgæves havde prøvet at faa ham ud af Landet ved Tyskernes Hjælp. Hans Forsvarer, Højesterets-sagfører Steglich Petersen, fik ham imidlertid benaadet uden andres Hjælp.

Endnu maa fra Kredsen om Sehested nævnes nogle Ikke-Landmænd, først og fremmest den fremtrædende Jurist Erik Reitzel-Nielsen, der fra 1933 var Juristforbundets Formand, og som gennem det internationale Juristarbejde havde opnaaet tyske Forbindelser. Han var særligt smigret over at kende den senere henrettede tyske Justitsminister Frank personligt, og han deltog uden Tøven i Stiftelsen af »Det internationale Retskammer« i Berlin 1941, skønt det internationale begrænsedes til Stortyskland og dens Vasalstater. (I Mødet deltog desuden Thune Jacobsen, Byretsdommer Berthelsen og Politiinspektør von Magius). Den illegale Presse fik fat i Sagen, og Landets Jurister opdagede hurtigt, at Reitzel Nielsen havde handlet paa egen Haand, og at »Det internationale Retskammer« var Nazisme. Mis-krediteret blandt sine egne søgte han ind i Statens Tjeneste, og under Pres gjorde Regeringen ham til Kommitteret i Statsministeriet, hvor han hævdede Gage Krigen ud. Saa sent som 1944 søgte han Kontakt med Sehested i Haab om at blive Minister . . .

Direktør Thorkild Juncker i Aarhus Olie, en meget dygtig Forretningsmand, som Syd-amerika har ment at have Brug for efter Krigen, havde placeret sig ved at stifte en dansk-tysk Forening i Aarhus, og helligede sig efter Krigen mod Rusland i særlig Grad Planer om at komme med i Udnyttelsen af »Østrummet«. Han blev, efter forskellige Forsøg paa privat at faa en Bid af Stegen, Formand for Regeringens Østrumsudvalg og beskæftigede sig med højtflyvende Planer — danske Polareksperter skulde udnytte Rigdommene i Havene nordfor Rusland, danske Skibsredere skulde hjælpe Tyskerne med Stortysklands eller Neuropas Søfartsproblemer, Aarhus Olie skulde dyrke olieholdige Frø paa Ukraines sorte Jord o. s. v.

Han var gefundenes Fressen for Sehested.

Til Kredsen hørte endvidere Dommer Prytz i Terndrup, der havde lært Sehested at kende, da han dømte i hans Sag, og som ofte kom paa Godset Lindenberg hos Nazisten, Grev Heinrich Carl Schimmelmänn, som var Formand for »Fædrelandet« og dækkede de tyske Ejerinteresser i denne Avis, og endelig Folk, som var ledende Nazister: Frits Clausen selv, Schimmelmänn, Brødrene Bryld og Byretsdommer Chr. Junior.

Glemmes maa heller ikke den efter Krigen saa hurtigt løsladte Dr. jur. Popp-Madsen.

Den obscure Mortensen.

Alle disse Personer var kendt af Offentligheden. Men de underjordiske »Kontakter«, som gav Gruppen Indflydelse og et stadigt blussende Haab om at kunne faa Magten af Himmels Naade, kendtes kun af en snæver Kreds.

Manden bag Sehested, som bag Frits Clausen, var en Tysker, der havde faaet den Opgave at styrke Nazismen i Norden: Eberhard Jürgen Gottfried Ludwig, Friherre Loew von und zu Steinfurth. Kun faa vidste, at en Mand ved »Navn« Lorentzen, som deltog i DNSAPs Partidag i Kolding, og som saas en Del sammen med Fritz Clausen og hans Gæst Quisling, var denne tyske Friherre, SS-Obersturmbannführer! Han var en Ven af Sehested, en Gæst paa hans Gods, og med ham fulgte hans underordnede, SS-Sturmbannführer Hans Gustav Wilhelm Pahl.

De to Tyskeres Forbindelsesmand til Sehestedgruppen var Fantasten K. A. Mortensen, der efter Krigen fik sin Belønning: 14 Aars Fængsel. Han havde arbejdet som Ingeniør — hvad han kun kunde kalde sig i Tyskland — i Berlin og var blevet opsnuset af den tyske Sicherheitsdienst, som fandt ham brugbar i hans eget Land. Han var her den 8. April 1940.

I 1940 var det hans Opgave at samle de tyskvenlige Kræfter i Danmark til en Helhed, en Opgave, som heldigvis var dømt til at mislykkes, fordi de allesammen vilde først til

Fadet. 1941 boede han fast i Danmark, lønnet med 4000 af Nationalbankens Kroner om Maaneden hos Værnemageren Ebbedal (Pindstoftes Maskinfabrik) og paa Maskinfabriken »Dan« (hvor Hartel senere blev hans Afløser som Lønmodtager, da Mortensen som SS-Mand kom til Norge).

Mortensen var en fantasifuld Svindler, som holdt Liv i Sehesteds og andres Dagdrømme om Magt og Herlighed. Men Tyskerne tog ham alvorligt, og i Samspillet mellem Sehestedgruppen og Tyskerne, først og fremmest Kannstein og Renthe-Fink, senere til en vis Grad Best, og i den direkte Fjernforbindelse med Berlin, spillede han en Rolle.

I Gruppens Kølvand tumlede en Del »Meddelere« sig lystigt, nærrede af Sehesteds altid aabne Pung. Somme af dem endte som Stikkere og fik en Stickers Løn.

LS-Nervekrigen 1940.

Sehested og hans Mænd, repræsenterende LS og Bondepartiet og med de fineste Forbindelser til Nazismen, spillede første Gang ud den 23. April 1940 med en LS-Resolution, der betegnede den 9. April som en Opfyldelse af Bondetogets Advarsel til Kongen: »Naar et uklogt og uforsvarligt Styre forøder Landbrugets Værdier, vil Landets Velfærd og økonomiske Frihed dermed gaa tabt«. Man erklærede Regering og Rigsdag sin Mistillid og understregede, at Landbrugsproduktionen maatte holdes paa højeste Ydeevne, trods svigtende Tilførsler udefra. Man tilbød »Forhandling paa lige Fod med de nye Magthavere i begge Parters Interesser«.

Det var ikke nok.

Saa begyndte Intrigerne. For at vinde Proselytter fik man Lov at udnytte »en Hemmelighed«. Mortensen paastod, at han den 24. April i det tyske Udenrigsministerium var kommet til at se en hemmelig Plan om tysk Administration af Danmark, hvis der ikke viste sig Tendenser til noget positivt i Danmark. I Fædrelandets Interesse maatte der nu andre Mænd til Styret for at forhindre dette. At Mortensen maatte have sine overordnedes Til ladelse til at røbe slige Hemmeligheder, saa man bort fra. Man ønskede en Regering Knud Bach med Sehested, Hartel og Juncker i Ministeriet, men uden Nazister i første Omgang.

Sehested sendte Mortensens Hemmelighed til Kongen, d. v. s. han nævnte selvfølgelig ikke den obscure Ingeniør, men skrev i et Brev om sine Forbindelser i Tyskland, som »i stigende Grad« holdt ham underrettet. »Siden Lørdag den 4. Maj« — (Brevet er dateret 16. Maj) — »har jeg fra mine Forbindelser i Tyskland været oplyst om en overhængende Fare for, at Landet ogsaa vil miste Adgangen til at styre sine indre Anliggender, idet Samlingsregeringen øjensynlig ikke magter den efter Besættelsen nødvendige Omordning af Landets Erhvervsliv og ikke indser Nødvendigheden af de arbejdsløses Beskæftigelse. Siden i Gaar er jeg oplyst om, at Regeringens Fjernelse maa ske inden for en kort Frist, hvis man skal undgaa Krav om fundamentale Ændringer af vort indre Styre«.

Det var heller ikke nok, for Kongen lod antyde, at man sikkert kunde vente en Advarsel fra tysk Side, inden der skete nye, afgørende Skridt. Sehested skrev i et nyt Brev, at han ikke kunde dele denne Opfattelse. Han maatte mene, at det »baade her og der« regnedes for »Brud for Forudsætninger« — (for hvad?) — at man nu i 5 Uger havde opretholdt »en Regering, der paa den mest uneutrale Maade har tilsølet det bestaaende Styre i Tyskland«. Han bebudede i Brevet, at det næste Skridt vilde blive tysk Krav om øjeblikkelig Fjernelse af den socialdemokratiske Regering og Valg af en Regering, »der paa Forhaand kan godkendes«.

Det hjalp heller ikke. Kongen holdt sig til Regering og Rigsdag. I Desperation tilbød Sehested saa Kabinetssekretæren et Møde med en Mellemand, der direkte kunde give »nærmere Præcisioner«. Han advarede »Hans Majestæts Omgivelser« mod at overveje Tanken om »en parlamentarisk Kapitalistregering«.

Til »Hans Majestæts Omgivelser« havde Sehested gennem Familiebaand Kontakt, men det hjalp ej heller. Saa gik Hartel i Aktion. I et Brev til Stauning meddelte han, at han sad inde med Oplysninger fra Berlin, som i eet og alt bekræftede Sehesteds Synspunkter. Berlin mente, at Danmark selv maatte kunne forstaa Stillingen.

Det fremgaar af et Brev fra Sehested til Juncker, afsendt 21. Maj, at »Mellemanden«, der saamænd næppe har været andre end Mortensen, havde fastslaaet følgende:

1. En eventuel ny Regering maa være sikker paa at kunne overvinde enhver Opposition uden nogen Hjælp udefra.
2. Den maa kunne klare Arbejdsløshedsspørgsmaalet, hvortil bemærkes, at »vi« vil kunne aftage de fleste arbejdsvillige Arbejdsløse.
3. Den nye Regering maa have sine Planer til eventuelle nye Forhandlinger om Handelssamkvemmet.

Disse Ting hørte Offentligheden først noget om efter Krigen. Udadtil skete der imidlertid det, at man førte Nervekrig med Resolutioner. 21. Maj krævede LS, at Regeringen veg for »Mænd uden for de partipolitiske Rammer, der har den danske Landbostand og de øvrige Erhverv bag sig«. 17. Juni krævede man i en Resolution, der røber, at Knud Bach har ført direkte Tysklandsforhandlinger, at Regeringen træder tilbage, fordi den »ikke er i Stand til at bringe os i det rette Tillidsforhold til Tyskland«, og man mener, den ny Regering maa udgaa af LS, Bondepartiet, DNSAP og »alle opbyggende Kredse i vort Land«.

LS's Rigsdagsgruppe støttede Kravet med en Udtalelse, som udsendtes offentligt, og den 3. Juli var man saavidt, at der fandtes Nazinavne under Resolutionerne fra LS. Fritz Clausen skrev under sammen med Hartel, Foget, Valdemar Thomsen og Svend E. Johansen paa et Krav om, at »Systemet Stauning« snarest gørligt afløstes af »en Regering, der har Vilje og Evne til at genrejse vort Folk politisk, økonomisk og moralsk, og som er i Stand til at bringe os i det rette Forhold til Tyskland«.

Scavenius overtrumfede.

Da Stauning overtrumfede »de opbyggende Kræfter« med Eric Scavenius og hans Underdanighedserklæring af 8. Juli, tabte de opbyggende for et Øjeblik Vejret af Befippelse, men snart klædede de paa igen. I August var der Vennemøde paa Broholm — Friherre von Loew, Hans Pahl, Knud Bach, Valdemar Thomsen, Juncker, Hartel, Knuth og Svend E. Johansen dvælede paa Godset, Juncker dog efter egen Forklaring i Retssalen kun for at studere Frugtavlen (Eksperten Hardy-Hansen var iøvrigt ikke med). De øvrige studerede, hvordan man skulde faa Frugterne saa modne, at de faldt ned. Som et Resultat af Mødet henvendte man sig til visse Politikere indenfor Venstre og de Konservative — Folk, man haabede at kunne paavirke —. Man slog paa de nationale Streng og paa Antisocialismen, og understregede, at man gav Orientering, »for at De ikke, naar det engang bliver for sent, med Rette skal kunne sige, at De ikke vidste Besked om Forholdene og ikke havde haft Lejlighed til at deltage«. Man tilbød en mere indgaaende mundtlig Forhandling.

Ingen reflekterede.

Tiden gik, og der skete ingen Magtovertagelse, ejheller en direkte nazistisk. Sandheden var naturligvis ikke den, at den danske Samlingsregering var urokkelig. Tyskerne havde kunnet feje den bort, hvis de havde turdet tro paa, at Sehested, Knud Bach eller Fritz Clausen duede. Men de udslaggivende Kræfter i Tyskland troede ikke nok. Og Værnemagten havde kun eet Ønske: Ro i Landet, saa Produktionen ikke gik ned, Ro for enhver Pris. Man ønskede ikke at træde Arbejderne over Tærne, man ønskede Varer og ikke Ord. Derfor forblev Ønskedrømmene Ønskedrømme, hvor højt op i de tyske Grader, man end fik Forbindelser. Havde Tyskland sejret, havde der altid været Tid at sortere de egnede ud. En dansk Naziregering var et Ønske hos Renthe Fink og visse Herrer i Berlin og ikke andet. Havde Quisling haft mere Held med sig i Norge, var det dog utvivlsomt gaaet anderledes. Planerne for Norge, Danmark og Holland var, som nævnt indledningsvis, faktisk de samme.

I Oktober traf Sehested, Hartel, Knud Bach og Søren Lund i Berlin Landbrugsminister Darré og Ministerialrat Walther. Bagefter pralede de af, at de havde faaet Smørprisen forhøjet. Sandheden var, at deres Forhandlinger ikke havde nogen Indflydelse paa Resultatet, men Retten saa paa Viljen og dømte dem bagefter for den ... Sehested benyttede Lejligheden til at opsøge Gestapolederen Heydrich, Czekoslovakiets Bøddel, og de drøftede dels nordisk Politik, dels Jagtens Glæder i Danmark. Heydrich var paa Jagt paa Lindenberg i December og opvartedes af danske Notabiliteter, deriblandt Sehested, som snart indledte Korrespondance med ham som med alle andre, han traf. Saaledes skrev han i April 1941 til Gestapolederen, at Staunings Hjem og Omgangskreds var »et farligt Arnested for tysk-fjendtlige Konspirationer«.

Læseren bedes selv kommentere!

Udnyttelsen af Telegram-Krisen.

Man havde mange Planer. Mortensen vilde i Sommermaanederne 1940 bevæbne LS-Folkene med Egespir, danne et Bondeværn, der officielt skulde hindre Tvangsauktioner, uofficielt støtte SA-Folkene. Hartel vilde være Minister for tyske Anliggender i Danmark (!), og Sehested vilde have Valg forbudt. Hartel foreslog, at Tyskerne i alle Spørgsmaal vedrørende Landbruget konsulterede LS, Sehested ønskede et Pressekontor oprettet, som skulde skrive og tvangsindlægge tysk Stof i danske Aviser. Efter at Krigen var begyndt i Rusland, oprettede Hartel og Mortensen Foreningen »Dansk Antikommunisme«, som ikke fik nogen Betydning, og som Nazisterne hurtigt opaad. Hartel støttede Axel Høyers antikommunistiske Møder, som isøvrigt genoptoges 1949 efter Høyers Løsladelse, dog uden Hartels Støtte, idet han endnu sad.

I 1942 prøvede Hartel at faa Tyskerne til at gøre Popp-Madsen til Justitsminister, idet Politiet skulde skilles ud under Thune Jacobsen, og »Telegramkrisen« i Oktober samme Aar udnyttede Kredsen til nye Forsøg paa Regeringsskifte til Fordel for en Regering Knud Bach.

Da der, trods Kredsens energiske Henvendelser til Tyskerne, blev udskrevet Valg til Folketinget, blev Bondepartiets sande Stilling aabenbar, og Nederlaget betød, at Hartel gled noget ud. Han kom ind i Værnemageri, men dukkede dog nu og da op som Forslagsstiller. I Begyndelsen af 1943 var han atter i Gang med sin Smørpris, senere foreslog han Best at indføre Forbud mod Aflytning af engelsk Radio. Han fik sin Gang paa Shellhuset, men hævdede bagefter, at han kun havde arbejdet paa at skaffe Patrioter ud. Ligesom alle de andre ...

Den sidste, virkelig store Anstrengelse for at komme til Magten udfoldede Sehested med Reitzel-Nielsens Hjælp efter 29. August, saa sent som i Foraaret 1944, da Scavenius havde opgivet at danne ny Regering, hvad han drømte om et halvt Aar efter den skæbnesvangre Nat. Reitzel-Nielsen lavede til Brug for Sehested et Memorandum om Dannelsen af en ny Regering, og Sehested drøftede Sagen med — Quisling! Reitzel-Nielsen havde senere i København en Konference med Nordmanden Finn Støren, der var Quislings Udenrigseks-pert, og et nordisk Samarbejde blev drøftet. Det hele løb ud i Sandet, og Kredsen omkring Sehested havde da forlængst kolde Fødder. At Sehested selv til det sidste har ment, at der var Muligheder, viser den Kendsgerning, at hans Korrespondance intakt faldt i Modstandsbevægelsens Hænder ved Kapitulationen.

Alle Sehesteds Anstrengelser i fire Besættelsesaar endte altsaa resultatløst. Hans Indflydelse paa dansk Politik laa ene i, at han skræmte Samarbejdspartierne til at slutte op om Scavenius — den langt bedre begavede og farligere! — og drev dem længere over i Samarbejdspolitik, end de antagelig ellers var kommet. Indirekte betød han og Fritz Clausen ogsaa en Del for Tilslutningen til Den dansk-tyske Forening, ihvorvel de opportunistiske Medlemmer nok havde fundet den uden at have Frygtmotivet. For Kongehuset, Regeringen, Rigsdagen og alle normale Instanser i Administrationen havde Sehesteds Planer været livsfarlige — hvis Tyskerne havde turdet tro paa ham.

Men meget af det var kun Mortensen!

Nazi-Partierne.

Mens man i Sehestedgruppen finder Magtsygen og de økonomiske Interesser helt dominerende repræsenteret, stiller Sagen sig noget anderledes, naar man prøver at vurdere de danske Nazipartier. Der er her Tale om vidt forskellige Motiver og om noget »ideologisk«, der har bredt sig fra Italien og Tyskland nordpaa, parret med en Række »anti«-Følelser, hvorfra Frygten for Kommunismen og Foragten for Demokratiet er de fremherskende.

Man maa holde sig klart, at de indrepolitiske Forhold, de økonomiske Kriser i Trediverne og en vis Parlamentslede var med til at skabe Nazister, og at mange ikke formaaede at se igennem Nazismens Resultater i Tyskland — f. Eks. fatte, at Afskaffelsen af Arbejdsløsheden var et Oprustningsfænomen.

Der udvistest ogsaa i Kredse, som burde have forstaaet Faren, en utrolig Naivitet og Letsindighed i Aarene før Krigen, og mange vil give den, som skriver dette Afsnit, Ret i, at farligere end de mange smaa Nazipartier var den nazistiske Smitte i K. U., repræsenteret af Carsten Raft, og den nazistiske Smitte paa Rigsdagen, repræsenteret af Holstein og Pürschel. Heldigvis bestod saavel Det konservative Folkeparti som K. U. Ildprøven. Hvad Christmas Møller betød for Kampen mod »Nazismen i vort eget Sind« i de afgørende Aar, kan overhovedet ikke overvurderes og vil maaske engang blive regnet for vigtigere end hans Indsats i England. Med en Pürschel som Leder af de Konservative havde meget været værre.

Det vil føre for vidt at skildre den danske Nazismes Forhistorie. I Tyverne optoges en Del Enkeltpersoner, først og fremmest Ritmester Lembcke og Einar Vaaben, af de nazistiske Tanker, i Trediverne fulgte Partidannelser i den tyske Nazismes Kølvand. Det tyske Mindretal i Sønderjylland havde som altid den politiske Anskuelse, som var herskende i Tyskland, og fulgte altsaa Føreren i 1933, med det Resultat, at en Del Smitte bredte sig til danske Kredse.

Det kan siges med Sikkerhed, at den danske Nazisme aldrig havde eksisteret uden den tyske, og at den aldrig havde faaet et Format, man behøvede at regne med, hvis Besættelsen ikke var kommet. Mange danske Nazister mener idag, at de havde kunnet erobre Magten, hvis Tyskerne ikke havde »kompromitteret« dem. Det er Vrøvl. De præsterede intet selv, og de har ikke i deres Rækker haft Folk med tilstrækkelige Evner til at realisere Ønskedrømmene. LS var farligere.

Tyskerne brugte den danske Nazisme, fremfor alt Frits Clausens DNSAP, som Sorteper i Spillet i Tiden 9. April 1940 til 17. November samme Aar, og som et skjult Kort i Ærmet til Foraaret 1943. Derefter aad de danske Nazister hinanden i Raseri over Skuffelserne og i Ængstelse for Krigens Gang.

Pladsforholdene tillader ikke her en helt retfærdig Vurdering af de enkelte Fraktioner eller Personer. Sandheden er naturligvis den, at man generaliserer for stærkt, naar man slaar de danske Nazister i Pulje.

Ligesom Scavenius »overhovedet ikke var venlig« — for at bruge Staunings Kommentar til Paastanden om, at han var tyskvenlig — men kun overbevist om Tysklands Sejr og rede til at gætte Tyskernes Tanker, før de var tænkt, eksisterede der danske Nazister, som vilde et selvstændigt Danmark, og som havde forslugt sig paa gammel nordisk Helteromantik. Der var, som sagt, endog i Frikorpset paa Østfronten Folk, som var alt andet end tyskvenlige. Men antidemokratiske og antikommunistiske var de alle, og det førte dem i Armene paa Tyskerne.

Naar dette Forbehold er taget, maa det dog siges, at det store Flertal af danske Nazister i Besættelsestiden havde deres Hjerte paa den tyske Side af Fronten, fuldt og helt og med Ønsker om at blive Borgere i Hitlers nye Europa. De gik over til Fjenden.

For at forstaa, hvad der skete i Besættelsestiden, maa man gøre sig klart, at det nazistiske Befolkningselement efterhaanden blev helt isoleret, og efterhaanden tænkte tysk. Hvad der glædede den øvrige Befolkning, bedrøvede denne Enklave. Den følte sig, som det er sagt om den, i Besættelsestidens Begyndelse som Tyskernes Venner, senere som krigsførende mellem neutrale Bangebukse — indtil Modstandsbevægelsen for Alvor gjorde sig gældende. Saa følte Nazisterne sig som den anden Part i en Borgerkrig, og deres Samvittighed blev holdt i Orden, fordi de betragtede Modstandsbevægelsen som Kommuniste. Hjemmene var en Del af den tyske Hjemmefront med Tankerne paa Østfronten.

Den Ensomhedsfølelse, som mange af Modstandsbevægelsens Folk kender kun alt for godt, havde ogsaa Tag i Nazisterne. Kun var Modstandsbevægelsens Mænd ensomme i de første Aar, Nazisterne i de sidste. Nazisterne har saa at sige gennemlevet alle Følelserne i omvendt Rækkefølge, begyndende med Glæden og Jubelen, endende med Bitterheden og Skuffelsen.

Vil man retfærdigt vurdere den danske Nazismes Indsats, maa man ogsaa tilføje, at den Kendsgerning, at Besættelsesmagten kunde rekruttere sine værste Haandlangere, lejede Mordere, Stikkere og Slyngler af enhver Art, fra de danske Nazipartier, ikke blot skyldtes den store Procentsats af kriminelle Elementer, men nok saa meget de Idealer, som blev givet den nazistiske Ungdom. For mangan en Clearingmorder var Vejen gaaet uden Blinken fra Hirden med dens forvrængede Spejderidealer til Frikorpset og Terrorgrupperne. Nogle af dem troede, de handlede ret, indtil et vist Punkt, hvor Tilbagetog betød Risiko — og saa var det forsent. Mange af dem havde iøvrigt ogsaa faaet Lydighedsbegreberne saa dybt i Blodet, at de ikke formaaede at rive sig løs, selvom de havde turdet. Dette er Forklaringen paa, at nogle af de værste Forbrydere fra Besættelsestiden den Dag i Dag af »deres egne« anses for Martyrer. Falske Soldateridealer gjorde dem til Mordbrændere og Snigmordere i Fjendens Tjeneste.

Nazipartierne før 9. April.

For Historiens Skyld opremses her de danske Nazipartier og Grupper. Det er en speget Samling. Men trods Navnenes Mangfoldighed er der alt i alt, med Familiemedlemmerne medregnet, højst 100,000 Mennesker gemt bag alle disse Betegnelser. Og man maa huske, at en Række Partier er opstaaet af andre — og at nogle af dem bekæmpede hverandre! Kun eet af alle disse Partier er der Grund til at følge i Detailler: Frits Clausens DNSAP.

Tyskerne kunde, da de kom til Danmark, spille paa et Register, som bestod af følgende Nazigrupper eller sympatiserende Grupper:

DNSAP, Danmarks nationalsocialistiske Arbejderparti. Stiftet 1930 med overvejende Tilslutning i Sønderjylland. Stifterne var Ritmester Lembcke, en halvtosset Spejderfører, Købmand Einar Jørgensen, Glostrup, og den tyske Spion Curt Carlis Hansen. I Programmet af 16. November 1930 erklærer man, at man ad lovlig, forfatningsmæssig Vej vil virkeliggøre den nationalsocialistiske Idé i Danmark. Frits Clausen traadte ind i Partiet Aaret efter, og i 1933 blev han Fører. Einar Jørgensen bevarede en Art privat Førerskab over Nazisterne paa Sjælland, og var den vigtigste Mand under Clausen. 1935 havde Partiet 16,257 Stemmer, 1939 31,032. Det uddannede sine Stormtropper efter tysk Mønster.

Bondepartiet, som ogsaa kaldte sig »Det frie Folkeparti«, var det politiske Instrument for LS. Dets »politiske« Indsats er stort set nævnt under Omtalen af Sehestedgruppen. Det havde ved Valget i 1935 52,793 Stemmer, i 1939 50,829.

Dansk Samlings- og Korporationsparti repræsenterede Fatismen, et Ord, som dannedes af Forkortelsen F. A. T. for »Fremstilling, Afsætning og Transport«. Det var stiftet 1936 af Ingeniør Zimsen, efter at Bevægelsen upaaagtet havde eksisteret i 10 Aar. Medlemmerne gik 1941 sammen med en Del DNSAPere i »Den nationale Front« og senere ud igen.

Dansk socialistisk Parti, DSP, oprindeligt Navn »National socialistisk Parti«, stiftedes i 1934 af Wilfred Petersen, der var Frits Clausens eneste farlige Konkurrent og som — til Held for os andre! — bekæmpede ham især i sit Partiblads »Stormen«. Wilfred Petersen tilføjede Frits Clausen ubodelig Skade med sin Afsløring af det store Antal straffede Personer i Clausens nærmeste Kreds (»Rene Folk med rene Hænder«) og ved sin forstyrrende Udnyttelse af tyske Forbindelser. Han var i en vis Kontakt med Modstandsbevægelsen, men kunde heller ikke holde sit eget Parti fri for forbryderiske Elementer og dyrkede en modbydelig Antisemitisme. Han fik nogle af sine Folk ind i Schalburgkorpset og undergravede det fortræffeligt. Det endte med, at Tyskerne fængslede ham. I en Periode efter Krigen holdt han sig paa fri Fod. Saa meldte han sig i Haab om, at hans gode Gerninger vilde opveje de daarlige. Han sad længe, men frifandtes til sidst af Landsretten og fik Erstatning. Ved Højesterets endelige Dom fastsloges det, at han havde siddet fængslet med Føje. Han fik ingen Erstatning. Partiet endte i Fraktionen »Dansk Folkeparti«.

National Socialistisk Arbejder Parti. Stiftet 1935 af Aage H. Andersen. Det vil erindres for sit fanatiske antisemitiske Arbejde. Partiet udgav »Kamptegnet«, som blev betalt med tyske Penge. 1941 gik Partiet ind i DNSAP. Aage H. Andersen blev Leder af »Racepolitisk Centralkontor«.

Dansk Folkefællesskab bestod af Resterne af de saakaldte Malling-Nazister. Malling, der er Præst, var en af Nazismens Pionerer i Danmark, men havde selv meldt sig ud i Februar 1940. Han holdt under Krigen sin Sti ren — bortset fra en kortvarig Førertid i et nyt Parti Sommeren 1940 — og kunde fortsætte som Præst. Lederne var Red. Johs. Sørensen, Odense, og Grosserer Aage Zeeberg, København. Nogle gik ind i DNSAP, andre i »Den nationale

Blok«. Partiets Tidsskrift »Dansk Folkefællesskab« fortsatte til 1942, da det blev forbudt — af Tyskerne!

Den nationale Liga var stiftet 1938 med »Danmarks Genrejsning« som Maal. Senere kaldte den sig »Antibolchevikisk Kamporganisation«. Den opslugtes 1943 af Schalburg-korpset.

Nationalt Arbejderparti, stiftet 1938, lededes af den tidligere Socialdemokrat Jens Strøm, og arbejdede for »Den danske Fagstat«. Det udgav Bladet »Realitet«. 1940 omdøbt til »Aktivitet«, der senere var Organ for »Den danske Fagstat« under en Annoncemand ved Navn Valery.

Nationalt Samvirke, stiftet 1938 af Fuldmægtig Wendelin, talte blandt sine Medlemmer den fhv. konservative Pürschel, og var gennem ham en kort Periode repræsenteret paa Rigsdagen, idet han anmeldte det som Parti. Det gik 1940 sammen med Fagstatbevægelsen og 1941 sammen med Wilfred-Nazisterne.

Man skulde synes, dette var nok. Men det blev kun Begyndelsen til en rig Flora af Nazi-partier, der opstod ved Knopskydninger.

Partidannelser efter 9. April.

Her er de mest kendte:

I selve den skæbnesvangre April Maaned stiftedes Den nationale Blok af TIPO Madsen, der senere blev kendt som Terrorist og likvideret. I Førerrådet sad Spionen Tretow-Loof. Programmet bød paa Stænderforsamling og nordisk Samarbejde med Tyskland paa national Friheds Grund. Partiet opslugte i Juni:

»Danmark for Folket«, stiftet 1940 af Statsfæstemand Kofoed-Jensen (der ikke er den senere Leder af 6. Majforeningen) og Teaterdirektør Elith Petersen. Kofoed-Jensen traadte hurtigt ud af Partiet. Senere opnaede han at blive ekskluderet af et nyt Parti, han havde været med til at stifte, »Det danske Arbejder- og Bondeparti«. I Oktober gik »Dansk Folkefællesskab« ind i »Blokken« (Resterne af Mallings-Nazisterne), og samme Maaned optog man »Dansk nordisk Front«, der var stiftet samme Aar af en utilfreds DNSAP-Sysselleder, Hans Orla Emil Olsen. I November fulgte »Den nationale Fagstat« Eksemplet. Den var stiftet samme Aar af Kontorchef Wilhelmsen og Preben Wenck (von Wenckheim), den sidste kendt for sine Pjecer imod Regeringen, som han skrev sammen med Blankensteiner, der efter Krigen dømtes for Røverier.

Med denne Sammensætning havde »Blokken« et vist Samarbejde med LS og optog LS-Manden, Proprietær I. Axel Hansen, Kogsbøllegaard, i sin Ledelse. Der var et vist Spændingsforhold til DNSAP. Sommeren 1942 gik »Blokken« sammen med tre andre Grupper, og de kaldtes nu:

»Den nationale Aktion«. De tre andre var »Den danske Front«, som var blevet stiftet 17. Februar 1941 af en Gruppe utilfredse fra DNSAP, som havde brudt med Frits Clausen (Kai Rinck, Jacob Holm, den senere som Clearingsmorder dømte Sagfører fra Roskilde, og Ingeniør Hinné), og som vilde gennemføre Programmet med renere Hænder, »Dansk Enhedsparti« under den gamle Nazist Ejnar Vaaben, som udgav Bladet »Danebroge« og som kaldte de andre Nazipartier for »Protektoratspartierne«, og endelig en lokal odenseansk Organisation af utilfredse DNSAPere. Efter Sammenslutningen blev Kai Rinck Leder af den nationale Aktion med Vaaben, Eiler I. Baastrup, TIPO Madsen og Hinné i Lederrådet. Denne »Aktion« opslugte, uden af den Grund at blive meget større, »Det danske Arbejder-

og Bondeparti«, som Kofoed-Jensen kort forinden havde været med at stifte, og som havde ekskluderet ham. Hverken »Blokken« eller »Aktionen« fik nogen Indflydelse paa noget.

Det gjorde ej heller »Dansk Folkerejsning«, stiftet Juli 1940 af Pastor Malling, der samtidig stiftede en Forening, som hed »Danebrog«, sammen med Grosserer Zeeberg. Denne Fløj af Malling-Nazister gik senere ind i

Det nationale Genrejsningsparti, stiftet 27. Juli 1940 og anmeldt som Parti paa Rigsdagen af den hidtidige Retsstatsmand Svend E. Johansen, som ønskede at forene Retsstatstanker med Nazisme —! Aaret efter gik hele Ruskomsnusken ind i »Dansk Folkeparti«, d. v. s. sammen med Wilfred. Genrejserne var en Overgang fint repræsenteret paa Rigsdagen med en Tremands-Gruppe, idet DNSAP-Folketingsmand Th. M. Andersen brød ud og sluttede sig til Svend E. Johansen sammen med Pürschel. Vælgerne godkendte dog ikke Ændringerne, da de blev spurgt. Th. M. Andersen anmeldte isøvrigt selv et nyt Parti senere, »Nationalt Folkeparti«, som heller ingen Ting betød, og Partibladet »Aktivitet« brød ud og blev Grundlaget for Jens Strøms saakaldte »Fagstats-Klub«. Bladet gik ind i 1941. De fleste Medlemmer fra disse Foretagender fortsatte under Wilfred.

Aage H. Andersen stiftede i 1941 »Dansk antijødisk Liga«, der skulde udbrede Antisemitismen i stærkere Form, end det passede DNSAP. Ligaen udgav »Kamptegnet« og dannede en »Stormgarde«, der skulde bekæmpe Jøder. Bevægelsen kaldte sig senere »Dansk Liga til Fremme af Racebevidstheden«. Aage H. Andersen blev strittet ud af »DNSAP« i Sommeren 1944 og saas senest i et Naziparti, der hed »Dansk national Samling«, og som hverken var nationalt eller samlende.

I denne Sammenhæng maa nævnes Dansk Anti-Kommunisme, som Hartel stiftede i 1941, og som Byretsdommer Junior støttede. 1943 oplugtes denne Fraktion af Schalburgkorpset.

Efter DNSAPs Valgnederlag i 1943 oprettede Major Arildskov »Det nye Danmark«, en Bevægelse, der især skulde varetage »Beskyttelsen af Nationalsocialisters Hjem og Virksomheder«. Den oplugtes af Schalburgkorpsets saakaldte »Landstorm«.

I Slutningen af Besættelsestiden maatte man regne med Schalburgkorpset som et Parti i Opposition til DNSAP. Dets politiske Organisation kaldtes »Dansk Folkeværn« og lededes af K. B. Martinsen, Kreditforeningsdirektør Poul C. Rasmussen og Dr. jur. Popp-Madsen. Medlemmerne havde Pligt til at angive Personer, som »udsprede Rygter« eller »satte fremmede Magters Interesser over vort Lands« — dog ikke hverandre! De laa med trykte Blanketter til Angiveriet. Folkeværnet gik op i det sidst dannede egentlige Naziparti i Danmark, Dansk National Samling.

Dansk National Samling stiftedes paa et Tidspunkt, da DNSAP havde skilt sig af med Frits Clausen og laa i vild, indbyrdes Strid. Stifterne var Kreditforeningsdirektør Poul C. Rasmussen, K. B. Martinsen, Dommer Junior, Popp-Madsen og Ejnar Jørgensen, der kom med sine sjællandske Nazister. Partiet støttede sig til Schalburgkorpset. Da K. B. Martinsen var faldet i Unaade hos Himmler, afløstes han af TIPO Madsen, og efter hans Likvidation var Popp-Madsen den egentlige Fører. Da man efter Krigen fandt Kassebogen, viste det sig, at Partiet i Februar 1945 havde modtaget 289 Indbetalinger fra Medlemmer, i Marts 191 og i April 11.

Man kan passende afrunde Billedet af denne babyloniske Forvirring med at nævne to Bevægelser, som lededes af religiøse Sværmere. Den ene var »Teknisk Opbygningstjeneste«, den saakaldte Stelsig-Bevægelse, som fik sit Navn efter den tidligere Militærnægter Frantz Stelsig, som engang havde været Sysselleder hos Clausen. Bevægelsen daterer sig saa sent

som til Oktober 1944 og var den rene, ravende Sindssyge. Man ønskede en Regering paa 100 Medlemmer. Den saakaldte tekniske Oplysningstjeneste lededes af Børge Martins, som, mens Tyskland faldt sammen i Ruiner, udsurgte danske Embedsmænd om deres Villighed til at fortsætte under det nye Styre . . . Bevægelsen maa ikke sammenlignes med Brockmanns Bevægelse i Norge, selv om Programmet kan friste dertil.

Den anden var »Kristen Samling i Danmark«, stiftet af tidligere K. F. U. M. Sekretær, Fabrikant Nørkjær i Aars. Hans Opfattelse var, at Nazismen var identisk med Kristendommens Lære. I Modsætning til de øvrige Bevægelser blev Nørkjærs ikke opløst ved Kapitulationen. Han stod bag Oprettelsen af nogle nazistiske Frimenigheder i Aarene efter Krigen og gjorde sig isøvrigt bemærket som Rygtespreder.

— — —
Dette er, som en Oversigt over Nazismen i Danmark betragtet, højst ufuldstændigt, bl a. er det ikke muligt at redegøre for, paa hvilke Punkter, Programmerne adskilte sig fra hverandre. Forskellene kunde være ret store, i Medlemmernes Øjne i hvert Fald, og der er ikke Tvivl om, at man til en vis Grad er uretfærdig, naar man skærer alle over een Kam. Men dels var det nødvendigt under Krigen, og dels er der det rigtige i Betragtningmaaden, at alle disse Grupper i hvert Fald tog en anden Konsekvens af Begivenhederne end den øvrige Befolkning!

Men naar Talen er om Nazister i Danmark, er det jo isøvrigt DNSAP, man tænker paa. Vi ofrer derfor mest Plads paa

Danmarks nationalsocialistiske Arbejderparti,

en Tid lang kaldt »Clausenisterne« efter sin Fører, Frits Clausen. Ordet blev opfundet af Pressen kort efter 9. April, da man var klar over, at det næppe gik an at fare for haardt frem mod »Nazi« eller »Nazister«. Tilsidst blev det forbudt at bruge det.

Danmarks nationalsocialistiske Arbejderparti var i Teori og i Praksis en Filial af det tyske Naziparti. Programmet var kalkeret, og Partiet blev direkte betalt med tyske Penge. Hovedparten af Aktierne i »Fædrelandet« var paa tyske Hænder — tilhørte et Forlag, som ejedes af Goebbels. Bladet modtog maanedlige tyske Tilskud. Det havde man Mistanke om i aarevis, men det kunde først bevises under Krigen, da man fik Papirer i Hænde paa Godset Lindenberg. (Schimmelmann). Tyskerne begyndte at betale kontant i 1939, mens »Fædrelandet« endnu var et Ugeblad, som tryktes i Kolding. Tre danske Nazister, H. C. Bryld, Dam-Johansen og Johannes Petersen — den sidste var »Føreren« Clausens Chauffør — henvendte sig til Tyskere i Kiel, da Bladets Kasse var tom, og fik Pengene udbetalt af den tyske militære Efterretningstjenestes Kasse. Senere overtog det tyske Gesandtskab i København Finansieringen. Fra August 1940 og til Krigens Slutning er der udbetalt ca. 1 Million Kroner til »Fædrelandet«.

Partiet modtog direkte tysk Støtte fra Foraaret 1940 — 55,000 Kr. om Maaned. Senere udbetaltes der 200,000 pr. Maaned med den Klausul, at de 100,000 skulde gaa til »Fædrelandet«. Tyskerne lukkede for Pengekassen efter Partiets Valgnederlag i 1943.

LS fik 32,000 Reichsmark pr. Maaned fra Gesandtskabet og en Del af Pengene gik til Dagbladet »Folket«.

Medlemmer af Partiet foretog et Kupforsøg selve den 9. April 1940 og naaede ind paa Christiansborg. Forsøget kvaltes i største Stilhed. En egentlig »Magtovertagelse« var forberedt til 17. November 1940, efter at der allerede i April var udsendt kupforberedende

Ordre, og da Tyskerne bremsede og hindrede Kuppet, begyndte Spliden i DNSAP, og fra og med 17. November 1940 var Faren ovre. Det kunde Offentligheden ikke vide, for man holdt længe et kæmpestort Bluffnummer i Gang.

D. N. S. A. P.s Program og Opbygning.

Det Parti, som altsaa paa et hængende Haar var kommet til Magten i Danmark 17. November 1940, havde følgende Program:

D. N. S. A. P. er en politisk Organisation, hvis Maal og Formaal er ad lovlig forfatningsmæssig Vej at virkeliggøre den nationalsocialistiske Idé i Danmark. Det er Partiets Opgave at udbrede Idéen om det danske Folkefællesskab og at organisere de Kræfter i Folket, der tilslutter sig Partiet, saaledes at Partiet vokser ud af Folket, efterhaanden som Folket tilslutter sig Organisationen.

D. N. S. A. P.s Opgaver er paa nedenstaaende Program at vinde det danske Folk for Idéen om det danske Folkefællesskab:

1. Danmarks National-Socialistiske Arbejder Parti vil en Genrejsning af det danske Folk, økonomisk og moralsk, paa nordisk Kultur- og Racegrundlag.

2. Vi kræver Retten til Arbejdet sikret. Vi bekæmper Udbytning af det producerende Folk. Lønnen for Produktion og Arbejde skal tilfalde den arbejdsmæssige Indsats.

3. Vi kræver en vidtgaende social Forsorg for alle gamle, syge og Invalider gennem en altomfattende Folkepensionering.

4. Vi kræver, at danske Erhvervsvirksomheder faar til Formaal at dække det danske Samfunds Behov i Stedet for som nu udelukkende at tjene Kapitalmagtens Profitbegær. Herudfra kræver vi Afskaffelse af Guldmonopolet og som Basis for Pengeudstedelsen en national Møntfod, baseret paa Jord og arbejds-skabte Værdier.

5. Vi kræver Ejendomsretten til Jord og Hjem sikret ved en Lovgivning, der hindrer al Spekulation heri.

6. Vi bekæmper den marxistiske Klassesdeling af vort Folk og betragter Folket som en national organisk Enhed. Derfor bekæmper vi den parlamentariske Statsform, som vi vil erstatte med det personligt ansvarlige Statsstyre med de faglige Korporationer og Institutioner som raadgivende Grundlag.

7. Vi bekæmper den liberalistiske og materialistiske Livsanskuelse og kræver Beskyttelse af de idealistiske og socialistiske Kræfter i vort Folk under Kampraabet: Helhedens Vel gaar forud for den enkeltes Vel. Ud fra dette Krav vil vi understøtte Kirken i dens Kamp for et kristent dansk Folk.

8. Vi kræver Danmarks nationale Selvstændighed bevaret og sikret gennem et Forsvar baseret paa en enig Folkevilje. Vi søger under Hagekorsets Symbol at opnaa et venskabeligt Samarbejde med de andre nordisk-germanske Folk, til hvilke vi føler os knyttet ved Blodets Baand.

Partiet byggede paa »Førerprincippet«, Partiorganisationen paa »det personlige Ansvar«, saaledes at »Myndighed og Ansvar forenes der, hvor Afgørelsen træffes«. I Spidsen for Partiorganisationen stod Partiføreren, der alene var ansvarlig for Partiets Gennemførelse af den nationalsocialistiske Idé, og som »havde den højeste Myndighed i saa Henseende og i samtlige Partiets øvrige Anliggender«.

Under ham sorterede en Partistab: Stabsledere, Stabsafdelingsledere, Stabsgruppeledere, Stabsfuldmægtige, Landsledere, Landsafdelingsledere, Landsgruppeledere, Landsfuldmægtige. Videre fulgte »Storraadet«: Stabsledere, Landsledere, Sysselledere, S.A.-Divisionschefer og -Brigadeførere, Generalarbejdsførere og særligt udnævnte. Meddelelser fremsattes undertiden paa Førerting. Landet opdeltes i Sysler, hver med sin ansvarlige Sysselleder, der under sig havde Herreds- og Distriktlede, som igen kommanderede Afdelingsledere, Gruppeledere og allernederst Blokledere.

Medlemmer aflagde Troskabsed, inden de udnævntes til Tillidsposter:

»Som nordisk Mand tilsiger jeg dig, Frits Clausen, ubrydelig Troskab. Jeg føler mig bundet ved dette Løfte som ved en Ed, som kun Døden eller du kan løse mig fra«.

Ved Udstødelse løstes man fra Eden.

De menige Medlemmer deltes i: P. M. (Partimedlemmer), K. M. (Kvindegruppemedlemmer), S. A. (Medlemmer af Stormafdelinger), L. A. T. (Medlemmer af Landsarbejdstjenesten), N. S. U. (Drenge) og N. S. U. P. (Piger). I Optagelsesbegæring fandtes Spørgsmaal om »arisk Æt«, om »Villighed til at udtræde af andre Organisationer«, og om Straffe (»Hvilke?«!). Man skrev under paa »ubetinget Lydighed mod Fører og Idé«. Der udleveredes Medlemskort, Medlemsnummer, Partibog og Hagekorsembler. Partiet havde en lang Række Æresemblemer og indførte under Krigen nye, bl. a. for Deltagelse i to af de voldsomste »politiske Møder«: Haderslev den 8. Decbr. 1940 og Roskilde den 30. Juni 1940. I Forvejen fandtes et Æresemblem for Deltagelse i et Slagsmaal i Stjerne Kroen i København i 1935. Der maa, som det engang er sagt, have foresvævet Frits Clausen noget om »Blodofrene fra München«, ihvorvel det her kun kan have drejet sig om Næseblod.

Medlemmerne hilste hinanden med »den nordiske Hilsen«, oprakt højre Arm og Raabet »Dansk Front«. Det var en Pligt at bære Emblem — indtil efter Valget 1943. Til sidst forsvandt Emblemene helt.

Partiets officielle Organ var »Fædrelandet«. Desuden udgaves »National-Socialisten« som Ugeblad. Partiet udsendte fortrolige Maanedsbreve til Medlemmer. Ved Møder anvendtes Hagekorsfaner. Et særligt nordisk Islæt var Lurblæsning — eller hvad man hævdede var Lurblæsning — ved festlige Lejligheder.

S. A. var lige til Navnet en Kopi af det tyske S. A. Oprindelig betød det »Sportsafdeling«, senere »Stormafdeling«. Mottoet var »Kammeratskab og Pligt«. Medlemmerne ejede Uniform, men bar den paa Grund af Uniformsforbudet sjældent, efter Besættelsen bl. a. under Demonstrationsmarchen til Den lille Hornblæser den 17. November 1940 (bemærk Datoen!). De var bevæbnede med Spader efter den tyske Arbejdstjenestes Mønster; en Del med Revolvere. Efterhaanden fik de fleste tysk Waffenschein og tyske Vaaben. S. A. var militært organiseret og trænedes i Hemmelighed. Den laveste Enhed hed »Sektionen« og bestod af 6 (ned til 3 og op til 9) S. A.ere med en Sektionsfører. 2 Sektioner dannede en Gruppe, 2 Grupper en Storm, 3—4 Storme en Kolonne med Minimum 70 Medlemmer.

S. A. havde oprindelig »Mødedækning« til Formaal og anvendtes desuden til »aktiv Propaganda«. At Uddannelsen tillige tog Sigte paa Løsning af »militære og politimæssige Op-gaver« i Tilfælde af Magtovertagelse, blev der ikke lagt Skjul paa. Der fandt særlig Træning Sted med »Propagandamarcher« gennem Byer for Øje. Blind Lydighed var første Bud.

N. S. U. var oprindelig en Art Spejderorganisation, skabt af Lærer Stender, Slagelse, men blev 1934 Partiets Ungdomsorganisation.

Organisationen samarbejdede med Hitlerjugend. Den fik i 1939 en Leder, som Drengene tilbad, og som havde helt andre Kvalifikationer end Frits Clausen: den tidligere Livgarde-officer von Schalburg, der, og antagelig med Rette, er kaldt den eneste egentlige Idealist

blandt de danske Nazister. Hans Hustru, Helle von Schalburg, skabte en lignende Organisation for Piger. Schalburg opildnede Drengene til glødende Fanatisme, og hans er Ansvar for, at saa mange af dem endte i de nazistiske Terrororganisationer — den yderste Konsekvens af en nazistisk Opdragelse. Vil man studere, hvad Begejstring af den Art skal føre til, kan man se nærmere paa Folk som »Lille Jørgen«, der lagde Navn til en Terrorbande, og som blev dømt for 13 Mord. Saadan endte flere af Schalburgs »Bloddreng«. von Schalburg afløstes som Ungdomsleder af en Mand ved Navn Hans Jensen, en ganske ligegyldig Person, og med ham mistede Organisationen al Gejst. En kraftig Aareladning til Frikorpset maa dog ogsaa tages i Betragtning. Skønt man lokkede med Rejser til Tyskland, Svæveflyveruddannelse etc., var Tilgangen minimal.

Indenfor Partiet varetog N. S. U. »det ideologiske«, S. A. det fysiske og Partiet »det politiske«. Den nationalsocialistiske Ungdoms Idealer var Mænd som Schalburg og Axel Juel, mens »Føreren« fornuftigvis blev holdt i saapas Afstand, at de Unge ikke opdagede, at han var fordrukken, tykmavet og saare jævnt begavet.

Naar man ved forholdsvis god Besked om D. N. S. A. P., er Grunden isøvrigt den, at man i »Føreren«s Hovedkvarter, der den længste Tid fandtes i hans Hjemby Bovrup i Sønderjylland, førte nøje Kontrol med Medlemmerne. Her fandt man efter Befrielsen det saakaldte »Bovrup-Kartotek«, som Folk fra Frihedsbevægelsen sørgede for at faa udgivet. Kun de Medlemmer, som var kommet fra Politiets Rækker, savnes i Fortegnelsen. Kartotekskortene blev fjernet af Politiet. Fortegnelsen indeholdt Navne paa 116 Officerer. Kartoteket kostede adskillige Embedsmænd deres Stillinger.

Frits Clausen.

Frits Clausens Data har ikke større Interesse. Kun bør det noteres, at han som Sønderjyde og dermed tysk Statsborger deltog i den første Verdenskrig paa Østfronten, og at han alle Dage efter den Tid af Rygtet blev beskyldt for at være løbet over til Russerne, hvor han paa Grund af sin medicinske Uddannelse, saa kummerlig den end maa have været paa det Tidspunkt af hans Liv, nød visse Begunstigelser i Fangelejren. Det er aldrig blevet bevist, at han var Overløber. Han blev færdiguddannet paa den danske Stats Regning og var i adskillige Aar en vistnok ganske dygtig og i hvert Fald meget afholdt Læge i Bovrup. Nogen virkelig fanatisk Nazist blev han aldrig. Han banede sig Vej til Tops i sit Parti med saa at sige gammeldags politiske Midler og var aldeles ikke nogen Førerskikkelse. Han satte Pris paa alle denne Verdens Goder, og det kunde ses paa ham. Tilsidst drak han ogsaa, naar han var alene. En Karakteristik, som den, der skriver disse Linier, gav af ham, efter at han tilsidst var blevet forstødt af sine egne, har stort set holdt for Eftertidens Dom og skal citeres her:

»Danmark har meget at takke Frits Clausen for. Havde denne »Fører« blot været jævnt begavet, eller havde han blot kunnet opføre sig som et normalt Menneske, vilde Danmarks Situation meget snart efter Besættelsen være blevet ganske som Norges. Nu skete der det heldige, at Frits Clausen ødelagde alt for de danske Nazister allerede før 29. August, saaledes at Tyskerne opgav at sætte en dansk Lydregering ind, da Scavenius takkede af. Ja, den Fløj af Tyskerne i Danmark, som havde støttet Frits Clausen, faldt i Unaade. Frits Clausens Indsats til Gavn for Danmark bestaar i, at han opførte sig netop saa forkert, som det kunde ønskes. Om den danske Modstandsbevægelse havde sat en Mand ind paa det

Job at ødelægge dansk Nazisme, kunde han ikke have gjort det bedre. Frits Clausen appellerede for det første til de danske humoristiske Instinkter. Han var i Bund og Grund latterlig. Han trænede med en hvid Hest, han kørte i Luksusbil paa et Tidspunkt, hvor ingen andre maatte køre i Bil. Han holdt Førerhovedkvarter med uniformerede Vagtposter. Han brølede i Stedet for at tale, naar han stod paa hagekorssmykket Talerstol i Forum, før det blev Friluftsteater. Han drak sig beruset paa offentlige Steder og kunde ikke bære Rusen, hvilket betyder meget for en hel Del jævne Menneskers Bedømmelse af slige Ting. Han tumlede rundt i Landet med en Garde af de mest forbryderiske danske Nazister. Han holdt med alle til Raadighed staaende Midler Rivaler nede eller anbragte dem paa Uriasposter. Han allierede sig med de sorte Bryld'er, de tre kriminelle Sagførerbrødre, som tog af Partikassen og sprængte Partiet. Til sidst kastede han sig ind i et livligt Slagsmaal med sine egne. Det blev Tyskerne for broget, og de forviste ham til Østfronten, som han aldrig naaede. Han endte paa et Drankerhjem i Würzburg, kom herfra hjem til Bovrup og startede saa en Flisefabrik i Vejle for Resterne af en Millionarv, som en halvt eller helt sindsygt Chokoladefabrikant havde efterladt ham (d. v. s. det strides man om, somme mener, at det var »Bevægelsen«, som arvede. I Realiteten blev det Eksekutorerne, Bryld'erne.)« Frits Clausen døde i Fangenskab efter Krigen. Politisk og menneskeligt var han en død Mand i flere Aar før.

Partiets Bedrifter.

Skønt Vidkun Quisling, der forud var underrettet om Angrebet paa Norge, deltog i DNSAPs 6. Landsmøde i Kolding i Juni 1939, og i de første Aprildage 1940 mødte Clausen i København, er det aldrig blevet klarlagt, om Clausen vidste Besked. Sandsynligvis vidste han intet sikkert. Han var i Bovrup, da Tyskerne kom, og rejste, som andre Folketingsmænd, til København den 9. April. Paa Storebæltsfærgen sad han ganske isoleret i Restauranten. Man har fundet et Brev, han har skrevet til en af sine Sysselledere, Jes Asmussen, og heri siger han, at Quisling, da de mødtes, mente, at Clausen snart ville komme til Magten, men at det saa bedrøveligere ud i Norge. Clausen gav ham det Løfte, at han, hvis han kom til Magten, vilde hjælpe Quisling, hvad Art Hjælp, der end maatte blive krævet. Af andre Breve fremgaar, at Clausen overfor Hjemmetyskerne har reageret som andre dansk-sindede Sønderjyder. Han mente ikke, at deres Fremvisning af Faner og Uniformer har Krav paa Respekt, fordi de først kom frem, »da de troede at kunne bære dem i Ly af rigstyske Bajonetter«. At nogle af Clausens egne SA-Folk optraadte i Uniform som Vejvisere for tyske Soldater 9. April, gaar han let hen over.

Frits Clausens første Handling, da han kom til København hen paa Eftermiddagen den 9. April, var at neddyse et nazistisk Kup. Einar Jørgensen og hans »Dreng« havde »stormet« Christiansborg »i Ly af de tyske Bajonetter«, men var blevet verfet ud af Københavns Politi. Clausen desavouerede dem omgaaende, men skriver i et Brev, at han »i sit Hjerte var paa Agressivisternes Side«. Om Aftenen overfaldt SA-Folk ved en Fejltagelse Tyskere, der passerede »Fædrelandet«s Bygning i Store Kongensgade, og Clausen maatte lade dem erstatte af Politi.

10. April sendte Clausen den 81-aarige Skibsreder Schmiegelow til Prins Axel. Senere blev Povl Bihesen sendt ud i samme Ærinde. Man vilde gennem Prins Axel overbevise Kongen om, at der burde dannes et Forretningsministerium (Clausen arbejdede i disse Dage, enten han vidste fuld Besked med Makkerskabet eller ej, Side om Side med Sehestedgruppen). Henvendelserne var resultatløse. 11. April var der Møde i Sehesteds Privatlejlighed. Hartel,

Knud Bach og Vinding Kruse var indbudt. For Clausen mødte Langgaard-Nielsen, en straffet Person, der var hans betroede Mand. Mødet gav Clausen den Oplysning, at han kun kunde faa 3 Ministerposter. LS skulde have Resten. Hartel sagde til Clausen, at Vinding Kruse burde være Justitsminister, Helmer Rosting Udenrigsminister. Clausen vilde ikke have nogen af dem. Derimod afviste han ikke Hartels eget Ønske: Kultusministerium!

12. April blev Schmiegelow sendt til Prins Axel med Besked om, at man burde have en rent nationalsocialistisk Regering. Prinsen svarede, at han end ikke vilde spørge Kongen. Af et Brev fra Clausen fremgaar det, at han den Aften overvejede, »om han ikke havde forspildt en Chance ved ikke at slaa til, da Lejlighed var givet«. De kommende Dages danske Indrømmelser spolerede hans Chancer yderligere, og han koncentrerede sig om regulære Kupplaner, som udadtil manifesteredes ved en Skrækkampagne i »Fædrelandet« og en Hviskekampagne i Befolkningen. »Fædrelandet« bad Kongen handle som Realpolitiker. Et af Resultaterne af Kampagnerne var andre Kredses Forsøg paa at faa dannet et Forretningsministerium uden Nazister (»Højgaard-Kredsen«).

Kupplanerne var regulære nok.

Man har fundet to fortrolige Forholdsordrer til SA, udsendt i Aprildagene. Den ene er fra ca. 15. April og beordrer, at naar en Alarmordre udsendes, skal en forsegleet Konvolut — som altsaa maa være blevet udsendt før! — brydes. Naar der køres med Bil uden Nummerplade, skal man føre Hagekorsvimpel. Den anden er fra 23. April og beordrer de »fortrolige Armbind« parate . . .

Fra 16. April foreligger et foreløbigt Uniformsreglement for SA, som siger, at Uniformen først maa bæres efter Ordre, »samt efter særlig Ordre særlige Armbind«.

I Oktober bad danske Nazister den tyske Kommandant i Aalborg om de maatte disponere over tyske Biler, »naar vi skal lave Kup«. Han indberettede, og Tyskerne uddelte »Næser«.

Men Kuppet blev udsat og udsat. Imens skærpedes Forholdet mellem Nazisterne og den øvrige Befolkning. Den nazistiske Presse provokerede paa Kraft, Antisemitismen blomstrede, Nazisterne førte Kartoteker over alle tysk fjendtlige, og nazistiske Femtekolonnefolk arbejdede i alle Administrationens Grene. Spioner refererede andre Partiers politiske Møder, og SA sloges med Politiet — 30. Juni i Roskilde, de følgende Dage i København, hvor man arrangerede den saakaldte Cyklistdemonstration.

Imens udarbejdede SA-Officeren Rantzau-Engelhardt regulært militære Planer til en Magtovertagelse, mens den kriminelle Forbryder Blankensteiner — den senere dømte Røver — udarbejdede den politiske Slagplan. Den saakaldte »Mindeappel for de faldne fra 9. April«, berammet til 17. November, fastsattes som Magtovertagelsens Dag. Københavns Politi blev skræmt til at tillade en Demonstrationsmarch. Meget tyder paa, at Begivenhederne løb med Føreren Clausen. Han tilstod efter Krigen, at han var rede 17. November, men han mener ikke, at han selv skulde med i den første Regering . . . Den drivende Kraft var Rantzau-Engelhardt, som forhandlede med SS i Tyskland om Oprettelsen af en dansk SS-Afdeling, baseret paa »ren arisk Stamtavle tilbage til Aar 1750«. (Planerne blev senere, i 1941, forbedret af K. B. Martinsen. SS-Folk skulde være Personer, der »formentes egnede til efter en nazistisk Magtovertagelse i Danmark at indtage ledende Stillinger«. En rent militær Afdeling skulde uddannes i Tyskland og efter at have støttet en nazistisk Regering i Danmark indsættes paa Østfronten. Denne Passus er, som sagt, af senere Dato, fra 1941, men er dog nedskrevet i Udkastet, før Krigen mod Rusland var begyndt!). Man vilde finansiere SS i Danmark ved at konfiskere jødisk Ejendom.

Det var Ribbentrop, som stoppede Clausen 17. November. Renthe-Fink fik Besked paa

at meddele de danske Nazister, at »Angreb paa den danske Regering er uønsket«, og dermed faldt det hele fra hinanden.

Man vilde have ladet SA besætte »alle vigtige Pladser« efter Minde-Demonstrationen i Forum (bl. a. i Rigsdagen). Nu blev det kun til Demonstrationen, under hvilken Københavns Politi, takket være Politidirektørens Holdning, viste farlig Svaghed. Et Kup vilde være blevet blodigt. Københavnerne pryglede SA-Folkene efter Marchen til »Den lille Hornblæser« umiddelbart efter Mødet — men man maa selvsagt ikke glemme, at det var dem forbudt at bruge Vaaben.

Kuppet stod og faldt med tysk Indgriben. Det skulde kun have været et Signal. Og Tyskerne vilde altsaa ikke lege med. Dermed faldt Clausens Korthus sammen, men der gik lang Tid, før Nazisterne erkendte det, og før Offentligheden blev klar over det. I lang Tid skrev »Fædrelandet« truende om Magtovertagelse, og mange lod sig skræmme.

Presseattache Meissner, som havde støttet Clausen, prøvede i Tiden derefter andre Udveje, bl. a. en Regering Knutzen. Det strandede hurtigt, og et Resultat af alle Stormløb mod den legale Regering blev efterhaanden, at saavel Meissner som Renthe-Fink kompromitteredes hos Ribbentrop.

Da Krigen mod Rusland brød ud, ændrede DNSAPs Arbejde Karakter. Det lykkedes »Fædrelandet« at faa mange Nazister, og sagtens ogsaa enkelte andre, til at tro, at Frikorpset var dannet efter Regeringens Ordre, og man udnyttede for fulde Sejl Medvinden. Frikorpset, der for den danske Regering var at betragte som en Lynafleder for værre Ting, nemlig Tvangsudskrivning af danske Tropper, var paa een Gang en Trusel og en Lettelse. De værste SA-Folk forsvandt med det ud af Landet, men Faren for, at de skulde vende tilbage, militært uddannede og med Opgaver herhjemme, svævede stadig, og dramatiske »Orlovsbesøg« holdt Liv i Ængstelsen. I Krigens sidste Fase vendte adskillige tilbage for at lade sig bruge som Terrorister. Men den Indsats havde intet at gøre med Drømmene om nazistisk Magtovertagelse.

Den 5. Februar 1942 foretog Frits Clausen et drastisk Skridt. Nogle af hans Folk smed hjemmelavede Bomber ind i det nazistiske Partikontor paa Kultorvet — den gode, gamle Provokationsmetode — og derefter dekretede Clausen, at hans Parti overtog »Beskyttelsen af vore Omraader«. Han anbragte SA-Folk i Uniform og med Staalhjem udenfor alle Partiets Bygninger, men de blev i Løbet af faa Timer afløst af Politifolk. Billeder naede dog frem i »Fædrelandet«, og den tyske Presse slog Sagen op, men Clausen blev i den Grad desavoueret, at det blev dansk Presse forbudt at citere de tyske Blades Omtale! Det er aldrig opklaret, om det var ren Desperation, eller om der laa Kupplaner bag.

Det gik stadigt ned ad Bakke med Clausen. Den voksende illegale Presse gjorde ham til Grin, og den legale indsmuglede nu og da saare nyttig Omtale. Det vakte bl. a. Harmen, at Clausen og hans Stab tiltvang sig dansk Køretilladelse paa et Tidspunkt, da ingen andre kunde køre. »Hvem kører vel Bil i Danmark« —! Under Forhandlinger om denne Sag fik de danske Myndigheder den Udtalelse fra Renthe-Fink, at han var kørt træt af Clausen. »Han er lige saa besværlig for mig som for Dem, men han benytter direkte tyske Forbindelser«.

Angreb paa de danske Nazister blev dog stadigt vanskeligere. Hvervekampagnen til Frikorpset medførte, at flere og flere kom ind under tysk Beskyttelse, og tilsidst var Situationen den, at Angreb paa danske Nazister i Virkeligheden betragtedes som Angreb paa Tyskland. Den legale Presses Spottegloser frøs paa dens Læber, og hele Landet blev klar over Situationen, da fremtrædende danske Mænd maatte lade sig tvangsindlægge til en Mindehøjtidelighed i Odd Fellowpalæet, efter at von Schalburg var faldet 2. Juni 1942 paa Østfronten.

Modstandsbevægelsens Aktioner førte til »Modterror«, oprindelig efter alt at dømme danske Nazisters Værk, senere koldblodigt tilrettelagte Aktioner, der var et Led i Gestapos Arbejde, og som overvaagedes af den rigsbefuldmægtigede Dr. Best, som overfor danske Myndigheder beklagede Udskejelserne — og blev troet. »Information« døbte disse Aktioner »Schalburgtage«, og Ordet slog an.

I September 1942 kom Frikorpset hjem paa sin første Orlov. Danskere marcherede i tyske Uniformer gennem København, og Københavnerne skar Tænder. Det kom til talrige Sammenstød. Episoderne, der fandt Sted kort efter, at Kongen havde kvitteret for Modtagelsen af et Fødselsdagslykønskningstelegram fra Hitler saa koldsindigt, at det havde vakt Førerens Raseri (»Telegramkrisen«), var politisk farlige, men Tyskerne havde andet at tænke paa, da det kom til Stykket. Da Frikorpset drog bort, efter en Afskedsparade for General Gørtz og General von Hanneken, efterlod det 100 Mand, som officielt skulde deltage i Hvervekampagnen. Kort efter styrtede Kong Christian med sin Hest og laa længe alvorligt syg. I November kom Dr. Best til Landet, og den illegale Presse undlod ikke at omtale hans Ry som »Blodhund« — det skyldes til Dels en Forveksling med en Tysker i Paris — og hans Fortid som Forfatter af nazistiske Aktionsplaner. Dengang vidste man ikke, at han ogsaa havde affattet Gestapos Torturreglement.

Den dystre Stemning var Morgenluft for Frits Clausen. Endnu engang prøvede han at faa Magten. Brødrene Bryld lagde sidste Haand paa en »korporativ Statsforfatning«, en Lov om faglige Sammenslutninger og en Lov om Nyordning af Politiet, hvortil kom en Lov om Nyordning af Administrationen, en Indfødsretslov, en Tjenestemandsløvslov og en Bemyndigelseslov. 4. November sendte Clausen Chefen for det tyske Politi, Brigadefører Kannstein, et Udkast til en Bemyndigelseslov, samtidig med, at de danske Politikere paa Christiansborg indledte Forhandlinger om en Rekonstruktion af Regeringen. Lovudkastet er senere blevet tilintetgjort, og man kender kun Følgebrevet til Kannstein.

De legale Forhandlere kom Clausen paa tværs. Det saa i nogle Timer yderst alvorligt ud. Da Politikerne søgte Best for at foreslaa en Regering Hauch, var han til Middag med Clausen og Bondepartiet. Bagefter afslog han at forhandle om Hauch. I Stedet foreslog Tyskerne Scavenius, og ham blev det, som hvert Barn ved. Samtidig arresterede dansk Politi Aksel Larsen og lukkede ham ind i den tyske Afdeling af Vestre Fængsel. Clausen var der igen ingen, som talte om.

Efter Valget.

Men det skulde komme til at gaa Nazisterne endnu værre. Sehested saa rigtigt, da han arbejdede for at undgaa et frit Valg i Foraaret 1943.

Valget kom den 23. Marts, og det blev en Katastrofe for Nazi — trods modstridende Paroler fra Modstandsbevægelsen, som ret forstaaeligt havde ondt ved at godtage, at en Stemme »for Scavenius« var en Stemme »mod Hitler«. Agitation imod Valgdeltagelsen, drevet fra Kredsen omkring »Frit Danmark«, (mens andre Modstandskredse enten var tøvende eller paa de gamle Partiers Side) var en af Modstandsbevægelsens Fejltagelser.

Valgdeltagelsen var 89,5 pCt. Nazisterne indenfor DNSAP gik frem fra 31,032 Stemmer til 43,309, men samtidig mistede Bondepartiet mere, end DNSAP vandt. Det blev halveret, og der kom, alt iberegnet, kun 3 Nazister i den ny Rigsdag. Det var den lovede Flodbølge!

Tyskerne blev rasende. Den økonomiske Støtte til DNSAP og til »Fædrelandet« blev trukket tilbage, og Frits Clausen blev »droppet« som politisk Mulighed. Tyskerne satte

deres Kort paa Scavenius, og end ikke en 29. August gav Clausen nogen Chance. Det, som efter Valget skete i Forholdet mellem Tyskerne og Nazisterne i Danmark, var nærmest det, at Tyskerne tog de paalidelige eller endnu opportunistiske Nazister til sig, direkte i tysk Tjeneste, uden om »Fører« og Ledere.

Den 5. Maj 1944, altsaa nøjagtig eet Aar før den endelige Afslutning paa det nazistiske Spil, blev Frits Clausen tvunget bort fra sit Parti. Han stillede sit »Mandat« til Raadighed, fritog alle Medlemmer for deres Ed og lod sig afløse af et Førerraad, bestaaende af C. O. Jørgensen, Th. Larsen og Holger Johansen. Tre gange Nul er Nul.

Officielt tog Clausen den heroiske Beslutning at drage til Fronten, men i Virkeligheden kom han den aldrig nærmere end Berlin. Han skal have optraadt ganske modigt under et Luftangreb, men han drak ukristeligt, og i Beruselse krænkede han en Sygeplejerske. Man sendte ham paa Afvænningskur og derfra hjem. Afvænningen fandt Sted i Würzburg, og den illegale Presse spurgte ironisk, hvem Klokkerne nu ringede for!

For tyske Penge prøvede Frits Clausen at købe sin gamle Praksis tilbage. Det mislykkedes. Saa blev han Flisefabrikant i Vejle, og det mislykkedes ogsaa. Den 22. November 1944 blev han ekskluderet af sit eget Parti for forargeligt Levned. Paa det Tidspunkt var det mindre forargeligt end maaske nogen Sinde før.

Som bekendt døde Frits Clausen efter Krigen i Fangenskab. En knækket Mand. Under en Retssag havde hans Forsvarer haft een Mulighed. Der findes i Clausens Karriere eet hæderligt Punkt. Han var Sønderjyde i højere Grad, end han var tyskvenlig, saa mærkeligt det end kan lyde.

Der findes i Frits Clausens Liv og i Danmarkshistorien et aldrig helt opklaret Punkt. Det er almindelig kendt, at Hjemmetyskerne beredte sig paa at vende hjem til Riget, og at der var købt Flagstænger. Kupplanen om at »genforene« Sønderjylland til Kongeaaen med Tyskland havde Støtte hos Meissner og andre Tyskere med særlig Tilknytning til Slesvig. Af Forklaringer, som efter Krigen er afgivet af bl. a. Friherre von Loew, synes det at fremgaa, at det ikke blot var Berlin, som stak en Kæp i Hjulet, men at en harmdirrende Protest fra Frits Clausen var stærkt medvirkende. Han skal have truet med at gøre sit Parti illegalt, hvis man forgreb sig paa dansk Territorium. I hans nærmeste Vennekreds giver man ham Æren for, at »30,000 Sønderjyder blev sparet for at trække i tysk Uniform«.

Rimeligvis gaar man for vidt i denne Omplacering af Frits Clausen, men noget er der om Snakken, og det vilde være af Værdi engang at faa Sandheden om det hjemmetyske Kup frem. Man kan ikke se bort fra, at officielle danske Interesser i ikke at faa Konflikt med det tyske Mindretal har lagt en Dæmper paa Lysten til at finde ud af, hvad der virkelig skete i de Kredse under Krigen.

Troldmandens Lærling.

Med Partiet gik det saadan, at det svandt mere og mere ind, som Krigslykken svigtede Tyskerne. I Februar 1945 var det skikkelige Fæ C. O. Jørgensen »Partileder« over nogle meget triste Rester. Mange var gaaet eller var blevet ekskluderet. Forholdet til Schalburgkorpset var blevet mere og mere spændt, og man kunde som dansk Nazist ikke være Medlem af baade DNSAP og Schalburgkorpset. »Fædrelandet« maatte, for at bevare nogle Abonnenter, offentligt meddele, at det ikke var Partiets Blad. Nazisterne overgik den illegale Presse i Udspredding af Meddelelser om Nazisternes Forbrydelser. Den eneste, som bevarede »den gamle Aand« var Sjællænderen Ejnar Jørgensen, som bl. a. forsøgte sig med

en Art Naziforbund, der skulde have alle Bevægelser og Korps og Foreninger under sig. Han blev ekskluderet af DNSAP.

Til sidst var DNSAP som Troldmandens Lærling bange for alt, som var sat i Gang. Medlemmerne frygtede Schalburgfolk — senere Hipo- og Modstandsbevægelsen lige stærkt. Det sidste Aar af Krigen var for mange af dem een ubrudt Angstperiode. Efter Befrielsen fandt man i »Fædrelandet«s Hus Breve fra Abonnenter, som tryglede om at blive fri for at faa Bladet sendt. Det var for farligt for dem, skrev de. Abonnenttallet daledede fra 6000 til 1100.

Til sidst blev det saa indviklet, at Martinsen blev arresteret af — Tyskerne. Han havde kritiseret den Modterror, han selv havde været med at sætte i Gang. I Marts flygtede han fra tysk Fangenskab og kom til Danmark. Paa Fyn prøvede han at komme ind i Modstandsbevægelsen. Den gik ikke. Efter Befrielsen blev han fanget og overbevist om Mord, bl. a. paa en af sine egne Folk, Baron von Eggers, som han havde taget personlig Hævn over med egen Haand,

Nogen Varulvbevægelse efterlod den danske Nazisme sig ikke. I den Retning var den ikke modigere end den tyske. Folk, hvis Kendetegn er, at de holder med den stærkeste, sætter sig ikke op imod Sejrherren. Der blev, efter de sidste desperate Hipoaktioner, Fred, skønt mange farlige Terrorister endnu længe efter var paa fri Fod. Frihedsbevægelsens ledende Folk høstede en Række Truselsbreve, men mere blev det aldrig til.

Femte Kolonne.

Ordet »Femte Kolonne« stammer som bekendt fra den spanske Borgerkrig, fra den Periode, da man om Franco sagde, at han havde fire Kolonner foran Madrid og een inde i Byen. Tyskerne udnyttede med stort Held egne Erfaringer fra den første Verdenskrig og Mussolinis og Francos Erfaringer fra den saakaldte Mellemligstid. Det har altid været den tyske Generalstabs Særkende, at den kunde forberede en Krig i alle Enkeltheder, men ikke improvisere. Resultatet blev bl. a. det, at mens man havde undermineret Frankrig og Belgien med Femtekolonne-Virksomhed og i nogen Udstrækning brugt Metoden i alle europæiske Lande, derunder ogsaa Danmark, manglede man Fantasi til at forstaa, at det, der er anvendeligt til Forberedelse af et Angreb, ogsaa er anvendeligt i selve Krigen. Englænderne skabte med »Special Forces« ud af intet en »Femte-Kolonne« paa det europæiske Fastland, i Hitlers Ryg, efter at hans Sejr syntes sikker. Tyskerne brugte, stort set, kun den skjulte Kolonne til at aabne Dørene for Værnemagten.

I Danmark var Femtekolonne-Virksomheden beskeden. Dels havde vi ikke et Forsvar af Betydning, dels fandtes intet hemmeligt i Landet. Det er imidlertid en Misforstaaelse, som Dagbladet »Information« har klarlagt efter Krigen, at Femtekolonne-Arbejdet var indskrænket til Sønderjylland, hvor det tyske Mindretal med Liv og Lyst deltog i det. Det fandt ogsaa Sted i København. Bladet fandt efter Krigen frem til tyske Statsborgere, af hvilke nogle endnu havde Ophold i Landet, mens andre var udvist — af andre Grunde — og opnaaede at faa dem til at tilstaa regulær Femtekolonnevirksomhed. Det viser sig, at den Koloni af tyske Statsborgere i København, som Gesandtskabet havde Kontrol med, i Kraft af Nazi-Partidisciplinen, stod til Raadighed for Invasionstropperne. Efter grundige Forberedelser stillede en Gruppe Tyskere, som rapporterede direkte til den tyske Gesandt, under Ledelse af Chefen for det tyske Rejsebureau, Zimmermann, paa Langelinie kajen Natten til den 9. April, med Køretøjer. De hjalp de tyske Tropper i Land fra den Damper, som passerede Middelgrundsfortet uden at blive beskudt, og kørte en Radiostation ind i

Kastellet, da Porten var sprængt. De samme stedkendte Folk saas før Besættelsen af »Sorgenfri« den 29. August. At Middelgrundens Kanon ikke kunde skyde, er efter manges Mening et Resultat af Femtekolonne-Virksomhed. Noget som helst Bevis foreligger ikke.

Mange Ordre indenfor Hær og Flaade maatte i Krigsaarene give Anledning til en udbredt Tro paa, at der var foregaaet Femtekolonne-Virksomhed. Efterkrigstidens Undersøgelser har ikke bestyrket denne Mistanke. Man har i alle Fald slaaet sig til Taals med Tilfældighedernes Spil.

Et tilsyneladende oplagt Tilfælde af Femtekolonne-Virksomhed var Nedskydningen af tre Grænsegendarmer 9. April om Morgenen. Tre Overgendarmer, som tilfældigt mødtes ved Viadukten Syd for Padborg Station, blev skudt. Den ene døde straks, de to andre i Løbet af 20 Timer. Det viste sig ved dansk Politis Undersøgelser, bekendtgjorte efter Krigen, at det var Medlemmer af den tyske militære Afværgetjeneste — Kontraspionage — som efter Indmarchen havde forøvet Mordet. Den officielle Indberetning siger, at de tre Overgendarmer vilde sprænge Viadukten, hvilket er Vrøvl. Opklaringen skete paa den mærkelige Maade, at en tysk Feldwebel Preime, der havde haft den »Særopgave« at sikre Indmarchen i Padborg, skrev sin Rapport paa en Skrivemaskine, han den 11. April tiltvang sig hos en Forretningsmand i Randers. Han efterlod Gennemslagspapiret, saa Rapportens Ordlyd kendes.

Den tyske Indmarch i Sønderjylland lettedes af det tyske Toldvæsen, som i nogle Tilfælde overfaldt det danske Grænsegendarmeri, og af lokale Tyskere fra den tyske Side Grænsen.

Egentlig Femtekolonnevirksomhed foregik imidlertid ogsaa. Hjemmetyskere havde i nogen Tid før Besættelsen arbejdet for den tyske militære Spionage og rapporteret alt af Interesse til Hamburg, og i de sidste Dage før Besættelsen, især 7. og 8. April, da den tyske Opmarch i Sydslesvig paabegyndtes og var kendt af alle Instanser fra Grænsegendarmeriet og Politiet til Militæret, uden at Regeringen tog nogen Konsekvens deraf, valfartede ledende Hjemmetyskere til Flensborg. Selve den 9. April om Morgenen deltog det hjemmetyske militære Korps, »Schleswigsche Kameradschaft« paa tysk Side som Vejvisere og Bevogtningstropper. Ogsaa enkelte danske Nazister optraadte som Vejvisere. I Haderslev fjernede S. K. de danske Barrikader og »gjorde Gaden fri for de tyske Tropper, der befandt sig paa Gennemfart mod Nord«, som »Nordschleswigsche Zeitung« saa aabenhjertigt skrev.

En Række Hjemmetyskere optraadte straks, som om Sønderjylland var blevet indlemmet i Tyskland. Kendt er deres Hyldest med Hurraraab, Heil og Blomster til de indmarcherende tyske Tropper. En Række Enkelthandler viser, hvor højtstemte Forventningerne var. Den tyske Landsretssagfører, Dr. Clausen, i Haderslev satte Dagbladet »Danevirke« »under Censur« og blev først fjernet op paa Dagen. I Aabenraa stormede SA-Folk Frimurerlogen og maatte gennes bort af tysk Militær. Etc.

Det var, især i den første Besættelsestid, Tyskerne til Hjælp, at de raadede over en Række tysksindede Personer med intimt Kendskab til danske Forhold. Senere var det altfor ivrige Mindretal de officielle tyske Repræsentanter i Danmark til meget Besvær. Den indenfor Mindretallet med Tvang gennemførte frivillige Udskrivning af Tropper til den tyske Hær tog efter Indmarchen i Rusland et saadant Opsving, at der foregik en for Roen i Landsdelen nyttig Aareladning. De værste Urostiftere forsvandt. I den første Besættelsestid optraadte Mindretallet særdeles udfordrende og lod paa enhver Maade forstaa, at det havde Indflydelsen og Magten. Efter Stalingrad blev dets Optræden forsigtigere, tilsidst nærmest ynkelig. I nogen Udstrækning blev Illoyaliteten efter Krigen straffet. Den vidtomfattende Angivervirksomhed overfor danske Forholdsregler og enkelte Danskere er dog aldrig opklaret til Bunds.

Værnemagten.

Tyskerne overfaldt 9. April Danmark med langt større Styrker, end Landets Besættelse gjorde nødvendigt. Det var ikke blot Danmark, som blev besat. Det var Forbindelsen til Norge og Vestfronten mod England, som oprettedes. Tyskerne søgte endnu engang at berigtige en foregaaende Krigs Fejltagelser. De ønskede at helgardere Ubaads-Vaabnet. I Kampen mod den britiske Flaade, der i 1940 maatte staa som Hovedopgaven allerede før Frankrigs Fald, ønskede Hitler ikke at være bundet til de smalle Udfaldsveje, som i den første Verdenskrig havde hæmmet Tyskerne. Han vilde have fri Adgang til Nord- og Syd-atlanten. Og han fik det — i April 1940 naaede han Nordatlanten, i Maj Sydatlanten gennem Frankrig. Derefter sad den tyske Værnemagt paa Fastlandskysten fra Nordkap til Pyrenæerne. Og efterhaanden havde den, som britiske Eksperter har udtrykt det, ikke anden Opgave end at blive siddende.

Det tyske Luftvaabens Styrke umuliggjorde fra Krigens Start et engelsk Fremstød gennem danske Farvande til Østersøkysten. Danmarks Besættelse var altsaa ikke nødvendig som tysk Forsvarsforanstaltning. Det var Norge, det gjaldt, Man tør ikke tænke den Tanke til Ende, at Hitler i 1940 havde fundet paa at kræve Transit gennem Danmark og lade det være nok! Danmarks Situation efter Krigen havde da været en ganske anden.

For at sikre Forbindelsen til Norge og Ubaadsbaserne og — antagelig — for at forberede Invasion mod England ønskede Hitler Danmark. Tyske Officerer, der frygtede Frontudvidelsen og klart saa, at den vilde spænde Kræfterne for stærkt, hvis Krigen tog en alvorligere Vending, turde ikke komme frem med deres Indvendinger. Det er efter Krigen klarlagt, at Hitlers Aktion intet havde med de Vestallieredes Planer om Minering af de norske Farvande at gøre. De to Planer faldt saa at sige tilfældigt sammen i Tid. Hitler kom først, og Englændernes Forberedelser kunde han bagefter bruge som sin Undskyldning.

Denne strategiske Redegørelse tjener til Belysning af Værnemagtens særlige Forhold under Besættelsen af Danmark. Den befandt sig i et Land, som var en Bro. Dens vigtigste Opgave var at sikre Forbindelseslinjerne, i Begyndelsen, fordi Transporterne gik nordpaa, senere, fordi de skulde sydpaa igen. Situationen var særligt klar i Perioden efter den vestallierede Invasion i Frankrig. Special Forces' Headquarter anmodede den danske Modstandsbevægelse om at afskære Forbindelserne fra Norge til Fronten, mens man ikke rettede en tilsvarende Anmodning til Norge, fordi man netop ønskede de tyske Soldater i Norge udskibet, saa Transportskibene kunde angribes. Det lykkedes som bekendt at standse tyske Divisioner i indtil en Uge i Jylland, Forsinkelser, der ved Fronten reddede Tusinder af engelske og amerikanske Soldaters Liv. Trafiksabotagen Sommeren 1944 var utvivlsomt Modstandskampens Højdepunkt.

I de rolige Perioder kunde »Broen« bruges til at promenere paa. Værnemagten hvilede ud i Danmark. Her kunde man i Mag træne unge Tropper, her kunde kampmedtagne Enheder puste ud. Danmark stod for Tusinder af tyske Soldater som et Paradis, med Mad og skønne Møer. Ogsaa den tyske Etappe satte Danmark meget højt. I Berlin eksisterede en formelig Forening, som man kaldte »J. E. I. K.« (Jeder einmal in Kopenhagen. — Enhver een Gang til København!) Paa trods af den stigende Modstand bevarede Danmark, fremfor alt paa Grund af Madsituationen, sin Tiltrækningskraft paa tyske Tropper.

Dette er tillige Forklaringen paa, at tyske Divisioner kom og gik, at der nu og da var talrige og nu og da ret faa Tropper stationeret i Landet. Det havde intet med Danmarks egen Situation at gøre. Kun, da man 29. August satte kamptrænede Tropper ind, især i København, saa Danmark »den tyske Soldats barske Ansigt«. I Almindelighed var det ikke

Soldaterne, som foraarsagede Vanskeligheder. Det var da ogsaa en fast Linie i Modstandskampen, at man ikke skulde provokere Soldaterne. De Nedskydninger, som vitterligt fandt Sted, var, som andet Sted omtalt, Følgerne af Vaabenrøverier. Forbrydelser i Værnemagten's Kølvand var gennemgaaende ikke flere, end man altid maa regne med, naar man huser en Hær. Frygten for Voldtægt var i Perioder fremherskende, men sjældent velbegrunder. Set som en Helhed var de tyske Soldater forholdsvis harmløse, og deres Optræden her en ganske anden end den, de lagde for Dagen i Polen, Rusland og paa Balkan. Den nazistiske Racelære havde ogsaa her sine Virkninger.

Langt alvorligere var Hvervningen af danske Nazister til væbnede Korps, Anvendelsen af danske Nazister i Gestapos Tjeneste etc. Det var danske Statsborgere under tysk Kommando, som forøvede Besættelsestidens virkelige Forbrydelser. Under Kapitlerne om Kampen i de enkelte Egne er en lang, lang Række af disse Begivenheder nævnt. Her skal blot, som Afslutning før Kapitlet om Retsopgøret, gives en Oversigt over, hvorledes Landsforræderne blev organiseret. Man vil se, at de væbnede Styrkers Skæbne i mangt og meget former sig som de danske Nazipartiets. Først skraber man Bunden og faar en Mængde Opportunister med. Dernæst deler Flokken sig op i indbyrdes splidagtige Grupper. Herudaf vælger Tyskerne de rene Desperados, som de anvender direkte, mens Resten slider sig op i en Art Borgerkrig. Efterhaanden som Kampen skærpedes, gjorde ikke blot de russiske Vaaben lyst i Rækkerne af Danske i tysk Uniform. En lang Række af de værste Forbrydere blev een for een pillet ud af Modstandsbevægelsen og uskadelliggjort. Men den Skade, de naaede at forvolde, var umaadelig.

De væbnede Landsforræderkorps.

SS-Regiment Wiking opstilledes af Waffen SS saa tidligt som Juni 1940. Det kunde optage Danskere, Nordmænd, Svenskere, Finner, Hollændere og Flamlændere fra Belgien. Det var tænkt som et særligt ikke-tysk Korps af Ariere. DNSAP begyndte at hverve til det i Juli.

SS-Standarte »Nordland« opstilledes næsten samtidig. Den var beregnet paa Tyskerø, som var Statsborgere i andre Lande, altsaa f. eks. paa Hjemmetyskere i Danmark, men den kunde ogsaa optage Nordboere, som kun var Sympatisører.

Naar DNSAP gik ind i en Hvervekampagne i 1940, var Motiveringen indenfor Partiet den, at man vilde befæste Samarbejdet med SS — man drømte en Tid langt om et særligt dansk SSkorps — og at man vilde sikre sine Folk en militær Uddannelse med Kup herhjemme for Øje, Paa et tidligt Tidspunkt krydsede Waffen SS de danske Naziønsker. Den, som meldte sig, var under tysk Kommando. Bordet fangede. Aar frem i Tiden foregik et Tovtrækkeri, i hvilket de danske Nazister kom til kort. Gang paa Gang prøvede de at trække Folk hjem til egne Formaal, naar Uddannelsen var endt. Gang paa Gang blev Folkene i Stedet puttet ind i Waffen SS og sendt til Fronten. Med Krigen mod Rusland ændrede Hvervningen mellem danske Nazister vel Karakter, men Bagtanken var den samme, indtil Clausen opgav Ævret. Saa kom uddannede Nazister til Gengæld tilbage, men det var i direkte tysk Tjeneste og som Stikkere, Medlemmer af Terrorgrupper etc.

Man arbejdede saa en lang Tid i danske Nazikredse med Tanken om et dansk SSkorps, Man var ikke naaet til et Resultat, da Hitler invaderede Rusland, og Planerne fik ingen Forbindelse med det, som faktisk skete. Initiativet til »Frikorps Danmark« blev taget af Legationsraad Gustav Meissner, Tyskeren fra Toftlund, og af den danske Nazist Orlogskap-

tajn Wodschou. De gjorde Frits Clausen interesseret ved en Sammenkomst Aftenen efter den tysk-russiske Krigs Udbrud, og der var Enighed om, at Partiet ikke skulde være Initiativtageren. Man fandt frem til en interesseret Ikke-Nazist, Oberstløjtnant Kryssing, som fik Krigsministeriets Tilladelse. Det er denne Tilladelse, som i Propagandaen udnyttedes som en Regeringstilladelse til hele Frikorpset. Senere fik man Tilladelse til, at danske Officerer traadte udenfor Nummer for at gaa i Frikorpset, uden at det skulde komme dem til Skade! Egentlig Støtte i Regeringen fandt Tanken kun hos Scavenius og Gunnar Larsen.

Til Frikorpset meldte sig i Tidens Løb 63 danske Officerer af Linien og Reserven. Korpset bevarede ikke længe dansk Karakter — Planen om at kæmpe i dansk Uniform maatte hurtigt opgives, og selv om man fik lempet Troskabseden, saa den kun omfattede Troskab under Kamp mod Bolchevismen, puttades tyske Officerer ind i Frikorpset, der snart var inkorporeret i Waffen SS.

Efter Hvervemøder i Juli 1941 formerede man af ca. 1000 Mand 3 Skyttekompagnier og 1 Maskingeværkompagni, der 20. Juli overførtes til Langenhorn ved Hamburg. Efter yderligere Hvervning hjemme og blandt danske Arbejdere i Tyskland øgedes Korpset, saa det maatte have større Forhold i Treskau ved Posen. Det traadte i aktiv Tjeneste 7. Maj 1942, efter at Kryssing var overført til tysk Artilleri som uegnet til at holde Disciplin og uegnet til at uddanne Infanteri. Han afløstes af C. F. von Schalburg, der faldt i de første Kampe, og som afløstes af en Tysker, Lettow-Vorbeck, der ni Dage senere ogsaa faldt. Han afløstes af Danskeren K. B. Martinsen, i hvis Tid Korpset omdannedes til SS Panzergrenadierregiment Danmark. Martinsen blev trukket hjem til andre Opgaver og afløstes af en SS Obersturmbannführer, Tyskeren Grev von Westphalen.

K. B. Martinsen kom hjem, fordi han fik den gode Idé, at man burde oprette »Fødekorpset«, som hvervede nye Folk i Danmark. Da han fik tysk Tilslutning, blev det til Schalburgkorpset.

Schalburgkorpset, om hvilket hele Befolkningens udelte Had samlede sig, begyndte smaat med Rekrutuddannelseslejr ved Høveltegaard. Splittelsen indenfor de danske Nazister gav i Juni 1943 Martinsen Chancen for at prøve paa at gøre Schalburgkorpset til et Samlingsorgan. Det fik underlagt et civilt Korps, der skulde være Spiren til et nyt Naziparti. I det lange Løb betød denne Opdeling imidlertid, at Tyskerne tog de militært uddannede Schalburgfolk fra Martinsen og lod ham beholde det civile Korps, en Art Landstorm uden Værdi. I Perioder var de uniformerede Vagtposter, dem Offentligheden saa, de eneste uddannede Folk, Schalburgføreren raadede over!

En kort Periode havde Tyskerne udset den tidligere straffede Bedrager Kaptajn Sommer til Martinsens Afløser, men i en kort Periode, mens Martinsen var paa Østfronten, gjorde Sommer sig umulig. Han fik saa i Stedet Lov til at oprette »Wachtkorps der Luftwaffe in Dänemark«, kaldet Sommerkorpset, et Korps af Sabotagevagter med Skole i Jonstrup. Herfra hentedes i Krigens sidste Stade en Række af de værste Terrorister.

Sommerkorpset talte, da det var paa sit højeste, ca. 1200 Mand, inddelt i fire Kompagnier og forlagt til København, Gedser, Gaunø og Grenaa.

Sommerfolkene maa ikke forveksles med de saakaldte »Marinevægtene«, der ligesom Vagtfolkene i Kastrup, var Danskere, som direkte var hvervet til Vagttjeneste.

Terroristerne.

Det sidste og værste væbnede Korps var Hipo (Hilfspolizei — Hjælpepoliti) oprettet efter 19. September 1944 som Erstatning for dansk Politi. Det oprettedes af Pancke, som

gav det Politiets Bygninger og Udrustning og Gestapomanden Bunke, der ledede den tyske Anti-Sabotageafdeling i Shellhuset, som Leder. Bunke var fortsat underlagt Gestapochefen Bovensiepen.

Hipokorpset optraadte dels selvstændigt som »Politi«, dels stillede det Folk til Raadighed for Gestapo som Tolke og som Bødler. Dets sortuniformerede »Ordenspoliti« gjorde sig skyldigt i en Række Mishandlinger og Mord. Desuden raadede det over civilklædte Grupper, der skulde svare til »Kriminalpoliti«. Kernen i Korpset var det »E. T.«, som Spleth havde ført ud af Schalburgkorpset over til Pancke.

Hipo talte ialt 700 Mand i 11 Afdelinger, hvoraf de 10 laa i København.

Bortset fra de af Tyskerne beordrede Aktioner foretog Hipo en lang Række paa egen Haand. Under disse »danske Aktioner« begik Korpset alene i København 50 Mord og Mordforsøg.

De alvorligste Forbrydelser blev begaaet af de to »Rejsehold« Schiølergruppen og Lorentzengruppen. Schiølergruppen, opkaldt efter Dæknavnet paa Lederen, som hed Ib Gerner Ibsen, var oprindeligt tænkt som en Varulvgruppe, der havde gravet Depoter ned rundt om i Danmark. Den talte 30 Mand, der forøvede 24 Mord og Mordforsøg, 3 Sprængningsaktioner, 3 Brandstiftelser og 4 Røverier — hvis man nøjes med at tælle det med, som det lykkedes at overbevise dem om efter Krigen.

Lorentzengruppen var opkaldt efter Lederen, Jørgen Lorentzen, der ikke var den oprindelige Leder, men som hurtigt erobrede Førerskabet. Gruppen torturerede fangne Modstandsfolk, forøvede 20 Mord og Mordforsøg, 10 Bombeattentater og adskilligt andet.

Endnu en Terrorgruppe holdt til hos Hipo. Det var »Lille-Jørgen Gruppen« opkaldt efter Lederen Jørgen Christian Sørensen. Den var ældre end de andre og havde arbejdet direkte under Bovensiepen. Den talte kun 15 Mand, der alle ved forskellige Lejligheder havde været i Stand til at arbejde sig ind i Modstandsbevægelsen for at forøve Stikkeri. Ogsaa denne Gruppe forøvede Mord og Mordforsøg.

Lederne af Terrorgrupperne blev henrettet efter Krigen.

Den stærkeste Terrorgruppe var imidlertid tyskledet. Det var den saakaldte »Petergruppe«, oprettet paa Hitlers eget Initiativ efter det saakaldte »Ulveskansemøde«. Her beordrede Hitler i December 1943 »Modterror i Danmark« — Det begyndte med Mordet paa Kaj Munk.

»Mussolinis Befrier«, Otto Skorzeny, sendte den betroede Terrorist Schwerdt, kaldet »Peter Schäfer« eller »Peter« til Danmark. Han dannede en Gruppe, som i Perioder fik Assistance af endnu en tysk Ekspert, Naujocks. Petergruppen naaede at udføre 94 Mord, 25 Mordforsøg, 8 Togattentater, som kostede 26 Mennesker Livet, 157 Sprængninger af Ejendomme, hvorunder 160 Mennesker omkom, mens mange saaredes. Den materielle Skade er gjort op til over 100 Millioner.

De menige Medlemmer var Danskere, specielt uddannet til Arbejdet, men der var altid Tyskere med. Efter Krigen skød man de mest aktive Danskere: Brøndum, Bothildsen Nielsen, Ib Nedermark Hansen, Mariegaard, Robert Lund, Helge Lundquist og Svend Thybo Sørensen. 3 havde Modstandsbevægelsen likvideret, mens Tid var,

Fuld Klarhed over, hvem der udarbejdede Listerne over egnede Ofre, har man aldrig faaet.

— — —

Denne Oversigt har ikke medtaget den store Gruppe, der hjalp Tyskerne med Arbejde. Men i en Skildring af Kampen hører Værnemagere etc. ligesom ikke rigtigt hjemme. De var Hyænerne, som mættede sig,

Principperne for Retsforfølgningen af Landssvigere

Af Landsretssagfører PAUL JARDING

Efter at Danmark i over 5 Aar havde været under tysk Besættelse, stod det ved Befrielsen klart for alle, at der hos det danske Folk var et almindeligt Ønske om — og at man krævede — at de, der under Besættelsen havde forbrudt sig mod de danske nationale Interesser, skulde straffes og straffes meget strengt.

Det var naturligt, at de Kvinder og Mænd, som med Livet som Indsats kæmpede for Danmarks Frihed og Ret til som selvstændigt Land at indtage sin Plads blandt de frie Nationer, i deres Harme over at se, hvorledes Danmark blev forraadt af sine egne, overvejede, hvorledes man efter Befrielsen skulde udskille Forræderne af Samfundet.

Allerede i 1941 begyndte derfor fremtrædende Mænd indenfor Frihedsbevægelsen Forberedelserne til de senere Love mod dem, der i Nødens Stund svigtede Danmark.

Dette Arbejde blev i de følgende Aar fulgt op og udvidet i betydelig Grad, og i Sommeren 1944 lod Danmarks Frihedsraad udarbejde en Række Lovforslag med Henblik paa Oplydelsen af Frihedsbevægelsens Krav efter Befrielsen.

I dette store forberedende Arbejde deltog bl. a. forhenværende Justitsminister Busch-Jensen, Landsretssagfører Carl Madsen, Højesteretssagfører Ejvind Møller og for Frihedsraadet Kontorchef N. S. Banke.

Ogsaa indenfor de gamle Politikeres Kreds arbejdede man med Udrensingsproblemerne, og i Efteraaret 1944 anmodede man Rigsadvokat Pihl, Civildommer Harald Petersen og lavværende Kontorchef i Justitsministeriet Jens Herfelt om at udarbejde et Udkast til en ny Straffelov.

I Begyndelsen af 1945 udarbejdede disse Udvalg sammen med en Række Politikere, hvis juridiske Repræsentanter var Højesteretssagfører Henning Hasle og Landsretssagfører Poul Ijermind, et fælles Udkast til en Forræderilov.

Med Hensyn til, for hvad der skulde straffes, og med Hensyn til, hvor store Straffene kulde være, var der fra første Færd Enighed, og ej heller om Lovudkastets øvrige Bestemmelser var der større Divergenser.

Det Resultat, man kom til, dannede Grundlaget for det Forslag, som den daværende Justitsminister Busch-Jensen forelagde Rigsdagen i Maj Maaned 1945, og som med ret

uvæsentlige Ændringer den 1. Juni 1945 blev ophøjet til Lov som Lov om Tillæg til borgerlig Straffelov angaaende Forræderi og anden landsskadelig Virksomhed, i det følgende kort betegnet som »Straffelovstillæget«.

Senere vedtog Rigsdagen de Love — Værnemagerlovene og Loven om Oprettelse af en ekstraordinær Tjenestemandsdømstol — hvorpaa den øvrige Udrensning baseredes.

Hertil sluttede sig endelig Loven om Straf for Krigsforbrydelser.

Frihedsraadets Piece: »Naar Danmark atter er frit«.

Frihedsraadet gav i sin Piece: »Naar Danmark atter er frit«, som udkom i November 1943, en Oversigt over de Foranstaltninger, som man mente det fornødent at træffe, naar Besættelsen var ophørt, og man fastslog bl. a. her, hvilke Foranstaltninger der skulde iværksettes overfor dem, der var »skyldige og medansvarlige« i Danmarks Ulykke.

I Picen anførtes bl. a., at Raadet ikke, naar det lagde saa megen Vægt paa et Opgør med Hensyn til de Forsyndelser, som var begaaet overfor Land og Borgere under Besættelsens Tvangssituation, herved gav Udtryk for noget hadsk Ønske om Repressalier, men blot for en fast Overbevisning om, at det for Danmarks frie Fremtid var af afgørende Betydning at udskille de Elementer af Samfundslivet, som havde svigtet eller direkte angrebet vort Demokrati og vor Retsorden.

Raadet skelnede mellem 5 Grupper, hvis Forhold man fandt burde behandles særskilt.

I. Den første Gruppe omfattede Medlemmer af Regeringer og Folkerepræsentationer (specielt Rigsdagen), som ved deres Holdning før og under Besættelsen havde medvirket til at bringe Landet under tysk Styre og Tvang.

Man forudsaa Nedsættelsen af en parlamentarisk Kommission, som kunde klarlægge Skyldsspørgsmaalene i denne Henseende, hvorefter man — som det anføres i Picen — maatte træffe Beslutning om, hvorvidt der skulde rejses Rigsretsanklage.

Det vil formentlig ikke med Rette kunne siges, at Raadets Forhaabninger med Hensyn til Udrensning gennem den parlamentariske Kommission er blevet opfyldt eller har nogen jordisk Chance for at gaa i Opfyldelse.

II. Den anden Gruppe Raadet mente, man til sin Tid maatte gøre til Genstand for en særlig Udrensning, var Embeds- og Tjenestemændene, »som ved direkte unational Optræden eller ved Slaphed og Eftergivenhed havde begunstiget Fjenden«.

De mest graverende Tilfælde er blevet ramt af Straffelovstillæget. Resten faldt ind under Loven om Udrensning af Tjenestemænd.

III. Til den næste Gruppe henregnedes Personer indenfor Presse, Radio m. v., som havde ydet Besættelsesmagten og Nazisterne aandelig Støtte.

Lige saa lidt som Tjenestemandsgruppen var denne Gruppe talstærk, men Landsforrædere af denne Kategori maatte naturnødvendigt særlig falde i Øjnene og vilde formentlig ogsaa have været meget farlige, om der iblandt dem havde været Mænd af Format.

Denne tredie Gruppe rammes af Bestemmelserne i Straffelovstillæget (Tillæggets § 16).

IV. Den fjerde Gruppe, Raadet i 1943 havde sin Opmærksomhed henvendt paa, var »Erhvervsdrivende, der udnyttede Landets Nødstilstand til privatøkonomisk Vinding«.

Gennem en Række »Værnemagerlove« har man søgt dels at straffe de Personer, som kunde betragtes som egentlige Værnemagere, dels at drage Omsorg for, at ingen fik Lov til at beholde Fortjeneste, indvundet ved Arbejde for Tyskerne, end ikke i Tilfælde, hvor der ikke har været noget at bebrejde de Paagældende.

Det er med velberaad Hu, at Udtrykket »har søgt« anvendes i denne Forbindelse. Der er formentlig ikke Tvivl om, at et Flertal i den danske Befolkning i Dag er af den Formening, at Forsøget paa Udrensning i hvert Fald for saa vidt angaar Straffelovfølgning af Værnemagere er glippet.

Det er sikkert den almindelige Opfattelse, at Udrensningen har været tilfældig, og at den langt fra har været udtømmende.

V. Den femte og sidste Gruppe, der nævntes i Piecen, omfattede »Nazister og deres Medløbere, som havde ladet sig hverve til fremmed Krigstjeneste, som havde arbejdet med Tyskerne før og efter 9. April, havde modtaget Pengeydelse fra tysk Side til antidemokratiske Virksomheder, havde optraadt som Angivere eller havde deltaget i Vold, Trusler og Frihedsberøvelse overfor danske Statsborgere«.

Ved Straffelovstillæget ramtes fortrinsvis denne Gruppe, overfor hvem Udrensningen formentlig kan siges at være gennemført med et, naar alt kommer til alt, forholdsvis tilfredsstillende Resultat.

Straffelovstillæget.

Straffelovstillæget er efter den almindelige Straffelovs Forbillede delt i en almindelig og en speciel Del.

Den almindelige Del omfatter visse for alle Forbrydelsesarterne fælles Bestemmelser som f. Eks. de almindelige Strafbarhedsbetingelser, Strafarterne og andre Retsfølger af den strafbare Handling m. v. (jfr. Straffelovstillæget §§ 1—7), medens Bestemmelserne i Lovens specielle Del beskriver Gerningsindholdet af de enkelte Forbrydelse, som falder ind under Loven (Tillægets §§ 8—16).

Ved Udarbejdelsen af Bestemmelserne i Straffelovstillægets almindelige Del opstod en Række Tvivlsspørgsmaal, hvoraf nogle her kort skal behandles:

A. Burde Dødsstraffen indføres,

B. Hvilke Strafarter burde iøvrigt anvendes, d. v. s. burde man nøjes med Fængselsstraf — eventuelt med et meget højt Minimum — eller burde man ogsaa anvende de andre Strafarter, som er kendt i dansk Ret.

Skulde den strafbare Handling have andre Retsfølger saasom:

C. Tab af almen Tillid,

D. Konfiskation,

og endelig rejste sig Spørgsmaalet om, i hvilket Omfang man skulde give Loven

E. Tilbagevirkende Kraft.

A. Dødsstraffen.

I Straffeloven af 1866 havde vi en Bestemmelse om Dødsstraf, men denne Bestemmelse var kun blevet anvendt ganske faa Gange. I de sidste 50 Aar havde man ikke fuldbyrdet nogen Dødsstraf her i Landet.

Ved den nugældende borgerlige Straffelov af 1930 afskaffedes Dødsstraffen for civile Forbrydelser.

I den militære Straffelov har der derimod stadig været Hjemmel til i visse Tilfælde i Krigstid at idømme og fuldbyrde Dødsstraf. Denne Hjemmel blev opretholdt saa sent som i 1937, da der blev vedtaget en ny militær Straffelov.

Uanset at der saaledes, i hvert Fald for de Handlinger, der kunde henføres som begaaet i Krigstid, forelaa Hjemmel for Idømmelse af Dødsstraf, omend der ikke var Hjemmel til efter Krigsafslutningen at fuldbyrde denne Straf, herskede der indenfor Frihedsbevægelsen i Besættelsestiden indtil et ret sent Tidspunkt den Opfattelse, at en saadan Straffeform ikke burde anvendes.

Det hed saaledes i Piecen: »Naar Danmark atter er frit«, at det paa Forhaand maatte fastslaas, at der ved Idømmelse af Straf ikke kunde blive Tale om at gaa uden for de Strafarter, som gældende Straffelov hjemlede, med Fængsel paa Livstid som den højeste Straf.

Senere skiftede Frihedsbevægelsen Standpunkt under Indtryk af de skærpede Forhold under Besættelsen, og allerede Udkastet til Straffelovstillæget, saaledes som det udarbejdedes fra Frihedsbevægelsens Side, indeholdt en Bestemmelse om Dødsstraf.

Danmarks største Strafferetseksperter i Dag, Professor, Dr. jur. Stephan Hurwitz, udarbejdede i sin Landflygtighed under Besættelsen en Betænkning angaaende Lovgivning om Landsforræderi.

I Betænkningen gik Professor Hurwitz ind for Dødsstraffen, omend han erkendte, at der i dette Tilfælde forelaa et Brud med det almindelige Retroaktionsprincip, d. v. s. Princippet om, at man ikke maa give Love med tilbagevirkende Kraft.

Til Støtte for Afgivelsen fra det almindelige Retroaktionsprincip anførte Professor Hurwitz bl. a., at Dødsstraffens Indførelse havde sin tilstrækkelige Begrundelse i den for vort Land særegne Situation, at dansk Lovgivning ikke før Besættelsen eller paa et tidligt Stadium af denne havde haft Opfordring eller Lejlighed til at fastsætte Dødsstraf for de groveste landsforræderiske Handlinger.

Politikerne sluttede sig til Kravet om Dødsstraf. Referaterne fra Forhandlingerne paa Rigsdagen viser, at der i det store og hele var Enighed om Nødvendigheden af at indføre Dødsstraffen, selvom der fra adskillig Side anførtes alvorlige Betæneligheder.

Politikernes Ønske om Dødsstraffens Indførelse blev bl. a. klart begrundet af Landstingets daværende Formand, K. K. Steincke, der udtalte, at Landsforræderi under en Tilstand, hvor Samfundet havde staaet værgeløs selv overfor de mest gemene Udslag af en hidtil kun lidet kendt Forbrydermentalitet, der ovenikøbet støttede sig til den Besættelsesmagt, som i Forvejen paa enhver Vis mishandlede det samme Samfund, maatte anses for at være absolut ikke mindre strafværdig eller mindre modbydelig end de Forbrydelser, der iøvrigt under en Krig straffes med Døden efter militær Straffelov.

Resultatet blev da ogsaa, at Dødsstraf — eller som Straffen noget vildledende betegnedes i Loven: Livsstraf — blev indført ved Straffelovstillæget. Den er blevet idømt og fuldbyrdet i ret vidt Omfang. (Paa Tidspunktet for nærværende Artikels Udarbejdelse — i Marts 1950 — er der saaledes afsagt 71 Dødsdomme, hvoraf 45 er blevet fuldbyrdet).

Omkring Aarsskiftet 1949—50 opstod der et stærkt Røre omkring Dødsstraffen. Fra forskellig Side blev det krævet, at Henrettelserne skulde ophøre.

Det maa erkendes, at det varede meget længe, forinden man afsluttede de største Landsforræderisager, og enkelte resterer endda endnu.

Dette skyldes i første Række Sagernes udviklede Karakter, men dernæst ogsaa, at man i sin Tid i Stedet for at indføre Særdomstole har bebyrdet de ordinære Retter (omend for

Underretternes og Landsretternes Vedkommende særlige Afdelinger af disse) med Udrensningssagerne.

For saa vidt angaar Dødsstrafsagerne har man endvidere, ledet af et iøvrigt prisværdigt Ønske om at give disse Sager en saa grundig Behandling som overhovedet muligt, ladet Sagerne prøve gennem alle 3 Instanser.

Hertil kommer endelig, at de Dødsdømte ved Anke, ved Benaadningsandragender og ved Begæringer om Genoptagelse af deres Sager har søgt at undgaa Døden.

Man burde ikke have tilladt, at Sagerne trak saa længe ud; saa maatte man hellere have givet Afkald paa at prøve Sagerne saa grundigt, thi det har været et Sejgpineri uden Lige.

Fhv. Kaptajnløjtnant K. B. Martinsen, som blev dødsdømt og henrettet, udtalte under Retsforhandlingen, at vel havde — det maatte han dog erkende — Tyskerne og deres Haandlangere brugt Terror, men ingensinde havde de anvendt en saa grusom Form for Tortur, som den, der anvendtes overfor ham og hans Kammerater, derved at de maatte hense Uge for Uge, Maaned for Maaned, Aar for Aar og vente paa Dødsdommens Fuldbyrkelse.

Martinsens Bemærkninger er naturligvis stærkt overdrevne, men i Overensstemmelse med vor demokratiske Retskultur har Fremgangsmaaden overfor dem, der skulde henrettes, ikke været.

Trods den voksende Modstand mod Eksecutionerne er der formentligt stadig i Befolkningen et stort Flertal for, at de resterende Dødsdomme skal fuldbyrdes — blot det sker saa hurtigt som muligt.

Generalpræventive Grunde kræver formentligt ogsaa, at Fuldbyrdelsen af Dødsdommene fortsættes, til Udrensningen af de største Forbrydere er endeligt afsluttet.

Det er jo ikke fjernt fra vore Tanker, at vort Land indenfor maaske forholdsvis kort Tid kan blive Genstand for en ny Besættelse, hvor det maa forventes, at der vil opstaa danske Quislinge i større Tal og farligere, end det har været Tilfældet under den nu overstaaede Besættelse.

Det bør da staa disse Quislinge klart, at de risikerer deres Liv ved at være Landsforrædere, og at den danske Nation har til Agt at fuldbyrde de Dødsdomme, som den fremtidige, allerede tilrettelagte Lovgivning giver Adgang til at idømme for Landsforræderi.

B. Straffene iøvrigt.

Medens Professor Hurwitz i Modsætning til Frihedsbevægelsens Repræsentanter og Politikerne gik stærkt ind for, at man burde straffe meget store Kredse af Personer for illoyale Handlinger mod Danmark — Professoren foreslog bl. a. Straf for det blotte Medlemsskab af D. N. S. A. P. — og i Konsekvens heraf fastsætte lave Strafminima helt ned til Hæfte eller Bøde, blev det ved det oprindelige Straffelovstillæg fastslaaet, at der for Handlinger, omfattet af Tillæget, kun kunde anvendes Dødsstraf eller Straf af Fængsel fra 4 Aar indtil paa Livstid, idet man dog aabnede Adgang til under formildende Omstændigheder at nedsætte Straffen til Fængsel i 1 Aar.

Ved Fastsættelsen af dette høje Strafminimum havde Lovgiveren givet Udtryk for, at Loven kun tænktes anvendt paa de groveste af de Forbrydelser, som Besættelsestiden havde ladet se Lyset.

Det viste sig imidlertid ugørligt i Praksis at opretholde den i Loven fastsatte Linie.

Paa flere Omraader havde man efter Sagens Natur ikke et saa indgaaende Kendskab til den nærmere Karakter af de Forhold, der skulde rammes af de nye Straffebestemmelser, at man, paa det Tidspunkt Loven blev givet, var i Stand til at udforme præcist afgrænsede Gerningsindhold med Strafferammer afpasset efter de forskellige Forbrydelsers Grovhed.

For ikke at risikere at udelukke Forhold, der var ubetinget strafværdige, havde man derfor maattet udforme Straffebestemmelserne meget vidt og abstrakt uden at kunne give Anklagemyndigheden og Domstolene nærmere Vejledning angaaende Tiltalerejsningen og Strafudmaalingen (jfr. Betænkning afgivet af et i Anledning af straffetillæggets Revision nedsat Juristudvalg). Anklagemyndigheden alene kunde ikke afgøre, hvorvidt et Forhold var saa groft, at Domstolene vilde idømme en Straf af mindst 4 Aars Fængsel og maatte derfor forelægge Domstolene de forskellige Sager i hele dette udyrkede Omraade. Domstolene fik derved forelagt til Bedømmelse en Række Forhold af en saadan Grovhedsgrad, at en Frifindelse vilde være urimelig, medens en Straf paa mindst 4 Aars Fængsel maatte forekomme for streng.

Følgen blev, at Lovens 4-Aars Grænse ikke blev overholdt af Domstolene, som mere generelt, bl. a. for saa vidt angik Frikorps Danmark-Folkene, fandt Udvej til at nedsætte Straffene i Henhold til de i Straffelovstillæget anførte formildende og strafnedsættende Omstændigheder, som af Lovgiveren kun var tænkt anvendt i den enkelte Sag.

Dette medførte saa atter, at Kredsen af Personer, der domfældtes efter Straffelovstillæget, blev langt større end oprindelig tænkt.

Disse Forhold bevirkede, at man allerede omkring Aarsskiftet 1945—46 fandt det nødvendigt at ændre Loven, hvorved det generelle Minimum blev nedsat til 2 Aars Fængsel i Overensstemmelse med den lige anførte Praksis.

Ved Lovændringen indførte man endvidere, at ogsaa andre Strafarter end Fængsel, f. Eks. Arbejdshus og Sikkerhedsforvaring, kunde anvendes, og endelig indførte man en Bestemmelse om Prøveløsladelse, hvilken sidste Bestemmelse i meget vidt Omfang har fundet Anvendelse.

Resultatet er herefter blevet det, at man overfor Personer, der har begaaet landsforræderiske Handlinger, har anvendt de samme Strafarter, som man iøvrigt anvender her i Landet, dog at man ikke har fundet det rimeligt at anvende saa milde Straffe som Hæfte og Bøde, ligesom man ikke har fundet det rimeligt at give betingede Domme i disse Sager.

De enkelte Straffe har som Følge af Forbrydelseernes særegne Karakter været langt strengere, end man tidligere har kendt til herhjemme, men alligevel er det fra mange Sider blevet hævdet, at man har været for mild.

Man kan naturligvis altid strides om, hvorvidt Straffene burde have været strengere, saavel som man kan strides om, hvorvidt Forfølgningen burde have omfattet et større eller mindre Antal Personer.

Naar man erindrer sig, at Norge, som under Besættelsen har kendt til langt alvorligere Forhold end de, der herskede i Danmark, har eksekveret færre Dødsdomme end Danmark, maa man dog vist erkende, at man i hvert Fald hvad angaar Anvendelsen af de strengeste Straffe ikke har været for mild.

Størrelsen af de i Dommene udmaalte Fængselsstraffe kan i det store og hele ogsaa siges at have været rimelig.

Derimod maa man formentlig give Kritikerne af Udrensningen Ret, naar de paastaar, at Prøveløsladelserne og Benaadningerne er blevet anvendt i for stort Omfang, omend det maa erindres, at det er meget vanskeligt nu at dømme objektivt. Dertil er vi endnu for tæt inde paa Begivenhederne. Kun Fremtidens Historieskrivere vil kunne afgøre, om vi har handlet rigtigt.

Her skal blot peges paa, at det af mange — per fas et nefas — føles som urigtigt, at Frihedskæmperne, at gode danske Mænd, som med Livet og Helbredet som Indsats kæmpede mod Besættelsesmagten og mod dem, som gik Besættelsesmagten til Haande, allerede

i Dag, kun 5 Aar efter Besættelsens Ophør, paa Gaden kan møde de Folk, som den Gang torturerede dem.

Det er ikke nogen tiltalende Tanke, at en Mand, som maaske i Dag stadig lider af Følgerne af de Mishandlinger, han under Besættelsen har været Genstand for, skal møde sin Bøddel, der frit gaar rask og sund omkring.

C. Tab af almen Tillid.

I Straffelovstillæget optog man i § 6 en Bestemmelse om, at den, som blev fundet skyldig i noget efter Loven strafbart Forhold, ved Dommen skulde kendes uværdig til almen Tillid enten for et bestemt Tidsrum eller for bestandig, hvormed fulgte Fortabelsen af en Række Rettigheder saasom Valgret og Valgbarhed til Rigsdagen og de kommunale Raad, Næringsret, Ret til Pension, Aldersrente og Invaliderente, Retten til at gøre Militærtjeneste og Retten til at indtage nærmere specificerede Stillinger, hvorved den Paagældende kunde øve Indflydelse i det offentlige Liv eller havde særlig Mulighed for at udøve Propaganda.

Justitsministeren udtalte ved Fremsættelsen af Lovforslaget i 1945, at man havde indført denne Bestemmelse, fordi man havde fundet det rigtigt paa denne Maade udtrykkeligt at slaa fast, at Krigstidens Forbrydere havde sat sig udenfor det danske Samfund.

Paa den Tid maatte en saadan Behandling forekomme naturlig og rigtig, men som Aarene gaar, viser det sig, at man ikke saa meget straffer den enkelte ved at sætte ham udenfor Samfundet, som man straffer Samfundet ved af de dømte at danne en Pariakaste.

Tiden til i videst muligt Omfang at resocialisere dem, der er dømt efter Straffelovstillæget, er nu inde, og en Resocialisering er kun mulig, dersom man mere generelt gengiver de Paagældende almen Tillid. Med andre Ord: Man maa paa dette Punkt give en almen Amnesti.

Herimod vil der formentlig heller ikke kunne rejses berettiget Indsigelse.

Naar disse Mennesker først har udstaaet deres Straf, eller naar man har kunnet gaa med tfl at benaade eller prøveløslade dem, maa man ogsaa være pligtig at give dem Chancen for at finde Fodfæste i Samfundet igen, og hertil hører bl. a. at de faar Muligheden for f. Eks. at faa Næringsbrev. Dog bør det ikke tillades, at de Personer, der paa Grund af deres svære Forbrydelser under Besættelsen har mistet almen Tillid for bestandig, nogensinde generhverver de rent politiske Rettigheder. Gengivelsen af disse Rettigheder er ikke nødvendig for Resocialiseringen og vilde forekomme ganske meningsløs, naar henses til Karakteren af de begaaede Forbrydelser.

D. Konfiskation.

I Henhold til Straffelovstillægets § 4 kunde det i Tilfælde af, at nogen fandtes skyldig i et efter Straffelovstillæget strafbart Forhold, ved Dommen bestemmes, at Vedkommendes Formue helt eller delvis skulde inddrages til Fordel for Statskassen.

Denne Konfiskation maa ikke forveksles med den Konfiskation, der tales om i Værnemagerlovene.

Konfiskationen i Straffelovstillæget omfattede Konfiskation af den domfældtes Formue, hvad enten denne Formue hidrørte fra Arbejde for Tyskerne eller ikke, og hvad enten Formuen var opstaaet før eller under Besættelsen, medens Konfiskationen i Værnemagersagerne har taget Sigte paa den ved det strafbare Forhold indvundne Fortjeneste.

Formuekonfiskation i den Form, som den fik ved Straffelovstillæget, betød en Straf og betegnede derfor et Brud med hidtil gældende dansk Ret, idet Formuekonfiskation som Straf ophævedes allerede ved Forordningen af 24. September 1824. Den maa anses for en forældet Straffeform, der rammer ulige for samme Forhold, i væsentlig Grad gaar ud over

den skyldiges Paarørende og er upaakrævet som Sanktion, naar der findes hensigtsmæssige Regler om Konfiskation af det ved strafbare Handlinger indvundne Udbytte.

Naar man alligevel indførte en Bestemmelse i Straffelovstillæget om egentlig Formuekonfiskation, skyldtes det stærkt politisk betonedede Krav, der paa Tiden for Lovens Fremkomst fandt udbredt Støtte i Befolkningen.

Man følte, at Formuer tilhørende egentlige Landsforrædere burde kunne konfiskeres, idet det vilde virke stødende, om Forræderne efter udstaaet Straf kunde vende tilbage til Samfundet og i Kraft af deres Formuer igen komme til at spille en fremtrædende Rolle.

Som Tiden gik, fandt Betænelighederne ved personlig Formuekonfiskation, som allerede Professor Hurwitz i sin Betænkning havde givet Udtryk for, større og større Gehør, og et af Justitsministeriet i Anledning af Straffelovstillægets Revision ved Aarsskiftet 1945/46 nedsat Juristudvalg foreslog derfor en Indskrænkning i Konfiskationsbestemmelsen, særlig ogsaa under Hensyn til, at en Regel som den i Straffelovstillæget givne, der ganske overlader til Domstolenes frie Skøn, om Inddragning af Formuen skal ske, rummer en Fare for Vilkaarlighed i Retsanvendelsen, der forøges ved, at Bestemmelsen fortrinsvis maa tænkes anvendt i en ekstraordinær Situation, hvor stærke politiske Krav i de enkelte Tilfælde kan gøre sig gældende (Juristudvalgets Bemærkninger).

Forslaget blev dog ikke fulgt af Rigsdagen.

Som Konfiskationsbestemmelsen var formuleret, var den ikke absolut, idet den udtrykkelig sagde, at det ved Dommen »kunde« bestemmes, at Konfiskation skulde finde Sted.

Domstolene har i prisværdigt Omfang undladt at anvende Bestemmelsen. Det er kun i et Faatal af Tilfælde, at Formuekonfiskation er sket.

Til de mest bekendte Tilfælde hører Schimmelmans- og Sehesteddommene.

Lensgreve Heinrich Carl Schimmelman var fra 1941 til Kapitulationen Stabsleder og Medlem af D. N. S. A. P.s Storraad, og han var som saadan Deltager i Partiets øverste Ledelse.

Fra Efteraaret 1941 til Kapitulationen havde han endvidere været Formand for Dagbladet »Fædrelandet«, ligesom han en Tid havde været Medlem af Schalburgfondens Præsidium og Medlem af Bestyrelsen for Foreningen »Danske Frontkæmperes Venner«.

Schimmelman blev ved Højesterets Dom idømt Fængsel i 4 Aar, og Halvdelen af hans Formue blev inddraget til Fordel for Statskassen.

Højesteret henviste i sine Præmisser til, at den alvorlige Karakter af de gennem ca. 4 Aar til Kapitulationen fortsatte Forbrydelser i meget betydelig Grad var blevet forøget ved Tiltaltes fremtrædende samfundsmæssige Stilling, som hans Formue og store Jordbesiddelser bidrog til at skabe.

Godsejer Jørgen Sehested havde i Sommeren 1940 i Forstaaelse med en Repræsentant for den tyske Besættelsesmagt søgt iværksat og propageret for et politisk Samarbejde mellem LS, Bondepartiet og D. N. S. A. P. for at tilvejebringe en politisk stærkere Samling af tyskvenlige Grupper.

Endvidere havde Sehested bl. a. rettet Henvendelse til den tyske Gesandt angaaende Fjernelse fra Rigsdagen af 2 Folketingsmænd (nuværende Statsminister Hans Hedtoft og afdøde Undervisningsminister Hartvig Frisch), hvorved han havde maattet regne med den Mulighed, at der derved gaves Tyskerne Impuls til Indblanding i interne danske Forhold.

Endelig havde Sehested ved Henvendelse til Repræsentanter for Besættelsesmagten søgt nedlagt Forbud mod offentlig Omtale af en dansk Straffesag (mod Grev F. M. Knuth), ligesom han udenom de danske Myndigheder havde forhandlet med Repræsentanter for Besættelsesmagten om Forøgelse af Eksporten til Tyskland.

Sehested blev idømt Fængsel i 8 Aar, og Halvdelen af hans Formue blev inddraget til Fordel for Statskassen.

Vedrørende Konfiskationen bemærkes i Præmisserne til Dommen, at man finder, at den sociale Position, som Sehesteds Jordbesiddelser gav ham, maatte antages i ikke uvæsentlig Grad at have dannet Baggrund for de af ham begaaede strafbare Handlinger.

Til yderligere Belysning af Domstolenes Stilling til Konfiskationsproblemet skal anføres Præmisserne i Dommen over Tage Bryld.

Bryld, som i ca. 2 Aar havde været Leder af D. N. S. A. P.s Pressetjeneste, i hvilken Stilling han havde deltaget i systematisk Underretning til det tyske Gesandtskab om tysk-fjendtlige Ytringer i danske Blade, og som havde samarbejdet med Vaaben SS med Tilrettelæggelse og Gennemførelse af Hvervning af danske Statsborgere til tysk Krigstjeneste, blev idømt 8 Aars Fængsel.

Anklagemyndigheden havde nedlagt Paastand paa, at Brylds Formue skulde konfiskeres. Denne Paastand blev ikke taget til Følge af Domstolene.

I Præmisserne til Dommen siges det, at der ikke efter Omstændighederne findes tilstrækkelig Grund til at konfiskere Tage Brylds Formue, som efter det oplyste er erhvervet ved Arv og intet har haft med Brylds ulovlige Virksomhed at gøre.

Heller ikke i Dommen over den tidligere omtalte fhv. Kaptajnløjtnant K. B. Martinsen vilde Højesteret tage Konfiskationspaastanden til Følge.

De lege ferenda maa man haabe, at Konfiskationsbestemmelsen bortfalder eller i hvert Fald at den i Overensstemmelse med den citerede Praksis gives en anden Karakter, saaledes at man i Modsætning til, hvad Lovordene nu hjemler, kun giver Adgang til at ramme de Tilfælde, hvor Gerningsmandens Stilling som Formueejer har været af væsentlig Betydning for Udøvelsen af den strafbare Virksomhed.

Formuekonfiskation bliver i saa Fald nærmest at sidestille med en Tillægsbøde og ligger saaledes anvendt ikke altfor fjernt fra almindelig gældende Ret, jfr. Professor, dr. jur. Oluf H. Krabbes Udtalelser i den af det nævnte Juristudvalg afgivne Betænkning.

Lovens Retroaktion (tilbagevirkende Kraft).

I Frihedsraadets fornævnte Piece anførtes, at det vilde være uomgængeligt nødvendigt for visse Forbrydelser at skabe nye Love og for andre at skærpe Straffen i eksisterende Lovbestemmelser med tilbagevirkende Kraft.

Dette vilde ikke være i Strid med Grundloven. Ved alle Grundlovsforslag siden 1849 har man undladt at indføre Restemmelser, der hindrer, at en Lov kan gives med tilbagevirkende Kraft. Dette fortolkedes i Piecen derhen, at Grundlovgiverne havde villet holde en saadan Udvej aaben med Henblik paa unormale Forhold.

Piecen fortsatte:

»Naar en Lov normalt ikke maa have tilbagevirkende Kraft, er det Udtryk for, at den enkelte ikke skal være udsat for Vilkaarlighed ved, at efterfølgende Bestemmelser straffer ham for en Handling, som Retsordenen ikke fordømte paa Handlingens Tid; men denne Sætning skal ikke holdes fast med den Følge, at Samfundet kommer til at staa værgeløst overfor dem, der handler forkasteligt, naar Samfundet er i Nød.

Enhver Lovgivning har sin sidste Begrundelse i Retsfølelsen, men den Straffelov, vi havde den 9. April 1940, har ikke udtømmende kunnet afgrænse det strafbares Omraade ogsaa under Forhold, som Loven ikke kunde forudse, og Lovgivningsmagten var ved Be-

sættelsesmagts Tilstedeværelse hindret i at ændre Straffeloven af 1930 til ogsaa at omfatte de landsforræderiske og antidemokratiske Handlinger, som Besættelsestiden medførte, og som i aller højeste Grad stred mod den almindelige Retsbevidsthed. Det vilde være mere krænkende for denne, om saadanne alment fordømte Gerninger ikke medfører Følger, end om ny Lovhjemmel gives med tilbagevirkende Kraft».

Professor Hurwitz foretog med Udgangspunkt i Piecen en Undersøgelse af Muligheden og Forsvarligheden af en ny dansk Straffelovgivning med tilbagevirkende Kraft paa Forbrydelser begaaet af Landsforrædere under Okkupationen.

I en Afhandling, der blev offentliggjort i »Svensk Juristtidning 1944« og i den tidligere nævnte Betænkning, sluttede Professor Hurwitz sig til Piecens Standpunkt, for saa vidt som han anførte, at ingen dansk Grundlovsbestemmelse var til Hinder for en retroaktiv Straffelovgivning, men Professor Hurwitz fremhævede, at den gældende Straffelov og herkende strafferetlige Teori afgjort tog Afstand fra Tilbagevirkning i skærpene Retning, saavel naar Spørgsmaalet var om Kriminalisering af hidindtil straffri Forhold, som naar der var Tale om Forhøjelse af Straf for allerede strafbare Forhold.

Professoren konkluderede dog herhen, at Begrundelsen herfor — Individets Ret til Værn mod Statsmagts Vilkaarlighed, Faren for Lejlighedslove ved enkelte Forbrydelser — ikke var af en saadan Art, at den begrebsmæssig udelukkede Tilbagevirkning under de foreliggende ekstraordinære Forhold, hvor den ordinære Adgang til Lovgivning, saaledes som det ogsaa var fremhævet i Frihedsraadets Piece, havde været sat ud af Kraft.

Det, der blev Tale om, var i Realiteten kun en Berigtigelse af som Følge af de særlige Forhold opstaaede Lakuner i Straffebestemmelserne for Landsforræderi og dermed sammenhængende Forbrydelser. En saadan Berigtigelse maatte være tilladt under Forudsætning af, at den var paakrævet for at bringe Retsopgøret i Samklang med den almindelige Retsbevidsthed, og at man ikke i højere Grad end strengt nødvendigt brød med et Retsideal — nulla poene sine lege, ingen Straf uden Lov (paa Handlingstiden) —, som gennem lange Tider havde vundet Hævd i den almindelige Retsbevidsthed.

Professor Hurwitz fastslog i denne Forbindelse, at der i den umiddelbart før og under Besættelsen gældende danske Straffelovgivning indeholdtes Hjemmel for streng Retsfølgning mod Størsteparten af de Elementer indenfor den danske Befolkning, som under Besættelsen havde virket paa tysk Side, og som det var Meningen at ramme ved Udrensningen, og fremhævede, at den almindelige borgerlige Straffelovs Kap. 12 (om Forbrydelser mod Statens Selvstændighed og Sikkerhed) og særlig § 101 Stk. 2 (som straffer med Fængsel fra 2 Aar til 12 Aar den, som under Krig eller truende Udsigt dertil, yder Fjenden Bistand med Raad eller Daad) i vidt Omfang kunde anvendes paa Landsforræderne.

Spørgsmaalet var, hvorvidt man kunde hævde, at der under hele Besættelsen havde foreligget Krig eller truende Udsigt dertil, saaledes at man direkte eller analogisk kunde sige, at Udtrykkene i § 101 omfattede hele Okkupationstiden.

Dette Spørgsmaal besvarede Professor Hurwitz — og formentlig med fuld Ret — bekræftende.

Fra Okkupationens første Dag, da Landet traktatstridigt under Vaabenkamp og Protest blev besat af fremmede Tropestyrker, forelaa der, om maaske ikke Krig, saa dog i hvert Fald truende Udsigt dertil, eller en Tilstand, der ganske maatte sidestilles hermed — om end Professoren erkendte, at man muligvis ved Bedømmelsen af, hvilke Handlinger der var strafbare som ulovlig Bistandsydelse til Fjenden, maatte tage Hensyn til de særlige Forhold, der prægede Okkupationen under dens forskellige Faser, herunder den af Regering og Rigsdag indtil 29. August 1943 førte Tilpasningspolitik.

Ogsaa paa Rigsdagen gik man efter 5. Maj ind for at give Forræderilovene tilbagevirkende Kraft helt tilbage til 9. April 1940, og Argumenterne var nogenlunde de samme som foran citeret.

I Justitsministeriets Bemærkninger til Forslaget om Straffelovstillæget anførtes det saaledes bl. a., at en Del af de Forbrydelser, som Forslaget tilsigtede at ramme, vilde være direkte strafbare allerede efter gældende Bestemmelser, navnlig den borgerlige Straffelovs Kap. 12 (omend med andre og mildere Strafferammer), og at de øvrige Forbrydelser efter Ministeriets Formening i det store og hele omfattedes af en Analogi af disse Bestemmelser.

Ministeriet paapegede imidlertid Vanskelighederne ved en udstrakt Anvendelse af Analogi og Usikkerheden ved en saadan Fremgangsmaade og fremhævede det ønskelige i at faa Strafbarheden fastslaaet ved en særlig Lov.

Ministeriets Argumenter for Retroaktionen, særlig for saa vidt angik Skærpelsen af Straffene, laa ganske paa Linie med de af Frihedsraadet og Professor Hurwitz fremførte.

Med Støtte i ovenstaaende maa det med Rette kunne hævdes, at der herefter bortset fra Straffenes Størrelse ikke blev saa forfærdelig stort et Spring fra, hvad der hele Tiden havde været Lov og Ret her i Landet til de Bestemmelser, som paa Befrielsestidspunktet blev givet til Udrensning af Landsforrædere.

Hvor der — undtagelsesvis — ved Straffelovstillæget blev Tale om egentlig Retroaktion, d. v. s. hvor Straffelovstillæget belagde med Straf et Forhold, som ikke havde kunnet rammes efter Straffeloven eller dennes Analogi, kan man med Sikkerhed sige, at Gerningsmanden ved Handlingens Foretagelse maa have haft Bevidstheden om, at Gerningen var i aller højeste Grad forkastelig fra et moralsk og nationalt Synspunkt.

Til Støtte for Retroaktionen, for saa vidt angaar en strengere Straf, er det endvidere, udover hvad der allerede er paapeget i Forbindelse med Spørgsmaalet om Indførelse af Dødsstraffen og lige ovenfor, blevet anført, at en Person, der vitterlig har begaaet en Lovovertrædelse, i Almindelighed ikke kan siges at have nogen af Lovgiveren tilsikret Ret til kun at blive straffet indenfor de i Bestemmelsen fastsatte Grænser. Det er ogsaa udtrykt saaledes: Straffesystemet er ikke en Slags Butik, hvor man for en vis Pris — en vis Straf — kan købe sig Ret til at begaa Forbrydelser.

I Straffelovstillæggets § 1 blev det fastslaaet, at Lovens Bestemmelser skulde finde Anvendelse paa Handlinger, der var foretaget i Tiden fra og med den 9. April 1940.

Til de »særlige Forhold« — herunder Regeringens og Rigsdagens Samarbejdspolitik — blev der taget Hensyn særlig ved Bestemmelsen i Straffelovstillæggets § 1 Stk. 2, hvorefter de i Loven omhandlede Handlinger, der var foretaget inden 29. August 1943, gjordes straffri, saafremt Gerningsmanden handlede i Henhold til Lov eller Ordre eller Anvisning givet af lovlig dansk Myndighed indenfor dennes Myndighedsomraade. Var en saadan Handling foretaget den 29. August eller senere, gav Loven under den givne Forudsætning Adgang til Tiltalefrafald, Straffenedsættelse eller Strafbortfald.

Særlig til Spørgsmaalet »Anvisning« skal jeg komme tilbage nedenfor under Gennemgangen af Sagerne mod Frikorps Danmark-Folkene.

Endvidere indførtes ved Lovrevisionen i 1946, forud for hvilken Juristudvalget med stort Flertal havde udtalt sig for Lovens Retroaktion, en Bestemmelse, hvorefter der hjemledes Adgang til Strafnedsættelse i Tilfælde, hvor Gerningsmanden før eller kort efter den 29. August 1943 havde bragt det strafbare Forhold til Ophør, og i Tilfælde hvor det strafbare Forhold bestod i, at den Paagældende havde ladet sig hverve til tysk Krigstjeneste, og Hvervningen var sket før den 29. August 1943.

Som Begrundelse for disse Bestemmelser anførtes det bl. a., at Handlinger, der faldt ind

under Lovens Straffebestemmelser kunde være mindre strafværdige, naar de var begaaede før den nævnte Dato, men Hovedprincippet, at Skæringsdagen var 9. April 1940, fastholdtes.

Fandt Retroaktionen saaledes Tilslutning fra mange Sider, blev den dog ikke eenstemmig anerkendt. Tværtimod gik betydende Kredse, heriblandt mange fremragende Jurister, om hvis Objektivitet ingen Tvivl kunde herske, imod den, særlig for saa vidt angik Tiden forud for den 29. August 1943.

Diskussionen omkring Lovens tilbagevirkende Kraft blev særlig ført i Forbindelse med Dommene over Frikorps Danmark-Folkene, jfr. nærmere nedenfor.

Naar Retroaktionen er blevet godtaget for saa vidt angaar Opgøret med Landsforræderne, skyldes det som foran anført bl. a. det Forhold, at der ikke forinden 9. April havde været nogen Anledning til for Danmark at lovgive paa dette Omraade.

For Fremtiden gælder dette Argument ikke. Danmark har nu paa sig selv faaet at føle, hvad en Besættelse kan udsætte Nationen og den enkelte Borger for — og Lovgiveren maa i Konsekvens heraf i rette Tid saa vidt muligt træffe de fornødne Forholdsregler, jfr. at der nu er forelagt Rigsdagen et Forslag til en permanent Landsforræderilov.

Skulde den Ulykke overgaa Danmark, at Landet atter skulde blive besat, bør ingen kunne være i Tvivl om, hvad der er Ret, og hvad der er Uret, og en senere Lov med Retroaktion vil formentlig — og forhaabentlig — ikke være fornøden.

Strejftog over Anvendelsen af Straffelovstillæget.

I Efteraaret 1944 nedsatte Frihedsraadet et Udvalg, der skulde samle Materiale om Personer, der kunde sigtes for landsskadelig Virksomhed, og som efter Besættelsen maatte interneres til nærmere Undersøgelse.

Paa Basis af det af Udvalget indsamlede Materiale udarbejdedes et Centralkartotek, hvis Oplysninger efter 5. Maj for en stor Del dannede Grundlaget for Interneringen af ca. 30.000 Personer.

Alene efter Straffelovstillæget er der afsagt ca. 18.000 Domme, deraf ca. 4.000 Ankesdomme.

En nærmere Gennemgang af, hvor mange og hvem der er blevet dømt efter de forskellige Bestemmelser i Straffelovstillægets specielle Del, vil formentlig ikke paa dette Sted og paa et Tidspunkt, hvor Udrensningen endnu ikke, end ikke hvad angaar de Personer, der omfattedes af Straffelovstillæget, er fuldt afsluttet, have nogen særlig Interesse.

I det følgende anføres derfor kun i Forbindelse med en kort Gennemgang af de vigtigste Bestemmelser i Loven Domme, som skønnes at være af mere almen Interesse.

Straffelovstillægets § 8.

Lovens § 8 skærpede i betydelig Grad Straffen for Handlinger, der allerede var strafbare efter den almindelige borgerlige Straffelov, og endvidere fastsatte § 8 Dødsstraf i visse særlige Tilfælde, bl. a. naar Gerningsmanden havde begaaet den i borgerlig Straffelov § 237 nævnte Forbrydelse (Manddrab), alt under Forudsætning af, at Handlingen var begaaet for at fremme tyske Interesser eller med lignende landsskadelige Formaal.

Den første Dødsdom, der blev afsagt af Højesteret, anvendte denne Paragraf. Knud Flemming Helweg Larsen blev bl. a. for Overtrædelse af Straffelovstillægets § 8 jfr. Straffelovens § 237 dømt til Døden.

Den Forbrydelse, Helweg Larsen havde gjort sig skyldig i, var en af de Forbrydelser, som vakte meget stor Opsigt herhjemme.

Den 30. August 1943 afhentede Helweg Larsen, som paa det Tidspunkt var SS-Mand, men hjemme paa Orlov, sammen med to andre SS-Mænd Redaktør Carl Henrik Clemmensen i hans Hjem i Klampenborg og førte ham til Afhøring i et Sommerhus ved Frederiksdal.

Grunden til, at Helweg Larsen og de to andre SS-Folk hentede Clemmensen, var den, at Clemmensen samme Dag, som han blev taget, efter hvad Helweg Larsen havde hørt, skulde have haft et Sammenstød med en Journalist Nordahl Petersen, der var ansat ved »Fædrelandet«. Under dette Sammenstød skulde Clemmensen have sagt til Journalist Nordahl Petersen: »Det er Folk som Dig og Helge Bangsted, der er skyldige i det, der sker i Dag«.

Helweg Larsen fandt sig foranlediget til at udøve en Art Selvjustits og aftalte med de to andre SS-Mænd, at man skulde tage Sagen mellem Clemmensen og Nordahl Petersen op til Behandling.

Efter at man havde faaet Clemmensen ud i Sommerhuset, holdt Helweg Larsen sammen med de andre et Forhør over Clemmensen, som erkendte at have udskældt Nordahl Petersen for Landsforræder.

Helweg Larsen hævdede under Domsforhandlingen, at det kun havde været Meningen at give Clemmensen en Omgang Klø.

Paa Tilbagevejen fra Sommerhuset standsede de tre SS-Folk imidlertid Bilen, og Clemmensen blev beordret ud for at blive afstraffet.

SS-Folkene trak alle tre deres Pistoler op, og en af dem sagde til Clemmensen: »Bed saa Dit Fadervor«.

Helweg Larsen hævdede i Retten, at alle tre, uden at der egentlig var nogen Aftale herom, omtrent samtidig skød paa Clemmensen, der faldt om paa Vejen.

Helweg Larsen turde ikke bestride, at det var ham, der havde skudt det første Skud, men han kunde ikke sige noget bestemt herom.

Lægeerklæringen viste, at Clemmensen var blevet forfærdeligt tilredt, bl. a. ved Skud gennem venstre Tinding, gennem venstre Kind, gennem Svælget og Tungen, gennem Bugvæggen, Leveren og Lungen. Lægeerklæringen fastslog, at alle Skud var affyret saa godt som samtidig, medens Clemmensen endnu havde været i opret Stilling, og at Dødsarsagen var Kranieskudene med Hjernekvæstelse.

Byretten straffede Helweg Larsen med Døden og Landsretten stadfæstede denne Dom.

I Højesteret stemte 10 Dommere for at stadfæste Dommen, medens 3 Dommere fandt, at Helweg Larsen kun burde anses med Fængsel paa Livstid.

I Overensstemmelse med de for Højesteret gældende Regler blev Højesterets Dom herefter en Stadfæstelse af Dødsstraffen.

Trods en meget energisk Indsats fra mange prominente Personers Side, blev Straffen fuldbyrdet.

Det er formentligt et stort Spørgsmaal, om man i Dag, hvor saa mange med grovere eller i hvert Fald flere lige saa grove Forbrydelser har undgaaet Døden, vilde have eksekveret Dommen.

Medvirkende til, at Helweg Larsen blev henrettet, har formentligt været, at netop hans Dødsdom var den første, og at han paa et saa tidligt Tidspunkt fik sin Sag endeligt afgjort.

Bl. a. gennem dette Eksempel fra Praksis kan argumenteres for, at det som tidligere anført havde været bedre, om man havde indført Særdomstole med en hurtigere Retsforfølgning.

Efter det Forløb, Retsforfølgningen nu har faaet, hvor nogle af de aller groveste Forbrydere har undgaaet den retfærdige Straf, medens de tidligt dømte i fuldt Maal har maattet undgælde for deres Forbrydelser, er der kommet en Skævhed ind i Behandlingen.

Dette være ikke anført for at forsvare Helweg Larsen eller hans Gerninger. Men under en Gennemgang af Principperne for den skete Udrensning maa ogsaa Uretfærdighederne, der synes at være forekommet, fremhæves. Det naturlige Krav om lige Behandling for samme Forbrydelse er, bl. a. paa Grund af den lange Tid, der er hengaaet og den dermed følgende Mentalitetsændring, ikke blevet opfyldt under Udrensningen.

Straffelovstillæggets § 10: Frikorps Danmark.

Efter Straffelovstillæggets § 10 Stk. 1 straffedes bl. a. den, der havde ladet sig hverve til tysk Krigstjeneste, med Fængsel.

Spørgsmaalet om, hvorvidt man burde straffe Frikorps Danmark-Folkene, og særlig dem, der havde ladet sig hverve til Frikorpset før den 29. August 1943, har været stærkt om-diskuteret i Forbindelse med hele Spørgsmaalet om Straffelovstillæggets Retroaktion.

Juristerne har været i aller højeste Grad uenige.

Forud for Lovrevisionen i 1946 afgav saaledes 101 Jurister en Erklæring til Regering og Rigsdag, hvori de gik ind for, at Indtrædelse i Frikorps Danmark før 29. August 1943 og den blotte Tjenstgøring i dette Korps skulde være straffri.

Til Begrundelse for dette Standpunkt anførte disse 101 Jurister, at de var af den For-menning, at den danske Regering paa den Tid, Korpset oprettedes, i det hele indtog den Holdning, at Danmarks Forhold til Tyskerne skulde ordnes ad Forhandlingens Vej, og at Regeringen positivt godkendte Korpset og tillod danske Officerer at gøre Tjeneste i Korpset med Ret til at genindtræde i deres Nummer i den danske Hær.

De 101 Jurister erkendte fuldtud, at Indtrædelse i Frikorps Danmark under de givne Forhold, da Landet var besat af Tyskerne, var en national forkastelig Handlemaade, men man fandt alligevel, at det sikre Grundlag for en saadan moralsk Fordømmelse, som maatte være Forudsætningen for en Straffelov med tilbagevirkende Kraft, manglede.

Erklæringen fra de 101 fremkaldte en Moderklæring fra 266 Jurister, der erklærede, at de fandt, at Indtræden i Korpset selv før den 29. August 1943 maatte betragtes som et klart Tilfælde af Landsforræderi.

De 266 Jurister hævdede for det første, at der ikke var Tale om tilbagevirkende Kraft, idet den borgerlige Straffelov allerede — som det er omtalt ovenfor — havde en Bestem-melse om, at det var strafbart under Krig eller truende Udsigt hertil at yde Fjenden Bistand ved Raad eller Daad, og man med Rette kunde sige, at Tyskerne efter Overfaldet den 9. April var Danmarks Fjender, selvom aaben Krigsførelse var undgaaet.

Dernæst blev det i Erklæringen paapeget, at Befolkningen fra første Færd var klar over, hvorledes man burde stille sig overfor Frikorpset.

Der opstod under Hvervningen af Korpset Landet over spontane Protestaktioner, og allerede ved Afsendelsen af de første Styrker afsløredes tydeligt Korpsets nazistiske Baggrund.

Under Frikorpsets Orlov udvistes af Frikorpsets Medlemmer en saa provokerende Op-træden, at i hvert Fald fra dette Tidspunkt ingen kunde være i Tvivl om, at det drejede sig om et Korps, der var direkte fjendtligt indstillet overfor den danske Befolkning, og som bistod Nazisterne og det tyske Rige i ved Terror at undergrave den danske Selvstændighed.

Paa de 266' Standpunkt: at Frikorpsfolkene burde straffes, stod ogsaa Udvalgsflertallet i Juristudvalget, der fastslog, at uanset de Aktstykker, som havde kunnet fremdrages til Støtte for, at man fra den daværende Regerings Side havde maattet godkende danske Officerers og andre Frivilliges Indtræden i Korpset, havde denne Indtræden af den over-vejende Del af Befolkningen straks fra Begyndelsen været vurderet som en groft forkaste-

lig Handlemaade, hvorved den Paagældende forbrød sig mod det nationale Sammenhold og dermed mod sin Pligt som dansk Statsborger.

Udvalget karakteriserede den Handling at indtræde i Frikorpset og at kæmpe paa samme Side som Danmarks Undertrykkere som ikke blot moralsk forkastelig, men ogsaa som stridende mod den almindelige Retsbevidsthed paa en saadan Maade, at en efterfølgende Kriminalisering under de givne ekstraordinære Forhold maatte anses som berettiget.

Noget andet er, at man saa har set mildere paa de Personer, som har indmeldt sig i Frikorpset før den 29. August 1943, særlig naar de har indmeldt sig ifølge en konkret Anvisning eller Antagelse af, at en saadan har foreligget, f. Eks. hvor en Person er indtraadt i Henhold til en Opfordring til Indmeldelse af Vedkommendes højere Foresatte i den danske Hær.

Deltagelse i Frikorps Danmark er af Lovgiveren blevet betragtet som en landsforræderisk Handling — og med Rette, thi man maa stadig holde sig for Øje, at Hvervningen til Frikorps Danmark udgik fra og blev foretaget gennem D. N. S. A. P., at Korpset blev benyttet som Pressionsmiddel over for den danske Stat — herom kunde Korpsets Medlemmer ikke være uvidende — og at de fleste af Frikorpsets Medlemmer faktisk havde fortsat den tyske Krigstjeneste ogsaa efter 29. August 1943.

Udover Spørgsmaalet om Retroaktion i Forbindelse med Frikorps Danmark-Sagerne opstod i særlig Grad omkring disse Sager Spørgsmaalet om, hvorvidt Straffelovstillægets § 1 Stk. 2 kunde finde Anvendelse.

I denne Bestemmelse indeholdtes som tidligere anført særlige Regler for det Tilfælde, at Gerningsmanden havde handlet i Henhold til bl. a. Ordre eller Anvisning givet af lovlig dansk Myndighed.

Mange baade indenfor og udenfor Juristkredse var af den Formening, at der i bl. a. Regeringens Holdning maatte indfortolkes en saadan Anvisning.

I den bekendte Dom, hvorved Frikorpsmanden Erik Kam blev idømt 2 Aars Fængsel, fastslog Højesteret imidlertid, at nogen generel Anvisning ikke kunde siges at have foreligget.

Kam havde i Retten forklaret, at han indmeldte sig i Frikorpset af idealistiske Grunde, for at kæmpe imod Rusland for Finlands Skyld.

Efter Uddannelsen var han ved Østfronten fra December 1943 til Januar 1944, da han blev alvorlig saaret; i Maj 1944 blev han hjemsendt. Han havde aflagt Ed til Hitler i Slutningen af 1942.

Efter at han havde været paa Orlov her i Landet i Sommeren 1943, søgte han paa Grund af de Forhold, han havde forefundet i Danmark, at blive hjemsendt, men paa det Tidspunkt uden Held.

Med Hensyn til Begivenhederne omkring den 29. August 1943 angav Kam, at han først flere Maaneder efter, at det var sket, hørte om dem.

Kam henviste under Domsforhandlingen til, at han indmeldte sig i Frikorpset til Tjeneste paa Østfronten efter Anvisning af den danske Regering.

Københavns Byret fandt, at man maatte give Kam Medhold i, at han kunde have opfattet Forholdet saaledes, at Regeringen gav Anvisning paa, at Danskere indmeldte sig i Frikorpset, og bl. a. under Hensyn hertil fandtes hans Handlinger straffri.

Østre Landsret dømte derimod Kam og ansatte Straffen til 4 Aars Fængsel. Af de 13 Dommere som i Højesteret deltog i Paadømmelsen, fandt de 12 ikke, at Myndighedernes Holdning overfor Frikorps Danmark kunde anses som en saadan Anvisning om at melde sig til Korpset, som omtaltes i Straffelovstillæget, idet »dette dels vilde være lidet stem-

mende med den sproglige Forstaaelse af Ordet Anvisning, dels vilde medføre en meget væsentlig Begrænsning af Regelen i § 10 Stk. 1, som hverken kunde anses velforenelig med denne Bestemmelses Indhold eller tilsigtet af Lovgivningsmagten, ligesom en saadan Opfattelse ikke havde Støtte i Lovens Forarbejder«.

Med Hensyn til selve Størrelsen af Straffen fandt et Flertal af Dommerne, at der i Regeringens Holdning og i det om Kams Forhold oplyste var Grundlag for en Nedsættelse af Straffen og idømte Kam 2 Aars Fængsel.

Dissensen, den ene Dommers Votering, er interessant, fordi den saa klart gengav Standpunktet hos de Jurister, som mente, at Frikorps Danmark-Folkene af den Kategori, hvortil Kam hørte, ikke burde straffes.

Denne Dommer lagde afgørende Vægt paa Krigsministeriets Cirkulæreskrivelse af 8. Juli 1941 til Hærens Afdelinger, i hvilken Skrivelse Krigsministeriet bl. a. meddelte, at den danske Regering havde givet Tilladelse til, at bl. a. faste Befalingsmænd af Linien og hjemsendte Værnepligtige fra den danske Hær maatte melde sig til Frikorps Danmark, og at det ikke maatte vanskeliggøres for de paagældende at indtræde i Korpset.

Endvidere fremhævede Dommeren, at der samtidig med den nævnte Skrivelse gennem Ritzaus Bureau blev udsendt officiel Meddelelse om, at Oberstløjtnant Kryssing med den kgl. danske Regerings Billigelse havde overtaget Kommandoen over Frikorpset, og at alle, der havde aftjent deres Værnepligt, kunde melde sig til Korpset, at Regeringen overfor Frikorpset derefter paa forskellig Maade havde lagt den samme Indstilling for Dagen, bl. a. ved Korpsets Afrejse fra Landet, og at Regeringen senest, kort før Kam lod sig hverve, i en Erklæring af Marts 1942 bl. a. havde udtalt, at frivillig Deltagelse i Krige, hvori den danske Stat ikke tog Del, var tilladt efter dansk Ret og Tradition saavel som efter Folkeretten.

Den dissentierende Dommer fandt, at Regeringen ved sin Holdning havde givet en saadan Tilskyndelse til at indtræde i Frikorpset, at Kam maatte anses for at have handlet i Henhold til Anvisning af lovlig dansk Myndighed, og saaledes maatte være straffri.

Kam blev dømt i Overensstemmelse med Dommerflertallets Votering.

En anden Dom, som i Forbindelse med Frikorpset har vakt Interesse, er Dommen over tidligere Kaptajn i den danske Hær, Oluf Krabbe.

Denne Dom gik endnu videre end Dommen i Kam-Sagen.

Krabbe, der siden 1925 havde været Officer i den danske Hær, meldte sig i November 1940 ind i D. N. S. A. P., og i Juli 1941 i Frikorps Danmark.

Krabbes Begrundelse for at indtræde i Korpset var den, at han ønskede at indhente Krigserfaring, og at han mente, at han vilde gavne Danmarks politiske Forhold til Tyskland ved at melde sig frivilligt i Tysklands Kamp, og Krabbe henviste endvidere til, at han baade mundtligt og skriftligt var blevet gjort bekendt med Indholdet af Krigsministeriets Cirkulære af 8. Juli 1941, som er nævnt ovenfor i Kam-Sagen.

I Henhold til Cirkulæret havde Krabbe indgivet Ansøgning til Ministeriet om at træde udenfor Nummer og samtidig anmodet om Tilladelse til at rejse til Udlandet, idet han angav som Formaal, at han vilde gøre Tjeneste i Frikorps Danmark, og Krigsministeriet meddelte ham, at man vilde imødekomme Ansøgningen, hvorefter Tilladelsen blev givet ved kgl. Resolution.

Krabbe vedblev at gøre Tjeneste i Tyskland til April 1945.

Uanset at der dog her kunne synes at være Tale om en konkret Anvisning i den mellem Krabbe og Krigsministeriet førte Korrespondance, blev Tiltalte dømt saavel ved Byret som Landsret og Højesteret.

Endelig skal i Forbindelse med Frikorpset nævnes en tredje Dom af mere almen Interesse, Dommen over en af Frikorpsets Chefer, den 43-aarige Knud Børge Martinsen.

Martinsen var allerede i August 1941, efter i nogle Maaneder forinden at have deltaget i Uddannelsen paa en SS-Junkerskole i Tyskland, gaaet ind i Frikorpset, hvori han derefter forrettede Tjeneste.

Fra Juni 1943, efter at von Schalburg og en senere Korpschef var faldet, var han Kommandør for Frikorpset.

Martinsen havde endvidere efter Forhandlinger med Himmler taget Initiativet til Oprettelse af Schalburg-Korpset, der bl. a. skulde virke som Hverve- og Uddannelsesorgan for frivillige til Waffen SS.

Fra November 1943 til Oktober 1944 var han Chef for dette Korps. Hans Kommando var direkte underlagt Pancke.

I sin Egenskab af Chef for Schalburg-Korpset var han øverste Myndighed for E. T. (Efterretningstjenesten), som arbejdede med intern Spionage, Bekæmpelse af Modstandsbevægelsen samt Udførelse af Gengældelsesaktioner m. v. og øverste Myndighed for den halvmilitære Organisation »Landstormen«, der uddannede danske Nazister i Vaabenbrug.

Endvidere var Martinsen Medlem af forskellige andre nazistiske Partiorganer m. v., der alle havde til Formaal at samle Nazister og ligesindede i Kamp for Tyskland mod det danske Folk.

Endelig havde Martinsen gjort sig skyldig i Drab paa en Tropsfører i Schalburgkorpset, von Eggers.

Martinsen, der var af den Formening, at von Eggers havde været Forræder mod Schalburg-Korpset, nedsatte en Krigsret, bestaaende af to Medlemmer af Schalburgkorpset og ham selv, og endvidere beskikkede han en Anklager mod von Eggers. Derimod blev der ikke udnævnt nogen Forsvarer.

Martinsen hævdede under Retssagen, at von Eggers havde tilstaaet sig skyldig. Straks derefter havde man afsagt Dødsdommen.

Von Eggers blev ført ned i Kælderen i Frimurerlogen, han blev kommanderet omkring, og Martinsen eksekverede personlig Dødsdommen ved et Skud i Nakken.

For sine Forbrydelser blev Martinsen dømt til Døden.

Man bør formentligt ikke undlade i Forbindelse med Frikorpset at nævne C. F. von Schalburg, hvis Navn post mortem blev knyttet til Schalburg-Korpset.

Von Schalburg, der var tidligere Officer i den danske Hær, ledede paa Østfronten de Danske, der kæmpede paa tysk Side; han faldt i Kampen mod Russerne.

Havde han levet, vilde han formentlig være blevet dømt for Overtrædelse af Straffelovs-tillæget, men man vilde for ham have kunnet anføre formildende Omstændigheder.

Von Schalburg, hvis Familie havde lidt under Kommunisternes Forfølgelser, følte at han i særlig Grad var forpligtet til at kæmpe mod Kommunismen.

Det var kun et yderst ringe Faatal af Tyskernes Haandlangere, hvis Indstilling var saa idealistisk betonet som von Schalburgs. Deres Fejl var, at de i deres Idealisme var saa ensrettede, at de ikke kunde se, at deres Pligt, naar Danmark var besat af tyske Tropper, først og fremmest var Kampen mod disse Danmarks Fjender — og derfor er de med Rette blevet dømt.

Naar ikke særlige Omstændigheder forelaa i det enkelte Tilfælde, blev Frikorps-Folkene i Almindelighed idømt Fængselsstraffe paa fra 4—5 Aar ned til 1 Aar, undtagelsesvis endnu mindre. Afgørende var det, paa hvilket Tidspunkt den Tiltalte havde meldt sig, idet Straffene blev strengere, jo senere Indtrædelsen i Frikorpset havde fundet Sted.

Her som paa andre Omraader af Strafforfølgingen af Landsforræderne blev Straffene mildere, efterhaanden som Besættelsestiden kom paa Afstand.

Straffelovstillæggets § 10 iøvrigt

De fleste Domme er afsagt efter Straffelovstillæggets § 10, dels efter § 10 Stk. 1, der foruden Frikorps-Folkene og lignende under Waffen SS henhørende Korps omfattede bl. a. Medlemmerne af Sommerkorpset og de »Zeitfreiwillige« i Sønderjylland, dels efter § 10 Stk. 2 og 3, der omfattede baade dem, der havde gjort Tjeneste i et Korps, som virkede i Tilslutning til Besættelsesmagten mod den danske Stats lovlige Organer eller dens Borgere, og dem der havde gjort Tjeneste i et Korps, som havde udøvet Virksomhed af politimæssig Karakter, og som særligt strengt straffede dem, som havde udøvet denne Virksomhed efter den 19. September 1944 i Hipokorps eller anden lignende Organisation.

Foruden Medlemmerne af Hipokorpset (og E. T.) ramtes bl. a. ogsaa Medlemmerne af Schalburgkorpset af strenge Straffe efter disse Bestemmelser.

I Dommene over en Række af de store Forbryderbander saasom Peter-Gruppen (Brøndum), Lorentzen-Gruppen og Schiøler-Gruppen citeres § 10.

Man husker Navne som Henning Emil Brøndum, Kai Henning Bothilsen Nielsen, Ib Nordermark Hansen, Mariegaard, Jørgen Lorentzen, Lomhold Pedersen, Enrico Bernardo Rand, Anna Lund og Ib Gerner Ibsen.

Deres Ofre var legio.

Bandernes Ugerninger fylder Side op og Side ned i de juridiske Tidsskrifter. I Højesteretstidende indtager f. Eks. alene Sagen mod Peter-Gruppen ca. 100 Sider.

Medlemmerne af Grupperne havde deltaget i en lang Række Terrorhandlinger, navnlig Drab og Sprængninger, Anholdelser og Afhøringer af danske Patrioter under Anvendelse af Vold, hvilke Anholdelser i talrige Tilfælde medførte langvarige Ophold i tyske Fængsler eller Koncentrationslejre.

Hovedlederne er blevet dømt paa Livet og henrettet. Dog har man med Hensyn til den eneste Kvinde, Anna Lund, som hørte til blandt Hovedlederne, gjort en Undtagelse. Hun var dømt til Døden, men blev benaadet.

Ganske vist hævdedes det fra Benaadningsmyndighedens Side, at dette ikke skyldtes, at hun var Kvinde, men da hun og den anden Kvinde, som var dømt for de alvorligste Forbrydelser efter Forræderilovstillægget, Maren Margrethe Bartram fra Aarhus, efter alt at dømme har været lige saa strafskyldig som de mandlige Hovedledere, har formentlig dog det Moment spillet ind, at man ikke her i Danmark har kunnet tænke sig at henrette en Kvinde.

Straffelovstillæggets § 12

Medens Straffelovstillæggets § 11, der omfattede Tjenestemænd, som havde gaaet Fjendens Ærinde, ikke har haft nogen Betydning — se derimod nedenfor om den særlige Tjenestemandstolslov — er der efter Stikkerparagraffen, Straffelovstillæggets § 12, afsagt Domme over en broget Skare, der omfatter baade meget alvorlige Tilfælde af Stikkeri, hvorved gode danske Borgere har mistet Livet, og en hel Række af mindre alvorlige Forbrydelser, f. Eks. Angivelser til tyske Myndigheder om, at Angiveren var blevet fornærmet, kaldt Feltmadras, Tyskerpige eller lignende.

To Domme kan formentlig særlig fremdrages i Forbindelse med § 12:

Dommen over Torben William Wulff og

Dommen over Maren Margrethe Bartram.

Torben William Wulff var Frihedskæmper. Han havde fra omkring Marts 1944 været Medarbejder ved det illegale Blad, »Roskilde Kureren«, og havde ydet en god Indsats.

I Slutningen af Januar 1945 satte han sig uden nogen bevislig Foranledning i Forbindelse med det tyske Politi og angav sin Gruppefører, Jørgen Arboe-Rasmussen og Gruppens øvrige 7 Medlemmer.

Gruppen slap væk bortset fra 3 af Medlemmerne, som blev anholdt af Tyskerne og senere anbragt i Frøslevlejren.

Gruppeføreren Jørgen Arboe-Rasmussen, der i første Omgang var undsluppet, skulde nogle Dage senere have et Møde med Torben Wulff, mod hvem ingen paa det Tidspunkt nærrede Mistanke. Wulff gav paany Tyskerne Underretning og gik sammen med Tyskerne til Mødet, hvor han udpegede Arboe-Rasmussen ved at indlede en Samtale med ham.

Arboe-Rasmussen blev umiddelbart herefter skudt ned og dræbt af det tyske Politi.

Torben Wulff blev ved Københavns Byret dømt til Døden. Landsretten ændrede denne Dom til Fængsel paa Livstid, men et Flertal paa 8 af 12 Højesteretsdommere, som vote-rede i Sagen, stemte for at fastsætte Straffen til Dødsstraf, og Torben Wulff blev senere henrettet.

Maren Margrethe Bartram virkede fra Foraaret 1944 til Kapitulationen som Meddeler for Gestapo, til hvem hun angav ca. 50 danske Statsborgere, hvoraf et stort Antal blev udsat for Tortur og mange ført til tyske KZ-Lejre, hvor 7-8 afgik ved Døden.

I den første Tid arbejdede hun i Aarhus, hvor de fleste af hendes Angiverier fandt Sted til den tjenstgørende tyske Gestapomand paa Stedet.

For at tjene til Livets Ophold stod hun Model for Sammenslutningen »Ung Kunst« i Aarhus og kom dels gennem Kunstnerkredse, dels derigennem at hun deltog i illegalt Arbejde indenfor de kommunistiske Kredse, i Forbindelse med mange illegale, som hun angav til Gestapo.

Hun fik en Løn af Gestapo paa mellem 500 og 700 Kr. om Maaneden og Rejseudgifter dækket.

En kort Tid opholdt hun sig ifølge sin egen Forklaring i København, hvortil hun var rejst efter Aftale med det kommunistiske Parti for at drøfte Oprettelsen af en ny Ledelse af det kommunistiske illegale Arbejde i Aarhus.

Hun modtog i den Tid Penge saavel fra dette Parti som fra Gestapo.

Da hun nu følte, at man nærrede Mistanke mod hende i Aarhus, lod hun arrangere en Skinanholdelse af sig selv. Hun blev ogsaa arresteret af Gestapo og kom efter nogen Tids Forløb til Frøslev.

Efter Hjemkomsten herfra blev der øvet Attentat mod hende, og hun laa en kortere Tid paa Hospitalet.

Hun fortsatte imidlertid med sin Stikkervirksomhed indtil Kapitulationen.

Hun blev dømt paa Livet, men Straffen blev ændret til Fængsel paa Livstid.

Straffelovstillæggets § 13

I § 13 omhandlede det Forhold, at en Person var traadt i Forbindelse med Besættelsesmagten for at formaa Tyskerne til Indskriden overfor den danske Regering eller anden

dansk Myndighed eller havde forhandlet med Besættelsesmagten om Interesser, hvis Varetagelse henhørte under de danske Myndigheder.

Den mest bekendte Dom efter § 13 — der isøvrigt kun er anvendt i et Faatal af Tilfælde — er Dommen over den i den foregaaende Artikel nævnte tidligere Landsretssagfører Erik Alfred Reitzel Nielsen, som blev idømt Fængsel i 5 Aar.

Reitzel Nielsen blev bl. a. dømt for, at han i Juni—December 1942, hvor han var uden Stilling, flere Gange havde henvendt sig direkte eller gennem Mellemmænd til herværende tyske Myndigheder for at faa disse til at formaa den danske Regering til at skaffe ham en Stilling indenfor den danske Statstjeneste, og for i September 1943 at have forhandlet med det tyske Riges Befuldmægtigede om Dannelsen af en ny Regering, hvorved han som Landsrettens Dom udtalte det — citerende Lovordene — fandtes »at have forhandlet med Besættelsesmagten om Interesser, hvis Varetagelse henhørte under danske Myndigheder«.

Straffelovstillæggets § 14 — angaaende den, der søgte at opnaa Fordel af Tyskernes Indgriben overfor danske og allierede her i Landet — fandt kun ringe Anvendelse. § 15 behandles i Afsnittet nedenfor om Værnemageri.

Straffelovstillæggets § 16

§ 16 omfattede en hel Række forskellige Forhold. Oprindelig var § 16 ret kortfattet, idet den uden at opregne specielle Forhold hovedsagelig gav Adgang til at straffe Personer, som i tysk Interesse eller for at skaffe sig økonomisk Vinding eller anden Fordel have ydet Besættelsesmagten Bistand ved Raad eller Daad — bortset fra almindeligt civilt Lønarbejde og normal Forretningsvirksomhed.

Ved Juristudvalgets Behandling af § 16 blev denne i betydelig Grad udvidet, dog særlig saaledes, at man nærmere codificerede de enkelte Forhold, som man fandt burde inddrages under § 16.

Man fastslog bl. a., at den, som havde været Medlem af den øverste Ledelse af D.N.S.A.P. eller anden nazistisk Organisation, der utilbørligt havde samarbejdet med Besættelsesmagten, maatte anses strafskyldig.

Endvidere opregnede man en Række særlige Forhold, saasom Virksomhed i den tyske Propagandas Tjeneste, bevæbnet Sabotagevagt efter 19. September 1944, Ansættelse hos det tyske Politi eller Hipokorpset i en saadan Stilling, som ikke omfattedes af den særlige Bestemmelse i § 10, og endelig tog man med en Samlebestemmelse, formuleret som den tidligere § 16.

Straks efter Udrensningens Paabegyndelse havde man rejst Tiltale efter § 16 mod og faaet dømt mange, som formentlig ikke burde have været dømt.

Her tænkes bl. a. paa de smaa Vagtmænd, som f. Eks. iført en gammel Uniformsfrakke og med Hund gik paa Vagt ved en Kantine, eller som gik Sabotagevagt ved danske Virksomheder.

Det var naturligt, at det gik saaledes. Det var ofte netop disse Personer, som var faldet den enkelte Borger i Øjnene. Man havde daglig gaaet og set paa disse Mennesker og havde uden at kende Forholdene nærmere været harm over deres Optræden. Man sørgede derfor for, at de blev interneret i Dagene efter den 5. Maj, og deres Sager, som hurtigt kunde gennearbejdes og forelægges for Domstolene, kom først for.

Men efterhaanden som Anklagemyndigheden blev i Stand til at trænge nærmere ind i Karakteren af de Arbejder, som disse Mennesker havde ydet, fandt man, at en stor Del

af deres Virke af forskellige Aarsager maatte betragtes som civilt Lønarbejde, og at Handlinger, som stadig maatte anses som strafbare, til at begynde med i hvert Fald var blevet for strengt bedømt.

Iøvrigt gælder det som foran berørt, at en Række Domme ogsaa efter Straffelovstillæggets øvrige Bestemmelser dels ramte de ganske smaa eller i hvert Fald de mindre Syndere, som burde være gaaet fri, dels idømte for strenge Straffe, netop paa Grund af at disse Sager straks laa fuldt opklarede til Forelæggelse for Retten paa et Tidspunkt, hvor Indtrykkene fra Besættelsestiden endnu var saa levende.

Ved Revisionen af Straffelovstillæget indførtes som tidligere omtalt bl. a. Bestemmelser om Prøveløsladelse.

Ved Ankenævnets Virke, ved Benaadninger og ved Anvendelsen af Prøveløsladelsesbestemmelsen raadedes der Bod paa Uretfærdighederne.

I stort Omfang har man kombineret Benaadningsmyndigheden og Instituttet om Prøveløsladelse, saaledes at man har eftergivet den Dømte en Del af Straffen og prøveløsladt ham til det Tidspunkt, til hvilket han vilde være blevet prøveløsladt, hvis han ved Dommen var blevet anset med den Straf, som man nu med Begivenhederne paa lidt længere Afstand fandt rimelig.

For de mindre Forbryderes Vedkommende er der formentlig ikke Tvivl om, at Prøveløsladelserne har været fuldtud forsvarlige, og at Resocialiseringen ikke har kunnet fremmes i for stærk en Grad.

Anderledes med Hensyn til dem, der er dømt for de alvorligste Lovovertrædelser.

Den mest »prominente« Dom, som er afsagt efter § 16, er formentlig Dommen over tidligere Ekspeditionssekretær i Justitsministeriet, Carl Frants Popp-Madsen, en Mand af stor Begavelse, Præ-Kandidat, kvalificeret til Landets højeste Embeder, men formentlig vildledt af sit eget stærke Ønske om saa hurtigt som muligt at naa Toppen.

Popp-Madsen blev dømt for en stor række Forbrydelser, bl. a. for Overtrædelse af Straffelovstillæggets § 10 Stk. 2, ved at have virket som Raadgiver og Hjælper for Lederen af Schalburg-Korpset, K. B. Martinsen, og for Overtrædelse af § 16, idet han ved Afholdelse af Foredrag og som Medlem af Præsidiet for »C. F. Schalburgs Mindefond« havde ydet Besættelsesmagten Bistand med Raad og Daad.

Popp-Madsen blev dømt til Fængsel i 12 Aar, men er allerede nu løsladt.

Krigsforbryderne

Straffelovstillæget omfattede Personer, som ved Handlingens Foretagelse havde dansk Indfødsret, eller var bosat i den danske Stat, og som et naturligt Supplement hertil skabte man en Lov om Straf for Krigsforbrydelser.

Denne Lov blev vedtaget den 12. Juli 1946 og bestemte, at en Udlænding, som havde staaet i tysk Tjeneste eller gjort Tjeneste under en med Tyskland forbunden Magt, kunde dømmes ved danske Domstole, dersom han under Krænkelse af de for Besættelse og Krig gældende folkeretlige Love og Sædvaner havde begaaet et efter dansk Lov strafbart Forhold i Danmark eller til Skade for danske Interesser.

Herudover paalagde Loven Strafansvar for Krigsforbrydelser eller Forbrydelser mod Menneskeheden, saasom Mord, Mishandling af civile, Fanger eller Søfarende, Drab af Gidsler, Paalæg af kollektive Straffe, Sprængning eller anden Ødelæggelse, alt for saa vidt de paagældende Handlinger var foregaaet i Strid med de for Besættelse og Krig gældende folkeretlige

Regler, og endelig ramte Loven særlig Deportation eller anden Forfølgelse af politiske, race-mæssige eller religiøse Grunde.

Loven fastslog, at selvom den strafbare Handling var udført i Henhold til Ordre eller under Indflydelse af et Afhængighedsforhold, skulde dette ikke fritage for Ansvar, men kun — efter Omstændighederne — virke som et formildende Moment.

Som Prototypen saavel paa den Fremgangsmaade, som Gestapo anvendte overfor danske Frihedskæmpere, og paa den Retorsion, Danskerne nu gennem deres Domstole har udøvet overfor disse Krigsforbrydere, kan anføres Dommen over Kriminalsekretær i det tyske Sikkerhedspoliti, Friedrich Johannes Hoffmann.

Hoffmann — der ikke maa forveksles med Gestapochefen Karl Heinz Hoffmann — havde begaaet en Række Voldshandlinger mod danske Statsborgere. Han havde tildelt en Fange, der havde forsøgt at flygte, et Knytnæveslag i Ansigtet samt undladt at skride ind, da andre tilstedeværende Tyskere, som han var Chef for, slog Fangen med en Jernstang. Fire Dage i Træk havde han tildelt en anden Fange et betydeligt Antal Slag paa den nøgne Ryg med Gummiknippel og Hundepisk og slaaet ham under de nøgne Fødder med et Staalris.

Endvidere havde han bl. a. ladet sine Medhjælpere piske en 61-aarig Fabrikant med en Hundepisk og en Ridepisk saalænge paa den nøgne Krop, at Ofret flere Gange besvimede, og sammen med nogle Medhjælpere pryglet en Fange, der var nøgen og forsynet med Haandjern, idet de havde tilføjet Fangen et meget betydeligt Antal Slag paa Kroppen, i Ansigtet og under Fodsaalen med Knipler, Læderrem, Hundepisk og knyttede Næver.

Hoffmann nægtede principalt at have været med til Mishandlingerne, men Retten statuere, at man fandt Beviserne tilstrækkelige.

Subsidiært hævdede Hoffmann, at Forhørsmetoderne ikke kunde anses for folkeretsstridige ud fra den Betragtning, at den danske Modstandsbevægelse og dennes enkelte Medlemmer som franc-tireurs ikke nød folkeretlig Beskyttelse. Tyskerne var følgelig berettiget til at anvende et hvilket som helst Middel. Videre, at Forhørsmetoderne som udøvet i Nødværge eller dermed ligestillet Situation maatte være straffri, idet Modstandsbevægelsens Angreb til Stadighed udsatte tyske Soldaters Liv og Helbred for Fare, hvilken Fare kun kunde afværges ved, at Tyskerne straks efter Anholdelsen fik Oplysning om de paagældendes Forbindelser m. v., navnlig efter at der i Sommeren 1944 af Modstandsbevægelsens Ledelse var udsendt Instruks til Medlemmerne om, at de i Tilfælde af Anholdelse skulde tie i 24 Timer; det var derfor nødvendigt at anvende skærpet Forhør for at faa de Anholdte til at udtale sig, saaledes at Tyskerne rettidigt kunde naa at træffe Foranstaltninger mod paatænkte Angreb og derved afværge Skader, i Sammenligning med hvilke de Anholdtes Pinsler — efter Hoffmanns Formening — var af underordnet Betydning.

Endelig anførte Hoffmann, at han havde handlet efter Ordre.

Retten idømte Hoffmann 16 Aars Fængsel, idet den udtalte, at de af den danske Modstandsbevægelse iværksatte Aktioner ikke var folkeretsstridige, og at de af Hoffmann foretagne Handlinger ikke, uanset om de enkelte Deltagere i Modstandsbevægelsen maatte nyde folkeretlig Beskyttelse, kunde betegnes som tilladelig Nødværge eller Nødretshandlinger.

Retten fastslog endvidere, at den Omstændighed, at Tiltalte havde handlet efter Ordre eller under Indflydelse af sin tjenstlige Afhængighed ikke kunde fritage ham for Ansvar.

Ej heller kunde der i det foreliggende Tilfælde være Tale om formildende Omstændigheder, idet Tiltalte — iøvrigt i Lighed med 99 pCt. af sine Kolleger indenfor Gestapo — var gaaet videre end selv de reglements-mæssig fastsatte Regler for »verschärfte Vernehmung« tillod.

Netop i disse Dage har Højesteret afsagt Dom over Karl Rudolf Werner Best, der fra 5. November 1942 til Kapitulationen var det tyske Riges Befuld-mægtigede i Danmark, over

Günther Friedrich Wilhelm Ludvig Pancke, der fra Efteraaret 1943 var den højere SS og Politifører i Danmark, og over Otto Richard Bovensiepen, der i Januar 1944 blev Chef for det tyske Sikkerhedspoliti i Danmark, hvilken Post han bevarede, til Forholdene indenfor Besættelsesmagten i April 1945 blev Kaos.

Under Byretssagen og Landsretssagen var der udover mod de lige nævnte ogsaa rejst Tiltale mod von Hanneken, som i 1944/45 var den tyske Værnemagts Øverstbefalende her i Landet.

Begrundelsen for, at man rejste Tiltale ogsaa mod von Hanneken, der kun var Soldat, var dels den, at man mente, at han havde stillet Krav om Antisabotagen eller i hvert Fald om en Skærpelse af denne, og dels den, at man troede, at han havde lagt Pres paa de Medtaltede for at faa dem til at udøve de i Sagen omhandlede Forbrydelser.

Von Hanneken blev dømt ved Byretten, men blev frifundet ved Landsretten.

Man kan kun anerkende den objektive Indstilling, som de danske Domstole har vist ogsaa i denne Sag. Beviserne for von Hannekens paastaede Skyld kunde ikke føres eller fandtes ikke af Retten tilstrækkelige, og i Overensstemmelse med al Rettergang i et frit, demokratisk Samfund maatte han frifindes.

Af Domspræmisserne fra Byret, Landsret og Højesteret fremgaar det bl. a., at Bovensiepen blev dømt for at have givet Ordre til eller sanktioneret de af den til Udførelsen af Antisabotagen indsatte SS-Sonder-Kommando begaaede Drab, Brandstiftelser, Sprængninger og Forsøg herpaa.

Denne Sonder-Kommando, der lededes af de to Tyskere Otto Schwerdt og Horst Issel, og hvis Medlemmer var dels tyske og dels danske Statsborgere, havde foretaget Sprængninger, hvorved der var sket Skader for over 80 Mill. Kr.

Ved disse Sprængninger var 46 Personer blevet dræbt og talrige saaret.

Bovensiepen erkendte sit Ansvar for Sprængningerne og blev som anført dømt herfor, idet man dog frifandt ham for saa vidt angik de saakaldte officielle Sprængninger.

Ved de officielle Sprængninger, der havde voldt Ødelæggelser for ialt ca. 4 Mill. Kr., var Forholdet det, at det tyske Politi sprængte den paagældende Bygning, naar det ansaas godtgjort, at Modstandsbevægelsen havde gjort Brug af den, hvorefter Bovensiepen lod bekendtgøre, at Sprængningen havde fundet Sted, og Begrundelsen for den.

Retten turde ikke forkaste, at Tiltalte med Føje havde anset saadanne Sprængninger som lovlige Repressalier.

Derimod fastslog Retten, at de øvrige Sprængninger, der forvoldte saa langt større Ødelæggelser og som kostede Menneskeliv, ikke kunde betragtes som lovlige.

Bovensiepen erkendte ogsaa sit Ansvar for 63 Drab og mange Drabsforsøg. Blandt de dræbte var Ingeniør Snog Christensen, Grosserer Johan Havemann, Havnedirektør Laub, Forstander Heinrich Gille, Grosserer William Prieme, de 4 Læger i Odense, C. Fabricius Møller, Henning Dalsgaard, Henning Ørsberg og Jørgen Hvalhof og Overlægerne Buchholtz og Feldtborg i Vejle.

I en Række Tilfælde havde Bovensiepen givet Ordre til eller haft Ansvaret for Anvendelse af den af de tyske Myndigheder officielt tilladte »verschärfte Vernehmung«, som bestod i Prygling med Stokkeslag af anholdte danske Frihedskæmpere; saaledes havde Bovensiepen givet Ordre til »verschärfte Vernehmung« af Professor Mogens Fog og af Oberstløjtnant Tiemroth, der begge blev pryglet. Iøvrigt havde han delegeret sin Myndighed til at give Tilladelsen til Chefen for Gestapo, Karl Heinz Hoffmann.

Dommene fastslog videre, at Bovensiepen havde godkendt, at grovere Mishandlinger i mange Tilfælde fandt Sted, f. Eks. Slag i betydeligt Antal og under timelange Forhør med

Knytnæver, Piske, Gummiknipler m. v., ofte paa den nøgne Krop, ligesom der f. Eks. i nogle Tilfælde blev anvendt Tommelskruer, saaledes at formentlig 2-300 danske Statsborgere herved paadrog sig alvorlige og langvarige Beskadigelser. Vedrørende disse Forhold vilde Bovensiepen ikke vedkende sig noget Ansvar, men han blev desuagtet dømt. Bovensiepen blev endvidere dømt for — og havde ogsaa tilstaaet — at det var paa hans Ordre, at en tysk Kriminalrat Erik Bunke sammen med andre Medlemmer af det tyske Sikkerhedspoliti den 9. August 1944 Kl. ca. 2 ved 40-km-Stenen paa Hovedvej 1 mellem Roskilde og Ringsted med Pistolskud dræbte 11 danske Frihedskæmpere, som alle kort forinden var afhentet i Vestre Fængsel. Endelig blev Bovensiepen dømt for i Efteraaret 1944 at have været med til at give Ordre om Deportation af 421 Personer, som af Tyskerne blev betegnet som »asociale« og »Vaneforbrydere«. Dommen over Bovensiepen blev af Byretten fastsat til Dødsstraf. Landsretten idømte ham Fængsel paa Livstid, og denne Dom blev stadfæstet af Højesteret.

Naar en saa lang Række af Forbrydelser, som de ovenfor kort skitserede, ikke medførte Dødsstraf, skyldtes det bl. a. at Retten tog Hensyn til, at Bovensiepen ligesom sine Medtiltalte havde været i en vanskelig Situation, fordi han tilhørte et Diktaturland, hvis Lederkreds for Størstedelens Vedkommende bestod af samvittighedsløse Forbrydere, og fordi han havde staaet under Tryk fra forskellig Side (Himmler, Hitler). Det var formentlig ogsaa utvivlsomt, at han ligesom sine Medtiltalte i et vist Omfang havde bestræbt sig for at begrænse Modsabotagen — hvad Aarsagen hertil saa end har været.

Pancke blev, delvis trods sin Benægtelse, dømt for i 1944/45 at have beordret Bovensiepen til at udføre Antisabotagen, for som Objekter herfor bl. a. at have udpeget Odinstaaet og Tivoli, for at have opgivet Bovensiepen Emner til Drab og for i April 1944 i Anledning af at Peter-Gruppens Fører, Otto Schwerdt, overfor ham havde udtrykt Ønsket om Forstærkning til Gruppen, der havde den praktiske Gennemførelse af Modterror'en, at have ladet Danskere fra Schalburgkorpsets E. T. overføre til »Sonderkommando«.

Endvidere var Pancke medansvarlig for de nævnte Mishandlinger, idet han havde tolereret, at de fandt Sted, uanset at han, der i Medfør af sin Stilling havde Bemyndigelse til at kontrollere det tyske Sikkerhedspoliti, burde have standset Mishandlingerne. Endelig var det Pancke, der sammen med Bovensiepen havde givet Ordre til Deportationen af de nævnte »asociale« eller »Vaneforbrydere«. Pancke blev ved Byretten idømt Fængsel i 20 Aar, hvilken Dom blev stadfæstet saavel ved Landsret som ved Højesteret.

Mod Best var der rejst Tiltale, bl. a. fordi man fra Anklagemyndighedens Side hævdede, at Best, der var den for den tyske Politik i Danmark ansvarlige, havde godkendt den af Besættelsesmagten forøvede Antisabotage, som forinden Iværksættelsen i mange Tilfælde var blevet forelagt Best af Bovensiepen. Retten ansaa det for bevist, at Best havde været med til at fastlægge de principielle Retningslinier for Modterror'en, og at han navnlig til at begynde med havde taget Stilling til Forslag om de enkelte Aktioner, i det hele med det Formaal at modvirke, at Modterror'en greb forstyrrende ind overfor hans politiske Maal. Specielt ansaa Retten det for bevist, at Best havde overgivet Bovensiepen en Liste over Emner for Modsabotage, bl. a. Fabriken Lyfa, at han i enkelte Tilfælde havde krævet øjeblikkelig Gengældelse, og at han havde været med til i August 1944 at bestemme Bortførelsen af Ingeniør Snog Christensen og dennes paafølgende Drab.

Best var endvidere tiltalt for Overtrædelse af Straffelovens § 261, der taler om Frihedsberøvelse, i Anledning af at han den 8. September 1943 skulde have taget Initiativet til Deportationen af de danske Jøder. Paa dette Punkt blev Best frifundet ved Landsretten (han var blevet dømt ved Byretten), idet Landsretten fandt, at de Oplysninger, som bl. a. den tidligere Søfartsmedhjælper ved det tyske Gesandtskab, von Duchwitz, der var Dan-

skerne meget venligsindet, var fremkommet med, afsvækkede Anklagemyndighedens Materiale saa stærkt, at man ikke kunde sige, at det var godtgjort, at Tiltalte havde taget ommeldte Initiativ.

Medens Byretten havde dømt Best til Døden, nedsatte Landsretten Straffen til 5 Aars Fængsel. Landsrettens Afgørelse vakte stærk Harm i Befolkningen. Man angreb Retten og særlig Rettens Formand for den »Kurs«, Retten havde fulgt. Disse Angreb var uretfærdige, hvilket bl. a. Højesteretssagfører C. B. Henriques gav Udtryk for i en kort Artikel i Ugeskrift for Retsvæsen, 1949. Højesteretssagføreren fremhævede, at Dommen for dem, der holder Retsideerne højt, var af uvurderlig Værdi. Om Dommen var rigtig eller gal var ikke afgørende i denne Forbindelse. Det var derimod det Forhold, at det saa klart af de udførlige Præmisser til Dommen fremgaar, at Dommerne har dømt efter deres bedste Overbevisning paa Grundlag af alt, hvad der er fremkommet under Sagen. Dommen er i særlig Grad blevet et Udtryk for vore Domstoles Uafhængighed og Upaavirkelighed af Sagen uvedkommende Faktorer. Det maa have staaet Landsrettens Dommere klart, forinden Dommen blev afsagt, at Afgørelsen vilde vække en Storm af Protester, men Dommerne er ikke vejet tilbage for at træffe en Afgørelse i Strid med »den offentlige Mening«. Det maa imidlertid erkendes, at selve Strafudmaalingen var vanskeligt forstaaelig, naar man konstaterede, at Best ogsaa af Landsretten foruden i mange andre svære Forbrydelser var fundet skyldig i Medvirken til Overtrædelse af Straffelovens § 237 (Manddrab), for hvilken Forbrydelse Mindstestrafen er de 5 Aars Fængsel, Best blev idømt.

Som det fremgaar af Præmisserne, skyldes den milde Dom bl. a., at Landsretten havde lagt Vægt paa, at særlig Best i et ret betydeligt Omfang havde søgt at indskrænke Modsabotagen (Schalburgtagen), at han paa mange Maader havde søgt at hjælpe danske Statsborgere — bl. a. skyldes det Best's Indgriben, at det danske Politis Vagt ved hans Bolig »Rydhave« undgik at blive bortført den 19. September 1944 — og at saavel han som de andre Tiltalte havde handlet under Tryk, idet de ved at nægte at følge Hitlers Ordre om Modterror'ens Gennemførelse vilde udsætte sig selv og deres paarørende for alvorlig Fare. Med Hitlers Form for Retsforfølgning overfor »saboterende« Tyskere og deres Familier in mente turde særlig dette sidste Argument have Vægt.

Men lad Landsrettens Afgørelse i denne Sag have været for mild. Hvad betyder det i Dag, hvor Best's Person er os ganske ligegyldig. Derimod vilde det betyde noget for os, om disse Dommere havde ladet sig paavirke til at dømme ham strengere, end deres Overbevisning tilsagde dem. Saa kunde vi have talt om en beklagelig »Kurs«, der i betænkelig Grad nærmede sig tysk »Retspleje«, som den udøvedes under Besættelsen.

Slutningsordene i Højesteretssagfører Henriques' fornævnte Artikel bør citeres: »Til dem, der ofrede Livet i deres Kamp mod Okkupationen, maa det være den smukkeste Mindegave, at de ved deres Ofre for det, der for dem stod som det værste — Vold og Uret, Krigsretter og administrative Vilkaarligheder — opnaaede, at det blev de Danske, der efter Sejren ikke gjorde sig skyldige i de tyske Vilkaarligheder, men fik Retten ind paa den Plads, den maa have i et Retssamfund«,

Højesteret, der efter gældende danske Retsplejeregler ikke kunde tage Stilling til Bevisspørgsmaalet, forhøjede paa det Grundlag, hvorpaa Landsretten havde dømt, Best's Straf til 12 Aars Fængsel. Efter almindelig Praksis i politiske Sager, skulde Best's Løsladelse nu være umiddelbart forestaaende. Han vil saa i Henhold til Dommens Bestemmelse »være at udbringe af Riget«.

Domstolene har ved Behandlingen af Sagen mod Best, Pancke og Bovensiepen maattet tage Stilling til en Række Spørgsmaal, som laa udenfor de almindelige Spørgsmaal i Straf-

fesager. Best hævdede bl. a., at han maatte betragtes som exterritorial. Dette afviste Retten pure. Landsretten fastslog, at Best i alt Fald siden 29. August 1943, efter hvilket Tidspunkt alle de paatalte Handlinger laa, ikke havde haft diplomatisk Exterritorialitetsret i Danmark, da Danmark i alt Fald siden dette Tidspunkt og indtil Befrielsen ikke havde haft nogen af Tyskerne uafhængig Regeringsmagt, og Existensen af en saadan maatte være en Forudsætning for, at Tyskland her i Landet kunde være repræsenteret af Personer med diplomatisk Status. Højesteret fandt, at man end ikke behøvede at tage Stilling til, hvorvidt man kunde sige, at Best havde haft diplomatisk Status, idet Loven af 12. Juli 1946 maatte antages at omfatte alle Udlændinge i tysk Tjeneste, uanset om de havde Exterritorialitetsret.

Med Hensyn til Terrorhandlingerne var det af Forsvaret blevet gjort gældende, at disse maatte anses som tilladelige Repressalier og derfor ikke var folkeretsstridige. Højesteret fastslog, at vel var det anerkendt, at Repressalier i et vist Omfang var tilladelige overfor Civilbefolkningen i et besat Omraade — omend der var Uenighed om de nærmere Betingelser for Anvendelsen af saadanne Repressalier — men det maatte anses for almindeligt anerkendt, at Repressalier fra en Besættelsesmagts Side overfor Civilbefolkningen kun var tilladelige som en sidste Udvej til at opretholde Ro og Orden i det besatte Omraade, og at Repressalierne skulde staa i et rimeligt Forhold til de Hensyn, der begrundede deres Anvendelse. I Højesteretsdommens Præmisses hedder det derefter: »De Tiltalte har derfor handlet klart folkeretsstridigt derved, at de, skønt Forholdene i Landet ikke — ej heller efter de Tiltaltes egen Opfattelse — gjorde det paakrævet, gennemførte Hitlers Ordre om, at al Rettergang mod danske Sabotører skulde ophøre, og at der skulde øves Gengæld ved, at ethvert Drab af Tyskere eller tyskvenlige øjeblikkelig besvaredes med Drab og Sprængning med Sprængning« — og videre: »De foretagne Aktioner har derhos i betydeligt Omfang været af umenneskelig Karakter og, uden Hjemmel i folkeretlig Sædvane, været gennemført paa en Maade, der tilsigtede overfor Befolkningen at skjule eller tilsløre, at de hidrørte fra tyske Myndigheder, saaledes at Aktionerne ogsaa som Følge heraf har været i Strid med Folkerettens almindelige anerkendte Grundsætninger«.

I Forbindelse med Spørgsmaalet om Strafudmaalingen pointerede Højesteret, at Besættelsesmagten ved at antage Danske til i tysk Tjeneste at øve Drab og Mishandlinger af Landsmænd og Ødelæggelse af deres Ejendele i høj Grad havde udæsket den danske Civilbefolkning og derved fremkaldt Aktioner fra dennes Side overfor de danske Landsforrædere.

Værnemageri.

Kravet om Straffe over Værnemagere rejstes, som tidligere anført, allerede i Frihedsraadets Pjece: »Naar Danmark atter er frit«.

Lovgiveren fulgte dette Krav i Straffelovstillæggets § 15, som i Juristkredse betegnedes som Værnemagerlov I, og i Loven af 28. August 1945 (Værnemagerlov II).

§ 15 var den strengeste Bestemmelse mod Værnemagerne. Herefter skulde den straffes, som ved Paaberaabelse af Medlemskab af tyskvenlig Organisation eller af egen national eller politisk Indstilling, ved særligt anstødeligt Initiativ eller paa lignende utilbørlig Maade havde samarbejdet med Besættelsesmagten som Indkøber, Leverandør eller Entreprenør eller havde medvirket som Mellemand ved Antagelse af danske Arbejdere til Arbejde i Tyskland eller af Tyskland besatte Lande uden at have det paagældende Arbejde i Entreprise. § 15 har ikke fundet nogen udbredt Anvendelse. Til at begynde med rejstes der med Hjemmel i Bestemmelsen et ret betydeligt Antal Sager mod sigtede Personer, hvis

økonomiske Virke for Værnemagten i særlig Grad var faldet Befolkningen for Brystet, men efterhaanden som Sagerne bragtes frem for Retten, og særlig efter at den et Par Maaneder efter Straffelovstillæget fremkomne særlige Værnemagerlov (V. II) var begyndt at virke, blev de fleste af de Tilfælde, hvor der blev rejst Tiltale for Værnemageri, allerede i Anklageskriftet henført under denne sidstnævnte Lov, hvortil kom, at Retten i den overvejende Del af de Tilfælde, hvor man rejste Tiltale efter Straffelovstillægets § 15, frifandt for Overtrædelse af denne Bestemmelse, og — hvis Retten dømte, — henførte Forholdet under Værnemagerlov II.

Efter Værnemagerlov II skulde straffes enhver, som paa utilbørlig Maade havde samarbejdet med Besættelsesmagten i erhvervsmæssig Henseende.

Som vejledende for, hvad man skulde forstaa ved »utilbørligt Samarbejde«, anførte Loven særlig det Forhold, at man havde været aktiv for at faa Forretningsforbindelse med Tyskerne indledt, fortsat eller udvidet; endvidere lagdes der i Loven Vægt paa, om man i tysk Interesse havde foretaget en Omlægning af Virksomheden, om man havde paakaldt Besættelsesmagtens Bistand til Virksomhedens Betyggelse eller til Opnaaelse af højere Priser eller større Leverancer, end danske Myndigheder ønskede godkendt, om man havde hindret eller søgt at hindre danske Myndigheder i at faa fuld Adgang til at blive bekendt med Virksomhedens Forhold, eller om man havde opnaaet eller søgt at opnaa urimelig Fortjeneste eller andre Fordele, der ikke var forretningsmæssig rimeligt begrundede.

Med Støtte i de paagældende Love gennemførtes en Række Tiltaler i lettere tilgængelige Sager til Dom af Fængsel og Konfiskation.

Efterhaanden som de mere omfattende Sager, i hvilke der var rejst Tiltale, skulde afvikles, viste Vanskelighederne sig. De store Firmaer, som havde arbejdet for Tyskerne, havde — hvad der var meget nærliggende og naturligt — ført intime Forhandlinger med den daværende danske Regering og de enkelte Regeringsmedlemmer og med Rigsdagens øvrige Medlemmer, og disse Firmaer havde ladet deres Handlinger bestemme af de Raad og de Opfordringer, som de her fik. Firmaerne handlede med andre Ord — mere eller mindre — efter Anvisning af Regering og Rigsdag.

Dette Forhold har særlig gjort sig gældende indenfor et begrænset, men meget væsentligt Omraade: Entreprenør-Sagerne. Til Belysning af Baggrunden for Entreprenørernes Stilling under Besættelsen skal anføres, at det af en Beretning, som den parlamentariske Kommission, der i Henhold til Grundlovens § 45 blev nedsat af Folketinget den 8. Januar 1948, har afgivet (den VIII. Beretning), fremgaar, at Tyskerne umiddelbart efter Danmarks Besættelse fremkom med Anmodning om at faa stillet til Raadighed dansk Arbejdskraft til Udførelse af Arbejder for den tyske Værnemagt. Anmodningen blev behandlet i et Ministermøde den 15. April 1940. Afdøde Minister Christmas Møller har i en Redegørelse til Kommissionen oplyst, at Tyskerne havde truet med, saafremt danske Arbejdere ikke blev stillet til Disposition, enten at tvangsudskrive danske Arbejdere til under tysk Ledelse og Kontrol at udføre de paagældende Arbejder eller at lade indforskrive tyske Arbejdere. Om Ministermødet den 15. April 1940 beretter Christmas Møller iøvrigt, at han paa det nævnte Møde fremsatte den Tanke, om man ikke kunde lade en eller maaske flere af de danske Entreprenørfirmaer udføre Arbejdet, idet man jo derigennem vilde opnaa, at der overhovedet ingen Kontakt var mellem Tyskerne og Danske udover de paagældende Firmaers Ledelse. Denne Tanke vandt Tilslutning i Ministeriet. Allerede Dagen efter Ministermødet blev Civilingeniør K. T. Thomsen fra Firmaet Wright, Thomsen & Kier opsøgt af 2 Tyskere, som meddelte ham, at de henvendte sig til ham paa Foranledning af den danske Regering. Civilingeniør Thomsen satte sig straks i Forbindelse med Statsminister Stauning, som

ifølge Civilingeniør Thomsens Redegørelse erklærede, at det blev nødvendigt, at Firmaet gik ind paa at udføre de omhandlede Arbejder. Statsministeren udtalte, at det vilde være en Ulykke for Landet, hvis det ikke lykkedes at holde tyske Arbejdere og Arbejdsgivere ude, og gav Udtryk for, at særlig T. K. Thomsen som Næstformand i Arbejdsgiverforeningen havde en Pligt til at gaa i Spidsen og lade sit Firma udføre de paagældende Arbejder. Om det Pres, der blev lagt paa Firmaet Wright, Thomsen & Kier udtalte Christmas Møller i sin nævnte Redegørelse, at Udførelsen af Arbejdet »ikke blot skete paa en kraftig Opfordring fra Regeringen, men man kan sige efter et Paalæg fra den« — man har da heller aldrig fundet Anledning til at rejse Tiltale mod dette Firma.

Højesteret tog i sin Dom af 3. Juni 1949 (mod Firmaet Carlsen i Randers) afgørende Stilling til Spørgsmaalet om, hvorvidt danske Entreprenørfirmaer kunde straffes. Sagen vedrørte et Entreprenørfirma, som fra 1942 til 1945 havde udført Entreprenørarbejder og Kørsel for den tyske Værnemagt til et Beløb af godt 50 Millioner Kroner. Firmaets Indehavere blev ved Underret og Landsret dømt efter Værnemagerlov II. Ved Højesteret blev de frifundet. For Højesterets Stilling til Sagen var det, som det fremgaar af Præmisserne, afgørende, at Regeringen gennem Besættelsestiden Gang paa Gang under Forhandlinger med danske Entreprenører og Entreprenørforeningen, hvoraf nævnte Firmas Indehavere var Medlemmer, klart havde tilkendegivet, at man ønskede, at de Arbejder, som var planlagt af den tyske Besættelsesmagt, i videst muligt Omfang blev udført af danske Entreprenørfirmaer for at undgaa, at Tyskerne lod Arbejderne udføre ved tyske Firmaer og tyske Arbejdere til Skade for det danske Samfund. Højesteret henviste her til en Bestemmelse i Værnemagerlov II § 4, hvori det hedder, at man ikke kunde anse et Forhold som utilbørligt, hvis de Handlinger, hvorfor Tiltale var rejst, var sket for at undgaa, at der af Besættelsesmagten blev indført Foranstaltninger, som var egnede til at tilføje Landets Interesser væsentlig Skade. Med denne Dom var Spørgsmaalet om alle de store Entreprenørsager afgjort. Man kunde ikke, efter alt hvad der var kommet frem, og som ovenfor kort er berørt, dømme disse Firmaer.

I Henhold til de to Værnemagerlove er der paa andre Omraader end paa Entreprenøromraadet truffet en Række Afgørelser, hvorved ogsaa »store« Værnemagere er blevet dømt og betydelige Beløb konfiskeret.

Det maa dog erkendes, at Strafforfølgningen i Henhold til Værnemagerlovene har faaet et ejendommeligt Forløb; ikke, som mange vil mene det, saaledes at »de smaa« er blevet dømt og »de store« gaaet fri, men snarere saaledes, at nogle er blevet dømt, andre er gaaet fri, hvor Forseelserne synes ens.

Naar man ytrer sin Utilfredshed med Udrensningens Forløb i Relation til Værnemagerne, maa man dog ikke glemme, at selvom et Firma eller en Person ikke blev straffet for Værnemageri, bestod, henholdsvis bestaar, for de paagældende stadig en Pligt til at tilbagebetale til den danske Stat i hvert Fald den betydeligste Del af den Fortjeneste, som blev oppebaaret ved Virksomhed for Tyskerne, jfr. Bestemmelserne i de saakaldte Tilbagebetalings- eller Revisionslove. Som tidligere berørt gælder Tilbagebetalingspligten iøvrigt, uanset om Forholdet var fuldtud lovligt, ja, selv om enhver Disposition og enhver Pris under Besættelsen blev godkendt af de kontrollerende danske Myndigheder.

Tjenestemandsdомstolsloven.

Loven af 7. Juli 1945 om Oprettelse af en ekstraordinær Tjenestemandsdомstol var begrundet i, at man ønskede en offentlig disciplinær Behandling af Sager mod Tjenestemænd,

som i Besættelsestiden i national Henseende havde svigtet. Som Tjenestemandsdømstolens Formand, Landsdommer Helge Hoff, anfører det i en Artikel i Ugeskrift for Retsvæsen, 1949, maatte Loven ses som et Udtryk for, at man mente, at der som Følge af Tjenestemandsforsholdets offentligretlige Karakter maatte paahvile Tjenestemændene en særlig Pligt til ikke blot ikke at tilsidesætte eller modarbejde den danske Retsorden, men ogsaa til at stille sig loyal overfor den ved Grundloven fastlagte demokratiske Styreform. Efter Loven kunde en Tjenestemand paalægges disciplinær Straf saasom Forflyttelse, Degradation, Frakendelse af Tjenestemandsstilling med hel eller delvis Fortabelse af Pension, dersom han havde været Medlem af et nazistisk Parti, ved sin Adfærd i eller udenfor Tjenesten havde udvist uværdig national Optræden, havde ydet Besættelsesmagten en Hjælp, der gik ud over, hvad hans Tjenestepligt paalagde ham, eller havde haft Samkvem med Besættelsesmagten i et Omfang, som laa udenfor det nødvendige.

Domstolen har behandlet ca. 600 Sager, hvoraf ca. 400 førte til Domfældelse. Afskedigelse er sket i godt 300 Tilfælde. Mest kendt er Sagen mod Generaldirektør for Statsbanerne Peter Knutzen, som blev afskediget, dog med fuld Pension.

Foranlediget af, at man fra visse Sider havde hævdet, at Behandlingen af Tjenestemændene havde været for streng og særlig anket ovet, at det i Almindelighed ikke havde været muligt for den dømte at faa Afgørelsen forelagt for en højere Instans, oprettedes i Juni 1947 et Ankenævn til Behandling af Kændelser, afsagt af Tjenestemandsdømstolen.

Ankenævnet har i nogle Tilfælde ændret Tjenestemandsdømstolens Afgørelse, uden at en Ændring i Helhedsbilledet er sket.

Sluttelig skal i Forbindelse med Udrensningen nævnes de saakaldte Æresretter f. Eks. i Brancheforeninger og i private Firmaer, hvorved man søgte at udrense de Medlemmer eller Ansatte, som havde været Nazister, eller som iøvrigt havde gaaet Tyskernes Ærinde.

Disse Retters Virke faldt meget forskelligt ud.

Afsluttende Bemærkninger.

Tager man de enkelte store Grupper, man har søgt udrenset, viser det sig, at ved den største — de egentlige Landsforrædere — som rantes af Straffelovstillæget, blev Udrensningen ført til Bunds og til Tops, omend maaske ikke med den Haardhed, man kunde forvente.

Mod de tyske Krigsforbrydere blev Retssagerne gennemført i det Omfang, man var i Stand til at rejse Tiltale her i Landet. Dommene har ikke været strenge, men Dommene over lignende Krigsforbrydere i de andre besatte Lande har ligget paa tilsvarende Niveau.

Udrensningen af Værnemagerne opfyldte ikke Forventningerne, men det var ikke Dømstolens eller Anklagemyndighedens Skyld. Det viste sig efterhaanden, at Forholdene paa dette Omraade var meget komplicerede. Regeringen og Rigsdagen havde i Besættelsestiden fundet sig foranlediget til at forhandle med Besættelsesmagten og til mere eller mindre at gaa ind paa Besættelsesmagtens Krav. Man havde i hvert Fald i et vist Omfang tilskyn-det Landets Borgere til at støtte denne Eftergivenhedspolitik.

Derved faldt Grundlaget for at rejse Tiltale i en Række Tilfælde bort; i andre svækkedes Anklagemyndighedens Stilling saa meget, at den Tiltalte blev frifundet.

Det er muligt, at en Del af dem, der deltog i Frihedskampen, i Dag lover sig selv: »Nej, naar Resultatet bliver det, som vi nu har set, vil vi ikke kæmpe næste Gang«. Men det holder ikke Stik. Man kæmper ikke for bagefter at se dem dømt, der har været Forrædere eller Modstandere. Man kæmper, fordi man ikke kan lade være med at kæmpe for sit Land, for sin Frihed og for, at ens Børn skal kunne vokse op i et frit, demokratisk Samfund.

Rettelser og Tilføjelser.

Gruppen »Brønshøj«, der samarbejdede med »Holger Danske«, fik i November 1943 den Opgave at uskadeliggøre de tyske Installationer i Ejendommen St. Kongensgade 79 i København. De tre nederste Etager var beslaglagt af den tyske Marine, der brugte dem til Bolig for Officerer og til en Radiostation, som kontrollerede Trafiken paa Københavns Havn. 19. November Kl. 18 klatrede Sabotørerne »Morten«, »Knud« og »Otto« fra Naboejendommens Tag over paa Taget af Nr. 79. De hejste en 4 kgs Bombe ned i Skorstenen til 3. Sals Højde, altsaa til Radiostationen. Den var tidsindstillet til Kl. 20 — det Tidspunkt, paa hvilket Mandskabet paa Stationen afløstes. Tændmekanismen virkede først Kl. 22. Stationen ødelagdes. Det er aldrig blevet konstateret, om der var tyske Ofre. Ingen Danske kom til Skade. Tyskerne flyttede Radiostationen til Frederiksgade. Sabotagen førte til, at der foretoges Pigtraadsafspærringer og udsattes Vagtposter paa Tagene af tyske Bygninger.

Side 213: Det under Kolding omtalte Skib er identisk med den under Randers Amt paa Side 136 nævnte Motorgalease »Albatros«, Skipper P. Rasmussen, — Skibet havde indtaget en Last tomme Tønder bestemt for Assens, men desuden 83 Kasser, ca. 13000 kg, Vaaben og Ammunition, der var nedkastet i Omegnen af Randers og skulde afleveres i Kolding. Indladningen var forløbet uden at vække Tyskernes Opmærksomhed, og den tyske Havnevagt gav Lov til at afsejle. Undervejs var Skipperen nødt til at anløbe Voer Bro for at supplere Oliebeholdningen, hvilket ikke havde været muligt i Randers. Oliën blev fremskaffet, men samtidig gav Manøvren Anledning til det Rygte, at Skipperen havde taget fejl af Assens i Mariager Fjord og Assens paa Fyn!! — Rejsen blev meget besværlig, da Vinden udviklede sig til Storm. Paa Skærbæk Red skulde Skipperen modtage nærmere Ordre vedrørende Kassernes Aflevering, men ingen gjorde Tilnærmelser med det hemmelige Kodeord. Ad de sædvanlige Omveje maatte der skaffes Kontakt med Mariager-Gruppen: Tiden gik, og stadig meldte sig ingen. Situationen var alvorlig, da det snart maatte vække Mistanke, hvad et Skib, der var bestemt for Assens, vilde i Kolding Fjord. Skipperen saa da ingen anden Udvej end at fingere Motorstop og lod sig slæbe ind til Kolding. Heller ikke her meldte sig nogen Modtager til de 83 Kasser, men imens var Tyskernes Mistanke blevet vakt. Medens Skipperen var i Land, blev »Albatros« besat og Skibet krævedes undersøgt. Det lykkedes Skipperen i Tide at gøre sig usynlig og at naa over til Sverrig, hvor han som Fører for en Kontaktbaad gjorde en Indsats indtil Krigens Slutning.

Side 328: I Anledning af det anførte om Gestapos Anholdelser i Maribo i December 1944 skal herved oplyses, at det er urigtigt, naar man i Maribo mente, at Ophavsmanden til denne Affære var Revisorassistent Vikbjerg, der var Medlem af National-Socialistisk Ungdom (N. S. U.). Revisorassistent Vikbjerg havde ikke »lugtet nogen Lunte« og forladt Maribo, men blev den 6. Januar 1945 som Følge af Stikkervirksomhed arresteret af Gestapo for illegalt Arbejde og sad fængslet i Vestre Fængsel og senere i Frøslev Lejren

indtil 5. Maj 1945. I Anledning af de i Maribo verserende Rygter blev der foretaget en Politiundersøgelse, der resulterede i, at Vikbjerg ikke paa nogen tænkelig Maade var Skyld i de foretagne Arrestationer, og paa Grundlag af denne Politiundersøgelse resolverede saavel Statsadvokaten som Rigsadvokaten, at der ikke var noget Grundlag for at rejse Tiltale mod ham.

Endelig skal bemærkes, at Vikbjerg ikke paa noget Tidspunkt efter Kapitulationen har været interneret.

Side 347: »Berigtigelse til de anførte Oplysninger angaaende Provst Agger, Halsted:

Ved Tjenestemandsdømmstolens Undersøgelser er det fastslaaet, at den nævnte Vognladning Kul, som forøvrigt ikke bestod af »fine Stenkul«, men af Brunkul, var en privat Gave fra Provstens Svoger. Disse Kul, om hvis Afsendelse Provsten først fik Underretning, da Kullene var undervejs, var oprindelig fejlagtigt adresseret til »Den tyske Koloni i Halsted«, men efter Afsenderens Forlangende blev Adressen rettet af de tyske Myndigheder, og Forsendelsen passerede saaledes Grænsen under Provstens Adresse. Modtagelsen af Kullene blev godkendt af Direktoratet for Vareforsyning.

Naar det nævnes, at Provsten lod opbevare »betydelige Mængder af kostbare og sjældne Varer« for sin Svoger, er det oplyst, at det kun drejede sig om Møbler og andre private Ejendele fra et almindeligt Hjem.

Som nævnt blev Provsten frikendt ved Tjenestemandsdømmstolen, og de kritiserede Dispositioner er dermed anerkendt som berettigede«.

Side 392: Dansk Canadieren Dilling Hansen: Læs Axel Dilling, København.

Side 522: Den i sidste Afsnit omtalte Sabotage paa Sølund i Skanderborg blev, efter hvad en Læser meddeler, udført af et Medlem af »Holger Danske«s Rejsehold. Den paagældende Sabotør havde ikke Arbejde paa Sølund, men havde laant en Arbejders »Ausweis«. Det var samme Gruppe, der nogen Tid senere sprængte Skanderborg Motorkompagnis Værksted i Nørregade.

Side 800: I Afsnittet »Partidannelser efter 9. April« staar i 3. Afsnit »Danmark for Folket«, stiftet 1940 af Statsfæstemand Kofoed-Jensen (der ikke er den senere Leder af 6. Majforeningen). Læs: Identisk med den senere Leder . . .

INDHOLDSFORTEGNELSE

BIND I.	Side
Forord	6
En Konge og hans Folk af Nils Schiørring	7
Krigens Gang af Poul Agersted	11
 Modstandsbevægelsen	
i Ribe Amt af Erik Neergaard Jacobsen	55
i Thisted Amt af Holger Hebsgaard	73
i Hjørring Amt af Chr. Winther	89
i Randers Amt af A. Vestergaard	113
i Aarhus Amt af L. Egebjerg	137
i Ringkøbing Amt af Werner Hessenschmidt	161
i Viborg Amt af Knud Bavngaard	181
i Vejle Amt af Laust Jensen	205
i Sønderjylland af A. Mogensen	223
i Aalborg Amt af N. Aug. Ejgenbroth	251
i Odense Amt af Mogens Garved	281
i Svendborg Amt af Palle Koch-Jørgensen	303
paa Lolland-Falster af Ole Schrøder	319
paa Bornholm af V. Kjødtt	351
i Holbæk Amt af Jørgen Antonsen	387
i Sorø Amt af C. A. Corneliusen	408
 BIND II.	
Modstandsbevægelsen	
i Præstø Amt af Otto Elbo	429
i Frederiksborg Amt af Ole Smith	451
i Skanderborg Amt af Martin Ravn	474
Frihedsraadet af Erling Foss	529
Rigsdagen og Politikerne af Tage Taaning	559
Efterretningstjenesten af Ebbe Munck	587
Special Forces erobrer Jylland af Toldstrup	624
Special Force af Stig Jensen	636
De illegale Transporter til Søns af Leif B. Hendil	653
København — Modstandsbevægelsens Kastel af Børge Outze	674
»Støt staar den danske Sømand ...« af Kapt. H. C. Røder	725
Modstandsbevægelsens Finansiering af Per Federspiel	773
De andre — af Børge Outze	782
Retsforfølgningen — af LRS Paul Jarding	817
Tilføjelser og Rettelser	846

